

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОЖУХОВА Тетяна Валеріївна

УДК 339.96:339.726.2:339.726.7 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ

08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Подається на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Т.В. Кожухова

*Дисертація є ідентичною
іншим примірникам дисертації
Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради Д 11.051.03
к.е.н. Н. С. Якімова*

Науковий консультант:
Чернега Оксана Богданівна,
доктор економічних наук, професор

Вінниця – 2017

АНОТАЦІЯ

Кожухова Т. В. Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2017.

Дисертаційну роботу присвячено розробці концепції формування глобальної системи фінансового забезпечення сталого розвитку, а також практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів її функціонування відповідно до сучасних викликів глобального розвитку.

Досліджено глобальні виклики та концептуальну сутність сталого розвитку. Систематизовано та розвинуто генезис понятійно-категоріального апарату дослідження фінансування сталого розвитку.

Обґрунтовано, що фінансування сталого розвитку, як процес мобілізації, розподілу (у межах пріоритетних секторів, програм і проектів) та використання фінансових ресурсів з метою досягнення сталого розвитку, охоплює залучення національних, міжнародних та світових фінансів. Визначено, що глобальна фінансова політика у сфері сталого розвитку передбачає здійснення цілеспрямованого комплексу дій та заходів щодо формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, що здійснюється міжнародними організаціями, глобальними фондами та урядами країн у межах їх повноважень та функцій в сфері забезпечення реалізації цілей сталого розвитку.

Запропоновано класифікацію фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку, за рахунок включення таких ознак, як форми існування (грошові кошти, цінні папери, боргові зобов'язання, гранти, кредити, інвестиції), приналежність (власні, позикові, залучені (міжнародна фінансова допомога), джерела формування (державні, приватні, фінансові ресурси

міжнародних фінансових організацій), рівень формування та використання (національні, міжнародні, світові), термін використання (короткострокові, середньострокові, довгострокові), прибутковість (філантропічні, комерційні), рівень централізації прийняття рішень (централізовані, децентралізовані), напрям використання (фінансування базових секторів сталого розвитку, фінансування глобальних суспільних благ, кліматичні фінанси), що забезпечує ідентифікацію фінансових ресурсів та можливість їх цільового спрямування на розв'язання конкретних проблем у сфері сталого розвитку.

Уточнено зміст поняття «глобальна система фінансування сталого розвитку» – сукупність взаємопов'язаних сфер, механізмів, ланок фінансових відносин між суб'єктами процесу забезпечення потреб сталого розвитку шляхом мобілізації, акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів на цілі економічного зростання, соціального прогресу та охорони навколишнього середовища на національному, міжнародному та світовому рівнях.

Обґрунтовано конфігурацію глобальної системи фінансування сталого розвитку, що представляє сукупність взаємопов'язаних елементів національного, міжнародного і світового рівнів, що охоплює суб'єктів (країни, міжнародні фінансові організації, установи ООН, глобальні фонди) та об'єктів за сферами фінансування (соціальна, економічна, виробнича, інфраструктура, продовольча безпека, охорона довкілля, глобальні суспільні блага), що мають взаємодіяти на основі принципів синергізму, диференціації джерел фінансового забезпечення, підпорядкованості визначеним цілям сталого розвитку, ефективності, оптимальності шляхом використання економічних і адміністративних важелів управління сталим розвитком. Розроблено методологічний підхід до дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку та обґрунтувати механізм її функціонування.

Досліджено еволюцію глобального інституціонального забезпечення сфери фінансування сталого розвитку, інституціональні механізми підвищення ефективності зовнішньої допомоги у сфері сталого розвитку.

Систематизовано детермінанти діяльності установ ООН у сфері фінансування сталого розвитку.

Проведено компаративні співставлення системних засад політики країн світу в сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття. Розроблено науково-методичний підхід до оцінки результативності міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються.

Проаналізовано національне та міждержавне фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються. За результатами аналізу національного та міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, встановлено мультивекторність у фінансуванні базових секторів сталого розвитку, ефективності зовнішньої допомоги, що надається країнами-донорами країнам, що розвиваються; зростання обсягів допомоги, що надається десятима найбільшими донорами – країнами-членами КСР ОЕСР; зміщення пріоритетів у наданні допомоги донорами за групами країн; невиконання країнами, що розвиваються, цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку, встановлених на міжнародному та регіональному рівнях.

Обґрунтовано методологічний підхід до визначення залежності рівня результативності виконання Цілей розвитку тисячоліття країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування сталого розвитку. Запропоновано авторську методику розрахунку Індикатору результативності виконання завдань Цілей розвитку тисячоліття, Індикатору глобального фінансування сталого розвитку.

Розроблено стратегічні напрями мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються. Визначено пріоритетні заходи щодо покращення мобілізації національних фінансових ресурсів, що включають зміцнення потенціалу національних систем оподаткування; протидію незаконним фінансовим потокам; забезпечення підзвітності урядів і відкритості державних даних. Встановлено, що для підвищення ефективності державних видатків, спрямованих на підтримку

пріоритетних секторів, необхідною є розробка адекватної системи оцінки ефективності видатків бюджету, підвищення відповідальності та мотивування виконавців бюджетних програм, активізація участі неурядових організацій в бюджетному процесі, забезпечення достовірної та оперативної інформації та прозорості усіх етапів бюджетного процесу.

Здійснено аналіз національних політик високорозвинених країн у сфері надання зовнішньої допомоги. Установлено збільшення бюджетів зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку. Визначено пріоритетні регіони у розподілі ресурсів, спрямованих на фінансування програм сталого розвитку. Установлено різноспрямованість тенденцій у фінансуванні високорозвиненими країнами базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються. Визначено нерівномірність прогресу в підвищенні якості та ефективності офіційної допомоги розвитку високорозвинених країн.

Розроблено концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку. Визначено необхідність покращення формування міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку шляхом використання додаткових джерел фінансування. Установлено важливість покращення розподілу міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку, що включає реформування розподілу офіційної допомоги розвитку за групами країн, більш раціональний розподіл за секторами. Наголошено на необхідності підвищення ефективності зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку за рахунок підвищення якості офіційної допомоги розвитку, посилення донорами передбачуваності зовнішньої допомоги, збільшення донорами незв'язаності допомоги, посилення координації, зменшення донорами фрагментації допомоги, посилення взаємної підзвітності донорів і країн-реципієнтів допомоги. Запропоновано заходи щодо поліпшення інформаційного забезпечення міжнародного фінансування сталого розвитку шляхом створення єдиної міжнародної бази даних щодо фінансування сталого розвитку з повною інформацією в розрізі кожної країни-реципієнта зовнішньої допомоги за весь період її співробітництва з донорами.

Проаналізовано ефективність взаємодії України з міжнародними інститутами та установами ООН у сфері сталого розвитку. Розроблено напрями удосконалення процесів залучення та використання фінансових ресурсів з метою підвищення ефективності фінансування сталого розвитку в Україні.

Ключові слова: сталий розвиток, фінансування сталого розвитку, механізм функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку, глобальне інституціональне забезпечення фінансування сталого розвитку, національне державне фінансування сталого розвитку, міжнародне державне фінансування сталого розвитку, зовнішня допомога у сфері сталого розвитку.

SUMMARY

Kozhukhova T. V. Formation of a global system for sustainable development financing. – Qualification research work as a manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of doctor of economic sciences on speciality 08.00.02 – World economy and international economic relations. – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2017.

The dissertation is devoted to the development of the concept of the formation of a global system of financial support for sustainable development, as well as practical recommendations for improving the mechanisms of its functioning in accordance with the current challenges of global development.

In the dissertation, the global challenges and the conceptual nature of sustainable development have been investigated. The genesis of the conceptual and categorical apparatus of the research of sustainable development financing has been systematized and developed.

It is substantiated that financing sustainable development as a process of mobilization, distribution (within priority sectors, programs and projects) and the use of financial resources to achieve sustainable development involves attracting national, international and world finances. It is determined that the global financial

policy in the field of sustainable development implies the implementation of a focused set of actions and measures on the formation, distribution and redistribution of financial resources, carried out by international organizations, global funds and governments of countries within their powers and functions in the sphere of ensuring the realization of the goals of sustainable development.

The classification of financial resources involved in the field of sustainable development is proposed, due to the inclusion of such features as forms of existence (cash, securities, debt obligations, grants, loans, investments), affiliation (own, borrowed, attracted (international financial assistance)), sources of formation (state, private, financial resources of international financial organizations), level of formation and use (national, international, world), term of use (short-term, medium-term, long-term), profitability (philanthropic, commercial), the level of centralization of decision-making (centralized, decentralized), the direction of use (financing of the basic sectors of sustainable development, financing of global public goods, climate finance), which ensures the identification of financial resources and the possibility of their target orientation for solving specific problems in the area of sustainable development.

The content of the concept «global system of financing of sustainable development» is specified – a set of interrelated spheres, mechanisms, links of financial relations between subjects of the process of ensuring the needs of sustainable development through mobilization, accumulation, distribution and use of financial resources for the purpose of economic growth, social progress and protection the environment at the national, international and world levels.

The configuration of the global system of sustainable development financing has been substantiated, which represents a set of interconnected elements of the national, international and world levels covering the subjects (countries, international financial organizations, UN agencies, global funds) and objects according to the financing (social, economic, industrial, infrastructure, food security, environmental protection, global public goods), which must interact on the basis of synergy, differentiation of sources of financial support, subordinates

vanosti defined goals of sustainable development, efficiency, optimal use by economic and administrative levers of sustainable development. The methodological approach to the research of the global system of sustainable development financing has been developed and the mechanism for its functioning has been substantiated.

The evolution of global institutional procuring for the sphere of financing for sustainable development, institutional mechanisms of increasing the effectiveness of external assistance in the sphere of sustainable development have been researched. The determinants of UN agencies' activities in the area of sustainable development financing have been systematized.

Comparative matchings of the systemic principles of the countries of the world in the sphere of achievement of the Millennium Development Goals have been made. The scientific and methodical approach to the evaluation of the effectiveness of interstate financing for sustainable development of developing countries has been developed. The interstate financing for sustainable development of developing countries has been analyzed. According to the analysis of national and international financing for sustainable development of developing countries, multivectors in the financing of the basic sectors of sustainable development, efficiency of external assistance provided by donor countries to developing countries, the increase in aid provided by the ten most major donors - DAC OECD countries, a shift in priorities to assist donors by groups of countries, the failure of developing countries to the funding international and regional targets basic sectors of sustainable development has been established.

The methodological approach to determining the dependence of the level of performance of the Millennium Development Goals on developing countries on the level of global financing for sustainable development has been substantiated. The author method of calculation of the Indicator of the effectiveness of the implementation of the objectives of the Millennium Development Goals, global financing for sustainable development has been proposed.

Strategic directions of mobilization and use of financial resources for sustainable development in developing countries have been developed. The priority measures to improve the mobilization of domestic public financial resources have been identified, including strengthening of the national tax system potential; restraining of the illegal financial flows; accountability of governments and transparency of public data. It has been established that for improvement of the efficiency of public expenditures to support priority sectors it is necessary to develop an adequate system of assessment of the budget spending effectiveness, to increase the accountability and motivation of executers of budget programs, to increase the participation of NGOs in the budgeting process, to provide accurate and timely information and transparency of all stages of budget process.

The analysis of national policies of highly developed countries in the field of providing external assistance has been carried out. The increase of foreign aid budgets to sustainable development goals has been identified. The priority areas in the allocation of resources to finance programs for sustainable development have been identified. Multidirectionality of trends in the financing of the basic sectors of sustainable development in developing countries by the developed countries has been identified. The uneven progress in improving the quality and effectiveness of official development assistance of the developed countries has been determined.

The conceptual principles of improvement of international financing of sustainable development have been developed. The necessity of improving the formation of international financial resources for sustainable development through the use of additional sources of funding have been identified. The importance of improving the distribution of international financial resources for sustainable development has been identified. It includes reforming of the allocation of official development assistance for groups of countries, more rational distribution for sectors. The necessity of aid effectiveness for the purposes of sustainable development has been emphasized. It should be implemented by improving the quality of official development assistance, increasing by donors of predictability of external assistance, increasing by donors of the unconnectedness of assistance,

strengthening of the coordination, reducing by donors of the assistance fragmentation, enhancing of mutual accountability of donors and countries-recipients of assistance. There have been proposed the measures to improve the information provision of international financing for sustainable development by creating a united international database on financing sustainable development with full information in the context of each country-recipient of foreign aid for the entire period of cooperation with donors.

The effectiveness of Ukraine's interaction with international institutions and UN agencies in the field of sustainable development has been analyzed. The directions of improving of processes of attraction and use of financial resources have been developed for the purpose of increase of efficiency of sustainable development financing in Ukraine.

Keywords: sustainable development, financing for sustainable development, mechanism of functioning of the global system of financing for sustainable development, global institutional and legal support for sustainable development financing, national state financing for sustainable development, international state financing for sustainable development, external assistance in the field of sustainable development.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кожухова Т. В. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку: монографія / Т. В. Кожухова. – Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д.О., 2017. – 336 с. (21,0 д.а.). (Рецензію д. е. н., проф. П.П. Мазурка на монографію Т.В. Кожухової надруковано: Економіка і організація управління. – 2017. – №2. – С. 157–158).

2. Кожухова Т. В. Фінансування міжнародними організаціями програм, спрямованих на скорочення злиденності й підвищення рівня продовольчої безпеки /Т. В. Кожухова // Продовольча безпека і персоніфікація харчування: у пошуках балансу та ефективної системи управління: монографія / М-во

освіти і науки України; О. Б. Чернега [та ред.]; наук. ред. О. Б. Чернега. – Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д.О., 2015. – С. 142–166 (1,56 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у встановленні тенденцій та закономірностей міжнародного фінансування програм у сфері ліквідації злиденності.*

3. Kozhukhova T.V. Official development assistance: current state and trends /T.V. Kozhukhova // Globalne aspekty Ekonomii Swiatowej i Stosunkow miedzynarodowych w warunkach niestabilnosci gospodarczej: monografia Miedzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej. – Czestohowa, Akademia Polonijna, 2016. – S. 295–307 (0,7 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні сучасного стану та тенденцій надання офіційної допомоги розвитку країн, що розвиваються.*

4. Кожухова Т. В. Стратегії фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету імені В. А. Сухомлинського. – 2014. – № 2. – С. 218–221 (0,4 д.а.).

5. Кожухова Т. В. Напрямки зниження вартості міжнародних грошових переказів мігрантів / Т. В. Кожухова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Випуск 38. Частина 1. – С. 110–114 (0,4 д.а.).

6. Кожухова Т. В. Міжнародні грошові перекази мігрантів як джерело фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: збірник. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 5 (67). – С. 15–19 (0,4 д.а.).

7. Кожухова Т. В. Квоти держав-членів МВФ та необхідність їх перерозподілу для країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: збірник. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 3 (65). – С. 55–60 (0,4 д.а.).

8. Кожухова Т. В. Умови мобілізації національних фінансових ресурсів для досягнення сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Вісник Сумського

національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – Випуск 12 (62), 2014. – С. 192–195 (0,42 д.а).

9. Кожухова Т. В. Основні аспекти концепції сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб.науч.тр. – Винница : ДонНУ, 2014. – С. 142–147 (0,8 д.а.).

10. Чернега О. Б. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку / О. Б. Чернега, Т. В. Кожухова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон: ХДУ, 2015. – Вип. 12. – Частина 3. – С. 32–38 (0,8 д.а. / 0,4 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні впливу розвитку торгівлі на сталий розвиток.*

11. Кожухова Т. В. Фінансування Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку ООН програм забезпечення продовольчої безпеки / Т. В. Кожухова // Вісник Черкаського університету. Серія економічні науки». – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2015. – С.69–76 (0,4 д.а.).

12. Кожухова Т. В. Стратегія Світового банку щодо підтримки сільського господарства та зміцнення продовольчої безпеки / Т. В. Кожухова // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2015. – Том 20. – Вип. 3. – С. 23–26 (0,48 д.а.).

13. Чернега О. Б. Спільні програми ФАО та ЄС в сфері забезпечення продовольчої безпеки: інструменти мобілізації ресурсів та ефективність / О. Б. Чернега, Т. В. Кожухова // Торгівля і ринок України: тематичний збірник наукових праць.– Кривий Ріг, 2015. – Випуск 38. – С. 30–44 (0,6 д.а. / 0,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні пріоритетних напрямів фінансування та підвищення ефективності інструментів мобілізації ресурсів міжнародних організацій в умовах глобальної нестабільності.*

14. Кожухова Т. В. Світовий банк: стратегія щодо викорінення злиденності та забезпечення добробуту країн, що розвиваються

/Т. В. Кожухова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон: ХДУ, 2016. – Вип. 16. – Частина 1. – С. 26–29 (0,4 д.а.).

15. Кожухова Т. В. Фінансування Світовим банком проектів розвитку в Україні / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»: Збірник наукових праць. – Одеса, 2016. – Випуск 15.– С.17–20 (0,48 д.а.).

16. Кожухова Т. В. ПРООН у світі: сучасний стан і тенденції фінансування сталого розвитку / Т.В. Кожухова // Управління розвитком: Збірник наукових праць. – 2016. – № 1 (183). – С.6–14 (0,52 д.а.).

17. Кожухова Т. В. Всесвітня продовольча програма ООН: фінансування екстреної операції в Україні / Т. В. Кожухова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2016. – № 2(63).– С. 92–98 (0,4 д.а.).

18. Кожухова Т. В. Освіта для всіх в інтересах сталого розвитку: оцінка прогресу державна фінансова підтримка в країнах, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Економіка та суспільство: електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету. – 2016. – Випуск № 4. – С. 46–54 (0,6 д.а.).

19. Кожухова Т. В. Базові сектори сталого розвитку: оцінка ситуації в країнах, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Випуск 5 (05). – Частина 1. – С. 16–20 (0,48 д.а.).

20. Кожухова Т. В. Європейський Союз: сучасний стан і тенденції фінансування зовнішньої допомоги сталому розвитку / Т. В. Кожухова // Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал. – 2016. – Випуск 2. – С. 7–12 (0,6 д.а.).

21. Кожухова Т. В. Фінансування пріоритетних сфер сталого розвитку: стан і тенденції мобілізації національних державних ресурсів країн, що

розвиваються / Т. В. Кожухова // Економіка та держава. – 2016. – № 12. – С. 27–31 (0,6 д.а.).

22. Кожухова Т. В. Національне державне фінансування сталого розвитку: проблеми та напрями удосконалення / Т. В. Кожухова // Східна Європа: економіка, бізнес та управління: електронне наукове фахове видання. – 2016. – № 5 (05). – С. 21–26 (0,6 д.а.).

23. Кожухова Т. В. Концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Причорноморські економічні студії.– 2017. – Випуск 15. – С. 10–15 (0,64 д.а.).

24. Кожухова Т. В. Національне державне фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні: тенденції та особливості / Т. В. Кожухова // Інтелект ХХІ. – 2017. – № 2. – С. 109–116 (0,8 д.а.).

25. Кожухова Т. В. Фінансування сталого розвитку: понятійно-категоріальний апарат / Т. В. Кожухова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Серія «Економічні науки». – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2017. – № 1 (66). – С. 134–144 (0,4 д.а.).

26. Кожухова Т. В. Фінансування сталого розвитку в Україні: пріоритетні напрями підвищення ефективності / Т. В. Кожухова // Торгівля і ринок України: тематичний зб. наук. праць. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2017. – С. 10–20 (0,48 д.а.).

27. Кожухова Т. В. Офіційна допомога з метою розвитку: сучасний стан та тенденції / Т. В. Кожухова // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – Том 22. – № 1. – С. 19–26 (Index Copernicus та інші) (0,56 д.а.).

28. Кожухова Т. В. Підвищення ефективності зовнішньої допомоги: аналіз виконання цільових показників Пусанського плану партнерства /

Т. В. Кожухова // Молодий вчений. – 2015. – № 12 (27). – Частина 2. – С. 48–52 (Index Copernicus, РИНЦ та інші) (0,56 д.а.).

29. Кожухова Т. В. Зовнішня допомога розвитку: принципи та чинники підвищення ефективності / Т. В. Кожухова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 6. – С. 163–169 (Index Copernicus, РИНЦ та інші) (0,4 д.а.).

30. Кожухова Т. В. Індекс розвитку людського потенціалу як індикатор для визначення напрямків міжнародного фінансування програм сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Проблеми і перспективи економіки та управління. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – № 2 (2). – С. 43–48 (Index Copernicus та інші) (0,4 д.а.).

31. Кожухова Т. В. Всесвітня продовольча програма: механізми та тенденції фінансування проектів міжнародної допомоги / Т. В. Кожухова // Економічний простір: Збірник наукових праць.– Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. – № 99. – С.37–44 (Index Copernicus, РИНЦ та інші) (0,48 д.а.).

32. Кожухова Т. В. Еволюція фінансової політики ООН у сфері розвитку /Т. В. Кожухова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2015. – Випуск 5. – С. 39–44 (Index Copernicus та інші) (0,56 д.а.).

33. Кожухова Т. В. Забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються: механізм мобілізації та розподілу міжнародних фінансових ресурсів / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»: зб. наук. праць. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. – Випуск 1(5). – С. 233–239 (РИНЦ та інші) (0,48 д.а.).

34. Кожухова Т. В. ПРООН в Україні: механізми та тенденції фінансування проектів сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2016. – Вип. 1. – № 60. – С. 19–28 (Index Copernicus та інші) (0,4 д.а.).

35. Кожухова Т. В. Закономірності й тенденції еволюції теорії сталого розвитку / Т.В. Кожухова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка: збірник наукових праць. – 2016. – Випуск 12. – С. 8–15 (Index Copernicus та інші) (0,6 д.а.).

36. Кожухова Т. В. Пріоритетні заходи в сфері ліквідації злиденності як необхідної умови сталого розвитку / Т.В. Кожухова // Бізнес-Інформ. – 2016. – № 11. – С. 191–195 (Index Copernicus, РИНЦ та інші) (0,5 д.а.).

37. Кожухова Т. В. Фінансування пріоритетних сфер сталого розвитку: цільові показники здійснення державних видатків / Т. В. Кожухова // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. – 2016. – № 12. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5309> (Index Copernicus та інші) (0,48 д.а.).

38. Кожухова Т. В. Національні політики США і Японії у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 8. – С. 15–20 (Index Copernicus та інші) (0,9 д.а.).

39. Кожухова Т. В. Політики США, Японії та країн Європейського Союзу в сфері досягнення цілей розвитку тисячоліття / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2017. – Випуск 12. – С. 152–158 (Index Copernicus та інші) (0,8 д.а.).

40. Кожухова Т. В. Проблеми мобілізації міжнародних грошових переказів мігрантів у найменш розвинутих країнах / Т. В. Кожухова // Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 6–7 березня 2015 р.) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С.65–67 (0,12 д.а.).

41. Кожухова Т. В. Джерела фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації:

матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 26–27 березня 2015 р.). – Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2015. – С. 70–72 (0,12 д.а.).

42. Кожухова Т. В. Використання індексу розвитку людського потенціалу для визначення потреб фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Пошук ефективних механізмів промислового розвитку в контексті сучасної економічної теорії: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 квітня 2015 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч. 1.– С. 22–25 (0,2 д.а.).

43. Кожухова Т.В. Напрямки діяльності для вирішення проблем мобілізації національних фінансових ресурсів на цілі розвитку / Т. В. Кожухова 085 н17// Перспективи розвитку регіонів: інноваційна діяльність і управління проектами: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24–25 квітня 2015 р.). – ГО «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. – Львів: ЛЕФ, 2015. – Ч. 1. – С. 32–35 (0,16 д.а.).

44. Кожухова Т. В. Значення перегляду квот країн-членів МВФ / Т. В. Кожухова //Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.). – Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2015. – С. 36–37 (0,12 д.а.).

45. Кожухова Т. В. Роль офіційної допомоги розвитку в фінансуванні країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Актуальні проблеми міжнародного економічного співробітництва: оцінки та стратегії: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17–18 липня 2015 р.). – ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О: ЦЕДР, 2015. – С. 20–22 (0,12 д.а.).

46. Кожухова Т. В. Значення міжнародного державного фінансування у викоріненні бідності та досягненні сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит: збірник

матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 липня 2015 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч. 1. – С. 19–21 (0,12 д.а.).

47. Кожухова Т. В. Вплив міжнародної торгівлі на сталий розвиток країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 7–8 серпня 2015 р.). – У 2-х частинах. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2015. – Ч. 1. – С. 86–89 (0,2 д.а.).

48. Кожухова Т. В. Фінансування ЄС спільних з ФАО програм забезпечення продовольчої безпеки / Т. В. Кожухова // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції / Східноукраїнський інститут економіки та управління (м. Запоріжжя, 14–15 серпня 2015 р.). – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2015. – С. 22–25 (0,2 д.а.).

49. Кожухова Т. В. Офіційна допомога розвитку як інструмент боротьби з голодом і забезпечення продовольчої безпеки / Т. В. Кожухова // Сучасні виклики розвитку світової економіки: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 листопада 2015 р.). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – С. 135–137 (0,12 д.а.).

50. Кожухова Т. В. Багатостороння допомога розвитку: переваги та недоліки / Т. В. Кожухова // Особливості інтеграції країн в світовий економічний та політико-правовий простір: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / За редакцією д.е.н., Булатової О. В. (м. Маріуполь, 04 грудня 2015 р.). – Маріуполь: МДУ, 2015. – С.153–155 (0,08 д.а.).

51. Kozhuhova T. V. Assessment of progress in fulfilling the commitments of countries on development aid effectiveness / T. V. Kozhuhova // Modern transformation of economics and management in the era of globalization: Conference Proceeding (January 29, 2016). – Klaipeda: Baltija Publishing. – P. 24-27 (0,2 д.а.).

52. Кожухова Т. В. Чинники впливу на мобілізацію фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кременчук, 18–20 лютого 2016 р.). – Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2016. – С. 123–124 (0,08 д.а.).

53. Kozhuhova T. V. UN Policy in the Field of Development Financing : the Stages of Evolution / T. V. Kozhuhova // Modern scientific potential: materials of the XII International scientific and practical conference – 2016 (Sheffield, February 28 – March 7, 2016). – Volume 1. –Economic science. – Sheffield. Science and education LTD. – P. 53–54 (0,12 д.а.).

54. Кожухова Т. В. Зовнішня допомога розвитку: проблеми підвищення ефективності / Т. В. Кожухова // Modern scientific researches and developments: theoretical value and practical results – 2016: materials of International scientific and practical conference (Bratislava, 15–18 March 2016). – К.: LCC «NVP» Interservice», 2016. – P. 126–127 (0,08 д.а.).

55. Кожухова Т. В. Роль МБРР у забезпеченні фінансових потреб сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціаль-но-економічні виміри: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (22 березня 2016 р.). – Черкаси: Черкаський державний технологічний університет, 2016 – С. 9–10 (0,08 д.а.).

56. Кожухова Т. В. Роль ПРООН у фінансуванні програм сталого розвитку /Т. В. Кожухова // Бізнес та умови його розвитку: національний та міжнародний дискурси: матер. VI міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Кривий Ріг, 15 червня 2016 р.). – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. – С. 61–63 (0,08 д.а.).

57. Кожухова Т. В. Фінансування сектору освіти як базового сектору сталого розвитку України / Т. В. Кожухова // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації: матеріали II Всеукраїнської наукової

конференції (м. Дніпро, 28–29 жовтня 2016 р.). – Дніпро: Роял Принт, 2016. – Ч. 1. – С. 188–190 (0,2 д.а.).

58. Кожухова Т. В. Роль освіти у ліквідації злиденності й досягненні сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 17 листопада 2016 р.). – Дніпро: РоялПринт, 2016. – Ч. 1. – С. 25–26 (0,16 д.а.).

59. Кожухова Т. В. Принципи фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова //Інноваційно-інвестиційні проблеми розвитку економіки України: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 8 грудня 2016 р.). – Київ: Національний авіаційний університет, 2016. – С. 122–124 (0,2 д.а.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	24
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	40
1.1. Глобалізаційні виклики та концептуальна сутність сталого розвитку	40
1.2. Генезис понятійно-категоріального апарату дослідження системи фінансування сталого розвитку.....	70
1.3.Механізм функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку	90
Висновки до розділу 1	118
РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНІ ВИМІРИ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	123
2.1. Еволюція глобального інституціонального забезпечення сфери фінансування сталого розвитку.....	123
2.2. Механізми підвищення ефективності зовнішньої допомоги у сфері сталого розвитку	150
2.3. Детермінанти діяльності установ ООН у сфері фінансування сталого розвитку	178
Висновки до розділу 2.....	212
РОЗДІЛ 3. КОМПАРАТИВНІ СПІВСТАВЛЕННЯ СИСТЕМНИХ ЗАСАД ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ.....	216
3.1. Політики країн, що розвиваються, у сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття	216

3.2. Аналіз міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються	245
3.3. Стратегічні напрями удосконалення мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються	266
Висновки до розділу 3	279
РОЗДІЛ 4. НАЦІОНАЛЬНІ ПОЛІТИКИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОГРАМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВИСОКОРОЗВИНЕНИХ КРАЇН	283
4.1. Оцінка результатів досягнення Цілей розвитку тисячоліття окремими розвиненими країнами світу	283
4.2. Національні політики США, Японії та країн Європейського Союзу в сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку	307
4.3. Концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку	344
Висновки до розділу 4	376
РОЗДІЛ 5. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	380
5.1. Політики України у сфері сталого розвитку	380
5.2. Взаємодія України з міжнародними інститутами та установами ООН у сфері сталого розвитку	410
5.3. Напрями удосконалення процесів залучення та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку України	434
Висновки до розділу 5	448
ВИСНОВКИ	451
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	459
ДОДАТКИ	488

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВПП	Всесвітня продовольча програма
ВСГ	Водопостачання, санітарія та гігієна
ГА ООН	Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй
ГЕФ	Глобальний екологічний фонд
ГФБСТМ	Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією
ЄК	Європейська комісія
ЄФР	Європейський фонд розвитку
КСР ОЕСР	Комітет сприяння розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку
МАР	Міжнародна асоціація розвитку
МБРР	Міжнародний банк реконструкції та розвитку
МФК	Міжнародна фінансова корпорація
МФСР	Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку
МВФ	Міжнародний валютний фонд
МОП	Міжнародна організація праці
МРК	Малорозвинені країни
НРК	Найменш розвинені країни
ОДР	Офіційна допомога розвитку
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
ОІПК	Оцінка Світового банку інститутів і політики країни
ПРООН	Програма розвитку ООН
УДФ	Управління державними фінансами
ФАО	Продовольча і сільськогосподарська організація ООН
ЦРТ	Цілі розвитку тисячоліття
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом ХХ – початку ХХІ ст. відбулися значні зміни у підходах світового співтовариства до вирішення проблем сталого розвитку, що виявились у переході від розроблення до виконання конкретного плану дій у цій сфері. Цілі сталого розвитку, визначені у підсумковому документі саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р.», вимагають активізації дій глобального партнерства з метою досягнення економічного зростання, поглиблення соціальної інтеграції та захисту навколишнього середовища. Необхідною умовою забезпечення сталого розвитку є національне і міжнародне фінансування. Попри прогрес у мобілізації фінансових ресурсів широким колом зацікавлених учасників, потреби фінансування цілей сталого розвитку та викорінення злиденності залишаються значними: брак коштів становить щорічно від 2 до 3 трлн. дол. США.

Дослідженню основних загальнотеоретичних і практичних проблем сталого розвитку присвячено праці зарубіжних і вітчизняних вчених: О. Алимова, О. Білоруса, І. Бистрякова, С. Бобильова, Б. Большакова, Б. Буркинського, В. Геєця, Х. Гізатулліна, Ф. Дамас, Д. Зеркалова, К. Кролл, О. Кузнецова, В. Куценко, Е. Лібанової, Д. Лук'яненко, Г. Марушевського, Ю. Мацейко, В. Міщенко, В. Новицького, А. Нуртдінова, Р. Нуртдінова, Я. Остафійчук, М. Райхан, В. Удовиченко, А. Філіпенко, В. Хазана, М. Хвесика, Є. Хлобистова, О. Чернеги, А. Шакірова, А. Шапара, Т. Ямагата.

Значний внесок у вивчення окремих теоретичних проблем і розробку практичних рекомендацій щодо фінансування сталого розвитку зробили такі вчені, як: А. Айо, Дж. Бруінсма, І. Васкес, І. Вахович, В. Власюк, З. Герасимчук, Б. Дейвіс, І. Журба, Д. Камо, І. Камінська, Дж. Д. Сакс, Н. Стукало, С. Хортон, Дж. Шмідхубер, Г. Шмідт-Трауб. Питання міжнародного сприяння розвитку та надання зовнішньої допомоги досліджували такі зарубіжні науковці, як: М. Ахмед, Є. Бородін, Р. Бхавнані, К. Бьорнсайд, І. Васкес, Е. Вентер,

Є. Глазунов, Е. Дойчер, Д. Доллар, І. Журба, Ю. Зайцев, В. Істерлі, Н. Касимова, Л. Капіца, М. Клеменс, Дж. Мігель-Флоренса, А. Нуршаїхова, С. Ределет, Б. Тейлор, С. Файсон, П. Шрейдер.

Віддаючи належне науковим розробкам вітчизняних і зарубіжних вчених, слід зазначити, що важливі теоретико-методологічні та практичні питання у сфері фінансування сталого розвитку залишаються не вирішеними. Існує об'єктивна потреба розширення понятійно-категоріального апарату фінансування сталого розвитку, дослідження еволюції глобального інституціонального забезпечення сфери фінансування розвитку. Залишається актуальним питання діяльності установ ООН, національних політик фінансування програм сталого розвитку державами світу, встановлення тенденцій та закономірностей фінансування сталого розвитку. Існування значних потреб у фінансових ресурсах для цілей сталого розвитку та викорінення злиденності обумовлює необхідність розроблення концептуальних засад удосконалення фінансування сталого розвитку на національному та міжнародному рівнях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики наукових досліджень Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, а саме: держбюджетних тем «Механізми міжнародного менеджменту в умовах глобальної нестабільності» (номер держреєстрації 0113U000638, 2013–2015 рр.), у рамках якої автором запропоновано рекомендації щодо посилення впливу міжнародних організацій на зовнішнє середовище та розвиток національного бізнесу; «Формування глобальних та національних механізмів управління сталим розвитком» (номер держреєстрації 0115U005054, 2015–2016 рр.), у межах якої розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності національного і міжнародного державного фінансування сталого розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка концепції формування глобальної системи фінансового забезпечення сталого

розвитку, а також практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів її функціонування відповідно до сучасних викликів глобального розвитку. Для досягнення поставленої мети дослідження визначено та вирішено такі завдання:

дослідити глобальні виклики та концептуальну сутність сталого розвитку;

систематизувати та розвинути генезис понятійно-категоріального апарату дослідження фінансування сталого розвитку, класифікувати фінансові ресурси, задіяні у сфері сталого розвитку;

обґрунтувати конфігурацію глобальної системи фінансування сталого розвитку;

розробити методологічний підхід до дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку та обґрунтувати механізм її функціонування; дослідити еволюцію глобального інституціонального забезпечення сфери фінансування сталого розвитку;

дослідити інституціональні механізми підвищення ефективності зовнішньої допомоги у сфері сталого розвитку;

систематизувати детермінанти діяльності установ ООН у сфері фінансування сталого розвитку;

провести компаративні співставлення системних засад політики країн світу в сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття;

розробити науково-методичний підхід до оцінки результативності міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються;

проаналізувати національне та міждержавне фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються;

обґрунтувати методологічний підхід до визначення залежності рівня результативності виконання Цілей розвитку тисячоліття країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування сталого розвитку;

розробити стратегічні напрями мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються;

здійснити аналіз національних політик високорозвинених країн у сфері надання зовнішньої допомоги;

розробити концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку;

проаналізувати ефективність взаємодії України з міжнародними інститутами та установами ООН у сфері сталого розвитку, розробити підходи до вдосконалення системи фінансування сталого розвитку в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування глобальної системи фінансування сталого розвитку.

Предметом дослідження є методологічні засади, чинники та механізми формування глобальної системи фінансування сталого розвитку.

Методи дослідження. Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, теорій розвитку та глобалізації, фінансів, міжнародної економіки, працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених у сфері фінансування сталого розвитку. З метою вирішення поставлених у роботі завдань застосовано: *діалектичний метод наукового пізнання, методи наукової абстракції, аналізу і синтезу* (для дослідження теоретико-методологічних засад формування глобальної системи фінансування сталого розвитку, визначення основних проблем і тенденцій фінансового забезпечення сталого розвитку; при розробці стратегічних напрямів мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються, концептуальних засад удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку); *системного узагальнення* (для систематизації генезису понятійно-категоріального апарату дослідження фінансування сталого розвитку, класифікації фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку, принципів фінансування сталого розвитку; при розробці методологічного підходу до дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку, обґрунтуванні механізму її функціонування); *порівняльного аналізу* (для визначення хронологічних етапів та трансформацій ключових пріоритетів політики в сфері глобального інституціонального забезпечення фінансування сталого розвитку; співставлення системних засад політик країн світу в сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття, державного

фінансування сталого розвитку, надання зовнішньої допомоги); *статистичного аналізу* (для оцінки показників, що характеризують сучасний стан міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються); *методи економіко-математичного аналізу та моделювання* (для дослідження впливу зовнішньої допомоги розвитку на економічне зростання країн, що розвиваються; визначення залежності рівня результативності виконання завдань Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування програм сталого розвитку); *вимірювання* (для розроблення та розрахунку індикаторів результативності виконання завдань Цілей розвитку тисячоліття, глобального фінансування сталого розвитку).

Інформаційну базу дослідження становлять міжнародні та державні нормативно-правові акти, офіційні статистичні та аналітичні дані міжнародних організацій (ООН, ОЕСР, Світового банку, ПРООН, ВПП, ФАО, МФСР, МОП, ВООЗ, ЮНЕСКО), статистичних відомств і центральних органів влади країн, наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених, звіти, аналітичні публікації та веб-сайти органів державної влади та недержавних установ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні нового напрямку наукових досліджень сталого розвитку – розробці концепції глобальної системи фінансового забезпечення сталого розвитку. Основні наукові результати, які розкривають особистий внесок автора в розробку й вирішення проблеми, характеризують новизну дослідження, полягають у такому:

вперше:

обґрунтовано *конфігурацію глобальної системи фінансування сталого розвитку*, що являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів національного, міжнародного і світового рівнів: суб'єктів (країни, міжнародні фінансові організації, установи ООН, глобальні фонди) та об'єктів за сферами фінансування (соціальна, економічна, виробнича, інфраструктура, продовольча безпека, охорона довкілля, глобальні суспільні блага), що мають взаємодіяти на основі принципів синергізму, диференціації джерел фінансового забезпечення,

підпорядкованості визначеним цілям сталого розвитку, ефективності, оптимальності шляхом використання економічних і адміністративних важелів управління сталим розвитком;

запропоновано *методологічний підхід до дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку* як самостійного напрямку дослідження сталого розвитку, що передбачає *визначення її домінуючих компонентів, встановлення зв'язків та відносин між ними, обґрунтування особливостей фінансового забезпечення процесів соціального-економічного зростання, охорони навколишнього середовища, та охоплює сукупність теоретичних і методичних положень* щодо виявлення глобальних загроз та проблем сталого розвитку, релевантності наявних обсягів фінансування програм сталого розвитку, результативності досягнення цільових індикаторів, встановлення чинників підвищення ефективності мобілізації та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення глобального сталого розвитку, а також *принципів дослідження* (об'єктивності, системності, комплексності, дієвості, порівнянності, історизму) *та послідовності аналізу процесу формування та еволюції глобальної системи фінансування сталого розвитку* (визначення особливостей інституціонального забезпечення діяльності глобальних установ у сфері фінансування сталого розвитку, аналіз національних політик фінансування програм сталого розвитку країн світу, оцінка результативності національного та міждержавного фінансування базових секторів сталого розвитку, аналіз ефективності використання зовнішньої допомоги);

запропоновано *методологічний підхід до визначення залежності рівня результативності виконання Цілей розвитку тисячоліття країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування сталого розвитку, який включає методику розрахунку інтегрованого показника – Індикатору результативності виконання завдань ЦРТ*, що представляє собою середню величину трьох синтезованих показників: показника економічного зростання (розраховується як коефіцієнт зростання ВВП на душу населення), інтегрованого показника соціального прогресу (середня величина від

коефіцієнтів забезпечення початкової та середньої освіти, дитячої смертності, материнської смертності, захворювань) та інтегрованого показника екологічної стійкості (розрахованого як середня величина від коефіцієнтів покриття земельних площ лісами, викидів двоокису вуглецю, використання населенням покращених джерел питної води та санітарно-технічних засобів) та інтерпретації його результатів; методику розрахунку комплексного показника – *Індикатору глобального фінансування сталого розвитку* як середньої величини трьох синтезованих показників, що характеризують рівень національного, міжнародного та глобального фінансування сталого розвитку, та визначаються на основі даних про державні видатки на фінансування базових секторів сталого розвитку, залучення національних та міжнародних інвестицій, офіційної допомоги розвитку, кредитів, приватних трансфертів, грантів глобальних фондів) та інтерпретації можливих результатів його розрахунку, а також *алгоритм застосування даних показників з метою підвищення ефективності управлінських рішень* при виборі напрямів, механізмів та інструментів фінансування програм сталого розвитку;

розроблено *концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку*, що включають *напрями підвищення ефективності процесів формування міжнародних фінансових ресурсів* на цілі сталого розвитку шляхом використання додаткових джерел фінансування – розширення міжнародних ініціатив з інноваційного фінансування сталого розвитку та збільшення обсягів грошових надходжень від емігрантів, *удосконалення механізму розподілу міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку за групами країн* (збільшення обсягів допомоги найменш розвиненим країнам, раціоналізація розподілу офіційної допомоги розвитку за секторами за рахунок збільшення фінансування базових секторів сталого розвитку), *модернізацію технологій надання зовнішньої допомоги* (підвищення якості процесів за рахунок диференціації країн та методів підтримки їх сталого розвитку, збільшення незв'язаності, посилення передбачуваності та координації, взаємної підзвітності донорів і країн-реципієнтів, зменшення

фрагментації), *розвиток інформаційного забезпечення функціонування системи фінансування сталого розвитку* (створення єдиної міжнародної бази даних щодо фінансування сталого розвитку);

визначено хронологічні етапи трансформацій ключових пріоритетів політики в сфері глобального інституціонального забезпечення системи фінансування сталого розвитку, а саме: 1-й етап (1945–1969 рр.) – деколонізаційний (перехід від оцінки можливостей збільшення обсягів фінансування, визначення джерел фінансування, складання планів до розробки та реалізації конкретних заходів щодо прискореного припливу капіталу і технічної допомоги в країни, що розвиваються, та встановлення цільових показників їх економічного розвитку); 2-й етап (1970–1999 рр.) – еволюційний (удосконалення механізмів та інструментів передачі ресурсів країнам, що розвиваються, для фінансування розвитку на передбачуваний, гарантований та постійній основі); 3-й етап (з 2000 р. – дотепер) – модернізаційний (впровадження змін у застосуванні фінансових інструментів (збільшення використання національних державних і приватних ресурсів; встановлення цільових показників економічного і соціального розвитку, екологічної стійкості; формування глобального партнерства з метою розвитку (2000–2015 рр.), встановлення цільових інтегрованих індикаторів сталого розвитку (з 2015 р. – дотепер)), що дозволяє визначити результативність використання ресурсів у сфері фінансування сталого розвитку;

удосконалено:

понятійно-категоріальний апарат теорії сталого розвитку, а саме уточнено зміст поняття «*глобальна система фінансування сталого розвитку*» як сукупності взаємопов'язаних сфер, механізмів, ланок фінансових відносин між суб'єктами процесу забезпечення потреб сталого розвитку шляхом мобілізації, акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів на цілі економічного зростання, соціального прогресу та охорони навколишнього середовища на національному, міжнародному та світовому рівнях; а також «*глобальна фінансова політика у сфері сталого розвитку*» як цілеспрямованого

комплексу дій та заходів щодо формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, який здійснюється міжнародними організаціями, глобальними фондами та урядами країн у межах їх повноважень та функцій у сфері забезпечення реалізації цілей сталого розвитку;

класифікацію фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку, за рахунок включення таких ознак, як форми існування, належність, джерела формування, рівень формування та використання, термін використання, прибутковість, рівень централізації прийняття рішень, напрям використання (фінансування базових секторів сталого розвитку, фінансування глобальних суспільних благ, кліматичні фінанси), що забезпечує ідентифікацію фінансових ресурсів та можливість їх цільового спрямування на розв'язання конкретних проблем у сфері сталого розвитку;

науково-методичний підхід до оцінки результативності міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, який охоплює такі етапи, як аналіз показників надання офіційної допомоги розвитку країнами-членами КСР ОЕСР (за донорами, групами країн-реципієнтів, секторами); оцінку виконання ними зобов'язань з надання офіційної допомоги розвитку за встановленим цільовим показником; визначення сукупних обсягів фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, з джерел державних видатків і міждержавної допомоги за базовими секторами сталого розвитку та групами країн за рівнем доходу; оцінку виконання цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку, установлених на міжнародному і регіональному рівнях; аналіз ефективності зовнішньої допомоги, наданої країнами-донорами країнам, що розвиваються;

стратегічні напрями мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються, за рахунок обґрунтування необхідності підвищення ефективності на національному рівні: мобілізації фінансових ресурсів (зміцнення потенціалу національних систем оподаткування, протидії незаконним фінансовим потокам, забезпечення підзвітності урядів і відкритості державних даних); використання державних

видатків на цілі сталого розвитку (шляхом підвищення ефективності врядування державного сектору та інституційного потенціалу, використання економічних та організаційних методів управління державними видатками); *використання отриманої зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку* (підвищення ефективності керівництва урядами розробкою політики та стратегією, посилення підзвітності урядів щодо співпраці у сфері сприяння розвитку, підвищення якості систем управління державними фінансами); *на міжнародному рівні: надання зовнішньої допомоги країнами-донорами* (підвищення узгодженості з національними пріоритетами країн-реципієнтів; підвищення ефективності координації використання ресурсів, збільшення ступеню використання національних систем постачання та державного управління; збільшення передбачуваності та стабільності допомоги; збільшення незв'язаності допомоги);

дістали подальшого розвитку:

визначення детермінант політики установ ООН (ПРООН, ВПП, Світового банку, ФАО, МФСР) у сфері фінансування сталого розвитку, яким притаманні *спільні риси* (наявність узгоджених цілей, зафіксованих в програмних документах, спрямованих на досягнення сталого розвитку; власних критеріїв оцінки ефективності діяльності щодо здійснення програм у сфері сталого розвитку та інституційної результативності; ієрархії пріоритетності регіонів у розподілі допомоги; стабільного приросту внесків двосторонніх і багатосторонніх донорів) та *специфічні риси* (диференціація механізмів формування та розподілу фінансових ресурсів, а також залучених багатосторонніх донорів), що пов'язано з різними напрямками таргетування партнерів у сфері фінансування сталого розвитку;

визначення глобальних тенденцій та закономірностей державного та міжнародного фінансування базових секторів сталого розвитку, до яких належать: мультивекторність у фінансуванні соціальної сфери та охорони довкілля; послідовне зменшення фінансування сільськогосподарського сектору; невиконання в країнах, що розвиваються, цільових показників фінансування

базових секторів сталого розвитку, встановлених на міжнародному та регіональному рівнях; циклічний характер фінансування базових секторів сталого розвитку (соціального захисту, сільського господарства, водопостачання, санітарії та гігієни, освіти та охорони навколишнього середовища); зростання обсягів зовнішньої допомоги найбільшими донорами – країнами-членами КСР ОЕСР; зміщення пріоритетів у наданні допомоги за групами країн (збільшення допомоги найменш розвиненим країнам і країнам з низьким доходом, зменшення – країнам з доходом нижче та вище середнього; зростання обсягів офіційної допомоги розвитку, спрямованої на розвиток соціальної та економічної інфраструктури, зменшення фінансування програм підтримки продовольчої безпеки); підвищення ефективності зовнішньої допомоги, наданої країнами-членами КСР ОЕСР;

підходи до підвищення ефективності фінансового забезпечення стратегії сталого розвитку України в контексті досягнення Цілей розвитку тисячоліття, а саме: ефективну мобілізацію національних і міжнародних фінансових ресурсів (приєднання до міжнародних ініціатив з інноваційного фінансування сталого розвитку, взаємодія з відповідними міжнародними й регіональними організаціями в розробленні заходів щодо запобігання корупції, зміцненні активної участі громадянського суспільства, неурядових громадських організацій шляхом посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень, забезпечення ефективного доступу до інформації), ефективне використання державних видатків та допомоги, наданої міжнародними організаціями, на підтримку базових секторів сталого розвитку (здійснення обґрунтованого прогнозування і планування, забезпечення результативного і цільового використання бюджетних коштів, справедливого розподілу між секторами, оцінки ефективності видатків бюджету, ефективного контролю за дотриманням цільового використання коштів, розвиток інституціональної взаємодії, удосконалення управління кадровими ресурсами в сфері реалізації проектів з надання міжнародної допомоги на цілі сталого розвитку), ефективний контроль за використанням

міжнародних фінансових ресурсів, спрямованих на досягнення цілей сталого розвитку (комплексний моніторинг та оцінка результативності використання коштів міжнародної технічної допомоги, удосконалення електронної бази щодо отриманої міжнародної допомоги, забезпечення прозорості та підзвітності уряду, посилення урядового та громадського контролю).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретико-методологічні положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані при формуванні державної політики у сфері фінансування сталого розвитку. Отримані наукові результати впроваджено на державному та регіональному рівнях:

на державному рівні: у діяльності Департаменту співробітництва з міжнародними організаціями Міністерства фінансів України при організації та налагодженні співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, здійсненні обліку надходження та використання міжнародних кредитних коштів, контролю за цільовим використанням і проведенням розрахунків, підготовці та впровадженні проектів (програм) міжнародної технічної допомоги у сфері управління державними фінансами (довідка № 19010-07/277 від 16.01.2017 р.) – аналітичні матеріали щодо надання офіційної допомоги розвитку установами ООН і високорозвиненими країнами світу, заходи щодо збільшення використання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку за рахунок підвищення рівня інституціональної взаємодії, управління кадровими ресурсами, координації міжнародної допомоги, контролю за використанням міжнародних фінансових ресурсів шляхом підвищення якості електронної бази даних щодо отриманої Україною міжнародної допомоги; Управління економічного співробітництва Міністерства закордонних справ України при проведенні аналізу тенденцій соціально-економічного розвитку закордонних держав у контексті їх можливого впливу на конфігурацію національних інтересів, оцінки економічних процесів, що відбуваються в державах – основних партнерах України, та їх впливу на розвиток двостороннього торговельного та інвестиційного співробітництва, моніторингу

світових економічних процесів, основних тенденцій на світовому ринку, при реалізації програм співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями (довідка № 51/14-207/1-0738 від 27.01.2017 р.) – результати аналізу діяльності установ ООН, а саме: Програми розвитку ООН, Всесвітньої продовольчої програми, Світового банку, Продовольчої та сільськогосподарської організації, Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку в сфері сталого розвитку, висновки щодо тенденцій та закономірностей національного державного фінансування програм сталого розвитку в США, Японії, країнах Європейського Союзу, надання двосторонніми донорами зовнішньої допомоги, спрямованої на досягнення цілей сталого розвитку в країнах з низьким і середнім рівнем доходів;

на регіональному рівні: у діяльності Запорізької торгово-промислової палати при наданні консультацій із загальних питань міжнародного торговельного, інвестиційного співробітництва, проведення тренінгів із питань міжнародної економічної діяльності, організації ділових переговорів, коопераційних зустрічей із зарубіжними партнерами в Україні та за кордоном (довідка № 35 від 20.01.2017 р.) – результати оцінки діяльності установ ООН у сфері фінансування сталого розвитку, аналізу міжнародного державного фінансування програм сталого розвитку, рекомендації щодо удосконалення управління міжнародними фінансовими ресурсами, що виділяються міжнародними двосторонніми та багатосторонніми донорами на здійснення програм і проектів у сфері досягнення сталого розвитку, а саме: підвищення ефективності мобілізації міжнародних фінансових ресурсів та їх використання за рахунок підвищення ефективності інституціональної взаємодії у сфері отримання міжнародної допомоги на цілі сталого розвитку, управління кадровими ресурсами у сфері отримання міжнародної допомоги на цілі сталого розвитку, інформаційного забезпечення міжнародного фінансування сталого розвитку; Управління економіки виконкому Криворізької міської ради при визначенні пріоритетів соціально-економічного розвитку, залученні інвестицій та забезпеченні співпраці з міжнародними донорськими організаціями з метою сприяння сталому місцевому економічному

розвитку (довідка № 1581 від 29.12.2016 р.) – напрями підвищення ефективності управління національними державними фінансовими ресурсами, спрямованими на досягнення цілей сталого розвитку, зокрема забезпечення підзвітності й відкритості державних даних, зміцнення контрольних механізмів, упровадження прозорих механізмів державних закупівель у якості стратегічного інструменту, що сприяє забезпеченню сталого розвитку; Молодіжної громадської організації «Інститут інформаційного суспільства» при організації та проведенні тренінгів і семінарів щодо підвищення рівня участі суспільства в питаннях державного управління та удосконалення внутрішніх процесів (довідка № 28 від 02.02.2017 р.) – результати аналізу інституціонального забезпечення реалізації програм сталого розвитку, оцінки національних політик фінансування сталого розвитку держав світу, концептуальні засади удосконалення національного та міжнародного фінансування соціально-економічної сфери та охорони навколишнього середовища.

Результати досліджень також використовуються в навчальному процесі Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» в ході проведення лекційних занять та підготовки навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Міжнародні фінанси», «Міжнародні валютно-кредитні відносини», «Валютні операції» для спеціальності «Міжнародна економіка» (довідка № 59 від 25.01.2017 р.), Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського при викладанні дисциплін «Міжнародні фінанси», «Міжнародний менеджмент», «Міжнародна економічна діяльність України» та при виконанні дипломних і магістерських робіт студентів економічних спеціальностей (довідка № 01.01-17/252 від 28.03.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі результати, викладені в дисертаційній роботі, одержані здобувачем самостійно і знайшли відображення в наукових публікаціях автора. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, які є результатом самостійної роботи здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і рекомендації дисертації доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: «Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення» (м. Ужгород, 2015 р.), «Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.), «Пошук ефективних механізмів промислового розвитку в контексті сучасної економічної теорії» (м. Київ, 2015 р.), «Перспективи розвитку регіонів: інноваційна діяльність і управління проектами» (м. Львів, 2015 р.), «Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти» (м. Одеса, 2015 р.), «Актуальні проблеми міжнародного економічного співробітництва: оцінки та стратегії» (м. Одеса, 2015 р.), «Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит» (м. Київ, 2015 р.), «Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.), «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (м. Запоріжжя, 2015 р.), «Сучасні виклики розвитку світової економіки» (м. Київ, 2015 р.), «Особливості інтеграції країн в світовий економічний та політико-правовий простір» (м. Маріуполь, 2015), «Modern transformation of economics and management in the era of globalization» (м. Клайпеда, 2016 р.), «Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання» (м. Кременчук, 2016 р.), «Modern scientific potential» (м. Шеффілд, 2016), «Modern scientific researches and developments: theoretical value and practical results – 2016» (м. Братислава, 2016), «Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри» (м. Черкаси, 2016 р.), «Бізнес та умови його розвитку: національний та міжнародний дискурси» (м. Кривий Ріг, 2016 р.), «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації» (м. Дніпро, 2016 р.), «Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку» (м. Дніпро, 2016 р.), «Інноваційно-інвестиційні проблеми розвитку економіки України» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 59 наукових праць загальним обсягом 44,8 д.а., з яких особисто автору належить 44,1 д.а., у тому числі 1 одноосібна монографія, 2 розділи у колективних монографіях, 23 статті

у наукових фахових виданнях (із них 2 – у співавторстві), 13 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 20 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації 535 сторінок. Робота містить 69 таблиць, з них 14 таблиць займають 20 повних сторінок, 81 рисунок, з них 6 рисунків займають 6 повних сторінок, 16 додатків на 48 сторінках, список використаних джерел із 431 найменування на 29 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 432 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Глобалізаційні виклики та концептуальна сутність сталого розвитку

Процеси економічного, фінансового, технологічного та інформаційного розвитку людства, що відбувалися протягом століть, привели до зародження та інтенсивного розвитку глобалізації – феномену та «процесу поступового формування системної взаємозалежності, взаємозв'язку та взаємообумовленості... становлення загальнопланетарної цілісності, глобальні суб'єкти якої усвідомлено взаємодіють в цілях виживання і розвитку людського співтовариства, пошуку відповідей на виклики та загрози сучасної світової цивілізації, недопущення перетворення її в антицивілізацію» [1, с. 165].

Прискорений темп глобалізації стимулював кардинальні зміни в сфері торгівлі, фінансів, інтелектуальної власності, приватних інвестицій, інформації та комунікаційних технологій, охорони здоров'я, навколишнього середовища, безпеки та громадянського суспільства та призвів до появи нових глобальних проблем у найважливіших сферах життєдіяльності людини.

Колектив дослідників під керівництвом О.Г.Білоруса виділяє такі групи особливих глобальних проблем: 1) проблеми попередження ядерної війни і збереження миру, зміцнення міжнародної безпеки, сталого розвитку світу, підвищення рівня суспільної організованості і керованості світовим співтовариством і його розвитком (проблема глобального управління); 2) проблеми природно-економічного характеру (енергетична, продовольча, екологічна, сировинна, Світового океану, ресурсна, інформаційна, технологічна); 3) проблеми соціального характеру (демографічна, боротьби

цивілізацій, релігій, міжнаціональних відносин, демократії, духовності, культури, захисту здоров'я, організованої злочинності, корупції, безробіття і зuboжіння людей світу [2, с. 29–30].

О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко вважають першочерговою глобальною проблемою сучасності проблему ліквідації, скорочення бідності [3, с. 40].

На думку А. А. Алімова і О. В. Стецко, такі глобальні проблеми як проблема ресурсів, охорони навколишнього середовища, майбутнього цивілізаційного розвитку, як такого, його ефективних цілей і методів посилює проблема непропорційного розвитку країн і регіонів [4, с. 53]. Досліджуючи сучасні глобальні проблеми, А. А. Алімов і О. В. Стецко класифікують їх залежно від рівня, характеру та масштабу небезпеки таким чином: «загрози» – найбільш небезпечні явища, які здатні завдати істотної шкоди у сфері безпеки і вимагають негайних активних дій щодо їх нейтралізації; «виклики» – явища, які мають дестабілізуючий потенціал впливу, для відповіді на які потрібен комплекс довгострокових економічних, політичних і гуманітарних заходів; «ризики» - побічні негативні результати людської діяльності, для подолання яких потрібна корекція політичної та економічної стратегії» [4, с. 52].

Враховуючи наведені глобальні проблеми та їх класифікацію, необхідно до ключових викликів XXI ст. віднести проблеми природно-економічного та соціального характеру, що загалом складають проблему сталого розвитку, яка вимагає колективної відповіді на глобальному рівні. У зв'язку з стурбованістю світового співтовариства щодо кількості злиденного населення, посилення нерівності всередині країн та між ними, глобальних загроз здоров'ю людей, виснаження природних ресурсів і погіршення стану навколишнього середовища, однією з найбільш підтримуваних концепцій розвитку суспільства є концепція сталого розвитку, що побудована на збалансованості його економічної, соціальної та екологічної складових. Оскільки, як зазначав австрійський економіст Й. Шумпетер, «будь-який конкретний процес розвитку базується в кінцевому рахунку на попередньому розвитку» [5, с. 156], важливим є розуміння основи побудови концепції сталого розвитку. Тому

спочатку необхідним є дослідження основних аспектів концепції розвитку та його еволюції.

Термін «розвиток» у філософському контексті у словниках та спеціалізованій літературі визначається як «процес закономірної зміни, переходу вихідного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого» [6]; «вищий тип руху і зміни в природі й суспільстві, пов'язаний з переходом від однієї якості стану до іншого, від старого до нового» [7]; «власне «розгортання» доти «згорнутого», виявлення речей, частин, станів, властивостей, відносин, що існували й раніше, вже були підготовлені, але не були доступні сприйняттю, особливо в сенсі сходження від нижчого і малозначного вищому і повноцінному» [8]; «незворотна, спрямована, закономірна зміна матерії та свідомості, їх універсальна властивість; у результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта – його складу або структури; загальний принцип пояснення природи, суспільства і пізнання» [9].

На думку М. Г. Чернишевського, «тільки поліпшувані зміни підходять під поняття розвитку» [10]. На погляд О. М. Головні, «процес розвитку – це складна, багатомірна, незворотна, закономірна зміна конкретних матеріальних і соціальних явищ, яка складається з різнонаправлених і циклічних трансформацій, що ведуть до виникнення якісно нових станів чи принципово новітніх об'єктів як своєрідних цілісних систем» [11, с. 9].

Л. М. Шимановська-Діанич зазначає, що «розвиток як економічна категорія – це процес, у результаті якого відбуваються зміни в соціально-економічній системі за рахунок накопичення потенціалу, причому ці зміни стосуються як системи в цілому, так і окремих її елементів, можуть носити як кількісний, так і якісний характер, забезпечуються відповідною діяльністю і в кінцевому результаті сприяють досягненню поставленої мети та задоволенню економічних потреб суб'єктів» [12, с. 90–91]. В. І. Ляшенко, досліджуючи сучасний підхід до визначення поняття «розвиток», вказує на те, що він включає три взаємопов'язані характеристики: зміна, зростання, поліпшення,

головною з яких є остання: розвиток як зміна не відбувається сам по собі, а пов'язаний з розробкою політики певної світоглядної спрямованості; розвиток як зростання означає такі структурні зміни, які ведуть до технологічного прогресу, підвищення якості продукції і поліпшенню розподілу товарів і послуг; розвиток як поліпшення означає такі зміни, які забезпечують рівні можливості більш широкому колу людей скористатися суспільними благами [13, с. 11].

Економічний розвиток суспільства являє собою процес, що охоплює економічне зростання, яке зазвичай, на думку К. Р. Макконела та С. Л. Брю, розглядається «як важлива економічна мета, оскільки збільшення суспільного продукту в розрахунку на душу населення означає підвищення рівня життя» [14, с. 380]. Визначаючи, у чому полягає значення економічного зростання, вчені наголошують, що «зростаюча економіка має більшу здатність задовольняти нові потреби і вирішувати соціально-економічні проблеми як всередині країни, так і на міжнародному рівні» [14, с. 381]. Американський економіст У.Ростоу до виділених їм раніше періодів у історії людства, для яких характерні ті чи інші типи економічного зростання (традиційне суспільство – доіндустріальна стадія розвитку; період створення умов для зльоту – перехід до індустріального типу економічного зростання; зліт – зростання промисловості й сільського господарства; рух до зрілості – зростання питомої ваги накопичень, збільшення унаслідок цього виробництва ВВП і перевищення темпів зростання ВВП темпів приросту населення, вирішення проблеми забезпечення всіх людей їжею, одягом, житлом; стадія високого масового споживання – індустріальне зростання, коли головну роль у виробництві займає виробництво предметів споживання та послуг, широке розповсюдження інформації, інформаційних систем) додає пошук якості життя – духовний розвиток людини, появу в економіці рис постіндустріального типу економічного зростання, коли на перше місце виходить людина з її потребами, при цьому виробництво і доходи, як основа індустріального типу економічного зростання, вважаються само собою зрозумілими явищами, рисами сучасного життя [15].

Порівнюючи концепцію людського розвитку з концепцією розвитку людських ресурсів, що «відводить людині роль одного з факторів у процесі виробництва, визначаючи його як засіб, ніж кінцеву мету», концепцією добробуту, у яких «людина розглядається як бенефіціар, а не носій змін у процесі розвитку», концепцією задоволення базових потреб, що «зосереджує увагу на наданні групам населення, які перебувають у несприятливому становищі, матеріальних товарів і послуг, а не розширення можливостей людини у всіх сферах», М.Ільясов робить висновок, що «на відміну від цих підходів концепція людського розвитку зводить воедино виробництво і розподіл товарів, розширення і використання потенціалу людини» [16]. На його думку, концепція людського розвитку «передбачає аналіз всіх питань суспільного розвитку: будь це економічне зростання, зайнятість, політична свобода, або культурні цінності з точки зору інтересів людини. Таким чином, вона націлена на розширення можливостей вибору людини» [16].

Економічне зростання збільшує потенціал країни для зниження бідності й вирішення інших соціальних проблем. Але при цьому можливим є зростання нерівності, безробіття, ослаблення демократії, втрата культурної ідентичності, надмірне споживання природних ресурсів, необхідних і майбутнім поколінням. Якщо екологічні та соціальні втрати в результаті економічного зростання перевищують економічні вигоди, загальний результат для добробуту людей стає негативним. Економічне зростання залежить від природних та соціально-гуманітарних умов. Крім того, економічне зростання повинно підтримуватися результатами розвитку людини, оскільки повільний розвиток людини може зупинити швидко економічне зростання [17].

Отже, зростання економіки є важливим засобом людського розвитку, безперервне покращення добробуту людей неможливо без економічного зростання.

По мірі еволюції у сфері розвитку використовувалися різні підходи до його розуміння. Довгий час розвиток ототожнювався з економічним зростанням. Утім, як відзначає Дж. М. Харріс, «попри те, що у всьому світі

більшість країн досягла значних успіхів у економічному зростанні та соціальному прогресі, досвід розвитку у світовому масштабі дав можливість розкрити такі недоліки: нерівномірність розподілу переваг розвитку, сталість, а іноді й збільшення нерівності доходів, наявність і зростання великої кількості бідних людей; негативний вплив розвитку на навколишнє середовище і на існуючі соціальні структури (спустошеність лісів, водних систем у багатьох країнах, екстремальні забруднення, відсутність доступу до транспорту, водопостачання, каналізації та інфраструктури» [18]. Говорячи про принципове переосмислення моделей економічного розвитку в останні десятиріччя минулого століття у розвинених країнах, Р. М. Нуртдінов і А. Р. Нуртдінов зазначають, що «концепції, засновані на абсолютизації кількісних аспектів суспільного виробництва ...прийшли в суперечність з новими умовами господарювання, що накладають серйозні ресурсні та екологічні обмеження на подальше екстенсивне зростання виробництва» [19, с. 181].

Надзвичайно важливим у той час стало виникнення нового підходу до розуміння розвитку. Існуючі до цього теорії розвитку (філософські, соціальні, економічні, технократичні, інституційні), що включали різні критерії та цілі (свобода і демократія, доступність освіти, охорона здоров'я, зростання якості життя; економічне зростання, підвищення рівня життя; показники технологічних досягнень; гармонізація економічних і соціальних факторів), були об'єднані в концепцію людського розвитку [20]. У 1990 р. Програма розвитку ООН (ПРООН) опублікувала першу Доповідь про людський розвиток з оцінкою економічного та соціального прогресу країн світу, де було наголошено, що «справжнє багатство народів - це люди», визначено, що «основна мета розвитку полягає у створенні умов, які дають людям можливість жити довгим, здоровим і творчим життям», сформульовано поняття «розвиток людини» як «процес розширення спектру вибору» та найбільш важливі елементи вибору – «жити довгим і здоровим життям, отримати освіту і користуватися гідним життєвим рівнем» [21]. У Резолюції, прийнятій Генеральною Асамблеєю (ГА) ООН «Порядок денний для розвитку» (1997 р.)

було визначено, що «розвиток являє собою багатоаспектне завдання щодо підвищення якості життя всіх людей» [22].

Отже, зростаюче усвідомлення світовим співтовариством накопичених проблем, пов'язаних зі збільшенням нерівності доходів і збільшенням кількості бідних людей, погіршенням стану навколишнього середовища привело до розуміння необхідності врахування інтересів людини, підвищення якості життя, переходу від кількісного зростання до якісного та появи нового напрямку концепції розвитку – сталого розвитку.

Розглядаючи еволюцію концепції сталого розвитку, варто зазначити, що існують різні точки зору на періодизацію становлення уявлень у цій сфері. Так, Г. П. Краснощеков і Г. С. Розенберг виділяють 4 основні періоди: 1) до початку Другої світової війни (1939 р.), пов'язаний з початком міжнародного руху за збереження природи в екологічній сфері через інтенсивний розвиток промисловості); 2) війна та роки відновлення (1940–1962 рр.), пов'язаний зі – створенням ООН з метою забезпечення миру і безпеки, міжнародного розвитку; 3) 1962–1992 рр., пов'язаний з публікацією монографії Р. Керсон «Безмовна весна» (1962 р.), що привернула увагу суспільства до відповідальності перед іншими формами життя, прийняттям резолюції ГА ООН «Економічний розвиток і охорона природи» (1962 р.), проведенням Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 р.); 4) сучасний (після 1992 р.), пов'язаний з активним процесом створення концепцій сталого розвитку різного масштабу, проведенням численних міжнародних конференцій [23, с. 225–230].

Є. Ю. Какутич виділяє 5 етапів еволюції теорії сталого розвитку як всесвітнього світогляду: 1) 50-ті роки ХХ ст. – усвідомлення глобальності і масштабності змін, що відбуваються, спроби оцінки наслідків як локальних, так і глобальних змін, перші спроби об'єднання зусиль; 2) 1960–1970 рр. – усвідомлення неможливості та неефективності вирішення проблем тільки на глобальному рівні; 3) 1970–1980 рр. – активізація територіальних і транскордонних процесів для вирішення екологічних та інших проблем;

4) ренесанс сталого розвитку, повсюдне поширення цього терміна і впровадження сталості, як однієї з необхідних цілей у рамках планів, програм і політик на різних рівнях; 5) сталий розвиток, з однієї сторони, є невід'ємною органічною частиною процесу управління і планування, з іншої сторони, спостерігається зменшення актуальності даної проблематики, витіснення її на другий план як звичного необхідного атрибуту, спробами використовувати в політичних або економічних цілях [24, с. 63].

О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко вважають «початком формування концепції сталого розвитку з її комплексністю та інтегрованістю складових компонентів – економічної, соціальної та екологічної» прийняту ООН у 1969 р. «Декларацію соціального прогресу та розвитку» [3, с. 53], яка проголосила, що «міжнародний мир та безпека, з одного боку, і соціальний прогрес і економічний розвиток, з іншого, є тісно взаємопов'язаними і впливають один на одного» [25].

М. С. Пашкевич, В. М. Шаповал розділяють еволюційний період, протягом якого формувалася концепція сталого розвитку в сучасному розумінні, на три основних етапи: 1) 1972–1991 рр. – формування концепції (домінуюча ідея збереження навколишнього середовища, приєднання до неї ідеї високих соціальних стандартів життя); 2) 1992–2000 рр. – її подання, розгляд і прийняття в наукових і політичних колах (прийняття ідеї гармонійної (збалансованої) взаємодії економічної, соціальної та екологічної систем); 3) 2000 – дотепер – пост-вдосконалення (внесення коректив, розробки планів з реалізації концепції, обґрунтування напрямків її розвитку) [26].

Слід відзначити, що наведені точки зору науковців щодо етапів еволюції сталого розвитку не дають конкретного уявлення про формування концепції сталого розвитку, тому для висвітлення основних теоретичних положень досліджуваної концепції необхідним є більш детальний розгляд еволюції ідей щодо взаємодії людини та природи.

Передумови до створення концепції сталого розвитку почали складатися ще з часів античних філософів, що пов'язано з науковим осмисленням

особливостей взаємодії людини та природи, ролі людини у зміні навколишнього середовища. Це відображено у працях Платона [27, 28], Ж.-Ж. Руссо [29], Т. Р. Мальтуса [30], В. І. Вернадського [31], К. Е. Ціолковського [32], П. Тейяра де Шардена [33], Б. Коммонера [34], А. Д. Сахарова [35,36] та багатьох інших.

Ідея устрою «ідеальної» або «справедливої» держави (модель соціально-економічного буття) запропонована давньогрецьким філософом Платоном (428/7 р. до н.е. – 347 р. до н.е.) [27]. Як зазначають В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн, досліджуючи філософію економіки, «створена ним концепція ідеальної держави розширила знання про людину і суспільство, змусила задуматися над проблемами приватної, особистої і суспільної власності, праці, грошам, торгівлі, землеробстві, ремісництві, кредиті, податках та інших важливих проблемах господарського життя» [37, с. 104].

Опису ідеальної держави, побудованої на принципах справедливості, що сприяють стабільному розвитку суспільства, присвячені праці англійського гуманіста, державного діяча та письменника, одного з основоположників утопічного соціалізму Томаса Мора («Утопія», 1516 р. – відображена держава, де немає приватної власності й узагальнені виробництво і побут, праця є обов'язком для всіх, розподіл відбувається за потреби) та італійського філософа, поета, політичного діяча Томмазо Кампанелли («Місто сонця», 1602 р. – твір про ідеальну громаду, що керується вчено-жрецькою кастою і характеризується відсутністю приватної власності, сім'ї, державним вихованням дітей, загальнообов'язковою працею при 4-годинному робочому дні, розвитком науки і просвітою) [9].

Ідеї соціального устрою, що визначає шлях розвитку людини, розглядалися французьким просвітителем Ж.-Ж. Руссо. Перша спроба пояснення причин соціальної нерівності була зроблена Ж.-Ж. Руссо у 1755 р. у праці «Міркування про походження і основи нерівності між людьми»: «...нерівність, майже нікчемна в природному стані, підсилюється і зростає за рахунок розвитку наших здібностей і успіхів людського розуму і стає, нарешті,

міцною і узаконеною в результаті встановлення власності та законів» [29]. Розглядаючи шляхи вирішення цієї проблеми Ж.-Ж. Руссо пропонував надати людям можливість відповідати своїй природі: «тим самим ви вкладете в їх серця закон гуртожитку; люди, здатні до нього за своєю природою і Громадяни за своїм схильностями, вони стануть єдині, стануть добрими, стануть щасливі, і їх добробут буде добробутом Держави ...» [29].

Англійський економіст Т.Р.Мальтус у 1798 р. поставив під сумнів безмежність людського розвитку в «Есе про принципи народонаселення» [30] та поклав початок теорії про обмеженість природних ресурсів. Він вважав, що чисельність людей зростає в геометричній прогресії, тоді як засоби для існування – в арифметичній: «ми можемо визнати безперечним те положення, що якщо зростання населення не затримується якими-небудь перешкодами, то це населення подвоюється кожні 25 років і, отже, зростає в кожний наступний двадцятип'ятирічний період в геометричній прогресії ... виходячи з сучасного стану заселення земель, ми вправі сказати, що засоби існування за найсприятливіших умов застосування людської праці ніколи не можуть зростати швидше, ніж в арифметичній прогресії» [30, с. 10, 12].

Найбільшим теоретичним проривом у розвитку дійсно наукового світогляду, на думку С. Д. Валентея, є спроба К. Маркса вийти на органічну єдність історико-філософського та конкретно-економічного підходів до аналізу взаємодії в системі «суспільство-природа-людина», заперечення правомірності їх штучного розмежування: «природа, у рамках обраного методу, розглядалася не тільки як об'єкт експлуатації або суб'єкт розвитку суспільства, але одночасно як умова і наслідок розвитку суспільства (як Природа з «великої літери»)» [38, с. 16–17].

У середині XIX ст. виникає так званий російський космізм — філософсько-культурний світогляд, в якому «людина розглядається з точки зору її відповідності гармонійному порядку космопланетарного цілого, як частина свідомого розвитку природи і суспільства» [39]. До представників російського космізму належать М. В. Федоров, А. Л. Чижевський, В. І. Вернадський, К. Е. Ціолковський.

Російський вчений В.І.Вернадський, творець вчення про біосферу та її еволюцію, потужний вплив на навколишнє середовище людини і перетворення сучасної біосфери в ноосферу (сферу розуму), ще на початку 1880-х рр. говорить про значний вплив діяльності людини на Землю, про зміни вигляду Землі внаслідок сучасних масштабів перетворювальної діяльності людини: «ніколи людина не мала такого впливу на навколишню природу, як тепер, ще ніколи цей вплив не був таким різноманітним і таким сильним. Людина теперішнього часу представляє з себе геологічну силу, і сила ця сильна саме тим, що вона зростає, і межі її зростання нам не видно» (1882 р.) [31, с. 152.], «по мірі того, як загальнолюдська культура поширюється на все більший і більший район земної кулі, перед людством ясніше стає питання про обмеженість тих корисних сил, які зосереджені в оточуючій його природі. По мірі того, як наукове знання все більше охоплює навколишнє життя, поширюється турбота про майбутнє, про охорону для нащадків багатств природи, дбайливого їх споживання. Під впливом цих ідей виробляються зараз більш досконалі способи видобутку і використання сил природи, які дозволяють зберігати достатню частину сили, що раніше пропадала безслідно» (1915 р.) [31, с. 165.]. В. І. Вернадським спрогнозовано появу ноосфери (сфери взаємодії природи і суспільства, у межах якої розумова діяльність людини стає головним визначальним фактором розвитку).

У «Ідеальному устрої життя» (1917 р.) російський учений і винахідник К. Е. Ціолковський розглядає питання виживання людства та його безперервного розвитку: говорячи про «багатства людини», зазначає, що «багатства людей безмежні, потрібно тільки вміння їх взяти», про «поверхню землі» – «земля теплих країн, навіть при сучасному стані агрономії, може давати продуктів харчування в 2.000 разів більше, ніж потрібно, і, отже, може прогодувати згодом у тисячі разів більше людей, ніж тепер», про «енергії сонячних променів» – «якщо тепер земля може прогодувати до 5.000 разів більше, ніж є на ній народу, то з часом прогодує 50.000 разів більше. Цього може досягти наука» [32, с. 4–7].

У 1938–1940 рр. французький філософ і теолог П. Тейяр де Шарден у монографії «Феномен людини» виклав ноосферну концепцію, основна ідея якої полягала у виникненні розуму як закономірного явища ускладнення і самопізнання світобудови, трансформації біологічної еволюції в соціальну, заміни природного штучним в результаті діяльності людини [33].

У зв'язку з виникненням проблем у сфері навколишнього середовища у 1971 р. американський біолог і еколог Б.Коммонер у книзі «Коло, що замикається: природа, людина, технологія» говорить про те, що «криза навколишнього середовища – це сигнал наближення катастрофи» [34, с. 13]. На його думку, «головний урок, який слід отримати як з кризи навколишнього середовища, так і з проблеми народонаселення, полягає у визнанні того факту, що, якщо ми хочемо вижити і зберегти наші природні багатства і наші гуманні принципи, ми повинні нарешті знайти соціальні способи боротьби з соціальними лихами, які загрожують і тому, й іншому» [34, с. 180], «для того, щоб досягти відповідності між логікою навколишнього середовища і реальним світом, необхідно пов'язати цю логіку з усіма тими соціальними, політичними та економічними силами, які управляють і нашим повсякденним життям, і ходом історії в цілому» [34, с. 212]. Б. Коммонер знаходить джерело оптимізму в самій природі кризи довкілля: «криза – це продукт не біологічних властивостей людини, які не могли б змінитися досить швидко, щоб врятувати нас, але його соціальних діянь, які можуть піддаватися набагато більш швидким змінам. Оскільки криза довкілля є результатом безгосподарського ставлення суспільства до світових ресурсів, то його можна подолати і людина зможе жити в дійсно людських умовах, якщо соціальний устрій людського суспільства буде приведений в гармонію з екосферою» [34, с. 215].

Однією з перших спроб наукового осмислення глобальних проблем і можливих шляхів розвитку людства була спроба, зроблена Римським клубом – міжнародною неурядовою організацією, що об'єднує вчених, громадських і політичних діячів світу, який був створений у 1968 р. італійським промисловцем А. Печчеї (який став його першим президентом) і генеральним

директором з питань науки Організації економічного співробітництва та розвитку О. Кінгом з метою розроблення принципів світового планування з позицій загальної теорії систем. Перед клубом були поставлені дві основні цілі: сприяти усвідомленню труднощів, що виникли перед людством та шляхом впливу на суспільну свідомість сприяти виправленню нинішньої ситуації. У 1972 р. у США опубліковано доповідь Римського клубу «Межі зростання» [40], у якій за допомогою імітаційних моделей спрогнозовано розвиток цивілізації з урахуванням екологічних обмежень та визначено, що до 2050 р. сировинні ресурси будуть вичерпані, а брак продовольства стане катастрофічним. У доповіді визначено завдання досягнення екологічної і економічної стабільності та глобальної рівноваги в світі.

У наступних доповідях Римського клубу прогнозувалося, що виробниче зростання західних країн скоро припиниться у зв'язку зі швидким виснаженням ресурсів і забрудненням навколишнього середовища, для запобігання катастрофі пропонувалося перейти до «органічного зростання» – диференційованого розвитку, установленню світового порядку й контролю над використанням ресурсів («Людство на поворотному пункті», 1974 р.); зазначалося, що «типова для багатого світу ідеологія зростання проявила себе як стимул надспоживання товарів. Турбота виключно про економічне зростання може сприяти саме руйнівній дії на мораль і моральність» («Перегляд міжнародного порядку», 1975 р.); визначено, що межі економічного зростання, труднощі з енергетичними, сировинними та продовольчими ресурсами пов'язані в основному з соціальною організацією суспільства, тому необхідна побудова нового суспільства, здатного забезпечити поліпшення «якості життя» населення Землі («За межами століття марнотратства», 1976 р.); на основі аналізу «атласу сучасних цілей», проведеного на національному і транснаціональному рівнях визнано необхідність переорієнтації організацій, корпорацій, країн, націй і держав на «глобальні цілі, досягнення яких передбачає встановлення спільності світової солідарності, сприяє задоволенню потреб людства в безпеці, забезпеченні продовольством, розумне використання

природних ресурсів, розвиток суспільства в напрямку підвищення «якості життя» кожної людини («Цілі для людства», 1977) [40].

У 1974 р. радянський фізик-теоретик, лауреат Нобелівської премії миру за 1975 р. А. Д. Сахаров у праці «Світ через півстоліття» відзначаючи те, що «зростання населення, виснаження природних ресурсів – це все такі фактори, що роблять абсолютно неможливим повернення людства до так званого «здорового» життя минулого ...», запропонував ідею конвергентного розвитку капіталістичних і соціалістичних країн, вважаючи «особливо важливим подолання розпаду світу на антагоністичні групи держав, процес зближення (конвергенції) соціалістичної і капіталістичної систем, що супроводжується демілітаризацією, зміцненням міжнародної довіри, захистом людських прав, закону і свободи, глибоким соціальним прогресом і демократизацією, зміцненням морального, духовного особистого початку в людині» [36].

Отже, як слушно зауважують Р. М. Нуртдінов і А. Р. Нуртдінов, «прийнята модель соціально-економічного розвитку, що ігнорує життєво важливі інтереси майбутніх поколінь, поставила під сумнів саму можливість існування людства» [19, с. 178].

Виходячи з вищезазначеного, еволюцію ідей щодо взаємодії людини та природи, розглянутих у працях філософів та економістів до початку 70-х рр. ХХ ст., необхідно розділити на такі етапи: 1) утопічні ідеї устрою «ідеальної» держави, побудованої на принципах справедливості, що сприяють стабільному розвитку суспільства; 2) ідеї соціального устрою, що визначає шлях розвитку людини; 3) усвідомлення впливу людини на навколишнє середовище та необхідності взаємодії суспільства, природи та людини (*табл. 1.1*).

Вирішальну роль у формуванні та розвитку концепції сталого розвитку з 40-х рр. ХХ ст. починає відігравати ООН, увага якої спочатку була сконцентрована на проблемах соціально-економічного розвитку країн: у 1961 р. було прийнято програму міжнародного економічного співробітництва «Декада розвитку» [41], у 1969 р. «Декларацію соціального прогресу та розвитку» [42], у 1970 р. - Міжнародну стратегію розвитку на друге Десятиліття [43]. З 70-х рр.

XX ст. усвідомлення необхідності сприяння сталому розвитку знаходить відображення в усіх сферах діяльності ООН, за її ініціативами визначаються цілі та завдання у сфері сталого розвитку.

Таблиця 1.1

Еволюція ідей щодо взаємодії людини та природи

Етап	Представники ідей
1. Утопічні ідеї устрою «ідеальної» держави, побудованої на принципах справедливості, що сприяють стабільному розвитку суспільства	Платон (428/7 р. до н.е. – 347 р. до н. е.); Томас Мор («Утопія», 1516 р.); Томмазо Кампанелла («Місто сонця», 1602 р.)
2. Ідеї соціального устрою, що визначає шлях розвитку людини	Ж.-Ж. Руссо («Міркування про походження і основи нерівності між людьми», 1755 р.)
3. Усвідомлення впливу людини на навколишнє середовище та необхідності взаємодії суспільства, природи та людини	Т. Р. Мальтус («Есе про принципи народонаселення», 1798 р.); В. І. Вернадський (Біосфера та ноосфера, 1882 р.); К. Е. Цюлковський («Ідеальний устрій життя», 1917 р.); П. Тейяр де Шарден («Феномен людини», 1940 р.); Б. Коммонер («Коло, що замикається: природа, людина, технологія», 1971 р.); доповіді Римського клубу («Межі зростання», 1972 р.; «Людство на поворотному пункті», 1974 р.; «Перегляд міжнародного порядку», 1975 р.; «За межами століття марнотратства», 1976 р.; «Цілі для людства», 1977р.); А. Д. Сахаров («Світ через півстоліття», 1974 р.)

Складено автором на основі ([27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36])

Передумовами формування концепції сталого розвитку, як зазначають М. С. Пашкевич, В. М. Шаповал, стали «економічні передумови – енергозалежність, нераціональний розподіл ресурсів, розрив у доходах населення різних країн і в рамках однієї країни, безробіття, обмеження прав приватної власності й відсутність ринкових механізмів господарювання в деяких країнах; соціальні – бідність; гендерна нерівність; екстремізм; ущемлення прав нацменшин; розрив у соціальних стандартах життя залежно від країни, регіону, незадовільна соціальна інфраструктура; екологічні – вичерпання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища,

порушення біологічного різноманіття та зникнення видів флори і фауни, обмеження виробництва продуктів харчування» [26].

1972 року на конференції ООН з проблем навколишнього середовища (м. Стокгольм, Швеція) розглянуто взаємозв'язок між економічним розвитком і погіршенням стану навколишнього середовища. З появою розуміння необхідності в новому типі розвитку, що забезпечує економічний добробут нинішнього та майбутнього поколінь, у 1983 р. ГА ООН створена Міжнародна комісія з навколишнього середовища та розвитку.

Поява безпосередньо ідеї сталого розвитку, за загально визнаною думкою, пов'язана з діяльністю Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку під керівництвом Гру Харлем Брундтланд та її доповіддю «Наше спільне майбутнє», представлений ГА ООН у 1987 р. Комісією Брундтланд до широкого вживання було введено поняття «сталий розвиток» (англ. sustainable development), під яким розуміється «процес, що задовольняє потреби сучасності, не підриваючи здатність майбутніх поколінь до задоволення власних потреб» [44]. При цьому сталий розвиток включає в себе два ключових взаємопов'язаних поняття: поняття потреб, у тому числі пріоритетних (необхідних для існування найбільш вразливих верств населення) і поняття обмежень (зумовлених станом технології і організацією товариства), що накладаються на здатність навколишнього середовища задовольняти нинішні і майбутні потреби людства [44]. Аналізуючи концепцію Г. Брундтланд, О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко зазначають, що «мова йде про таку екологічно-економічну модель розвитку, про таку переорієнтацію економічного зростання, яка, в першу чергу, повинна піти назустріч загальним потребам світової бідності, а також зменшити нинішній страшний тиск економічної активності на навколишнє середовище» [3, с. 58].

Слід відзначити, що хоча конференції ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку почали проводитися з 1972 р., включення в політику сприяння розвитку екологічної складової відбулося тільки на початку 90-х рр. XX ст. Після Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, що

відбулася в 1992 р. у Ріо-де-Жанейро – зустрічі на вищому рівні «Планета Земля», яка виокремила проблеми увічнення диспропорцій між країнами, загострення проблеми бідності, голоду, погіршення здоров'я населення та стану екосистем, був визначений новий шлях до добробуту людства – шлях сталого розвитку. Захист довкілля став невід'ємною частиною процесу розвитку. Було наголошено на необхідності комплексного підходу до проблем навколишнього середовища і розвитку, що сприятиме більш ефективній охороні, раціональному використанню екосистем, забезпеченню більш безпечного і благополучного майбутнього, на необхідності спільних зусиль на основі глобального партнерства в інтересах забезпечення сталого розвитку [45]. У Ріо-де-Жанейрській декларації найбільш повно було сформульовано принципи сталого розвитку, яких повинні дотримуватися держави й міжнародні організації, здійснюючи заходи, що здатні вплинути на стан навколишнього середовища.

2000 року відбувся Саміт тисячоліття, організований ООН (м. Нью-Йорк, США), на якому було досягнуто згоду щодо цілей, спрямованих на викорінення бідності й сталий розвиток. ГА ООН прийняла «Декларацію тисячоліття ООН», у якій були визначені Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ): 1) ліквідація злиденності та голоду; 2) досягнення загальної початкової освіти; 3) заохочення рівності жінок і чоловіків, розширення прав і можливостей жінок; 4) скорочення дитячої смертності; 5) покращення материнського здоров'я; 6) боротьба з ВІЛ/Снідом, малярією та іншими захворюваннями; 7) забезпечення екологічної стійкості; 8) формування глобального партнерства з метою розвитку [46]. Сукупне досягнення ЦРТ повинно було забезпечити всеосяжний підхід до скорочення бідності, за умови згоди міжнародного співтовариства розвивати глобальне партнерство (через неможливість багатьох країн вирішити поставлені завдання лише власними силами).

2002 року у м. Йоганнесбург (Південна Африка) проведена Всесвітня зустріч на вищому рівні зі сталого розвитку (Ріо + 10), на якій було ухвалено план виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого

розвитку, що передбачав прискорене досягнення таких цілей: викорінення бідності; змін нестійких моделей споживання і виробництва; охорони і раціонального використання природної ресурсної бази економічного та соціального розвитку; сталого розвитку в умовах глобалізації у світі; охорони здоров'я; сталого розвитку малих острівних держав, Африки, країн Латинської Америки та Карибського басейну, країн Азії та Тихого океану, в регіоні Західної Азії [47].

2012 року на конференції ООН зі сталого розвитку (Ріо+20) у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) Генеральним секретарем ООН наголошено на необхідності пошуку нового шляху для просування вперед через те, що «планета знаходиться у стані безпрецедентної кризи, існуюча модель глобального розвитку є нераціональною» [48]. Сталий розвиток визначено як цілісне поняття, що включає економічний, соціальний, екологічний виміри та належне управління; вироблено низку дієвих заходів щодо створення стійкої «зеленої» економіки, що забезпечує охорону навколишнього середовища при сприятливому досягненню ЦРТ на основі зростання доходів, забезпечення гідною роботою та ліквідації бідності.

2015 року Саміт ООН з прийняття порядку денного у сфері розвитку на період після 2015 р. (м. Нью-Йорк, США) затвердив підсумковий документ «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.», у якому визначено 17 цілей, що передбачають продовження роботи, розпочатої в період дії цілей у сфері розвитку, сформульованих в Декларації тисячоліття, і остаточна реалізація тих цілей, яких не вдалося досягти (додаток В).

2015 року на 21 сесії Конференції сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (м. Париж, Франція) ухвалено Паризьку угоду, яка визначила напрямок подальших зусиль щодо утримання зростання температури на рівні значно нижче 2 градусів [49].

Отже, з точки зору періодизації еволюційного процесу осмислення світовим співтовариством необхідності комплексної взаємодії складових

сталого розвитку і прийняття документів ООН, спрямованих на вирішення питань у цій сфері, необхідно виділити три етапи формування та еволюції концепції сталого розвитку: 1) усвідомлення взаємозв'язку економічного та соціального факторів розвитку (1945–1970 рр.); 2) усвідомлення необхідності сталого розвитку в трьох його складових: економічній, соціальній та екологічній (1971–1991 рр.); 3) розробка і виконання конкретного плану дій у сфері сталого розвитку (1992 – дотепер) [50]. Характеристика етапів формування та еволюції концепції сталого розвитку наведена в *табл. 1.2*.

Таким чином, аналіз теорій, концепцій, парадигм та різноманітних авторських напрямів у сфері розвитку, нормативно-правових актів міжнародних організацій, економічної політики розвинених країн світу з 50-х років ХХ ст. дозволяє стверджувати, що концепція сталого розвитку, по-перше, базується на теоретичних напрацюваннях декількох століть (утопічний концепт устрою «ідеальної» держави, побудованої на принципах справедливості, що сприяє стабільному розвитку суспільства); теорії соціального устрою, що визначає шлях розвитку людини та усвідомленні впливу людини на навколишнє середовище та необхідності взаємодії суспільства, природи та людини; по-друге, передбачає збалансованість економічної, соціальної та екологічної складових; по-третє, з 80-х років ХХ ст. стала домінуючою парадигмою в діяльності міжнародних організацій та урядів більшості країн світу; по-четверте, націлена на врахування інтересів людини, підвищення якості життя, переходу від кількісного зростання до якісного; по-п'яте, відрізняється цілями, задачами, методами реалізації в розвинених країнах світу та країнах, що розвиваються (для розвинених країн головною ціллю є підвищення якості життя усіх поколінь, для країн, що розвиваються, – поступове наближення до соціально-економічних стандартів, що визначені ООН); а також передбачає використання специфічних підходів до реалізації основних завдань (розвинені країни – самостійне планування розвитку з урахуванням настанов ООН, країни, що розвиваються, – отримання допомоги в різних формах від міжнародних донорів).

Етапи формування та еволюції концепції сталого розвитку

Етап	Період	Характеристика етапу	Концепція
1	2	3	4
Усвідомлення взаємозв'язку економічного та соціального факторів розвитку	1945 – 1991 рр.	Концентрація уваги ООН на проблемах соціально-економічного розвитку країн. Визнання взаємопов'язаності економічного та соціального розвитку. Прийняття програми міжнародного економічного співробітництва «Декада розвитку» (1961 р.), «Декларації соціального прогресу та розвитку» (1969 р.), Міжнародної стратегії розвитку на друге Десятиліття (1970 р.) Усвідомлення «кризи навколишнього середовища як сигналу наближення катастрофи». Підключення суспільства до вирішення екологічних проблем. Розгляд взаємозв'язку між економічним розвитком і погіршенням стану навколишнього середовища (Конференція ООН з проблем навколишнього середовища, м. Стокгольм, 1972). Введення до широкого вживання терміну «сталий розвиток» Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку у доповіді «Наше спільне майбутнє», представленій ГА ООН (1987 р.). Висунення нової концепції сталого розвитку як альтернативи розвитку, заснованому на необмеженому економічному зростанні.	Концепція соціально-економічного розвитку
Розробка і виконання конкретного плану дій у сфері сталого розвитку	1992 – дотепер	Активізація зусиль міжнародного співтовариства у сфері сталого розвитку. Усіма урядами країн – членів ООН досягнуто угоди щодо концепції сталого розвитку, прийнято Декларацію з навколишнього середовища і розвитку, план дій щодо сталого розвитку «Порядок денний на XXI століття», спрямований на вирішення питань у соціальній та економічній сфері, збереження і раціональне використання ресурсів з метою розвитку (1992 р.). Ухвалено «Декларацію тисячоліття ООН» (2000 р.). Прийнято підсумковий документ саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.» (2015 р.), Паризьку угоду згідно рамкової конвенції ООН про зміну клімату (2015 р.)	Концепція сталого розвитку

Розроблено автором на основі: [41; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49; 51; 52]

Результати аналізу теоретичних джерел [3; 19; 23; 24; 26; 34; 36; 40] і документів ООН [41; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49; 51; 52] дозволили виділити

два основних етапи побудови концепції сталого розвитку, що базуються на різних методологічних настановах: 1-й етап (1945–1991 рр.) – ототожнення розвитку з економічним зростанням (орієнтація на збільшення ВВП на душу населення для підвищення рівня життя, вирішення соціально-економічних проблем на національному та міжнародному рівнях); 2-й етап (1992 – дотепер) – перехід з кількісних моделей економічного зростання на якісні (орієнтація на забезпечення економічного добробуту як нинішнього, так і майбутнього поколінь, досягнення сталого розвитку через взаємодію економічної, соціальної та екологічної складових на національному, міжнародному та світовому рівнях). Схема трансформації концепції розвитку наведена на *рис. 1.1*.

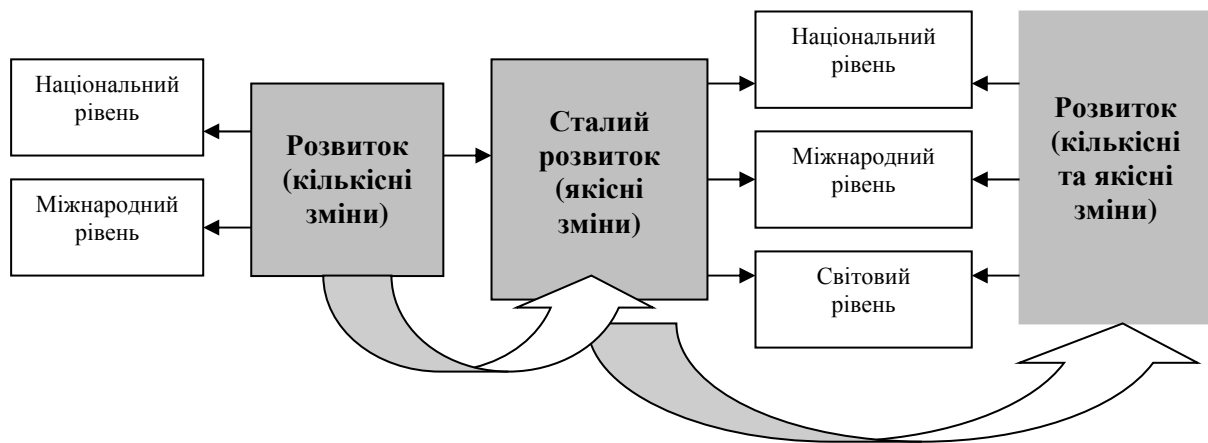

Рис. 1.1. Трансформація концепції розвитку (складено автором на основі [53])

Розглядаючи економічний розвиток за соціальними та екологічними параметрами, Р. М. Нуртдінов і А. Р. Нуртдінов роблять висновки, що «економічний розвиток сьогодні можливий лише як сталий розвиток, що являє собою суперечливу взаємодію економічної, соціальної та екологічної сфер, які утворюють діалектичну єдність» [19, с. 182]. На їх думку, «сталий розвиток не слід протиставляти економічному розвитку, він виступає сучасним його різновидом, або типом, заснованим на нових реаліях» [19, с. 182].

Повертаючись до людського розвитку, необхідно також зазначити про його ототожнення зі сталим розвитком людини. Як визначено в доповіді

ПРООН, «розвиток людини та сталий розвиток людини невіддільні один від одного. В основі концепції розвитку людини лежить універсалізм, висхідний до робіт І.Канта; він вимагає приділяти майбутнім поколінням таку ж увагу, як і нинішньому. У концепції розвитку людини йдеться про те, щоб забезпечити людям можливість жити довго, насиченим життям, бути здоровими та освіченими. Сталий розвиток людини покликаний забезпечити майбутнім поколінням можливість робити те ж саме. Якщо розвиток людини не є сталим, він не є справжнім розвитком людини» [21, с. 18]

Отже, можна стверджувати, що сталий розвиток – це новий, якісний тип розвитку, який характеризується спрямованістю на захист інтересів людства в сучасному та майбутньому світі як на національному, міжнародному, так і на світовому рівні.

Обґрунтування основних теоретичних положень концепції сталого розвитку потребує уточнення поняття «сталий розвиток», що широко використовується, але постійно переосмислюється та доопрацьовується. Як показав аналіз поняття «сталий розвиток», визначеного у словниках та спеціалізованій літературі (додаток Г, табл. Г. 1), наукових працях і економічній літературі (додаток Г, табл. Г. 2), не існує єдиного усталеного визначення цього поняття. Це пояснюється як складністю самого поняття, що включає економічну, соціальну та екологічну складові, а отже, і його багатоцільовим використанням, так і відмінностями у використанні в різних країнах. Наприклад, як зазначає О. М. Головня, «в Україні термін «сталий розвиток» часто вживають для означення лише неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл та окремих галузей економіки» [11, с. 13].

Говорячи про поняття «сталий розвиток», Д. В. Преснякова зазначає, що «причини широкого використання даного поняття обумовлені не стільки його універсальністю, скільки його суперечливістю, нерозробленістю концепцій сталого розвитку, недоліками релевантної інформації для кількісного вимірювання ступеня стійкості або нестійкості процесу розвитку і прийняття оптимальних управлінських рішень» [54, с. 129].

На думку Т.В.Бегун, основна концептуальна складність полягає у включенні в поняття «сталого розвитку» двох термінів «сталість» і «розвиток» [55, с.158]. Дійсно, якщо поняття «сталість» у словниках трактується як «здатність системи зберігати поточний стан за наявності зовнішніх впливів», «здатність системи повертатися у вихідний стан після зовнішніх впливів і продовжувати роботу без зміни функціональних характеристик» [56], «розвиток», як вже зазначалося, розглядається у словниках як «процес закономірної зміни, переходу вихідного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого» [6]. Під сталістю навколишнього середовища мається на увазі здатність навколишнього середовища витримувати вплив людини [56].

На думку Х. Н. Гізатулліна та В. А. Троїцького, основоположним для самого поняття «сталість», вважається відмінність між економічним розвитком та економічним зростанням: «зростання спрямоване на кількісне збільшення масштабу економіки в її фізичному вимірі, це передбачає збільшення обсягу і швидкості матеріальних і енергетичних потоків, що проходять через економіку, кількісне зростання народонаселення і збільшення обсягів запасів продуктів людської праці; розвиток передбачає якісні вдосконалення у структурі, конструкції та композиції фізичних обсягів і потоків» [57, с. 125–126].

Протиставляючи поняття «економічний розвиток» та «економічне зростання», О. Л. Кузнецов і Б. Є. Большаков вважають, що «зростання — збільшення можливостей соціально-економічної системи в основному за рахунок зростання споживання ресурсів із зовнішнього середовища (соціального і природного), а не за рахунок збільшення ефективності використання наявних внутрішніх ресурсів системи. Розвиток — зростання можливостей системи в основному за рахунок підвищення ефективності використання внутрішніх ресурсів, а не за рахунок збільшення споживання ресурсів із зовнішнього середовища» [58, с. 73]

Р. І. Хильчевська та П. І. Сафонов зазначають, що «економічне зростання, яке є насамперед кількісним зростанням, не може бути сталим нескінченно на

скінченній планеті. Разом з тим економічний розвиток, при якому поліпшується якість життя без збільшення ресурсів, що споживаються, може бути сталим» [59].

Р. М. Нуртдінов і А. Р. Нуртдінов наголошують на тому, що «економічний розвиток являє собою складний процес, що містить у собі як кількісні, так і якісні характеристики. Якість економічного розвитку може бути розглянуто за соціальною та екологічною орієнтацією, структурною динамікою, ефективністю виробництва, джерелами здійснення» [19, с. 181]. Щодо економічного зростання, то на погляд вчених, останнє «реалізується в єдності кількісних і якісних характеристик, діалектична взаємодія яких обумовлює перехід до вищого, якісно нового рівня економічного стану, що і відображається поняттям «економічний розвиток» [19, с. 181].

Велика кількість визначень поняття «сталий розвиток», на нашу думку, пояснюється також використанням різних підходів до розуміння сутності сталого розвитку. Якщо в останній чверті ХХ століття в теорії світової економіки було сформовано три відносно самостійних підходи в поясненні процесу сталого розвитку: виробничо-економічний, соціально-економічний, еколого-економічний, які відображали різні аспекти одного і того ж глобального феномена [60, с. 81], то в сучасних економічних умовах вчені акцентують увагу на необхідності виділення двох головних підходів: еколого-економічного (що уособлює первинність екологічної складової) і економіко-екологічного (за яким головним джерелом досягнення економічного сталого розвитку вважається економічна складова) та вважають саме другий підхід не тільки більш адекватним та обґрунтованим, але й основою сучасного розвитку та першим початковим етапом реалізації концепції сталого розвитку в світовому масштабі [61, с. 16].

І. М. Вахович на основі теоретичного аналізу концепцій екологізації та соціалізації економіки пропонує виділити три основні підходи до розуміння суті сталого розвитку – екологоцентричний, соціоцентричний та економікоцентричний, відповідно до яких, на її думку, «засади сучасної моделі суспільного розвитку повинні перейти із пошуку механізмів гармонізації у

еколого-економічних чи соціо-економічних відносинах до пошуку механізмів гармонізації у соціо-еколого-економічних відносинах» [62, с. 55–57].

Отже, у розумінні сутності сталого розвитку необхідним є комплексний підхід, що включає приділення уваги усім трьом складовим сталого розвитку – економічній, соціальній та екологічній.

З використанням концептуальних настанов ООН щодо визначення елементів успіху та цілей в досягненні сталого розвитку (гідне життя людей (викорінення злиденності й боротьба з нерівністю, створення умов для здорового життя, освіти та участі жінок і дітей), процвітання людей (побудова потужної, інклюзивної та транспарентної економіки), планета (збереження екосистем в інтересах усіх суспільств і майбутніх поколінь), правосуддя (заохочення безпечного і мирного співіснування людей і побудова сильних інститутів), партнерства (мобілізація глобальної солідарності в інтересах сталого розвитку)) запропоновано визначити сталий розвиток як процес, який характеризується спрямованістю на захист інтересів людства в сучасному та майбутньому світі та передбачає взаємодію економічного зростання, соціального розвитку та захисту довкілля з метою задоволення існуючих потреб, а також майбутніх поколінь на основі глобального партнерства та співробітництва.

Говорячи про те, що «сталий розвиток являє собою якісно новий етап в еволюції еколого-економічних відносин, пов'язаний з побудовою гармонійно організованого суспільства, яке здатне забезпечити рівноважну і збалансовану взаємодію екологічних, соціальних та економічних чинників розвитку», Р. М. Нуртдінов і А. Р. Нуртдінов вважають, що «прихильність нової концепції економічного розвитку означає врахування наступних імперативів: людство здатне надати розвиткові сталий характер, що відповідає потребам нинішніх і майбутніх поколінь; наявні обмеження в галузі експлуатації природних ресурсів відносні, пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації; суспільство зобов'язане задовольняти базові потреби людей і надати їм право на гідне життя; необхідно узгодити спосіб життя країн і людей, які мають великі грошові кошти з екологічними можливостями Землі; темпи зростання населення повинні бути

узгоджені з продуктивним потенціалом екосистеми планети; забезпечення переважно інтенсивного типу економічного зростання; збереження і зміцнення природно-екологічного середовища; надання нащадкам достатніх умов щодо задоволення їх потреб у природних ресурсах; пошук якісно нових можливостей використання ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій, альтернативних і відтворюваних джерел виробництва; створення сприятливих еколого-економічних і соціальних умов для накопичення та реалізації людського капіталу; визначення людини як головного мірила і мети суспільного розвитку» [19, с. 183].

Забезпечення сталого розвитку потребує використання принципів, на основі яких повинно здійснюватися комплексне управління діяльністю у сфері економічного зростання, соціального розвитку та охорони навколишнього середовища. Принципи сталого розвитку, визначені науковцями, можна розподілити за чотирма групами: 1) основоположні (базові), що виступають універсальним критерієм і всезагальними вимогами до становлення сталого розвитку; 2) загальні, що притаманні сталому розвитку в цілому; 3) стратегічні, що визначають напрями діяльності для досягнення сталого розвитку; 4) науково-організаційні (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація принципів сталого розвитку

Група	Принципи
1	2
Основоположні	Природні ресурси, які належать народові та становлять матеріальну основу його існування незалежно від форм власності, є обмеженими і мають використовуватися з урахуванням потреб нинішнього та майбутніх поколінь; використання природних ресурсів повинно базуватись на заощадливому та наукоємному підходах; будь-яка антропогенна діяльність має узгоджуватися із законами природи та обмеженнями, які з цих законів випливають; екологічно орієнтоване виробництво має бути економічно ефективним; одержаний від господарської діяльності результат не може бути меншим від шкоди, заподіяної навколишньому середовищу; усі соціально-економічні перетворення повинні спрямовуватися на утвердження засад гуманізму, демократії і цінностей громадянського суспільства; право кожної людини на здорове і діяльне життя в гармонії з природою, на життя в екологічно чистому та сприятливому для нього навколишньому середовищі; викорінення бідності та запобігання значним відмінностям у рівні життя людей

1	2
Загальні	Принцип інтеграції соціально-економічного, гуманітарно-правового та екологічного аспектів розвитку суспільства; принцип суверенітету над природними ресурсами, за яким країни мають право розробляти свої ресурси в рамках міжнародного права; принцип рівності, що передбачає облік двох норм: міжпоколінної та внутрішньопоколінної рівності; принцип загальної, хоча і відмінної відповідальності; принцип обережності; принцип громадської участі та вільного доступу до інформації; принцип ефективного управління; принцип справедливості; екологізація свідомості й світогляду.
Стратегічні	Екологізація освіти та реалізація принципу ідеологічного забезпечення, раціоналізація масштабів і структури особистого споживання населення, недопущення погіршення стану навколишнього природного середовища, запобігання екологічним і техногенним катастрофам, розширення випуску екологічно чистої продукції, стимулювання переходу до маловідходних, наукомістких, екологічнобезпечних виробництв, збереження для корінного населення їх культур, традицій, середовища проживання
Науково-організаційні	Гуманність, відповідність міжнародним нормам, узгодженість, регіональність, цілісність, комплексність, структурність, системність, функціональність, керованість, реальність, поетапність

Розроблено автором на основі [63, с. 42–43; 64; 65, с. 193–194; 66, с. 221–222].

З метою використання принципів сталого розвитку при розробленні ефективних управлінських рішень доцільно виділити п'ять груп принципів сталого розвитку, а саме:

– *соціальні* – право людей на здорове життя в гармонії з природою, розвиток для забезпечення справедливого задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь у сфері розвитку і довкілля;

– *економічні* – обмеження та ліквідація нежиттєздатних моделей виробництва й споживання; обмін науково-технічними знаннями і розширення розробки, адаптації, поширення і передачі технологій, включаючи нові та інноваційні технології, з метою нарощування національного потенціалу для забезпечення сталого розвитку;

– *екологічні* – вирішення екологічних питань: участь усіх зацікавлених громадян на відповідному рівні, прийняття державами ефективних законодавчих актів у сфері охорони довкілля, співпраця у створенні сприятливої та відкритої міжнародної економічної системи, яка привела б до

економічного зростання і сталого розвитку в усіх країнах, а також у розробці міжнародного права щодо відповідальності й компенсації за негативні наслідки екологічного збитку, у стримуванні або запобіганні перенесення і переведення в інші держави будь-яких видів діяльності і речовин, які завдають екологічної шкоди або вважаються шкідливими для здоров'я людини, здійснення оцінки екологічних наслідків відносно передбачуваних видів діяльності, які можуть мати негативний вплив на довкілля, надання допомоги міжнародним співтовариством потерпілим державам;

– *етичні* – взаємозалежність і неподільність миру, розвитку та охорони довкілля; загальна, але різна відповідальність країн внаслідок своєї різної ролі у погіршенні стану глобального навколишнього середовища; всебічна участь жінок для досягнення сталого розвитку, мобілізація молоді світу з метою формування глобального партнерства для досягнення сталого розвитку і забезпечення кращого майбутнього для усіх, визнання і підтримка самобутності, культури й інтересів корінного населення, забезпечення їх ефективної участі у досягненні сталого розвитку; захист довкілля і природних ресурсів народів, які живуть в умовах гноблення, панування і окупації, повага держав до міжнародного права, що забезпечує захист довкілля під час збройних конфліктів, співпраця у справі його подальшого розвитку;

– *організаційні* – співпраця держав у викоріненні бідності, надання особливого значення потребам країн, що розвиваються, в першу чергу найменш розвинених і екологічно найбільш уразливих країн; співпраця держав у подальшому розвитку міжнародного права в сфері сталого розвитку.

Як вже зазначалося, у 2015 р. у підсумковому документі саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.» було встановлено цілі сталого розвитку та визнано, що важливим глобальним завданням і *однією з необхідних умов досягнення сталого розвитку* є ліквідація злиденності [51]. Слід відзначити, що в абсолютному вираженні під злиденністю розуміється нездатність забезпечити мінімально

достатній рівень життя [77, с. 6]. Існує і загальновизнане визначення злиденності як «багатопланового явища, результату цілого клубка таких переплетених проблем, як економічні, політичні, чисто людські та соціально-культурні позбавлення, що характеризується не просто недостатністю економічних можливостей, але й відсутністю впевненості у завтрашньому дні, вразливістю і безпорадністю» [77, с. 7].

Критерієм для визначення рівня злиденності є розрахований Світовим банком показник міжнародної межі бідності, що відображає рівень реальної купівельної спроможності в найбідніших країнах світу. З жовтня 2015 р. міжнародна межа бідності становить 1,90 дол. США в день (попередня межа бідності – 1,25 дол. США на день) [78]. Поряд з цим, слід зазначити, що злиденність – це не просто брак доходів і ресурсів для забезпечення засобів до існування. Вона проявляється в голоді, недоїданні, обмеженому доступі до освіти й до інших основних соціальних послуг, у соціальній дискримінації та ізоляції, а також у неможливості участі в ухваленні рішень. Як відзначає О. В. Фахрутдінова, «бідність і злиденність стали одним з критичних факторів, що виключають людей з системи інституційних взаємодій, скорочують соціальний простір, в якому будувались їх відносини, порушують їх соціальну ідентичність. Це знижує адаптаційні можливості певної частини суспільства до нових економічних умов розвитку соціально-економічних систем» [80, с. 76–77].

Зарубіжні науковці, які досліджували питання злиденності у найменш розвинених країнах, акцентують увагу на різних причинах, що сприяють її виникненню. Так, А. Адде-Коренкі, досліджуючи причини злиденності в Африці, відзначає корупцію і погане управління, низький рівень використання земель та слабку систему землекористування, громадянські війни і нескінченні політичні конфлікти, нерозвиненість інфраструктури, хвороби й слабкі установи охорони здоров'я, політику Світового банку і МВФ (надані кредити мали жорсткі умови, наприклад, вимоги щодо скорочення сукупних державних витрат вплинули на основні соціальні сфери – освіту, охорону здоров'я та

інфраструктуру, які є рушійною силою економічного розвитку) [81, с. 150]. М. Фоголе до причин злиденності й голоду в африканських країнах відносить низьку продуктивність сільського господарства, безробіття та нерівність доходів, внутрішні конфлікти та громадянські війни, високе зростання населення, відсутність адекватних базових послуг [82]. На його думку, ефективною стратегією боротьби зі злиденністю є фокусування на ресурсах, виробництві й людях, поліпшенні охорони здоров'я і освіти, розвитку сільського господарства [82]. Д. Філіп і М. І. Райхан називають такі причини уразливості й бідності, як війни, сільськогосподарські цикли та стихійні лиха, корупцію і соціальну нерівність, тотальну безграмотність і широке поширення захворювань [83]. Ф. Тазоача, А. І. Гамава вважають однією з причин злиденності неграмотність населення [84; 85].

Враховуючи розглянуті вище причини злиденності, до пріоритетних заходів щодо її ліквідації слід віднести першочергові заходи, що охоплюють поширення доступу населення країн, що розвиваються, до базових послуг соціальної сфери, інфраструктури та покращення стану навколишнього середовища.

Дослідження теоретичних джерел [74; 76; 81; 82; 83; 84; 85], документів міжнародних організацій [46; 51; 77] дозволяє визначити базові сектори, розвиток яких прямо або опосередковано впливає на скорочення злиденності та активізацію зусиль у досягненні цілей сталого розвитку [86; 87]: сектор сільського господарства, водопостачання, санітарії та гігієни, охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, охорони навколишнього середовища. Враховуючи взаємопов'язаний і комплексний характер цілей в сфері сталого розвитку, здійснення пріоритетних заходів щодо ліквідації злиденності буде мати величезне значення для забезпечення успішної реалізації нового порядку денного (рис. 1.2).

Ліквідація злиденності та забезпечення сталого розвитку потребують проведення значних перетворень на всіх рівнях.

Рис.1.2. Пріоритетні заходи в сфері ліквідації злиденності як необхідної умови сталого розвитку (складено автором на основі [46; 51; 77; 81; 82; 83; 84; 85])

Необхідною є активізація діяльності щодо забезпечення інтеграції та злагодженості в сфері політики, здійснення заходів щодо адаптації з боку установ, сприяння формування ефективних партнерств за участю багатьох зацікавлених сторін, забезпечення єдності та злагодженості дій урядів країн, міжнародних організацій та громадянського суспільства.

1.2. Генезис понятійно-категоріального апарату дослідження системи фінансування сталого розвитку

Досягнення сталого розвитку становить складну задачу, для виконання якої необхідним є задоволення нагальних потреб фінансування. Понятійний

апарат глобального управління сталим розвитком охоплює загальноекономічні та фінансові категорії, у визначенні яких немає єдиних підходів. Тому проблема, яка розглядається, потребує уточнення змісту використовуваних понять для здійснення ефективного управління сталим розвитком, у т.ч. фінансування програм і проектів, спрямованих на досягнення цілей у цій сфері, а саме понять «фінанси», «міжнародні фінанси», «світові фінанси», «фінансові ресурси», «фінансові потоки», «фінансування сталого розвитку», «фінансова політика у сфері сталого розвитку», «фінансовий механізм сталого розвитку».

Дослідженню поняття «фінанси» присвячено праці багатьох українських вчених. Концептуальні підходи щодо визначення сутності та функцій категорії «фінанси» розглядалися М. М. Артус [88], генезис фундаментальної, системоутворюючої для фінансово-правової науки категорії «фінанси», її зміст і трактування вивчався А. Сиротою [89], теоретико-методологічні основи фінансів визначено О. Л. Кашенко [90], основні методологічні положення, що характеризують суть фінансів, на основі розвитку теорії сучасних грошей і відтворювальної концепції сформульовано А. С. Нестеренко [91], сутність фінансів у контексті економічних відносин в Україні й в світі в цілому досліджувалася С. В. Мочерним, Я. С. Ларіною, О. Я. Плахотнюк [92].

А. С. Нестеренко наголошує на тому, що розглядаючи категорію фінансів, «необхідно виходити з того, що вони є багатостороннім і складним явищем, яке характеризується різними істотними ознаками, має певні якості й форми прояву» [91, с. 38]. При цьому науковець зазначає, що «з одного боку, фінанси – це особлива сфера економічних відносин. Їх зміст, характер використання, закономірності розвитку визначаються соціально-економічними відносинами, що превалюють у державі, природою та функціями держави. З іншого боку, фінанси – це вартісна категорія, яка органічно пов'язана з рухом вартості в її грошовій формі, з утворенням та використанням різних грошових фондів..., із грошовими відносинами, що існують між державним та приватним господарством» [91, с. 39].

С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. Я. Плахотнюк визначають три основні точки зору науковців при дослідженні сутності фінансів: 1) «намагання розкрити таку сутність через сукупність або систему економічних відносин»; 2) «на перше місце ставляться різні об'єкти фінансів, і вже далі зазначається про наявність економічних відносин щодо їх створення та використання»; 3) «набагато вужчими слід вважати ті дефініції категорії «фінанси», в яких замість економічних відносин називають грошові» [92, с. 16]. На думку науковців, «для з'ясування глибинної внутрішньої сутності фінансів найдоцільніше розглядати їх через призму відносин економічної власності, інші складники економічних відносин...» [92, с. 22].

М. М. Артус, досліджуючи проблеми трактування сутності категорії «фінанси», зазначає, що «більшість зарубіжних та окремі вітчизняні наукові дослідження розглядають фінанси з практичної точки зору: на макроекономічному рівні з фіскальної позиції, а на мікроекономічному – з орієнтацією на власність і володіння ресурсами» [88, с. 128]. Дефініцію «фінанси» науковець розглядає як економічні відносини, що виникають у результаті формування, розподілу і використання ВВП, матеріалізовані у потоках грошових коштів» [88, с. 131].

О. Л. Кашенко трактує фінанси у вузькому та широкому розумінні: як сукупність фінансово-кредитних інституцій; як сукупність фінансово-кредитних відносин та нарешті, як процес застосування різноманітних економічних прийомів для досягнення максимальної загальної вартості капіталу, який залучається для підвищення добробуту» [90, с. 6]. Розглядаючи теоретико-методологічні основи фінансів, науковець вважає, що фінанси можна розподілити на наукову та практичну частини (теорія фінансів та фінансовий менеджмент, або фінансова діяльність): теоретичний аспект пов'язується з розробкою системної концепції фінансів, з дослідженням комплексу наукових категорій, з моделюванням способів, прийомів, методів збагачення з метою зростання національного добробуту, практичний аспект – сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення кінцевого результату» [90, с. 10].

Отже, аналіз визначення поняття «фінанси» в словниках, спеціалізованій літературі (додаток Д, табл. Д.1) та наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених дав змогу зробити висновки, що фінанси розглядаються науковцями в різних аспектах: як економічна категорія (грошові кошти, фінансові ресурси, капітал); економічні відносини (економічні, грошові та відносини економічної власності); економічний важіль. Варто також зазначити, що існує різниця в розумінні поняття «фінанси» українськими, російськими та зарубіжними вченими. Так, українські й російські науковці розглядають фінанси, в основному, як економічні відносини й економічну категорію, зарубіжні вчені – як економічний важіль.

З метою подальшого дослідження механізму функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку важливим є розгляд понять «міжнародні фінанси» та «світові фінанси».

Згідно з «Економічним енциклопедичним словником» за редакцією С.В.Мочерного «міжнародні фінанси – система міжнародних фінансових відносин між національними суб'єктами економічної діяльності, державами та міжнародними організаціями і фінансово-кредитними інститутами, що виникають у сфері обміну та розподілу з приводу формування і використання на різних рівнях світового господарства централізованих грошових фондів» [93, с. 504].

За визначенням О. Д. Василика «міжнародні фінанси – це фонди фінансових ресурсів, створення і використання яких здійснюється на світовому або міжнародному рівнях для задоволення спільних потреб, які мають міжнародне значення» [101, с. 367].

А. С. Нестеренко визначає міжнародні фінанси як «сукупність обмінно-перерозподільних відносин, що виникають у зв'язку з рухом вартості між окремими країнами та у процесі формування і використання на світовому та регіональному рівнях централізованих грошових фондів» [91, с. 106]. Говорячи про міжнародні фінанси у вузькому розумінні науковець зазначає, що останні «відображають діяльність міжнародних організацій і фінансових

інституцій. Це наднаціональна надбудова, сутність якої полягає в концентрації доходів і фінансових ресурсів у певних узагальнених чи цільових фондах. За своєю організацією фінанси міжнародних організацій подібні до державних фінансів, тільки їх головним суб'єктом є не держава, а міжнародна організація» [91, с. 106].

В.О.Антонов вважає, що «суть міжнародних фінансів - гроші та грошові відносини» [103, с. 16]. На його думку, «за широким визначенням, світові фінанси – це сукупність фінансових ресурсів усіх країн, міжнародних організацій і міжнародних фінансових центрів світу, за вузьким - це сукупність лише тих фінансових ресурсів, які використовуються в міжнародних економічних відносинах, тобто відносинах між резидентами і нерезидентами» [103, с. 14]. Розглядаючи міжнародні фінанси з точки зору економічних відносин, В.О.Антонов визначає це поняття як «сукупність валютно-кредитних відносин між різними країнами та їх господарськими суб'єктами з приводу формування і управління міжнародними потоками капіталу, яке здійснюється у вигляді фінансових ресурсів (цінні папери, міжнародні кредити, іноземні інвестиції)» [103, с. 377]. Тобто, при визначенні поняття «фінанси» мова йде про *фінансові ресурси*.

Говорячи про розбіжності точок зору науковців щодо змісту та економічної інтерпретації *фінансових ресурсів*, П. А. Стецюк слушно зауважує, що «як і будь-яке економічне явище, ця категорія має різні форми прояву. Крім того, кожен дослідник адаптує зміст використовуваних термінів до вирішення власного дослідження для того, щоб найповніше розкрити досліджувану проблему» [104, с. 129].

У словниках поняття «фінансові ресурси» (англ. – Financial resources, від фр. Ressources – кошти, запаси) визначено як «сукупність фондів коштів, що утворюються при розподілі й перерозподілі сукупного суспільного продукту і національного доходу та перебувають у розпорядженні держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій різних форм власності» [105]; «сукупність фондів грошових ресурсів, створених у процесі формування,

обміну, розподілу (в т.ч. перерозподілу) і використання ВВП країни різними економічними суб'єктами» [93]; «сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання і є джерелом їх виробничого й соціального розвитку» [106], «грошові кошти, що формуються в результаті економічної та фінансової діяльності, в процесі створення та розподілу валового національного продукту» [56].

О.Д.Василик визначає фінансові ресурси як фонди грошових засобів, що формуються суб'єктами господарювання, державою і населенням і використовуються для розширеного виробництва, матеріального стимулювання працівників, задоволення соціальних потреб [101, с. 401].

З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, І. М. Камінська вважають, що «для науково обґрунтованого розкриття поняття фінансових ресурсів необхідно чітко визначити ті критерії, яким воно відповідає» та відносять до таких критеріїв джерела створення, форми виявлення і цільове призначення». Виходячи з цього, науковці визначають фінансові ресурси як «грошові нагромадження і доходи, що створюються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту і зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб» [107, с. 88].

Отже, можна зробити висновок, що загалом під фінансовими ресурсами науковцями розуміються грошові кошти. Утім, існують й інші думки щодо визначення поняття «фінансові ресурси». Так, О. С. Бондаренко, аналізуючи дефініції «грошові» і «фінансові» ресурси, «грошові» і «фінансові» потоки, підкреслює, що «вони не є синонімами – співвідношення між ними приблизно таке ж, як між частиною і цілим. Окрім грошей елементами фінансових ресурсів є й інші види фінансових активів (цінні папери, боргові зобов'язання та права вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів тощо)» [108, с. 245].

Як зазначає В. О. Антонов, міжнародні фінансові ресурси існують як у грошовій формі, так і в формі цінних паперів [103, с. 379]. До міжнародних

фінансових ресурсів науковець також відносить цінні папери, міжнародні кредити, іноземні інвестиції, міжнародну фінансову допомогу [103, с.379].

У даному дослідженні під фінансовими ресурсами будуть розумітися грошові кошти, цінні папери, міжнародні кредити, іноземні інвестиції, міжнародна фінансова допомога.

Говорячи про фінансові ресурси, варто зупинитися на понятті «*фінансові потоки*». Слід зазначити, що у словниках фінансовий потік визначається як «рух грошових (фінансових) коштів, які виступають як логістична система фінансово-економічних відносин у процесі просування товарно-матеріальних і нематеріальних цінностей» [109].

О. С. Бондаренко пропонує таке визначення: «фінансовий потік – це спрямований рух фінансових ресурсів у визначеній логістичній системі у певному часовому періоді, що пов'язаний з необхідністю виникнення у процесі господарювання матеріального потоку» [108, с. 246].

Н. О. Небаба трактує фінансовий потік як «цілеспрямований рух економічних ресурсів в рамках фінансової системи з метою забезпечення безперебійного функціонування та розвитку економіки» [110].

Отже, під *фінансовими потоками, пов'язаними з досягненням цілей у сфері сталого розвитку*, буде розумітися цілеспрямований рух фінансових ресурсів, які формуються та використовуються на національному, міжнародному та світовому рівнях з метою досягнення цілей сталого розвитку.

Підсумовуючи розгляд питання змісту фінансів, слід зазначити, що попри різні погляди науковців щодо визначення понять «фінанси», «міжнародні фінанси» та «світові фінанси», усі розглянуті точки зору є важливими, оскільки розкривають їх багатогранну сутність. Проте в даній роботі ці поняття будуть розглядатися як економічна категорія, що відображає фінансові ресурси, які формуються та використовуються на національному, міжнародному та глобальному рівнях з метою фінансування програм і проектів, спрямованих на досягнення сталого розвитку. При цьому під *міжнародними фінансами* будуть розумітися фінансові ресурси країн, міжнародних фінансових організацій,

спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку на національному та міжнародному рівнях (міжнародні фінансові ресурси, спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку в конкретних країнах). *Під світовими фінансами* – фінансові ресурси країн, міжнародних фінансових організацій, спрямовані на вирішення проблем у сфері сталого розвитку на глобальному рівні (світові фінансові ресурси, спрямовані на фінансування глобальних суспільних благ: пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію, контроль і лікування інфекційних хвороб, екосистемні послуги і біорізноманіття, розвиток та поширення технологій).

Поняття «фінансування» (від англ. financing, funding) у загальному сенсі означає забезпечення грошовими коштами, фінансовими ресурсами; виділення грошових коштів, фінансових ресурсів на будь-які цілі. У літературі наводяться різні тлумачення цього поняття: «забезпечення фінансовими ресурсами економіки держави, соціальних потреб і програм, виробництва продукції, науково-технічних досліджень, будівництва і переобладнання підприємств, а також утримання бюджетних організацій» [100, с. 572; 106, с. 948], «забезпечення необхідними фінансовими ресурсами витрат на розвиток...» [99], «сукупність методів і засобів покриття витрат, потрібних для реалізації економічного проекту» [102, с. 739], «процес використання капіталу як фактора виробництва» [68, с. 599]. Отже, під фінансуванням розуміється фінансове забезпечення. Утім, варто зазначити, що ці поняття не є ідентичними. Як зазначає С.В.Плеханов, «фінансове забезпечення розуміється ширше, ніж фінансування, оскільки включає в себе, крім останнього, акумуляцію грошових коштів...» [111, с. 274].

Етимологічний аналіз понять «фінансування» та «фінансове забезпечення» дозволяє виявити їхній справжній сенс. На думку І. Бернара та Ж.-К. Коллі, поняття «фінансування» тісно пов'язано з поняттям «успішне завершення» будь-якої ініціативи, операції або розпочатої справи: від латинського слова *finis* (границя, межа, кінець) і старофранцузького дієслова *finer* (довести до успішного кінця, заплатити, сплатити), «коли мова йде про

який-небудь проект, термін «фінансування» вживається для позначення операції, що складається (після проведення оцінки всіх елементів проекту в грошовому і вартісному вираженні) у тому, щоб передбачити джерело необхідних ресурсів для збору коштів» [102, с. 735]. Отже, «фінансувати» означає зібрати кошти для завершення операції, тобто зробити так, щоб до кінця періоду покрити потреби в ресурсах або грошима, або платіжними засобами, або цінностями, які стоять за цією операцією [102, с. 739]. Дієслово «фінансувати» означає факт здійснення, за необхідності, виплати – збір потрібних коштів, а для того, хто здійснює збір коштів, – можливість передати їх третій особі [102, с. 735].

Поняття «фінансове забезпечення» у понятійно-термінологічних словниках розглядається як «покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, які акумулюються суб'єктами господарювання і державою» [112], «система формування відповідних обсягів і структури фінансових ресурсів, що вкладаються в розвиток...» [100].

У працях науковців це поняття також представлено по-різному. Так, К.Ю.Шеремета зазначає, що «фінансове забезпечення полягає у виділенні певної суми фінансових ресурсів на розв'язання окремих завдань фінансової політики господарюючого суб'єкта» [113, с. 166].

С. Я. Салига, В. М. Гельман, Л. І. Кирилова визначають фінансове забезпечення як «систему джерел і форм фінансування розвитку економічної і соціальної сфер суспільства» [114, с. 7].

І. В. Осмірко вказує на такі ознаки поняття «фінансове забезпечення»: «як узагальнюючий метод, функцію інвестування через фінансові форми; як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів; як процес організації фінансування на основі відповідної системи фінансування; як покриття витрат на діяльність за рахунок фінансових ресурсів; з позиції реалізації безперервного характеру відтворювальних процесів за рахунок власних і залучених фінансових ресурсів» [115, с. 48].

На думку Д. В. Черемісінової, «найбільш повним є розуміння під фінансовим забезпеченням сукупності форм, методів, інструментів, способів організації фінансових відносин щодо формування та розподілу фінансових ресурсів» [116, с.143]. При цьому науковець виділяє такі ключові концепції фінансового забезпечення: 1) як метод фінансування (інвестування); 2) як систему фінансування або як систему функціонування; 3) як формування цільових грошових фондів; 4) як сукупність економічних відносин; 5) як організацію науково обґрунтованого прогнозування та створення фінансових резервів, а також як сукупність форм, методів, інструментів, способів організації фінансових відносин щодо формування і розподілу фінансових ресурсів; 6) як цілеспрямоване вилучення державою частини фінансових ресурсів і спрямування їх у пріоритетні сектори і проекти; 7) як покриття витрат за рахунок акумульованих фінансових ресурсів [116, с. 143].

Отже, дослідивши та проаналізувавши поняття «фінансування» та «фінансове забезпечення», необхідно зробити висновок, що вони є рівнозначними, тому під фінансуванням сталого розвитку необхідно мати на увазі забезпечення сталого розвитку фінансовими ресурсами. Конкретизуючи поняття *фінансування сталого розвитку*, необхідно визначити його як процес мобілізації, розподілу, спрямування до пріоритетних секторів, програм і проектів та використання фінансових ресурсів з метою досягнення сталого розвитку [117].

Джерелами фінансування сталого розвитку є фінансові ресурси, які зазвичай поділяють на внутрішні (національні) та зовнішні (міжнародні).

У Монтерейському консенсусі, який є одним з основоположних документів з фінансування сталого розвитку, мова йде про використання національних і міжнародних ресурсів [118]. У доповіді Міжурядового комітету експертів з фінансування сталого розвитку Генеральній Асамблеї ООН (2015 р.) фінансові ресурси поділяються на внутрішні (державні та приватні) і зовнішні (державні і приватні) [119].

Говорячи про *потоки фінансових ресурсів, пов'язані з досягненням цілей сталого розвитку*, Г. Шмідт-Трауб і Дж.Сакс, виконавчий директор і директор

Мережі з пошуку рішень з метою сталого розвитку (SDSN), визначають такі їх *типи*: внутрішні фінансові потоки – офіційні (внутрішні бюджетні надходження - податкові та неподаткові доходи, що проходять через державні бюджети, за винятком кредитів і зовнішнього фінансування) і приватні (приватні кошти, мобілізовані через офіційні потоки, та комерційні приватні фінанси); міжнародні фінансові потоки, які залежно від спрямування поділяються на потоки фінансових ресурсів для цілей сталого розвитку та додаткові кліматичні фінанси. Ці потоки включають офіційні фінансові (допомогу на пільгових умовах – офіційну допомогу розвитку, інші офіційні потоки (непільгові міжнародні державні потоки – кредити багатосторонніх банків розвитку, установ з фінансування розвитку, державні гарантії, страхування, кредитування експорту) і приватні (міжнародні приватні фонди, комерційні міжнародні фінанси). Офіційна допомога розвитку (ОДР), інші офіційні потоки (ІОП), міжнародні приватні фонди (МПФ), що спрямовані на пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію, являють собою додаткові кліматичні фінанси (ОДР-клімат, ІОП-клімат, МПФ-клімат) [120].

Враховуючи вищезазначене, фінансові ресурси, задіяні у сфері сталого розвитку, доцільно класифікувати за такими критеріями: форми існування, приналежність, джерела формування, рівень формування та використання, термін використання, прибутковість, рівень централізації прийняття рішень, напрям використання (фінансування базових секторів сталого розвитку, фінансування глобальних суспільних благ, кліматичні фінанси), що забезпечує ідентифікацію фінансових ресурсів та можливість їх цільового спрямування на розв'язання конкретних проблем у сфері сталого розвитку;

Класифікація фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку, наведена в *табл. 1.4*. Варто відзначити, що кожна категорія фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку, виконує свої функції (додаток Д, *табл. Д.2*).

Фінансові відносини є основою фінансової політики. У словниках поняття «фінансова політика» визначається як «складова частина економічної

політики; сукупність заходів держави з організації та використання фінансів для здійснення своїх функцій і завдань; проявляється в системі форм і методів мобілізації фінансових ресурсів, їх розподіл» [99, с. 309].

Таблиця 1.4

Класифікація фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку

Ознака	Види фінансових ресурсів
Форми існування	Грошові кошти Цінні папери Боргові зобов'язання Кредити Інвестиції Гранти
Приналежність	Власні Позикові Залучені (міжнародна фінансова допомога)
Джерела формування	Державні Приватні Фінансові ресурси міжнародних фінансових організацій
Рівень формування та використання	Національні Міжнародні Світові
Напрямок використання	Фінансування базових секторів сталого розвитку Фінансування глобальних суспільних благ Кліматичні фінанси
Прибутковість	Філантропічні Комерційні
Термін використання	Короткострокові Середньострокові Довгострокові
Рівень централізації прийняття рішень	Централізовані Децентралізовані

Складено автором на основі [103; 118; 119; 120]

За словами О. Д. Василика, фінансова політика «своє конкретне вираження знаходить в чинній системі мобілізації фінансових ресурсів та їх використання для задоволення різноманітних потреб держави, підприємницьких структур і населення» [101, с. 57].

Г. Б. Поляк визначає фінансову політику як «діяльність держави, підприємства щодо цілеспрямованого використання фінансів, що включає: вироблення концепцій розвитку фінансів, визначення основних напрямків їх

використання і розробку заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей» [121, с. 694].

Згідно з О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славковою фінансова політика – це визначення цілей, завдань, на вирішення яких спрямовується процес формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів [122].

З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, І. М. Камінська визначають фінансову політику як «комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей» [107, с. 49].

Узагальнюючи визначення науковців, необхідно уточнити зміст поняття «глобальна фінансова політика у сфері сталого розвитку» як цілеспрямованого комплексу дій та заходів щодо формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, який здійснюється міжнародними організаціями, глобальними фондами та урядами країн у межах їх повноважень та функцій у сфері забезпечення реалізації цілей сталого розвитку.

Широкомасштабний розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів відповідно до завдань фінансової політики здійснюється за допомогою *фінансового механізму*.

І. В. Баранов, говорячи про широкий спектр визначень поняття «фінансовий механізм», зазначає, що «в узагальненому вигляді дефініцію поняття фінансового механізму на макрорівні визначено як комплексну схему практичного застосування в господарському механізмі держави фінансових важелів, дія яких спрямована на управління, регулювання та оптимізацію економічних та соціальних процесів» [123, с. 158]. Досліджуючи сутність фінансового механізму на макроекономічному рівні, науковець зазначає, що «фінансовий механізм – це комплексна система фінансових важелів (форм, методів та інструментів), а також відповідних джерел забезпечення їх функціонування (правове, нормативне та інформаційне забезпечення), яка

здійснює загальний розподіл, перерозподіл та оптимізацію ВВП продукowanego національною економікою згідно основних критеріїв реалізації фінансової політики держави» [123, с. 158].

Г. Б. Поляк визначає фінансовий механізм як «сукупність форм організації фінансових відносин, методів (способів) формування і використання фінансових ресурсів, що застосовуються суспільством з метою створення сприятливих умов для економічного і соціального розвитку суспільства» [121, с. 696].

На думку О. Д. Василика, «фінансовий механізм це, по суті, методичні, організаційні й правові положення та заходи, які визначають функціонування фінансів в економіці держави, їхнє практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей і завдань» [101, с. 102].

Для виділення структурних компонентів фінансового механізму сталого розвитку розглянуто трактування науковців щодо основних складових загального фінансового механізму (форм фінансового забезпечення, фінансових інструментів, фінансових методів).

До основних форм фінансового забезпечення відносяться самофінансування, кредитування і державне фінансування. При цьому під самофінансуванням розуміється забезпечення фінансових потреб за рахунок власних ресурсів [56], під кредитуванням – одна із форм фінансового забезпечення відтворювальних витрат, при яких витрати суб'єкта господарювання покриваються за рахунок банківських кредитів на засадах оплатності, строковості й повернення [101, с. 389], під державним фінансуванням - метод безповоротного надання фінансових ресурсів суб'єктам господарювання за рахунок коштів бюджетних і позабюджетних фондів [56].

Д. В. Черемісінова до форм фінансового забезпечення відносить самофінансування (використання власних коштів (власного капіталу)), боргове фінансування (банківське кредитування, проектне фінансування, боргове фінансування за допомогою облігаційних позик, отримання кредитів від держави, міжнародних фінансових організацій, іноземних фінансових установ і організацій, лізинг), бюджетне фінансування (виділення коштів державного

бюджету на поворотній і безповоротній основі пріоритетних галузей економіки, що відчувають потребу у фінансових ресурсах), змішане фінансування (спільне використання бюджетних ресурсів і власних коштів суб'єкта господарської діяльності або отриманих у позичковій формі, а також концесія, що є однією з форм державно-приватного партнерства) ресурсів [116].

К. Ю. Шеремета виділяє таку форму фінансового забезпечення, як інвестування - «вкладення коштів у певні об'єкти з метою отримання прибутку й розширення обсягів діяльності підприємства» [113, с. 168], А. Л. Алкличев, А. І. Магомедов і З. М. Раджабов говорять про фінансування на основі залучення – «кошти, надані на постійній основі, за якими може здійснюватися виплата власникам цих коштів доходу (у вигляді дивіденду й відсотка) і які можуть практично не повертатися власникам» [124, с. 14].

Досліджуючи питання фінансового забезпечення сталого розвитку, Л. І. Катан наголошує на приділенні особливої уваги «державному фінансуванню – тобто фінансуванню на безповоротних засадах за кошти бюджету і позабюджетних фондів; фінансуванню за рахунок позикових коштів – кредитів банку, небанківських установ і міжнародних організацій; самофінансуванню – використанню суб'єктами господарювання власних фінансових ресурсів; інвестуванню, що передбачає мобілізацію та використання інвестиційних ресурсів як вітчизняних, так і зарубіжних капіталодавців» [125, с. 16].

Говорячи про регіональний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку, З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, І. М. Камінська виділяють такі форми: 1) «самофінансування – це забезпечення відтворення виробництва за рахунок власних фінансових ресурсів регіону. Позитивною стороною даної форми фінансового забезпечення є максимально ефективне використання наявних ресурсів за рахунок прискорення термінів їх кругообігу; 2) кредитування – це головна форма фінансового забезпечення соціо-еколого-економічних потреб регіону за рахунок тимчасового використання позикових ресурсів; 3) бюджетні асигнування – це державне фінансування у формі міжбюджетних трансфертів; 4) інвестування як форма фінансового

забезпечення реалізується на основі інвестицій – довгострокових вкладень капіталу в економіку, соціальну та екологічну сфери» [107, с. 58].

Отже, до форм фінансового забезпечення необхідно відносити й таку форму, як інвестування (фінансування довготермінових вкладень).

Досліджуючи поняття фінансування, М.М. Лозовий акцентує увагу на відмінності останнього від терміну «інвестування»: «по-перше, інвестиції можуть надаватися не тільки грошовими коштами; по-друге, інвестиції надаються з метою отримання прибутку в майбутньому» [126, с. 181].

Л. Т. Ібадова вказує на тісний взаємозв'язок понять фінансування та інвестування, але наголошує на тому, що вони не є тотожними: «якщо фінансування – це формування грошових коштів, то інвестування – це їх використання (вкладення). Обидва поняття взаємопов'язані, однак перше передує іншому» [127, с. 52].

Враховуючи вищезазначене, до основних форм фінансового забезпечення сталого розвитку, слід віднести фінансування, кредитування та інвестування, які, залежно від джерел фінансування, будуть поділятися на державні й приватні, національні, міжнародні й світові. При цьому за кожною формою фінансового забезпечення сталого розвитку використовуються конкретні фінансові інструменти:

1) *фінансування*: національне державне фінансування – бюджетні трансферти (дотації, субсидії, субвенції); міжнародне державне фінансування – офіційна допомога розвитку (гранти й інші трансферти); національне приватне фінансування – приватні трансферти (приватна допомога); міжнародне приватне фінансування – міжнародні приватні трансферти (приватна допомога, міжнародні перекази мігрантів); світове фінансування – гранти глобальних фондів;

2) *кредитування*: національне кредитування – національні кредити; міжнародне кредитування – міжнародні кредити;

3) *інвестування*: національне інвестування – національні інвестиції; міжнародне інвестування – прямі іноземні інвестиції, портфельні іноземні інвестиції.

Важливою складовою фінансового механізму є *фінансові методи* – «способи впливу фінансових відносин на господарський процес» [56]. Як уточнюють В. В. Євсєєва та Р. С. Близький, «фінансові методи – це сукупність способів, прийомів і організаційних операцій, пов'язаних цільовим категоріальним спектром один з одним у часі і просторі, спрямованих на ефективне управління фінансовими ресурсами...» [128, с. 178].

Фінансове управління у сфері сталого розвитку можна визначити як сукупність методів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на формування і використання фінансових ресурсів з метою досягнення цілей сталого розвитку. *До складу фінансових методів фінансового механізму сталого розвитку варто включити такі:*

- *фінансове планування* – планування процесів формування, розподілу, перерозподілу і використання національних, міжнародних і світових фінансових ресурсів з метою досягнення цілей сталого розвитку;

- *фінансовий облік* – облік наявності і руху національних, міжнародних і світових фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку;

- *фінансовий аналіз* – сукупність методів визначення фінансового положення суб'єкта та використання цим суб'єктом фінансових ресурсів з метою досягнення цілей сталого розвитку в минулому періоді, а також його можливостей на найближчу та довгострокову перспективу;

- *фінансовий контроль* – сукупність видів, форм і методів перевірки законності й доцільності використання національних, міжнародних і світових фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку, досягнення позитивних кінцевих результатів та реалізації на цій основі завдань фінансової політики ООН;

- *фінансове регулювання* – процес впливу на відхилення фактичних результатів від запланованих чи нормативних [106]; державні правила і приписи для контролю за фінансовою діяльністю [129], сукупність заходів щодо перерозподілу фінансових ресурсів [56].

На думку З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, І. М. Камінської, «фінансове регулювання як підсистема фінансового механізму є методом здійснення

функцій управління економічними, соціальними і екологічними процесами за допомогою фінансів. Воно забезпечується правовим регламентуванням розподільчих відносин у регіоні, в окремих галузях і сферах державного регулювання, а також на окремих підприємствах і визначає характер дії фінансового механізму» [107, с. 58].

І. А. Горбачева виділяє такі види фінансового регулювання, як: 1) податкове регулювання; 2) бюджетне регулювання; 3) банківське регулювання; 4) адміністративно-правове та фінансово-правове регулювання; 5) митно-тарифне регулювання [130].

Отже, аналіз трактування науковців щодо основних складових загального фінансового механізму дозволяє визначити складові фінансового механізму забезпечення сталого розвитку, які представлено на рис.1.3.

Таким чином, дослідження понятійно-категоріального апарату фінансування сталого розвитку дозволило:

уточнити зміст використовуваних понять для здійснення ефективного управління сталим розвитком, у т.ч. фінансування програм і проектів, спрямованих на досягнення цілей у цій сфері: 1) *фінансові потоки, пов'язані з досягненням цілей у сфері сталого розвитку*, як цілеспрямований рух фінансових ресурсів, що формуються та використовуються на національному, міжнародному та світовому рівнях з метою досягнення цілей сталого розвитку; 2) *міжнародні фінанси* як фінансові ресурси країн, міжнародних фінансових організацій, спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку на національному та міжнародному рівнях (*міжнародні фінансові ресурси*, спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку в конкретних країнах); 3) *світові фінанси* як фінансові ресурси країн, міжнародних фінансових організацій, спрямовані на вирішення проблем у сфері сталого розвитку на глобальному рівні (*світові фінансові ресурси*, спрямовані на фінансування глобальних суспільних благ: пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію, контроль і лікування інфекційних хвороб, екосистемні послуги і біорізноманіття, розвиток та поширення технологій).

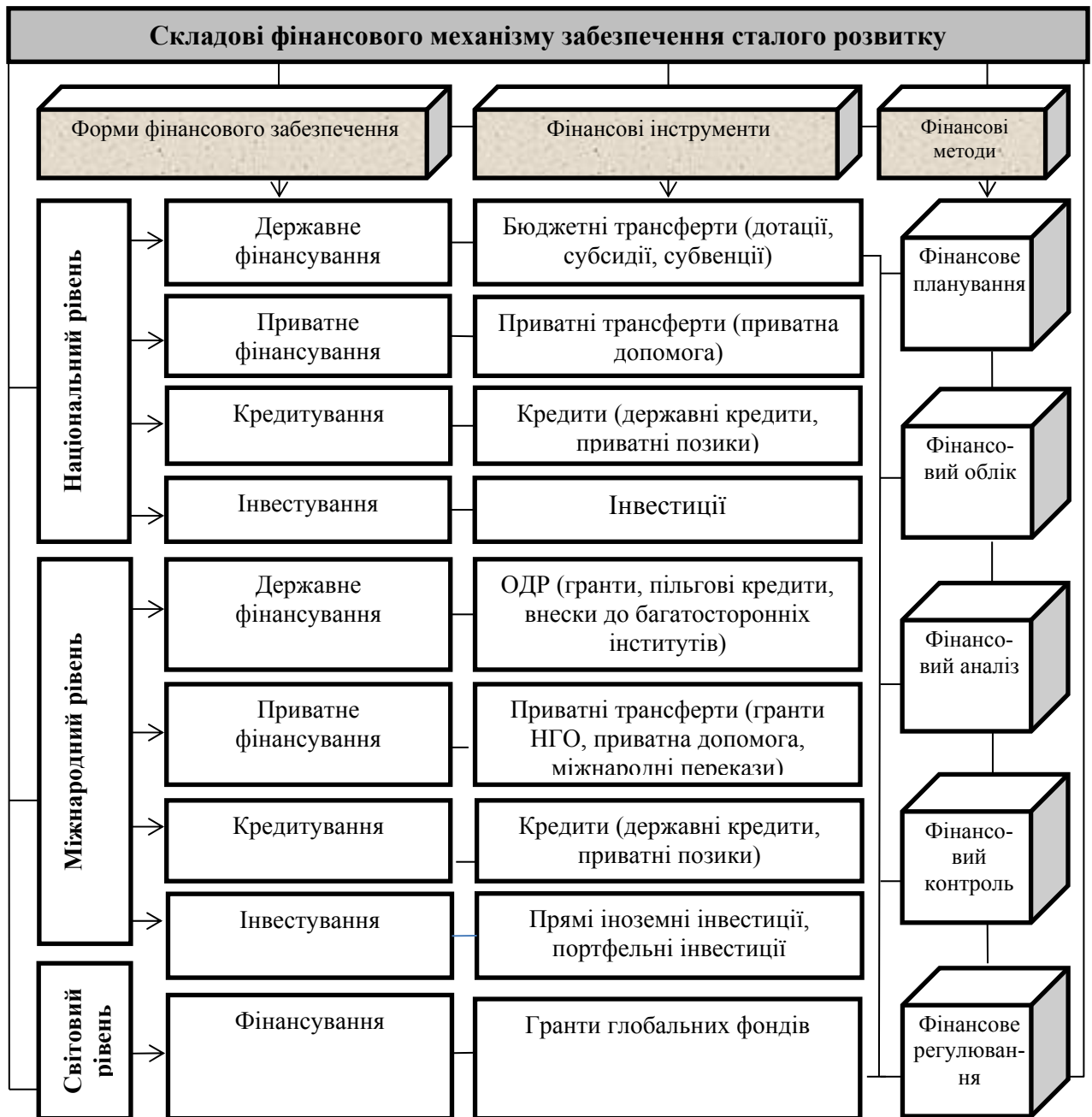

Рис. 1.3. Складові фінансового механізму забезпечення сталого розвитку (розроблено автором на основі [56; 101; 107; 113; 116; 123; 124; 125; 126; 127; 128; 130])

– визначити поняття «фінансування сталого розвитку» як процес мобілізації, розподілу, спрямування до пріоритетних секторів, програм і проектів та використання фінансових ресурсів з метою досягнення сталого розвитку;

– конкретизувати поняття «глобальна фінансова політика у сфері сталого розвитку» як цілеспрямованого комплексу дій та заходів щодо формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, який здійснюється міжнародними організаціями, глобальними фондами та урядами країн у межах їх повноважень та функцій у сфері забезпечення реалізації цілей сталого розвитку;

– класифікувати фінансові ресурси, задіяні у сфері сталого розвитку, за такими ознаками, як форми існування, приналежність, джерела формування, рівень формування та використання, термін використання, прибутковість, рівень централізації прийняття рішень, напрям використання (фінансування базових секторів сталого розвитку, фінансування глобальних суспільних благ, кліматичні фінанси), що забезпечує ідентифікацію фінансових ресурсів та можливість їх цільового спрямування на розв'язання конкретних проблем у сфері сталого розвитку;

– установити складові фінансового механізму забезпечення сталого розвитку, що включають: форми фінансового забезпечення сталого розвитку, фінансові інструменти та фінансові методи. До форм фінансового забезпечення сталого розвитку відносяться фінансування, кредитування та інвестування, які, залежно від джерел фінансування, поділяються на державні й приватні, національні, міжнародні й світові. При цьому за кожною формою фінансового забезпечення сталого розвитку використовуються конкретні фінансові інструменти: 1) *фінансування*: національне державне фінансування – бюджетні трансферти (дотації, субсидії, субвенції); міжнародне державне фінансування – офіційна допомога розвитку (гранти й інші трансферти); національне приватне фінансування – приватні трансферти (приватна допомога); міжнародне приватне фінансування – міжнародні приватні трансферти (приватна допомога, міжнародні перекази мігрантів); світове фінансування – гранти глобальних фондів; 2) *кредитування*: національне кредитування – національні кредити; міжнародне кредитування – міжнародні кредити; 3) *інвестування*: національне інвестування – національні інвестиції; міжнародне інвестування – прямі іноземні інвестиції, портфельні іноземні інвестиції. До складу фінансових

методів фінансового механізму сталого розвитку входять: 1) фінансове планування – планування процесів формування, розподілу, перерозподілу і використання національних, міжнародних і світових фінансових ресурсів з метою досягнення цілей сталого розвитку; 2) фінансовий облік – облік наявності і руху національних, міжнародних і світових фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку; 3) фінансовий аналіз – сукупність методів визначення фінансового положення суб'єкта та використання цим суб'єктом фінансових ресурсів з метою досягнення цілей сталого розвитку в минулому періоді, а також його можливостей на найближчу та довгострокову перспективу; 4) фінансовий контроль – сукупність видів, форм і методів перевірки законності й доцільності використання національних, міжнародних і світових фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку, досягнення позитивних кінцевих результатів та реалізації на цій основі завдань фінансової політики ООН; 5) фінансове регулювання – процес впливу на відхилення фактичних результатів від запланованих чи нормативних; державні правила і приписи для контролю за фінансовою діяльністю, сукупність заходів щодо перерозподілу фінансових ресурсів.

1.3. Механізм функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку

У зв'язку з прийняттям нового порядку денного у сфері сталого розвитку, визначеного в підсумковому документі саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.» [51] зростає роль дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку. Розуміння механізму її функціонування потребує розгляду загального поняття системи як економічної категорії та визначення сутності глобальної системи фінансування сталого розвитку.

Термін «система» походить від грецького слова «σύστημα» («systēma»), що означає «ціле із складових частин». У словниках поняття системи розглядається як «щось ціле, що являє собою єдність закономірно розташованих частин, які знаходяться у певному зв'язку» [131], «порядок, зумовлений правильним, закономірним розташуванням частин у певному зв'язку» [132], «сукупність елементів, що знаходяться у стосунках і зв'язках один з одним, яка утворює цілісність, єдність» [133], «певний порядок у розташуванні та зв'язку дій» [6].

Найбільш повно поняття системи розкривають науковці, які розглядають останню як «певну кількість взаємопов'язаних елементів, що утворюють стійку єдність і цілісність, що володіє інтегральними властивостями і закономірностями» [134], «комплекс вибірково залучених компонентів, у яких взаємодія та взаємовідносини набувають характер взаємосприяння компонентів на отримання сфокусованого корисного результату» [135]. Поняття систем також розглядається «як набір об'єктів, що мають дані властивості, і набір зв'язків між об'єктами та їх властивостями» [136], «сукупність взаємозв'язаних частин» [137, с. 9]. С. В. Івахненко визначає такі властивості, притаманні більшості систем: «система прагне зберегти свою структуру; система має потребу в управлінні; у системі формується складна залежність властивостей елементів та підсистем, які в неї входять» [138].

Узагальнюючи думки науковців, які пропонують найповніші переліки властивостей складних систем, А. С. Нестеренко вважає, що кожній з них притаманні такі властивості: цілісність, функціональність, когерентність, емерджентність, якісна визначеність, відмежованість системи від середовища, гетерогенність системи і структурованість, взаємодія частин системи між собою, взаємодія з навколишнім середовищем, інтегрованість, наявність цілей, комунікативність, закон необхідного різноманіття, закономірність здійсненності й потенційної ефективності системи, закономірність формулювання мети, масовий характер явищ і процесів, випадковість і невизначеність, динамічність, залежність від змін зовнішнього середовища,

активна реакція на нові фактори [91, с. 18–20]. Характеристика властивостей систем, визначених науковцями, представлена в *табл. 1.5*.

Таблиця 1.5

Властивості систем

Властивість	Характеристика
1	2
Цілісність	Система сприймається як єдине ціле, сукупність елементів, об'єднаних взаємними зв'язками
Функціональність	Елементи об'єднуються в цілісне, системна єдність завдяки виконанню ними єдиної функції
Когерентність	Між елементами всередині системи існує тісний взаємозв'язок, міцніший, ніж зв'язок елементів із зовнішнім середовищем, що забезпечують системі самозбереження і виживання
Емерджентність	Системне ціле має властивості, не притаманні його підсистемам. Кожна система є сукупністю певних частин, певних елементів. Особливістю системи є те, що в результаті об'єднання декількох елементів і утворення системи з'являються нові властивості, яких не має жоден елемент до створення системи (ця властивість називається емерджентністю)
Взаємодія частин системи між собою	У системі частини взаємодіють між собою і тільки у даній взаємодії вони утворюють певну систему
Взаємодія з навколишнім середовищем	Система як ціле взаємодіє з іншими системами. Це зумовлено цілісністю системи, її якісною визначеністю. Під час взаємодії з навколишнім середовищем виявляються властивості системи. Відкрита система активно обмінюється з навколишнім середовищем речовиною, інформацією. У закритій системі такий обмін обмежений або відсутній.
Інтегрованість	У системі властивості окремих елементів об'єднуються і виступають разом у новій якості
Наявність цілей	Кожна система має певну ціль існування або створена для певної цілі. У випадку сукупності цілей всі вони утворюють певну ієрархію, в якій є головні, першочергові цілі й другорядні, підпорядковані головним. Структура системи, її склад, взаємодія частин завжди визначаються ціллю системи
Комунікативність	Наявність у системи великої кількості комунікацій із зовнішнім середовищем, що є складним утворенням (надсистемою), яке задає системі вимоги й обмеження
Динамічність	Зміна параметрів і структури систем у часі під впливом середовища
Залежність від змін зовнішнього середовища	Неможливість ізолювати процеси, що відбуваються в системах, від навколишнього середовища, аби спостерігати й досліджувати їх у чистому вигляді
Активна реакція на нові фактори	Здатність систем до активних, не завжди передбачуваних дій залежно від відношення системи до цих факторів, способів і методів їх впливу
Ієрархічність	Наявність у системі декількох підсистем різних ієрархічних рівнів зі своїми органами управління та із домінуванням верхніх рівнів над нижніми
Економічність	Прагнення і здатність системи здійснювати свої функції із мінімумом витрат ресурсів
Багатокритеріальність	Наявність декількох критеріїв (цілей, показників) при оцінюванні ефективності функціонування або розвитку системи
Інерційність	Здатність зберігати колишній стан та його характеристики протягом певного проміжку часу. При цьому тенденції розвитку системи змінюються поступово, а не стрибкоподібно під час дії на систему внутрішніх чи зовнішніх чинників
Самоорганізованість	Здатність системи змінювати свою структуру, склад і параметри елементів зі зміною умов взаємодії із навколишнім середовищем
Адаптивність	Здатність системи використовувати отримання нової інформації для наближення своєї поведінки і структури до оптимальних параметрів
Автономність	Відносна самостійність підсистем, наявність у них власних органів управління і своїх цілей (критеріїв), яким має бути підпорядкований їх розвиток або функціонування
Надійність	Здатність системи виконувати задані функції у заданому обсязі за певних умов функціонування

Джерело: [91, с. 18–20; 139]

Отже, поняття системи взаємопов'язане з поняттями цілісності (єдиного цілого), структури (сукупності елементів системи, зв'язків і відносин між ними) і підсистем (систем у системі більш високого порядку).

Узагальнюючи наукові тлумачення загального поняття системи та враховуючи розглянутий раніше понятійно-категоріальний апарат фінансування сталого розвитку, необхідно визначити глобальну систему фінансування сталого розвитку як сукупність взаємопов'язаних сфер, механізмів, ланок фінансових відносин між суб'єктами процесу забезпечення потреб сталого розвитку шляхом мобілізації, акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів на цілі економічного зростання, соціального прогресу та охорони навколишнього середовища на національному, міжнародному та світовому рівнях.

Дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку потребує особливої методологічної орієнтації, точки зору, з якої повинен розглядатися процес її формування. Сутність запропонованого методологічного підходу до дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку як самостійного напрямку дослідження сталого розвитку полягає у визначенні її домінуючих компонентів, установленні зв'язків та відносин між ними, обґрунтуванні особливостей фінансового забезпечення процесів соціального-економічного зростання, охорони навколишнього середовища. Цей підхід охоплює сукупність теоретичних і методичних положень щодо виявлення глобальних загроз та проблем сталого розвитку, релевантності наявних обсягів фінансування програм сталого розвитку, результативності досягнення цільових індикаторів, установлення чинників підвищення ефективності мобілізації та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення глобального сталого розвитку.

Дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку повинно базуватися на таких принципах:

- об'єктивність – критичне і неупереджене вивчення процесів глобального фінансування сталого розвитку, вироблення обґрунтованих висновків;
- системність – вивчення процесів глобального фінансування сталого розвитку у взаємозв'язку і взаємодії один з одним;

– комплексність – всебічне вивчення процесів глобального фінансування сталого розвитку з метою об'єктивної їх оцінки;

– дієвість – придатність результатів аналізу глобальної системи фінансування сталого розвитку для використання в практичних цілях, для підвищення результативності управління сталим розвитком;

– порівнянність – зіставлення економічних величин, показників фінансування сталого розвитку, згідно з яким вони повинні бути попередньо приведені до адекватної форми вимірювання, порівнянного виду;

– історизм – розгляд процесів фінансування сталого розвитку в динаміці їх зміни, становлення в часі, в закономірному історичному розвитку, що передбачає аналіз об'єктів дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку в зв'язку з конкретно-історичними умовами їх існування.

Методичні аспекти аналізу глобальної системи фінансування сталого розвитку повинні включати: 1) визначення особливостей інституціонального забезпечення діяльності глобальних установ у сфері фінансування сталого розвитку; 2) аналіз національних політик фінансування програм сталого розвитку країн світу; 3) оцінку результативності національного та міждержавного фінансування базових секторів сталого розвитку (сектору сільського господарства, водопостачання, санітарії та гігієни, охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, охорони навколишнього середовища); 4) оцінку ефективності використання зовнішньої допомоги, що надається міжнародними двосторонніми і багатосторонніми донорами країнам-реципієнтам.

Дослідження механізму функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку обумовлює необхідність визначення її конфігурації як сукупності взаємопов'язаних елементів національного, міжнародного і світового рівнів: *суб'єктів* (країни, міжнародні фінансові організації, установи ООН, глобальні фонди) та *об'єктів за сферами фінансування* (соціальна, економічна, виробнича, інфраструктура, продовольча безпека, охорона довкілля, глобальні суспільні блага), що мають взаємодіяти на основі принципів синергізму, диференціації джерел фінансового забезпечення,

підпорядкованості визначеним цілям сталого розвитку, ефективності, оптимальності шляхом використання економічних і адміністративних важелів управління сталим розвитком (рис. 1.4.).

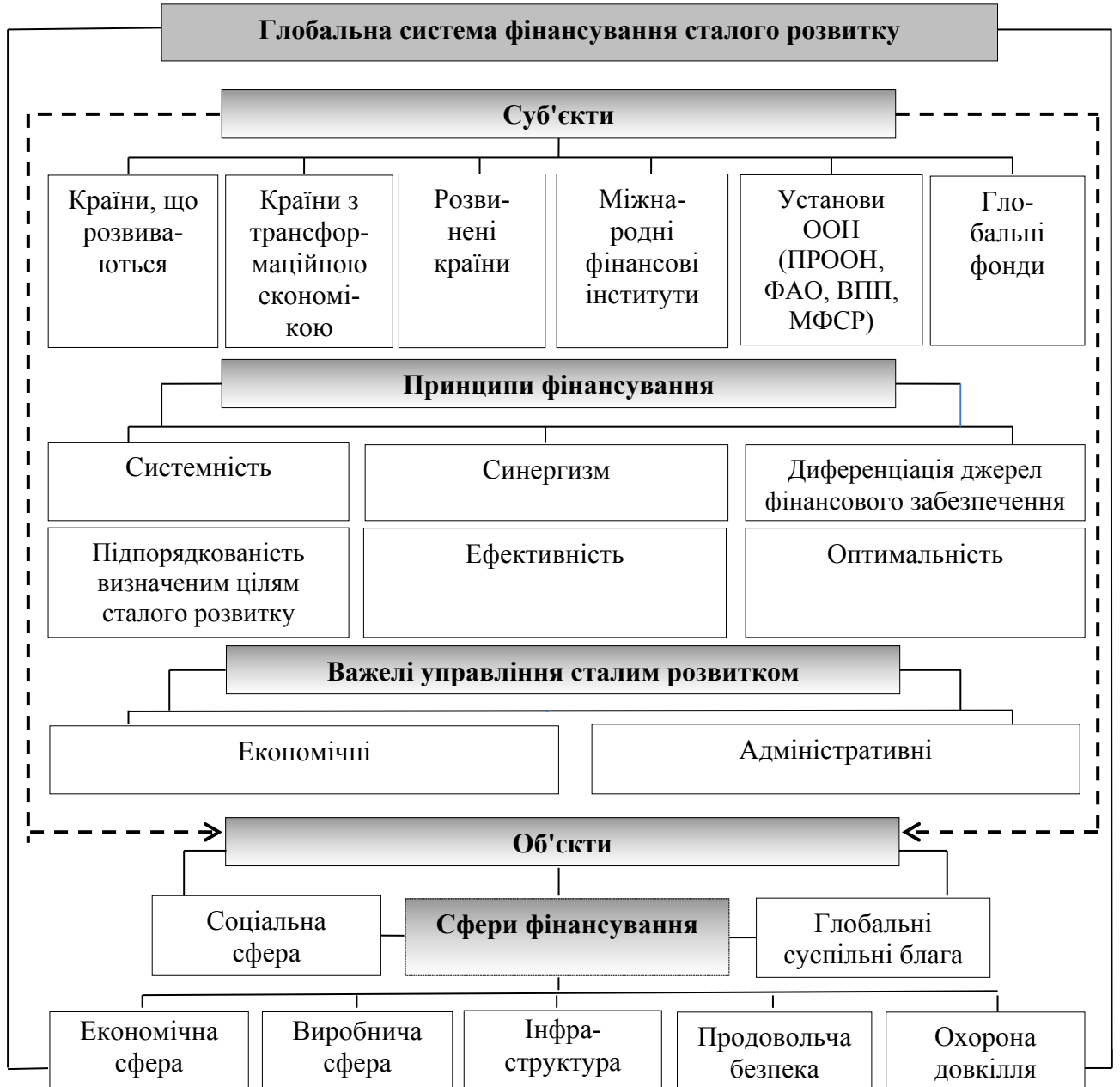

Рис. 1.4. Конфігурація глобальної системи фінансування сталого розвитку (розроблено автором)

Важелі управління сталим розвитком охоплюють економічні засоби та методи управління за допомогою фінансових інструментів, податків, бюджетних

трансфертів, використання фінансової політики у сфері сталого розвитку та адміністративні методи впливу з боку ООН, міжнародних фінансових організацій, урядів країн за допомогою організаційних заходів та інструментів, які регламентують вимоги до функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку. Обґрунтування конфігурації глобальної системи фінансування сталого розвитку дає можливість установити механізми взаємодії елементів з метою управління ефективністю мобілізації та результативності використання національних і міжнародних фінансових ресурсів для забезпечення реалізації цілей сталого розвитку на глобальному рівні.

Механізм функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку включає механізм мобілізації та розподілу ресурсів, завдяки якому здійснюється формування національних і міжнародних фінансових ресурсів та їх ефективне використання країнами для досягнення цілей сталого розвитку.

Мобілізація національних фінансових ресурсів відіграє важливу роль у вирішенні проблем фінансування розвитку в світі, особливо в країнах, що розвиваються. Як зазначено у Доповіді міжурядового комітету експертів з фінансування сталого розвитку, «внутрішнє державне фінансування виконує три головні функції: зміцнення справедливості, у тому числі за допомогою скорочення масштабів злиденності, надання суспільних товарів і послуг, яких ринки будуть уникати або надавати в недостатніх умовах, і ухвалення політики з метою змінити стимули для приватних суб'єктів, регулювання макроекономічної стабільності» [122, с. 35].

Аддіс-Абебська програма дій наголошує на тому, що «державна політика, мобілізація та ефективне використання внутрішніх ресурсів на основі застосування принципу національної відповідальності мають центральне значення для наших спільних зусиль щодо досягнення сталого розвитку» [140].

У робочому документі Ради керівництва Мережі з пошуку рішень з метою сталого розвитку (SDSN) «Фінансування сталого розвитку: реалізація цілей сталого розвитку на основі ефективних стратегій інвестування та партнерства», підготовленому для третьої конференції з фінансування розвитку

в Аддіс-Абебі (2015 р.) визначено, що базові потреби людини (здоров'я, освіта, продовольча безпека, доступ до сучасної енергетики, водних ресурсів, санітарії) потребують державного фінансування [123, с. 24–25].

Джерелами національних фінансових ресурсів є державні кошти, що охоплюють внутрішні бюджетні надходження, та приватні, мобілізовані через офіційні потоки. Національні фінансові ресурси акумулюються в державному бюджеті, цільових державних фондах і фондах розвитку та розподіляються за такими сферами, як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, сільське господарство та продовольча безпека, інфраструктура, охорона навколишнього середовища. Механізм мобілізації та розподілу національних фінансових ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку представлено на *рис. 1.5*.

До принципів, що встановлюють основні правила державного фінансування сталого розвитку на національному рівні необхідно віднести такі:

- плановість – фінансові ресурси передбачаються у державному бюджеті, фінансових планах;
- цільове використання коштів - використання коштів на передбачені планом конкретні об'єкти й цілі, за рахунок чого досягається пропорційність і збалансованість розвитку окремих галузей економіки, забезпечується виділення коштів насамперед на пріоритетні напрями, що визначають науково-технічний прогрес і вирішення найважливіших соціальних проблем;
- безповоротність фінансування – надані фінансові ресурси безпосередньо ними не повертаються;
- фінансування в міру виконання плану – виділення фінансових ресурсів лише за умови виконання планових завдань та освоєння раніше отриманих сум;
- дотримання фінансової дисципліни – правильне і законне витрачання фінансових ресурсів;
- фінансування за умови додержання економії – правильне і раціональне витрачання фінансових ресурсів, суворе дотримання планово-фінансової дисципліни, установлених норм і нормативів;

- комплексність підходу до розв’язання проблем фінансового забезпечення сталого розвитку;
- ефективність – раціональність розподілу фінансових ресурсів для досягнення цілей сталого розвитку.

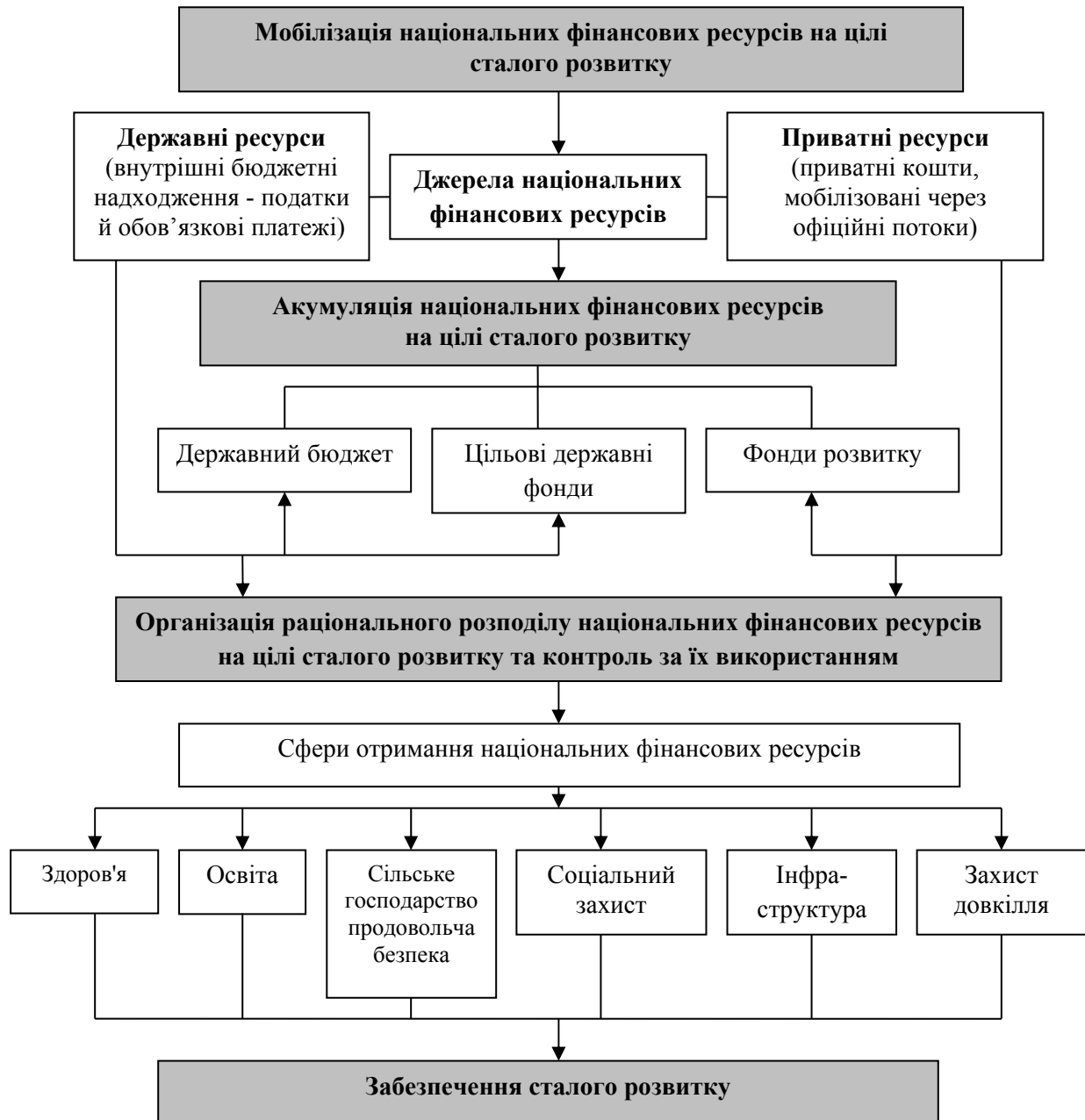

Рис. 1.5. Механізм мобілізації та розподілу національних фінансових ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку (розроблено автором)

Згідно з резолюціями Генеральної Асамблеї ООН, ухваленими на Міжнародних конференціях з фінансування розвитку (Монтерейський консенсус (Монтеррей, Мексика, 2002) [118], Дохінська декларація (Доха, Катар, 2008 р.) [141], Аддіс-Абебська програма дій (Аддіс-Абеба, Ефіопія, 2015 р. [140])) мобілізація міжнародних фінансових ресурсів є одним з найважливіших напрямів діяльності для вирішення проблем, пов'язаних з фінансуванням сталого розвитку країн, що розвиваються.

Міжнародне державне і приватне фінансування грає важливу роль, доповнюючи зусилля держави щодо мобілізації ресурсів усередині країни, особливо в найбідніших і найбільш уразливих країнах, що мають обмежені внутрішні ресурси. Як зазначено у Доповіді міжурядового комітету експертів з фінансування сталого розвитку, «міжнародне державне фінансування виконує три функції: викорінення злиденності й розвиток, фінансування надання регіональних і глобальних суспільних благ, підтримка глобальної макроекономічної стабільності в контексті більш широкої глобальної сприятливої обстановки» [122, с. 35].

До основних категорій мобілізації міжнародних державних ресурсів для фінансування сталого розвитку, як вже зазначалося, належать офіційна допомога розвитку (ОДР), додаткові ресурси у вигляді податкових надходжень, позики міжнародних фінансових інститутів та установ ООН.

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), офіційна допомога розвитку – це потоки, спрямовані до країн і територій, включених до переліку реципієнтів ОДР, та до багатосторонніх установ, які: 1) надаються офіційними установами, охоплюючи державні й місцеві органи влади, або їхні виконавчі органи; 2) кожна транзакція з яких: а) спрямована на сприяння економічному розвитку і підвищення добробуту країн, що розвиваються; б) має пільговий характер, який визначається наявністю у допомозі грант-елемента в розмірі не менше 25 % (при розрахунку за фіксованою ставкою дисконтування 10 %) [142].

ОДР надається у формі грантів, кредитів (позик) та інших трансфертів у грошовій або натуральній формі (товарів або послуг). При цьому гранти, кредити або позики, що виділяються на військові цілі, миротворчі операції, здійснення заходів щодо боротьби з тероризмом, допомогу біженцям, фінансову підтримку приватних осіб (пенсії, виплати за страховими внесками і т. д.) до офіційної допомоги розвитку не включаються.

За методологією Комітету сприяння розвитку (КСР) ОЕСР розрізняють чисту та валову офіційну допомогу розвитку. За критерієм КСР ОЕСР, валова офіційна допомога розвитку враховує суми погашення позик, що сплачуються країнами-реципієнтами протягом того ж періоду. Отже, чиста офіційна допомога розвитку охоплює потоки за вирахуванням погашених позик.

Інші офіційні потоки визначаються КСР ОЕСР як потоки, що не відповідають критеріям офіційної допомоги розвитку (гранти, надані країнам, що розвиваються, у комерційних цілях; потоки в межах офіційних двосторонніх угод, спрямованих на сприяння розвитку, але з грант-елементом менше 25 %; цінні папери, що випущені міжнародними банками розвитку, придбані урядами; субсидії (гранти) приватному сектору; кошти на підтримку приватних інвестицій).

Офіційне фінансування розвитку охоплює двосторонню офіційну допомогу розвитку, пільгові й непільгові ресурси двосторонніх і багатосторонніх донорів, інші офіційні потоки.

До переліку країн-реципієнтів, що складається КСР ОЕСР з метою збору статистичної інформації та переглядається кожні три роки, входять: найменш розвинені країни, визначені ООН; країни з низьким рівнем доходу, з доходом нижче середнього та країни, з доходом вище середнього, визначені Світовим банком. За переліком КСР ОЕСР у 2014–2016 рр. реципієнти офіційної допомоги розвитку були розподілені таким чином: 48 найменш розвинених країн, 4 країни з низьким рівнем доходу (\$1045), 36 країн з рівнем доходу нижче середнього (\$1045-4125) та 58 країн з рівнем доходу вище середнього (\$4126-12745) [143].

Необхідно відзначити, що протягом останніх років КСР ОЕСР розпочато процес з модернізації концепції та методології для виміру ОДР, який планується завершити протягом 2017 р. Одним з напрямів модернізації є розподіл грант-елементу ОДР за групами країн. Передбачається, що для найменш розвинених країн і країн з низьким рівнем доходу грант-елемент становитиме 45 % (при розрахунку за ставкою дисконтування 4 %), рівнем доходу нижче середнього – 15 % (за ставкою дисконтування 2 %), рівнем доходу вище середнього – 10 % (за ставкою дисконтування 1 %). Диференційований підхід до надання пільгових кредитів буде відповідати потребам та можливостям країн з різним рівнем доходів та сприятиме підвищенню ролі кредитів у мобілізації ресурсів для підтримки сталого розвитку [144].

Модернізація офіційної допомоги розвитку передбачає також включення внутрішніх витрат країн на підтримку біженців, витрати на забезпечення миру та безпеки (військові витрати та витрати на поліцію у зонах конфлікту, витрати на протидію насильницькому екстремізму). Крім цього, передбачаються зміни в системі оцінювання, що полягають в окремому обліку погашених кредитів, які відповідно до методології КСР ОЕСР вираховуються з обсягів чистої офіційної допомоги розвитку та призводять до її від'ємного значення, що сприятиме в подальшому покращенню статистики та прозорості співробітництва з метою розвитку [144].

Офіційна допомога розвитку, що охоплює гранти й позики країнам, які входять до списку КСР ОЕСР, та різноманітним багатостороннім організаціям для надання допомоги цим країнам, є одним з найголовніших джерел зовнішніх державних ресурсів. Слід зауважити, що ще 1958 року Світовою радою церков було запропоновано надання міжнародної допомоги країнам, що розвиваються, на рівні 1 % ВНД розвинених країн [145]. Країни-члени КСР ОЕСР підтримали цю пропозицію та протягом 60-х рр. ХХ ст. у наданні допомоги орієнтувалися на цей показник. Недолік показника міжнародної допомоги на рівні 1 % ВНД розвинених країн полягав у тому, що він був заснований на загальному обсязі

офіційних і приватних потоків. Неможливість урядів контролювати приватні потоки та передбачувати їх призводила до неможливості регулювання офіційних потоків з метою компенсації коливань приватних потоків [146].

За результатами оцінки притоку капіталу, необхідного для досягнення темпу зростання країнами, що розвиваються, данським економістом Я. Тінбергеном, лауреатом Нобелівської премії (1969 р.), було запропоновано показник для надання допомоги на рівні 0,75 % [145]. 1969 року комісія з Міжнародного розвитку під керівництвом Л.Пірсона запропонувала цільовий показник допомоги на рівні 0,7 % ВНД розвинених країн, який було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 1970 року [145]. Зобов'язання щодо виділення коштів по лінії офіційної допомоги розвитку та досягнення цільового показника 0,7 % ВНД країнам, що розвиваються, і на рівні 0,15–0,2 % найменш розвиненим країнам (згідно з Монтерейським консенсусом [118], підтверджено багатьма розвиненими країнами світу на саміті ООН у вересні 2015 р. [51]).

Важливу роль у мобілізації та організації раціонального розподілу фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються, грають держави-донори (зокрема, держави-члени КСР ОЕСР та держави, що не входять до КСР ОЕСР), міжнародні фінансові інститути (МФІ), установи ООН та інші міжнародні організації.

Використовуючи різні механізми залучення міжнародних державних фінансових ресурсів донори акумулюють значні кошти, які спрямовують до країн-реципієнтів через двосторонні (допомога надається однією державою іншій через офіційні канали передачі ресурсів в рамках двосторонніх угод) та багатосторонні канали (кошти перераховуються до бюджетів багатосторонніх міжурядових організацій). Директивою КСР ОЕСР від 14.04.2016 р. встановлено основні канали надання офіційної допомоги розвитку – установи державного сектору, неурядові організації та структури цивільного суспільства (міжнародні неурядові організації, державно-приватні партнерства та мережі, багатосторонні організації) [147]. Основні канали надання офіційної допомоги розвитку країнам, що розвиваються, наведені в додатку Д, табл. Д.

Загальний механізм надання офіційної допомоги розвитку країнам, що розвиваються, представлено на *рис. 1.6*.

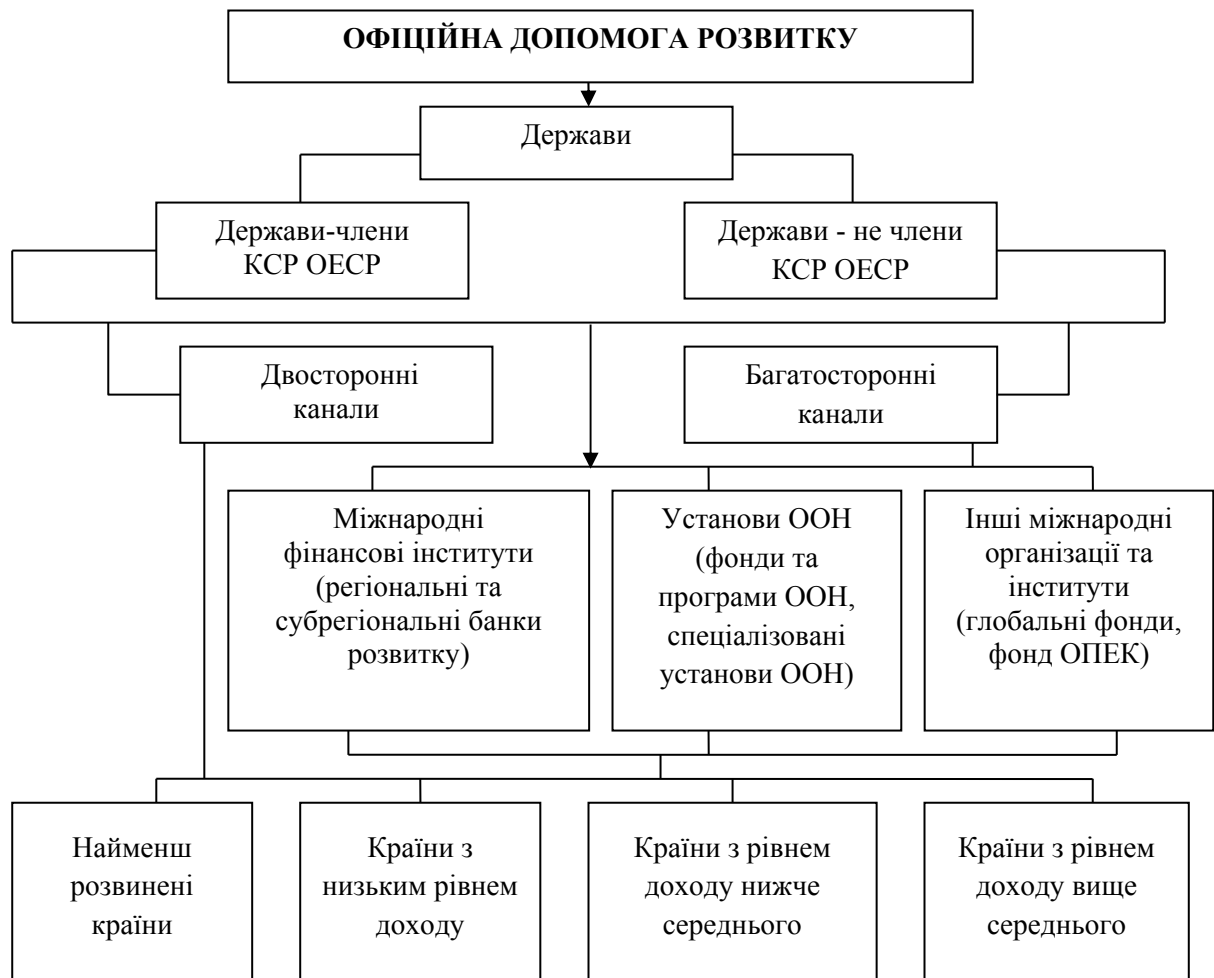

Рис. 1.6. Механізм надання офіційної допомоги розвитку (розроблено автором на основі [142])

За класифікацією КСР ОЕСР до основних способів надання офіційної допомоги розвитку належать: підтримка бюджету; фінансування бюджетів організацій, цільових програм і фондів; фінансування проектів (додаток Ж, табл.Ж.2).

Важливе значення має мобілізація додаткових ресурсів у вигляді податкових надходжень (міжнародний солідарний податок на авіаквитки; податок на фінансові операції). Завдяки ініціативній групі інноваційного фінансування розвитку створено низку механізмів збору коштів для мобілізації

додаткових ресурсів, зокрема міжнародного солідарного податку на авіаквитки, надходження від якого спрямовуються до Міжнародного механізму закупівель ліків для сприяння купівлі ліків для країн, що розвиваються. Частина надходжень від податку на фінансові операції йде на офіційну допомогу розвитку [119].

ЄС, як один з найбільших донорів країн, що розвиваються, та міжнародних організацій, надає суттєве фінансування на підтримку заходів досягнення цілей сталого розвитку. Джерелами фінансування є загальний бюджет ЄС та Європейський фонд розвитку (ЄФР). У рамках загального бюджету ЄС використовуються фінансові інструменти зовнішньої допомоги, які поділяються на тематичні, доступні всім країнам у світі, і географічні, призначені для конкретних регіонів. ЄФР, який діє з 1957 р. і фінансується за рахунок прямих внесків з боку держав-членів ЄС, віднесено до інструментів зовнішньої допомоги з винесенням його бюджету за рамки загального бюджету ЄС, зокрема, для того, щоб убезпечити ці кошти від скорочення (через можливе урізання бюджету ЄС і ослаблення підтримки країн, що розвиваються) [148].

Фінансування зовнішньої допомоги ЄС здійснюється через гранти; контракти на послуги, закупівлі (придбання обладнання або закупівля товарів); бюджетну підтримку; вклади в довірчі фонди, засновані Європейською комісією (ЄК); інші фінансові інструменти (позики, гарантії, основний або квазікапітал, інвестиції або партнерство, а також інструменти розподілу ризику, об'єднані з грантами); володіння акціями або участь в акціонерному капіталі міжнародних фінансових інститутів, включаючи регіональні банки розвитку; внески в міжнародні, регіональні або національні фонди, засновані або керовані Європейським інвестиційним банком, міжнародними організаціями, державами-членами ЄС або країнами-партнерами та регіонами для залучення співфінансування з боку інших донорів; внески у фонди, засновані одним або більше донорами з метою спільної реалізації проєктів; зменшення основної суми боргу за умов, погоджених на міжнародному рівні

[148]. Характеристика основних способів фінансування ЄС зовнішньої допомоги країнам, що розвиваються, представлена в додатку Д табл.Д.3.

Головними джерелами середньострокового і довгострокового фінансування для країн, що розвиваються, є кредити та позики таких спеціалізованих установ ООН (група Світового банку, Міжнародний валютний фонд (МВФ)) та інших міжнародних і регіональних фінансових установ [151; 152; 153; 154; 155; 156].

Світовий банк здійснює кредитування країн, що розвиваються, шляхом надання інвестиційних кредитів і кредитів на цілі розвитку Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародної асоціації розвитку (МАР). Світовий банк на основі своїх оцінок ВНД на душу населення країн світу розробляє оперативну класифікацію країн та визначає їх відповідність критеріям кредитування. У 2016 р. Світовим банком встановлено такі категорії доходів країн: низький рівень доходу – \$1045; рівень доходу нижче середнього – \$1046 - \$4125; рівень доходу вище середнього – \$4126 - \$12746 [153].

Використовуючи механізм надання кредитів МБРР, Світовий банк кредитує країни з середнім рівнем доходу за процентними ставками, що відповідають рівню цих країн. МБРР залучає основну частину своїх фінансових ресурсів на світових ринках капіталу [153]. Високий рейтинг дозволяє МБРР залучати кошти за низькою вартістю і пропонувати їх країнам, що розвиваються, із середнім рівнем доходу на більш вигідних умовах - у більшому обсязі, з довгими термінами погашення і на більш стійкій основі, ніж кошти, доступні на фінансових ринках [154]. МБРР отримує щорічний дохід за рахунок прибутку на власний капітал і невеликої маржі за наданими позиками, що дозволяє організації покривати свої операційні витрати, поповнювати резерви з метою зміцнення фінансового потенціалу, а також забезпечувати щорічне відрахування коштів до бюджету МАР [155].

МАР є фондом Світового банку для найбідніших країн. У якості одного з найбільших у світі джерел міжнародної допомоги МАР надає підтримку розвитку секторів охорони здоров'я та освіти, інфраструктури та сільського господарства, а

також економічному та інституційному розвитку цих країн. МАР кредитує країни з низьким рівнем доходу за мінімальними відсотковими ставками або без відсотків терміном більш ніж на 25–40 років і пільговим періодом від 5–10 років. Кошти, що надаються МАР не прив'язані до тих чи інших секторів економіки, уряди самі визначають пріоритетні завдання розвитку своїх країн, і при зміні умов – у разі економічних потрясінь або стихійних лих – кошти МАР можуть бути у випадку необхідності переорієнтовані. Частка МАР в загальному обсязі допомоги на цілі розвитку становить 20 % [155]. Поповнення бюджету МАР здійснюється раз на три роки за рахунок внесків розвинених країн, а також інших організацій групи Світового банку: МБРР і Міжнародної фінансової корпорації.

МВФ сприяє сталому економічному зростанню, а також скороченню бідності в усьому світі через надання необхідних ресурсів членам організації для подолання проблем із платіжним балансом: влада країн у тісній співпраці з МВФ розробляє програми стабілізації, що підтримуються фінансуванням цієї організації, при цьому продовження фінансової підтримки обумовлено ефективною реалізацією цих програм. МВФ використовує гнучкі інструменти кредитування запобігання криз для держав-членів з міцними економічними показниками, обґрунтованою економічною політикою і надійними інституціональними основами. Країни з низькими доходами (за класифікацією Світового банку) можуть запозичувати кошти у МВФ за пільговими відсотковими ставками через механізми в рамках Трастового фонду на цілі скорочення бідності й сприяння економічному зростанню: розширений кредитний механізм (домовленості терміном від 3-х до 4-х років про використання програми ґрунтуються на документах щодо стратегії скорочення бідності), кредитний механізм «стенд-бай» (домовленості строком на 12–24 місяці) і механізм прискореного кредитування (експрес-допомога для задоволення невідкладних потреб у фінансуванні платіжного балансу). Для найбідніших країн світу надаються безвідсоткові кредити. Основним джерелом фінансових ресурсів МВФ є квоти держав-членів організації, що відображають відносне положення держав-членів у світовій економіці [156].

Організації ООН, зокрема такі програми ООН, як Всесвітня продовольча програма (ВПП), Програма розвитку ООН (ПРООН) та спеціалізовані установи ООН (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР) здійснюють величезний внесок у мобілізацію та розподіл ресурсів для забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються. Співпрацюючи з міжнародними фінансовими організаціями, приватним сектором, фондами та національними урядами, ці установи забезпечують ресурси для викорінення голоду, зміцнення продовольчої безпеки й недоїдання, ліквідації бідності та стимулювання економічного і соціального розвитку, управління і користування природними ресурсами.

ВПП приділяє першочергову увагу наданню надзвичайної допомоги, рятувальним операціям і відновленню, допомозі на цілі розвитку, та має найбільший бюджет серед великих установ і програм ООН. Головним джерелом фінансування є уряди (більше 90 %), значну участь в її діяльності беруть фінансові інститути та приватні донори [157].

ПРООН надає допомогу країнам у викоріненні бідності та зниженні нерівності та соціального відчуження шляхом здійснення заходів за такими напрямками: перетворення економіки для забезпечення стійкості; зміцнення демократії для забезпечення доступу до дивідендів розвитку; управління ризиками для забезпечення життєздатності. Фінансування ПРООН спрямовано на такі проекти розвитку: інклюзивне та стійке зростання; демократичне управління, запобігання кризам та відновлення; зміна клімату і стійкості до лих; розвиток продуктивності та ефективності; гендерна рівність. Фінансування діяльності ПРООН здійснюється виключно за рахунок добровільних внесків [158].

Діяльність ФАО охоплює такі сфери: забезпечення доступності інформації і підтримки переходу до сталого сільського господарства, зміцнення політичної волі та обмін досвідом у питаннях сільськогосподарської політики, зміцнення державно-приватного співробітництва з метою розвитку дрібномасштабного сільського господарства, передача знань на місця, надання підтримки країнам у запобіганні та пом'якшенні ризиків. Фінансування бюджету ФАО здійснюється

за рахунок внесків країн-членів та їх добровільної підтримки (для надання урядам технічної і надзвичайної допомоги (в тому числі й у відновленні)) [159].

МФСР вирішує завдання боротьби з голодом і бідністю в сільських районах країн, що розвиваються, шляхом прямого фінансування у вигляді позик і грантів, залучає додаткові ресурси для реалізації своїх проектів і програм. Умови кредитування варіюються залежно від величини валового національного продукту (ВНП) на душу населення в конкретній країні. Країни-члени МФСР, що мають \$805 (або менше) ВНП на душу населення в цінах 1992 р. мають право на отримання кредитів на особливих пільгових умовах [160]. МФСР фінансується за рахунок добровільних пожертвувань від урядів, спеціальних внесків, надходжень від погашення виданих кредитів та інвестиційних доходів [160].

Міждержавне фінансування сталого розвитку обумовлюється такими принципами, як:

- принцип належності, що передбачає наявність розробленої політики й діючої стратегії розвитку в країнах – реципієнтах міжнародної фінансової допомоги;
- принцип обґрунтування потреб країн – реципієнтів у міжнародному фінансуванні;
- принцип цільового використання коштів, згідно з яким кожна операція (позика, грант) повинна мати основною метою сталий розвиток та підвищення добробуту країн.

Міжнародні приватні ресурси (прямі іноземні інвестиції, портфельні потоки, перекази мігрантів, приватна допомога), є життєво важливим компонентом, що доповнює міждержавні зусилля в сфері забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є найбільш стабільним і довготривалим джерелом приватних іноземних інвестицій для країн, що розвиваються, та відіграють найважливішу роль у фінансуванні сталого розвитку. Як зазначено у Монтерейському консенсусі, «прямі іноземні інвестиції сприяють фінансуванню сталого економічного зростання у довгостроковому плані,

...мають особливо важливе значення завдяки їх потенціалу забезпечувати передачу знань і технології, створенню робочих місць, різкому підвищенню загальної продуктивності, підвищенню конкурентоспроможності та активізації підприємницької діяльності і, в кінцевому рахунку, ліквідації бідності за рахунок економічного зростання і розвитку» [118]. Важливою складовою міжнародних приватних ресурсів є також портфельні інвестиції.

Міжнародні перекази мігрантів являють собою значне джерело міжнародних фінансових потоків до країн, що розвиваються (через надання допомоги у збільшенні споживання та вкладення коштів в освіту, охорону здоров'я та житло [119]. Для багатьох країн із слабким платіжним балансом міжнародні грошові перекази мігрантів є найважливішим джерелом надходжень [161]. Як зазначає Л.О.Курій, «перевагами грошових переказів є те, що на відміну від інших фінансових потоків, вони характеризуються стабільністю, відносною стійкістю до кризових явищ, справляють антициклічний вплив на економіку» [162, с. 162–164].

Важливе значення у фінансуванні сталого розвитку має *філантропічне фінансування*. За визначенням Р.Г.Апресян, «філантропія (благодійність) – це діяльність, за допомогою якої приватні ресурси добровільно розподіляються їх власниками для сприяння нужденним (у широкому сенсі слова) людям, вирішення суспільних проблем, а також удосконалення умов суспільного життя» [163].

Філантропічне фінансування здійснюється такими фондами, як Фонд Білла і Мелінди Гейтс, Британський благодійний фонд «Wellcome Trust», Благодійний фонд Форда (Ford Foundation), Фонд Вільяма і Флори Х'юлетт (William and Flora Hewlett Foundation), Фонд Девіда і Лусиль Паккард (The David & Lucile Packard Foundation) та іншими.

Приватне фінансування сталого розвитку як на національному, так і на міжнародному рівні обумовлено такими принципами:

– добровільне залучення в благодійну діяльність – фінансова участь людей у будь-яких благодійних програмах і проектах може бути здійснена тільки з особистої згоди;

- цільові пожертвування - грошові кошти повинні використовуватися на конкретні цілі;
- ефективний розподіл благодійних коштів – співпраця та підтримка організацій, які прагнуть до ефективного використання фінансування та довгострокової програмної діяльності;
- прозорість – доступність інформації про діяльність потенційних одержувачів допомоги, а також благодійної діяльності організацій, які розпоряджаються грошовими коштами.

Мобілізовані двосторонніми та багатосторонніми донорами міжнародні фінансові ресурси спрямовуються згідно з програмами та проектами розвитку до таких секторів країн, що розвиваються, як соціальна сфера (на освіту, здоров'я, водопостачання та санітарію, уряд і громадське суспільство, урегулювання конфліктів, безпеку), економічна сфера (транспорт, комунікації, енергетику, банківські та фінансові послуги, бізнес), виробнича сфера (сільське господарство, лісництво, рибальство; промисловість, гірничодобувна промисловість, будівництво; торговельна політика; туризм), захист довкілля і раціональне використання природних ресурсів. Механізм мобілізації та розподілу міжнародних фінансових ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються, представлено на *рис. 1.7*.

Отже, міжнародне фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, здійснюється за допомогою механізму, який включає сукупність таких заходів, як мобілізація зовнішніх державних і приватних ресурсів, їх акумуляція у двосторонніх та багатосторонніх донорів, організація раціонального розподілу та контроль за їх використанням. Використовуючи різноманітні форми надання допомоги (підтримку бюджету, проектів та програм), канали доведення коштів до країн-реципієнтів (двосторонні та багатосторонні), фінансові інструменти (гранти, кредити, позики) донори спрямовують зовнішні фінансові ресурси до соціальної та економічної сфери, на захист довкілля і раціональне використання природних ресурсів для забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються.

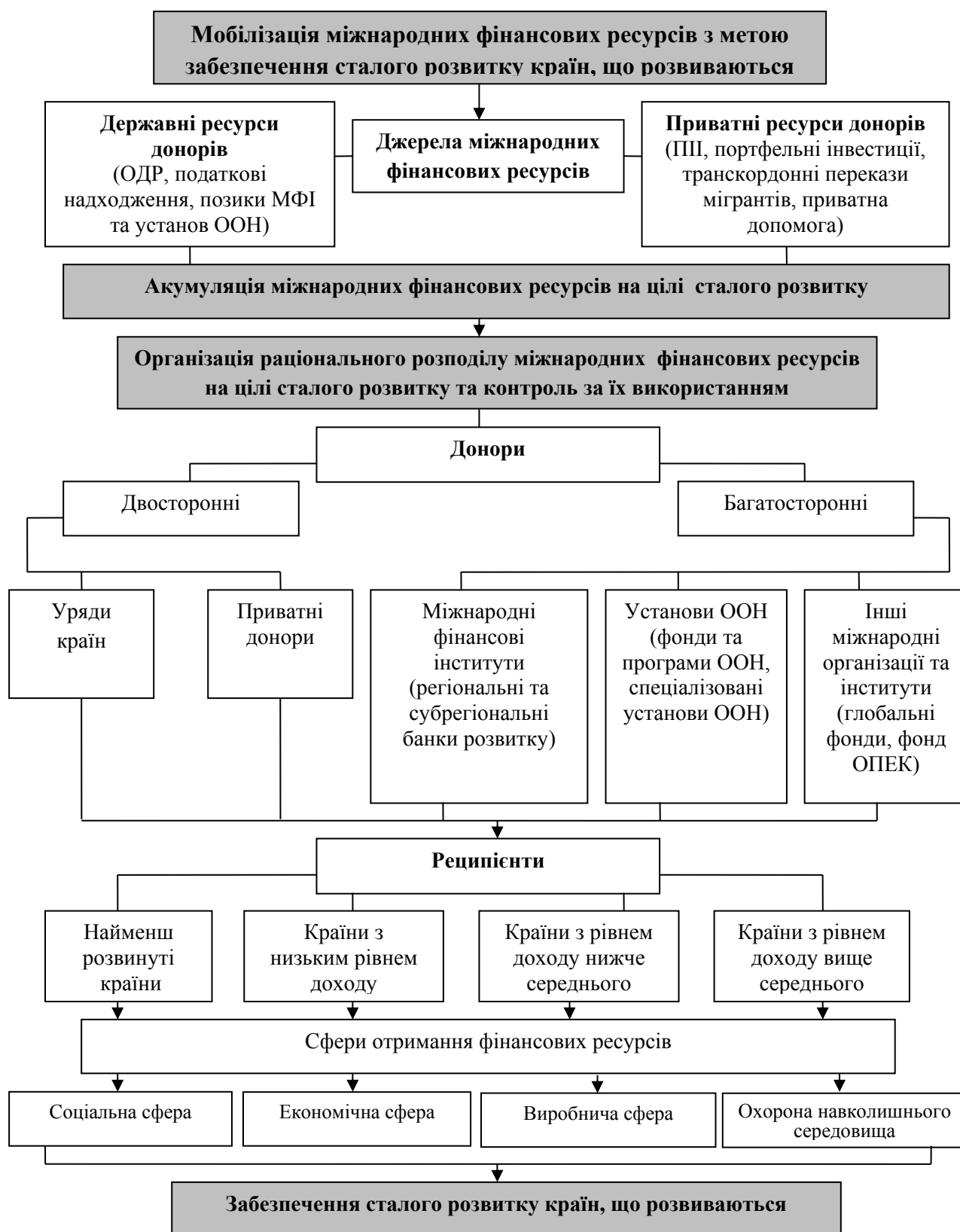

Рис. 1.7. Механізм мобілізації та розподілу міжнародних фінансових ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються (розроблено автором)

Враховуючи розглянуті вище джерела фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються, необхідно виділити такі чинники, що впливають на їхню мобілізацію: внутрішні (макроекономічна політика, належна нормативно-правова база, запобігання корупції та незаконним фінансовим потокам, ефективна система оподаткування) та зовнішні (зовнішні умови для здійснення прямих іноземних інвестицій, стабільність міжнародної фінансової системи, підтримка національної громадськості країн зусиль щодо виконання зобов'язань з офіційної допомоги розвитку, витрати мігрантів на здійснення міжнародних грошових переказів).

Мобілізація світових фінансових ресурсів, джерелами яких є державні та приватні ресурси (офіційна допомога розвитку, податкові надходження, приватна допомога) є також одним з найважливіших напрямів діяльності для вирішення проблем, пов'язаних з фінансуванням надання глобальних суспільних благ.

Як вже зазначалося, до суспільних благ, які мають глобальне значення, наразі належать пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація, контроль і лікування інфекційних хвороб, екосистемні послуги й біорізноманіття, розвиток і поширення технологій. Фінансування надання глобальних суспільних благ здійснюється глобальними фондами, що функціонують як партнерства між урядами країн, громадянським суспільством і приватним сектором, зокрема, Глобальним екологічним фондом (ГЕФ), що діє в якості механізму, що забезпечує міжнародне співробітництво під час надання грантів і пільгового фінансування для покриття погоджених додаткових витрат на здійснення заходів щодо досягнення екологічних вигід загальносвітового значення [164]; Зеленим кліматичним фондом (ЗКФ) – унікальною глобальною платформою для реагування на зміну клімату шляхом інвестування в технології з низьким рівнем викидів і розвиток, що є стійким до зміни клімату [165]; Глобальним фондом (ГФ), що здійснює тісне співробітництво з країнами з метою надання підтримки в реалізації програм з профілактики, лікування та догляду в інтересах людей, які страждають від СНІДу, туберкульозу і малярії, та програм зміцнення систем охорони здоров'я [166].

Фінансування сталого розвитку на світовому рівні базується на таких принципах: країнова відповідальність – країна, що отримує світові фінансові ресурси, несе відповідальність за реалізацію грантів, потенціал освоєння коштів, ефективність фінансування; партнерство – кожна сторона, що бере участь у програмах світового фінансування повинна брати участь у процесі прийняття рішень; фінансування на основі розроблених національних стратегічних планів – наприклад, щодо контролю та лікування інфекційних захворювань, пом'якшення наслідків клімату та адаптацію до них, збереження біорізноманіття, розвитку та розповсюдження технологій.

Дослідження складових глобальної системи фінансування сталого розвитку, механізму мобілізації та розподілу національних і міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку дозволило визначити загальний механізм її функціонування (рис. 1.8).

Для ефективної організації процесу мобілізації, акумуляції та організації раціонального розподілу фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку важливим є дотримання принципів та умов фінансування. Варто зазначити, що взагалі, питання визначення загальних принципів фінансування є дискусійним серед вчених, які розглядають їх застосування у різних сферах економічного розвитку. За М. В. Гаретовським, В. Ф. Гарбузовим, загальне фінансування організовується за такими принципами: плановості; цільового використання коштів; безповоротності фінансування; фінансування в міру виконання плану; фінансування за умови додержання режиму економії [99]. Такі науковці, як О. Б. Веретенникова та Н. С. Шатковська [167], І. Н. Крутова [168], К. Ю. Кватернюк [169], І. В. Осьмірко [115], Р. С. Беков і Д. М. Шор [170], наголошують на необхідності дотримання принципів законності, економічної доцільності, системності, єдності дій, синергізму, диференціації джерел фінансового забезпечення, підпорядкованості визначеним цілям, ефективності, оптимальності, дотримання фінансової дисципліни, узгодженості термінів, цілеспрямованості.

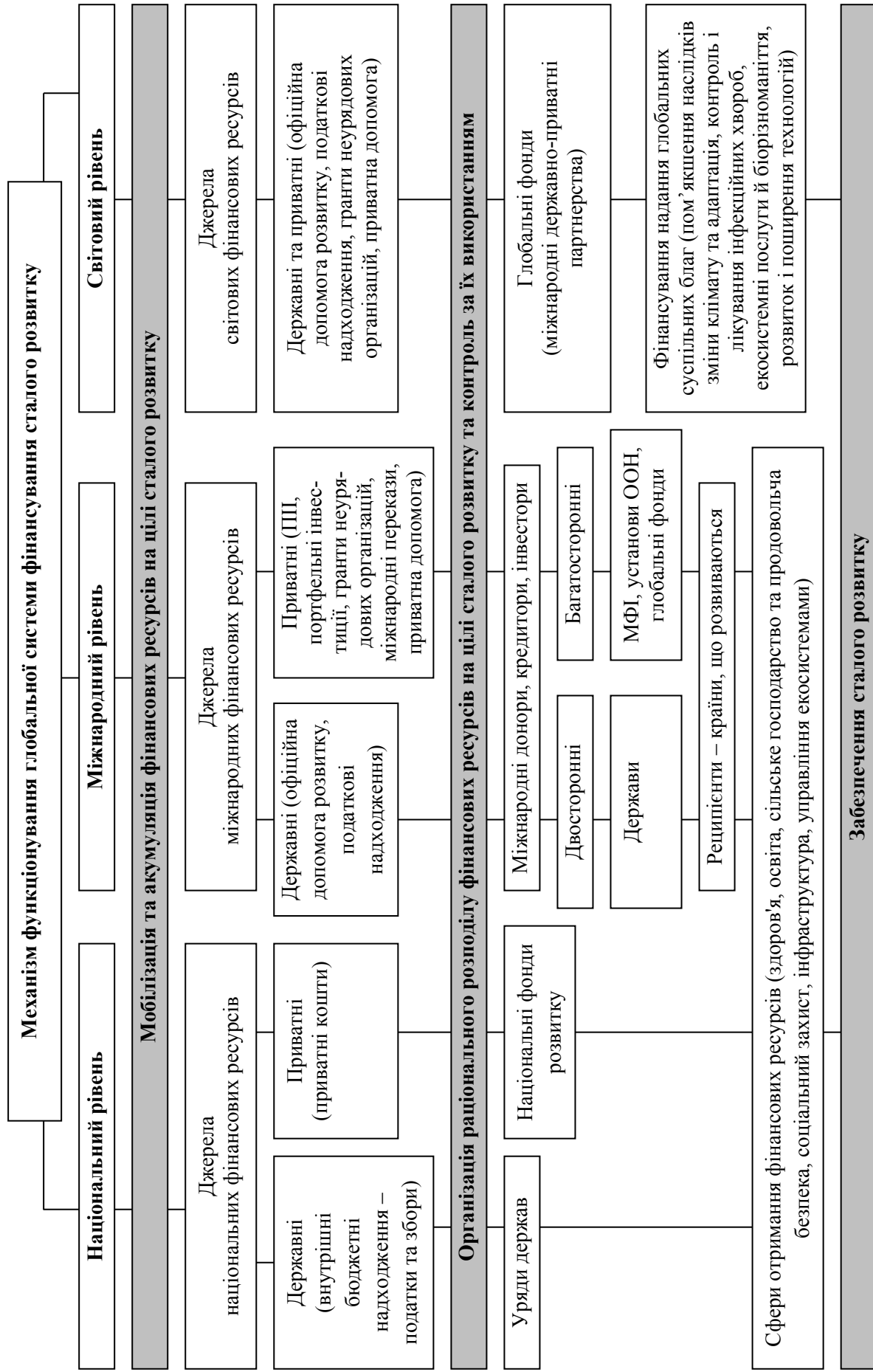

Рис. 1.8. Механізм функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку (розроблено автором)

Спираючись на загальні принципи фінансування, визначені в працях науковців, *до базових принципів фінансування сталого розвитку* необхідно віднести такі:

– системність – мобілізація, акумуляція та організація розподілу фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку повинні здійснюватись з урахуванням усіх завдань у сфері сталого розвитку, зокрема його економічної, соціальної та екологічної складової;

– синергізм – отримання додаткових переваг від розробки та реалізації фінансового забезпечення, що поєднує зусилля усіх зацікавлених сторін на національному, міжнародному та світовому рівнях з метою досягнення сталого розвитку;

– диференціація джерел фінансового забезпечення – формування фінансових ресурсів повинно здійснюватись з залученням різних джерел, що дозволить впливати на їх ефективність;

– підпорядкованість визначеним цілям сталого розвитку – діяльність національних і міжнародних структур, які відповідають за мобілізацію, акумуляцію, організацію розподілу й використання фінансових ресурсів, повинна бути узгоджена та скоординована з усіма зацікавленими сторонами;

– ефективність – раціональне й економічне використання фінансових ресурсів полягає в отриманні максимального ефекту в досягненні цілей сталого розвитку;

– оптимальність – розробка політики фінансового забезпечення сталого розвитку повинна спиратись на використання сучасних методів планування, контролю, аналізу [171].

Враховуючи те, що фінансовий механізм сталого розвитку, як вже зазначалося, включає різні форми фінансового забезпечення, необхідним є виділення *окремих принципів, які визначають безпосередньо процес кредитування й інвестування* у цій сфері.

До основних принципів як національного, так і міжнародного кредитування відносяться загальні «положення, що впливають із суті кредиту,

визначають процес кредитування, а також правила поведінки кредитора і позичальника у кредитних відносинах» [106, с. 723]: зворотність кредитування; терміновість; диференційованість; забезпеченість; цільовий характер кредиту; платність; ефективність використання кредитних ресурсів.

Процес національного та міжнародного інвестування з метою досягнення цілей сталого розвитку має базуватися на таких принципах:

– заохочення і захист інвестицій («забезпечення транспарентних, стабільних і передбачуваних умов для інвестування при належному забезпеченні дотримання договорів і повазі прав власності, що створюються завдяки раціональній макроекономічній політиці і діяльності установ, що забезпечують як для національних, так і для міжнародних підприємств можливість ефективного і вигідного з точки зору отримання прибутку функціонування з максимальною віддачею для процесу розвитку» [121, с. 8]);

– системність («процес реалізації інвестиційного проекту утворює складну систему, що включає низку підсистем і елементів, які забезпечують досягнення мети проекту. Тому в процесі реалізації проекту необхідно вирішити комплекс системних питань, що належать до загальної структури проекту, організації взаємодії між його складовими і зовнішнім середовищем. У реалізації інвестиційного проекту беруть участь інвестори, підприємства, проектні та будівельні організації, банки, страхові фірми і т. д., які мають свої інтереси, але при цьому всі вони мають сприяти досягненню загальної мети проекту») [172].

Таким чином, дослідження механізму функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку дозволило:

– обґрунтувати конфігурацію глобальної системи фінансування сталого розвитку як взаємопов'язаних елементів національного, міжнародного і світового рівнів: суб'єктів (країни, міжнародні фінансові організації, установи ООН, глобальні фонди) та об'єктів за сферами фінансування (соціальна, економічна, виробнича, інфраструктура, продовольча безпека, охорона довкілля, глобальні суспільні блага), що мають взаємодіяти на основі

принципів синергізму, диференціації джерел фінансового забезпечення, підпорядкованості визначеним цілям сталого розвитку, ефективності, оптимальності шляхом використання економічних і адміністративних важелів управління сталим розвитком;

– визначити складові загального механізму функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку, що включає сукупність заходів на національному, міжнародному та світовому рівнях: 1) мобілізація та акумуляція фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку (за джерелами фінансових ресурсів); 2) організація раціонального розподілу фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку та контроль за їх використанням (за суб'єктами, каналами доведення коштів, сферами отримання фінансових ресурсів);

– сформулювати *базові принципи фінансування сталого розвитку*: 1) системність – мобілізація, акумуляція та організація розподілу фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку повинні здійснюватись з урахуванням усіх завдань у сфері сталого розвитку, зокрема його економічної, соціальної та екологічної складової; 2) синергізм – отримання додаткових переваг від розробки та реалізації фінансового забезпечення, що поєднує зусилля усіх зацікавлених сторін на національному, міжнародному та світовому рівнях з метою досягнення сталого розвитку; 3) диференціація джерел фінансового забезпечення – формування фінансових ресурсів повинно здійснюватись з залученням різних джерел, що дозволить впливати на їх ефективність; 4) підпорядкованість визначеним цілям сталого розвитку – діяльність національних і міжнародних структур, які відповідають за мобілізацію, акумуляцію, організацію розподілу й використання фінансових ресурсів, повинна бути узгоджена та скоординована з усіма зацікавленими сторонами; 5) ефективність – раціональне й економічне використання фінансових ресурсів полягає в отриманні максимального ефекту в досягненні цілей сталого розвитку; 6) оптимальність – розробка політики фінансового забезпечення сталого розвитку повинна спиратись на використання сучасних методів планування, контролю, аналізу;

– сформулювати *принципи фінансування сталого розвитку за формами фінансового забезпечення*: 1) *принципи національного фінансування сталого розвитку* (плановість; цільове використання коштів; безповоротність фінансування; фінансування в міру виконання плану; дотримання фінансової дисципліни; фінансування за умови додержання економії; комплексність підходу до розв'язання проблем фінансового забезпечення сталого розвитку; ефективність); 2) *принципи міждержавного фінансування сталого розвитку* (належності; обґрунтування потреб країн; принцип цільового використання коштів); 3) *принципи національного та міжнародного приватного фінансування сталого розвитку* (добровільне залучення в благодійну діяльність; цільових пожертвувань; ефективного розподілу благодійних коштів; прозорості); 4) *принципи фінансування сталого розвитку на світовому рівні* (країнова відповідальність; партнерство; фінансування на основі розроблених національних стратегічних планів); 5) *принципи національного і міжнародного кредитування* (зворотність кредитування; терміновість; диференційованість; забезпеченість; цільовий характер кредиту; платність; ефективність використання кредитних ресурсів); 6) *принципи національного та міжнародного інвестування* (заохочення і захист інвестицій; системність).

Висновки до розділу 1

1. Обґрунтовано основні етапи побудови концепції сталого розвитку, які базуються на різних методологічних настановах: 1-й етап (1945–1991 рр.) – ототожнення розвитку з економічним зростанням (орієнтація на збільшення ВВП на душу населення для підвищення рівня життя, вирішення соціально-економічних проблем на національному та міжнародному рівнях); 2-й етап (1992 – дотепер) – перехід з кількісних моделей економічного зростання на якісні (орієнтація на забезпечення економічного добробуту як нинішнього, так

і майбутнього поколінь, досягнення сталого розвитку через взаємодію економічної, соціальної та екологічної складових на національному, міжнародному та світовому рівнях).

2. *Уточнено зміст використовуваних понять для здійснення ефективного управління сталим розвитком, у т.ч. фінансування програм і проектів, спрямованих на досягнення цілей у цій сфері: 1) «фінансові потоки, пов'язані з досягненням цілей у сфері сталого розвитку» як цілеспрямований рух фінансових ресурсів, що формуються та використовуються на національному, міжнародному та глобальному рівнях з метою досягнення цілей сталого розвитку; 2) «міжнародні фінанси» як фінансові ресурси країн, міжнародних фінансових організацій, спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку на національному та міжнародному рівнях (міжнародні фінансові ресурси, спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку в конкретних країнах); 3) «світові фінанси» як фінансові ресурси країн, міжнародних фінансових організацій, спрямовані на вирішення проблем у сфері сталого розвитку на глобальному рівні (світові фінансові ресурси, спрямовані на фінансування глобальних суспільних благ: пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію, контроль і лікування інфекційних хвороб, екосистемні послуги і біорізноманіття, розвиток та поширення технологій); 4) «фінансування сталого розвитку» як процес мобілізації, розподілу, спрямування до пріоритетних секторів, програм і проектів та використання фінансових ресурсів з метою досягнення сталого розвитку; 5) «глобальна система фінансування сталого розвитку» як сукупність взаємопов'язаних сфер, механізмів, ланок фінансових відносин між суб'єктами процесу забезпечення потреб сталого розвитку шляхом мобілізації, акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів на цілі економічного зростання, соціального прогресу та охорони навколишнього середовища на національному, міжнародному та світовому рівнях; 6) «фінансова політика у сфері сталого розвитку» як цілеспрямований комплекс дій та заходів щодо формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, який здійснюється*

міжнародними організаціями, глобальними фондами та урядами країн у межах їх повноважень та функцій у сфері забезпечення реалізації цілей сталого розвитку.

3. *Класифіковано фінансові ресурси, задіяні у сфері сталого розвитку, за такими критеріями:* форми існування, приналежність, джерела формування, рівень формування та використання, термін використання, прибутковість, рівень централізації прийняття рішень, напрям використання (фінансування базових секторів сталого розвитку, фінансування глобальних суспільних благ, кліматичні фінанси), що забезпечує ідентифікацію фінансових ресурсів та можливість їх цільового спрямування на розв'язання конкретних проблем у сфері сталого розвитку;

4. Установлено складові фінансового механізму сталого розвитку, що включають: форми фінансового забезпечення сталого розвитку (фінансування, кредитування та інвестування, які, залежно від джерел фінансування, поділяються на державні й приватні, національні, міжнародні й світові), фінансові інструменти (бюджетні та приватні трансферти, офіційна допомога розвитку, міжнародні перекази мігрантів, гранти глобальних фондів, кредити, інвестиції) та фінансові методи (фінансове планування, фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансовий контроль, фінансове регулювання).

5. Установлено складові загального механізму функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку, що включає сукупність заходів на національному, міжнародному та світовому рівнях: 1) мобілізація та акумуляція фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку (за джерелами фінансових ресурсів); 2) організація раціонального розподілу фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку та контроль за їх використанням (за суб'єктами, каналами доведення коштів, сферами отримання фінансових ресурсів);

6. Сформульовано *базові принципи фінансування сталого розвитку:* 1) системність – мобілізація, акумуляція та організація розподілу фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку повинні здійснюватись з

урахуванням усіх завдань у сфері сталого розвитку, в тому числі його економічної, соціальної та екологічної складової; 2) синергізм – отримання додаткових переваг від розробки та реалізації фінансового забезпечення, що поєднує зусилля усіх зацікавлених сторін на національному, міжнародному та світовому рівнях з метою досягнення сталого розвитку; 3) диференціація джерел фінансового забезпечення – формування фінансових ресурсів повинно здійснюватись з залученням різних джерел, що дозволить впливати на їх ефективність; 4) підпорядкованість визначеним цілям сталого розвитку – діяльність національних і міжнародних структур, які відповідають за мобілізацію, акумуляцію, організацію розподілу й використання фінансових ресурсів, повинна бути узгоджена та скоординована з усіма зацікавленими сторонами; 5) ефективність – раціональне й економічне використання фінансових ресурсів полягає в отриманні максимального ефекту в досягненні цілей сталого розвитку; 6) оптимальність – розробка політики фінансового забезпечення сталого розвитку повинна спиратись на використання сучасних методів планування, контролю, аналізу;

7. Сформульовано *принципи фінансування сталого розвитку за формами фінансового забезпечення*: 1) *принципи національного фінансування сталого розвитку* (плановість; цільове використання коштів; безповоротність фінансування; фінансування в міру виконання плану; дотримання фінансової дисципліни; фінансування за умови додержання економії; комплексність підходу до розв'язання проблем фінансового забезпечення сталого розвитку; ефективність); 2) *принципи міждержавного фінансування сталого розвитку* (належності; обґрунтування потреб країн; принцип цільового використання коштів); 3) *принципи національного та міжнародного приватного фінансування сталого розвитку* (добровільне залучення в благодійну діяльність; цільових пожертвувань; ефективного розподілу благодійних коштів; прозорості); 4) *принципи фінансування сталого розвитку на світовому рівні* (країнова відповідальність; партнерство; фінансування на основі розроблених національних стратегічних планів); 5) *принципи національного і міжнародного*

кредитування (зворотність кредитування; терміновість; диференційованість; забезпеченість; цільовий характер кредиту; платність; ефективність використання кредитних ресурсів); б) *принципи національного та міжнародного інвестування* (заохочення і захист інвестицій; системність).

Основні результати проведеного дослідження опубліковані в працях [50; 53; 74; 75; 76; 86; 87; 117; 151; 152; 171; 173; 174; 175; 176; 177; 178; 179].

РОЗДІЛ 2

ГЛОБАЛЬНІ ВИМІРИ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

2.1. Еволюція глобального інституціонального забезпечення сфери фінансування сталого розвитку

З 1945 р. Організація Об'єднаних Націй (ООН) згідно з повноваженнями, наданими Статутом ООН, ухвалює рішення з питань, що постали перед людством, зокрема рішення з питань фінансування розвитку. Фінансова політика ООН у сфері сталого розвитку визначає цілі та завдання, на вирішення яких спрямовано процес мобілізації фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл та використання для забезпечення сталого розвитку. Визначення цих завдань, у першу чергу, залежить від економічних процесів, що відбуваються у світі.

З метою конкретизації фаз циклу розвитку світової економіки, які обумовлюють особливості фінансової політики ООН у сфері розвитку, проаналізовано динаміку основних макроекономічних показників – ВВП на душу населення, частку експорту та імпорту товарів і послуг у ВВП, частку валового нагромадження капіталу за 1945–2015 рр. Виявлена динаміка макроекономічних показників за 1945–2015 рр. дозволила ідентифікувати повний цикл розвитку світової економіки та виокремити такі фази:

- 1) 1945 – 1972 рр.;
- 2) 1973 – 1996 рр.;
- 3) 1997 – 2008 рр.;
- 4) з 2009 р. – до тепер (рис.2.1):

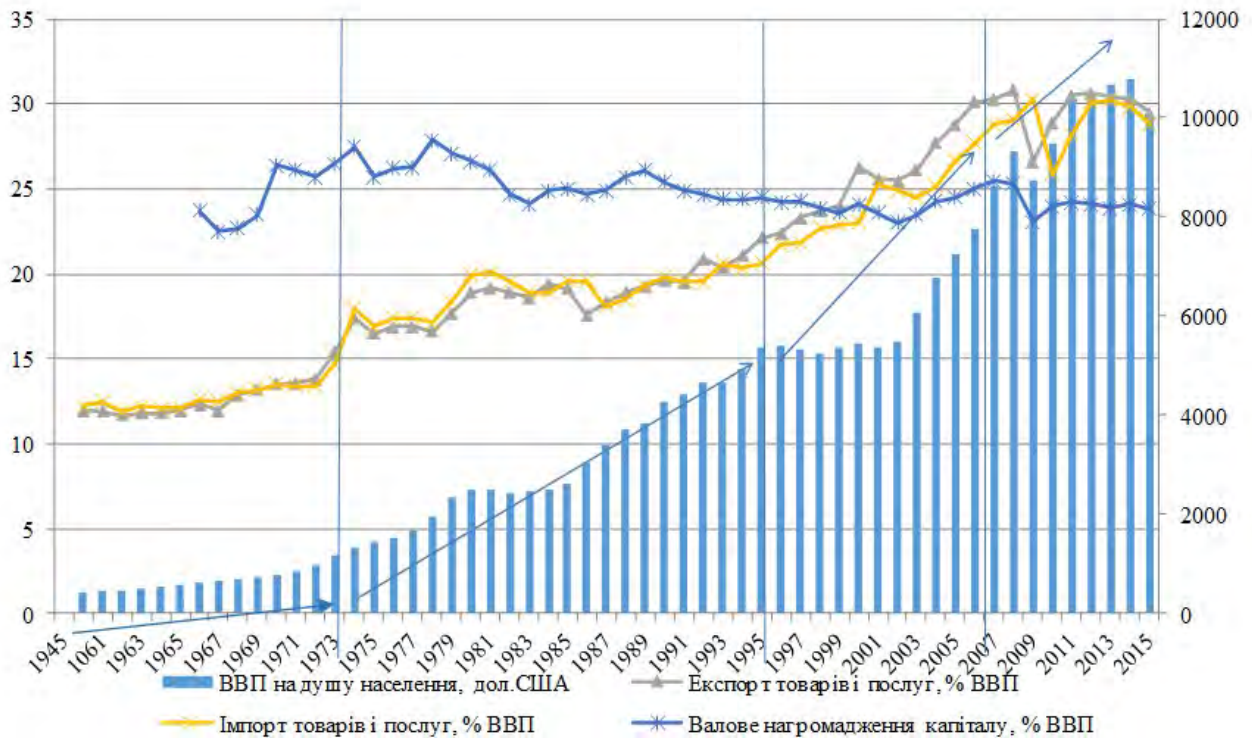

Рис. 2.1. Динаміка основних макроекономічних показників за фазами циклу розвитку світової економіки (складено автором за даними [180])

Перша фаза (1945–1972 рр.) пов'язана з відновленням країн, які постраждали від Другої світової війни та тих, які звільнювалися від колоніальної деспотії (розпад колоніальної системи у 40–70-х рр. ХХ ст. і поява на карті світу десятків незалежних держав були одними з найважливіших політичних подій ХХ ст.).

Цей період характеризується значним економічним зростанням, що стало однією з найважливіших основ урядових політик країн світу. Як зазначає Г. Ван дер Веє, з цього періоду «економічне зростання стало свого роду нав'язливою ідеєю» [181, с. 20]. Цей новий спосіб мислення почав поширюватися в кінці 40-х років ХХ ст. та займав домінуючі позиції протягом 50-60-х рр. цього століття.

Зростанню світової економіки у цей період сприяло зміцнення міждержавних форм регулювання економіки, у тому числі через такі інститути:

– Міжнародний валютний фонд (МВФ) (1945 р.), метою якого було регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів і надання їм допомоги

при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів у іноземній валюті;

– Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) (1945 р.), метою якого спочатку було стимулювання приватних інвестицій у країнах Західної Європи, економіка яких найбільше постраждала від Другої світової війни, за допомогою акумульованих бюджетних коштів капіталістичних держав і приваблюваних капіталів інвесторів. Після стабілізації економіки країн Західної Європи з середини 50-х рр. XX ст. діяльність МБРР була спрямована на стимулювання розвитку країн Азії, Африки й Латинської Америки;

– Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) (1947 р.), метою якої було зниження бар'єрів у міжнародній торгівлі;

– Програма розвитку ООН (1949 р.), метою якої було надання безоплатної допомоги країнам, що розвиваються;

– Міжнародна асоціація розвитку (МАР) (1960 р.), метою якої було надання допомоги найбільш біднішим країнам світу за рахунок добровільних пожертвувань країн-членів.

Зростанню світової економіки (у першу чергу сучасних розвинених країн) сприяла також успішна реалізація *плану Маршала* (1948–1951 рр.), яка надала новий імпульс промисловій реконструкції Західної Європи, оновленню транспортної інфраструктури, модернізації індустріального й сільськогосподарського обладнання, стимулювала зростання темпів виробництва продукції, оптимізувала проведення внутрішньоєвропейських розрахунків.

З метою координації проектів економічної реконструкції Європи в рамках плану Маршала у 1948 р. було створено Організацію європейського економічного співробітництва (з 1960 р. – Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) – місія якої полягає в просуванні політики, орієнтованої на економічне зростання та соціальний добробут людей в усьому світі).

Період 1945–1972 рр. пов'язаний з прискореним формуванням двох полярних економічних систем: системи капіталістичних країн (ринкова

економіка, приватна власність на засоби виробництва) і системи соціалістичних країн (централізована економіка, суспільна власність на засоби виробництва), утворенням структур, контролюючих інтереси цих систем (НАТО, Варшавський договір), початком перегонів озброєнь і «холодної» війни (з 1946 р.), що призвело до значного відволікання економічних ресурсів від мирних галузей виробництва.

Протягом 1940–1970-х рр. промислове світове виробництво збільшилось у 4,5 раза. Середньорічний темп приросту становив: у 1951–1960 рр. – 5 %; 1961–1970 рр. – 4,6 %. Реальна заробітна плата з 1950 по 1970 рр. у США зросла в 1,5 раза, Великій Британії — в 1,6 раза, Італії — у 2,1 раза, Франції — в 2,3 раза, ФРН — в 2,8 раза. У «золоті» для західних країн 60-ті рр. ХХ ст. частка безробітних скоротилася до 2,5–3 % економічно активного населення. Середньорічні темпи зростання промислової продукції у 60-х рр. ХХ ст. склали 5,7 % у порівнянні з 4,9 % в 50-х рр. ХХ ст. і 3,9 % у міжвоєнний період.

Загалом у період 1960–1972 рр. ВВП на душу населення зріс з 446 дол. США у 1960 р. до 977 дол. США у 1972 р. (у 2 рази). Зростання частки експорту товарів і послуг – з 12% до 13,8 % ВВП (у 1,2 раза), імпорту товарів і послуг – з 12,2 % до 13,4 % ВВП (у 1,1 раза)).

Друга фаза (1973–1996 рр.) характеризується прискореним розвитком світової економіки, що супроводжувався світовими економічними кризами. Серед найбільш значущих світових економічних криз, які призвели до скорочення темпів приросту світового продукту, необхідно виділити такі:

– продовольча криза 70-х рр. ХХ ст., що була викликана нестачею продовольства, особливо зернових. Позначилися неврожаї 1972 і 1974 рр. Запаси зернових скоротилися в 2 рази, а ціни в середині 70-х рр. ХХ ст. підвищилися на 70–90 %;

– «нафтова» криза 1973 р. – введення Організацією арабських країн – експортерів нафти ембарго проти США, Португалії, Японії, Нідерландів, Південної Африки та різке підвищення цін на нафту (у 4 рази), що призвело до

уповільнення темпів економічного зростання (через скорочення автомобільної промисловості, авіаперевезень та інших нафтозалежних галузей);

– криза зовнішньої заборгованості 1982 р., що почалася у Мексиці через неспроможність виплати заборгованості іноземним комерційним банкам, та була продовжена в латиноамериканських країнах (Аргентині, Бразилії), які оголосили про припинення частини своїх платежів за боргами. Відбулося поширення кризи на велику кількість держав і перетворення її з регіонального у світове явище. Це призвело до практичного припинення чистого припливу комерційних банківських кредитів до країн, що розвиваються. Відбувався чистий відтік фінансових ресурсів з країн-боржників, потенціал обслуговування боргу яких все більш послаблювався по мірі підвищення процентних ставок і погіршення умов торгівлі. У результаті цього в 1981–1990 рр. загальні темпи зростання в країнах, що мали труднощі з обслуговуванням боргу, становили лише 1,5 %. 80-ті роки ХХ ст. були відзначені збільшенням розриву між багатими і бідними країнами. Крім того, в цей період мали місце політична напруженість і конфлікти, а також стихійні лиха і катастрофи, які мали руйнівні наслідки, ліквідація яких вимагала значних витрат [182];

– мексиканська криза 1994–1995 рр., пов'язана з високою заборгованістю держави та відтоком капіталу з Мексики. Для запобігання поширення кризи за межі Мексики країні було надано безпрецедентний обсяг фінансової допомоги - 51,8 млрд. дол. США. У формуванні кредитного пакету взяли участь США — 20 млрд. дол. США, латиноамериканські країни — 1 млрд. дол. США, центральні банки Європи і Японії – 10 млрд. дол. США, МВФ — 17,8 млрд. дол. США, комерційні банки – 3 млрд. дол. США [183]. Крім того, цей період пов'язаний з закінченням «холодної» війни між США та СРСР (у 1989 р.), з розпадом соціалістичної системи виробництва (у кінці 80-х рр. ХХ ст.), що, з одного боку, привело до позитивних тенденцій, які проявлялися в знятті міжнародної напруженості, з іншого боку - до негативних – кризи національних господарств постсоціалістичних країн.

У цей період відбувається також прийняття Вашингтонського консенсусу (1989 р.) – типу макроекономічної політики, який у кінці ХХ ст. був рекомендований керівництвом МВФ і Світовим банком до застосування у країнах, що зазнають фінансову та економічну кризу, та включав заходи, спрямовані на посилення ролі ринку та зниження ролі держави: підтримка фіскальної дисципліни (мінімальний дефіцит бюджету); пріоритетність охорони здоров'я, освіти та інфраструктури серед державних видатків; зниження граничних ставок податків; лібералізація фінансових ринків для підтримки реальної ставки по кредитах на невисокому рівні; вільний обмінний курс національної валюти; лібералізація зовнішньої торгівлі (в основному за рахунок зниження ставок імпорتنих мит); зниження обмежень для прямих іноземних інвестицій; приватизація; дерегулювання економіки; захист прав власності.

Незважаючи на вплив світових економічних криз, *загалом період 1973–1996 рр.* характеризується різким збільшенням макроекономічних показників: зростання ВВП на душу населення з 1165 дол. США у 1973 р. до 5424 дол. США у 1996 році (у 4,6 раза – з 14,7 % до 21,7 % (у 1,5 раза)), частки експорту товарів і послуг – з 15,4 % до 22,4 % ВВП (у 1,5 раза), частки імпорту товарів і послуг.

Середньорічний темп приросту ВВП становив: 1971–1980 рр. – 3,5 %; 1981–1990 рр. – 2,9 %.

Третя фаза (1997–2008 рр.) – характеризується різноспрямованими тенденціями у світовій економіці:

– 1997–1998 рр. – масові економічні спади, пов'язані з різким відтоком іноземного капіталу, що призвело до кризи ліквідності платіжних балансів, зокрема Азіатської кризи 1997–1998 рр., що виникла внаслідок високої зовнішньої заборгованості приватних корпорацій та банківської системи, валюти, та мала негативний вплив на економічний розвиток низки країн Південно-Східної Азії (скорочення виробництва, зростання безробіття, банкрутств підприємств і кредитно-фінансових інститутів), падіння світових

цін на нафту, що в свою чергу призвело до погіршення фінансового стану країн-експортерів нафти;

– 1999–2000 рр. оздоровлення світової економіки (зростання ВВП на душу населення у 2000 р. становило 3,0 % (у 1998 р. – 1 %), пожвавлення світової торгівлі (збільшення частки експорту товарів і послуг до 26,3% ВВП у 2000 р. порівняно з 23,7% ВВП у 1998 р.; збільшення частки імпорту товарів і послуг до 23% ВВП порівняно з 22,7% ВВП у 1998 р.);

– 2001 р. – уповільнення глобального економічного зростання (зниження економічної активності в розвинених країнах, зокрема США): зниження ВВП на душу населення до 0,7 %, скорочення частки експорту товарів і послуг до 25,6 % ВВП;

– 2002–2008 рр. зростання світової економіки (зростання ВВП на душу населення у 1,7 рази, частки експорту товарів і послуг – з 25,5 % ВВП до 30,8 % ВВП, імпорту з 24,9 % ВВП до 29,1% ВВП.

Загалом період 1997–2008 рр. характеризується зменшенням динаміки зростання показників: ВВП на душу населення збільшився з 5334 до 9344 дол. США (у 1,8 рази), експорт торгівлі та послуг – з 23,3 % до 30,8 % ВВП (у 1,3 рази), імпорт товарів і послуг – з 21,8 % до 29,1 % ВВП (у 1,3 рази). Середньорічний темп приросту в 1991–2000 рр. становив 2,6 %.

Четверта фаза (з 2009 р. – до тепер) – пов'язана з процесом відновлення світової економіки після різкого, великомасштабного спаду наприкінці 2008 - початку 2009 р., спричиненого дією світової фінансової та економічної кризи. Незважаючи на те, що криза розпочалась у розвинених країнах і саме вони відчували особливо різкий економічний спад, на країни, що розвиваються, також негативно вплинули наслідки впливу капіталу, збільшення вартості кредитів, падіння обсягів світової торгівлі, зниження цін на сировину і зменшення обсягу грошових переказів [184].

Загалом період з 2009 до 2015 р. характеризується значним зменшенням динаміки зростання показників: ВВП на душу населення збільшився з 8748 дол. США у 2009 р. до 10058 дол. США у 2015 р. (у 1,1 рази), частка експорту

товарів і послуг – з 26,6 % до 29,5 % ВВП (у 1,1 раза). Частка імпорту товарів і послуг скоротилась з 30,3% ВВП у 2009 р. до 28,8 % ВВП у 2015 р. (на 5 %).

У 2015 р. зростання світової економіки становило 2,4%. Основними чинниками, що стримують світову економіку на сучасному етапі розвитку є: 1) наявність постійної макроекономічної невизначеності; 2) низькі ціни на сировинні товари та скорочення торговельних потоків; 3) зростання волатильності валютних курсів і потоків капіталу; 4) застій в інвестиціях та рості продуктивності праці; 5) триваючий розрив між фінансовим і реальним секторами економіки [185].

Визначені фази циклу розвитку світової економіки використано для встановлення тенденцій та закономірностей трансформації глобального інституціонального забезпечення ООН у сфері фінансування розвитку протягом 1945–2015 рр., яке базується на:

- 1) резолюціях Генеральної Асамблеї ООН у сфері фінансування розвитку;
- 2) Міжнародних стратегіях розвитку;
- 3) підсумкових документах Міжнародних конференцій з фінансування розвитку;
- 4) інших інструментах ООН у сфері розвитку (*табл. 2.1*).

1. Резолюції Генеральної Асамблеї (ГА) ООН у сфері фінансування розвитку.

Головним механізмом інституційного забезпечення програм розвитку є резолюції ГА ООН, які встановлюють цілі, завдання, способи досягнення цілей розвитку, задекларованих цією організацією. Аналіз інституціонального забезпечення ООН у сфері фінансування розвитку дозволяє поділити резолюції ГА ООН на два типи: загальні, що визначають політичні та глобальні завдання, та специфічні резолюції, що спрямовані на вирішення конкретних проблем у сфері фінансування розвитку.

Загальні резолюції ГА ООН у сфері фінансування розвитку.

З кінця 40-х років ХХ ст. значна увага ГА ООН була приділена малорозвиненим країнам: у 1948 р. у резолюції «Економічний розвиток

малорозвинених країн» було визнано, що низький життєвий рівень у деяких державах має несприятливі економічні та соціальні наслідки не тільки для цих країн, але й для усього світу, та визначила необхідність термінового розгляду проблем економічного розвитку цих країн з приділенням значної уваги питанням соціального характеру [25].

Таблиця 2.1

Глобальне інституціональне забезпечення у сфері фінансування сталого розвитку (1945–2015 рр.)

Інституціональне забезпечення	Цілі та завдання	Інструменти
Резолюції ГА ООН у сфері фінансування розвитку	Розроблення шляхів і визначення заходів щодо фінансування розвитку	Загальні резолюції (40–50 рр. XX ст.)
		Специфічні резолюції (з 60-х рр. XX ст.)
Міжнародні стратегії розвитку ООН	Посилення міжнародного співробітництва у сфері розвитку, в т.ч. фінансування розвитку	1. Програма міжнародного економічного співробітництва «Декада розвитку» ООН (1961 р.) 2. Міжнародна стратегія розвитку на друге Десятиліття ООН (1970 р.) 3. Міжнародна стратегія розвитку на третє Десятиліття ООН (1981 р.) 4. Міжнародна стратегія розвитку на четверте Десятиліття розвитку ООН (1990 р.) 5. «Декларація тисячоліття ООН» (2000 р.) 6. «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.» (2015 р.)
Міжнародні конференції з фінансування розвитку	Підвищення ефективності міжнародного співробітництва у сфері фінансування розвитку	1. Перша Міжнародна конференція з фінансування розвитку (м. Монтеррей, Мексика, 2002 р.) 2. Друга Міжнародна конференція з фінансування розвитку для огляду ходу здійснення Монтерейського консенсусу (Доха, Катар, 2008 р.) 3. Третя Міжнародна конференція з фінансування розвитку (Аддіс-Абеба, Ефіопія, 2015 р.)
Інші інструменти ООН у сфері розвитку	Прискорення розвитку (установлення цільових показників розвитку)	1. Цільові показники економічного розвитку (Міжнародні стратегії розвитку 60–90 рр. XX ст.) 2. Цільові показники соціально-економічного розвитку, екологічної стійкості та формування глобального партнерства з метою розвитку («Декларація тисячоліття ООН» 2000–2014 рр.) 3. Цільові показники сталого розвитку («Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.» з 2015 р.)

Складено автором на основі [25; 41; 43; 46; 51; 121; 140; 141]

Протягом 40–50-х рр. резолюції ГА ООН були спрямовані на термінове розроблення загальних шляхів фінансування економічного розвитку малорозвинених країн (визначення практичних методів, умов і керівних принципів для забезпечення більш широкого та постійного припливу міжнародного капіталу, складання планів заходів, спрямованих на збільшення припливу капіталу, вивчення питань про створення нових джерел міжнародного фінансування).

1949 року було засновано Розширену програму технічної допомоги для економічного розвитку малорозвинених країн, яка фінансувалася з щорічно оголошених добровільних внесків, відкрито спеціальний рахунок для надання коштів організаціям, що брали участь у цій програмі [25]. Резолюція ГА ООН від 16.11.1949 р. «Розширена програма технічної допомоги для економічного розвитку малорозвинених країн» затвердила рекомендації щодо здійснення фінансових заходів за цією програмою [25].

1950 року в резолюції ГА ООН «Фінансування економічного розвитку малорозвинених країн» було визнано, що «більш швидкий економічний розвиток малорозвинених країн, і зокрема, збільшення їх виробництва є істотною умовою підвищення продуктивної зайнятості й життєвого рівня населення цих країн, а також розвитку світової економіки в цілому», визначено необхідність прискорення розвитку, заснованого на місцевих планах і програмах, що потребувало не тільки технічної, але і фінансової допомоги з розвинених країн. Було наголошено на необхідності визначення практичних методів, умов і керівних принципів, які можуть забезпечити більш широкий і постійний приплив як приватного, так і державного капіталу [25].

1952 року ГА ООН у резолюції «Фінансування економічного розвитку малорозвинених країн» визначає необхідність вивчення термінового питання про створення нових джерел міжнародного фінансування, придатних для прискорення економічного розвитку малорозвинених країн з метою підвищення життєвого рівня населення цих країн, термінового складання планів заходів, спрямованих на збільшення припливу міжнародних державних капіталів для

розвитку малорозвинених країн, розгляду додаткових методів збільшення міжнародного припливу державних капіталів, пропонує Міжнародному банку реконструкції та розвитку розвивати операції з надання позик з урахуванням особливого стану малорозвинених країн [25].

У резолюції ГА ООН від 12.01.1952 р. «Інтегрований економічний розвиток» наголошено на необхідності вивчення фінансових проблем, пов'язаних з програмою швидкої індустріалізації малорозвинених країн [25].

1953 року урядами держав-членів ООН була затверджена декларація про готовність надати частину заощаджень, вивільнених у результаті роззброєння, міжнародному фонду, створеному в рамках ООН, для сприяння розвитку та реконструкції малорозвинених країн (резолюція ГА ООН від 07.12.1953 р. «Економічний розвиток малорозвинених країн») [25].

1954 року резолюція ГА ООН «Міжнародні податкові проблеми» наголосила на необхідності вивчення оподаткування доходів від іноземних інвестицій країн, що експортують та імпортують капітал, особливо доходів від інвестицій у малорозвинені країни [25].

У резолюції ГА ООН від 26.02.1957 р. «Міжнародні податкові проблеми» було наголошено на прийнятті належних заходів щодо підтримки або створення умов, сприятливих для міжнародного руху приватного капіталу, зокрема, прийнятті державами-членами ООН фіскальних заходів, які сприяли б поступовому скороченню та усуненню подвійного оподаткування в міжнародному плані [25].

Протягом 60-х років ХХ ст. увага ООН була сконцентрована на здійсненні заходів щодо прискорення припливу капіталу та технічної допомоги в країни, що розвиваються, наданні довгострокових позик, забезпеченні збільшення частки продукції цих країн у міжнародній торгівлі.

У резолюції ГА ООН від 15.12.1960 р. «Прискорений приплив капіталу й технічної допомоги в країни, що розвиваються» наголошено на необхідності поліпшення характеру і збільшення розміру припливу капіталу і охоплення

технічної допомоги, що надходять з економічно розвинених країн, для сприяння розвитку малорозвинених країн [25].

Резолюція ГА ООН від 15.12.1960 р. «Фінансування економічного розвитку менш розвинених країн шляхом надання довгострокових позик і забезпечення збільшення частки їх продукції у міжнародній торгівлі» визначила необхідність надання малорозвиненим країнам можливості брати більш широку участь у світовому ринку та забезпечувати більш значні надходження від експорту їх продукції, надання розвиненими країнами довгострокових позик на сприятливих умовах, співробітництва у фінансуванні промислових, сільськогосподарських, соціальних та інших проектів відповідно до потреб програм розвитку малорозвинених країн [25].

1960 року ухвалено рішення про встановлення цільового показника для надання міжнародної допомоги у розмірі приблизно 1% загальної суми національного доходу розвинених країн (резолюція ГА ООН від 15.12.1960 р. «Прискорений приплив капіталу й технічної допомоги в країни, що розвиваються») [25].

1966 року в резолюції ГА ООН «Зовнішнє фінансування економічного розвитку країн, що розвиваються» відзначено тенденцію до збільшення відтоку капіталу з країн, що розвиваються, та необхідність розробки заходів щодо його обмеження або скорочення [25].

З середини 1970-х рр. увага почала приділятися *якості засобів прискорення передачі ресурсів* країнам, що розвиваються, для фінансування розвитку на передбачуваній, гарантованій та постійній основі.

1976 року для більш систематичного та ефективного планування національного економічного розвитку країн, що розвиваються, розвинені країни були закликані здійснити такі заходи: надавати допомогу на постійній основі для забезпечення перенесення бюджетних асигнувань, не витрачених до кінця фінансового року, на який вони були відпущені, на наступний період; установити податок з метою розвитку, призначений для надання міжнародної допомоги; продовжити розробку політики, спрямованої на збільшення потоків

приватного капіталу в країни, що розвиваються, з вивченням та переглядом правил про доступ країн на приватні грошові ринки та ринки капіталу (резолюція ГА ООН від 21.12.1976 р. «Шляхи та засоби прискорення передачі реальних ресурсів країнам, що розвиваються, на передбачуваних, гарантованих та постійній основі») [25].

Протягом 1970-х рр. у порядку денному в сфері розвитку залишалися питання зростаючого тягаря боргових зобов'язань країн, що розвиваються, та їх погашення, проблема масової бідності й безробіття. Забезпечення і підтримання відповідних темпів економічного зростання у низці країн, що розвиваються, знаходилося під загрозою не тільки через зростання зовнішньої заборгованості, але й через застій у сфері чистого припливу зовнішньої допомоги, погіршення торгівлі, неправильного використання фінансування експортних кредитів.

1979 року для проведення глобальних фінансових заходів у межах Віденської програми дій з науки і техніки з метою розвитку було створено Систему фінансування науки й техніки, підтверджені потреби у виділенні на постійній основі належного обсягу фінансових ресурсів для зміцнення потенціалу у цій сфері з метою розвитку відповідно до пріоритетів країн [25].

У результаті збереження структурних диспропорцій у світовій економіці протягом 1980-х рр. спостерігалися такі тенденції, як різке скорочення припливу ресурсів до країн, що розвиваються, величезна зовнішня заборгованість, погіршення умов торгівлі, довгострокова тенденція до зниження цін на сировинні товари, збереження протекціонізму, що призвело до чистого відтоку ресурсів з цих країн та позбавило останні ресурсів, необхідних для економічного зростання [25].

Необхідним було доведення рівня офіційної допомоги розвитку до показників, узгоджених на міжнародній основі (1970 року відбулося зменшення цільового показника офіційної допомоги розвитку з 1 % до 0,7 % ВНД розвинених країн); прийняття на національному рівні заходів, що сприяють капіталоутворенню в країнах з недостатнім рівнем накопичень і припливом зовнішніх ресурсів; забезпечення урядами країн-членів міжнародних

багатосторонніх установ адекватним обсягом фінансових ресурсів для виконання своїх мандатів для сприяння задоволенню потреб у межах економічних і соціальних програм країн, що розвиваються (резолюція ГА ООН від 22.12.1989 р. «Тенденції в передачі ресурсів у країни, що розвиваються, і з країн, що розвиваються, та їх вплив на економічне зростання і сталий розвиток цих країн») [25].

Специфічні резолюції ГА ООН у сфері фінансування розвитку.

З кінця 50-х років ХХ ст. декларативність загальних резолюцій ГА ООН змінилася конкретними резолюціями, спрямованими на вирішення специфічних проблем для досягнення цілей розвитку. Аналіз інституціонального забезпечення ООН у сфері фінансування розвитку дозволяє встановити, що специфічні резолюції ГА ООН у сфері фінансування розвитку спрямовані на вирішення питань, що стосуються:

- мобілізації міжнародних фінансових ресурсів (здійснення прямих іноземних інвестицій, міжнародного кредитування);
- міжнародної торгівлі;
- полегшення тягаря зовнішньої заборгованості.

Резолюції ГА ООН щодо забезпечення притоку прямих іноземних інвестицій до країн, що розвиваються.

У 1965 р. резолюція ГА ООН «Фінансування економічного розвитку» визнала приватні іноземні інвестиції одним з найважливіших інструментів фінансування розвитку [25]. Було підтверджено, що приватні іноземні інвестиції можуть сприяти диверсифікації економіки та розвитку країн, що імпортують приватний капітал, а також прискоренню передачі технічних знань і досвіду управління [25].

Резолюції ГА ООН з міжнародного кредитування країн, що розвиваються.

У 1960 р. у резолюції ГА ООН «Фінансування економічного розвитку менш розвинених країн шляхом надання довгострокових позик і забезпечення збільшення частки їх продукції у міжнародній торгівлі» було наголошено на

необхідності надання малорозвиненим країнам довгострокових позик, субсидій і кредитів на сприятливих умовах, включаючи безпроцентні позики та позики за більш низькими процентними ставками, з більш тривалими термінами погашення та з відшкодуванням у місцевій валюті; забезпеченні збільшення частки продукції малорозвинених країн у міжнародній торгівлі; прискоренні індустріалізації малорозвинених країн шляхом забезпечення зростаючого припливу капіталу; співпраці у фінансуванні промислових, сільськогосподарських, соціальних проектів відповідно до потреб програм розвитку малорозвинених країн [25].

Резолюції ГА ООН з розширення міжнародної торгівлі.

У 1957 р. у резолюції ГА ООН «Розвиток міжнародного економічного співробітництва та розширення міжнародної торгівлі» визнано, що високий і стійкий рівень міжнародної торгівлі є необхідним для економічного розвитку, особливо для тих країн, які в отриманні іноземної валюти залежать головним чином від експорту одного товару або лише кількох [25]. Було відзначено зростання світового виробництва і торгівлі з часу Другої світової війни та визнана необхідність у здійсненні постійних зусиль, спрямованих на послаблення та усунення перешкод у міжнародній торгівлі, а також сприяння її розширенню на багатосторонній основі.

У резолюції ГА ООН «Розширення міжнародної торгівлі» від 26.02.1957 р. наголошено на заохоченні міжнародної торгівлі шляхом зниження надмірно високих митних тарифів [25].

У 1961 р. резолюція ГА ООН «Міжнародна торгівля як головний засіб економічного розвитку» наголосила на необхідності врахування розвиненими країнами інтересів країн, що розвиваються, та докладання максимальних зусиль щодо створення умов, які дозволили б надати їм переваги для покращення економічного стану цих країн. Було закликано розвинені країни уникати надмірного протекціонізму щодо свого внутрішнього виробництва, заходів, що погіршують перспективи міжнародної торгівлі сировинними товарами для виробників поза межами їх країн; проводити політику, що сприяє

індустріалізації країн, що розвиваються, і уникати такої практики, як демпінг і необмежена ліквідація накопичених запасів, яка може ускладнювати цей процес [25].

Резолюції ГА ООН з полегшення тягара зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються.

З середини 1960-х рр. значна увага стала приділятися проблемі витрат з погашення зовнішньої заборгованості країн. Згідно з річним звітом МБРР за 1965–1966 рр., «чистий приплив офіційної допомоги розвитку промислових країн у країни, що розвиваються, та багатосторонні установи з 1961 по 1965 рр. залишався майже незмінним у розмірі \$ 6,6 млрд., загальна сума платежів (відсотки й погашення основної суми державного і гарантованого державою боргу) 97 країн зросла до \$ 3,5 млрд. у 1965 р.», було визначено, що швидке збільшення в країнах тягара сплати боргів через 15 років повністю поглине приплив капіталу (резолюція ГА ООН «Зовнішнє фінансування економічного розвитку країн, що розвиваються» від 06.12.1966 р.) [25]. Зворотний відтік фінансових ресурсів з країн, що розвиваються, у розвинені за рахунок погашення заборгованості й відсотків збільшився в 1966 і 1967 рр., було підраховано, що у разі збереження такої тенденції до 1970 р., чиста сума кредитів стане пасивною [25].

Резолюція ГА ООН «Прискорений приплив капіталу й технічної допомоги в країни, що розвиваються» від 20.12.1965 р. визнала необхідність подовження термінів виплати, зниження процентних ставок і надання відстрочок на виплату відсотків та погашення капітальної суми [25].

У 1966 р. резолюція ГА ООН «Приплив зовнішніх ресурсів у країни, що розвиваються» визначила необхідність надання зовнішніх ресурсів на більш пільгових умовах: «забезпечивши зростаючий приплив допомоги на довготривалій і постійній основі, спростивши процедуру ефективного і швидкого надання допомоги; надавши не пізніше 1968 р. принаймні 80 % своєї допомоги у формі субсидій і позик за ставками 3 % або нижче, при термінах погашення 25 років або більше, за винятком тих країн, які ще надають 70 %

або більше від загального обсягу державної допомоги у вигляді субсидій; збільшивши частку не обумовленої проектами допомоги» [25].

2. Міжнародні стратегії розвитку ООН.

Резолюції ГА ООН заклали основу для інституційного забезпечення процесів розвитку. З 60-х років ХХ ст. з метою підвищення ефективності міжнародного економічного співробітництва ГА ООН почала розробляти десятирічні міжнародні стратегії у сфері розвитку, у рамках яких установлювалися пріоритетні цілі та визначалися завдання:

– 1961 р. – програма міжнародного економічного співробітництва «Декада розвитку» ООН. Головна ціль програми полягала у зміцненні зусиль розвинених країн, та тих, що розвиваються, для проведення заходів, спрямованих на підвищення темпів зростання у кожній малорозвиненій країні та досягнення до кінця десятиліття коефіцієнта щорічного зростання сукупного національного доходу не менш ніж 5 %.

Завдання програми включали здійснення таких заходів у країнах, що розвиваються: індустріалізацію розвитку економіки; створення високопродуктивного сільськогосподарського сектору; прискорення ліквідації неграмотності, голоду та хвороб; розвиток загальної освіти, професійної та технічної підготовки; посилення науково-дослідницької роботи [41].

Утім, незважаючи на те, що протягом 60-х років ХХ ст. загальні темпи зростання в країнах, що розвиваються, становили в середньому 5,5 %, а темпи зростання на душу населення – 3 % [182], завдання програми міжнародного економічного співробітництва «Декада розвитку» ООН не були виконані в повному обсязі;

– 1970 р. – Міжнародна стратегія розвитку на друге Десятиліття ООН. визначила необхідність збільшення середньорічних темпів зростання валового продукту країн, що розвиваються, до 6 % та встановила такі завдання: досягнення щорічного приросту сільськогосподарського виробництва – на 4 %, промислового виробництва – на 8%; розширення міжнародної торгівлі; забезпечення більш справедливого розподілу доходів і багатства для сприяння

соціальної справедливості та ефективності виробництва; підвищення рівня зайнятості; розширення та поліпшення можливостей у сфері освіти, охорони здоров'я, харчування, житлового будівництва, соціального забезпечення; захист навколишнього середовища [43].

Попри те, що протягом 70-х років XX ст. загальні темпи зростання в країнах, що розвиваються, становили в середньому 5,5 %, а темпи зростання на душу населення – 3 % [182], цілі та завдання Міжнародної стратегії розвитку на друге Десятиліття розвитку залишилися невиконаними. Міжнародна економіка характеризувалася уповільненням темпів зростання, що супроводжувалось безперервною високою інфляцією і безробіттям, тривалої нестійкістю валют, посиленням протекціонізму, структурними проблемами і диспропорціями та невизначеними довгостроковими перспективами зростання. Станом на кінець 70-х років XX ст. майже 850 млн. осіб у країнах, що розвиваються, існувало на межі виживання, страждаючи від голоду, хвороб, без даху над головою і реальної роботи;

– 1980 р. – *Міжнародна стратегія розвитку на третє Десятиліття ООН*. Головна ціль стратегії полягала у прискоренні процесу розвитку країн, що розвиваються. Стратегія визначила такі завдання: 1) прискорений розвиток найменш розвинених країн (досягнення середньорічних темпів зростання ВВП 7 %); 2) розширення та диверсифікація міжнародної торгівлі; 3) зростання валових внутрішніх накопичень у країнах, що розвиваються; 4) збільшення фінансових потоків на умовах, що відповідають цілям розвитку та економічним умовам країн, що розвиваються; 5) зростання сільського господарства для забезпечення продовольства та продовольчої безпеки з метою ліквідації голоду; 6) розширення промислового виробництва; 7) зменшення та викорінення бідності; 8) ліквідація неграмотності, розповсюдження загальної початкової освіти; 9) розширення доступу бідних верств населення до медичного обслуговування; 10) забезпечення водопостачанням, санітарією та гігієною [186].

Цілі та завдання Міжнародної стратегії розвитку на третє Десятиліття розвитку ООН більшою мірою не були реалізовані: у 80-х рр. XX ст. загальні

темпи зростання в країнах, що розвиваються, становили в середньому 3% на рік, а темпи зростання на душу населення – 1 % [182]. Станом на кінець 80-х років ХХ ст. у країнах, що розвиваються, кількість людей з доходом менше 1 дол.США в день становила 1,3 млрд. [187].

–1990 р. – *Міжнародна стратегія розвитку на четверте Десятиліття розвитку ООН*. Головною метою стратегії було забезпечення прискореного розвитку в країнах, що розвиваються, та зміцнення міжнародного співробітництва.

Стратегія визначила такі завдання: 1) різке підвищення темпів економічного зростання в країнах, що розвиваються; 2) забезпечення розвитку, що враховує соціальні потреби, переслідує мету суттєвого зниження крайньої бідності, сприяє розвитку і використанню людських ресурсів і професійних навичок, є екологічно безпечним і стійким; 3) вдосконалення міжнародної валютно-фінансової та торгової систем з метою підтримки процесу розвитку; 4) забезпечення стійкості та стабільності світової економіки; 5) ефективне макроекономічне регулювання як на національному, так і на міжнародному рівнях; 6) зміцнення міжнародного співробітництва в сфері розвитку; 7) мобілізація особливих зусиль для вирішення проблем найменш розвинених країн [182].

Цілі та завдання Міжнародної стратегії розвитку на четверте Десятиліття розвитку ООН також були не виконані. Станом на кінець 90-х років ХХ ст. 826 млн. людей мали рівень харчування нижче рівня, необхідного для здорового та активного життя, з 11 млн. дітей, які щорічно помирали, не досягши п'ятирічного віку, 6,3 млн. помирали від голоду [174].

У зв'язку з неможливістю вирішення глобальних завдань, установлених ГА ООН у рамках десятирічних міжнародних стратегій розвитку, з 2000 р. стратегічні міжнародні документи стали визначати цілі у сфері розвитку на значно більший термін – 15-ти річний період:

– 2000 р. – *«Декларація тисячоліття ООН»*. Декларація тисячоліття визначила Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), які необхідно було досягти до

2015 р. [46]. Незважаючи на значний прогрес у досягненні ЦРТ, він був нерівномірним, особливо в країнах Африки, найменш розвинених країнах: у 2015 р. кількість людей, які живуть у крайній злиденності становила 836 млн., частка людей, які страждають від недодання – майже 13 %. Цілі щодо охорони здоров'я матерів, дітей, репродуктивного здоров'я не були досягнуті;

– 2015 р. – підсумковий документ саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р. [51]. Нова програма затвердила план дій у сфері розвитку після 2015 р. і визначила 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) (додаток В). На відміну від інших стратегій розвитку, цілі, визначені у цьому документі, є більш універсальними, оскільки є актуальними як для країн, що розвиваються, так і для розвинених.

3. Міжнародні конференції з фінансування розвитку

З метою цілісного підходу до вирішення пов'язаних між собою національних, міжнародних і системних проблем фінансування розвитку – сталого, націленого на задоволення інтересів людей і розвитку в усьому світі, з 2002 р. стали проводитися Міжнародні конференції з фінансування розвитку, які визначали цілі та завдання фінансової політики ООН у сфері сталого розвитку:

– перша Міжнародна конференція з фінансування розвитку (м. Монтеррей, Мексика, 2002 р.) ухвалила Монтерейський консенсус, що визначив основні напрями діяльності: 1) мобілізація національних фінансових ресурсів; 2) мобілізація міжнародних ресурсів; 3) міжнародна торгівля як рушійна сила розвитку; 4) активізація міжнародного фінансового і технічного співробітництва; 5) управління зовнішньою заборгованістю; 6) підвищення узгодженості й послідовності функціонування міжнародних валютної, фінансової та торговельної систем в інтересах розвитку [118].

Одним із пріоритетних завдань у 2000-х рр. стала боротьба з корупцією як з серйозною перешкодою на шляху ефективної мобілізації та розподілу ресурсів, розвиток національного фінансового сектору шляхом заохочення розвитку ринків капіталу на основі раціональних банківських систем та інших інституційних механізмів, у тому числі сектору страхування, ринків облігацій

та акцій. Монтерейський консенсус підкреслив важливе значення мікрофінансування і кредиту мікро-, малих і середніх підприємств, національних планів заощаджень для посилення соціально-економічного впливу фінансового сектору, скорочення витрат мігрантів на здійснення грошових переказів і створення можливості для орієнтованих на розвиток інвестицій, підтримки нових механізмів фінансування (за рахунок випуску облігацій, акцій державного та приватного секторів в інтересах перш за все малих і середніх підприємств та інфраструктури) [118];

– друга Міжнародна конференція з фінансування розвитку для огляду ходу здійснення Монтерейського консенсусу (Доха, Катар, 2008 р.) визнала суттєве збільшення потоків державних і приватних ресурсів, що сприяло підвищенню темпів економічного зростання у більшості країн, що розвиваються, та скороченню масштабів злиденності в світі. Поряд з цим було визнано, що світове співтовариство стикається з наслідками численних глобальних криз та таких проблем, як проблема відсутності продовольчої безпеки, нестійкість цін на енергоносії та сировинні товари, зміна клімату та глобальна фінансова криза, втрата довіри міжнародної економічної системи, підтверджено необхідність продовження конкретних дій з метою реалізації Монтерейського консенсусу, наголошено на центральному значенні мобілізації фінансових ресурсів та їх ефективному використанні для глобального партнерства в інтересах сталого розвитку [141];

– третя Міжнародна конференція з фінансування розвитку (Аддіс-Абеба, Ефіопія, 2015 р.) установила такі цілі: подолання злиденності та голоду і забезпечення сталого розвитку шляхом заохочення економічного зростання, сприяння соціальній інтеграції та захисту навколишнього середовища; затвердила загальносвітову програму фінансування розвитку на період після 2015 р. [140].

Аддіс-Абебська програма дій визначила необхідність здійснення заходів у таких сферах:

1) *внутрішні державні ресурси* (покращення управління бюджетними надходженнями; скорочення незаконних фінансових потоків до 2030 р.;

удосконалення процедур розкриття інформації та забезпечення прозорості; розширення масштабів міжнародного співробітництва в питанні оподаткування; зміцнення національних контрольних механізмів; раціоналізація неефективного субсидування; зміцнення механізмів управління боргом, сприяння кредитуванню з боку фінансових установ і банків розвитку);

2) *приватний бізнес і фінансування на національному та міжнародному рівнях* (прямі іноземні інвестиції, стабільність міжнародної фінансової системи, фінансового ринку; доступ до офіційних фінансових послуг для всіх, підтримка установ мікрофінансування, банків розвитку, сільськогосподарських банків, операторів мобільних мереж, поштових і ощадних банків, використання інноваційних інструментів, у тому числі банківського обслуговування мобільного зв'язку, мобільних платіжних платформ і комп'ютерних платежів; внесок мігрантів в економічне зростання у країнах походження (зменшення до 2030 р. витрат на обслуговування грошових переказів до 3 % від суми переказу); зміна фінансових правил для заохочення кредитування мікро-, малих та середніх підприємств; нові інвестиційні механізми, зокрема фонди венчурного капіталу, орієнтовані на розвиток, що можуть мати державних партнерів, змішане фінансування; фінансування інфраструктурних проектів за допомогою державних і приватних інвестицій);

3) міжнародне співробітництво з метою розвитку (підвищення обсягу офіційної допомоги розвитку, досягнення цільових показників офіційної допомоги розвитку);

4) міжнародна торгівля (доступ до фінансування торгівлі; забезпечення безмитного доступу та доступу без квот на ринки на довгостроковій основі для найменш розвинених країн);

5) проблеми заборгованості та прийнятності її рівня (допомога країнам, що розвиваються, у досягненні прийнятної рівня заборгованості в довгостроковій перспективі на основі узгоджених стратегій, націлених на сприяння залученню позикових коштів, полегшенні боргового тягаря, реструктуризації заборгованості та грамотному управлінню заборгованістю) [140].

4. Інші інструменти ООН у сфері розвитку.

Цільові показники економічного розвитку для країн, що розвиваються.

У зв'язку з невиконанням поставлених ООН завдань у сфері розвитку та необхідністю прискорення економічного розвитку з 60-х рр. ХХ ст. стали встановлюватися цільові показники економічного розвитку для країн, що розвиваються:

– Програма міжнародного економічного співробітництва «Декада розвитку» ООН (1961 р.) – досягнення коефіцієнта річного зростання сукупного національного доходу не менш ніж 5% [41];

– Міжнародна стратегія розвитку на друге Десятиліття ООН (1970 р.) – досягнення середньорічних темпів зростання ВВП не менш ніж 6% (темپ зростання ВВП на душу населення – 3,5 % (з розрахунку середньорічного приросту населення країн, що розвиваються, на рівні 2,5 %). Для прискорення темпу зростання була визначена необхідність: 1) збільшення щорічних темпів розширення експорту товарів і послуг до 7 % , імпорту – до 7 %; 2) збільшення щорічних темпів зростання валових внутрішніх накопичень до 0,5 %; 3) збільшення щорічних темпів зростання сільськогосподарського виробництва до 4 %, промислового виробництва – до 8 % [43];

– Міжнародна стратегія розвитку на третє Десятиліття ООН (1981 р.) – досягнення середньорічних темпів зростання ВВП 7%. Для прискорення темпу зростання виробництва визначено необхідність: 1) збільшення річних темпів розширення експорту та імпорту товарів і послуг до 7,5 % і 8 % відповідно; 2) збільшення до 1990 р. обсягу валових капіталовкладень до 28 % ВВП (для цього необхідно збільшення валових внутрішніх накопичень до 24 % ВВП); 3) збільшення щорічних темпів зростання сільськогосподарського виробництва до 4 %, промислового виробництва – до 9 % [186];

– Міжнародна стратегія розвитку на четверте Десятиліття розвитку ООН (1990 р.) – досягнення середньорічних темпів зростання ВВП 7 %. Окрема увага – підвищенню темпів зростання обробної промисловості до 8–10 %, сільськогосподарського виробництва – до 4 % [182].

Цільові показники економічного і соціального розвитку, екологічної стійкості, формування глобального партнерства з метою розвитку.

З 2000 р. у зв'язку зі змінами в цілях та завданнях, установлених «Декларацією тисячоліття ООН» (2000 р.), цільові показники стали включати показники досягнення економічного розвитку, соціального прогресу, екологічної стійкості, формування глобального партнерства з метою розвитку (48 показників за Цілями розвитку тисячоліття) [187].

Цільові показники сталого розвитку.

У зв'язку з прийняттям підсумкового документу саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.» (2015 р.) визначено 230 показників за цілями сталого розвитку.

Аналіз глобального інституціонального забезпечення у сфері фінансування розвитку дозволяє визначити хронологічні етапи трансформацій ключових пріоритетів фінансової політики ООН у цій сфері, інструменти та напрями діяльності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Хронологічні етапи трансформацій пріоритетів політики ООН у сфері
глобального інституціонального забезпечення фінансування сталого
розвитку**

Етап	Цілі ООН у сфері розвитку	Інструменти інституціонального забезпечення ООН	Визначені ООН напрями діяльності у сфері фінансування розвитку
1) деколонізаційний (1945 – 1969)	Забезпечення економічного розвитку	- Загальні та специфічні резолюції ГА ООН; - Програма міжнародного економічного співробітництва «Декада розвитку» ООН (1961 р.)	- фінансування технічної допомоги; - поступове скорочення й усунення подвійного оподаткування; - розширення міжнародної торгівлі; - надання міжнародних довгострокових позик, субсидій і кредитів; - надання міжнародної допомоги (з 1960 р. у розмірі 1% національного доходу розвинених країн, з 1970 р. - 0,7 % ВНД);
2) еволюційний (1970 – 1999)	Забезпечення соціально-економічного розвитку	- Специфічні резолюції ГА ООН; - Міжнародна стратегія розвитку на друге Десятиліття ООН (1970 р.) - Міжнародна стратегія розвитку на третє Десятиліття ООН (1981р.); - Міжнародна стратегія розвитку на четверте Десятиліття розвитку ООН (1990 р.)	- здійснення приватних іноземних інвестицій; - погашення зовнішньої заборгованості; - забезпечення ресурсами урядами розвинених країн міжнародних організацій для фінансування програм розвитку - використання країнами, що розвиваються, внутрішніх джерел розвитку; - фінансування науки та техніки з метою розвитку

Продовження табл. 2.2

3) модернізаційний (з 2000 р. – дотепер)	Забезпечення сталого розвитку	<ul style="list-style-type: none"> - Специфічні резолюції ГА ООН; - Декларація Тисячоліття (2000 р.); - Монтерейський консенсус (2002 р.); - Дохійська декларація (2008 р.); - Аддіс-Абебська програма дій (2015 р.) 	<ul style="list-style-type: none"> - надання міжнародної допомоги; - сприяння міжнародній торгівлі; - вирішення проблем заборгованості країн, що розвиваються; - забезпечення доступу бідного населення до капіталу (мікрокредитування, накопичення та пов'язані з ними послуги у сфері підприємницької діяльності); - мобілізація національних державних і приватних ресурсів; - боротьба з корупцією з метою більш повної мобілізації національних фінансових ресурсів; - розвиток національного фінансового сектору; - скорочення витрат мігрантів на здійснення міжнародних грошових переказів
--	-------------------------------	---	--

Складено автором на основі ([25; 41; 43; 46; 51; 121; 140; 141; 182; 186])

Отже, протягом 1945–2015 рр.:

– відбулися зміни у підходах до вирішення проблем фінансування розвитку, а саме зафіксовано перехід від вивчення питань про можливість збільшення припливу міжнародних державних капіталів, створення нових джерел фінансування, складання планів заходів (у 50-х рр. ХХ ст.) до визначення конкретних заходів щодо прискореного надходження капіталів і технічної допомоги в країни, що розвиваються, (у 60-х рр. ХХ ст.), з 70-х рр. здійснено програми щодо підвищення якості та швидкості передачі ресурсів країнам, що розвиваються;

– відбувся поступовий перехід від використання загальних до конкретних інструментів інституційного забезпечення ООН у сфері фінансування розвитку: загальні резолюції ГА ООН, що визначають політичні та глобальні завдання, та специфічні, спрямовані на вирішення конкретних проблем у сфері фінансування розвитку, змінилися на Міжнародні стратегії розвитку (установлюють пріоритетні цілі й завдання, передбачають посилення міжнародного співробітництва) та Міжнародні конференції з фінансування розвитку (визначають конкретні заходи з підвищення ефективності міжнародного співробітництва у сфері фінансування розвитку);

– трансформувалися підходи до застосування фінансових інструментів у сфері розвитку: відбулося збільшення використання як міжнародних джерел фінансування розвитку, так національних державних і приватних ресурсів;

– з 60-х рр. ХХ ст. розпочалося встановлення цільових показників розвитку, а саме цільових показників економічного розвитку (для країн, що розвиваються) (у 60–90 рр. ХХ ст.); цільових показників соціально-економічного розвитку, екологічної стійкості, формування глобального партнерства з метою розвитку (2000–2014 рр.); цільових показників сталого розвитку (з 2015 р.).

Таким чином, у ході дослідження еволюції глобального інституціонального забезпечення ООН у сфері фінансування розвитку проаналізовано динаміку основних макроекономічних показників та ідентифіковано повний цикл розвитку світової економіки з виокремленням таких фаз: 1) 1945–1972 рр.; 2) 1973–1996 рр.; 3) 1997–2008 рр.; 4) 2009 р. – до тепер, що обумовлюють особливості фінансової політики ООН у сфері розвитку.

На підставі виокремлення та аналізу циклів розвитку світової економіки і світової політичної системи (з 1945 р.), нормативно-правових актів ООН обґрунтовано особливості еволюції глобального інституціонального забезпечення діяльності ООН у сфері фінансування розвитку з виділенням трьох періодів:

1-й етап (1945–1969 рр.) – деколонізаційний (перехід від оцінки можливостей збільшення обсягів фінансування, визначення джерел фінансування, складання планів до розробки та реалізації конкретних заходів щодо прискореного припливу капіталу і технічної допомоги в країни, що розвиваються, та встановлення цільових показників їх економічного розвитку). Головні напрями діяльності ООН у сфері фінансування розвитку включали: фінансування технічної допомоги, поступове скорочення й усунення подвійного оподаткування, розширення міжнародної торгівлі,

надання міжнародних довгострокових позик, субсидій і кредитів, міжнародної допомоги (з 1960 р. у розмірі 1 % національного доходу розвинених країн);

2-й етап (1970–1999 рр.) – еволюційний (удосконалення механізмів та інструментів передачі ресурсів країнам, що розвиваються, для фінансування розвитку на передбачуваній, гарантованій та постійній основі). Основними напрямками діяльності ООН у сфері фінансування розвитку були надання міжнародної допомоги (з 1970 р. – 0,7 % ВНД), здійснення приватних іноземних інвестицій, погашення зовнішньої заборгованості, забезпечення ресурсами урядами розвинених країн міжнародних організацій для фінансування програм розвитку, використання країнами, що розвиваються, внутрішніх джерел розвитку, фінансування науки та техніки з метою розвитку;

3-й етап (з 2000 р. – дотепер) – модернізаційний (впровадження змін у застосуванні фінансових інструментів (збільшення використання національних державних і приватних ресурсів; установлення цільових показників економічного і соціального розвитку, екологічної стійкості; формування глобального партнерства з метою розвитку (з 2000 р.), сталого розвитку (з 2015 р.)). ООН наголошувалося на необхідності сприяння міжнародній торгівлі, вирішенні проблем заборгованості країн, що розвиваються, забезпеченні доступу бідного населення до капіталу (мікрокредитування, накопичення та пов'язаними послугами у сфері підприємницької діяльності), боротьбі з корупцією з метою більш повної мобілізації національних фінансових ресурсів, розвитку національного фінансового сектору, скороченні витрат мігрантів на здійснення міжнародних грошових переказів.

2.2. Механізми підвищення ефективності зовнішньої допомоги у сфері сталого розвитку

З 60-х рр. ХХ ст. високорозвинені країни світу надають зовнішню допомогу з метою забезпечення економічного зростання та підвищення добробуту населення країн, що розвиваються. Незважаючи на значні обсяги офіційної допомоги розвитку, що спрямовуються до країн з низьким і середнім рівнем доходу результати виконання Цілей розвитку тисячоліття залишаються невисокими (станом на 2015 р. 825 млн. людей живуть в умовах крайньої злиденності, 800 млн. людей страждають від голоду) [190]. Така ситуація дозволяє висунути гіпотезу щодо відсутності прямого впливу допомоги на економічне зростання як найменш розвинених країн, так і країн з рівнем доходу нижче та вище середнього.

Необхідно відзначити, що серед науковців існують різні точки зору щодо впливу зовнішньої допомоги на розвиток країн. Так, на думку Дж.Сакса, «безпека та процвітання країн залежить від колективних дій по боротьбі з хворобами, заохочення сучасних наукових знань, розвитку освіти, створення ключових елементів інфраструктури та спільної допомоги найбільш біднішим громадянам», на думку вченого, необхідним є подвоєння світових потоків допомоги, що приведе до знищення злиденності [191]. У.Істерлі, навпаки, вважає, що «зовнішня допомога не здатна трансформувати цілі суспільства і виводити їх з бідності. Для цього необхідним є поступове зростання економічної свободи, в основі якої лежать процеси, що вже йдуть усередині найбільш бідніших країн» [192].

Досліджуючи взаємозв'язок іноземної допомоги, економічної політики та зростання, К. Бьорнсайд і Д. Долар дійшли висновку, що допомога буде більш ефективною, якщо вона буде систематично зумовлена належною політикою: «допомога має позитивний вплив на зростання в країнах, що розвиваються, з належною фіскальною, монетарною та торговельною

політикою та незначний ефект за наявності слабкої політики» [193, с. 864]. Результати досліджень таких науковців, як С. Ределет, М. Клеменс і Р. Бхавнані щодо впливу допомоги на економічне зростання, вказують на те, що із збільшенням обсягів допомоги її вплив зменшується [194, с. 19]. Автори наукової публікації «Сприяння міжнародному розвитку» вважають, що «основна проблема надання допомоги полягає більшою мірою не в ефективності з точки зору віддачі від вкладень, а у відсутності справді системної трансформації, тобто реальних змін» [195, с. 273].

Говорячи про можливість допомоги індустріально розвинених країн економічно відсталим країнам стати на шлях економічного зростання, К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю відзначають, що останні «можуть поліпшити своє становище завдяки: 1) зростанню торгівлі з розвиненими партнерами; 2) допомоги з-за кордону у вигляді безоплатних субсидій і позик від урядів розвинених держав; 3) притоку приватного капіталу з багатших країн» [14, с. 375].

З метою виявлення впливу зовнішньої допомоги на економічне зростання країн, що розвиваються, проведено багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз у пакеті статистичної та графічної обробки даних STATGRAPHICS у розрізі груп країн за рівнем доходу, а саме найменш розвинених країн (за класифікацією ООН), країн з доходом нижче середнього та вище середнього (за класифікацією Світового банку). Для побудови кореляційно-регресійної моделі відібрано показники (фактори), які здійснюють вплив на економічне зростання країн, що розвиваються: 1) експорт товарів і послуг (Export); 2) прями іноземні інвестиції (Investments), 3) офіційна допомога розвитку (Official Development Assistance (ODA)). Як узагальнений показник діяльності країни прийнято валовий внутрішній продукт (Gross Domestic Product (GDP)). Аналіз здійснено за даними Світового банку за період 1996–2015 рр.

При побудові кореляційно-регресійної моделі впливу зовнішньої допомоги на ВВП країн, що розвиваються, використано моделі двох типів:

1) лінійна (як найбільш проста, але з достатнім економічним змістом), виду

$$Y(X_1, X_2, \dots, X_n) = A_0 + A_1 \cdot X_1 + A_2 \cdot X_2 + \dots + A_n \cdot X_n \quad (2.1)$$

де Y – результативний фактор;

X_n – фактори, що впливають на зміну результативного показника;

A_n – ще невідомі коефіцієнти регресійного рівняння.

2) степенева (як більш інформативна та більш зручна для аналізу) виду

$$Y(X_1, X_2, \dots, X_n) = C_0 \cdot X_1^{\alpha_1} \cdot X_2^{\alpha_2} \cdot \dots \cdot X_n^{\alpha_n} \quad (2.2)$$

де Y – результативний фактор;

X_n – фактори, що впливають на зміну результативного показника;

C_0 – ще невідома константа регресійного рівняння (одинична продуктивність);

α_n – ще невідомі коефіцієнти регресійного рівняння («еластичності впливу кожного фактору»).

З метою проведення кореляційно-регресійного аналізу впливу офіційної допомоги розвитку на економічне зростання країн, що розвиваються, використовуватиметься як лінійна, так і степенева моделі з подальшим вибором більш адекватної моделі з урахуванням усіх можливих точок зору. Для визначення адекватності регресійної моделі необхідною є перевірка: 1) достовірності всієї моделі за значенням коефіцієнту детермінації R^2 (або, якщо потрібно, – за F-критерієм Фішера); 2) значимості впливу кожного окремого фактора – за допомогою t-критерію Стюдента; 3) наявності автокорельованості факторів, що впливають – за допомогою DW-критерію Дарбіна-Ватсона. Вихідні дані для побудови регресійних моделей представлені у додатку Д табл.Д 4.

1. Найменш розвинені країни (Least Developed Countries (LDC)).

Таблиця 2.3

Результати побудови лінійної моделі для найменш розвинених країн

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-квадратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	50,2781	-1,46303	1,53521	0,1443
Export LDC	2,45115	0,476852	5,14028	0,0001
Investments LDC	11,7557	2,04619	5,74516	0,0000
ODA LDC	-1,46303	2,91025	-0,502716	0,6220

Тобто отримано наступне рівняння:

$$GDP = 50,2781 + 2,45 \cdot Ex + 11,75 \cdot Inv - 1,46 \cdot ODA \quad (2.3)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 97,8941 %) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни GDP та всіх факторів у сукупності. Поряд з цим, слід відзначити, що результати аналізу значимості кожного фактору окремо за критерієм Стьюдента (T-Statistic та P-Value) свідчать про те, що обсяг офіційної допомоги розвитку (ODA LDC) є статистично *не значимим*. Тому його слід виключити з моделі згідно з вимогами регресійного аналізу. Результати моделювання без ODA LDC представлені в *табл.2.4*.

Таблиця 2.4

Результати побудови лінійної моделі для найменш розвинених країн без врахування офіційної допомоги розвитку

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-квадратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	36,2459	16,7494	2,16402	0,0450
Export LDC	2,24056	0,22276	10,0582	0,0000
Investments LDC	11,5627	1,9652	5,88375	0,0000

Тобто отримано наступне рівняння:

$$GDP = 36,2459 + 2,24 \cdot Ex + 11,56 \cdot Inv \quad (2.4)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 97,9867 %) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни GDP та всіх факторів у сукупності. У той же час усі фактори виявились статистично значимими. Критерій DW (Durbin-Watson statistic = 1,31112) свідчить про можливу автокореляцію, проте, при проведенні даного аналізу це не є надзвичайно важливим). Отже, отримана модель є статистично достовірною. З отриманого рівняння (2.4) можна зробити висновок, що при збільшенні експорту товарів і послуг на 1 дол. США ВВП збільшуватиметься на 2,24 дол. США, при збільшенні на 1 дол. США прямих іноземних інвестицій ВВП найменш розвинених країн збільшуватиметься на 11,56 дол. США. Незважаючи на статистичну достовірність моделі, слід відзначити її неадекватність. Отже, необхідною є побудова ступеневої моделі (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Результати побудови ступеневої моделі для найменш розвинених країн

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-квадратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	2,65892	0,239522	11,1009	0,0000
LOG (Export LDC)	0,723633	0,154228	4,69197	0,0002
LOG (Investments LDC)	0,193748	0,0873419	2,21827	0,0414
LOG (ODA LDC)	- 0,13916	0,2338	-0,59521	0,5600

Тобто отримано наступне рівняння:

$$GDP = 14.28 \cdot Ex^{0,72} \cdot Inv^{0,19} \cdot ODA^{-0,14} \quad (2.5)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 97,0742%) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни GDP та всіх факторів у сукупності. Утім, аналіз значимості кожного фактору окремо за критерієм Стьюдента (T-Statistic і P-Value) свідчить про те, що обсяг офіційної допомоги розвитку (ODA) є статистично не значимим (фактичний рівень значимості – лише 44 %). Отже, його слід виключити з моделі згідно з вимогами регресійного аналізу.

Таблиця 2.6

**Результати побудови степеневі моделі для найменш розвинених країн без
врахування офіційної допомоги розвитку**

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-квадратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	2,59202	0,207455	12,4944	0,0000
LOG (Export LDC)	0,646036	0,0808216	7,99336	0,0000
LOG (Investments LDC)	0,179707	0,0824835	2,17871	0,0437

Тобто отримано наступне рівняння:

$$GDP = 13.35 \cdot Ex^{0,65} \cdot Inv^{0,18} \quad (2.5)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 97,1853 %) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни GDP та всіх факторів у сукупності. У той же час усі фактори виявились статистично значимими. Критерій DW (Durbin-Watson statistic = 0,481168) свідчить про можливу автокореляцію, що не є важливим у даному випадку. Тобто отримано статистично достовірну модель. З рівняння (2.5) можна зробити висновок, що при збільшенні експорту продукції та інвестицій ВВП найменш розвинених країн зростає. Економічна сутність зазначеного рівняння полягає у тому, що зростання експорту товарів і послуг на 1 % приводить до збільшення ВВП на 0,65 %, зростання прямих іноземних інвестицій на 1% – до збільшення ВВП на 0,18 %.

2. *Країни з рівнем доходу нижче середнього (Lower Middle Income Countries (LMIC)).*

Таблиця 2.7

Результати побудови лінійної моделі для країн з доходом нижче середнього

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-квадратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	- 191,748	282,401	- 0,678991	0,5068
Export LMIC	3,5903	0,512699	7,00274	0,0000
Investments LMIC	- 3,37059	4,42592	- 0,761557	0,4574
ODA LMIC	17,3442	16,955	1,02295	0,3215

$$GDP = -191.748 + 3,59 \cdot Ex - 3,37 \cdot Inv + 17,34 \cdot ODA \quad (2.6)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 97,3738 %) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни **GDP** та всіх факторів у сукупності. Проте аналіз значимості кожного фактору окремо за критерієм Стьюдента (T-Statistic та P-Value) свідчить про те, що у моделі три фактора (константа, інвестиції та обсяг офіційної допомоги розвитку) є статистично незначимими. Тому їх слід виключити з моделі відповідно до вимог регресійного аналізу. При цьому виключення факторів з моделі буде здійснюватися поступово: спочатку з моделі виключатиметься константа, потім – інші незначимі фактори. У результаті моделювання значимим фактором залишається лише експорт, при цьому рівняння матиме вид:

$$GDP = 3,76 \cdot Ex \quad (2.7)$$

Хоча модель є статистично значимою, її не можна вважати достовірною. Отже, необхідною є побудова степеневі моделі (табл.2.8).

Таблиця 2.8

Результати побудови степеневі моделі для країн з доходом нижче середнього

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-кватратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	1,77019	0,384918	4,59887	0,0003
Log (Export LMIC)	0,85077	0,111885	7,60399	0,0000
Log (Investments LMIC)	-0,0222661	0,0647918	-0,343657	0,7356
Log (ODA LMIC)	0,185123	0,190082	0,973909	0,3446

Тобто отримано наступне рівняння:

$$GDP = 5.87 \cdot Ex^{0,85} \cdot Inv^{-0,022} \cdot ODA^{0,18} \quad (2.8)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 98,1983 %) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни GDP та всіх факторів у сукупності. Результати аналізу значимості кожного фактора окремо за критерієм Стьюдента (T-Statistic та P-Value) свідчать про те, що у моделі знову два фактора є статистично не значимими (інвестиції (Investments) та обсяг офіційної допомоги розвитку (ODA)), тому відповідно до вимог регресійного аналізу їх слід поступово виключити з моделі. За результатами моделювання значимим фактором залишається лише експорт, рівняння має вид:

$$GDP = 6,48 \cdot Ex^{0,92} \quad (2.9)$$

Проте, незважаючи на те, що модель є статистично значимою, її не можна вважати достовірною.

3. *Країни з рівнем доходу вище середнього (Upper Middle Income Countries (UMIC)).*

Таблиця 2.9

Результати побудови лінійної моделі для країн з доходом вище середнього

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-квадратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	1971,22	517,579	3,80853	0,0015
Export UMIC	4,85936	0,510984	9,50982	0,0000
Investments UMIC	-10,5712	5,00501	-2,11213	0,0508
ODA UMIC	-155,241	34,3335	-4,52157	0,0003

Тобто отримано наступне рівняння:

$$GDP = 1971,22 + 4,85 \cdot Ex - 10,57 \cdot Inv - 155,241 \cdot ODA \quad (2.10)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 98,7105 %) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни GDP та всіх факторів у сукупності. Аналіз значимості кожного фактора окремо за критерієм Стьюдента

(T-Statistic та P-Value у таблиці) свідчить про те, що всі фактори є статистично значимими, у тому числі й інвестиції. Отже, отримана модель є статистично достовірною.

З рівняння (2.10) можна зробити висновки про позитивний вплив збільшення експорту товарів і послуг на збільшення ВВП і негативний вплив збільшення прямих іноземних інвестицій та офіційної допомоги розвитку на ВВП, який проявляється у його зменшенні. Аналіз коефіцієнтів еластичності свідчить про те, що збільшення експорту товарів і послуг на 1 дол. США приводить до збільшення ВВП на 4,85 дол. США, збільшення прямих іноземних інвестицій на 1 дол. США призводить до зменшення ВВП на 10,57 дол. США, збільшення офіційної допомоги розвитку призводить до зменшення ВВП на 155,241 дол. США.

Утім, незважаючи на статистичну достовірність, зазначену лінійну модель не можна вважати адекватною. Отже, необхідною є побудова степеневі моделі (табл.2.10).

Таблиця 2.10

**Результати побудови степеневі моделі для країн з
доходом вище середнього**

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-квадратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	2,31383	0,356639	6,48789	0,0000
log(Export UMIC)	0,869403	0,173004	5,02535	0,0001
log(Investments UMIC)	0,158337	0,180777	0,875869	0,3941
log(ODA UMIC)	-0,33007	0,0874424	-3,77472	0,0017

Тобто отримано наступне рівняння:

$$GDP = 10.07 \cdot Ex^{0,87} \cdot Inv^{0,16} \cdot ODA^{-0,33} \quad (2.11)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 97,0742 %) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни GDP та всіх факторів у

сукупності. Поряд з цим аналіз значимості кожного фактору окремо за критерієм Стьюдента (T-Statistic та P-Value) свідчить про те, що обсяг прямих іноземних інвестицій є статистично не значимим (фактичний рівень значимості – лише 61 %), тому його слід виключити з моделі.

Таблиця 2.11

Результати побудови степеневі моделі для країн з доходом вище середнього без врахування прямих іноземних інвестицій

Параметр моделі	Розраховане значення параметра (оцінка)	Середньо-квадратичне відхилення оцінки	Фактичне значення Т-критерію Стьюдента	Фактичний рівень значимості
CONSTANT	2,08086	0,235931	8,81978	0,0000
log(Export UMIC)	1,01648	0,0413596	24,5765	0,0000
log(ODA UMIC)	-0,34083	0,0859802	-3,96405	0,0010

Тобто отримано наступне рівняння:

$$GDP = 8.01 \cdot Ex^{1,02} \cdot ODA^{-0,34} \quad (2.12)$$

Коефіцієнт детермінації (R-squared (adjusted for d.f.) = 97,9579 %) свідчить про дуже високий статистичний зв'язок зміни **GDP** та всіх факторів у сукупності, усі фактори є статистично значимими. Поряд з цим, слід відзначити, що коефіцієнт еластичності експорту становить 1,02 %, що не відповідає дійсності. Від'ємна еластичність офіційної допомоги розвитку (-0,34) також ні за значенням, ні за знаком не відповідає загальноприйнятим економічним механізмам. Отже, й степеневу модель, незважаючи на її статистичну значимість, не можна вважати адекватною.

Таким чином, проведений кореляційно-регресійний аналіз дає змогу підтвердити гіпотезу щодо відсутності прямого впливу допомоги на економічне зростання як найменш розвинених країн, так і країн з рівнем доходу нижче та вище середнього, що пов'язано з невиконанням країнами-членами КСР ОЕСР зобов'язань з надання офіційної допомоги розвитку за

встановленим цільовим показником 0,7% ВНД, низькою результативністю фіскальної, монетарної та торговельної політики в країнах-реципієнтах, виникненням надзвичайних обставин у деяких країнах, пов'язаних з соціально-політичною напругою, нестабільністю фінансування міжнародними організаціями.

Попри отриманні результати аналізу та висновки науковців [191; 192; 194] щодо впливу офіційної допомоги розвитку на економічне зростання країн, що розвиваються, слід відзначити, що досягнення цілей сталого розвитку в країнах, що розвиваються, потребує не тільки збільшення обсягів зовнішньої допомоги, але й підвищення її ефективності.

Аналіз міжнародних документів у сфері фінансування розвитку дозволив виокремити чинники підвищення ефективності зовнішньої допомоги та систематизувати їх залежно від дій суб'єктів впливу (рис. 2.2).

До чинників підвищення ефективності зовнішньої допомоги, пов'язаних з діями країн-реципієнтів допомоги слід віднести:

– наявність національної стратегії розвитку, що включає скорочення бідності, секторальні та тематичні програми. Е. Дойчер і С. Файсон, посилаючись на багаторічний світовий досвід надання допомоги на цілі розвитку, наголошують на тому, що допомога, визначальну роль в якій відіграють донори, не веде до стійких результатів, і зазначають, що «для того, щоб країни стали менш залежними від допомоги, вони повинні бути в змозі визначати власні пріоритети та покладатися на власні системи для доставки цієї допомоги» [199];

– наявність надійних національних систем закупівель. Надійні національні системи закупівель мають важливе значення для забезпечення цілісності, дієвості та ефективності урядів та сприяння довгостроковій стійкості зусиль у сфері сталого розвитку.

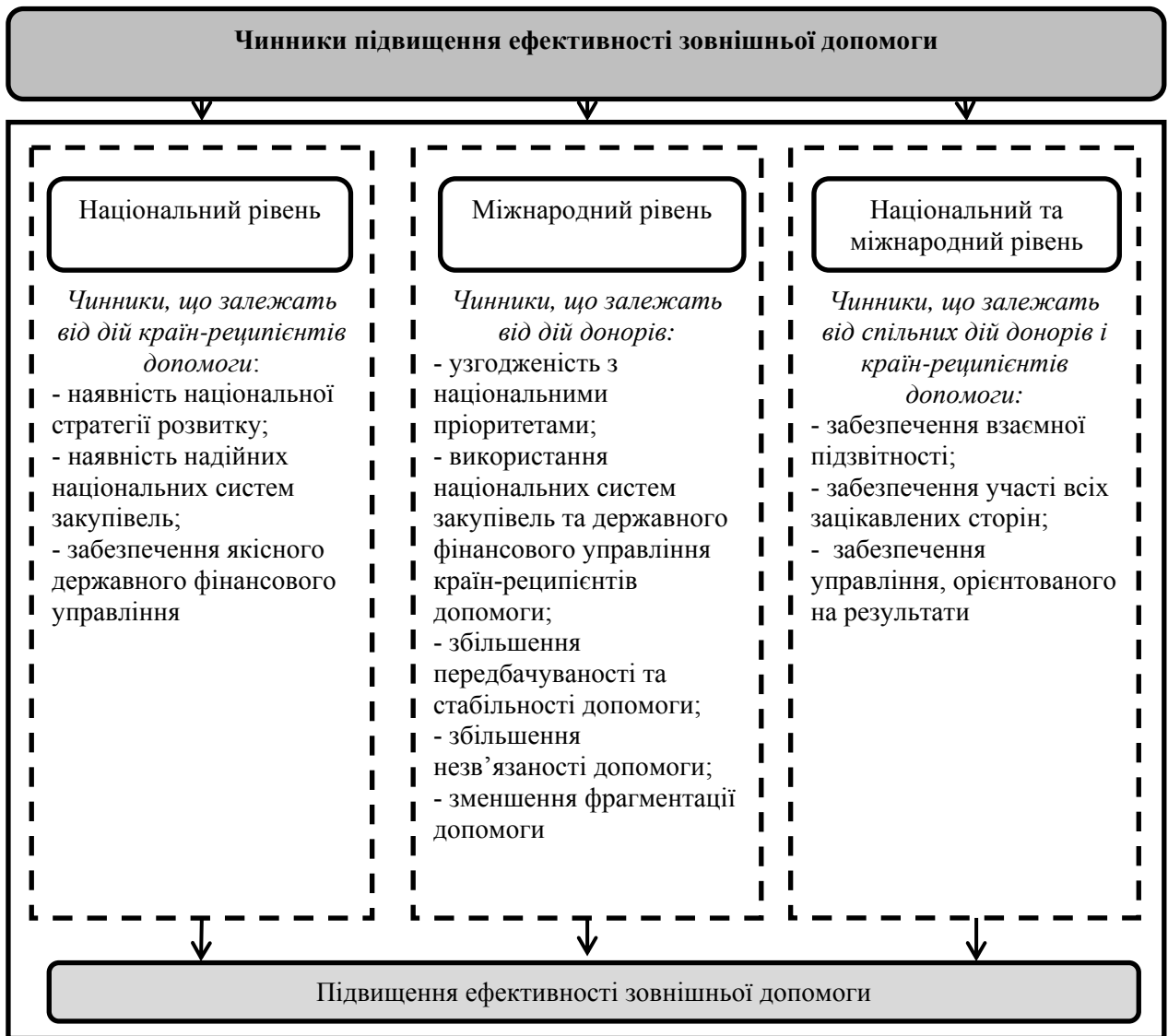

Рис. 2.2. Чинники підвищення ефективності зовнішньої допомоги (складено автором на основі [200])

На думку І. Р. Мавланова, «відмова від національних систем збільшує операційні витрати та підриває національний потенціал» [201, с. 116]. До того ж, як слушно зауважують Е. Дойчер і С. Файсон, «якщо донори не спрямовують кошти через установи країн – реципієнтів допомоги, ці країни не зміцнюють (і в деяких випадках навіть не розвивають) управлінські структури і потенціал, необхідні для того, щоб подолати бідність» [199];

– забезпечення якісного державного фінансового управління. Якість систем управління державними фінансами повинна відповідати критеріям,

установленим Світовим банком: 1) всеохоплюючий та достовірний бюджет, пов'язаний з пріоритетами політики; 2) ефективна система фінансового управління, що гарантує виконання бюджету належним чином; 3) своєчасна та достовірна бухгалтерська та податкова звітність.

До чинників підвищення ефективності зовнішньої допомоги, пов'язаних з діями донорів необхідно віднести:

– узгодженість з національними пріоритетами, використання національних систем закупівель та державного фінансового управління країн-реципієнтів допомоги. Відповідність допомоги, наданої донорами, пріоритетам і системам національного розвитку країн-реципієнтів (у тому числі бюджетним, програмним циклам та циклам планування проектів, системам управління державними витратами та фінансами) здійснює позитивний вплив на підвищення ефективності зовнішньої допомоги;

– збільшення передбачуваності та стабільності допомоги. Передбачуваність та стабільність допомоги є вкрай необхідними для планування країн-реципієнтів. Регулярна та своєчасна інформація про обсяги та форми надання допомоги дозволяє здійснювати ефективне планування використання ресурсів, прогнозування витрат бюджету, активізувати зусилля країн-реципієнтів у підвищенні ступеня участі й відповідальності в програмах допомоги.

– збільшення незв'язаності допомоги. Під незв'язаністю допомоги розуміється вільне необумовлене використання допомоги для фінансування закупівель товарів і послуг у будь-якій країні. Зв'язана допомога призводить до скорочення її економічної ефективності, обмежуючи для одержувачів можливість вибору постачальників; послаблення зацікавленості країни у використанні фінансових ресурсів, що надаються як допомога, перешкоджаючи тим самим її зв'язку з національними пріоритетами у сфері розвитку [202]. За розрахунками експертів зв'язана допомога підвищує витрати країн на придбання товарів і послуг у середньому від 15 до 30 % [195, с. 122–123].

– зменшення *фрагментації допомоги*. Наявність великої кількості донорів, які надають допомогу країнам, що розвиваються, у реалізації багатьох цільових проектів, призводить до високої фрагментарності. У зв'язку з визначенням кожним донором власних умов проектів, методів обліку, проведенням самостійного контролю і оцінки, збільшуються прямі витрати, пов'язані з наданням допомоги, здійснюється негативний вплив на інституціональний потенціал країн-реципієнтів, ускладнюється проведення урядами послідовної довгострокової політики у сфері розвитку, знижується ефективність зовнішньої допомоги

На думку Е. Дойчер і С. Файсон, «фрагментація відбувається не тільки через збільшення числа донорів, але й розширення діяльності, що фінансується. Все це занадто часто лягає важким тягарем на країни, що розвиваються, та їх потенціал, і зменшує стійкість і цінність одержуваної допомоги» [199]. Відзначаючи негативний вплив на ефективність допомоги наявності занадто великого числа донорів, що мають різні системи і проводять різну політику, науковці акцентують увагу на необхідності прагнення донорів до зменшення числа агентств і масштабів їх діяльності у різних секторах на рівні країни, розробці чітких критеріїв для створюваних фондів та організацій для забезпечення корисності їх діяльності [199].

Прагматичний підхід до розподілу праці та навантаження підвищує рівень взаємодоповнюваності та дозволяє знизити операційні витрати [200].

Використання донорами *багатосторонніх каналів* (перерахування коштів двосторонніми донорами до бюджетів багатосторонніх міжурядових організацій) сприяє підвищенню ефективності зовнішньої допомоги. Аргументами на користь багатосторонньої допомоги є: можливість координації та кооперації, що усуває проблему дублювання дій; доступ до експертних ресурсів і «know how»; гнучкість механізмів надання багатосторонньої допомоги та здатність швидкого реагування на мінливі умови; підвищення економії ресурсів, завдяки об'єднанню коштів; забезпечення механізму для узгодження фінансування з потребами реципієнтів і подолання заплутаних схем

розподілу; забезпечення політичної нейтральності й легітимності; відповідність принципам і стандартам глобального управління розвитком; додаткова технічна допомога; зниження витрат і навантаження порівняно з двосторонньою допомогою, як для країн-донорів, так і для країн-реципієнтів [201; 203, с. 67; 204, с. 113; 205].

Чинники, що залежать від спільних дій донорів і країн-реципієнтів допомоги, включають:

– *забезпечення взаємної підзвітності*, що передбачає наявність у країнах-реципієнтах політики у сфері допомоги/партнерстві, яка визначає їх пріоритети, цільових показників ефективного розвитку на рівні країни, здійснення регулярної оцінки прогресу, проведення країнами-реципієнтами допомоги та донорами спільних оцінок досягнутого прогресу в реалізації узгоджених зобов'язань щодо підвищення ефективності допомоги, оприлюднення результатів;

– *забезпечення участі всіх зацікавлених сторін* (держав, груп громадянського суспільства, донорських організацій, компаній приватного сектора, міжурядових організацій);

– *забезпечення управління, орієнтованого на результати* (управління та здійснення допомоги методом, що фокусується на бажаних результатах та використовує інформацію з метою удосконалення процесу прийняття рішень). Управління, орієнтоване на результати передбачає: наявність у країнах-реципієнтах структур оцінки виконання та звітності, орієнтованих на результати для виміру прогресу порівняно з ключовими аспектами національних стратегій розвитку та секторальних стратегій; використання країнами-донорами механізмів звітності та моніторингу країн-реципієнтів; використання підходу спільної участі в посиленні потенціалу країн-реципієнтів.

Протягом багатьох років у порядку денному в сфері розвитку для міжнародного співтовариства стоїть питання підвищення ефективності зовнішньої допомоги. Ще 1968 року з метою розробки стратегії міжнародної допомоги президентом Світового банку Р.Макнамарою була створена Комісія з

міжнародного розвитку, члени якої провели зустрічі з урядами 70-ти країн, що розвиваються, та з урядами більшості країн-членів Комітету сприяння розвитку Організації економічного співробітництва і розвитку (КЄР ОЄСР).

1969 року Комісія з міжнародного розвитку, яку очолював колишній прем'єр-міністр Канади Л. Пірсон, оприлюднила доповідь «Партнери в сфері розвитку», у якій висловила жаль з приводу недостатніх результатів, отриманих міжнародною системою допомоги, та визначила необхідність досягнення більшої ув'язки всередині механізму надання допомоги, ставлячи питання по відношенню до всієї системи ООН. Комісією було запропоновано, щоб Світовий банк і Міжнародний валютний фонд склали однакові країнові оцінки і забезпечували узгодженість політичних рекомендацій, стверджувалося, що ООН страждає від появи нових установ, що, в свою чергу, призводить до розрізненості й фрагментарності зусиль на рівні країн, підкреслювалася нагальна потреба вдосконалення координації. Комісією було запропоновано Світовому банку провести в 1970 р. конференцію з метою обговорення питань щодо створення більш дієвого механізму координації, складання авторитетних оцінок вимог допомоги, збалансованого та неупередженого аналізу політики і програм допомоги донорів. Незважаючи на важливість пропозицій, висловлених у доповіді комісії Л. Пірсона, рекомендації державами-членами групи Світового банку не були виконані [206].

Необхідність прагнення країн-реципієнтів допомоги, країн-донорів, міжнародних установ до того, щоб зробити допомогу більш ефективною, визначена в Монтерейському консенсусі Міжнародної конференції з фінансування розвитку (Мексика, 2002 р.), який акцентує увагу на активізації зусиль, «спрямованих на приведення оперативних процедур відповідно до стандарту з метою скорочення операційних витрат і забезпечення гнучкості механізмів виділення та освоєння коштів по лінії офіційної допомоги розвитку, беручи до уваги національні цілі й завдання в сфері розвитку при відповідальності країни-реципієнта за їх досягнення і виконання; підтриманні та розширенні зусиль та ініціатив, таких, як усунення обумовленості надання

допомоги; розширенні можливостей країн-реципієнтів щодо освоєння коштів і управління фінансами для використання допомоги з метою заохочення застосування механізмів надання останньої, що відповідають потребам країн, що розвиваються, та необхідності забезпечення передбачуваності припливу ресурсів, у тому числі механізмів бюджетної підтримки, де це необхідно, на основі всебічних консультацій; використанні програм розвитку, за здійснення і організацію яких відповідають країни, що розвиваються, і які включають стратегії скорочення масштабів злиденності; розширенні внеску країн-реципієнтів у розробку програм технічної допомоги, включаючи закупівлі, та відповідальності за їх здійснення при розширенні ефективного використання місцевих ресурсів; поліпшенні координації допомоги і оцінки результатів» [118].

Форуми високого рівня, проведені протягом 2003–2011 рр. під егідою ООН (рис.2.3), було присвячено саме розгляду питань підвищення ефективності зовнішньої допомоги, узгодження заходів та цільових показників.

На першому Форумі високого рівня (Рим, Італія, 2003 р.) були визначені заходи щодо покращення узгодження оперативної політики, процедур і практики роботи країн-донорів, міжнародних установ з політикою, процедурами і практикою роботи систем у країнах-реципієнтах, головними серед яких необхідно визначити такі:

- досягнення узгодженості допомоги з пріоритетами країни-реципієнта допомоги;
- визначення шляхів та засобів удосконалення політики окремих установ і країн з метою полегшення процесу узгодження;
- поступове впровадження стандартів передової практики в процес надання допомоги й управління нею з урахуванням конкретних умов країн;
- активізація зусиль донорів у роботі шляхом децентралізації співпраці на міжнародному рівні, підвищення ступеню гнучкості персоналу, розташованого в країнах, з більш ефективним управлінням програмами;

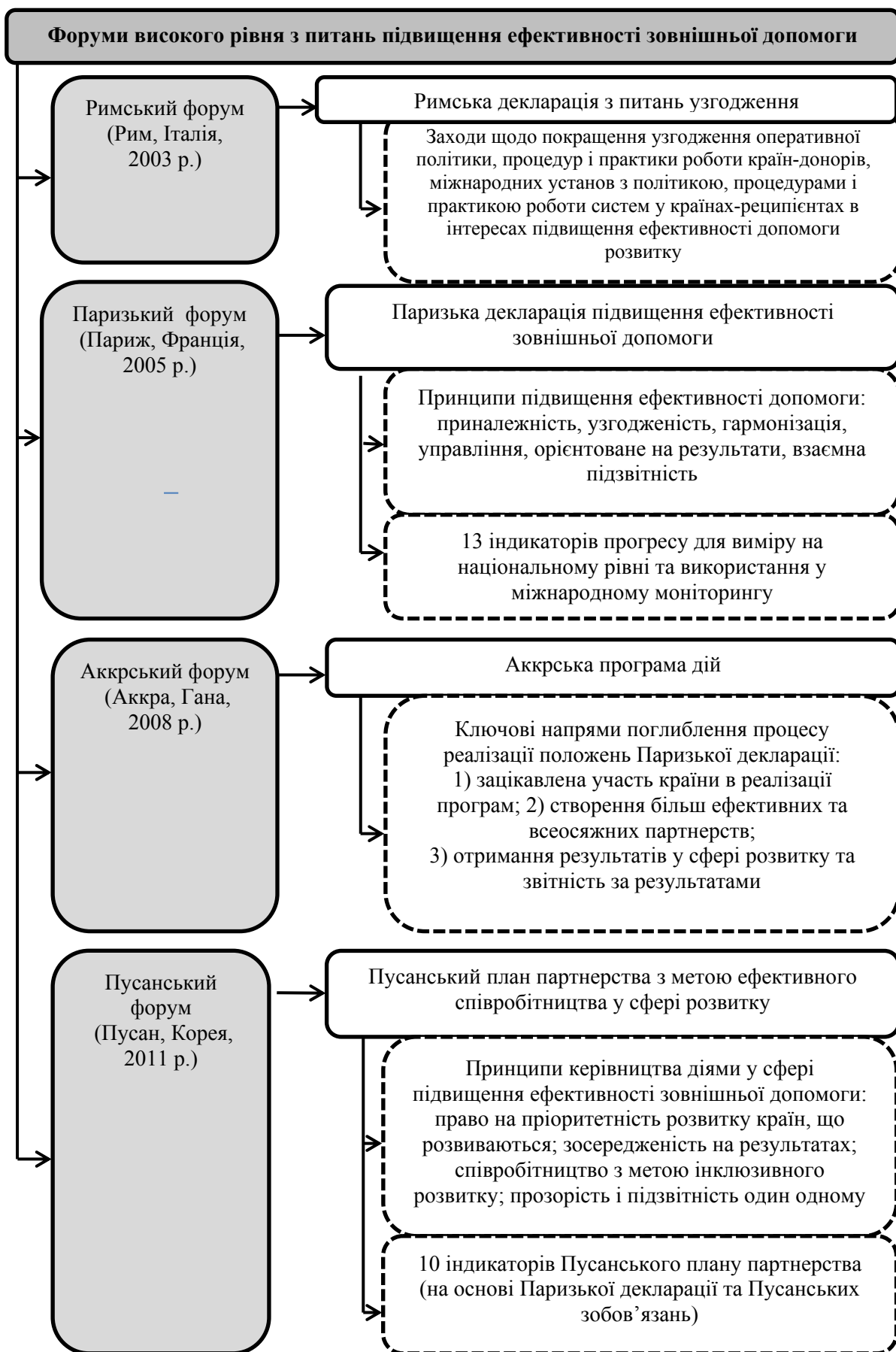

Рис. 2.3. Форуми високого рівня з питань підвищення ефективності зовнішньої допомоги розвитку [200; 207; 208; 209]

- вироблення стимулів, що сприяють управлінню та визнанню персоналом переваг узгодження в інтересах підвищення ефективності допомоги;

- надання підтримки діяльності в країнах методами, що підвищують здатність урядів брати на себе більш активну керівну роль і відповідати за результати розвитку;

- заохочення застосування узгоджених підходів у рамках глобальних і регіональних програм [207].

Паризьку декларацію, розроблену КСР ОЕСР спільно з країнами-донорами і країнами-реципієнтами допомоги, була ухвалено на другому Форумі високого рівня (Париж, Франція, 2005 р.). Паризька декларація визначила підвищення ефективності зовнішньої допомоги як високо пріоритетний напрямок у сфері розвитку та виокремила такі принципи:

- принцип приналежності – країни-партнери повинні здійснювати ефективне керівництво розробкою політики та стратегії розвитку і координувати свою діяльність щодо розвитку;

- принцип узгодженості – всебічна допомога, що надається донорами, повинна ґрунтуватися на національних стратегіях розвитку, інститутах і процедурах країни – партнера;

- принцип гармонізації – діяльність донорів на більш гармонізованій та прозорій основі з підвищеною колективною відповідальністю;

- принцип управління, орієнтованого на результати – управління ресурсами та удосконалення процесу прийняття рішень, орієнтованого на результати;

- принцип взаємної підзвітності – донори та партнери є підзвітними за результати розвитку [200].

Паризька декларація встановила також цілі на 2010 рік і 13 індикаторів для оцінки дотримання принципів підвищення ефективності зовнішньої допомоги на національному рівні та використання у міжнародному моніторингу (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Принципи та індикатори підвищення ефективності зовнішньої допомоги Паризької декларації 2005 р. (розроблено автором на основі [200])

Необхідно відзначити, що попри спрямованість Паризької декларації на досягнення Цілей розвитку тисячоліття, спеціалістами з питань розвитку

висловлювалися критичні зауваження. Так, Е. Вентер було наголошено на тому, що положення Паризької декларації з підвищення ефективності допомоги були розроблені КСР ОЕСР спільно з невеликою кількістю країн-реципієнтів і визначено такі недоліки: здійснення оцінки прогресу в зменшенні зв'язаності допомоги за досягнутим «прогресом з плином часу»; недостатність контролю якості даних, що надаються донорами і реципієнтами при заповненні анкет моніторингу (більшість питань адресується тільки донорам), у зв'язку з цим реципієнтам допомоги важко перевірити дані, надані їм донорами; здійснення оцінки стратегій країн-реципієнтів Світовим банком, який визначає їх відповідність згідно зі своєю ідеологією (якщо, на думку Світового банку, для досягнення цілей розвитку стратегії повинні відповідати неоліберальній ідеології, то саме так будуть оцінюватися дії країн); можливість використання принципу гармонізації для формування «донорських лобі» з метою проведення ортодоксальних реформ політики, що не залишає істотних можливостей для застосування «доморощених» рішень і заходів політики країн-реципієнтів допомоги [210].

2008 року експертами міжнародної неурядової мережі «Реальність допомоги» було відзначено, що Паризька декларація не змогла представити підхід, орієнтований на досягнення прав людини та права на розвиток, декларація не вирішує проблеми усунення дисбалансу між донорами та реципієнтами допомоги, декларація спрямована більше на технічну та процесуальну ефективність допомоги, ніж на переорієнтацію філософії допомоги на демократичну участь у розробці політики, декларація не в змозі вирішити такі проблеми, як злиденність, голод, хвороби, неосвіченість у країнах, що розвиваються [211].

Т. Гочжсанг, розглядаючи принцип приналежності, відносить до недоліків Паризької декларації відсутність згадування ролі громадських організацій у процесі підвищення ефективності зовнішньої допомоги та наголошує на тому, що сталий розвиток не може бути досягнутий, якщо громадськість не бере реальну та ефективну участь у цьому процесі, політичної

волі та організаційного потенціалу недостатньо для забезпечення сталості розвитку [212].

Загалом необхідно погодитись з критичними зауваженнями щодо змісту Паризької декларації, визначеними зарубіжними спеціалістами з питань розвитку, які звернули увагу на її вузьку орієнтацію на управління ефективністю зовнішньої допомоги, неспроможність вирішити проблеми злиденності та голоду в найменш розвинених країнах. Дійсно, положення Паризької декларації більшою мірою були спрямовані на оцінювання тільки основних тенденцій в управлінні зовнішньою допомогою, а саме покращення процесу планування, підвищення рівня ефективності та підзвітності діяльності державних установ. Поряд з цим слід відзначити, що Паризька декларація з підвищення ефективності зовнішньої допомоги стала першим міжнародним документом, ухваленим на високому рівні, який установив конкретні принципи, цілі та терміни їх досягнення, індикатори для виміру прогресу в дотриманні визначених принципів. Паризька декларація стала найбільш комплексною спробою підвищення рівня координації при наданні допомоги та ступеня її ув'язки з національними пріоритетами.

2008 року на третьому Форумі високого рівня (Аккра, Гана, 2008 р.), проведеного з метою надання оцінки досягнутим результатам у сфері підвищення ефективності зовнішньої допомоги, встановлено повільність темпу реалізації положень Паризької декларації та визначено необхідність вирішення трьох основних проблем: зацікавленої участі країни в реалізації програм, створення більш ефективних та всеосяжних партнерств, отримання результатів у сфері розвитку та звітності за результатами [208].

Аккрська програма дій визначила такі конкретні заходи щодо прискорення та поглиблення процесу реалізації положень Паризької декларації як важливої основи для підвищення ефективності зовнішньої допомоги:

1. Посилення зацікавленої участі країн у діяльності у сфері розвитку.

1.1. Розширення діалогу з питань політики у сфері розвитку на країновому рівні (тісна співпраця урядів країн-реципієнтів допомоги з парламентами з питань підготовки, реалізації та моніторингу національної

політики у сфері розвитку, взаємодія з організаціями громадянського суспільства; підтримка донорами зусиль з нарощування потенціалу усіх суб'єктів діяльності у сфері розвитку; відповідність політики та програм міжнародним зобов'язанням у питаннях гендерної рівності, дотримання прав людини, підтримки екологічної стійкості).

1.2. Зміцнення потенціалу країнами-реципієнтами допомоги для здійснення ведучої ролі в управлінні діяльністю у сфері розвитку (виявлення країнами-реципієнтами допомоги сфер, що потребують посилення потенціалу для виконання та надання послуг, та розробка стратегій для вирішення цих питань; підтримка донорами розвитку потенціалу відповідно існуючих потреб, стимулювання зацікавленої участі країн-реципієнтів допомоги).

1.3. Зміцнення та максимальне використання національних систем країн-реципієнтів допомоги (спільна оцінка якості національних систем країн-реципієнтів, ведуча роль країн-реципієнтів у визначенні програм і пріоритетів реформування національних систем у випадку необхідності їх подальшого зміцнення; розробка та надання донорами прозорих планів щодо виконання зобов'язань використання національних систем у країнах-реципієнтах у всіх формах допомоги на цілі розвитку).

2. Створення більш ефективних та всеосяжних партнерств, що займаються питаннями розвитку.

2.1. Скорочення висококоштовної фрагментації зовнішньої допомоги на основі удосконалення взаємодоповнюваності донорських зусиль та поділу праці серед донорів, зокрема, за рахунок поліпшення розподілу коштів всередині секторів і країн.

2.2. Підвищення «співвідношення ціни та якості» при наданні допомоги на основі надання допомоги, незв'язаної умовами (розробка донорами індивідуальних планів щодо подальшого максимального звільнення своєї допомоги від попередніх умов; сприяння донорами використанню місцевих і регіональних систем закупівель для забезпечення прозорості процедур закупівель, що дозволить місцевим і регіональним компаніям вільно конкурувати).

2.3. Співробітництво зі всіма суб'єктами у сфері розвитку (співробітництво з країнами з середнім рівнем доходу, по лінії Південь-Південь (допомога країн, що розвиваються), глобальними фондами й програмами, організаціями громадянського суспільства) та удосконалення форм їхньої взаємодії.

2.4. Адаптація політики у сфері зовнішньої допомоги для країн, що переживають період нестабільності (спільна оцінка донорами та країнами-реципієнтами допомоги стану системи державного управління і потенціалу, вивчення причин конфліктів, нестабільності та відсутності безпеки; розробка проміжних заходів, що дозволять створити ефективні інститути на місцевому рівні).

3. Отримання результатів у сфері розвитку та звітність за результатами (посилення прозорості та підзвітності у використанні внутрішніх і зовнішніх ресурсів у сфері розвитку).

3.1. Удосконалення системи управління для отримання результатів (підвищення якості країнами-реципієнтами розробки, реалізації та оцінки політики шляхом удосконалення інформаційних систем; підтримка та інвестиції донорів у національний статистичний потенціал країн-реципієнтів; узгодження моніторингу донорів з інформаційними системами країн-реципієнтів).

3.2. Підвищення підзвітності та прозорості відносно результатів діяльності для представників громадськості (сприяння країнами-донорами контролю з боку парламенту управління державними фінансами, включаючи оприлюднення доходів, бюджетів, закупівель та результатів аудиторських перевірок; надання донорами громадськості на регулярній основі детальної та своєчасної інформації щодо обсягів, розподілу, результатів витрачання коштів на цілі розвитку; посилення боротьби з корупцією).

3.3. Зміни характеру умов надання допомоги донорами для підтримки зацікавленої участі країн-реципієнтів на основі використання в якості умов національної політики у сфері розвитку самих країн-реципієнтів.

3.4. Збільшення донорами середньострокової передбачуваності зовнішньої допомоги (покращення країнами-реципієнтами процесів бюджетного планування для управління внутрішніми та зовнішніми ресурсами,

зміцнення взаємозв'язку між витратами та результатами; надання донорами повної та своєчасної інформації щодо своїх щорічних зобов'язань та реально наданих коштів для можливості країн-реципієнтів враховувати усі потоки зовнішньої допомоги в бюджетних оцінках) [208].

Отже, у Аккрській програмі дій 2008 р. було враховано недоліки Паризької декларації з підвищення ефективності 2005 р. та визначено необхідність взаємодії країн-реципієнтів допомоги з організаціями громадянського суспільства, підтримки донорами зусиль з нарощування потенціалу усіх суб'єктів діяльності у сфері розвитку, відповідності політики та програм міжнародним зобов'язанням у питаннях гендерної рівності, дотримання прав людини, підтримки екологічної стійкості.

Четвертий Форум високого рівня з питань підвищення ефективності зовнішньої допомоги був проведений в Пусані (Корея, 2011 р.) з метою огляду дотримання принципів Паризької декларації та обговорення шляхів подальшого посилення впливу допомоги у сфері розвитку. Учасники Форуму домовилися про створення Пусанського плану партнерства з метою ефективного співробітництва у сфері розвитку, який установив узгоджену основу для співпраці, що вперше охопила традиційних і нових донорів, країн-реципієнтів допомоги, організації громадянського суспільства і приватних спонсорів.

Пусанський план партнерства визначив такі принципи для всіх учасників процесу розвитку в сфері підвищення ефективності зовнішньої допомоги: право на пріоритетність розвитку країн, що розвиваються; зосередженість на результатах; співробітництво з метою інклюзивного розвитку; прозорість і підзвітність один одному [209]. У 2012 р. на основі Паризької декларації та зобов'язань, взятих країнами світу за Пусанським планом партнерства з метою ефективного співробітництва у сфері розвитку були розроблені індикатори Пусанського плану партнерства та встановлені цільові показники на 2015 р., за якими здійснюється оцінка ефективності зовнішньої допомоги (табл. 2.12).

Індикатори та цільові показники Пусанського плану партнерства

Індикатор	Цільовий показник 2015 р.
1. Сфокусованість співпраці щодо сприяння розвитку на результатах оцінки пріоритетів країн, що розвиваються	
Ступінь використання результатів оцінки інформації про співпрацю	Усі учасники сприяння розвитку використовують результати оцінок країн щодо співпраці у сфері сприяння розвитку
2. Максимальне залучення громадянського суспільства до сприяння розвитку	
Індекс оцінки можливостей	Процес, що безперервно розвивається
3. Рівень залученості й внеску приватного сектору в сприяння розвитку	Процес, що безперервно розвивається
4. Доступність інформації про співпрацю щодо сприяння розвитку	Виконання стандарту доступності електронних публікацій своєчасної та всеосяжної інформації про співробітництво
5. Посилення передбачуваності співпраці щодо сприяння розвитку (індикатор Паризької декларації)	
а) щорічно: частка допомоги, яка була виділена в запланованому році; б) середньостроково: частка допомоги, яка включена в план надання допомоги на рівні країни	Скоротити розрив допомоги, яка була запланована та не виділена вдвічі (базовий рік 2010 – 79%). Скоротити розрив допомоги, яка була запланована та не виділена вдвічі
6. Включення допомоги в бюджет, підконтрольний парламенту (індикатор Паризької декларації)	
% допомоги в щорічних бюджетах, прийнятих законодавчими органами країн	Скоротити вдвічі обсяг допомоги, яка не враховується в бюджеті (збільшити % допомоги, яка враховується в бюджеті до 85%).
7. Взаємна підзвітність акторів щодо співпраці у сфері сприяння розвитку на основі інклюзивного аналізу (індикатор Паризької декларації)	
% країн, що беруть участь у спільній оцінці рівня виконання узгоджених зобов'язань	Усі країни, що розвиваються, повинні проводити спільну оцінку на міжнародному рівні
8. Гендерна рівність і посилення впливу жінок	
% країн, в яких існують системи з моніторингу виконання рішень з гендерної рівності та прав жінок	Усі країни, що розвиваються, мають системи з моніторингу виконання рішення з гендерної рівності та прав жінок
9. Зміцнення й використання інститутів країн, що розвиваються (індикатор Паризької декларації)	
а) якість систем управління державними фінансами (УДФ) в країнах; б) використання країнами систем УДФ і систем закупівель	Половина країн піднімає як мінімум одну оцінку (напр., 0,5 пунктів) за шкалою виконання УДФ/ОПК (оцінка інститутів і політики країни) Скорочення розриву [як і в Паризькій декларації – на 2/3 за умови ОПК \geq 5; або на 1/3 за умови ОПК від 3.5 до 4.5]
10. Незв'язаність допомоги розвитку (індикатор Паризької декларації)	
% повністю незв'язаної допомоги	Процес, що безперервно розвивається

Джерело: [213]

Таким чином, протягом 2003–2011 рр. з періодичністю в 3 роки проводилися зібрання світової спільноти на високому рівні, які були цілковито присвячені розгляду питань підвищення ефективності використання фінансових ресурсів у сфері зовнішньої допомоги розвитку.

Залишаються усталеними базові принципи підвищення ефективності зовнішньої допомоги, установлені Паризькою декларацією 2005 року: приналежність, узгодженість, гармонізація, управління, орієнтоване на результати, взаємна підзвітність. Поряд із цим необхідність здійснення ефективного співробітництва у сфері розвитку та створення у 2011 р. Пусанського плану партнерства зумовили виникнення нових принципів, які слід визначити як загальні: право на пріоритетність розвитку країн, що розвиваються; зосередженість на результатах; співробітництво з метою інклюзивного розвитку; прозорість і підзвітність один одному (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Принципи підвищення ефективності зовнішньої допомоги (розроблено автором на основі [200; 209])

Відбулася суттєва трансформація підходів до управління ефективністю зовнішньої допомоги, що полягає у переході з вузької орієнтації на управління

ефективністю зовнішньої допомоги урядами країн-реципієнтів і донорів на більш широкий та цілісний підхід, що враховує внесок реального співробітництва усіх зацікавлених сторін, у тому числі громадянського суспільства та приватного сектору, у досягнення ефективності розвитку загалом.

Таким чином, проведене дослідження механізмів підвищення ефективності зовнішньої допомоги у сфері сталого розвитку дозволило:

– виокремити чинники підвищення ефективності зовнішньої допомоги та систематизувати їх залежно: 1) *від дій країн-реципієнтів допомоги* (наявність національної стратегії розвитку; наявність надійних національних систем закупівель; забезпечення якісного державного фінансового управління); 2) *від дій донорів* (узгодженість з національними пріоритетами; використання національних систем закупівель та державного фінансового управління країн-реципієнтів допомоги; збільшення передбачуваності та стабільності допомоги; збільшення незв'язаності допомоги; зменшення фрагментації допомоги); 3) *від спільних дій донорів і країн-реципієнтів допомоги* (забезпечення взаємної підзвітності; забезпечення участі всіх зацікавлених сторін; забезпечення управління, орієнтованого на результати);

– установити трансформацію підходів до управління ефективністю зовнішньої допомоги у напрямі від вузької орієнтації на заходи щодо управління якістю допомоги на *рівні урядів країн-реципієнтів і донорів* на комплексний підхід, що враховує внесок реального співробітництва *усіх зацікавлених сторін, в тому числі громадянського суспільства та приватного сектору*, в досягнення ефективного розвитку загалом;

– визначити принципи підвищення ефективності зовнішньої допомоги, що охоплюють: 1) базові принципи управління ефективністю зовнішньої допомоги, установлені Паризькою декларацією (2005 р.) (приналежність, узгодженість, гармонізація, управління, орієнтоване на результати, взаємна підзвітність); 2) загальні принципи ефективного співробітництва у сфері розвитку, визначені Пусанським планом партнерства (2011 р.) (право на пріоритетність розвитку країн, що розвиваються; зосередженість на

результатах; співробітництво з метою інклюзивного розвитку; прозорість і підзвітність один одному).

2.3. Детермінанти діяльності установ ООН у сфері фінансування сталого розвитку

Вирішення завдань, визначених підсумковим документом саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.», потребує наявності достатніх фінансових ресурсів для забезпечення потреб, які, за даними доповіді експертів Мережі з пошуку рішень з метою сталого розвитку, становлять щорічно від 2 до 3 трлн. дол. США [120].

Головну роль у фінансуванні програм сталого розвитку відіграє ООН, її установи та програми, які мають конкретні мандати в цій сфері. Зокрема, діяльність таких програм ООН, як Програма розвитку ООН (ПРООН), Всесвітня продовольча програма (ВПП) та спеціалізованих установ ООН (Світовий банк, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР)), націлена на викорінення бідності, ліквідацію голоду та підвищення продовольчої безпеки.

Для оцінки потенціалу, визначення задач та ідентифікаційних характеристик діяльності програм і установ ООН у сфері фінансування сталого розвитку проведено аналіз цілей, ефективності їх досягнення та політик; механізму формування та розподілу фінансових ресурсів; динаміки бюджету (за фондами ресурсів, внесками донорів); обсягів фінансування програм сталого розвитку (за регіонами, тематичними напрямками) у розрізі кожної установи та програми окремо.

Програма розвитку ООН (ПРООН).

Цілі, політики та оцінка ефективності ПРООН.

Діяльність ПРООН зосереджена на наданні допомоги країнам за трьома основними напрямками: сталий розвиток, демократичне управління та

миробудівництво, протидія зміні клімату та стихійним лихам.

Стратегічні цілі ПРООН на 2014–2017 рр. охоплюють: 1) всеосяжне і стале зростання та розвиток; 2) зміцнення систем демократичного управління в цілях задоволення очікувань громадян; 3) зміцнення інститутів для забезпечення загального доступу до основних послуг; 4) гендерна рівність і розширення прав і можливостей жінок; 5) запобігання лих і управління ризиками; 6) швидке відновлення і швидке повернення на шлях сталого розвитку.

Політика ПРООН спрямована на підтримку перетворень і надання доступу до джерел знань, практичного досвіду і ресурсів з метою сприяння поліпшенню життя населення.

Стратегічним планом ПРООН на 2014–2017 рр. передбачено першу систематичну оцінку ефективності діяльності щодо здійснення програм та інституційної ефективності на основі комплексної системи оцінки співвідношення між досягнутими результатами за визначеними стратегічними цілями та ресурсами. З 2014 р. визначення ефективності діяльності ПРООН здійснюється за допомогою оцінки досягнення результатів щодо всеосяжного і сталого зростання та розвитку; зміцнення систем демократичного управління в цілях задоволення очікувань громадян; зміцнення інститутів для забезпечення загального доступу до основних послуг; гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок; запобігання лих і управління ризиками; швидкого відновлення і повернення на шлях сталого розвитку; лідерства в сфері аналітичної роботи [218].

Як свідчать дані доповіді Адміністратора ПРООН, у 2014 р. здійснення стратегічного плану відповідало встановленим цільовим показникам, при цьому планові показники багатьох конкретних результатів у сфері розвитку були перевищені. ПРООН забезпечила виконання або перевищення планових показників 23 конкретних результатів у сфері розвитку з 38; у відношенні 13 конкретних результатів досягнутий прогрес [218].

Формування та розподіл фінансових ресурсів ПРООН.

Фінансування діяльності ПРООН здійснюється за рахунок добровільних внесків двосторонніх і багатосторонніх донорів, що групуються в рамках фондів регулярних (основних) та інших (неосновних) ресурсів (додаток К, рис.К.1).

Регулярні (основні) ресурси, що формуються за рахунок внесків урядів-донорів на двосторонній основі, становлять основу ПРООН, оскільки дозволяють їй відігравати стратегічну роль, здійснювати планування на перспективу, оперативно і гнучко реагувати на кризи, зміцнювати транспарентність і надавати прогнозовані й диференційовані послуги в сфері розвитку у всіх країнах здійснення програм, особливо в найбільш уразливих і найбільш необхідних [219].

Цільове призначення *інших (неосновних) ресурсів*, що формуються за рахунок внесків двосторонніх, багатосторонніх партнерів, а також місцевих ресурсів, визначається донорами. *Внески в місцеві ресурси* спрямовуються через ПРООН урядами країн, де здійснюються програми та проекти, з їхніх внутрішніх ресурсів через механізм, відомий як «спільне несення витрат з державою».

Крім основної діяльності, ПРООН також підтримує здійснення спільних програм, виконуючи функції з формування фондів та управління спільними програмами та багатосторонніми донорськими цільовими фондами від імені системи ООН і національних урядів, а також функцію з виконання програм в якості організації ООН, що бере участь у цьому процесі [219].

Фінансові ресурси ПРООН на цілі сталого розвитку розподіляються за допомогою таких фондів:

– тематичні цільові фонди (з боротьби з бідністю, питань демократичного врядування, для запобігання кризам та відновлення, питань енергетики та охорони довкілля);

– цільові фонди для конкретних програм і проектів, що здійснюються на глобальному, регіональному, міжнародному рівнях з можливим використанням місцевих ресурсів для розвитку проектів відповідно до національних планів розвитку і стратегічному плану ПРООН (співучасть урядів у витратах);

– об'єднані фонди ООН, що використовуються для підтримки конкретних національних, регіональних або глобальних пріоритетів (багатосторонні донорські цільові фонди, спільні програми, Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації);

– вертикальні фонди, призначені для здійснення програм у конкретній сфері розвитку (здоров'я, протидія зміні клімату та ін.) (Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, Глобальний екологічний фонд, Багатосторонній фонд для здійснення Монреальського протоколу, Зелений кліматичний фонд) [220].

Фінансування в рамках ПРООН визначається пріоритетами програми за конкретним регіоном:

– Азіатсько-Тихоокеанський регіон – протидія зміні клімату, гендерна рівність, співпраця по лінії Південь – Південь, запобігання стихійним лихам та ліквідація їх наслідків;

– Латинська Америка та Карибський басейн – економічне зростання і соціальний захист для всіх, управління природними ресурсами і стійкість до зміни клімату, скорочення масштабів бідності й нерівності, захист громадян;

– Африка – реалізація ЦРТ, викорінення злиденності, збереження екосистем, участь громадянського суспільства, нарощування потенціалу, пост-конфліктне відновлення; арабські держави – співпраця по лінії Південь – Південь, сприяння в становленні та забезпеченні роботи виборчих систем, розширення прав і можливостей жінок, зміцнення потенціалу, механізмів реагування на кризові ситуації;

– Європа та СНД – швидке відновлення економічного зростання, соціальна інтеграція, збереження біологічного різноманіття і використання альтернативних джерел енергії [221].

Динаміка бюджету ПРООН (за фондами ресурсів, за внесками донорів).

Загальний обсяг внесків донорів до ПРООН протягом 2003–2014 рр. становив майже 55 млрд. дол. США (рис. 2.6). Найбільшу частку в загальному обсязі внесків донорів становили внески в інші (неосновні) ресурси (80 %). Як

свідчать дані *рис. 2.7*, протягом 2003–2014 рр. відбулося зростання загального обсягу внесків донорів на 45,5 % (за рахунок зростання внесків до інших (неосновних) (на 56 %) та регулярних (основних) ресурсів (на 11 %)).

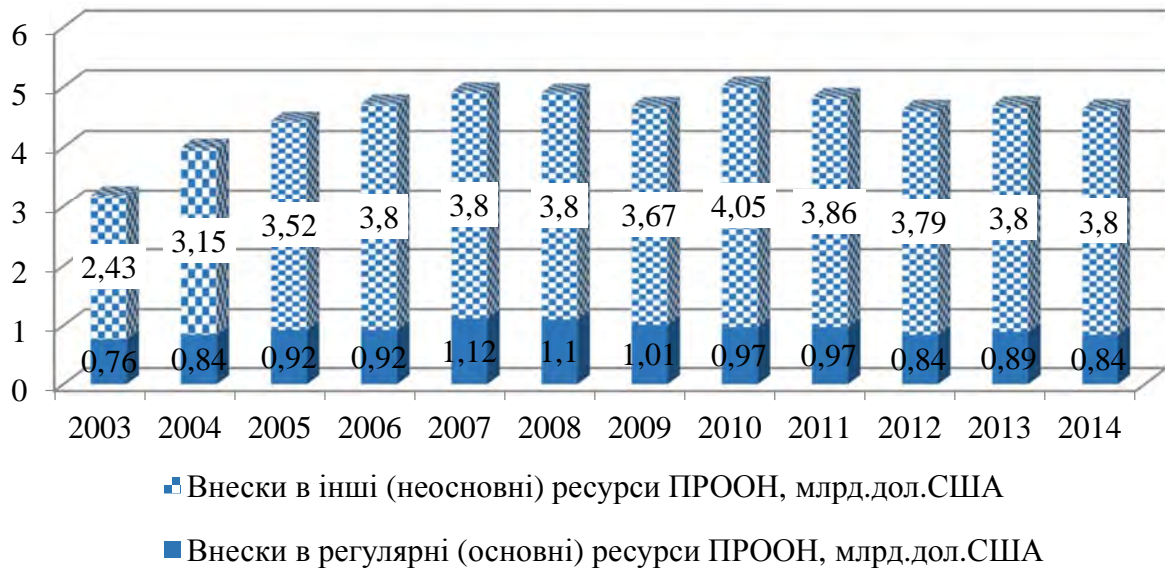

Рис. 2.6. Внески донорів до ПРООН (складено автором на основі [219])

Необхідно відзначити, що стале зростання обсягів внесків донорів в інші (неосновні) ресурси, яке відбувалося в період 2003–2008 рр., змінилося на падіння (до 3,67 млрд. дол. США), що було наслідком глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр. Приріст внесків у 2010 р. (на 10,4 %) у подальшому не був підтриманий у зв'язку зі скороченням бюджетів двосторонніх донорів, які зосередили увагу на розв'язанні національних проблем.

Внески 10 найбільших донорів до *регулярних (основних) ресурсів* у 2012–2014 рр. становили 2,2 млрд. дол. США (майже 82 % від загального обсягу внесків до цих ресурсів). До країн, що перерахували найбільші обсяги внесків належать Норвегія (17,3 %), Велика Британія (11,8 %), Швеція (11,8 %), Японія (10,9 %), США (10,4 %), Швейцарія (8,2 %), Нідерланди (8,2 %), Данія (7,7 %), Німеччина (5,9 %), Канада (4,1 %). При цьому у 2014 р. порівняно з 2012 р. Нідерланди скоротили внески майже на 50 % – з 71 млн. дол. США до 37 млн. дол. США, Швеція – на 29 % (з \$103 млн. дол.

США до 73 млн. дол. США, Норвегія – на 19 % (з 138 млн. дол. США до 112 млн. дол. США) [219].

Сума внесків до *інших (неосновних) ресурсів* ПРООН протягом 2012–2014 рр. становила 11,6 млрд. дол. США Найбільші обсяги внесків перераховано багатосторонніми партнерами – 4,6 млрд. дол. США (40 % від загального обсягу внесків в інші ресурси) та двосторонніми донорами – 4,1 млрд. дол. США (35 %), місцеві внески становили 2,9 млрд. дол. США (25 %).

Найбільшими багатосторонніми донорами ПРООН є Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією (ГФБСТМ), частка внесків у рахунок інших ресурсів у 2012–2014 рр. якого становила 28,9 % загального обсягу внесків, Глобальний екологічний фонд (ГЕФ) (19,6 %), Європейський Союз (ЄС) (18,6%), Багатосторонній донорський цільовий фонд (спільні програми) (БДЦФ) (17,4 %), установи ООН (3,6 %), фонд для здійснення Монреальського протоколу (ФМП) (1,3 %), Адаптаційний фонд (0,5 %). Приватним сектором, фондами та неурядовими організаціями протягом зазначеного періоду перераховано 2,4 % загального обсягу внесків до інших ресурсів.

До десяти найбільших двосторонніх донорів увійшли Японія (23,7 % загального обсягу двосторонніх донорів до інших ресурсів), США (18,8 %), Велика Британія (8 %), Швеція (7,3 %), Німеччина (6,8 %), Норвегія (6,6 %), Нідерланди (4,1 %), Австралія (3,2 %), Корея (2,8 %), Канада (1,2 %).

У *рахунок місцевих ресурсів* майже 70 % внесків надійшло від урядів 10 країн: Аргентини (27,6 % загального обсягу внесків у місцеві ресурси), Перу (8,9 %), Бразилії (7,7 %), Венесуели (5,2 %), Єгипту (4,9 %), Колумбії (4,8 %), Сальвадору (4,3 %), Саудівської Аравії (3,1 %), Домініканської республіки (1,8 %), Мексики (1,6 %).

Обсяги фінансування ПРООН програм сталого розвитку (за регіонами, тематичними напрямками).

Обсяг фінансування ПРООН у 2012–2015 рр. становив 21,7 млрд. дол. США. Майже половина загального обсягу фінансування за проектами ПРООН у 2012–2015 рр. припадає на два регіони – Азію та Тихоокеанський регіон

(27,2 %) і Латинську Америку та Карибський басейн (22,7 %). До країн Африки спрямовано 21,4 % загального обсягу фінансових ресурсів ПРООН, до країн Європи та СНД – 7,3 %.

Найбільші обсяги фінансових ресурсів спрямовані до сфери, що стосується підвищення відповідальності держустанов (7,6 млрд. дол. США або 33%), на інклюзивне та стійке зростання (5,7 млрд. дол. США – 24,7 %), демократичне врядування (3,5 млрд. дол. США – 15,2 %), запобігання кризам та відновлення (1,8 млрд. дол. США – 7,8 %), стійкість до зміни клімату та стихійних лих (1,7 млрд. дол. США – 7,3 %), підвищення ефективності розвитку (1,3 млрд. дол. США – 5,6 %).

Незважаючи на те, що на досягнення гендерної рівності спрямовано найменші обсяги ресурсів ПРООН (0,8 %), фінансування цієї сфери має найбільший темп приросту (75 % у 2015 р. порівняно з 2012 р.). Протягом 2012–2015 рр. спостерігається також збільшення фінансування програм, спрямованих на інклюзивне та стійке зростання (на 18,3 %), запобігання кризам і відновлення (14 %), підвищення ефективності розвитку (13 %), зменшення фінансування інших тематичних сфер.

Всесвітня продовольча програма (ВПП).

Цілі, політики та оцінка ефективності ВПП.

Місія ВПП полягає у ліквідації голоду на глобальному рівні. Стратегічні цілі ВПП на 2008–2013 рр. включали: 1) порятунок життя людей і захист засобів до існування в надзвичайних ситуаціях; 2) запобігання крайнього голоду та інвестування коштів у забезпечення готовності до бід і заходи щодо пом'якшення їх наслідків; 3) відновлення і перевлаштування життя населення та забезпечення засобів до існування в постконфліктних, посткризових і перехідних ситуаціях; 4) скорочення масштабів хронічного голоду і недоїдання; 5) зміцнення потенціалу країн зі скорочення масштабів голоду, у тому числі за допомогою стратегій передачі відповідальності й місцевих закупівель [222].

У зв'язку з досягнутим прогресом у виконанні цілей щодо запобігання крайнього голоду, скорочення масштабів хронічного голоду стратегічні цілі ВПП на 2014–2017 рр. скоротилися з 5-ти до 4-х:

1) порятунок життя людей і захист засобів до існування у надзвичайних ситуаціях;

2) підтримка або відновлення продовольчої безпеки й раціону харчування, створення або відновлення засобів до існування у нестабільних умовах і після надзвичайних ситуацій;

3) зниження ризику і надання можливості людям, громадам і країнам задовольняти свої потреби у сфері продовольства і раціону харчування;

4) скорочення недоїдання і руйнування кола голоду, що переходить з покоління в покоління.

Політика ВПП спрямована на ефективне співробітництво з урядами країн, багатосторонніми партнерами, групами громадянського суспільства для підвищення її внеску в досягнення результатів у гуманітарній діяльності та сфері розвитку.

Діяльність ВПП та оцінка її результативності здійснюється на основі Матриці стратегічних результатів, що включає встановлені стратегічні цілі. З метою оцінки загальної організаційної діяльності ВПП з 2014 р. використовує також нову Матрицю результатів управління, що включає параметри результатів управління, які вимірюються ключовими показниками і цільовими установками («люди», «партнерства», «процеси та системи», «програми», «підзвітність та фінансування»).

Підсумки реалізації цілей ВПП, визначених у Стратегічному плані на 2014–2017 рр., свідчать про загальну ефективність діяльності організації в 2014 р.

Механізм формування та розподілу ВПП фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку.

ВПП фінансує гуманітарні проекти та проекти в сфері розвитку цілком за рахунок добровільних пожертвувань урядових донорів, міжнародних

фінансових інститутів і установ ООН, приватних донорів.

Внески донорів спрямовуються на програми ВПП, які включають:

– екстрені операції – охоплюють три основні види криз, що, як правило, вимагають спеціальних процедур координації ООН: 1) раптові стихійні лиха, що впливають на доступність їжі та/або призводять до переміщення населення; 2) прогресуючі лиха (посухи та неврожаї); 3) складні надзвичайні ситуації (конфлікти, широкомасштабні соціальні та економічні руйнування та переміщення великих груп людей);

– операції з надання надзвичайної допомоги та відновлення;

– проекти розвитку – допомога зосереджена зазвичай у сільських районах з низькою продуктивністю, районах, схильних до впливу стихійних лих, з періодичною нестачею продовольства, у містах з високою концентрацією недоїдання;

– спеціальні операції операції, пов'язані з логістикою й інфраструктурою роботи та призначених для оперативного подолання «вузьких» місць: ремонт доріг, мостів, залізниць; аеропортів, портової інфраструктури й устаткування; надання загальних логістичних послуг, у тому числі створення спільних логістичних центрів та інформаційних ініціатив.

Внески донорів також спрямовуються до таких фінансових механізмів ВПП, як рахунок негайного реагування, що дозволяє швидко реагувати на надзвичайні ситуації (кошти цього рахунку можуть бути надані протягом 24 годин після настання кризи) та багатосторонні фонди ВПП, цільове призначення яких визначається ВПП, що забезпечує гнучкість фінансування та передбачуваність.

Надання продовольчої допомоги здійснюється з використанням таких інструментів, як грошова допомога та ваучери, і підкріплюється такими механізмами, як видача пайків на рівні громад, виплати через банківські рахунки та перекази з використанням мобільних телефонів або електронних карт, що дає можливість ВПП адаптувати допомогу до потреб бенефіціарів.

Динаміка бюджету ВПП (за внесками донорів).

Загальний обсяг внесків до ВПП усіх донорів протягом 2010–2014 рр. становив більше 21,4 млрд. дол. США, при цьому урядами країн було внесено 92,5 %, частка міжнародних фінансових інститутів та установ ООН становила 5,3 %, приватних донорів – 2,3 % (додаток К, рис.К.2).

У п'ятірку найбільших донорів ВПП серед урядів входять США, частка внесків яких становила у 2010–2014 рр. 40,3 %, Канада (8,4 %), Європейська комісія (8,3 %), Велика Британія (6,9 %), Японія (5,5 %).

Найбільшими багатосторонніми донорами ВПП є Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації ООН і Загальний гуманітарний фонд ООН, частка внесків яких становила 71 %. Регулярні внески до ВПП також здійснюють Африканський банк розвитку, Фонд міжнародного розвитку ОПЕК, Світовий банк, Союз південноамериканських націй.

Протягом 2010–2014 рр. спостерігається збільшення загального обсягу внесків до ВПП майже у 1,5 раза. При цьому внески урядових донорів збільшилися в 1,5 раза, міжнародних фінансових інститутів і установ ООН – в 1,2 раза, внески приватних донорів зменшилися на 23%.

Обсяги фінансування ВПП програм сталого розвитку (за регіонами, тематичними напрямками).

Найбільша частка внесків донорів (майже 80%) спрямована на надання термінової допомоги, що включає здійснення екстрених операцій та допомогу на відновлення (*табл.2.13*).

Збільшення внесків на здійснення цих операцій у 1,5 раза протягом 2010–2014 рр. пов'язано: у 2011–2012 рр. з ліквідацією наслідків засухи в регіоні Сахеля; 2013–2014 рр. – ліквідацією наслідків тайфуну на Філіппінах, наданням допомоги біженцям у Центральноафриканській республіці, Південному Судані та Сирійській Арабській республіці; 2014 р. – боротьбою зі спалахом хвороби, пов'язаної з вірусом Ебола, у Гвінеї, Ліберії та Сьєрра-Леоне, наданням гуманітарної та продовольчої допомоги Іраку, Лівії, Україні. Крім цього, допомога ВПП надавалася країнам, у яких відбувалися конфлікти, стихійні лиха,

економічні потрясіння з подальшим порушенням функціонування систем продовольчого забезпечення – Афганістану, Демократичній республіці Конго, Малі, Палестині, Сомалі, Судану, М'янмі та Ємену [223].

Таблиця 2.13

**Розподіл внесків донорів за категоріями програм ВПП,
млн. дол. США**

Категорія	2010	2011	Темп приросту, %	2012	Темп приросту, %	2013	Темп приросту, %	2014	Темп приросту, %
Екстрені операції	1685,0	1099,4	-35,0	1212,0	10,2	1629,7	34,5	2433,8	49,3
Рахунок негайного реагування	32,6	50,7	55,5	44,5	-12,2	52,9	18,9	53,1	0,4
Допомога на відновлення	1157,5	1592,9	37,6	1621,6	1,8	1576,3	-3,0	1803,4	14,4
Проекти розвитку	271,8	270,1	-0,6	347,4	29,0	367,9	6,0	381,6	3,7
Спеціальні операції	203,5	160,8	-21	177,5	10,4	208,9	17,7	326,3	56,2
Багатосторонні фонди	325,1	392,6	20,7	374,0	-5,0	338,1	-9,6	399,1	18,0
Інші внески	138,8	128,4	-7,5	179,1	40,0	222,3	24,1	171,6	-23,0
Усього	3814,3	3695,1	-3,0	3956,1	7,1	4396,1	11,1	5568,9	26,7

Розраховано автором за даними [224]

Найменша частка внесків донорів була спрямована у 2010–2014 рр. на багатосторонні фонди (9 %), проекти розвитку (8 %), спеціальні операції (5 %). У 2010–2014 рр. спостерігається збільшення частки внесків на спеціальні операції (з 5,3 % до 6 %), що пов'язано з наданням термінової допомоги, зменшення – на здійснення проектів розвитку.

Як свідчать дані *табл. 2.14*, найбільша частка ресурсів ВПП протягом 2010–2014 рр. була спрямована до країн Африки на південь від Сахари (60 %). Поряд з цим у 2014 р. порівняно з 2010 р. в 7,2 раза збільшився обсяг ресурсів, виділених ВПП країнам Середнього Сходу та Північної Африки. Попри значне зростання загальної суми внесків до ВПП, темп приросту якої у 2014 р. порівняно з 2010 р. становив 46 %, існує великий розрив між оперативними

вимогами фінансування програм і підтвердженими внесками донорів: станом на 2-ге півріччя 2015 р. загальний обсяг операцій ВПП був недофінансований на 53,4 % (екстрені операції на 56,6 %, операції з допомоги на відновлення – 37,8 %, проекти розвитку – 49,2 %, спеціальні операції – 58,3 %).

Таблиця 2.14

Прямі витрати на програми ВПП за регіонами світу, млн. дол. США

Регіон	2010	2011	2012	2013	2014
Африка на південь від Сахари	2340,8	2215,8	2625,1	2406,1	2514,8
Азія	895,7	822,0	720,6	555,6	524,0
Латинська Америка та Карибський басейн	362,8	274,4	150,1	136,1	131,3
Середній Схід і Північна Африка	197,6	299,0	367,1	937,8	1431,4
Східна Європа та СНД	29,3	33,6	21,6	22,3	21,1

Джерело: [223; 225]

Світовий банк.

Цілі, політики та оцінка ефективності Світового банку.

Протягом багатьох років діяльність Світового банку, що включає Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) і Міжнародну асоціацію розвитку (МАР), була спрямована на зменшення бідності та сприяння економічному зростанню. Як відзначено у річному звіті Світового банку за 2014 р., у 2013 р. банком встановлено дві масштабні цілі - викоринити крайню бідність, скоротивши до 2030 р. до 3% частку світового злиденного населення та забезпечити добробут для всіх, збільшивши доходи 40% найбідніших жителів кожної країни [226].

До найважливіших змін в операційній політиці Світового банку слід віднести заміну в 2004 р. одного з кредитних інструментів – «кредитування на цілі структурних перетворень» на новий – «кредитування на цілі розвитку», що передбачало: по-перше, відмову від усталених приписів Світового банку щодо цілей і методів діяльності країн та перехід до забезпечення керівної ролі урядів у процесі перетворень, створення більш широких можливостей для діяльності

приватного сектора, участі широких верств населення в процесі розробки державної політики; по-друге, перехід від виділення коштів за програмними позиками на основі запланованих урядами заходів до виділення коштів, обумовленого фактично вжитими заходами [227].

2014 року з метою підтримки країнових програм Світовим банком впроваджено нові підходи до управління операційною діяльністю: введено нову модель *взаємодії з країновими групами* (з включенням створених Центрів глобальної практики, які пропонують комплексні, засновані на практичних знаннях рішення світового рівня, та Служб комплексних рішень, що спрямовують ресурси Світового банку на вирішення пріоритетних завдань); новий підхід до *взаємодії з країнами* (розроблення стратегій партнерства з країнами, що ґрунтуються на аналізі фактичних даних, базуються на власному розумінні країнами їх цілей в сфері розвитку, визначених у рамках ініційованих країнами процесів, та результатах діагностичних досліджень, що дозволяють визначити сфери, у яких відбудеться найбільший прогрес).

За даними річного звіту за 2015 р., регіональні стратегії Світового банку враховують пріоритети розвитку країн та передбачають здійснення таких заходів:

– Африка – підтримка процесів регіональної інтеграції, усунення пов'язаних з розвитком факторів, що сприяють нестабільності й конфліктам, розширення доступу до електроенергії, надання підтримки дрібним селянським господарствам і підвищення продуктивності сільського господарства, розробка і здійснення планів відновлення економіки в країнах, що постраждали від епідемії лихоманки Ебола;

– Південна Азія – розкриття потенціалу регіону для розвитку та зосередження уваги на вирішенні завдань регіональної інтеграції, сприяння економічному зростанню, соціальній інтеграції, адаптації до зміни клімату та охороні довкілля, підвищення ефективності державного управління;

– Європа та Центральна Азія – підвищення конкурентоспроможності та забезпечення добробуту для всіх за рахунок створення робочих місць і сприяння екологічній, соціальній та фінансово-бюджетній стійкості, включаючи заходи щодо протидії зміні клімату;

– Східна Азія та Тихоокеанський регіон – сприяння соціальній інтеграції та розширенню прав і можливостей населення, зайнятості й зростанню на основі розвитку приватного сектору, сприяння державному управлінню та інститутам, інфраструктурі і урбанізації, приділення уваги зміні клімату та управлінню ризиками стихійних лих;

– Латинська Америка та Карибський басейн – надання різноманітних фінансових послуг, а також послуг, пов'язаних з поширенням і впровадженням знань і мобілізацією ресурсів відповідно до нагальних потреб країн регіону, в число яких входять підвищення продуктивності, посилення інтеграції в сфері торгівлі, більш ефективне управління ризиками стихійних лих і створення системи освіти і робочих місць високої якості;

– Близький Схід і Північна Африка – підвищення ефективності та результативності систем охорони здоров'я і освіти, удосконалення управління, сприяння соціальній інтеграції, створення робочих місць, диверсифікація економіки, у тому числі шляхом розвитку малих і середніх підприємств, підвищення енергоефективності, приділення уваги забезпеченню миру і стабільності [226].

Оцінка ефективності діяльності Світового банку здійснюється за такими рівнями: 1) оцінка ситуації у сфері розвитку за показниками економічного зростання, зайнятості та рівня бідності; інститутів і якості управління; розвитку людських ресурсів та гендерних аспектів; сталого розвитку, фінансів, розвитку приватного сектора та торгівлі; 2) оцінка результатів, досягнутих країнами за підтримки Світового банку за показниками підтримки інститутів і якості управління, розвитку людських ресурсів, сталого розвитку, фінансової сфери, торгівлі; 3) оцінка результатів діяльності у сфері розвитку та ефективність операційної діяльності за показниками рейтингових оцінок результатів

діяльності у сфері розвитку, ефективності операційної діяльності (кредитування, інформаційної роботи, використання країнових систем); 4) оцінка організаційної ефективності та модернізації [226]. Показники ефективності Світового банку свідчать про досягнення високих результатів за всіма рівнями.

Механізм формування та розподілу Світовим банком фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку.

Фінансові ресурси МБРР, співвласниками якого є 189 країн, складаються з власного капіталу, одержуваного доходу від операцій, а також середньо- і довгострокових позик на міжнародних ринках капіталів. Дохід МБРР йде на фінансування діяльності в сфері розвитку, а також забезпечує стабільність фінансового стану, що дозволяє запозичувати кошти на ринках капіталу за низькими ставками і, відповідно, надавати своїм клієнтам позики на вигідних умовах.

Бюджет МАР поповнюється раз на три роки за рахунок внесків урядів країн-донорів. Додатковими джерелами фінансування МАР є трансферти інших організацій групи Світового банку (МБРР і Міжнародної фінансової корпорації (МФК)), погашення позичальниками кредитів, наданих МАР.

Фінансування Світовим банком програм сталого розвитку здійснюється відповідно до класифікації країн, що мають право на позики МБРР і кредити МАР. Позичальниками МБРР є, як правило, країни з середнім рівнем доходів, які мають певний доступ на ринки приватного капіталу. У 2014–2015 рр. критеріям для отримання позик МБРР відповідало 32 країни з доходом на душу населення від 1215–7175 дол. США, 35 країн – з доходом вище 7175 дол. США. Питання про припинення доступу низки країн до фінансових ресурсів МБРР (припинення отримання позик) розглядається тоді, коли рівень доходу на душу населення у цих країнах починає перевищувати середній рівень доходів згідно з класифікацією Світового банку.

МАР є найбільшим багатостороннім джерелом пільгового фінансування найбідніших країн світу, позбавлених можливостей для

запозичення у МБРР. МАР надає безпроцентні позики з 20, 35, 40-річним терміном погашення і відстрочкою основних платежів протягом перших десяти років. Право на кредити МАР надається країнам залежно від відносного рівня бідності та некредитоспроможності. Для отримання ресурсів МАР країни також тестуються на результати господарської діяльності. У виняткових випадках тимчасове право на кредити МАР надається країнам з ВНД на душу населення понад установлену граничну суму, що проводять кардинальні структурні перетворення, але не відповідають критеріям кредитоспроможності, необхідним для отримання позик МБРР. Виняток робиться для малих острівних держав, які можуть позбутися доступу до фінансової допомоги групи Світового банку через свою некредитоспроможність. Надання таким країнам кредитів МАР для фінансування проектів і програм, спрямованих на зміцнення кредитоспроможності, розглядається на індивідуальній основі.

Право на кредити МАР є перехідним механізмом, що відкриває найбіднішим країнам доступ до значних ресурсів до того, як вони зможуть отримувати фінансування, необхідне для інвестування. По мірі економічного зростання країна втрачає доступ до засобів МАР. У 2014–2015 рр. критеріям для отримання допомоги МАР відповідали 77 країн, що мали дохід \$1215 або менше на душу населення.

Крім країн, що мають право тільки на позики МБРР або на кредити МАР, існують так звані «змішані» позичальники - країни, які мають низький рівень доходів на душу населення і, відповідно, право на кредити МАР, але при цьому їх кредитоспроможність дозволяє запозичувати певні ресурси у МБРР. Класифікація країн, що мають право на позики Світового банку залежно від рівня доходу, представлена в додатку К, рис.К.3.

Динаміка бюджету Світового банку (за фондами ресурсів, внесками донорів).

Протягом 2005–2015 рр. капітал МБРР збільшився майже у 1,3 раза з 32,1 до 40,2 млрд. дол. США. (додаток Л, табл. Л.1). Загальний обсяг ресурсів МАР

збільшився у 2,3 раза – з 22,4 млрд. дол. США у 2003 р. до 52,2 млрд. дол. США у 2015 р. (переважно за рахунок внесків країн-донорів) (табл.2.15).

Таблиця 2.15

Джерела фінансування Міжнародної асоціації розвитку, млрд.дол.США

Джерела фінансування	2003-2005 рр.	2006-2008 рр.	2009-2011 рр.	2012-2014 рр.	2015-2017 рр.
Власні ресурси МАР ¹	9,2	9,0	6,3	14,6	14,9
Трансферти МБРР і МФК	0,9	2,1	3,9	3,0	3,2
Компенсація донорами пробаченої в рамках МДРІ заборгованості ²	-	3,8	6,3	5,3	4,5
Внески країн-донорів	12,3	17,7	25,2	26,4	26,1
Позики, надані партнерами на пільгових умовах	-	-	-	-	3,5
Усього	22,4	32,6	41,7	49,3	52,2

Складено автором на основі [226])

*Примітки: ¹- власні ресурси МАР включають кошти, отримані від погашення основної суми заборгованості, збори та доходи від інвестицій

² - МДРІ – Ініціатива щодо полегшення тягаря заборгованості на багатосторонній основі

Згідно з річним звітом Світового банку, 2009 року внески країн-донорів до МАР зросли майже у 1,5 раза, що було пов'язано з необхідністю збільшення обсягу фінансових ресурсів для впровадження Світовим банком інноваційних ініціатив щодо пом'якшення наслідків світової фінансової та економічної кризи та розширення поточних операцій: 1) заснування Фонду прискореного виділення коштів на подолання фінансової кризи у розмірі 2 млрд. дол. США – для надання грантів і довгострокових безпроцентних позик МАР найбільш уразливим країнам світу; 2) створення Механізму фінансування на цілі надання допомоги уразливим країнам (VFF), що включав Програму заходів з подолання світової продовольчої кризи (GFRP) та Програму оперативних заходів у соціальній сфері; 3) реалізації Програми підтримки існуючих і нових об'єктів інфраструктури (INFRA) для сприяння можливості урядам країн продовжувати фінансування розвитку інфраструктури та надавати базові інфраструктурні послуги в умовах глобального економічного спаду [226].

Обсяги фінансування Світовим банком програм сталого розвитку (за регіонами, секторами).

Протягом 2005–2015 рр. зарезервовані кредитні ресурси МБРР і МАР становили 394 млрд. дол. США. Як свідчать дані *табл.*, у 2009 р. обсяг зарезервованих коштів збільшився порівняно з попередніми роками майже у 2 рази, що пов'язано з заходами Світового банку щодо пом'якшення наслідків світової фінансової та економічної кризи 2008 р. і розширення масштабу поточних операцій.

Найбільша частка коштів зарезервована для Африки (22 %), спостерігається зростання частки кредитних ресурсів, спрямованих до цього регіону (з 17 % у 2005 р. до 27 % у 2015 р.). Попри те, що друге місце за отриманим фінансуванням Світового банку посідає такий регіон, як Латинська Америка та Карибський басейн, частка кредитних ресурсів якого становила 20 %, протягом 2005–2015 рр. відбувається її поступове скорочення (з 23 % до 14 % відповідно) (*табл. 2.16*).

Таблиця 2.16

**Зарезервовані МБРР і МАР кредитні ресурси за регіонами,
млрд. дол. США**

Регіон	2005 ф.р. ¹	2006 ф.р.	2007 ф.р.	2008 ф.р.	2009 ф.р.	2010 ф.р.	2011 ф.р.	2012 ф.р.	2013 ф.р.	2014 ф.р.	2015 ф.р.
Африка	3,9	4,8	5,8	5,7	8,2	11,4	7,1	7,5	8,2	10,6	11,6
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	2,9	3,4	4,0	4,4	8,2	7,5	8,0	6,6	6,3	6,3	6,3
Європа та Центральна Азія	4,1	4,0	3,8	4,2	9,4	10,8	6,1	6,6	5,3	5,5	7,2
Латинська Америка та Карибський басейн	5,2	5,9	4,5	4,7	14	13,9	9,6	6,6	5,2	5,1	6,0
Близький Схід та Північна Африка	1,3	1,7	0,9	1,5	1,7	3,7	2,1	1,5	2,0	2,8	3,5
Південна Азія	5,0	3,8	5,6	4,2	5,4	11,3	10,1	6,4	4,5	10,5	7,9
Разом	22,4	23,6	24,6	24,7	46,9	58,6	43,0	35,2	31,5	40,8	42,5

Складено автором на основі [226]

**Примітки:* ¹ - фінансовий рік з 01 липня по 30 червня

Протягом 2005–2015 рр. кредитні ресурси Світового банку були розподілені за секторами таким чином: державне управління та судово-правова система – 22 %, транспорт – 16 %, енергетика і гірничодобувна промисловість – 13 %, охорона здоров'я та інші послуги у соціальній сфері – 12 %, фінанси – 10 %, водопостачання, каналізація, захист від паводків – 9 %, освіта – 8 %, сільське, лісове господарство, рибальство – 7 %, промисловість і торгівля – 5 %. Зростає частка коштів, спрямованих на охорону здоров'я та інші послуги у соціальній сфері (з 10 % у 2005 р. до 16 % у 2015 р.), енергетику і гірничодобувну промисловість (з 8 % до 11 % відповідно). Спостерігається різке зменшення ресурсів, виділених на державне управління та судово-правову систему (з 25 % у 2005 р. до 19 % у 2015 р.). Динаміка кредитування МБРР і МАР за секторами представлена в додатку К, табл. К.2.

Необхідно відзначити існуючий розрив між зарезервованими та наданими коштами МБРР і МАР протягом 2005–2015 р., який в середньому становив 24 %, що пов'язано з невиконанням країнами умов, на яких видаються кредити та гранти (недостатня підтримка належних основ макроекономічної політики, що визначаються Світовим банком на основі результатів оцінок МВФ, незадовільна реалізація спільної програми реформ) (рис. 2.7).

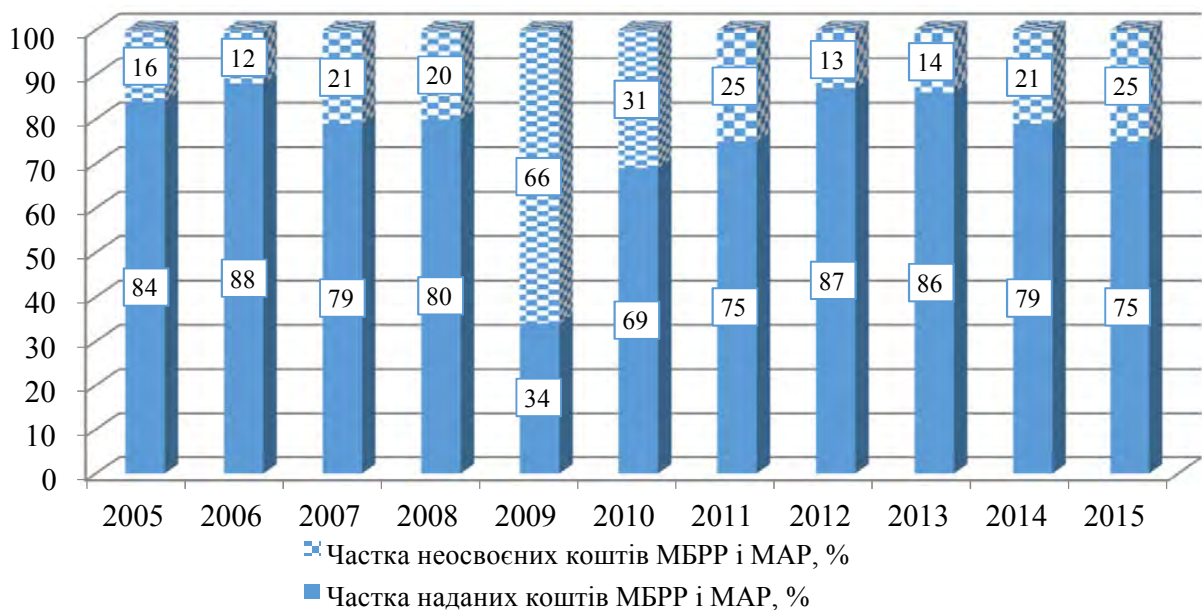

Рис. 2.7. Частка наданих і неосвоєних коштів в загальному обсязі зарезервованих коштів МБРР і МАР (складено автором на основі [226])

Найбільший розрив спостерігався у 2009 р., коли зарезервований обсяг коштів МБРР і МАР збільшився вдвічі, порівняно з попередніми роками, для подолання наслідків глобальної кризи 2008–2009 рр.

Продовольча та сільськогосподарська програма ООН (ФАО).

Цілі, політики та оцінка ефективності ФАО.

Діяльність ФАО націлена на підтримку та розвиток глобального та регіонального партнерства для створення політичних та інституційних умов забезпечення продовольчої безпеки. У першій декаді ХХІ ст. головною ціллю ФАО було «скорочення абсолютного числа голодуючих». За результатами роботи в 2010–2013 рр. ФАО внесла корективи до першої Глобальної цілі членів організації, змінивши формулювання на «викорінення голоду, вирішення проблеми відсутності продовольчої безпеки й недоїдання», скоротила стратегічні цілі з 11 до 5, які були розроблені з врахуванням останніх глобальних тенденцій та проблем у сфері розвитку (серед них - сприяння боротьбі з голодом, відсутністю продовольчої безпеки й недоїданням; підвищення продуктивності й стійкості сільського, лісового та рибного господарства; скорочення масштабів бідності в сільських районах; забезпечення відкритості та ефективності агропродовольчих систем; підвищення стійкості джерел засобів до існування до стихійних лих [232]).

Для досягнення поставлених цілей ФАО розробляє та реалізує комплекс заходів, підкріплених відповідним законодавством, які мають на меті збільшення обсягів фінансування, посилення координації роботи, розвиток інклюзивної взаємодії різних секторів і зацікавлених сторін та вдосконалення процесу прийняття обґрунтованих рішень [232]. З 2014 р. політика ФАО базується на відокремленні двох складових: політичні зобов'язання країн-членів і перелік механізмів управління та координації діяльності. Подібна трансформація (порівняно з попереднім періодом) викликана необхідністю підвищення ефективності використання ресурсів в умовах їх постійного браку та появи нових осередків нестабільності (додаток М, рис. М.1).

ФАО приділяє суттєву увагу оцінці ефективності роботи шляхом порівняння досягнень з поставленими цілями. Кожна з заявлених цілей передбачає більш конкретні кінцеві та проміжні результати, ступінь реалізації яких оцінюється за допомогою відповідних індикаторів і показників. Спрогнозована ситуація щодо зниження рівня фінансування програм ФАО в 2014 р. привела до удосконалення механізмів оцінки результатів діяльності. ФАО запровадила матрицю результатів, у якій відображено плани роботи на глобальному, регіональному, міжнародному рівнях і моніторинг результатів, установлені індикатори для оцінки досягнень організації у сфері нормотворчої діяльності та загального керівництва та виробництва глобальних суспільних благ на основі міждисциплінарного та міжгалузевого підходу.

Завдяки проведеним реформам ФАО підвищила результативність своєї діяльності: якщо коефіцієнт виконання стратегічної цілі щодо зміцнення продовольчої безпеки та покращення харчування за програмою 2012–2013 рр. становив 94 % (досягнуто 15 з 16 цільових показників) [19], то протягом 2014 р. організація не тільки досягла бажаних практичних результатів, але й перевищила їх. За даними зведеної доповіді ФАО в 2014 р. прогрес у досягненні результатів у сприянні боротьбі з голодом, відсутністю продовольчої безпеки й недоїданням становив: у підвищенні потенціалу урядів і зацікавлених сторін в галузі розробки механізмів, інвестиційних планів, програм в інтересах продовольчої безпеки та харчування – 123 %, у сфері міжгалузевої координації – 63 %, у відстеженні тенденцій та аналізу внесків галузей – 219%; механізмів забезпечення підзвітності для здійснення права на достатнє харчування, сприяння надійному та рівноправному доступу до ресурсів – 467%; освоєнні людських ресурсів і формуванні організаційних структур – 147%; підвищенні достатності та ефективності розподілу і використання державних ресурсів – 257 % [235].

Механізм формування та розподілу фінансових ресурсів ФАО на цілі сталого розвитку.

Робоча програма ФАО фінансується за рахунок нарахованих і добровільних внесків. Розмір нарахованих внесків установлюється на Конференції ФАО, що проводиться кожні два роки. Добровільні внески держав-членів, інших партнерів використовуються для надання урядам технічної та надзвичайної допомоги (у тому числі й у відновленні) у чітко визначених цілях, узгоджених з рамковою програмою, а також для безпосереднього сприяння основній діяльності ФАО.

Сукупний бюджет ФАО на 2014–2015 рр. становив 2,4 млрд. дол. США (42 % припадає на частку виплачуваних країнами-членами нарахованих внесків, а 58 % – залучено за рахунок добровільної підтримки). Розподіл бюджетних асигнувань здійснюється на конференції ФАО кожні два роки. Фінансові ресурси розподіляються відповідно до стратегічних цілей ФАО.

Установлені стратегічні цілі ФАО на період 2014–2017 рр. охоплюють:

- 1) сприяння викоріненню голоду і вирішенню проблеми відсутності продовольчої безпеки і неповноцінного харчування;
- 2) стійке збільшення обсягу і підвищення якості товарів і послуг сільського, лісового та рибного господарства;
- 3) скорочення масштабів бідності в сільських районах;
- 4) підвищення рівня відкритості та ефективності агропродовольчих систем;
- 5) підвищення стійкості засобів до існування перед загрозами і кризами.

Динаміка бюджету ФАО (за фондами ресурсів, внесками донорів).

Найбільшими донорами ФАО є США, частка регулярних внесків яких становить 22 % загального обсягу внесків, Японія (10,8 %), Німеччина (7,1 %), Франція (5,6 %), Велика Британія (5,2 %), Китай (5,1 %), Італія (4,4 %), Канада (3 %), Іспанія (3 %), Бразилія (3 %). Як свідчать дані *табл. 2.8*, майже не відбувається зростання обсягів фінансування за рахунок внесків країн-членів, незважаючи на їх одностайну підтримку закликів керівництва ООН щодо необхідності збільшення надходжень. У той же час активізація діяльності ФАО щодо залучення добровільних внесків привела до появи ресурсів, які майже на

100% витрачаються на підтримку населення в зонах стихійних лих та військових конфліктів (надзвичайна допомога).

Таблиця 2.17

Запланований бюджет та фактичні витрати ФАО

Рік	Запланований бюджет, млн. дол. США			Фактичні витрати, млрд. дол. США
	Чисті асигнування (внески членів)	Позабюджетні ресурси (добровільні внески)	Загальний бюджет	
2010-2011	1000,526	1245,856	2246,382	2,8
2012-2013	1009,138	1392,898	2402,035	2,5
2014-2015	1005,648	1400,000	2400,000	-
2016-2017	1011,748	1550,147	2561,895	-

Складено автором за даними [233; 234]

Перевищення фактичних витрат над запланованими в аналізованому періоді пояснюються існуванням залишків попередніх періодів. Дуже складним для ФАО став 2014 р., коли зменшилися надходження від внесків країн-членів, що викликало необхідність внесення змін у політику та оцінку результатів діяльності. Обсяг фінансування на 2014–2015 рр. становив лише 2,4 млрд. дол. США.

Обсяги фінансування ФАО програм у сфері продовольчої безпеки.

Одним з найбільших партнерів у співфінансуванні ФАО програм у сфері продовольчої безпеки є Європейський Союз (ЄС) - найактивніший учасник боротьби з голодом (у 2000–2013 рр. частка його допомоги в загальному обсязі фінансування цієї сфери у складі офіційної допомоги через багатосторонні канали становила 84 % (майже 4 млрд. євро)) [236]. З метою реалізації завдань ФАО у сфері продовольчої безпеки протягом 2007–2014 рр. використовувались такі фінансові інструменти ЄС: Інструмент розвитку співробітництва (ІРС), Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП) (з 2014 р. – Європейський інструмент сусідства), Інструмент гуманітарної допомоги (ІГД), Інструмент сприяння вступу до ЄС (ІСВ), Рамкові програми (табл.2.18).

Фінансування ЄС спільних із ФАО програм у сфері продовольчої безпеки в розрізі фінансових інструментів, млн. євро

Рік	Інструмент розвитку співробітництва	Європейський інструмент сусідства та партнерства	Дослідження: Рамкові програми	Інструмент гуманітарної допомоги	Інструмент сприяння вступу до ЄС
2007	6,3	-	0,002	4,8	-
2008	13,9	-	0,01	-	-
2009	1,9	1,0	5,8	-	-
2010	1,9	1,0	12,5	-	-
2011	8,1	1,5	7,9	-	-
2012	4,3	0,3	28,5	-	-
2013	14,0	0,6	17,0	-	-
2014	3,1	-	Н.Д.	-	8,0
Разом	53,5	4,4	71,7	4,8	8,0

Розраховано автором на основі [237]

Протягом 2007–2014 рр. фінансування ЄС спільних із ФАО програм у сфері продовольчої безпеки в розрізі фінансових інструментів становило 142,4 млн. євро:

– Інструмент розвитку співробітництва (ІРС) – 53,5 млн. євро. Програма продовольчої безпеки є однією з основних тематичних програм ІРС, що охоплює співпрацю з країнами-партнерами в Латинській Америці, Азії, Центральній Азії, Близькому Сході та Південній Африці. Фінансування програм здійснювалося майже в стабільних розмірах з тенденцією до щорічного збільшення до глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр. (2007 р. – Уганда, М'янма – 6,3 млн. євро, 2008 р. – Ангола, Китай, Еритрея, Таджикистан, Бурунді - 10,9 млн. євро, 2009 р. – Таджикистан – 1,9 млн. євро, 2010 р. – Монголія – 1,9 млн. євро). З 2011 р. почалося відновлення докризових обсягів, що пов'язано зі стабілізацією ситуації в економіці ЄС і появою можливостей повернутися до раніш існуючих розмірів допомоги (2011 р. – Сомалі, Індія – 8,1 млн. євро, 2013 р. Ємен та інші країни – 14,0 млн. євро) [237] (додаток Н, табл.Н.1);

– Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП) – 4,4 млн. євро. ЄІСП охоплює співпрацю з Південно-Середземноморськими країнами (Алжир, Єгипет, Ліван, Лівія, Йорданія, Ізраїль, Марокко, Сирія, Туніс, окупована Палестинська територія) та східними сусідськими країнами (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова, Україна). Цей інструмент передбачає фінансування заходів, які мають спільне значення для усіх країн (допомога в оцінці розвитку сільського господарства, нарощування потенціалу статистики, управління попитом на воду, підвищення продовольчої безпеки тощо). Щорічні обсяги фінансування не перевищують 2,0 млн. євро, але мають суттєве значення для накопичення потенціалу сільського господарства у регіонах партнерства (додаток Н, табл. Н.2).

– Рамкові програми – 71,7 млн. євро. Як вже зазначалося, програми наукової підтримки сільського господарства є найбільш стабільними та результативними. Сьома рамкова програма ЄС з розвитку наукових досліджень і технологій здійснювалася протягом 2007–2013 рр. (з 2014 р. розпочата нова рамкова програма «Горизонт-2020»), але реалізація проектів, що фінансуються за цією програмою, розрахована на багато років уперед. Проекти, що здійснювалися за бюджетною лінією «Співробітництво — продукти харчування, сільське господарство, рибальство та біотехнології», включали програми щодо поліпшення продуктивності ферм; цільові дослідження з захворювань тварин; використання продуктів для соціальних інновацій шляхом оптимізації стратегії попередження відходів; об'єднання біорізноманіття сільськогосподарських угідь та екосистемних послуг тощо (додаток Н, табл. Н.3).

– Інструмент гуманітарної допомоги (ІГД) – 4,8 млн. євро. Протягом 2007 р. в рамках ІГД ЄС спільно з ФАО здійснено фінансування програм у сфері продовольчої безпеки в Судані, Північній Уганді, Зімбабве, долині річки Йордан на Близькому Сході, Сербії (додаток Н, табл. Н.4).

Забезпечуючи комплексний підхід до розвитку сільських районів через здійснення заходів, спрямованих на активізацію і диверсифікацію сільської

економіки загалом, ФАО та ЄС охоплюють такі ключові сфери підтримки: зміцнення сільських інститутів і організацій виробників та розширення прав і можливостей населення; підвищення продуктивності дрібних господарств та поліпшення їх доступу до ринків; забезпечення рівного доступу до виробничих ресурсів і стале управління ними; удосконалення сільської інфраструктури та послуг; розвиток можливостей працевлаштування у сільському господарстві та інших секторах; зміцнення соціального захисту сільського населення [233; 234].

Найбільшу частку фінансування отримали такі регіони, як Східна та Південна Африка – 36 % від загального обсягу фінансування в рамках ІРС, ІГД та ЄФР, при цьому головними реципієнтами стали Зімбабве (41 %) – 7,5 млн. євро, Уганда (25 %) – 4,6 млн. євро, Ангола (19 %) – 3,5 млн. євро; Близький Схід та Північна Африка – 30,4 % (Ємен, Сомалі); Азія та Тихоокеанський регіон; Західна та Центральна Африка – 12 % (Нігер, Конго) відповідно.

Найбільші обсяги фінансування зафіксовані в 2012–2013 рр. (понад 64 млн. євро). З 2015 р. реалізується понад 120 поточних проектів ЄС-ФАО (кінцева дата деяких з них – 2019 р.), загальний бюджет яких становить більше 506 млн. дол. США [238].

Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР).

Цілі, політики та оцінка ефективності МФСР.

Головна стратегічна ціль МФСР у 2011–2015 рр. полягала у наданні можливості бідним сільським жителям поліпшити їх продовольчу безпеку та харчування, підвищити свої доходи і зміцнити життєстійкість. Увага МФСР була сконцентрована на розширенні можливостей сільського населення у доступі до природних ресурсів, сприянні пом'якшення наслідків змін клімату та адаптації до них, удосконаленні сільськогосподарських технологій та ефективності виробництва послуг, поширенні доступу до інклюзивних фінансових послуг, інтеграції бідних сільських жителів до виробничо-збутових ланцюгів [239].

Стратегічна рамкова програма МФСР на 2016–2025 рр. установила нову головну ціль: подолання бідності сільського населення та забезпечення продовольчої безпеки на основі вигідних, стійких та стабільних засобів до існування. Стратегічні цілі, установлені МФСР на 2016–2025 рр. охоплюють: 1) збільшення виробничого потенціалу сільського населення шляхом розширення доступу до природних ресурсів, сільськогосподарських технологій та виробничих послуг, інклюзивних фінансових послуг, харчування); 2) збільшення переваг бідного сільського населення від участі в ринку (шляхом створення багатогалузевих сільськогосподарських підприємств і можливостей працевлаштування, здійснення інвестицій у сільське господарство, розвиток сільської інфраструктури); 3) зміцнення екологічної стійкості та стійкості до змін клімату бідного сільського населення [239].

Політика МФСР спрямована на більш повну мобілізацію фінансових ресурсів та здійснення інвестицій з метою сприяння виробництву продовольства та поліпшення становища з харчуванням бідних груп населення в країнах, що розвиваються.

Оцінка ефективності діяльності МФСР базується на оцінці якості здійснюваних програм. За результатами річних звітів 2012–2015 рр. оцінки якості за такими показниками, як ефективність тематичних сфер, прогнозований вплив на показники злиденності, гендерна рівність, інновації та навчання, стійкість переваг становили від 94 % до 100 %, що свідчить про високу якість програм і проектів МФСР.

Механізм формування та розподілу МФСР фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку.

Формування ресурсів МФСР відбувається за рахунок внесків держав-членів, доходу від інвестиційної діяльності, повернення коштів за раніше наданими кредитами, співфінансування на двосторонній і багатосторонній основі по лінії багатосторонніх банків розвитку і національних агентств зі сприяння розвитку.

З метою забезпечення безперервного характеру операцій МФСР Рада керуючих кожні три роки переглядає рівень наявних у Фонду ресурсів та ухвалює рішення про необхідний обсяг поповнення ресурсів МФСР державами-членами. Ці внески відносяться до категорії регулярних, призначення та використання яких визначається Радою керуючих і Виконавчою радою. Крім того, держави-члени Фонду можуть здійснювати цільові внески, визначаючи призначення їх використання (тематику, регіон або країну-реципієнта) [243].

МФСР виділяє фінансування на проекти та програми, спеціально розроблені для створення чи вдосконалення систем виробництва продовольства, а також на реалізацію супутніх політичних та економічних стратегій. Діяльність МФСР спрямована на збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва в країнах з низьким рівнем доходу і дефіцитом продовольства, а також підвищення якості харчування і загалом рівня життя найбідніших верств населення [243].

МФСР надає пряме фінансування у вигляді позик і грантів. Умови кредитування варіюються залежно від величини ВВП на душу населення в конкретній країні. Країни-члени МФСР, що мають 805 дол. США (або менше) ВВП на душу населення в цінах 1992 р. мають право на отримання кредитів на особливих пільгових умовах [244]. Кредити виділяються строком до 50 років з початком погашення через 10 років і оплатою послуг у розмірі 1 % в рік. МФСР надає також безоплатні гранти, загальний обсяг яких не перевищує 10 % від величини наданих позик [243].

Динаміка бюджету МФСР (за внесками донорів).

З 2005 р. МФСР інвестував майже 9 млрд. дол. США за рахунок внесків держав-членів фонду та більше 4 млрд. дол. США у вигляді спільного фінансування з боку партнерів (табл. 2.19). Найбільшим двостороннім донором МФСР з 1978 р. стала Іспанія, частка якої в загальному обсязі двостороннього співфінансування становила 34 %. Частка фінансових ресурсів, наданих Нідерландами, Бельгією, Німеччиною, Францією становила по 9 % відповідно.

Найбільшими донорами МФСР у багатосторонньому співфінансуванні є фонд ОПЕК з міжнародного розвитку (19 %), Африканський банк розвитку (17 %), МБРР (9 %), Арабський фонд економічного та соціального розвитку (8 %), Всесвітня продовольча програма (7 %). Обсяги співфінансування двосторонніми та багатосторонніми донорами програм і проектів МФСР представлено в додатку М, табл.5.

Таблиця 2.19

**Фінансування МФСР програм та проектів у сфері сталого розвитку,
млн. дол. США**

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
МФСР											
Кредити	499,3	515,0	563,1	561,4	670,5	794,2	947,2	960,7	731,1	625,8	1227,6
Гранти	36,6	41,8	35,7	40,9	47,0	51,2	50,4	71,5	50,0	50,6	73,6
Усього	535,9	556,8	598,8	602,3	717,5	845,4	997,6	1037,1	884,1	759,1	1395,3
Співфінансування											
Багатосторонні донори	74,8	67,3	401,2	202,3	285,2	543,4	213,2	153,3	207,1	128,0	861,7
Двосторонні донори	39,1	27,0	17,4	13,3	25,0	74,5	159,4	183,0	87,8	4,5	21,2
Неурядові організації	1,6	0,6	1,0	3,5	0,7	10,4	-	3,5	-	0,9	-
Інші	8,6	1,3	7,8	99,3	2,5	48,9	39,6	80,5	34,9	104,9	180,7
Усього	124,2	96,1	427,3	318,3	313,4	677,2	412,2	420,3	329,8	238,4	1063,6
Місцеві внески	419,1	290,5	281,5	286,6	368,3	934,0	834,3	599,5	552,7	601,0	925,5
Загальний обсяг фінансування	1027,9	906,5	1275,8	1170,6	1358,8	2411,4	2198,3	2003,0	1720,2	1552,9	3319,7

Складено автором на основі звітів МФСР ([244])

Обсяги фінансування МФСР програм сталого розвитку (за регіонами, тематичними напрямками).

Найбільші обсяги фінансування (майже 1,7 млрд. дол. США) за програмами та проектами МФСР у 2005–2015 рр. отримали країни Азії та Тихоокеанського регіону: близько 40 % коштів виділено на розроблення інноваційних технологій; 32 % – на інформаційно-пропагандистську діяльність, політичний діалог та ініціативи з обміну знаннями; 18 % – на підтримку навчання та зміцнення потенціалу в сільських громадах; 10 % – на інновації в розвиток виробничо-збутових ланцюжків [245]. Протягом 2005–2015 рр. частка

фінансових ресурсів, наданих МФСР цьому регіону збільшилась з 27 % до 41 % (додаток Н, табл. Н.6).

Частка людей, які страждають від голоду, у цьому регіоні залишається високою, особливо в сільських районах Південної Азії. Такі тенденції, як уповільнення економічного зростання, погіршення стану навколишнього середовища, і, як наслідок, зростання цін на продовольство можуть призвести до зменшення продовольчої безпеки та безпеки харчування. Більше 70% населення регіону залежить від сільського господарства, мінливість клімату підриває його засоби до існування. Тому проекти МФСР зосереджені на зміцненні потенціалу незаможних сільських людей для більшої адаптації до зміни клімату.

Обсяг фінансування МФСР Східної та Південної Африки протягом 2005–2015 рр. становив 1,1 млрд. дол. США. 70 % населення цього регіону проживають у сільській місцевості. Продуктивність праці в сільському господарстві обмежена значною деградацією земель, хронічними посухами та обмеженим доступом до кредитних ресурсів. Крім цього, розвитку цього регіону перешкоджають збройні конфлікти.

Західна та Центральна Африка посідає 3-тє місце за фінансуванням МФСР: протягом 2005–2015 рр. інвестиції становили 0,8 млрд. дол. США. Економічне зростання в цьому регіоні в цілому привело до зниження рівня бідності й покращення показників людського розвитку [245]. Основними ризиками в подальшому економічному та соціальному прогресі залишаються політична та соціальна нестабільність, зміна клімату, що є зростаючою проблемою для стійкості сільських громад.

У регіонах Близького Сходу та Північної Африки, Центральної та Східної Європи, Центральної Азії діяльність МФСР спрямована на скорочення бідності та підвищення продовольчої безпеки за рахунок кредитів і грантів для сталого розвитку сільського господарства та сільських ініціатив у сфері розвитку. Протягом 2005 -2015 рр. у розвиток цього регіону МФСР надано 0,7 млрд. дол. США. 41% населення всіх країн Близького Сходу та Північної Африки живе в

сільських районах [245]. Діяльність МФСР зорієнтована на національні пріоритети розвитку цього регіону, що включають: розширення доступу дрібних фермерів до фінансування в сільській місцевості; збільшення зайнятості сільської молоді, налагодження зв'язків дрібних виробників нетрадиційних культур на внутрішніх і міжнародних ринках, поліпшення управління земельними та водними ресурсами, зниження вразливості до нестачі води та стійкості до зміни клімату.

Більше половини населення Центральної та Східної Європи, Центральної Азії проживає у сільській місцевості. У цих регіонах МФСР орієнтується на підвищення сільських фінансових послуг, установлення більш широких ринкових зв'язків для дрібних сільських товаровиробників, розвиток малих і середніх підприємств, а також будівництво доріг та інших об'єктів інфраструктури для підвищення ефективності сільської економіки. МФСР сприяє також зростанню сільської економіки, створенню робочих місць та зниженню рівня безробіття через використання потенціалу грошових переказів.

Найменші обсяги фінансування МФСР (0,67 млрд. дол. США) спрямовані до країн Латинської Америки та Карибського басейну, 20% населення проживає у сільській місцевості. Це пов'язано з тим, що постійні зусилля з підтримки макроекономічної стабільності й досягнення певної бюджетної дисципліни, навіть в умовах кризи, у країнах Латинської Америки та Карибського басейну внесли позитивні зміни. У регіоні спостерігається позитивна динаміка скорочення масштабів злиденності. Тим не менш стихійні лиха, що повторюються, здійснюють негативний вплив на найбільш уразливі групи населення, до яких відносяться безземельні селяни та корінні народи.

Результати аналізу цілей та політики програм і установ ООН у сфері фінансування сталого розвитку; механізму формування та розподілу фінансових ресурсів; динаміки бюджету; обсягів фінансування програм сталого розвитку представлено в *табл.2.20*.

Таблиця 2.20

Порівняльна характеристика діяльності програм і установ ООН у сфері фінансування сталого розвитку

Організація	Цілі	Механізм формування фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку	Динаміка бюджету (за внесками донорів)	Фінансування програм сталого розвитку (за регіонами, тематичними напрямками)
ПРООН	<p>Стратегічні цілі на 2014 – 2017 рр.:</p> <p>1) всеосяжне і стале зростання та розвиток; 2) зміцнення систем демократичного управління в цілях задоволення очікувань громадян; 3) зміцнення інститутів для забезпечення загального доступу до основних послуг; 4) гендерна рівність і розширення прав і можливостей жінок; 5) запобігання лих і управління ризиками; 6) швидке відновлення і швидке повернення на шлях сталого розвитку; 7) лідерство в сфері аналітичної роботи</p>	<p>Добровільні внески двосторонніх і багатосторонніх донорів, що групуються в рамках фондів регулярних (основних) та інших (неосновних) ресурсів</p>	<p>Зменшення внесків донорів з 2011 р. <i>Найбільші двосторонні донори:</i> Норвегія, Велика Британія, Швеція, Японія, США, Швейцарія, Нідерланди, Данія, Німеччина, Канада.</p> <p><i>Найбільші багатосторонні донори:</i> Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, Глобальний екологічний фонд, Європейський Союз, Багатосторонній донорський цільовий фонд.</p>	<p>Регіони: Азія та Тихоокеанський регіон (27,2%), Латинська Америка та Карибський басейн (22,7%), Африка (21,4%), Європа та СНД (7,3%).</p> <p><i>Тематичні напрями:</i> підвищення відповідальності держустанов (33%), інклюзивне та стійке зростання (24,7%), демократичне зростання (15,2%), запобігання кризам та відновлення (7,8%), стійкість до зміни клімату та стихійних лих (7,3%), підвищення ефективності розвитку (5,6%).</p>
ВПП	<p>Стратегічні цілі на 2014 – 2017 рр.:</p> <p>1) порятуюнок життя людей і захист засобів до існування у надзвичайних ситуаціях; 2) підтримка або відновлення продовольчої безпеки і раціону харчування, створення або відновлення засобів до існування у нестачі; 3) зниження ризику і надання можливості людям, громадам і країнам задовольняти свої потреби у сфері продовольства і раціону харчування; 4) скорочення недоїдання і руйнування кола голоду, що переходить з покоління в покоління.</p>	<p>Добровільні пожертвування урядових донорів, міжнародних фінансових інститутів і установ ООН, приватних донорів.</p>	<p>Збільшення внесків донорів у 2010 – 2014 рр.</p> <p><i>Найбільші двосторонні донори:</i> США, Канада, Європейська комісія, Велика Британія, Японія.</p> <p><i>Найбільші багатосторонні донори:</i> Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації ООН, Загальний гуманітарний фонд ООН, Африканський банк розвитку, Фонд міжнародного розвитку ОПЕК, Світовий банк, Союз південноамериканських націй.</p>	<p>Регіони: Африка на південь від Сахари (60%); Середній Схід та Північна Африка</p> <p><i>Програми:</i> екстрені операції, допомога на відновлення (80%)</p>
Світовий банк (МБРР, МАР)	<p>Цілі: викоринити крайню бідність, скоротивши до 2030 р. до 3% частку світового злиденного населення та забезпечити добробут для всіх, збільшивши доходи 40% найбідніших жителів кожної країни</p>	<p>МБРР: власний капітал, дохід від операцій, а також середньо- і довгострокових позик на міжнародних ринках капіталів.</p> <p>МАР: внески урядів країн-донорів, трансферти МБРР і МФК</p>	<p>Збільшення у 2005 – 2015 рр. капіталу МБРР 32,1 до 40,2 млрд. дол. США, МАР - з 22,4 млрд. дол. США до 52,2 млрд. дол. США</p>	<p>Регіони: Африка (22%), Латинська Америка та Карибський басейн (20%).</p> <p><i>Сектори:</i> державне управління та судово-правова система – 22%, транспорт – 16%, енергетика і гірничодобувна</p>

				промисловість – 13%, охорона здоров'я та інші послуги у соціальній сфері – 12%, фінанси – 10%, водопостачання, каналізація, захист від паводків – 9%, освіта – 8%, сільське, лісове господарство, рибальство – 7%, промисловість і торгівля – 5%.
ФАО	<p>Стратегічні цілі на 2014 – 2017 рр.:</p> <p>1) сприяння викоріненню голоду і вирішенню проблеми відсутності продовольчої безпеки і неповноцінного харчування; 2) стійке збільшення обсягу і підвищення якості товарів і послуг сільського, лісового та рибного господарства; 3) скорочення масштабів бідності в сільських районах; 4) підвищення рівня відкритості та ефективності агропродовольчих систем; 5) підвищення стійкості засобів до існування перед загрозами і кризами.</p>	Нараховані та добровільні внески.	<p><i>Найбільші двосторонні донори:</i> США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Китай, Італія, Канада, Іспанія</p>	<p>Обсяг фінансування ЄС сільських із ФАО програм у 2007 – 2014 рр. 142,4 млн. євро</p> <p><i>Регіони:</i> Східна та Південна Африка – 36 %; Близький Схід та Північна Африка – 30,4 %; Азія та Тихоокеанський регіон; Західна та Центральна Африка – 12 %.</p>
МФСР	<p>Стратегічні цілі на 2016 – 2025 рр.: 1) збільшення виробничого потенціалу сільського населення шляхом розширення доступу до природних ресурсів, сільськогосподарських технологій та виробничих послуг, інклюзивних фінансових послуг, харчування); 2) збільшення переваг бідного сільського населення від участі в ринку (шляхом створення багатогалузевих сільськогосподарських підприємств і можливостей працевлаштування, здійснення інвестицій у сільське господарство, розвиток сільської інфраструктури); 3) зміцнення екологічної стійкості та стійкості до змін клімату бідного сільського населення</p>	<p>Внески держав-членів, дохід від інвестиційної діяльності, повернення коштів за раніше наданими кредитами, співфінансування на двосторонній і багатосторонній основі по лінії багатосторонніх банків розвитку і національних агентств зі сприяння розвитку.</p>	<p><i>Найбільші донори у двосторонньому спів фінансуванні:</i> Іспанія, Нідерланди, Бельгія, Німеччина, Франція.</p> <p><i>Найбільші донори у багатосторонньому співфінансуванні:</i> фонд ОПЕК з міжнародного розвитку, Африканський банк розвитку, МБРР, Арабський фонд економічного та соціального розвитку, ВПП.</p>	<p><i>Регіони:</i> Азія та Тихоокеанський регіон (33%), Східна та Південна Африка (22%), Західна та Центральна Африка (16%), Близький Схід, Північна Африка та Європа (15%), Латинська Америка та Карибський басейн (14%).</p> <p><i>Тематичні напрями:</i> розробка інноваційних технологій (40%), інформаційно-пропагандистська діяльність, політичний діалог та підтримка навчання та зміцнення потенціалу в сільських громадах (18%); інновації в розвитку виробничо-збутових ланцюжків (10%).</p>

Таким чином, проведений аналіз цілей та політик у сфері фінансування сталого розвитку, механізму формування та розподілу фінансових ресурсів; динаміки бюджету; обсягів фінансування програм сталого розвитку ПРООН, ВПП, Світового банку, ФАО, МФСР дозволив визначити детермінанти політики у сфері фінансування сталого розвитку, які набувають спільних та специфічних рис:

1) наявність в усіх організаціях чітко виражених цілей, зафіксованих в програмних документах і спрямованих на досягнення сталого розвитку;

2) зміну цілей усіма організаціями у 2014 р., що було пов'язано з досягнутим прогресом у виконанні попередніх цілей, врахуванням останніх глобальних тенденцій та проблем у сфері сталого розвитку;

3) наявність в усіх організаціях власних критеріїв оцінки ефективності діяльності щодо здійснення програм у сфері сталого розвитку та інституційної результативності, що періодично переглядаються;

4) наявність загальних для всіх організацій найбільших двосторонніх (США, Велика Британія, Японія, Німеччина, Франція, Канада, Іспанія) та різних багатосторонніх донорів (ПРООН – Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, Глобальний екологічний фонд, Європейський Союз, Багатосторонній донорський цільовий фонд; ВПП – Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації ООН, Загальний гуманітарний фонд ООН, Африканський банк розвитку, Фонд міжнародного розвитку ОПЕК, Світовий банк, Союз південноамериканських націй; МФСР – фонд ОПЕК з міжнародного розвитку, Африканський банк розвитку, МБРР, Арабський фонд економічного та соціального розвитку), що пов'язано з різними цілями та завданнями багатосторонніх партнерів у сфері сталого розвитку;

5) ієрархію пріоритетності регіонів у розподілі організаціями допомоги. Усі організації спрямовують найбільшу частку допомоги до Африки, Азії та Тихоокеанського регіону, Латинської Америки та Карибського басейну;

6) диференціацію механізмів формування та розподілу фінансових ресурсів (формування ПРООН фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку здійснюється за рахунок добровільних внесків двосторонніх і багатосторонніх донорів, що групуються в рамках фондів регулярних та інших ресурсів, МБРР – власного капіталу, доходу від операцій та позик на міжнародних ринках капіталів, МАР – внесків урядів країн-донорів, трансфертів МБРР і МФК, ВПП – добровільних пожертвувань урядових і приватних донорів, міжнародних фінансових інститутів, установ ООН, ФАО – нарахованих та добровільні внески двосторонніх донорів, МФСР – внесків держав-членів, доходу від інвестиційної діяльності, співфінансування на двосторонній та багатосторонній основі по лінії банків розвитку і національних агентств зі сприяння розвитку);

7) стабільний приріст внесків двосторонніх і багатосторонніх донорів в усіх організаціях (крім ПРООН), брак фінансових ресурсів ВПП, не зважаючи на збільшення добровільних внесків донорів.

Висновки до розділу 2

1. У результаті аналізу динаміки основних макроекономічних показників ідентифіковано повний цикл розвитку світової економіки та виокремлено такі фази: 1) 1945–1972 рр.; 2) 1973–1996 рр.; 3) 1997–2008 рр.; 4) 2009 р. – до тепер, що обумовлюють особливості фінансової політики ООН у сфері розвитку.

2. Аналіз глобального інституціонального забезпечення сфери фінансування розвитку протягом 1945–2015 рр. дозволив визначити хронологічні етапи трансформацій ключових пріоритетів політики в цій сфері: 1-й етап (1945–1969 рр.) – деколонізаційний (перехід від оцінки можливостей збільшення обсягів фінансування, визначення джерел фінансування, складання планів до розробки та реалізації конкретних заходів щодо прискореного

припливу капіталу і технічної допомоги в країни, що розвиваються, та встановлення цільових показників їх економічного розвитку); 2-й етап (1970–1999 рр.) – еволюційний (удосконалення механізмів та інструментів передачі ресурсів країнам, що розвиваються, для фінансування розвитку на передбачуваних, гарантованих та постійній основі); 3-й етап (з 2000 р. – дотепер) – модернізаційний (впровадження змін у застосуванні фінансових інструментів (збільшення використання національних державних і приватних ресурсів; встановлення цільових показників економічного і соціального розвитку, екологічної стійкості, формування глобального партнерства з метою розвитку (2000–2015 рр.); встановлення цільових інтегрованих індикаторів сталого розвитку (з 2015 р. – дотепер)).

3. Проведена оцінка взаємозв'язку зовнішньої допомоги та економічного зростання країн, що розвиваються, на підставі моделювання впливу офіційної допомоги розвитку, наданої двосторонніми й багатосторонніми донорами, на величину ВВП країн-реципієнтів (у розрізі груп країн за рівнем доходу) дозволила підтвердити гіпотезу щодо відсутності прямого впливу допомоги на економічне зростання як найменш розвинених країн, так і країн з рівнем доходу нижче та вище середнього, що пов'язано з невиконанням країнами-членами КСР ОЕСР зобов'язань з надання офіційної допомоги розвитку за встановленим цільовим показником 0,7 % ВНД, низькою результативністю фіскальної, монетарної та торговельної політики в країнах-реципієнтах, виникненням надзвичайних обставин у деяких країнах, пов'язаних з соціально-політичною напругою, нестабільністю фінансування міжнародними організаціями.

4. Виокремлено та систематизовано чинники підвищення ефективності зовнішньої допомоги залежно від дій суб'єктів впливу: 1) від дій країн-реципієнтів допомоги (наявність національної стратегії розвитку; наявність надійних національних систем закупівель; забезпечення якісного державного фінансового управління); 2) від дій донорів (узгодженість з національними пріоритетами; використання національних систем закупівель та державного

фінансового управління країн-реципієнтів допомоги; збільшення передбачуваності та стабільності допомоги; збільшення незв'язаності допомоги; зменшення фрагментації допомоги); 3) від спільних дій донорів і країн-реципієнтів допомоги (забезпечення взаємної підзвітності; забезпечення участі всіх зацікавлених сторін; забезпечення управління, орієнтованого на результати).

5. Установлено трансформацію підходів до управління ефективністю зовнішньої допомоги, що полягає у переході з вузької орієнтації на управління якістю допомоги на рівні урядів країн-реципієнтів і донорів на більш широкий та цілісний підхід, що враховує внесок реального співробітництва усіх зацікавлених сторін, в тому числі громадянського суспільства та приватного сектору, у досягнення ефективного розвитку в цілому;

6. Установлено принципи підвищення ефективності зовнішньої допомоги, що включають: 1) базові принципи управління ефективністю зовнішньої допомоги, установлені Паризькою декларацією (2005 р.) (приналежність, узгодженість, гармонізація, управління, орієнтоване на результати, взаємна підзвітність); 2) загальні принципи ефективного співробітництва у сфері розвитку, визначені Пусанським планом партнерства (2011 р.) (право на пріоритетність розвитку країн, що розвиваються; зосередженість на результатах; співробітництво з метою інклюзивного розвитку; прозорість і підзвітність один одному).

7. Проведення аналізу цілей та політики у сфері фінансування сталого розвитку, механізму формування та розподілу фінансових ресурсів; динаміки бюджету; обсягів фінансування програм сталого розвитку ПРООН, ВПП, Світового банку, ФАО, МФСР дозволило: 1) установити наявність в усіх організаціях чітко виражених цілей, спрямованих на досягнення сталого розвитку; 2) установити зміну цілей всіма організаціями у 2014 р., що було пов'язано з досягнутим прогресом у виконанні попередніх цілей, врахуванням останніх глобальних тенденцій та проблем у сфері сталого розвитку; 3) установити наявність в усіх організаціях власних критеріїв оцінки

ефективності діяльності щодо здійснення програм у сфері сталого розвитку та інституційної результативності, що періодично переглядаються; 4) установити наявність загальних для всіх організацій найбільших двосторонніх (США, Велика Британія, Японія, Німеччина, Франція, Канада, Іспанія) та різних багатосторонніх донорів (ПРООН – Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, Глобальний екологічний фонд, Європейський Союз, Багатосторонній донорський цільовий фонд; ВПП – Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації ООН, Загальний гуманітарний фонд ООН, Африканський банк розвитку, Фонд міжнародного розвитку ОПЕК, Світовий банк, Союз південноамериканських націй; МФСР - фонд ОПЕК з міжнародного розвитку, Африканський банк розвитку, МБРР, Арабський фонд економічного та соціального розвитку), що пов'язано з різними цілями та завданнями багатосторонніх партнерів у сфері сталого розвитку; 5) визначити пріоритетність регіонів у розподілі організаціями допомоги. Усі організації спрямовують найбільшу частку допомоги до Африки, Азії та Тихоокеанського регіону, Латинської Америки та Карибського басейну; 6) установити диференціацію механізмів формування та розподілу фінансових ресурсів, багатосторонніх донорів 7) установити стабільний приріст внесків двосторонніх і багатосторонніх донорів в усіх організаціях (крім ПРООН), брак фінансових ресурсів ВПП, не зважаючи на збільшення добровільних внесків донорів.

Основні результати проведеного дослідження опубліковані в працях [188; 189; 197; 198; 214; 215; 216; 217; 229; 230; 231; 240; 241; 242; 246].

РОЗДІЛ 3

КОМПАРАТИВНІ СПІВСТАВЛЕННЯ СИСТЕМНИХ ЗАСАД ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

3.1. Політики країн, що розвиваються, у сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття

Протягом 2000–2015 рр. зусилля світового співтовариства були спрямовані на досягнення Цілей розвитку тисячоліття, встановлених Генеральною Асамблеєю ООН у «Декларації тисячоліття ООН» [46], виконання яких має важливе значення у подальшому досягненні цілей сталого розвитку.

Для визначення стану і тенденцій досягнення Цілей розвитку тисячоліття проведено аналіз виконання основних завдань, поставлених у рамках установлених ООН цілей, у розрізі регіонів світу. При здійсненні аналізу враховано класифікацію географічних регіонів ООН, яка включає такі регіони: Африка на південь від Сахари, Північна Африка, Латинська Америка та Карибський басейн, Східна Азія, Південна Азія, Південно-Східна Азія, Західна Азія, Океанія, Кавказ і Центральна Азія. Слід відзначити, що більшість завдань, передбачених Цілями розвитку тисячоліття, країни повинні були виконати до 2015 р., при цьому з метою оцінки прогресу за стандартний базисний рік ООН було прийнято 1990 рік.

Ціль 1. Ліквідація злиденності та голоду.

Одним із завдань щодо ліквідації злиденності та голоду було скорочення вдвічі за період 1990–2015 рр. частки населення з доходом менше 1,25 дол. США в день.

Загалом у регіонах, що розвиваються, частка населення з доходом за паритетом купівельної спроможності менше 1,25 дол. США зменшилася протягом 1990–2011 рр. у 2,6 рази. Як свідчать дані *рис. 3.1*, завдання було виконано майже в усіх регіонах, крім Африки на південь від Сахари. Так, у Кавказі та Центральній Азії частка населення з доходом менше 1,25 дол. США в день зменшилась у 21 раз, у Східній Азії у 9,6 рази, Океанії – у 8 разів, Південно-Східній Азії – у 3,8 рази, Західній Азії – у 3,5 рази, Північній Африці – у 3,3 рази, Африці на південь від Сахари – у 1,2 рази.

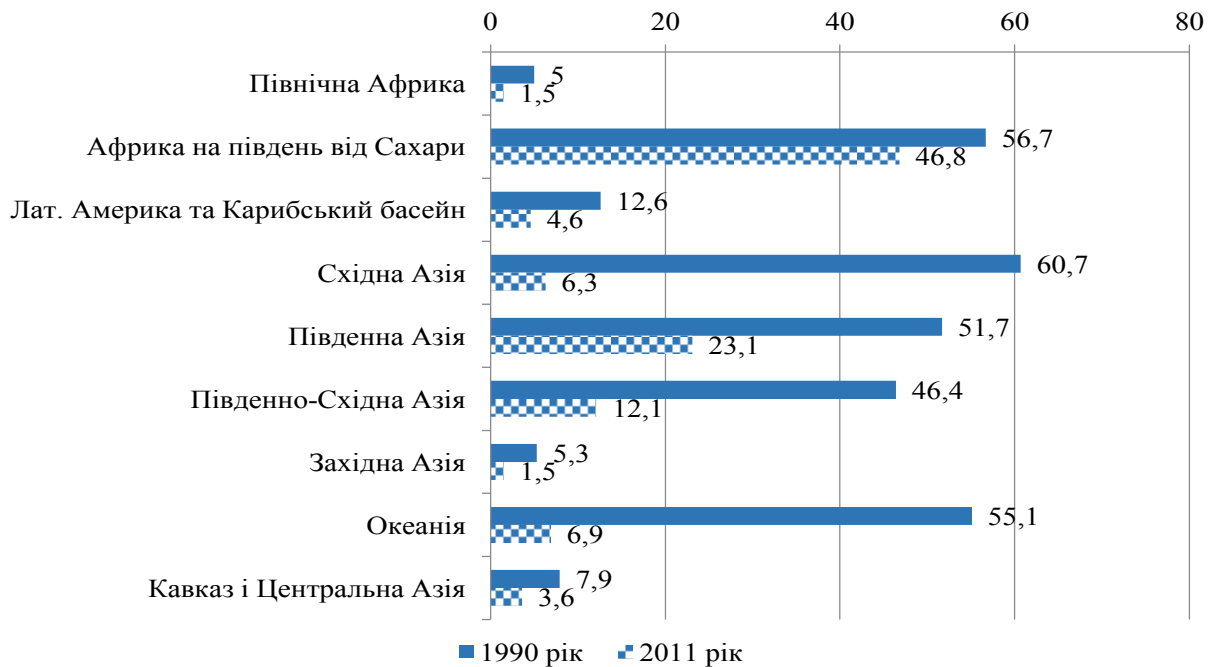

Рис. 3.1. Частка населення з доходом за паритетом купівельної спроможності менше 1,25 дол. США в день, % (складено автором на основі [247])

Незважаючи на скорочення вдвічі частки людей з доходом менше 1,25 дол. США, як вже зазначалося, за оцінками ООН, у 2015 р. 825 млн. людей живуть в умовах крайньої злиденності, 800 млн. людей продовжують страждати від голоду [248]. До факторів, що негативно впливають на боротьбу з ліквідацією злиденності та голоду в регіонах, що розвиваються, слід віднести політичну нестабільність, громадянські конфлікти та війни, стихійні лиха,

стрімке зростання чисельності населення, відсутність доступу до базових послуг, що включають забезпечення покращеними джерелами питної води, санітарно-технічними засобами, освітні послуги, соціальний захист.

Ціль 2. Забезпечення загальної початкової освіти.

Досягнення цілі щодо забезпечення загальної початкової освіти передбачало забезпечення можливості до 2015 р. дітей у всьому світі отримувати в повному обсязі початкову шкільну освіту. Пороговим значенням у виконанні цього завдання є 97%, досягнення якого свідчить про загальне охоплення освітою.

Загалом за регіонами, що розвиваються, 2015 року чистий коефіцієнт охоплення початковою освітою становив 91%. За даними *рис.3.2* видно, що завдання щодо забезпечення загальної початкової освіти виконано в Північній Африці, Східній Азії, близькими до виконання є такі регіони, як Океанія, Західна та Південна Азія, Південно-Східна Азія, Кавказ і Центральна Азія, Латинська Америка та Карибський басейн.

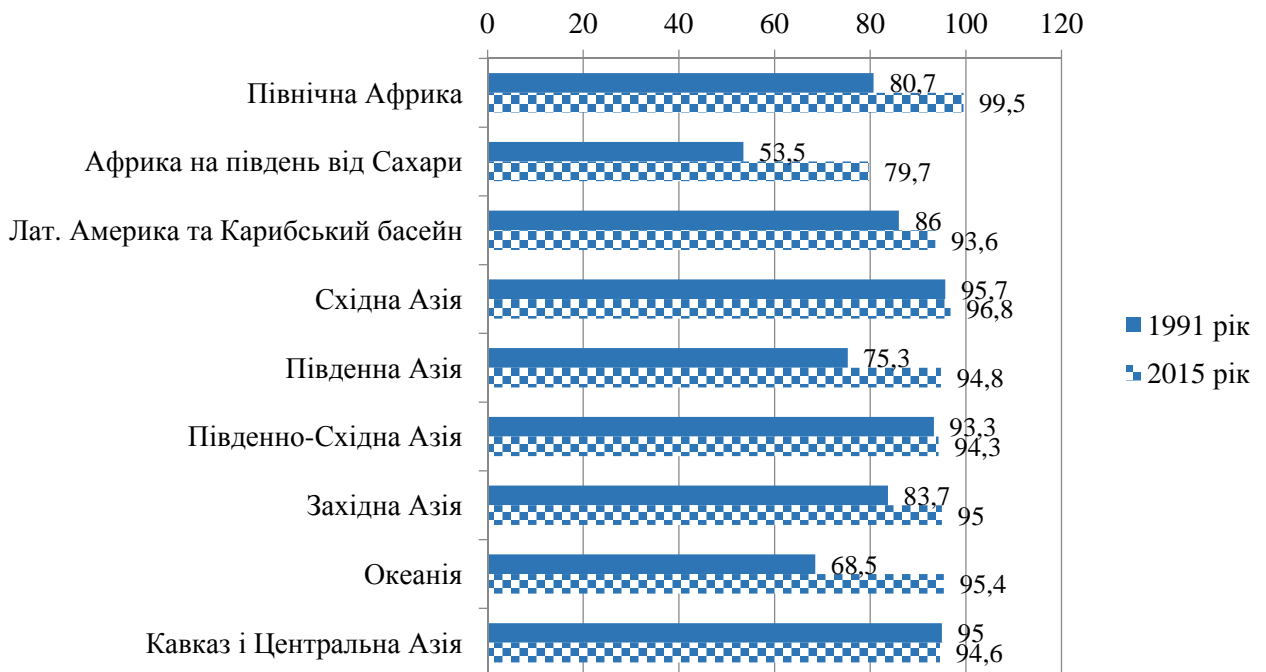

Рис. 3.2. Чистий коефіцієнт охоплення початковою освітою (складено автором на основі [247])

Щодо Африки на південь від Сахари, незважаючи на збільшення протягом 1991–2015 рр. чистого коефіцієнту охоплення початковою освітою у цьому регіоні у 1,5 раза, цілі щодо забезпечення загальної початкової освіти залишились невиконаними через стрімке зростання чисельності населення молодшого шкільного віку (на 86% протягом 1990–2015 рр.) [248], високий рівень злиденності, збройні конфлікти та інші надзвичайні ситуації.

Ціль 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок.

Заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок включало ліквідацію нерівності між статями у сфері початкової і середньої освіти до 2005 р., а не пізніше ніж до 2015 р. — на всіх рівнях освіти.

Як свідчать дані *рис.3.3*, станом на 2015 р. майже в усіх регіонах, крім Океанії, Західної Азії та Африки на південь від Сахари, виконано завдання щодо ліквідації нерівності між статями у сфері освіти.

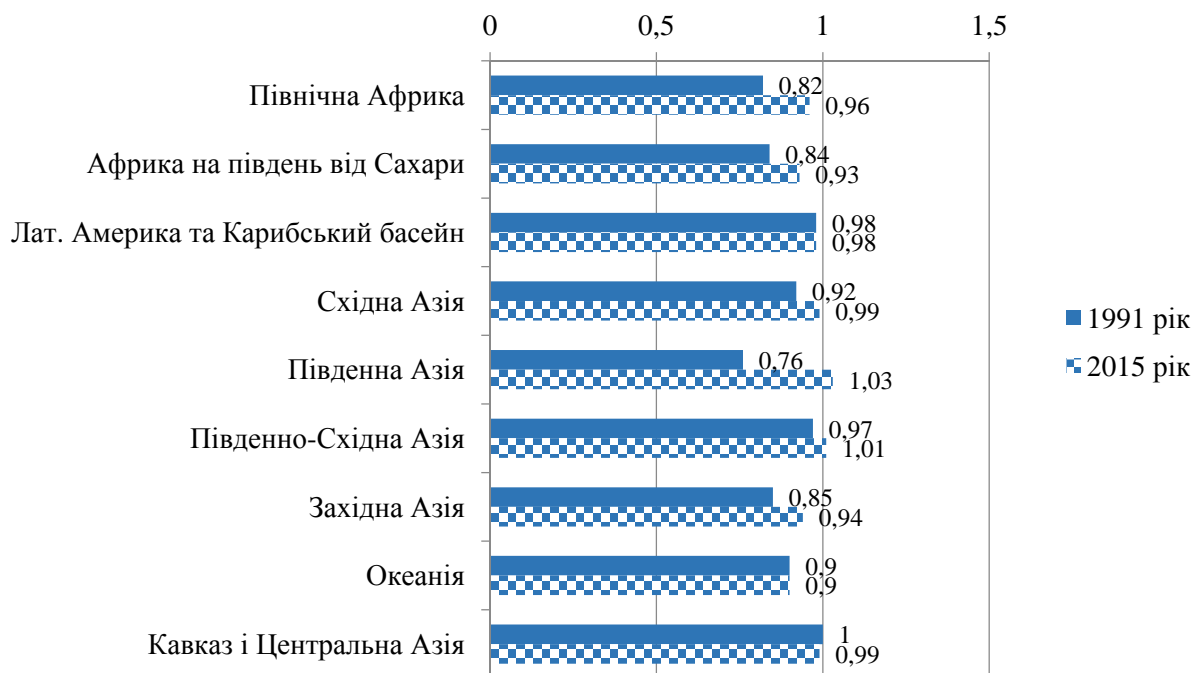

Рис. 3.3. Співвідношення дівчаток і хлопчиків в системах початкової, середньої та вищої освіти (складено автором на основі [247])

Ціль 4. Скорочення дитячої смертності.

Виконання цілі щодо скорочення дитячої смертності передбачало зменшення на дві третини за період 1990-2015 рр. смертності серед дітей у віці до п'яти років.

Загалом за регіонами, що розвиваються, протягом 1990 – 2013 рр. дитяча смертність скоротилася вдвічі. Регіонами, що виконали завдання у повному обсязі, стали Східна Азія та Латинська Америка та Карибський басейн, що скоротили дитячу смертність на 76% і 67% відповідно (рис.3.4). Слід відзначити збільшення дитячої смертності в Північній Африці на 0,3%, що пов'язано з некваліфікованими медико-санітарними заходами.

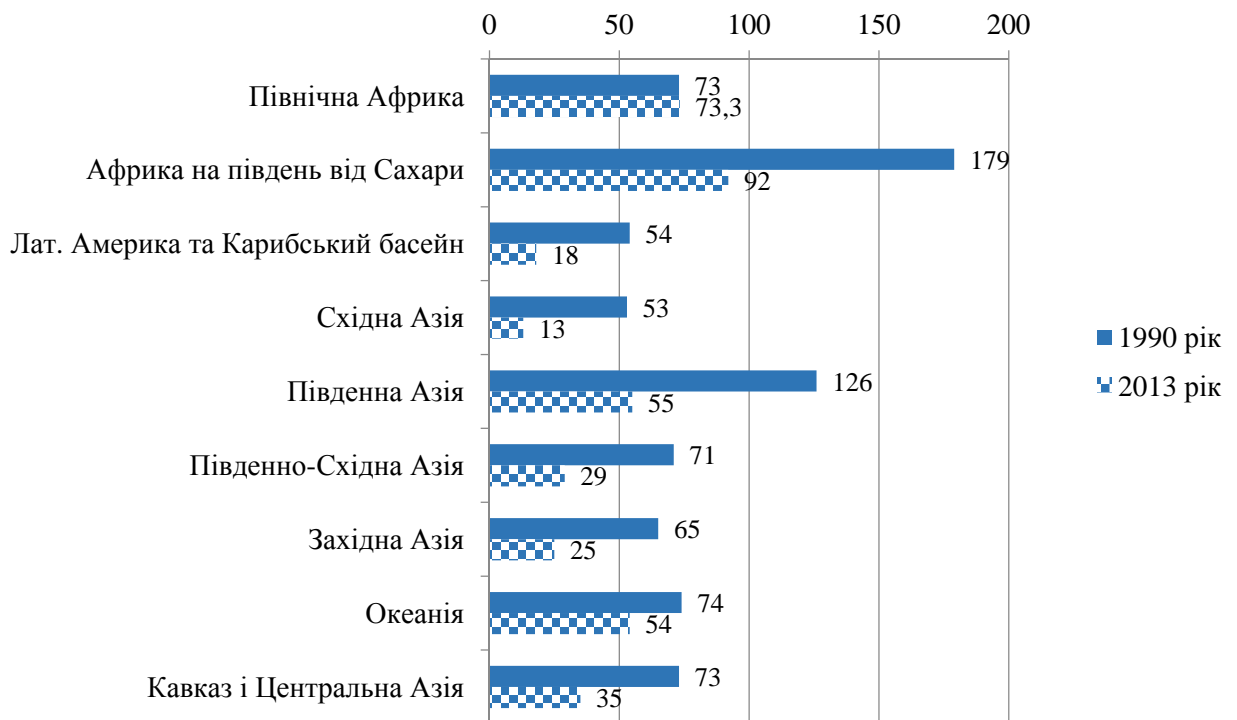

Рис. 3.4. Коефіцієнт смертності дітей у віці до п'яти років (складено автором на основі [247])

Ціль 5. Поліпшення охорони материнства.

З метою досягнення цілі щодо поліпшення охорони материнства необхідним було зниження на три чверті за період 1990–2015 рр. показника материнської смертності. Дані рис. 3.5 свідчать про невиконання встановленого

завдання: загалом у регіонах, що розвиваються, показник материнської смертності зменшився протягом 1990–2013 рр. усього на 47 %.

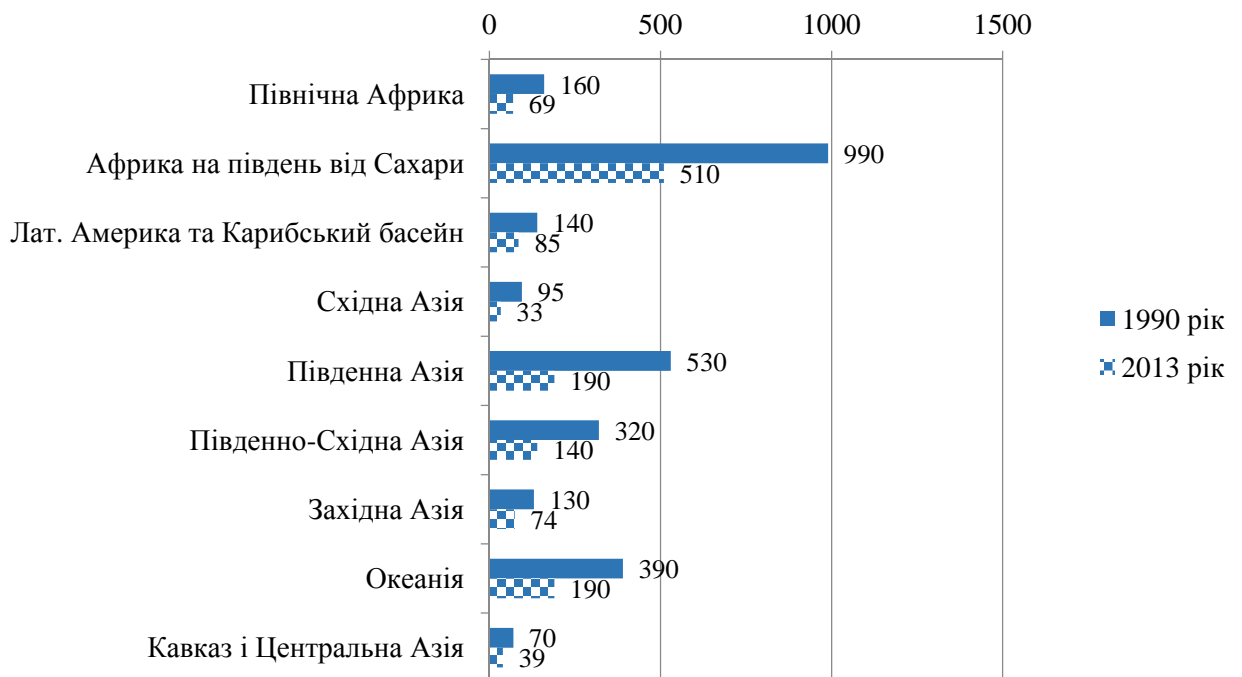

Рис. 3.5. Показник материнської смертності (складено автором на основі [247])

Регіонами, в яких відбулося найбільше зниження материнської смертності, стали Східна Азія (на 65 %), Південна Азія (на 64 %). Слід відзначити такі причини невиконання завдання щодо поліпшення охорони материнства: некваліфіковані медико-санітарні заходи, нерівність в доступі до послуг щодо охорони материнського здоров'я, низький рівень освіти матерів, їхніх прав і можливостей.

Ціль 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями.

Одним із завдань щодо боротьби з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями було зупинення до 2015 р. поширення ВІЛ/СНІДу і покладення початку тенденції до скорочення захворюваності.

Протягом 2001–2013 рр. частка ВІЛ-інфікованих людей у регіонах, що розвиваються, зменшилася вдвічі. Поряд з цим слід зазначити, що завдання виконано у всіх регіонах, крім Північної Африки та Східної Азії (рис. 3.6). Так,

протягом 2001–2013 рр. у Африці на південь від Сахари частка ВІЛ-інфікованого населення у віці від 15 до 24 років скоротилась у 2,3 раза, Південній Азії, Кавказі та Центральній Азії – у 1,5 раза, Латинській Америці та Карибському басейні, Південно-Східній Азії – у 1,3 раза. Частка ВІЛ-інфікованого населення Північної Африки та Східної Азії залишилась на рівні 2001 р.

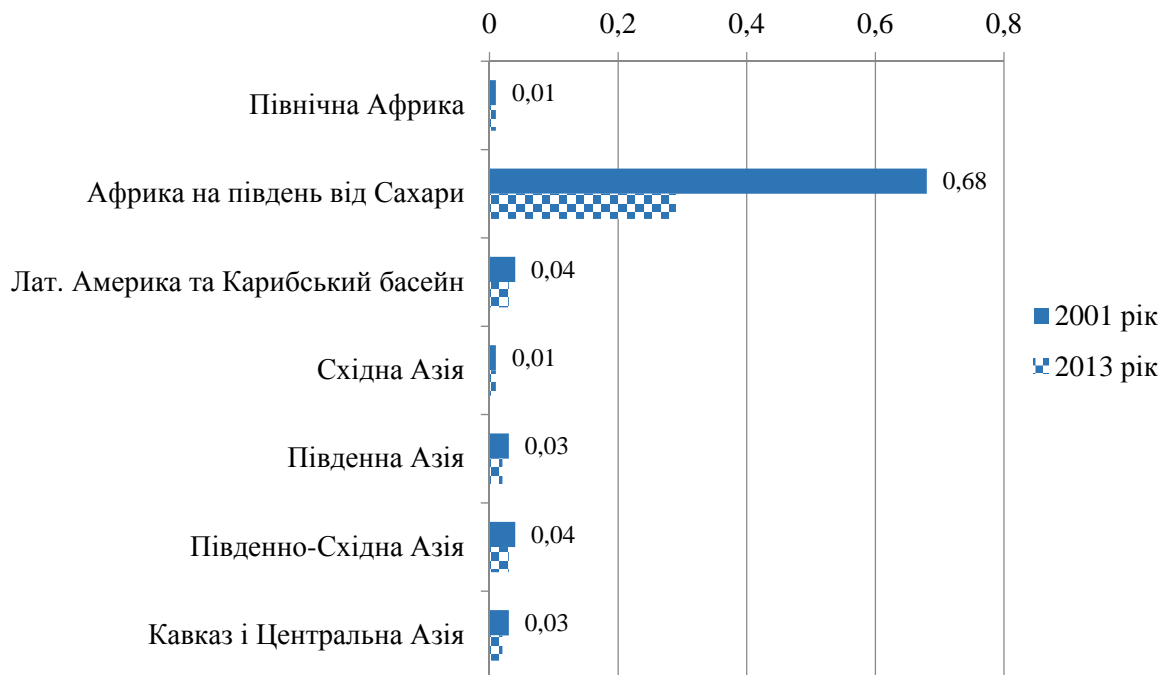

Рис. 3.6. Частка ВІЛ-інфікованого населення у віці від 15 до 24 років, % (складено автором на основі [247])

Ціль 7: Забезпечення екологічної стійкості.

Завдання щодо забезпечення екологічної стійкості передбачали реалізацію країнами таких заходів: включення принципів сталого розвитку в країнові стратегії та програми і звернення назад процесу виснаження природних ресурсів, скорочення до 2010 р. темпів втрат біологічного різноманіття, скорочення вдвічі до 2015 р. частки населення, яке не має постійного доступу до безпечної питної води та основних санітарно-технічних засобів.

Як видно з даних *рис. 3.7*, частка земельних площ, вкритих лісом, зменшилась протягом 1990–2010 рр. у регіонах, що розвиваються, у 1,1 раза. Найбільше скорочення зафіксовано у Південно-Східній Азії (у 1,2 раза). Поряд з цим слід відзначити збільшення частки земельних площ, вкритих лісом у Східній Азії (у 1,3 рази) і Південній Азії (у 1,1 рази).

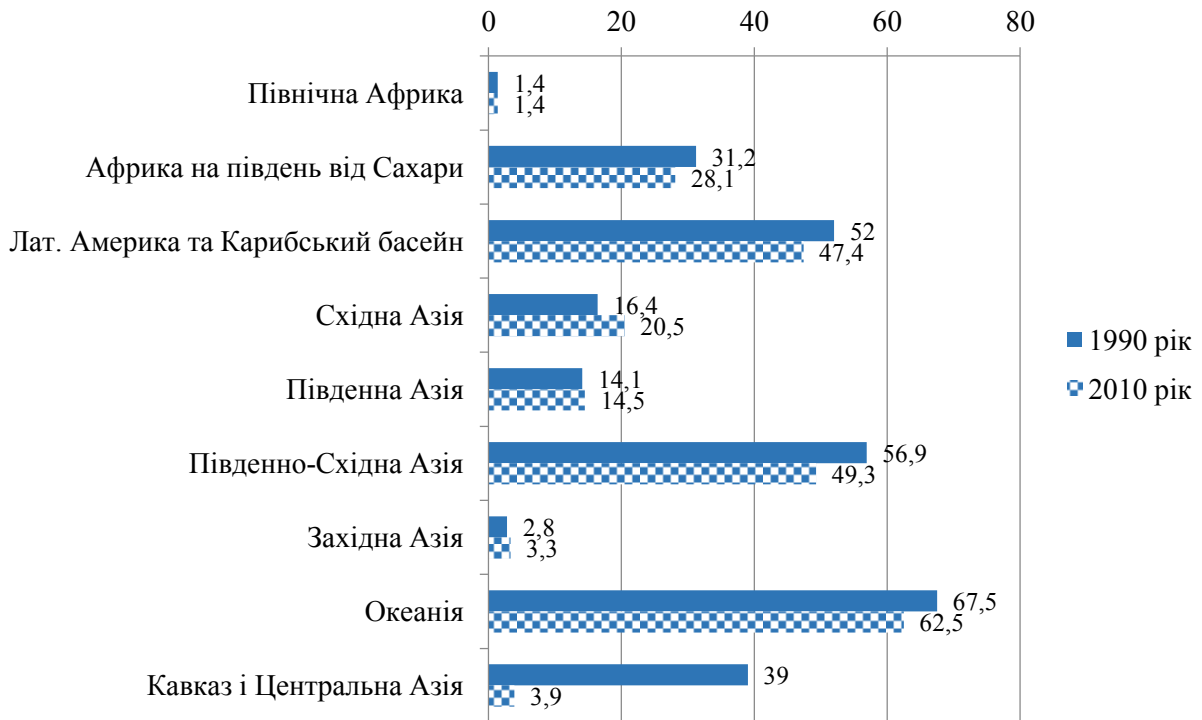

Рис. 3.7. Частка земельних площ, вкритих лісом, % (складено автором на основі [247])

Протягом 1990–2010 рр. у регіонах, що розвиваються, викиди двоокису вуглецю збільшились у 2,6 раза (*рис. 3.8*). Найбільше зростання зафіксовано в Східній Азії (у 3 рази), Південно-Східній Азії (у 2,9 рази), Південній Азії (у 2,8 рази), що пов'язано зі збільшенням викидів промислових підприємств, спалюванням твердого і рідкого палива, використанням біомаси та деревного вугілля для побутових потреб, транспортного парку у зв'язку з розвитком промисловості, підвищенням якості життя.

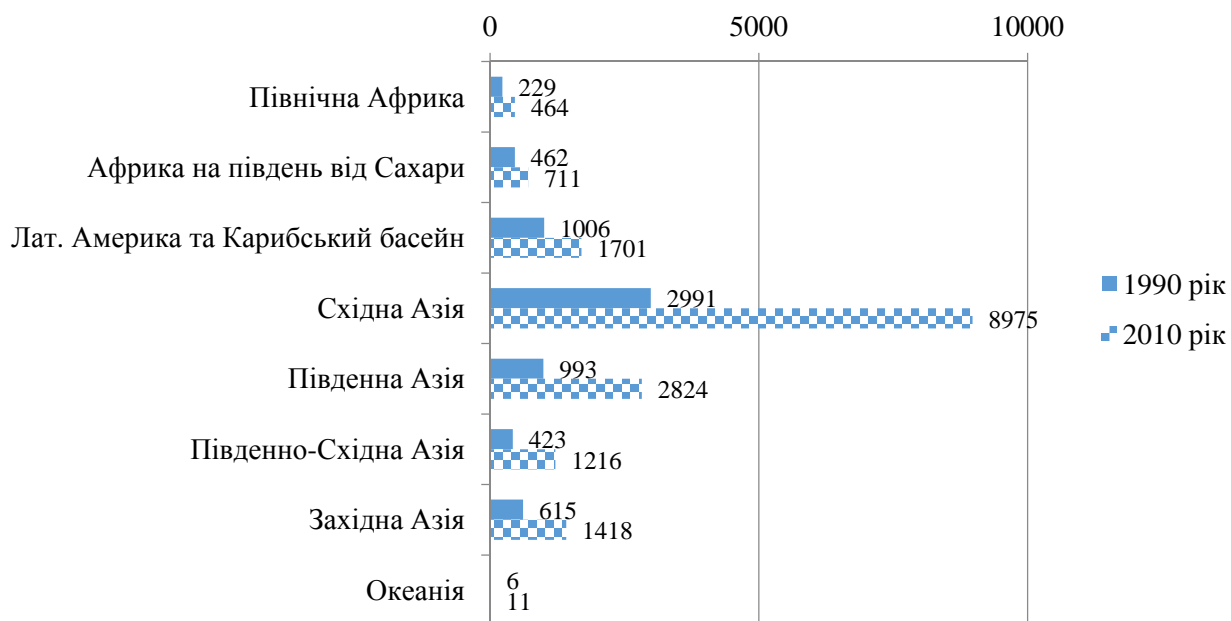

Рис. 3.8. Викиди двоокису вуглецю, млн. тонн (складено автором на основі [247])

Як свідчать дані *рис.3.9*, частка населення, яке використовує покращені джерела питної води, збільшилась протягом 1990–2015 рр. у всіх регіонах загалом майже у 1,3 раза.

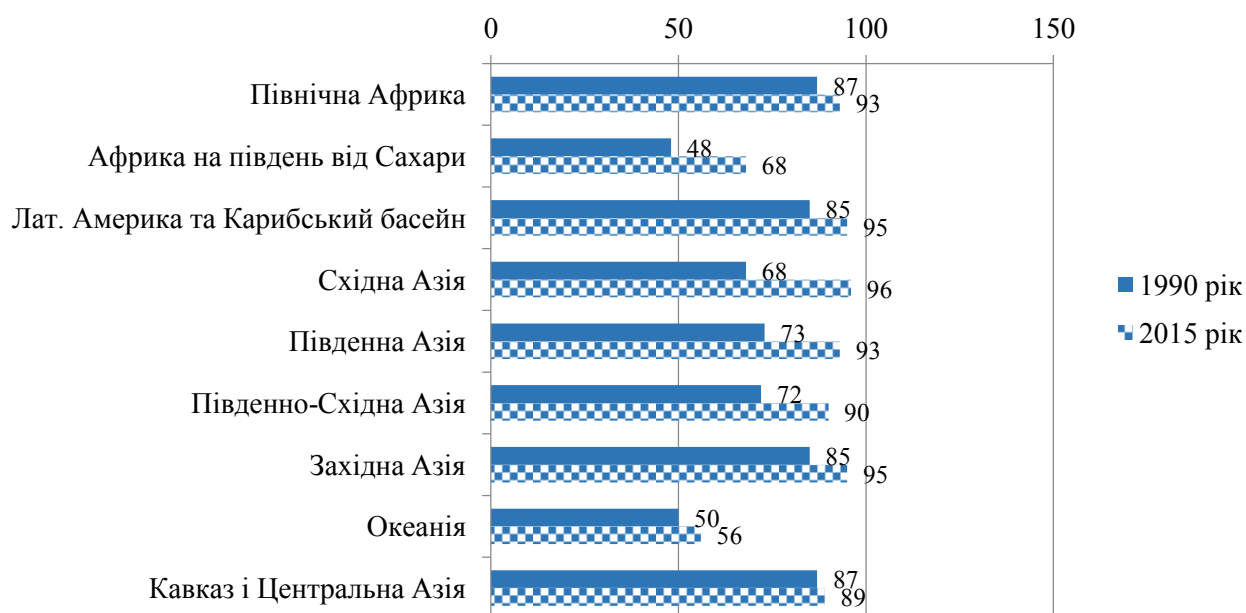

Рис. 3.9. Частка населення, яке використовує покращені джерела питної води, % (складено автором на основі [247])

При цьому слід відзначити, що незважаючи на збільшення цієї частки у Африці на південь від Сахари (у 1,4 раза) та Океанії (у 1,1 раза), частка населення, яке має доступ до безпечної питної води в цих регіонах, є надзвичайно низькою (68% і 56% відповідно).

Подібна ситуація спостерігається у сфері покращення санітарно-технічних засобів (рис.3.10). Частка населення, яке використовує основні санітарно-технічні засоби, збільшилась у всіх регіонах, що розвиваються, протягом 1990–2015 рр. у 1,4 раза. Найбільше зростання частки населення, яке використовує покращені санітарно-технічні засоби, зафіксовано в Південній Азії (у 2 рази), Південно-Східній Азії (у 1,5 раза), Східній Азії (у 1,3 раза). Попри зростання цього показника в Африці на південь від Сахари у 1,3 раза, Океанії – у 1,1 раза, частка населення, яке використовує покращені санітарні засоби у цих регіонах, становила усього 30% і 35% відповідно.

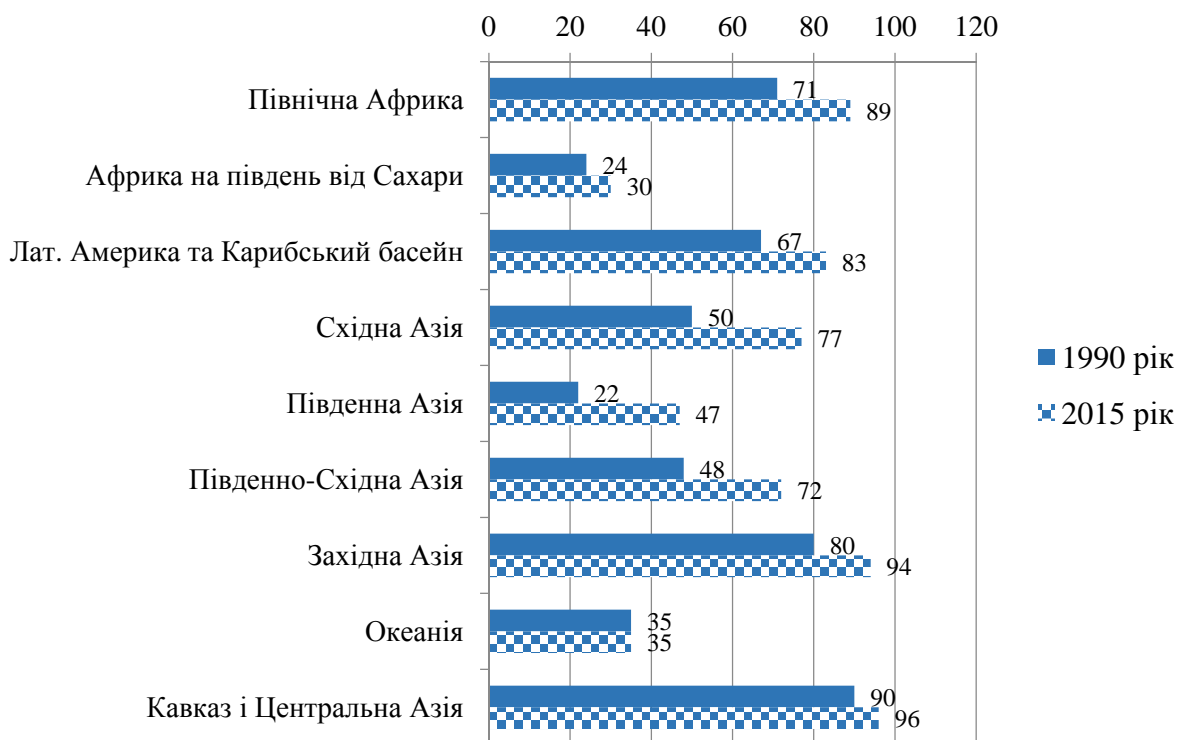

Рис. 3.10. Частка населення, яке використовує покращені санітарно-технічні засоби, % (складено автором на основі [247])

Отже, аналіз виконання Цілей розвитку тисячоліття за регіонами світу дає змогу встановити значний, хоча й нерівномірний прогрес протягом 1990–2015 рр. у скороченні частки населення з доходом менше 1,25 дол. США (у Кавказі та Центральній Азії – у 21 раз, у Східній Азії – у 9,6 раза, Океанії – у 8 разів, Південно-Східній Азії – у 3,8 раза, Західній Азії – у 3,5 раза, Північній Африці – у 3,3 раза, Африці на південь від Сахари – у 1,2 раза); забезпеченні початкової освіти (утім, завдання виконано майже в усіх регіонах, крім Африки на південь від Сахари); розширенні прав і можливостей жінок (завдання виконано в усіх регіонах, крім Океанії, Західної Азії та Африки на південь від Сахари); скороченні дитячої смертності (зменшення вдвічі загалом за регіонами, але збільшення в Північній Африці на 0,3 %); боротьбі з ВІЛ/СНІДом (зменшення загалом за регіонами вдвічі частки ВІЛ-інфікованих людей, крім Північної Африки та Східної Азії).

Поряд з цим залишаються невиконаними цілі щодо ліквідації злиденності та голоду (825 млн. людей живуть в умовах крайньої злиденності, 800 млн. людей страждають від голоду), зниження материнської смертності (показник материнської смертності зменшився усього на 47%); забезпечення екологічної стійкості (частка земельних площ, вкритих лісом, зменшилась у 1,1 раза; викиди двоокису вуглецю збільшились у 2,6 раза; незважаючи на збільшення доступу населення до покращених джерел питної води та санітарно-технічних засобів загалом за регіонами, частка населення Африки на південь від Сахари та Океанії, яке використовує покращені джерела питної води, залишається на рівні 68 % і 56 %, покращені санітарні засоби – 30 % і 35% відповідно).

Досягнення цілей сталого розвитку, визначених в 2015 р. у підсумковому документі саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р. » [51], передбачає остаточну реалізацію Цілей розвитку тисячоліття та потребує значної фінансової підтримки.

На підставі аналізу нормативно-правових актів, статистичної інформації, теоретичних джерел [46; 51; 77; 81; 82; 83; 84; 85] встановлено, що головними (базовими) секторами, які здійснюють вплив на досягнення цілей сталого розвитку є: 1) сектор сільського господарства; 2) сектор водопостачання, санітарії та гігієни; 3) сектор охорони здоров'я; 4) сектор соціального захисту; 5) сектор освіти; 6) сектор охорони навколишнього середовища.

Для встановлення закономірностей та тенденцій здійснення національного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, проведено аналіз динаміки державних видатків, спрямованих на розвиток базових секторів сталого розвитку (за секторами, групами країн за рівнем доходу), аналіз виконання цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку, встановлених на міжнародному та регіональному рівнях.

Аналіз динаміки державних видатків, спрямованих на розвиток базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються (за секторами, групами країн за рівнем доходу).

Необхідно відзначити труднощі, пов'язані з кількісною оцінкою фактичних державних видатків у країнах з низьким та середнім рівнем доходів, через відсутність відомостей щодо фінансування окремих секторів. Це пояснюється проблемами у зборі інформації, вирішення яких потребує значних фінансових ресурсів для формування спеціальних державних служб, навчання спеціалістів та підвищення їхньої кваліфікації. Тому аналіз фінансування базових секторів сталого розвитку проведено за наявними даними міжнародних науково-дослідницьких груп у сфері розвитку «Oxfam International», «The Development Finance International Group», що охоплюють період 2012–2014 рр. Як свідчать дані *табл. 3.1*, протягом 2012–2014 рр. більше 20% бюджетних коштів у країнах, що розвиваються, спрямовано на розвиток сектору освіти та охорони здоров'я. Частка національного фінансування інших базових секторів становила 6,4%.

Таблиця 3.1

**Національне фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах,
що розвиваються, у 2012–2014 рр. (середнє значення)**

Група країн	Сільське господарство		Водопостачання, санітарія та гігієна		Охорона здоров'я		Соціальний захист		Освіта		Охорона навколишнього середовища	
	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Найменш розвинені країни	0,98	3,9	0,19	0,73	1,38	5,48	0,28	1,04	3,64	14,6	0,52	0,67
Країни з доходом нижче середнього	1,09	2,94	0,49	1,63	2,79	7,99	0,76	2,5	4,9	14,5	0,14	0,42
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Країни з доходом вище середнього	0,44	1,56	0,26	1,3	2,54	9,34	0,56	2,03	4,3	14,8	0,46	0,54
Усього (середнє значення)	0,8	2,8	0,3	1,2	2,2	7,6	0,5	1,9	4,3	14,6	0,4	0,5

Складено автором на основі [249]

Сільськогосподарський сектор.

Стабільне скорочення масштабів злиденності в країнах, що розвиваються, потребує створення національного багатства і такого розвитку внутрішнього виробничого потенціалу, при якому розширюються можливості продуктивної зайнятості [250]. Важливе значення для економічного розвитку та скорочення масштабів злиденності має сільське господарство, на яке припадає близько 10% ВВП і більше половини від загального числа робочих місць у країнах, що розвиваються. У тих країнах, де більше третини населення страждає від голоду, на сільське господарство припадає 21% від ВВП [251].

Як видно з *рис. 3.11*, протягом 2012–2014 рр. у країнах, що розвиваються, відбулося поступове зменшення державної фінансової підтримки сільськогосподарського сектору (у 1,1 раза). При цьому в країнах з рівнем доходу нижче середнього державне фінансування сільського господарства зменшилося у 1,2 раза, в найменш розвинених країнах – у 1,1 раза. Незначне

збільшення державних видатків зафіксовано в країнах з доходом вище середнього (з 1,49 % до 1,51 %).

Як показав аналіз національного фінансування сільського господарства у 2012–2014 рр. за групами країн за рівнем доходу, середнє значення запланованих видатків у 20-ти найменш розвинених країн становило 3,9 % (табл.3.1). Лідером у здійсненні державних видатків на сільське господарство є Малаві (15,08%) (додаток П, табл. П.1). До середньої групи за цим показником входять Малі, Непал, Буркіна-Фасо, Зімбабве (5–8 %), до групи з найменшими показниками – Афганістан, Гаїті, Центральноафриканська республіка, Мадагаскар, Мозамбік, Того (1–2 %). Аналізуючи динаміку здійснення державних видатків на сільське господарство за цією групою країн, варто відзначити стрімке зменшення видатків в Уганді (у 1,3 раза) і в Мадагаскарі (у 1,2 раза).

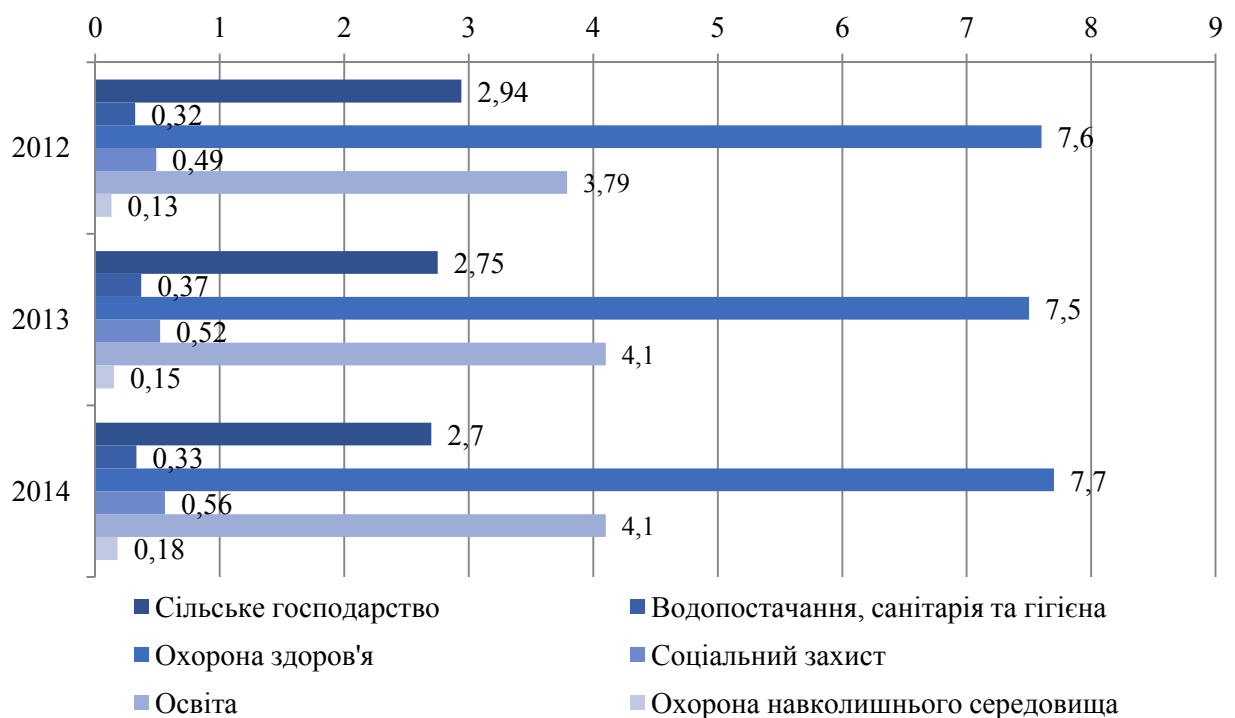

Рис. 3.11. Динаміка національного фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються, % державних видатків (складено автором на основі [249])

Середнє значення частки державних видатків на сільське господарство в країнах з рівнем доходу нижче середнього у 2012–2014 рр. становило 2,94 % (табл. 3.1). Лідером бюджетних асигнувань на сільське господарство серед країн цієї групи є Бутан (10,1 %) (додаток П, табл. П.3). До середньої групи входять Свaziленд і Гайана (5–6 %). Видатки інших країн цієї групи менше становили 5 %. Найнижчі значення – у Гани (0,74 %), Лесото (0,91 %), Сан-Томе і Принсіпі (1,04 %), Вірменії (1,05 %). Спостерігається поступове зменшення частки державних видатків на сільське господарство в Бутані (у 2,3 раза), збільшення – у Лесото (у 9 разів) і Вануату (у 1,2 раза).

Серед 10-ти країн, що належать до групи країн з рівнем доходу вище середнього, лідерами за показниками державного фінансування сільського господарства є Тонга, Перу, Беліз, Ямайка, державні видатки яких становили від 2 % до 3 % (додаток П, табл. П.3). Найменші показники мають Монголія, Колумбія, Південна Африка, державне фінансування сільського господарства яких становило від 0,01 % до 1 %. Середнє значення запланованих державних видатків за 10 країнами, що входять до групи країн з рівнем доходу вище середнього, у 2012–2014 рр. становило усього 1,56 %.

Скорочення національного фінансування сільського господарства пов'язано з підвищеною увагою урядів держав до сфери охорони здоров'я та освіти, пріоритет яких з часом став зростати, збільшенням уявлення про те, що проблеми в сільському господарстві можуть бути вирішені за допомогою інших секторів (транспорт, інфраструктура тощо).

Сектор водопостачання, санітарії та гігієни.

Достатня кількість безпечної питної води, адекватна санітарія і дотримання правил гігієни є основоположними для розвитку людини. Відсутність доступу до водопостачання, санітарії та гігієни не тільки негативно позначається на здоров'ї людей, якості життя, але й на можливостях реалізації свого потенціалу. небезпечна вода і погані санітарні умови здійснюють значний негативний вплив на збільшення світової бідності та нерівності,

забираючи мільйони життів, руйнуючи життєвий уклад, порушуючи гідність і послабляючи перспектив економічного зростання [252].

Протягом 2012–2014 рр. загальне зростання національного фінансування сектору водопостачання, санітарії та гігієни в країнах, що розвиваються, становило усього 3 %. Поряд з цим, аналізуючи здійснення державних видатків, спрямованих до цього сектору в найменш розвинених країнах, слід відзначити їх зростання у 1,4 раза. Лідерами у виділенні державних коштів серед країн цієї групи є Руанда і Непал, видатки яких становили 0,32 % і 0,35 % ВВП відповідно. Найменші показники мають Афганістан, Того, Гаїті й Сьєрра-Леоне, Південний Судан, у яких державне фінансування сектору водопостачання, санітарії та гігієни становило від 0,03% до 0,2% ВВП (додаток П, табл. П.1). У країнах з рівнем доходу нижче середнього протягом 2012–2014 рр. національне фінансування сектору водопостачання, санітарії та гігієни зменшилося у 1,1 раза. При цьому зафіксовано зростання державних видатків до цього сектору в Гайані (у 1,8 раза), Самоа (у 1,3 раза) (додаток П, табл. П.2). Національна державна підтримка сектору водопостачання, санітарії та гігієни в країнах з доходом вище середнього у 2014 р. залишилась на рівні 2012 р. (0,3 % державних видатків). Найбільшу частку державних видатків до цього сектору серед 4 країн з рівнем доходу вище середнього спрямовано в Перу (0,69 % ВВП), Кабо-Верде (0,24 %), Албанії та Ямайці (по 0,6 % ВВП) (додаток П, табл. П.3).

Сектор охорони здоров'я.

Досягнення вищого рівня здоров'я визнано найважливішим світовим соціальним завданням задачу, оскільки здоров'я людини характеризується не тільки як відсутність хвороб чи фізичних дефектів, але й як стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, яке є основним правом людини [253].

Національне фінансування сектору охорони здоров'я в країнах, що розвиваються, протягом 2012–2014 рр. збільшилось усього на 1,3 %. Зростання державної фінансової підтримки сектору охорони здоров'я протягом

зазначеного періоду відбулося в країнах з рівнем доходу вище середнього (темپ приросту 1,9 %) і з доходом нижче середнього (темп приросту 1,5 %).

Державні видатки до сектору охорони здоров'я у найменш розвинених країнах протягом 2012–2014 рр. зменшились на 0,7 %. Спостерігається зростання державних видатків у 5-ти країнах: Тимор-Лешті (у 1,6 раза), Вануату, Соломонових островах, Шрі-Ланці (у 1,2 раза), Гайані (у 1,1 раза) (додаток П, табл.П.1).

Сектор соціального захисту.

Системи соціального захисту відіграють ключову роль у функціонуванні сучасних суспільств і є важливою частиною комплексних стратегій економічного і соціального розвитку [254]. Політика у сфері соціального захисту грає важливу роль в реалізації права людини на соціальне забезпечення для всіх, знижуючи рівень бідності й нерівності, а також сприяючи інклюзивному зростанню за рахунок підвищення людського капіталу і продуктивності, стимулюючи внутрішній попит і структурну трансформацію національної економіки [254].

Національна підтримка сектору соціального захисту в країнах, що розвиваються, збільшилась у 2012–2014 рр. у 1,1 раза. Найбільше зростання відбулося в країнах з рівнем доходу вище середнього (у 1,2 раза). Серед країн з доходом нижче середнього, бюджетні асигнування сектору соціального захисту яких збільшилися у 1,1 раза, зафіксовано зростання державних видатків у Тимор-Лешті (у 1,8 раза) і Самоа (у 1,1 раза) (додаток П, табл. П.2).

Національне державне фінансування сектору соціального захисту в найменш розвинених країнах збільшилося у 1,1 раза. Найбільше зростання бюджетних асигнувань до цього сектору спостерігається у Мозамбіку, Гаїті (у 1,5 раза), у Беніні (у 1,4 раза) (додаток П, табл. П1).

Сектор освіти.

Важливу роль у ліквідації злиденності та досягненні сталого розвитку відіграє освіта, яка сприяє розширенню можливостей кожної людини і

перетворенню суспільства. У 2012–2014 рр. національне фінансування сектору освіти в країнах, що розвиваються, збільшилося загалом у 1,1 раза. При цьому спостерігаються різноспрямовані тенденції: збільшення державних видатків до сектору освітніх послуг у найменш розвинених країнах (у 1,4 раза), зменшення – у країнах з доходом нижче та вище середнього (майже у 1,1 раза).

Сектор охорони навколишнього середовища.

У бідних верств населення кошти до існування більшою мірою залежать від природних ресурсів, оскільки ці люди часто проживають у найбільш несприятливих районах, вони в першу чергу страждають від деградації навколишнього середовища [248]. Бідність більшості населення визнається як основною причиною, так і наслідком деградації навколишнього середовища і виснаження природних ресурсів [255]. Більше того, витрати зневаги навколишнім середовищем є суттєвими. Наприклад, Світовим банком підраховано, що в Нігерії довгострокові витрати, пов'язані з бездіяльністю у справі запобігання деградації довкілля, складала більше 5,1 млрд. дол. США в рік, що перевищує 15% ВВП [255]. Загальна національна підтримка сектору охорони навколишнього середовища в країнах, що розвиваються, у 2012–2014 рр. збільшилась у 1,4 раза. Найбільше зростання державного фінансування заходів щодо охорони довкілля зафіксовано в найменш розвинених країнах (у 2,2 раза). Слід відзначити збільшення бюджетних асигнувань до сектору охорони навколишнього середовища у Південному Судані (у 28 разів), Гаїті (у 3,5 раза), Буркіна-Фасо (у 1,4 раза), Мозамбіку (у 1,3 раза) (додаток П, табл.П.1). У країнах з рівнем доходу вище середнього державні видатки до сектору охорони навколишнього середовища збільшились у 1,3 раза. Поряд з цим, слід зазначити, що з 9-ти країн, які досліджувалися, зростання державних видатків до цього сектору відбулося тільки в 4-х: Албанії, Кабо-Верде, Ямайці, Колумбії (додаток П, табл.П.3). Національне фінансування сектору охорони навколишнього середовища в країнах з рівнем доходу нижче середнього зменшилося на 7%. У чотирьох країнах серед 15 країн цієї групи відбулося зменшення частки бюджетних

коштів, спрямованої до сектору охорони довкілля: Папуа Новій Гвінеї (у 1,7 раза), Сан Томе і Прінсіпі, Соломонових Островах (у 1,4 раза), Гондурасі (у 1,2 раза) (додаток П, табл. П.2).

Аналіз виконання цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку, установлених на міжнародному та регіональному рівнях.

Аналіз виконання показників виділення державних видатків до базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються, проведено за цільовими показниками, установленими на міжнародному та регіональному рівнях:

– у секторі сільського господарства – 10 % державних видатків для країн Африки (за рішенням Асамблеї Африканського союзу (м. Мапуто, Мозамбік, 2003 р.) [256] та інших країн (за рекомендацією Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) [257, с. 26]);

– у секторі водопостачання, санітарії та гігієни - 0,5% ВВП для країн Африки (за Декларацією Етеквіні Другої африканської конференції з проблем санітарії та гігієни (м. Дурбан, Південно-Африканська республіка, 2008 р.) [258], 1% ВВП (за рекомендацією ПРООН) [259, с. 9];

– у секторі охорони здоров'я – 1) необхідний мінімум видатків для надання основних медичних послуг – 60 дол. США на душу населення в рік для найменш розвинених країн, визначений Цільовою групою з інноваційного міжнародного фінансування для систем охорони здоров'я у 2010 р. [260]; 2) 15 % державних видатків для країн Африки (за Абуджийською декларацією з проблем ВІЛ/СНІДу, туберкульозу та інших пов'язаних з ними інфекційних захворювань (м. Абуджа, Нігерія, 2001 р.) [261]; 12 % – для інших країн (за рекомендацією Цільової групи з інноваційного міжнародного фінансування для систем охорони здоров'я) [260, с. 13];

– у секторі соціального захисту – 2,9–4,5 % ВВП для країн Африки (за визначеним мінімальним пакетом послуг у сфері соціального захисту, установленим країнами-членами Африканського Союзу на конференції з

соціального розвитку (м. Віндхук, Намібія, 2008 р.) [262, с. 18], вартість якого була розрахована Міжнародною організацією праці (МОП) [263];

– у секторі освіти – 4–6% ВВП або не менш, ніж 15-20% від загального обсягу державних видатків (за Маскатською угодою, прийнятою на Глобальній нараді ЮНЕСКО «Освіта для всіх» (м. Маскат, Оман, 2014 р.) [264] (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Цільові показники національного державного фінансування базових секторів сталого розвитку

Сектор	Цільовий (рекомендований) показник фінансування
Сільське господарство	10% державних видатків (Мапуто, 2003)
Водопостачання, санітарія та гігієна	1% ВВП (ПРООН, 2006); 0,5% ВВП - для країн Африки (Декларація еТеквіні, 2008)
Охорона здоров'я	15% державних видатків для країн Африки (Абуджа, 2001); 12% - для інших країн
Соціальний захист	2,9 - 4,5% ВВП (МОП, 2008)
Освіта	15 - 20% державних видатків; 4 - 6% ВВП (Маскатська угода, 2014)

Складено автором на основі [256; 257; 258; 259; 260; 261; 262; 263; 264]

Сектор сільського господарства.

Згідно з Мапутськими зобов'язаннями, взятими на себе африканськими країнами, та рекомендаціями ФАО, з бюджетів країн, що розвиваються, на підтримку та розвиток сільського господарства повинні виділятися кошти у розмірі 10% загальних державних видатків.

У найменш розвинених країнах частка бюджетних асигнувань, виділених на сільськогосподарський сектор у 2012–2014 рр., становила 3,9 %. Аналізуючи національне фінансування сектору сільського господарства в країнах Африки протягом зазначеного періоду, слід відзначити, що тільки одна країна з 24-х (за якими є дані), виконала Мапутські зобов'язання щодо виділення 10 % бюджетних коштів на сільське господарство: частка державних видатків Малаві становила 15,1 %, перевищивши цільовий показник у 1,5 раза (рис. 3.12).

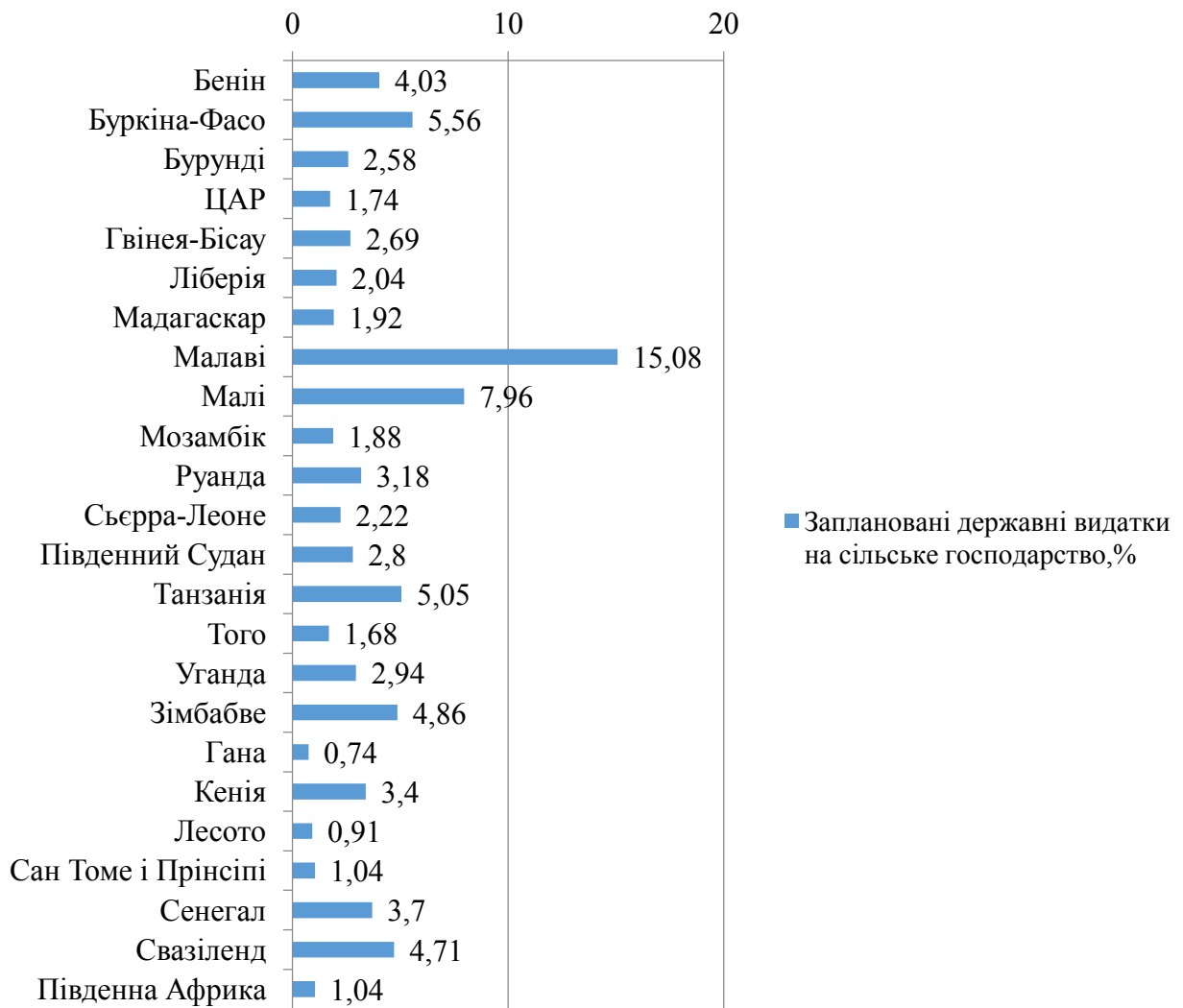

Рис. 3.12. Частка запланованих державних видатків на сільське господарство у 2012–2014 рр. у африканських країнах (середнє значення) (складено автором за даними [249])

Країною, що близька до виконання цільового показника, є Малі, частка видатків якої становила 7,96 %. Найнижчі показники мають такі країни, як Гана (0,74 %), Лесото (0,91 %), Південна Африка та Сан Томе і Прінсіпі (по 1,04 %).

Середнє значення частки державних видатків на сільське господарство в країнах з рівнем доходу нижче середнього у 2012–2014 рр. становило 2,94 %. Найбільша частка бюджетних асигнувань на сільське господарство запланована в Бутані (10,08%). Інші країни цієї групи мають показники менше 5 %, крім Гондурасу, частка запланованих видатків якого становить 5,96 %. Найнижчі

значення – у Гани (0,74 %), Лесото (0,91 %), Сан-Томе і Принсіпі (1,04 %), Вірменії (1,05 %) (додаток П, табл.П.1).

Середнє значення частки державних видатків 10-ти країн, що входять до групи країн з рівнем доходу вище середнього, у 2012–2014 рр. становило усього 1,56 %. Найбільші заплановані показники державного фінансування сільського господарства мають такі країни, як Тонга (2,89 %), Перу (2,75 %), Беліз (1,81 %), Ямайка (1,52%) (додаток П, табл.П.3).

Сектор водопостачання, санітарії та гігієни.

Відповідно до Декларації Етеквіні та рекомендацій ПРООН, країни повинні виділяти на підтримку та розвиток сектору водопостачання, санітарії та гігієни від 0,5 до 1% ВВП.

Лідерами у здійсненні національного фінансування сектору водопостачання санітарії та гігієни у 2012–2014 рр. стали країни з рівнем доходу нижче середнього, частка державних видатків яких до цього сектору становила 0,49% ВВП. Меншу майже в 2 рази частку виділено в країнах з рівнем доходу вище середнього (0,26 % ВВП). Найменша частка бюджетних асигнувань спрямована до сектору водопостачання, санітарії та гігієни у найменш розвинених країнах (0,19 % ВВП), яка є майже втричі нижчою встановленого цільового показника 0,5 %.

Сектор охорони здоров'я.

Аналізуючи виконання цільового показника щодо виділення бюджетних асигнувань на охорону здоров'я у розмірі не менш ніж 60 дол. США на душу населення в рік, *установленого для найменш розвинених країн*, слід відзначити, що у 2014 р. найбільші показники мають Буркіна-Фасо, Руанда, Танзанія, видатки яких становили приблизно 20 дол. США (у 17 разів менше ніж найбільші показники країн з рівнем доходу нижче середнього). Найнижчі показники (до 10 дол. США на душу населення) мають Зімбабве (0,07 дол. США), Мадагаскар (4,06 дол. США), Південний Судан (6,59 дол. США), Гвінея-Бісау (7,79 дол. США), Центральноафриканська республіка (9,9 дол. США) (додаток Р, рис.Р.1).

Аналіз виконання іншого цільового показника щодо виділення 15% державних видатків до сектору охорони здоров'я африканськими країнами відповідно до Абуджійської декларації, дозволив установити абсолютне невиконання узятих країнами зобов'язань. Як видно з *рис. 3.13*, протягом 2012–2014 рр. жодна з представлених африканських країн не виконала зобов'язання щодо виділення 15% з державного бюджету на охорону здоров'я. Найбільш близькими до виконання встановленого цільового показника 15% є Південна Африка, Свазіленд, Ліберія, Лесото. Найменша частка до сектору охорони здоров'я була виділена в Бурунді, Південному Судані та Нігерії.

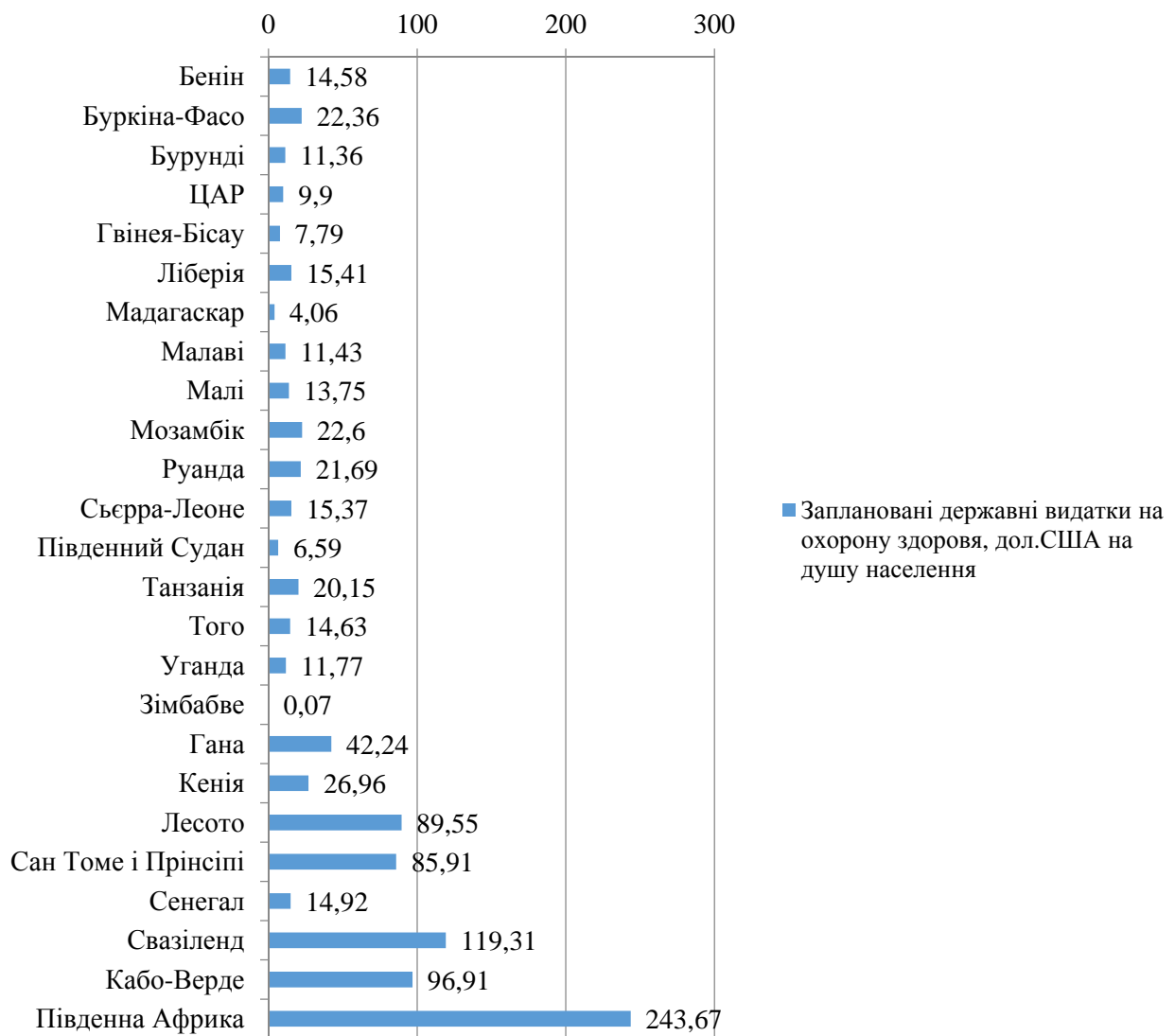

Рис. 3.13. Частка запланованих державних видатків на охорону здоров'я у 2012–2014 рр. у африканських країнах (складено автором за даними [249])

Установленим цільовим показником щодо виділення бюджетних коштів на розвиток сектору охорони здоров'я для інших країн є 12 % (за рекомендацією Цільової групи з інноваційного міжнародного фінансування для систем охорони здоров'я).

У 2012–2014 рр. частка бюджетних асигнувань до сектору охорони здоров'я в найменш розвинених країнах становила в середньому 5,48 %, у країнах з доходом нижче середнього – 7,99 %, у країнах з доходом вище середнього – 9,33 %.

У групі країн з рівнем доходу нижче середнього тільки Нікарагуа заплановано виділити протягом 2012–2014 рр. 15,56 %, що у 1,2 раза перевищує встановлений цільовий показник. Найбільша частка видатків на охорону здоров'я у загальному обсязі державного фінансування у цій групі країн виділена Гондурасом (11,99 %), Свaziлендом (11,7 %), Самоа (11,41%). Іншими країнами виділені бюджетні кошти на охорону здоров'я становлять менше 10 %, найнижчі показники у Нігерії – 3,57 %, Тимор-Лешті – 3,72 %, Сенегалу – 4,02 %, Кенії – 4,1 %.

Серед 10-ти країн з рівнем доходу вище середнього, представлених в (додаток П, табл.П.3), тільки Сальвадором було виділено бюджетні кошти для фінансування сектору охорони здоров'я, частка яких перевищує 15 %. Більше 11% виділено на охорону здоров'я у Белізі та Південній Африці, видатки інших країн становили від 5,76 % до 9,2 %.

Сектор соціального захисту.

Установленим цільовим показником національного державного фінансування сектору соціального захисту є виділення 4,5 % ВВП державних видатків. Протягом 2012–2014 рр. частка бюджетних коштів, виділених до сектору соціального захисту в країнах з рівнем доходу нижче середнього становила 0,76 % ВВП, з доходом вище середнього – 0,56 % ВВП, найменш розвинених країнах – 0,28 %.

Найбільша частка державних видатків на соціальний захист населення у групі найменш розвинених країн була виділена такими країнами, як Того,

Руанда, Бенін, Гаїті, Непал (від 0,4 до 0,7 % ВВП) (додаток П, табл.П.1). У країнах з рівнем доходу нижче середнього найвищі показники державного фінансування сфери соціального захисту мали Вірменія і Тимор-Лешті (більше 2 % ВВП). Інші країни виділили до сектору соціального захисту менше 1 % ВВП. Найнижчі показники у Гани, Папуа Нової Гвінеї (додаток П, табл.П.2). Найбільші показники національного фінансування соціального захисту протягом 2012–2014 рр. серед шести країн з рівнем доходу вище середнього мали Колумбія та Кабо-Верде (від 0,8 до 0,9 % ВВП). Найменший показник у цій групі країн мала Ямайка (0,19 % ВВП) (додаток П, табл.П.3).

Сектор освіти.

Згідно з рекомендаціями Групи високого рівня з освіти для всіх установленими цільовими показниками виділення державних коштів на фінансування сектору освіти є 15–20% або 4–6 % ВВП. Національне фінансування сектору освіти протягом 2012–2014 рр. становило в країнах з рівнем доходу вище середнього 14,8 % державних видатків (4,3% ВВП), у найменш розвинених країнах – 14,6 % (3,64 % ВВП), з доходом нижче середнього – 14,5 % (4,9 % ВВП). Аналізуючи заплановані видатки на освіту за часткою у загальному обсязі державних видатків найменш розвинених країн, необхідно відмітити, що бюджетні асигнування Бурунді, Беніну, Мадагаскару становили більше 20 %. Малі, Танзанія, Коморські острови виділили на освіту майже 18%. Найнижчі показники мали Південний Судан, Центральноафриканська республіка, Гвінея-Бісау, Гаїті (від 7 до 9 % державних видатків) (додаток П, табл.П.1).

Лідерами у фінансуванні освіти серед країн з доходом нижче середнього стали Гондурас і Вануату, частка видатків яких перевищила верхню межу рекомендованого показника 15–20 % у 1,3 раза та у 1,1 раза відповідно, Сенегал, Свазіленд, Гана, Кенія, Косово, які виділили від 15 до 20 % державних видатків. До країн з найменшими показниками слід віднести Нігерію, Тимор-Лешті, Шрі-Ланку, Сан Томе і Прінсіпі, Вірменію, які спрямували на освіту від 7–10 % (додаток П, табл.П.2). Лідером у державному фінансуванні сектору

освіти в країнах з рівнем доходу вище середнього є Беліз, видатки якого становили 21,6 % (додаток П, табл. П.3).

Отже, аналіз національного державного фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються, дає змогу зробити висновки, що виділення бюджетних коштів протягом 2012–2014 рр. не відповідає цільовим показникам, установленим на міжнародному та регіональному рівнях. Узагальнені показники національного фінансування базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, представлено в *табл. 3.3*.

Таблиця 3.3

Показники національного фінансування базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, у 2012–2014 рр. (середнє значення)

Сектор	Цільовий показник	Національне фінансування						Загальне національне фінансування країн, що розвиваються	
		Найменш розвинуті країни		Країни з доходом нижче середнього		Країни з доходом вище середнього		% вид.	% ВВП
		% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сільське господарство	10% державних видатків	3,9	0,98	2,94	1,09	1,56	0,44	2,8	0,8
ВСГ	0,5 - 1% ВВП	0,73	0,19	1,63	0,49	1,3	0,26	1,2	0,3
Охорона здоров'я	15% державних видатків – для країн Африки; 12% - для інших країн	5,48	1,38	7,99	2,79	9,33	2,55	7,6	2,2
Соціальний захист	4,5% ВВП	1,04	0,28	2,5	0,76	2,03	0,56	1,9	0,5
Освіта	15 - 20% державних видатків; 4 - 6% ВВП	14,6	3,64	14,5	4,9	14,8	4,3	14,6	4,3

Складено автором на основі [249]

Аналіз виконання цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються, дав змогу встановити розрив між фактичним національним фінансуванням і показниками, установленими на міжнародному та регіональному рівнях: у секторі соціального захисту (88,2 %),

сільського господарства (72 %), водопостачання санітарії та гігієни (69 %), охорони здоров'я (49,3 %), освіти (27 %) (рис. 3.14).

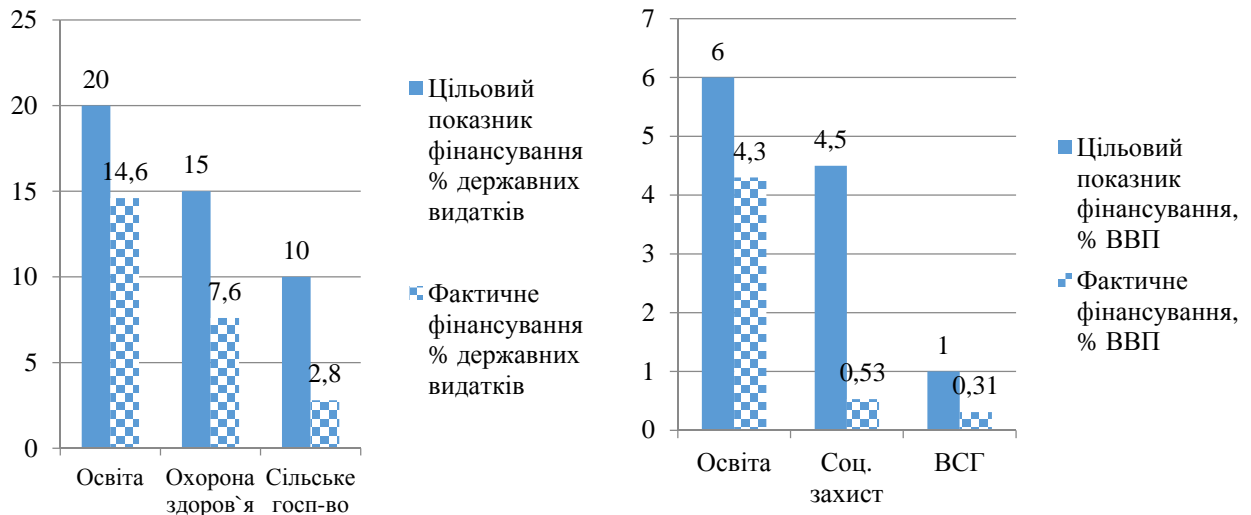

Рис. 3.14. Розрив між цільовими показниками та фактичним національним фінансуванням базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються (складено автором на основі [249])

На підставі аналізу міжнародних джерел [265; 266] встановлено проблеми у здійсненні національного фінансування в країнах, що розвиваються:

1) ухилення від податків, що ускладнює мобілізацію національних фінансових ресурсів, а також незаконний відтік фінансових потоків, загальний обсяг яких в країнах, що розвиваються, становив у 2009 р. 4,3 % ВВП, у найменш розвинених – 3 % ВВП [265];

2) відсутність прозорості бюджету. За даними досліджень, проведених експертами Міжнародного бюджетного партнерства, уряди країн, що розвиваються, надають обмежену та мінімальну інформацію про бюджет (або не надають взагалі) [266], що сприяє корупційним діям у сфері національного фінансування;

3) невідповідність між запланованим і фактичним виділенням бюджетних коштів на фінансування базових секторів сталого розвитку;

4) неефективне використання державних видатків, що спрямовуються на розвиток базових секторів (незаплановане і нецілеспрямоване використання фінансових ресурсів, несправедливий розподіл між різними підсекторами, невідповідність потребам);

5) негативний вплив корупції на здійснення національного фінансування базових секторів сталого розвитку. Наприклад, за даними Всесвітньої доповіді з моніторингу Освіти для всіх (ЮНЕСКО, 2015 р.), з коштів, призначених для фінансування освіти, в Нігерії пропало не менше 21 млн. дол. США за 2 роки, у Кенії - 48 млн. дол. США за 5 років [267, с. 278]. Вплив корупції на бюджети може залишатися непоміченим в силу неефективності систем моніторингу в багатьох країнах і розподілу величезних коштів через багатоступінчаті адміністративні структури.

Таким чином, проведений аналіз стану досягнення Цілей розвитку тисячоліття та національного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, протягом 2012–2014 рр. дозволив установити такі тенденції та особливості [267; 268; 269; 270; 271]:

– значний прогрес у виконанні Цілей розвитку тисячоліття: зменшення в регіонах, що розвиваються, протягом 1990–2011 рр. частки населення з доходом менше 1,25 дол. США у 2,6 раза; збільшення протягом 1991–2015 рр. коефіцієнту охоплення початковою освітою у 1,1 раза, співвідношення дівчаток і хлопчиків в системах початкової, середньої та вищої освіти – у 1,1 раза; скорочення протягом 1990–2013 рр. дитячої смертності у 2 рази, материнської смертності – у 1,9 раза; зменшення протягом 2001–2013 рр. частки ВІЛ-інфікованого населення у віці від 15 до 24 років у 2 рази; збільшення протягом 1990–2015 рр. частки населення, яке використовує покращені джерела питної води у 1,3 раза, покращені санітарно-технічні засоби – у 1,4 раза;

– погіршення результатів у виконанні цілей розвитку тисячоліття щодо забезпечення екологічної стійкості: зменшення протягом 1990–2010 рр. частки земельних площ, вкритих лісом, у 1,1 раза, збільшення викидів двоокису вуглецю у 2,6 раза;

– нерівномірність характеру досягнень Цілей розвитку тисячоліття за регіонами, що розвиваються: найвищі результати у виконанні Цілей розвитку тисячоліття зафіксовано у Східній, Південній та Південно-Східній Азії (при цьому слід відзначити найбільше зростання у цих регіонах викидів двоокису вуглецю); найнижчі результати - в Африці на південь від Сахари;

– різноспрямованість тенденцій у національному державному фінансуванні базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, протягом 2012–2014 рр.: збільшення національної підтримки сектору охорони навколишнього середовища у 1,4 раза, освіти, соціального захисту – у 1,1 раза; незначне зростання фінансування сектору охорони здоров'я (на 1,3 %), водопостачання, санітарії та гігієни (на 3%); зменшення фінансування сільськогосподарського сектору в 1,1 раза;

– виявлення пріоритетів країн, що розвиваються, у національному фінансуванні: у всіх групах країн найпріоритетними є сектори освітніх послуг і охорони здоров'я, на які спрямовано майже 80% загальних видатків, спрямованих до базових секторів сталого розвитку;

– недостатність національного фінансування базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються: розрив між фактичним національним фінансуванням і цільовими показниками, установленими на міжнародному та регіональному рівнях становив – у секторі соціального захисту (88,2 %), сільського господарства (72 %), водопостачання, санітарії та гігієни (69 %), охорони здоров'я (49,3 %), освіти (27 %);

– існування проблем у мобілізації національних фінансових ресурсів і використанні державних видатків на цілі сталого розвитку, що пов'язано з ухиленням від податків і незаконним відтоком фінансових потоків, відсутністю прозорості бюджету, невідповідністю між запланованим і фактичним виділенням бюджетних коштів на фінансування базових секторів сталого розвитку, неефективним розподілом державних видатків, негативним впливом корупції.

3.2. Аналіз міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються

Міжнародна фінансова підтримка відіграє важливу роль, доповнюючи зусилля країн з низьким та середнім рівнем доходів щодо мобілізації національних ресурсів для фінансування сталого розвитку.

Для встановлення закономірностей та тенденцій у здійсненні міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, запропоновано науково-методичний підхід, який передбачає п'ять етапів аналізу (рис. 3.15).

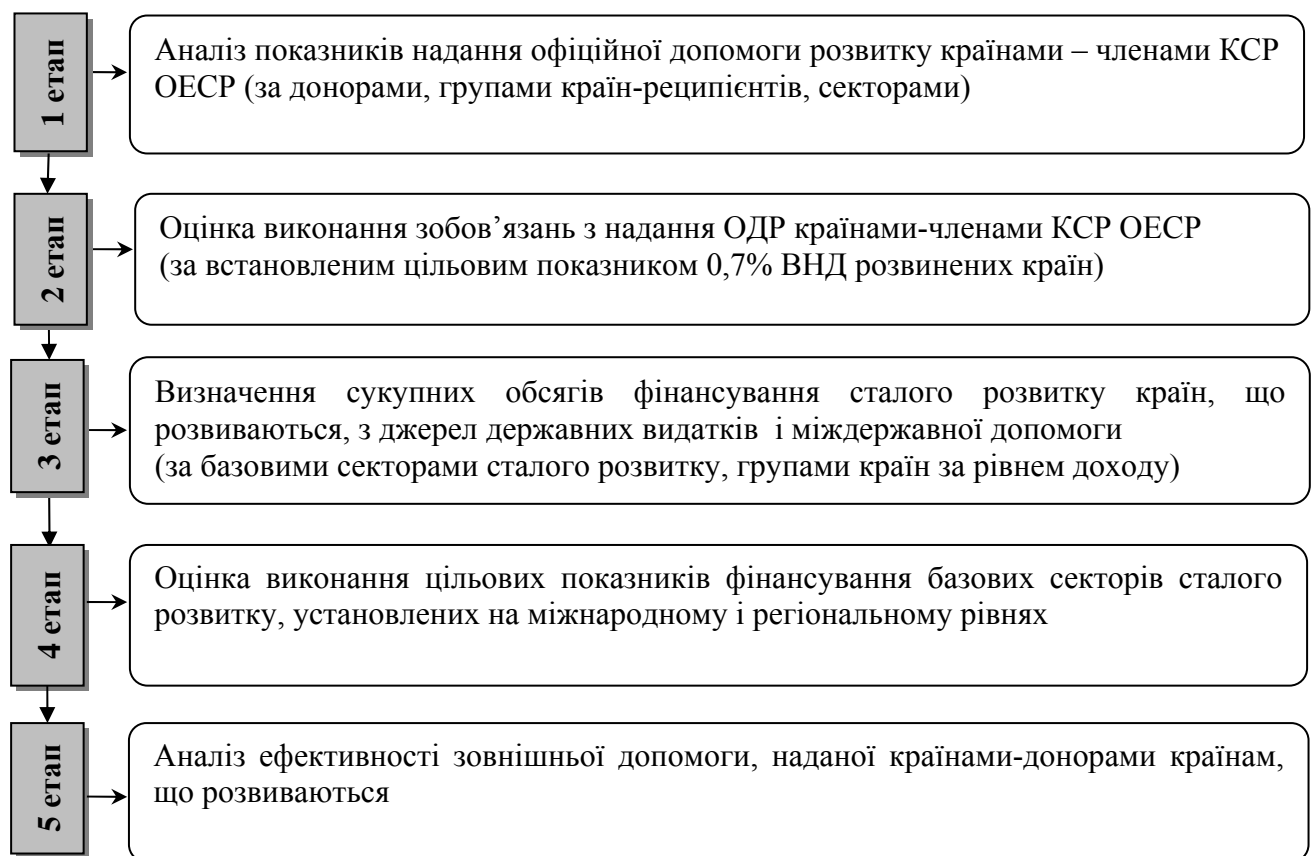

Рис. 3.15. Алгоритм аналізу міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються (складено автором)

Етап 1. Аналіз показників надання офіційної допомоги розвитку країнами – членами КСР ОЕСР (за донорами, групами країн-реципієнтів, секторами).

Як свідчать дані рис. 3.16, загальний обсяг наданої офіційної допомоги розвитку країнами – членами КСР ОЕСР у 2000–2014 рр. становив 1727,1 млрд. дол. США. Незважаючи на скорочення бюджетів країн-членів КСР ОЕСР унаслідок глобальної фінансової та економічної кризи 2008 р., необхідно відмітити поступове збільшення донорами офіційної допомоги розвитку, яка протягом 2000–2014 рр. зросла майже в 2 рази (з 80,3 млрд. дол. США до 137,4 млрд. дол. США).

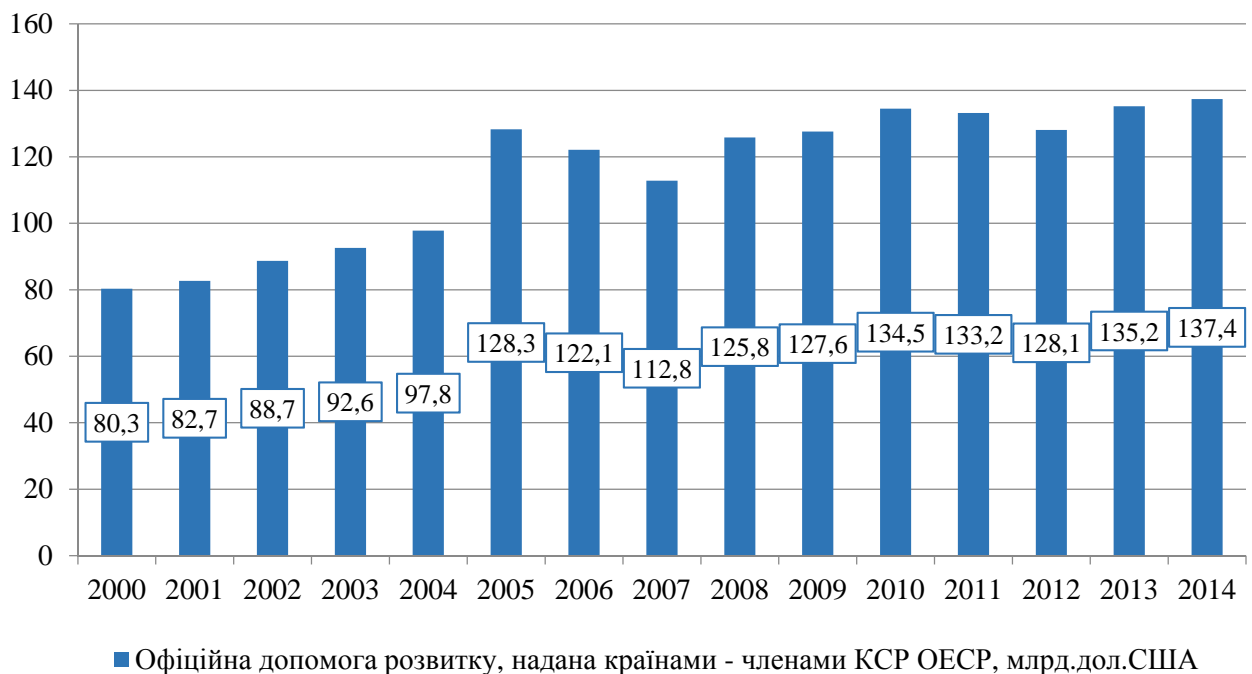

Рис.3.16. Офіційна допомога розвитку, надана країнами-членами КСР ОЕСР (складено автором за даними [272])

Різне підвищення допомоги в 2005 р. (на 31 % порівняно з 2004 р.) пов'язано зі збільшенням обсягів гуманітарної допомоги, наданої після цунамі в Індійському океані та землетрусу в Пакистані. Зменшення допомоги в 2006–2007 рр. пояснюється впливом списання боргу на чисту офіційну допомогу розвитку: якщо виключити списання боргу, допомога у реальному вираженні зросла на 2 % [273].

Більше 80 % допомоги надається найбільшими десятима донорами з країн-членів КСР ОЕСР: США, частка допомоги яких у 2014 р. становила 24,1 %, Великою Британією – 14 %, Німеччиною – 12,1 %, Францією – 7,7 %, Японією – 6,9 %, Швецією – 4,5 %, Нідерландами – 4,1 %, Норвегією – 3,7 %, Австралією – 3,2 %, Канадою – 3,1 % (додаток С, табл. С.1). При цьому необхідно відзначити різноспрямованість тенденцій у наданні офіційної допомоги розвитку. Так, протягом 2000–2014 рр. у деяких країнах спостерігалось як зростання, так і зниження обсягів допомоги, що пов'язано зі змінами в пріоритетах надання зовнішньої допомоги, утім, незважаючи на це, відбулося її загальне зростання (у Великій Британії у 2,8 раза, США у 2,5 раза, Німеччині у 1,9 раза, Австралії у 1,8 раза, Норвегії у 1,7 раза, Франції у 1,5 раза, Канаді у 1,3 раза). Стабільне зростання обсягів наданої офіційної допомоги розвитку протягом досліджуваного періоду спостерігалось у Швеції (у 2,1 раза).

Значно зменшили обсяги офіційної допомоги розвитку Японія та Нідерланди через скорочення бюджетів допомоги (у зв'язку зі змінами у зовнішній політиці країн). Так, Японія, яка у 2000 р. посідала друге місце за наданою офіційною допомогою розвитку після США, у 2014 р. стрімко змістилася на 5-те місце. Обсяги наданої Японією офіційної допомоги розвитку скоротилися у 1,2 раза. Нідерланди, незважаючи на збільшення обсягів офіційної допомоги розвитку протягом 2005–2011 рр., скоротили допомогу до рівня 2002 р. (в 1,1 раза).

Аналіз розподілу офіційної допомоги розвитку за групами країн проведено з врахуванням переліку країн-реципієнтів, що складається КСР ОЕСР з метою збору статистичної інформації та переглядається кожні три роки.

Перелік КСР ОЕСР включає:

- 48 найменш розвинені країни (у 2011–2016 рр.);
- країни з низьким доходом – 6 країн у 2011–2013 рр., 4 країни у 2014–2016 рр.;
- країни з доходом нижче середнього – 40 країн у 2011–2013 рр., 36 країн у 2014–2016 рр.;

– країни з доходом вище середнього – 54 країни у 2011- 2013 рр., 58 країн у 2014 – 2016 рр. [276].

Аналізуючи розподіл офіційної допомоги розвитку за групами країн-реципієнтів, необхідно відзначити, що найбільші обсяги протягом 2000–2014 рр. спрямовано до найменш розвинених країн (338,3 млрд. дол. США), частка наданої допомоги яким збільшилася з 36 % до 46,6 %.

Поряд зі значними отриманими обсягами допомоги донорів країнами з рівнем доходу нижче та вище середнього (260,8 млрд. дол. США і 210 млрд. дол. США), їх частка в загальному обсязі офіційної допомоги розвитку протягом 2000–2014 рр. зменшилася з 38 % до 30,6 % та 24,8 % до 18,5 % відповідно.

До країн з низьким рівнем доходу надійшло 24,7 млрд. дол. США, спостерігається тенденція незначного збільшення обсягів наданої цим країнам офіційної допомоги розвитку (рис. 3.17).

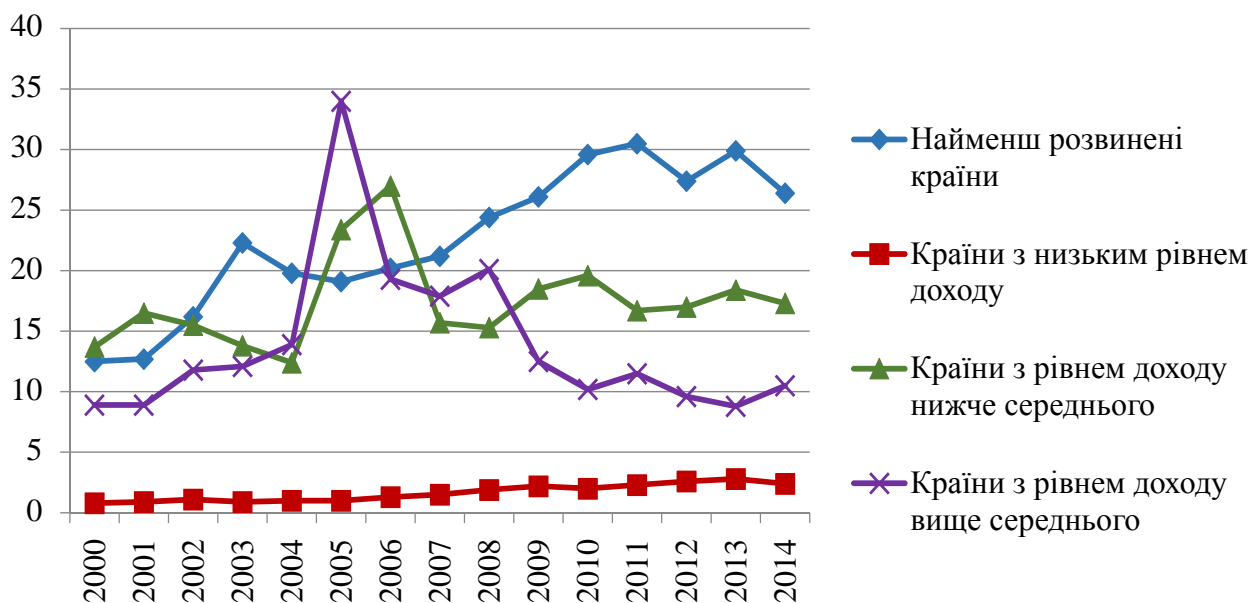

Рис. 3.17. Динаміка ОДР, наданої країнами – членами КСР ОЕСР за групами країн, млрд. дол. США (складено автором на основі [272])

Різке підвищення у 2005 р. обсягів офіційної допомоги розвитку в країнах з доходом вище та нижче середнього пов'язано з наданням гуманітарної

допомоги країнам, що постраждали в результаті землетрусу в Індійському океані: Південно-Африканській республіці, Індонезії, Шрі-Ланці, Кенії. Збільшені обсяги допомоги отримали також найменш розвинені країни – Сомалі, М'янма, Мадагаскар, Танзанія, Ємен, Бангладеш.

Найбільша частка ОДР у 2014 р. спрямована країнами-членами КСР ОЕСР на надання гуманітарної допомоги (23 %), розвиток освіти (14,8 %), енергетики (14,4 %). Частка ОДР, надана на розвиток транспорту, становила 12,9 %, охорону здоров'я – 8,6 %, сільське господарство – 8 %, водопостачання, санітарію та гігієну – 7,3 %, охорону навколишнього середовища – 6,3 %, промисловість, будівництво – 2,4 %, продовольчу допомогу та продовольчу безпеку – 1,6 %, комунікації – 0,7 % (додаток С, рис. С.1).

Протягом 2000–2014 рр. за усіма секторами, крім сектору комунікацій, продовольчої допомоги та продовольчої безпеки, спостерігається збільшення наданої ОДР. Так, обсяги допомоги, наданої в якості гуманітарної, зросли у 6,6 раза, на розвиток енергетики – у 5,9 раза, охорони здоров'я – у 3,3 раза, сільського господарства – у 3 раза, охорони довкілля – у 3 раза, освіти – у 2,6 раза, транспорту – у 2 раза, промисловості та будівництва – в 1,9 раза, водопостачання, санітарії та гігієни – у 1,6 раза. Обсяги ОДР, спрямованої на надання продовольчої допомоги та продовольчу безпеку, зменшилися у 1,2 раза.

Етап 2. Оцінка виконання зобов'язань з надання ОДР країнами-членами КСР ОЕСР (за встановленим цільовим показником 0,7 % ВНД).

За даними *рис.3.18* видно, що сукупний обсяг офіційної допомоги розвитку країн-членів КСР ОЕСР у 2000–2014 рр. становив в середньому 0,28 % ВНД. Як вже зазначалося, у зв'язку з необхідністю термінового подолання наслідків стихійних лих, що відбулися у 2005 р., усі найбільші донори – країни-члени КСР ОЕСР, крім Австралії, збільшили надання офіційної допомоги розвитку.

Незважаючи на те, що за обсягами допомоги США, Велика Британія, Німеччина, Франція та Японія входять у п'ятірку найбільших донорів, за

часткою ОДР по відношенню до ВНД у 2014 р. Велика Британія знаходиться на 3-му місці (0,7%), Німеччина посідає 5-те місце (0,42%), Франція – 6-те (0,37%), Японія та США – 9-те (по 0,19%) (табл.3.4).

Рис. 3.18. Офіційна допомога розвитку, надана країнами-членами КСР ОЕСР, % ВНД (складено автором за даними [272]))

Таблиця 3.4

**Офіційна допомога розвитку, надана найбільшими донорами –
країнами-членами КСР ОЕСР, % ВНД**

Рік	США	Велика Британія	Німеччина	Франція	Японія	Швеція	Нідерланди	Норвегія	Австралія	Канада
2000	0,10	0,32	0,27	0,30	0,28	0,80	0,84	0,76	0,27	0,25
2001	0,11	0,32	0,27	0,31	0,23	0,77	0,82	0,8	0,25	0,22
2002	0,13	0,31	0,27	0,38	0,23	0,84	0,81	0,89	0,26	0,28
2003	0,15	0,34	0,28	0,40	0,20	0,80	0,8	0,92	0,25	0,24
2004	0,17	0,36	0,28	0,41	0,19	0,78	0,73	0,87	0,25	0,27
2005	0,23	0,47	0,36	0,47	0,28	0,94	0,82	0,94	0,25	0,34
2006	0,18	0,51	0,36	0,47	0,25	1,03	0,81	0,89	0,30	0,29
2007	0,16	0,36	0,37	0,38	0,17	0,94	0,81	0,95	0,32	0,29
2008	0,18	0,43	0,38	0,39	0,19	0,98	0,81	0,89	0,32	0,33
2009	0,21	0,51	0,36	0,47	0,18	1,12	0,82	1,06	0,29	0,3
2010	0,21	0,57	0,39	0,50	0,20	0,97	0,82	1,05	0,32	0,34
2011	0,20	0,56	0,39	0,46	0,18	1,02	0,75	0,96	0,34	0,32
2012	0,19	0,56	0,37	0,45	0,17	0,97	0,71	0,93	0,36	0,32
2013	0,18	0,71	0,38	0,41	0,23	1,01	0,67	1,08	0,33	0,28
2014	0,19	0,70	0,42	0,37	0,19	1,09	0,64	1,0	0,31	0,24

Складено автором на основі [272]

Слід відзначити, що до країн, які з 70-х рр. ХХ ст. не тільки стабільно виконують свої зобов'язання в наданні офіційної допомоги розвитку на встановленому рівні 0,7 % від ВНД країнам, що розвиваються, але й перевищують їх, відносяться Швеція (1,09 %), Люксембург (1,06 %), Норвегія (1 %), Данія (0,86 %) [276].

Враховуючи те, що загальна сума зобов'язань донорів-членів КСР ОЕСР у 2014 р. за цільовим показником 0,7 % ВНД становила 326,3 млрд. дол. США, а виконання зобов'язань було здійснено тільки на 0,3 % від цільового показника (сума відставання – 186,5 млрд. дол. США), необхідно відзначити широкий розрив між запланованим донорами до надання та фактичним отриманим

Етап 3. Визначення сукупних обсягів фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, з джерел державних видатків і міждержавної допомоги (за базовими секторами сталого розвитку, групами країн за рівнем доходу).

З метою визначення загального стану фінансування базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, необхідним є також аналіз сукупних обсягів національних і міжнародних фінансових ресурсів, спрямованих на підтримку та розвиток сільського господарства, водопостачання, санітарії та гігієни, охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, охорони довкілля. Поширеною практикою виступає порівняння загального обсягу фінансування базових секторів сталого розвитку у вигляді відсотку від загальних державних видатків країн, що розвиваються.

Аналіз динаміки міждержавного фінансування базових секторів сталого розвитку проведено з використанням наявних даних країн, що розвиваються (19-ти найменш розвинених країн, 18-ти країн з доходом нижче середнього, 8-ми країн з доходом вище середнього), зібраних міжнародними науково-дослідницькими групами у сфері розвитку «Oxfam International», «The Development Finance International Group», що охоплюють період 2012–2014 рр.

За даними *табл.3.5* видно, що протягом 2012–2014 рр. найбільша частка міждержавних фінансових ресурсів була виділена на підтримку та розвиток таких секторів, як охорона здоров'я, сільське господарство, водопостачання, санітарія та гігієна країн, що розвиваються. Найменша частка виділялася донорами на соціальний захист населення та охорону навколишнього середовища.

Таблиця 3.5

Міждержавне фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються, у 2012 – 2014 рр. (середнє значення)

Група країн	Сільське господарство		Водопостачання, санітарія та гігієна		Охорона здоров'я		Соціальний захист		Освіта		Охорона навколишнього середовища	
	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.
Найменш розвинені країни	1,0	3,8	0,4	1,7	0,8	3,2	0,2	0,5	0,7	2,4	0,2	0,5
Країни з доходом нижче середнього	0,5	1,2	1,8	2,2	0,9	2,2	0,2	0,5	0,9	2,1	0,2	0,4
Країни з доходом вище середнього	0,3	0,9	0,3	0,7	0,3	0,8	0,1	0,4	0,3	1,1	0,1	0,1
Усього (середнє значення)	0,6	2,0	0,8	1,5	0,7	2,1	0,2	0,5	0,6	1,9	0,2	0,3

Складено автором на основі [249])

Сільськогосподарський сектор.

Як свідчать дані *рис. 3.19*, частка міжнародної допомоги, спрямованої на підтримку і розвиток сільського господарства в країнах, що розвиваються, зменшилась в 1,1 раза.

Попри те, що найбільша частка міждержавного фінансування спрямована на розвиток сільського господарства *найменш розвинених країн*, відбувається її зменшення з 3,92 % у 2012 р. до 3,8 % у 2014 р. Найбільше зменшення зафіксовано в Буркіна-Фасо – у 4 рази, Уганді у 2,4 рази, Танзанії – у 1,3 рази, Мозамбіку, Руанді – у 1,1 рази. Поряд з цим відбулося збільшення частки

допомоги розвитку сільському господарству Центральноафриканської республіки, Гвінеї-Бісау – у 1,4 раза, Сьєрра-Леоне – у 1,2 раза (додаток Т, табл. Т.1).

У 1,4 раза зменшилася частка міжнародних фінансових ресурсів, виділених на сільське господарство *країн з доходом нижче середнього*. Найбільше зменшення відбулося в Сан Томе і Прінсіпі, Кенії – у 2,5 раза, Гайані – у 2,3 раза, Кірібаті – у 2,1 раза. При цьому слід відзначити збільшення наданої допомоги сільському господарству Самоа у 5,9 раза, Гондурасу – у 2,7 раза, Сенегалу – у 1,6 раза (додаток Т, табл.Т.2).

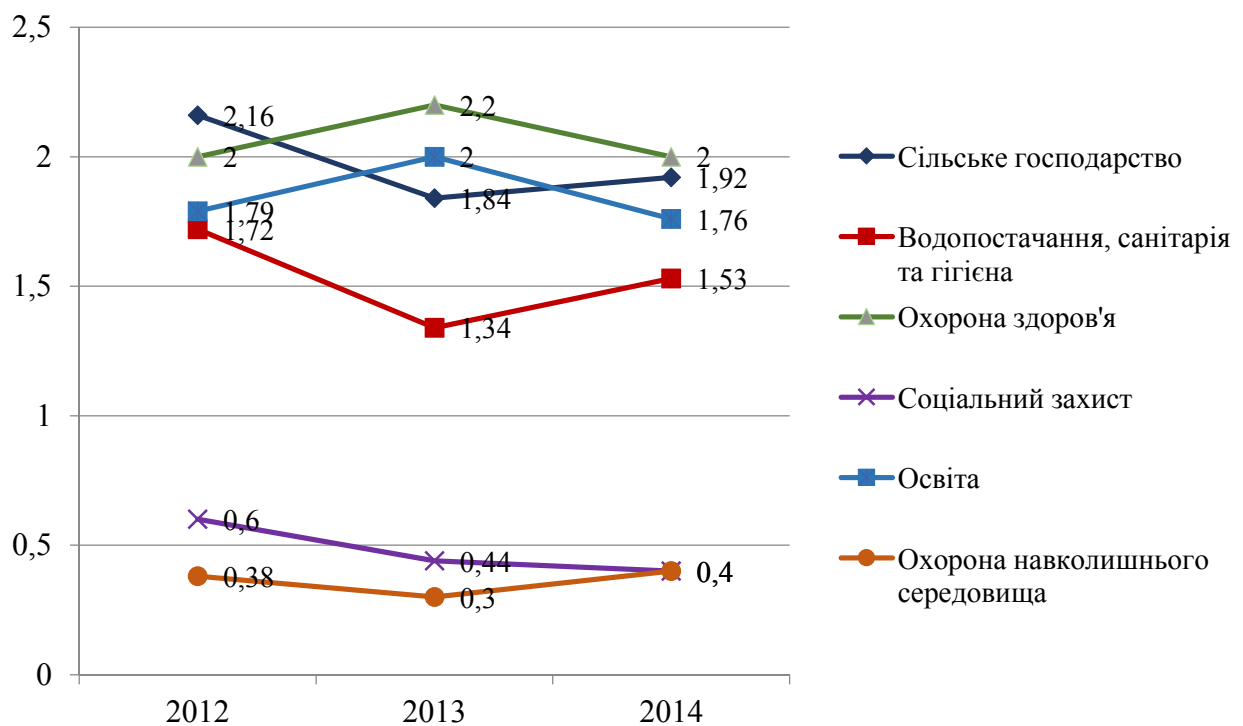

Рис. 3.19. Міждержавне фінансування базових секторів сталого розвитку (у вигляді частки державних видатків країн, що розвиваються, %) (складено автором на основі [249])

Частка міждержавного фінансування, спрямованого до *країн з доходом вище середнього* зменшилась у 2012–2014 рр. у 1,2 раза. Зафіксовано зменшення частки виділених міжнародних фінансових ресурсів за всіма країнами цієї групи (найбільше зменшення – у Ямайці (у 6 разів) (додаток Т, табл. Т.3).

Сектор водопостачання, санітарії та гігієни.

У міждержавному фінансуванні сектору водопостачання, санітарії та гігієни, частка якого загалом зменшилася у 1,1 раза у 2012–2014 рр., спостерігаються різноспрямовані тенденції: збільшення фінансових ресурсів, виділених найменш розвиненим країнам, зменшення – з доходом нижче середнього та вище середнього.

Так, частка міжнародних фінансових ресурсів, виділених до сектору водопостачання, санітарії та гігієни в країнах з доходом нижче та вище середнього зменшилась у 1,3 та 1,2 раза відповідно. Серед країн з доходом нижче середнього найбільше зменшення зафіксовано у Соломонових островах (у 2,4 раза), Самоа (у 2,3 раза), Сан Томе і Прінсіпі (у 2,2 раза), Лесото (у 1,8 разів) (додаток Т, табл.Т.2). Серед країн з доходом вище середнього найбільше зменшення частки міжнародної допомоги, спрямованої до сектору водопостачання, санітарії та гігієни, відбулося в Перу (у 3 рази) та Ямайці (у 1,9 раза) (додаток Т, табл.Т.3). Частка міжнародної допомоги, спрямованої до сектору водопостачання, санітарії та гігієни найменш розвинених країн, навпаки, збільшилась у 1,1 раза (за рахунок збільшення частки ресурсів, виділених до Гаїті, – майже у 5 разів, Центральноафриканської республіки – у 1,8 раза, Непалу – у 1,2 раза) (додаток Т, табл.Т.1).

Сектор охорони здоров'я.

Протягом 2012–2014 рр. відбулося збільшення донорської допомоги, спрямованої до сектору охорони здоров'я найменш розвинених країн і з доходом нижче середнього майже у 1,1 раза.

Серед найменш розвинених країн найбільше зростання частки виділеної міжнародної допомоги на водопостачання, санітарію та гігієну зафіксовано у Сьєрра-Леоне (у 2,6 раза), Бурунді (у 1,4 раза, Мадагаскарі (у 1,1 раза). Поряд з цим значне зменшення виділених ресурсів відбулося у Мозамбіку (у 1,7 раза), Непалі та Руанді (у 1,2 раза) (додаток Т, табл.Т.1).

Щодо країн з доходом нижче середнього, слід відзначити зростання частки міжнародного фінансування сектору водопостачання, санітарії та гігієни

у Самоа (у 2,7 раза), Гані (у 2,1 раза), Шрі-Ланці (у 1,9 раза), Гондурасі (у 1,6 раза). Спостерігається різке зменшення частки міжнародних фінансових ресурсів, виділених до цього сектору в Кірібаті (у 3 рази), Сан Томе і Прінсіпі (у 1,4 раза) (додаток Т, табл.Т.2).

У 1,1 раза скоротилась допомога, спрямована до сектору водопостачання, санітарії та гігієни країн з доходом вище середнього (найбільше скорочення відбулося у Белізі – у 1,8 раза та Сальвадорі – у 1,4 раза) (додаток Т, табл.Т.3).

Сектор соціального захисту.

У 2012–2014 рр. спостерігається тенденція скорочення частки міждержавного фінансування сектору соціального захисту в усіх групах країн (у 1,5 раза). Найбільше скорочення відбулося в країнах з доходом нижче середнього (частка виділених міжнародних ресурсів зменшилася у 1,7 раза). При цьому різке зменшення фінансування соціального захисту зафіксовано в Сан Томе і Прінсіпі – у 14 разів, Тимор-Лешті – у 4 рази (додаток Т, табл.Т.2).

Частка міжнародного фінансування сектору соціального захисту в найменш розвинених країнах і з доходом вище середнього зменшилась у 1,4 раза. Найбільше зменшення відбулося у таких найменш розвинених країнах, як Центральноафриканська республіка (у 4 рази), Бенін (у 2,7 раза), Гвінея-Бісау (у 2,2 раза). Найбільше зменшення серед країн з доходом вище середнього зафіксовано в Белізі (у 15 разів) (додаток Т, табл.Т.3).

Сектор освіти.

У міжнародному фінансуванні сектору розвитку освітніх послуг спостерігаються різноспрямовані тенденції: збільшення фінансування – в країнах з доходом вище середнього (у 1,4 раза), зменшення – в найменш розвинених (майже у 1,1 раза) та з доходом нижче середнього (майже у 1,2 раза).

Серед найменш розвинених країн значне скорочення міжнародного фінансування освіти відбулося у Того (у 2,6 раза), Мозамбіку (у 2,2 раза), Беніні (у 2 раза), Гаїті (у 1,9 раза). Поряд з цим збільшилася частка фінансування в

Руанді (у 3 рази), Бурунді (у 2,6 рази), Малаві (у 1,3 рази) (додаток Т, табл.Т.1).

Серед країн з доходом нижче середнього найбільше скорочення зафіксовано у Свазіленді (у 3,9 рази), у Сенегалі та Тимор-Лешті (у 2,3 рази), Гондурасі та Кірібаті (у 1,4 рази) (додаток Т, табл.Т.2).

Слід відзначити збільшення частки міжнародних фінансових ресурсів, виділених до сектору освіти країн з доходом вище середнього (Беліз – у 2,3 рази, Тонга – у 1,8 рази) (додаток Т, табл. Т.3). Загалом частка міжнародних фінансових ресурсів, виділених до сектору освіти, скоротилася майже у 1,1 рази.

Сектор охорони навколишнього середовища.

У 2012–2014 рр. спостерігається збільшення донорами міжнародних фінансових ресурсів, спрямованих до сектору охорони довкілля, в найменш розвинених країнах (у 1,2 рази) і з доходом вище середнього (у 1,5 рази).

Слід відзначити збільшення частки міжнародної допомоги, виділеної до сектору охорони навколишнього середовища, серед таких найменш розвинених країн, як Мадагаскар (у 1,8 рази), Буркіна-Фасо (у 1,6 рази), Гвінея-Бісау (у 1,2 рази), серед країн з доходом вище середнього – Сальвадор (у 1,8 рази) (додаток Т, табл.Т.1).

Частка міжнародного фінансування, спрямованого до сектору охорони довкілля країн з доходом нижче середнього, зменшилася у 1,3 рази (найбільше скорочення зафіксовано в Сан Томе і Прінсіпі – у 6,3 рази, Сенегалі – у 1,4 рази) (додаток Т, табл.Т.2).

Отже, протягом 2012–2014 рр. міждержавне фінансування базових секторів сталого розвитку становило 8,3 % державних видатків країн, що розвиваються. Враховуючи результати аналізу здійснення державних видатків і міждержавної допомоги на фінансування сталого розвитку в країнах, що розвиваються, узагальнено показники національного і міжнародного фінансування базових секторів (*рис. 3.20*). Як свідчать дані *рис. 3.20*, частка міжнародної фінансової допомоги у загальному фінансуванні базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, становила: у секторі сільського

господарства – 42 %, водопостачання, санітарії та гігієни (ВСГ) – 88 %, охорони здоров'я – 22 %, соціального захисту – 21 %, освіти – 12 %, охорони довкілля – 38 % відповідно.

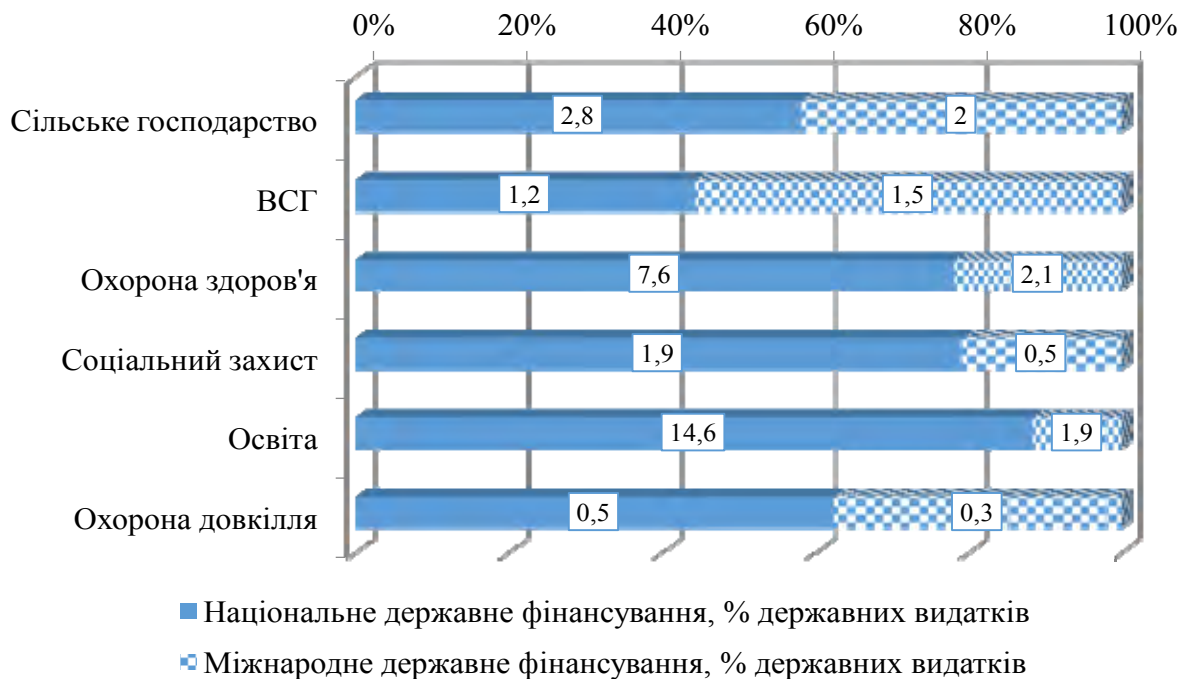

Рис. 3.20. Загальне фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються, % державних видатків
(складено автором на основі [249])

Етап 4. Оцінка виконання цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку, установлених на міжнародному і регіональному рівнях.

Як вже зазначалося, на міжнародному та регіональному рівнях встановлено цільові показники виділення державних видатків до базових секторів сталого розвитку: сільське господарство – 10 % державних видатків [256], водопостачання, санітарія та гігієна – 0,5–1 % ВВП [258; 259]; охорона здоров'я – 15 % державних видатків [261]; соціальний захист – 4,5 % ВВП [262; 263]; освіта – 4–6 % ВВП (15–20 % державних видатків) [264].

Узагальнення даних щодо національного та міждержавного фінансування підтримки базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, дало

змогу визначити існуючий розрив між фактичним загальним фінансуванням і цільовими показниками, установленими на міжнародному та регіональному рівнях: у секторі сільського господарства – 52 %, охорони здоров'я – 35,3 %, соціального захисту – 84,4 %, освіти – 18 % (рис.3.21).

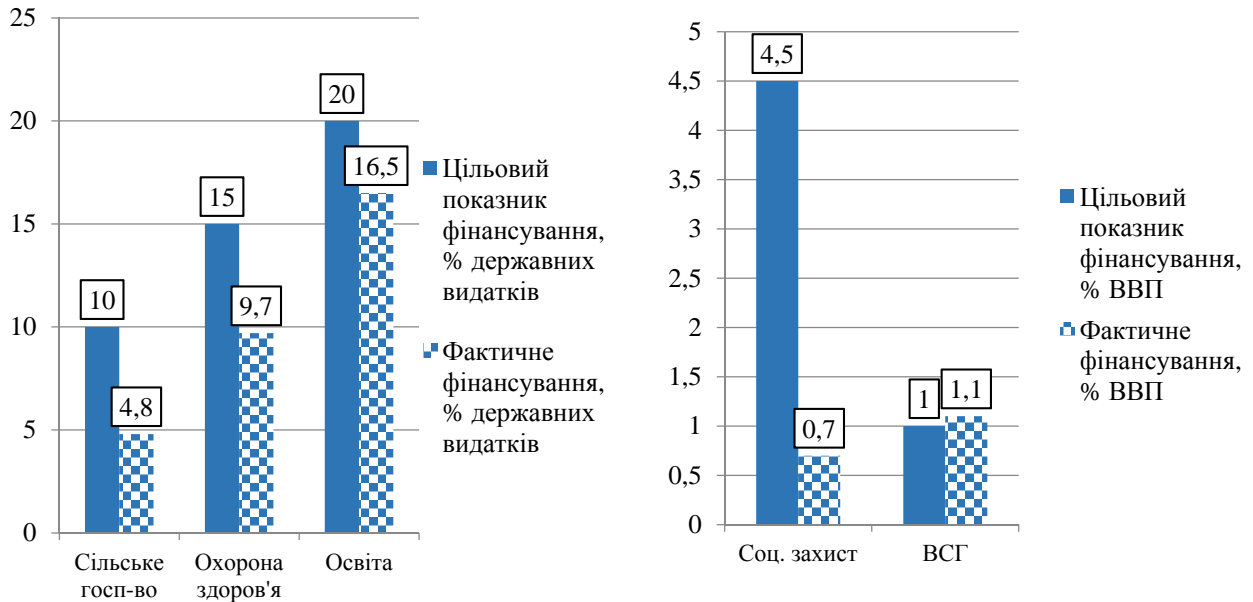

Рис. 3.21. Розрив між цільовими показниками та фактичним загальним фінансуванням базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються (складено автором на основі [249])

Етап 5. Аналіз ефективності зовнішньої допомоги, наданої країнами-донорами країнам, що розвиваються.

Аналіз ефективності зовнішньої допомоги, наданої протягом 2010 – 2013 рр. країнами-донорами країнам, що розвиваються, проведено за індикаторами та цільовими показниками Пусанського плану партнерства [209], наявними даними моніторингу КСР ОЕСР щодо їх виконання [273]:

Доступність інформації про співпрацю щодо сприяння розвитку.

Доступність інформації про співпрацю щодо сприяння розвитку передбачає щорічну публікацію та надання 50 % необхідних даних країнами-донорами.

До країн, що зробили більш доступною інформацію про співпрацю щодо сприяння розвитку та отримали найвищі оцінки за *своєчасність, рівень деталізації та прогнозованість* інформації, відносяться Велика Британія (100 %, 68 %, 85 %), Нідерланди (100 %, 61 %, 69 %), Фінляндія (50 %, 59 %, 82 %), Швеція (75 %, 70 %, 46 %), Австрія (38 %, 58 %, 77 %), Бельгія (25 %, 54 %, 91 %). Найнижчі загальні оцінки мають Австралія (38 %, 58 %), Японія (38 %, 52 %) та Норвегія (50 %, 55 %) через невиконання зобов'язань щодо прогнозованості інформації.

Посилення передбачуваності співпраці щодо сприяння розвитку.

Посилення передбачуваності співпраці щодо сприяння розвитку передбачає скорочення вдвічі з 2010 р. розриву допомоги, що була запланована донорами та не виділена.

У посиленні передбачуваності співпраці найвищих результатів досягли Нова Зеландія – частка виплаченої допомоги в загальному запланованому обсязі збільшилася з 65 % у 2010 р. до 100 % у 2013 р., Люксембург (з 52 % до 85 %), Франція (з 49 % до 78 %), Нідерланди (з 52 % до 79 %) відповідно. До країн, які не тільки не виконали зобов'язання за цільовим показником, але й збільшили розрив, відносяться Іспанія, Португалія, Канада, Німеччина, Китай. Щодо перспективного плану загального обсягу фінансування, то найбільшу частку допомоги до середньострокового плану 2014 р. включили Австрія, Бельгія, Тайвань, Португалія, Велика Британія – 100 %; 2015 р. – Тайвань, Велика Британія – 100 %; 2016 р. – Іран – 94 %, Італія – 75 %, Ірландія – 74 %, Швеція – 73 %, Японія – 70 %.

Загалом зафіксовано незначне збільшення (з 79 % у 2010 р. до 84 % у 2013 р.) частки країн, що посилили передбачуваність співпраці щодо сприяння розвитку, що пов'язано з труднощами країн-донорів. Попри те, що передбачуваність допомоги є необхідною для планування країн-реципієнтів, у періоди криз і дефіциту ресурсів донорам важко забезпечити виконання цього індикатора.

Включення допомоги до бюджету, підконтрольного парламенту країни-реципієнта допомоги.

Включення допомоги до бюджету, підконтрольного парламенту країни-реципієнта допомоги, передбачає збільшення частки допомоги, що

враховується в бюджеті, до 85 %. Зобов'язання виконали Китай (98 %), Португалія (96 %), Саудівська Аравія, Туреччина (94 %), Швеція (92 %), Ірландія (86 %), близькі до виконання Данія (84 %), Фінляндія (82 %) та Нова Зеландія (81 %). При цьому Португалія порівняно з 2010 р. збільшила частку на 62 %, Китай – на 40 %, Нова Зеландія – на 17 %.

2013 року 100 % допомоги включено до бюджету таких країн, як Кабо-Верде та Самоа; 85 % та більше – у бюджет Кенії, Непалу, Лесото. Найнижчі показники мають Єгипет (19 %), Перу та Філіппіни (24 %), Ямайка (30 %).

Загалом включення допомоги до бюджету, підконтрольному парламенту, збільшилось з 57 % у 2010 р. до 64 % у 2013 р.

Взаємна підзвітність акторів щодо співпраці у сфері сприяння розвитку на основі інклюзивного аналізу.

Взаємна підзвітність акторів щодо співпраці у сфері сприяння розвитку на основі інклюзивного аналізу передбачає проведення усіма країнами, що розвиваються, спільної оцінки на міжнародному рівні.

Частка країн, що проводять спільну оцінку на міжнародному рівні, збільшилася в 2013 р. порівняно з 2010 р. на 24 % та становила 59 %. Негативний вплив на підвищення взаємної підзвітності здійснює відсутність конструктивного діалогу та ефективного зворотного зв'язку донорів і країн-реципієнтів, низькою відповідальністю за довгострокові наслідки реалізації програм у сфері сталого розвитку.

Гендерна рівність і посилення впливу жінок.

Індикатор передбачає наявність у всіх країнах систем з моніторингу виконання рішень з гендерної рівності та прав жінок, дозволяє відстежувати кількість країн, що мають системи для контролю за асигнуваннями на гендерну рівність і посилення впливу жінок та забезпечують публічну доступність бюджетної інформації.

Частка країн, в яких існують системи з моніторингу виконання рішень з гендерної рівності та прав жінок, у 2013 р. становила усього 34 %.

Зміцнення й використання інститутів країн, що розвиваються.

Індикатор передбачає здійснення оцінки якості систем управління державними фінансами (УДФ) в країнах-реципієнтах допомоги, а також використання країнами систем УДФ і систем закупівель, що дозволяє виявити ступінь розподілу фінансування державного сектору через національні процедури виконання бюджету, фінансової звітності, аудиту, закупівель.

Показник якості систем УДФ в країнах розраховується на основі оцінки Світового банку інститутів і політики країни (ОПК) в діапазоні балів від 1,0 (найнижчий) до 6,0 (високий). Чим вищий бал, тим надійнішим є бюджет країни й фінансові системи управління. Якість систем УДФ повинна відповідати критеріям, установленим Світовим банком: 1) всеохоплюючий та достовірний бюджет, пов'язаний з пріоритетами політики; 2) ефективна система фінансового управління, що гарантує виконання бюджету належним чином; 3) своєчасна та достовірна бухгалтерська та податкова звітність.

Зміцнення й використання інститутів країн, що розвиваються, передбачає збільшення половиною країн як мінімум на 1 бал виконання показника УДФ, скорочення розриву на 2/3 у використанні країнами систем УДФ і систем закупівель.

За останніми результатами ОПК Світового банку *якість систем управління державними фінансами* 33 країн, що брали участь у моніторингу, у 2012 р. залишилась на рівні 2010 р.: високий бал (від 4 до 4,5) отримали 8 країн, що становило 24 %, середній бал (від 2 до 3,5) – 25 країн (76 %).

До країн, що зберегли високі показники відносяться Вірменія, Буркіна-Фасо, Кабо-Верде, Косово, Молдова, Мозамбік і Руанда. Незважаючи на позитивні тенденції, за даними Світового банку національні бюджети 77 із 100 розвинених країн та тих, що розвиваються, не відповідають основним стандартам прозорості.

Використання країнами систем УДФ і систем закупівель, що залежить від якості систем, залишилось на рівні 2010 р. – 49 %. Обсяги фінансування, що здійснюється з використанням систем УДФ і систем закупівель країн-

реципієнтів допомоги, збільшили такі країни-донори: Корея (з 14 % до 45 %), Італія (з 34 % до 56 %), Данія (58 %–76 %), Франція (61 %–78 %). Деякі країни, навпаки, зменшили використання систем УДФ і систем закупівель: Швеція (з 71 % до 49 %), Нідерланди (з 70 % до 52 %), Велика Британія (з 75 % до 59 %), Австрія (з 43 % до 28 %).

Високі показники за цим індикатором мають країни-реципієнти допомоги: Бангладеш, Кот-Д'івуар, Ямайка, Кенія, Кірібаті, Маршаллові острови, Федеративні Штати Мікронезії, Непал, Ніуе, Палау, Перу, Філіппіни, Руанда, Самоа, Танзанія та В'єтнам (від 60 % до 94 %). Відсутність значного прогресу в досягненні зміцнення та використання інститутів країн, що розвиваються, пояснюється, в першу чергу, неналежною якістю систем управління державними фінансами країн-реципієнтів допомоги.

Незв'язаність допомоги розвитку.

Аналізуючи ефективність зовнішньої допомоги країн-донорів за критерієм «зв'язаності», слід відзначити, що країнами-членами КСР ОЕСР ще у 2001 р. було узгоджено перелік найменш розвинених країн як країн, що найбільше потребують максимальної частки незв'язаної допомоги через їх залежність від допомоги та необхідність прискорення прогресу в сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття. У 2008 р. ці рекомендації були оновлені через необхідність включення до переліку країн, що мають високий рівень заборгованості. Поряд з цим КСР ОЕСР наголошено на максимальному збільшенні країнами-донорами частки незв'язаної допомоги не тільки найменш розвиненим країнам і країнам з високою заборгованістю, але й усім групам країн [277].

Як свідчать дані *рис.3.22*, спостерігається тенденція до зниження загальної незв'язаної офіційної допомоги розвитку протягом 2006–2013 рр.: незважаючи на значний прогрес у 2006 р., частка незв'язаної допомоги, наданої країнами-членами КСР ОЕСР скоротилася на 13 % протягом зазначеного періоду.

Країнами – лідерами у наданні *загальної* незв'язаної офіційної допомоги розвитку в 2013 р. стали 4 країни - Ірландія, Ісландія, Велика Британія та Норвегія, частка незв'язаної допомоги яких становила 100 %. Близькими до виконання цього рівня є Австралія та Польща, які надали 99 % незв'язаної допомоги.

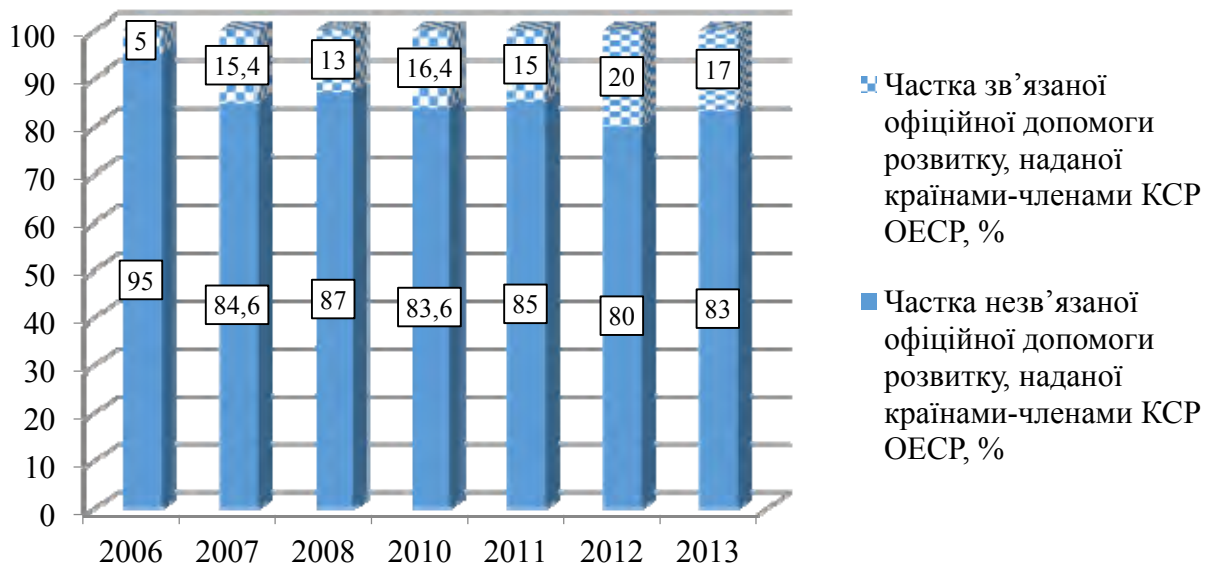

Рис. 3.22. Частка незв'язаної та зв'язаної офіційної допомоги розвитку, наданої країнами – членами КСР ОЕСР, % (складено автором на основі [278])

Частка незв'язаної допомоги, наданої у 2013 р. іншими країнами, становила:

– 90–98 % – Франція, Канада, Швеція, Швейцарія, Нідерланди, Данія, Люксембург, Бельгія;

– 80–88 % – Японія, Італія, Іспанія, Нова Зеландія;

– 73–78 % – США, Фінляндія;

– 30–55 % – Португалія, Чеська Республіка, Австрія, Корея.

Найменші частки надані Грецією (3 %) та Словаччиною (15 %).

Аналізуючи частку незв'язаної офіційної допомоги розвитку, наданої країнами – членами КСР ОЕСР *найменш розвиненим країнам*, необхідно відзначити її зростання протягом 2010–2013 рр. з 80,4 % до 88 %.

Країнами, що надали максимальну частку незв'язаної допомоги *найменш розвиненим країнам* в 2013 р. стали Ірландія, Ісландія, Бельгія, Польща, Велика Британія, Нідерланди та Норвегія, частка незв'язаної допомоги яких становила 100 %. Австралією та Люксембургом надано 99 % незв'язаної допомоги.

Частка незв'язаної допомоги, наданої у 2013 р. іншими країнами-донорами *найменш розвиненим країнам*, становила:

- 90–98 % – Італія, Данія, Японія, Швеція, Швейцарія, Канада;
- 84–87 % – Німеччина, Нова Зеландія, Франція;
- 75–76 % – Іспанія, Австрія, США;
- 16 % – Чеська Республіка.

Необхідно відзначити зміни, що відбулися протягом 2010–2013 рр. у політиці країн – членів КСР ОЕСР у наданні незв'язаної офіційної допомоги розвитку: одні країни поступово відмовлялися від надання незв'язаної допомоги, інші країни, навпаки, рухалися у зворотному напрямку. Так, частка загальної незв'язаної допомоги Швеції зменшилась протягом 2010–2013 рр. з 100 % до 94 %, Канади – з 99,3 % до 93 %, Франції – з 96,6 % до 90 %, Німеччини – з 96 % до 80 %, Японії – з 93,7 % до 80 %, Австрії – з 67,7 % до 44 %, Греції – з 62,2 % до 3 %.

Поряд з цим відбулося поступове збільшення частки незв'язаної допомоги Данією (з 93,5 % до 97 %), Нідерландами (з 92,9 % до 98 %), Бельгією (з 93,2 % – 98 %), Італією (з 58,5 % до 85 %) та Кореєю (з 35,7 % до 55 %).

Небажання країн-донорів підвищувати частку незв'язаної допомоги пояснюється тим, що вони більшою мірою орієнтуються на свої політичні та комерційні інтереси, які не завжди збігаються з пріоритетами країни – реципієнта допомоги.

Таким чином, проведений аналіз міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, протягом 2000–2014 рр. дозволив установити такі тенденції та особливості [279; 280; 281; 282]:

– збільшення країнами-членами КСР ОЕСР обсягів офіційної допомоги розвитку майже в 2 рази (з 80,3 млрд. дол. США до 137,4 млрд. дол. США); різноспрямованість тенденцій у наданні допомоги десятима найбільшими донорами: збільшення обсягів допомоги Великою Британією, США, Німеччиною, Австралією, Швецією, Норвегією, Францією, Канадою, зменшення – Японією та Нідерландами;

– зміщення пріоритетів країн-членів КСР ОЕСР у наданні офіційної допомоги розвитку за групами країн: збільшення частки наданої допомоги найменш розвиненим (з 36 % у 2000 р. до 46,6 % у 2014 р.) та країнам з низьким доходом (з 2,2 % до 4,2 %), зменшення – країнам з доходом нижче середнього (з 38 % до 30,6 %), з доходом вище середнього (з 24,8 % до 18,5 %);

– зростання обсягів офіційної допомоги розвитку, спрямованих на соціальну та економічну інфраструктуру, надання гуманітарної допомоги, зменшення – на надання продовольчої допомоги та забезпечення продовольчої безпеки;

– невиконання зобов'язань з надання ОДР країнами-членами КСР ОЕСР за встановленим цільовим показником 0,7 % ВНД: розрив між запланованим донорами до надання та фактичним отриманим обсягом офіційної допомоги розвитку в 2014 р. становив 57,2 %;

– виявлення серед 30 країн – членів КСР ОЕСР однієї країни-лідера – Норвегії як країни, що виконує усі зобов'язання з надання офіційної допомоги розвитку: входить до десяти найбільших донорів КСР ОЕСР, надає офіційну допомогу розвитку на рівні 1 % ВНД (при встановленому цільовому показнику 0,7 % ВНД), надає незв'язану допомогу країнам-реципієнтам на рівні 100 %;

– різноспрямованість тенденцій у міждержавному фінансуванні базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються: зменшення фінансування сектору соціального захисту (у 1,5 рази), сільського господарства, водопостачання, санітарії та гігієни, освіти (у 1,1 рази), збільшення фінансування охорони навколишнього середовища (у 1,02 рази);

– недостатність загального фінансування базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються: розрив між фактичним загальним міжнародним та національним фінансуванням і цільовими показниками, установленими на міжнародному та регіональному рівнях становив – у секторі сільського господарства – 52 %, охорони здоров'я – 35,3 %, соціального захисту – 84,4 %, освіти – 18 %;

– нерівномірність прогресу в підвищенні ефективності зовнішньої допомоги: досягнення прогресу в зобов'язаннях країн щодо доступності інформації про співпрацю щодо сприяння розвитку, посилення передбачуваності співпраці; включення допомоги в бюджет, підконтрольний парламенту, взаємної підзвітності акторів, гендерної рівності й посилення впливу жінок; відсутність прогресу в зміцненні й використанні інститутів країн, що розвиваються (через неналежну якість систем), підвищенні країнами – членами КСР ОЕСР ефективності офіційної допомоги розвитку через незабезпечення незв'язаності допомоги країнам-реципієнтам; різноспрямованість тенденцій у наданні незв'язаної допомоги країнами-членами КСР ОЕСР: скорочення протягом 2006–2013 рр. загальної частки незв'язаної допомоги (з 95 % до 83 %), зростання протягом 2010–2013 рр. частки незв'язаної допомоги, наданої *найменш розвиненим країнам* (з 80,4 % до 88 %).

3.3. Стратегічні напрями удосконалення мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються

Як показав аналіз фінансування сталого розвитку в країнах, що розвиваються [268; 269; 270; 271; 274; 280; 281; 282; 289; 290; 291; 292], необхідність збільшення обсягів фінансування сталого розвитку потребує зміцнення зусиль країн, що розвиваються, щодо *підвищення ефективності*

мобілізації національних фінансових ресурсів і використання бюджетних витратків та зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку (рис. 3.23).

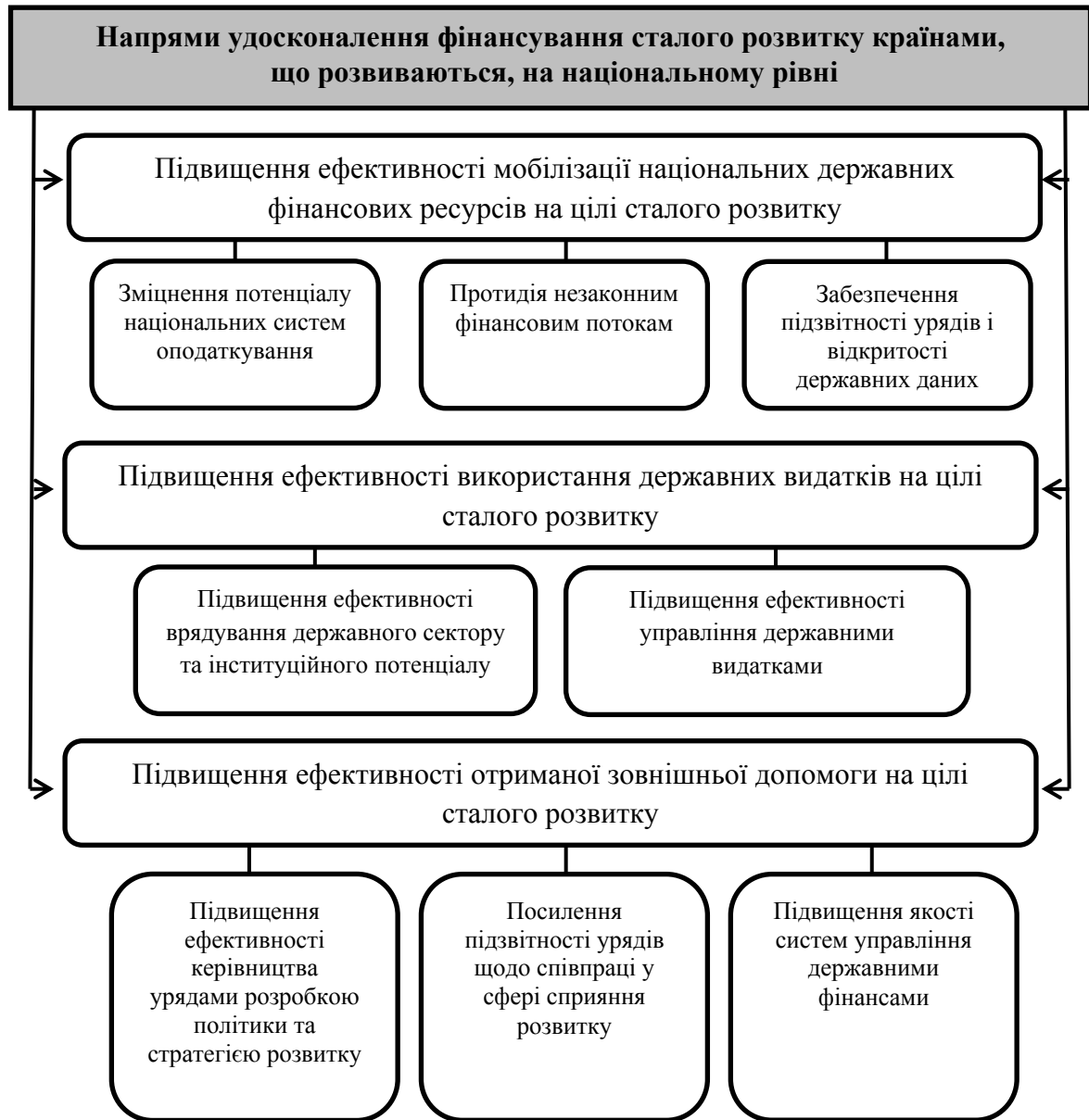

Рис. 3.23. Напрями удосконалення фінансування сталого розвитку країнами, що розвиваються, на національному рівні (складено автором)

Основними заходами щодо *підвищення ефективності мобілізації національних державних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку* повинні стати:

1) зміцнення потенціалу національних систем оподаткування.

Національне оподаткування, забезпечуючи передбачуване та стійке джерело надходжень для фінансування пріоритетних секторів країн, що розвиваються, має важливе значення у вирішенні завдань сталого розвитку. Необхідним є підвищення ефективності управління бюджетними надходженнями за рахунок використання вдосконалених систем прогресивного оподаткування, вдосконалення податкової політики й підвищення ефективності збору податків, докладання зусиль щодо підвищення справедливості, прозорості, ефективності та дієвості податкових систем, у тому числі за рахунок розширення податкової бази та продовження зусиль з метою інтеграції неформального сектора в формальну економіку з урахуванням національних умов.

Необхідним є підвищення ефективності ключових компонентів системи податкового адміністрування, що включають: 1) цілісність бази платників податків (точна і надійна інформація про платників податків); 2) ефективне управління ризиками (ідентифікація, оцінка та ранжування ризиків; пом'якшення ризиків за допомогою вдосконалення планів діяльності); 3) своєчасність заповнення податкових декларацій; 4) своєчасність сплати податків; 5) точність звітності в деклараціях (здійснення перевірок щодо виявлення неточної звітності, моніторинг обсягів наданої неточної інформації); 6) ефективність розв'язання податкових спорів; 7) ефективність управління доходами (прогнозування податкових надходжень, адекватність системи обліку податкових надходжень, адекватність процесу повернення податків); 8) підзвітність і прозорість (механізми внутрішнього контролю, зовнішній нагляд за податковим адмініструванням, громадське сприйняття, публікація звітів про діяльність, результати та плани) [283].

Країни, що збільшили державні надходження, домоглися цього за рахунок прийняття цілої низки заходів, зокрема підвищення рівня збирання податків, розширення податкової бази, збільшення обсягу надходжень від податку на додану вартість, динамічного зростання відрахувань по лінії прибуткового податку. За останні 5–10 років багато країн, що розвиваються, значно поліпшили

свої системи справляння податків. Протягом 2005–2013 рр. середній термін підготовки та подання податкової декларації та сплати (або стягнення) податків скоротився майже на 20 % [284]. Країни, які досягли успіхів у справі збільшення державних надходжень, у багатьох випадках застосовували новаторські механізми і проводили експерименти з новаторськими методами, включаючи лотереї, ініціативи щодо забезпечення транспарентності й нові технології [284];

2) *протидія незаконним фінансовим потокам*. Одним із додаткових стратегічних заходів щодо збільшення фінансових надходжень для покриття потреб у фінансуванні сталого розвитку є боротьба з корупцією та втратою коштів через незаконні фінансові потоки. Скорочення та ліквідація незаконних фінансових потоків потребує здійснення таких заходів, як боротьба з ухиленням від сплати податків і корупцією на основі зміцнення національного нормативного регулювання та активізації міжнародного співробітництва; вдосконалення процедури розкриття інформації та забезпечення прозорості як у країнах походження, так і в країнах надходження, у тому числі шляхом вжиття заходів щодо забезпечення прозорості всіх фінансових операцій між урядами та компаніями для відповідних податкових органів; сплата податків усіх компаній, включаючи транснаціональні корпорації, урядам країн, в яких здійснюється відповідна економічна діяльність і створюється додана вартість, відповідно до національних і міжнародних нормативних актів і стратегій.

Важливим є оприлюднення відповідними міжнародними установами і регіональними організаціями результатів оцінки обсягу незаконних фінансових потоків та їх структури, виявлення та оцінювання ризиків і вживання заходів щодо боротьби з відмиванням грошей, сприяння обміну інформацією між фінансовими установами для пом'якшення потенційних наслідків боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму в плані обмеження доступу до фінансових послуг.

Припинення незаконних фінансових потоків, включаючи ухилення від податків, у країнах, що розвиваються, є одним з найбільш складних завдань у мобілізації внутрішніх надходжень. Необхідним є приєднання країн, що

розвиваються, до здійснення заходів, передбачених Планом дій щодо боротьби з мінімізацією оподаткування та виведенням прибутку, розробленим ОЕСР у 2013 р. [285]. Цей план охоплює такі напрями роботи: 1) вирішення проблем у сфері оподаткування цифрової економіки; 2) нейтралізація наслідків дії гібридних механізмів; 3) посилення правил діяльності контрольованих іноземних компаній; 4) обмеження рівня мінімізації оподаткування шляхом вирахування виплат за відсотками та інших фінансових платежів; 5) більш ефективна протидія несприятливій податковій практиці з урахуванням прозорості та змістовності; 6) запобігання зловживанню договорами; 7) запобігання штучному ухиленню від статусу постійного представництва; 8–10) приведення у відповідність результатів з трансфертного ціноутворення та збільшення капіталізації (нематеріальні активи, ризики і капітал, інші операції з високою часткою ризику); 11) створення методик збору та аналізу даних щодо мінімізації оподаткування та виведення прибутку і заходів щодо вирішення даних питань; 12) зобов'язання інформувати платників податків про застосування агресивного податкового планування в своїх угодах; 13) перегляд документації про трансфертне ціноутворення; 14) створення більш ефективних механізмів урегулювання спорів; 15) розробка багатостороннього інструменту [285];

3) забезпечення підзвітності урядів і відкритості державних даних. Необхідним є формування інституційних механізмів, що забезпечують і заохочують підзвітність і прозорість з метою сприяння діяльності за участі широких верств населення, у тому числі на рівні прийняття рішень, з акцентом на доступ до системи правосуддя для захисту від дискримінаційних видів практики і нерівності.

Підготовка бюджетів, що охоплює зацікавлені верстви населення, є одним із конкретних засобів забезпечення інституційного потенціалу та підходу до сталого розвитку, що задіює все суспільство. Така підготовка бюджетів сприяє установам уряду, наприклад, у охопленні різних секторів суспільства, розумінні особливих потреб і обставин, адресного використання коштів і усунення диспропорцій у процесі розвитку.

При підготовці бюджету необхідно враховувати цільові показники фінансування базових секторів сталого розвитку, установлені на міжнародному та регіональному рівнях: сільське господарство – 10 % державних видатків [256], водопостачання, санітарія та гігієна – 0,5 – 1 % ВВП [258; 259]; охорона здоров'я – 15 % державних видатків [261]; соціальний захист – 4,5 % ВВП [262; 263]; освіта – 4–6 % ВВП (15–20 % державних видатків) [264], що дозволить активізувати зусилля у досягненні цілей сталого розвитку.

Підвищення доступності суспільства до бюджетної інформації потребує відображення своєчасної та повної загальнодоступної інформації за етапами бюджетного процесу: публікації попереднього проекту бюджету за один місяць до передання на розгляд виконавчій владі, прийнятого бюджету – не пізніше трьох місяців після схвалення бюджету законодавчою владою; публікації поточних та піврічних звітів – не пізніше трьох місяців після закінчення звітного періоду, річного та аудиторського звітів – не пізніше двох років після закінчення фінансового року (звітного періоду) [286]. Для підвищення участі громадськості з метою максимального збільшення позитивних результатів, пов'язаних з прозорістю бюджету, необхідним є створення офіційних механізмів, за допомогою яких громадськість зможе брати участь як в обговореннях бюджетних програм, так і в аудиторських розслідуваннях. Крім цього, необхідним є адекватний нагляд за бюджетом з боку законодавчого і вищого контрольного органу.

Важливе значення для зміцнення національного державного фінансування має *національне статистичне управління*. Це обумовлено тим, що надійні, своєчасні й дезагреговані дані є необхідними для оцінки прогресу і визначення завдань на шляху досягнення цілей сталого розвитку. Тому національні статистичні установи відіграють ключову роль у зборі, аналізі й розповсюдженні даних, які можуть використовуватися для керівництва процесом планування та моніторингу.

Необхідним є *зміцнення національних контрольних механізмів* (вищих ревізійних і інших незалежних наглядових установ), підвищення ступеню

прозорості й рівної участі у процесі складання бюджету і контролю за його виконанням, впровадження транспарентних механізмів державних закупівель в якості стратегічного інструменту, що сприяє забезпеченню сталого розвитку, забезпечення прозорості, підзвітності та оперативності реагування урядів у контексті їх взаємовідносин з громадянами з метою вдосконалення.

Другим важливим аспектом здійснення національного фінансування є *підвищення ефективності використання державних видатків на цілі сталого розвитку, що потребує здійснення таких заходів:*

1) *підвищення ефективності врядування державного сектору та інституційного потенціалу шляхом зменшення рівня корупції та бюрократії;*

2) *підвищення ефективності управління державними видатками шляхом здійснення ефективного планування (забезпечення відповідності потребам) державних видатків, спрямованих на підтримку пріоритетних секторів сталого розвитку, цілеспрямованого використання бюджетних коштів, справедливого розподілу між різними підсекторами, функціонування ефективних систем моніторингу, розробки адекватної системи оцінки ефективності видатків бюджету, підвищення відповідальності та мотивування виконавців бюджетних програм, забезпечення доступу громадськості до інформації про витрачання державних коштів, активізації участі неурядових організацій у бюджетному процесі, забезпечення достовірної та оперативної інформації та прозорості усіх етапів бюджетного процесу.*

До основних заходів щодо підвищення ефективності отриманої зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку слід віднести:

1) *підвищення ефективності керівництва урядами розробкою політики та стратегією розвитку – виконання провідної ролі в розробці та здійсненні національних стратегій розвитку за допомогою розширених консультативних процесів; переведення національних стратегій у пріоритетні операційні програми, орієнтовані на результати, які відображені у структурі середньострокових витрат та річних бюджетах; взяти на себе провідну роль у координуванні зовнішньої допомоги та інших ресурсів для розвитку на всіх*

рівнях в діалозі з донорами та сприяти залученню громадянського суспільства і приватного сектора;

2) *посилення підзвітності урядів щодо співпраці у сфері сприяння розвитку* – посилення підзвітності та прозорості використання ресурсів для розвитку, проведення спільної з донорами оцінки взаємно досягнутого прогресу у виконанні узгоджених зобов'язань щодо підвищення ефективності за допомогою існуючих національних механізмів;

3) *підвищення якості систем управління державними фінансами* – забезпечення всеохоплюючого та достовірного бюджету, пов'язаного з пріоритетами політики, ефективної системи фінансового управління, що гарантує виконання бюджету належним чином, своєчасної та достовірної фінансової звітності. Удосконалення фінансування сталого розвитку в країнах, що розвиваються, повинно базуватися на комплексі відповідних принципів (рис. 3.24).

Так, *підвищення ефективності мобілізації національних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку* повинно спиратися на такі принципи:

– загальні принципи оподаткування – законності, недискримінації, економічного обґрунтування, фіскальної достатності, соціальної справедливості, стабільності, рівномірності та зручності сплати, єдиного підходу до встановлення податків та зборів;

– Вольфсбергські принципи, що містять пріоритетні напрями політики банків та основні елементи механізмів запобігання використанню банківської системи для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [287];

– принципи Групи розробки фінансових заходів щодо відмивання грошей (ФАТФ), що встановлюють вимоги для всіх країн в розробленні ефективної системи запобігання та протидії відмиванню грошей та передбачають заходи, які країни повинні застосовувати в кримінальному судочинстві й правових системах; попереджувальні заходи, що вживаються фінансовими організаціями та іншими бізнесом і професіями; заходи, що гарантують прозорість власності юридичних осіб та утворень; наявність компетентних органів з відповідними функціями, повноваженнями і механізмами взаємодії; заходи співробітництва з іншими країнами [288];

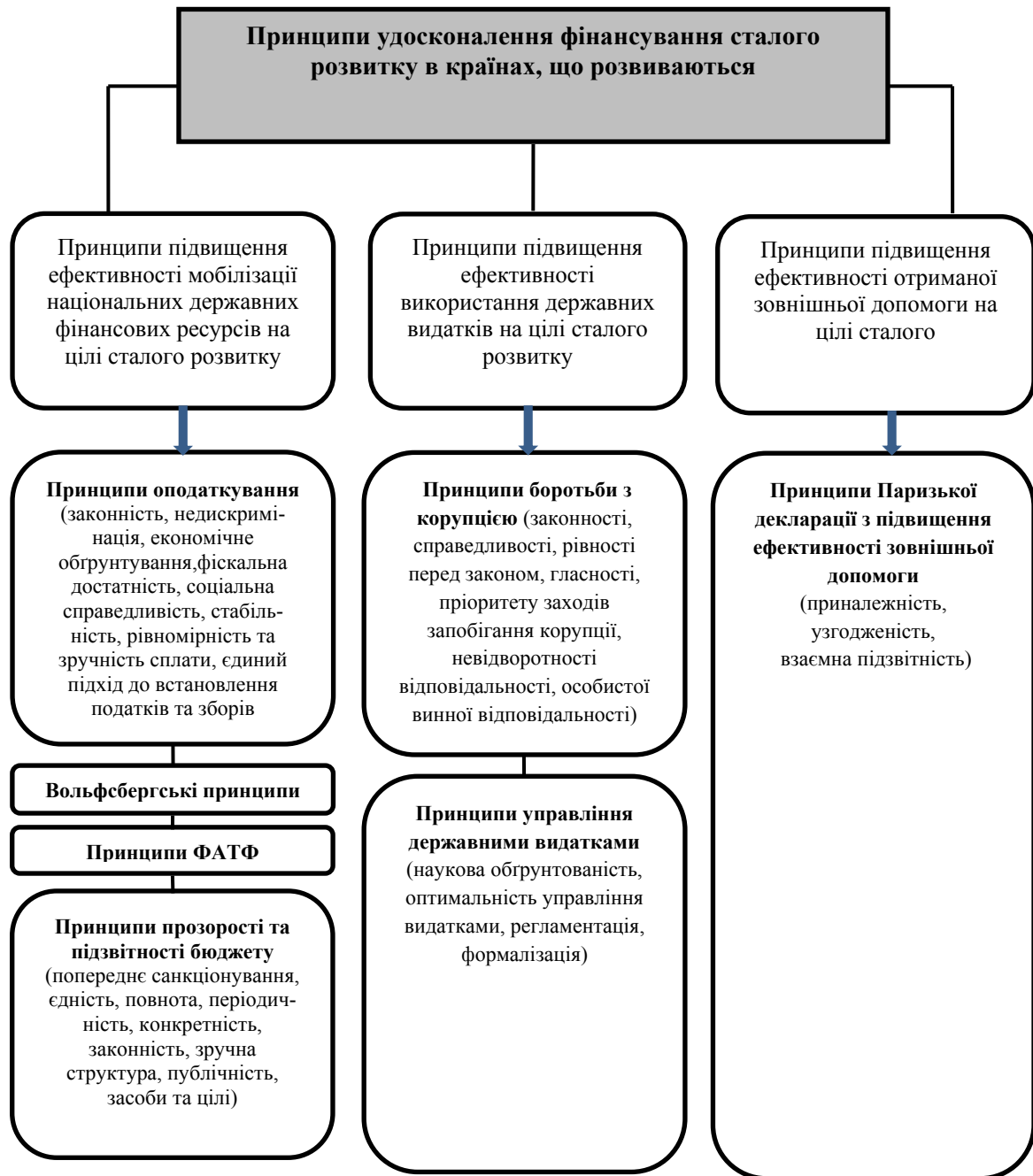

Рис. 3.24. Принципи удосконалення фінансування сталого розвитку в країнах, що розвиваються, на національному рівні (складено автором на основі [287; 288])

- принципи прозорості та підзвітності бюджету, що включають:
- попереднє санкціонування – полягає в тому, що законодавча влада повинна санкціонувати заходи, що включають витрати, збір доходів і борги, до того, як виконавча влада приступить до здійснення цих заходів;

– єдність – передбачає представлення законодавцям усіх запропонованих річних витрат, доходів та інших фінансових заходів у вигляді однієї консолідованої презентації - бюджетного пропозиції виконавчої влади;

– повнота – полягає в тому, що уряд повинен не тільки розкривати свою фінансову діяльність у річній бюджетній пропозиції, але також публікувати в інший час протягом бюджетного року документи, що дають всебічну та актуальну характеристику діяльності уряду;

– періодичність – передбачає строге дотримання виконавчою владою обумовлених у річному календарі регулярних термінів підготовки проекту бюджету, подання його на обговорення і затвердження законодавчою владою, виконання бюджету і подання остаточного фінансового звіту громадськості та вищому контрольному органу .

– конкретність – полягає у забезпеченні опису кожної статті бюджету чіткого уявлення про заплановані витрати уряду;

– законність – передбачає відповідність усіх витрат і заходів законодавству;

– зручна структура - бюджетні документи країни є ключовими звітними документами уряду: вони повинні бути зрозумілими для широких верств з різним рівнем технічної компетентності, включаючи законодавців, державних службовців та громадськість;

– публічність – полягає в тому, що всі громадяни країни повинні мати право виносити і висловлювати свої судження з питань бюджету країни (в індивідуальному порядку або колективно від імені організацій громадянського суспільства). Тому бюджетні документи повинні бути широко доступними;

– засоби та цілі – передбачає демонстрацію урядом чітких зв'язків між політикою, планами, бюджетними витратами, виконанням бюджету і досягненням бажаних результатів.

Підвищення ефективності використання державних видатків на цілі сталого розвитку повинно базуватися на принципах боротьби з корупцією, що включають принципи законності, справедливості, рівності перед законом,

гласності, пріоритету заходів запобігання корупції, невідворотності відповідальності, особистої винної відповідальності, а також принципах управління державними видатками:

- наукова обґрунтованість – комплексне вивчення факторів, які впливають на загальну ефективність використання державних видатків на цілі сталого розвитку;

- оптимальність управління видатками - виконання вимог для досягнення цілей в управлінні з мінімізацією витрат коштів і часу;

- регламентація – розроблення системи норм і правил для визначення порядку використання видатків на цілі сталого розвитку;

- формалізація – закріплення норм на формальному рівні, а також формування системи правил роботи підприємства у формі вказівок, наказів і розпоряджень керівництва, за допомогою затверджених положень про структурні підрозділи і посадових інструкцій.

Підвищення ефективності отриманої зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку країнами, що розвиваються, повинно спиратися на такі принципи Паризької декларації:

- приналежність – країни-реципієнти зовнішньої допомоги повинні здійснювати ефективне керівництво розробкою політики та стратегії з розвитку, координувати свою діяльність з розвитку;

- узгодженість – зовнішня допомога повинна ґрунтуватися на національних стратегіях розвитку, інститутах і процедурах країни-реципієнта;

- взаємна підзвітність – країни-реципієнти зовнішньої допомоги є підзвітними за результати розвитку.

Окремої уваги потребує питання *підвищення ефективності зовнішньої допомоги країнами-донорами*. Основними заходами щодо підвищення ефективності надання зовнішньої допомоги країнами-донорами повинні стати:

- 1) підвищення узгодженості з національними пріоритетами країн-реципієнтів – підвищення поваги до керівної позиції країни-реципієнта та надання допомоги в посиленні її потенціалу у керівній ролі;

2) підвищення координації допомоги – рівномірний розподіл допомоги серед країн з аналогічними рівнями доходів; зменшення наявності занадто великої кількості донорів, які мають різні системи і проводять різну політику, зменшення масштабів діяльності у різних секторах на рівні країни; розробка чітких критеріїв для забезпечення корисності діяльності у сфері надання допомоги;

3) збільшення використання національних систем постачання та державного фінансового управління (за умови розроблення та впровадження країнами-реципієнтами допомоги взаємоузгоджених стандартів і процесів);

4) збільшення передбачуваності та стабільності допомоги;

5) збільшення незв'язаності допомоги.

Схематично стратегічні напрями удосконалення мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються, представлено на рис.3.25.

Таким чином, удосконалення мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються, потребує здійснення комплексу таких заходів [289; 290; 291; 292]:

1) підвищення ефективності мобілізації національних державних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку (зміцнення потенціалу національних систем оподаткування, протидія незаконним фінансовим потокам, забезпечення підзвітності урядів і відкритості державних даних);

2) підвищення ефективності використання державних видатків на цілі сталого розвитку (підвищення ефективності врядування державного сектору та інституційного потенціалу, підвищення ефективності управління державними видатками);

3) підвищення країнами-реципієнтами ефективності отриманої зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку (підвищення ефективності керівництва урядами розробкою політики та стратегією, посилення підзвітності урядів щодо співпраці у сфері сприяння розвитку, підвищення якості систем управління державними фінансами);

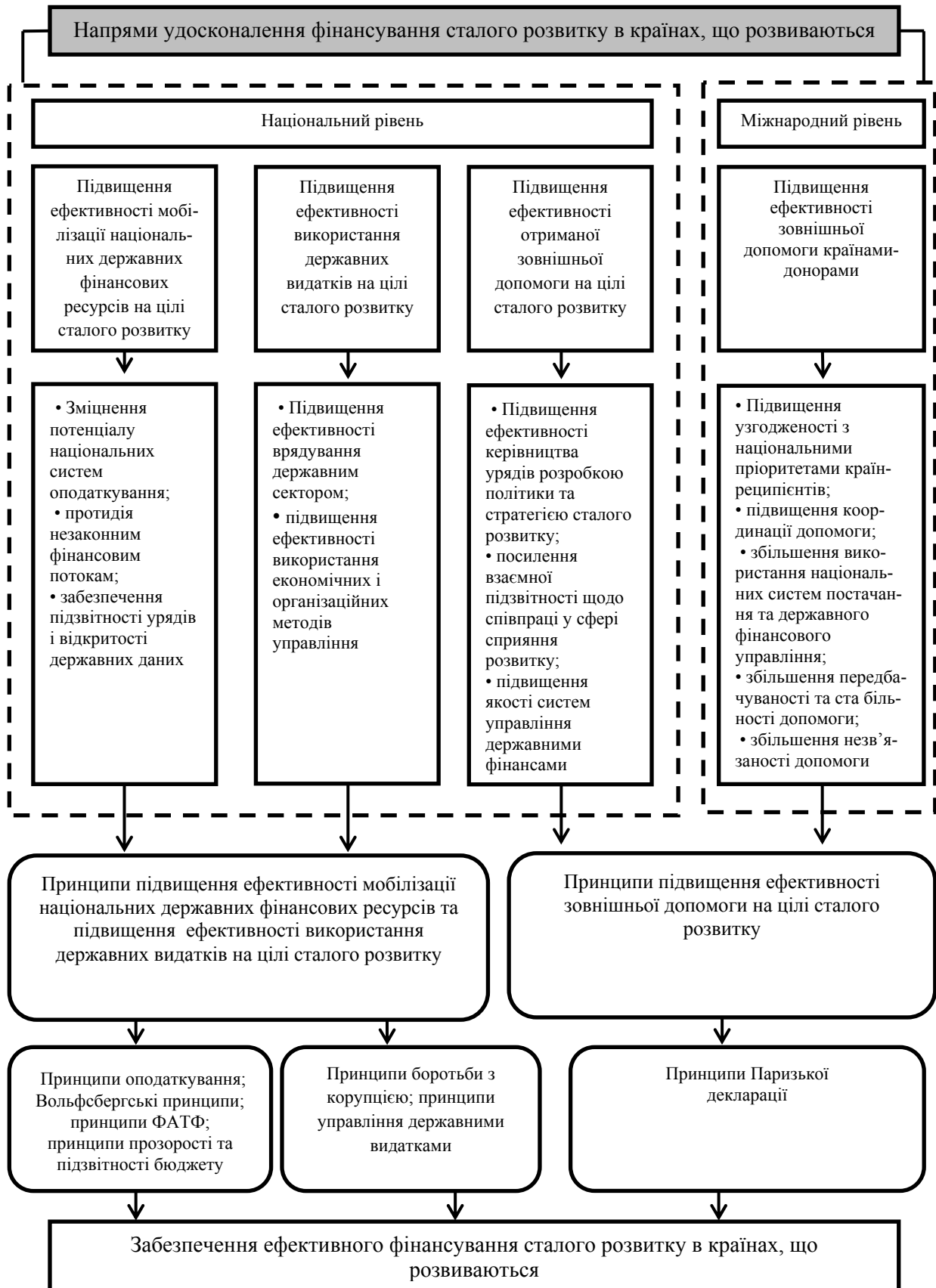

Рис. 25. Стратегічні напрями удосконалення мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються

4) підвищення ефективності зовнішньої допомоги країнами-донорами (підвищення узгодженості з національними пріоритетами країн-реципієнтів, підвищення координації допомоги, збільшення використання національних систем постачання та державного фінансового управління, збільшення передбачуваності, стабільності, незв'язаності допомоги).

Висновки до розділу 3

1. Аналіз досягнення Цілей розвитку тисячоліття за географічними регіонами протягом 1990–2015 рр. дозволив установити такі тенденції та особливості: 1) значне зменшення частки населення з доходом менше 1,25 дол. США; збільшення охоплення початковою освітою, співвідношення дівчаток і хлопчиків у системах початкової, середньої та вищої освіти; скорочення дитячої смертності, материнської смертності; зменшення частки ВІЛ-інфікованого населення; збільшення частки населення, яке використовує покращені джерела питної води та санітарно-технічні засоби; 2) погіршення результатів у виконанні Цілей розвитку тисячоліття щодо забезпечення екологічної стійкості: зменшення частки земельних площ, вкритих лісом, збільшення викидів двоокису вуглецю; 3) нерівномірність характеру досягнень Цілей розвитку тисячоліття за регіонами, що розвиваються: найвищі результати у виконанні Цілей розвитку тисячоліття зафіксовано у Східній, Південній та Південно-Східній Азії (при цьому слід відзначити найбільше зростання у цих регіонах викидів двоокису вуглецю); найнижчі результати – в Африці на південь від Сахари.

2. Запропоновано науково-методичний підхід, який передбачає п'ять етапів аналізу міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються: 1) аналіз показників надання офіційної допомоги розвитку країнами – членами КСР ОЕСР (за донорами, групами країн-реципієнтів, секторами); 2) аналіз виконання зобов'язань з надання ОДР країнами-членами

КСР ОЕСР (за встановленим цільовим показником 0,7 % ВНД розвинених країн); 3) визначення сукупних обсягів фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, з джерел державних видатків і міждержавної допомоги за базовими секторами сталого розвитку та групами країн за рівнем доходу; 4) оцінка виконання цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку, установлених на міжнародному і регіональному рівнях; 5) аналіз ефективності зовнішньої допомоги, наданої країнами-донорами країнам, що розвиваються.

3. У результаті аналізу національного фінансування базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, протягом 2012–2014 рр. встановлено:

1) пріоритетні сектори, що включають сектор освітніх послуг і охорони здоров'я, на які спрямовано майже 80 % загальних державних видатків; 2) різноспрямованість тенденцій у фінансуванні (збільшення національної державної підтримки сектору охорони навколишнього середовища, освіти, соціального захисту, охорони здоров'я, водопостачання, санітарії та гігієни; зменшення фінансування сільськогосподарського сектору); 3) розрив між фактичним національним фінансуванням базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються, і цільовими показниками, установленими на міжнародному та регіональному рівнях (у секторі соціального захисту (88,2 %), сільського господарства (72 %), водопостачання, санітарії та гігієни (69 %), охорони здоров'я (49,3 %), освіти (27 %)).

4. Установлено проблеми в мобілізації національних фінансових ресурсів і використанні державних видатків в країнах, що розвиваються, на цілі сталого розвитку, що пов'язано з ухиленням від податків і незаконним відтоком фінансових потоків, відсутністю прозорості бюджету, невідповідністю між запланованим і фактичним виділенням бюджетних коштів на фінансування базових секторів сталого розвитку, неефективним розподілом державних видатків, негативним впливом корупції.

5. Аналіз надання офіційної допомоги розвитку країнами-членами КСР ОЕСР протягом 2000–2014 рр. дозволив установити: 1) збільшення країнами-

членами КСР ОЕСР обсягів офіційної допомоги розвитку; 2) різноспрямованість тенденцій у наданні допомоги десятьма найбільшими донорами: збільшення обсягів допомоги Великою Британією, США, Німеччиною, Австралією, Швецією, Норвегією, Францією, Канадою, зменшення – Японією та Нідерландами; 3) зміщення пріоритетів країн-членів КСР ОЕСР у наданні офіційної допомоги розвитку за групами країн: збільшення частки наданої допомоги найменш розвиненим та країнам з низьким доходом, зменшення – країнам з доходом нижче середнього, з доходом вище середнього; 4) зростання обсягів офіційної допомоги розвитку, спрямованих на соціальну та економічну інфраструктуру, надання гуманітарної допомоги, зменшення – на надання продовольчої допомоги та продовольчої безпеки; 5) невиконання зобов'язань з надання ОДР країнами-членами КСР ОЕСР за встановленим цільовим показником 0,7 % ВНД: розрив між запланованим донорами до надання та фактичним отриманим обсягом офіційної допомоги розвитку в 2014 р. становив 57,2 %.

6. У результаті аналізу міжнародного державного фінансування базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, встановлено: 1) різноспрямованість тенденцій (зменшення фінансування сектору соціального захисту, сільського господарства, водопостачання, санітарії та гігієни, освіти; збільшення фінансування охорони навколишнього середовища); 2) розрив між фактичним загальним міжнародним та національним фінансуванням базових секторів сталого розвитку і цільовими показниками, встановленими на міжнародному та регіональному рівнях (у секторі сільського господарства – 52 %, охорони здоров'я – 35,3 %, соціального захисту – 84,4 %, освіти – 18 %).

7. Аналіз ефективності зовнішньої допомоги, наданої країнами-донорами країнам, що розвиваються, дав змогу встановити: 1) досягнення прогресу в зобов'язаннях країн щодо доступності інформації про співпрацю щодо сприяння розвитку, посилення передбачуваності співпраці; включення допомоги в бюджет, підконтрольній парламенту, взаємної підзвітності акторів, гендерної рівності й посилення впливу жінок; 2) відсутність прогресу в

зміцненні й використанні інститутів країн, що розвиваються (через неналежну якість систем), підвищенні країнами – членами КСР ОЕСР ефективності офіційної допомоги розвитку (через незабезпечення незв’язаності допомоги країнам-реципієнтам); 3) різноспрямованість тенденцій у наданні незв’язаної допомоги країнами-членами КСР ОЕСР: скорочення *загальної частки* незв’язаної допомоги, зростання частки незв’язаної допомоги, наданої *найменш розвиненим країнам*.

8. Запропоновано стратегічні напрями удосконалення мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються: 1) підвищення ефективності мобілізації національних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку (зміцнення потенціалу національних систем оподаткування, протидія незаконним фінансовим потокам, забезпечення підзвітності урядів і відкритості державних даних); 2) підвищення ефективності використання державних видатків на цілі сталого розвитку (підвищення ефективності врядування державного сектору та інституційного потенціалу, підвищення ефективності управління державними видатками); 3) підвищення країнами-реципієнтами ефективності отриманої зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку (підвищення ефективності керівництва урядами розробкою політики та стратегією, посилення підзвітності урядів щодо співпраці у сфері сприяння розвитку, підвищення якості систем управління державними фінансами); 4) підвищення ефективності зовнішньої допомоги країнами-донорами (підвищення узгодженості з національними пріоритетами країн-реципієнтів, підвищення координації допомоги, збільшення використання національних систем постачання та державного фінансового управління, збільшення передбачуваності, стабільності, незв’язаності допомоги).

Основні результати проведеного дослідження опубліковані в працях [268; 269; 270; 271; 274; 279; 280; 281; 282; 289; 290; 291; 292].

РОЗДІЛ 4

НАЦІОНАЛЬНІ ПОЛІТИКИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОГРАМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВИСОКОРОЗВИНЕНИХ КРАЇН

4.1. Оцінка результатів досягнення Цілей розвитку тисячоліття окремими розвиненими країнами світу

Ухвалення «Декларації тисячоліття ООН» [46], яка встановила норми та основні цінності розвитку – свободу, демократію, толерантність, повагу до навколишнього середовища, загальну відповідальність за людський розвиток, та виконання Цілей розвитку тисячоліття є надзвичайно важливим і для розвинених країн, що розробляють та реалізують національні політики з метою досягнення сталого розвитку.

Для оцінки національних політик США, Японії та країн-членів Європейського Союзу в сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття проведено аналіз політик у сфері сталого розвитку, виконання Цілей розвитку тисячоліття, організаційної структури управління національним фінансуванням базових секторів сталого розвитку, обсягів державного фінансування базових секторів сталого розвитку.

Досягнення Цілей розвитку тисячоліття передбачає виконання 21 завдання, моніторинг прогресу за якими здійснюється за допомогою 59 показників [247]. Враховуючи глобальність цілей та те, що вони поставлені перед групами країн з різним рівнем розвитку, аналіз виконання цілей, установлених «Декларацією тисячоліття», проведено в розрізі окремих завдань і показників, актуальних для високорозвинених країн і країн з трансформаційною економікою, зокрема для США, Японії та країн-членів Європейського Союзу.

Сполучені Штати Америки.

Політики у сфері сталого розвитку.

США, як й інші держави-члени ООН, на конференції з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) погодилися розробити та реалізувати національну стратегію сталого розвитку. У червні 1993 р. Президент США Б.Клінтон заснував президентську Раду з питань сталого розвитку, місія якої полягала у досягненні консенсусу щодо політики сталого розвитку при об'єднанні різних інтересів з метою розвитку інноваційних економічних, екологічних і соціальних політик і стратегій; реалізації політики, що сприяє сталому розвитку; оцінці прогресу на шляху до сталого розвитку.

Президентська рада з питань сталого розвитку визначила такі взаємопов'язані цілі: 1) здоров'я та навколишнє середовище; 2) економічне процвітання (для забезпечення можливості високої якості життя для всіх); 3) справедливість (для забезпечення можливості досягнення економічного, екологічного і соціального благополуччя); 4) збереження природи (для забезпечення довгострокових соціальних, економічних та екологічних вигід для себе та майбутніх поколінь); 5) управління (створення етики управління, що передбачає повну відповідальність окремих осіб, організацій та корпорацій за економічні, екологічні та соціальні наслідки своїх дій); 6) сталі спільноти (співробітництво людей з метою створення здорового суспільства); 7) громадянська активність (створення усіх умов для громадян, бізнесу і громад до участі у впливі на природні ресурси, екологічні та економічні рішення); 8) населення (перехід до стабілізації чисельності населення США); 9) міжнародна відповідальність (взяти на себе керівну роль у розробці та реалізації глобальної політики сталого розвитку, стандартів поведінки, торговельної та зовнішньої політики, що сприятиме досягненню сталості); 10) освіта (забезпечення усіх американців можливості рівного доступу до освіти та навчання протягом усього життя, що дозволить підготувати їх для змістовної роботи, високої якості життя і розуміння концепції сталого розвитку) [293].

Американською міжвідомчою робочою групою було створено спеціальний сайт, розроблено рекомендації та показники сталого розвитку, але після закінчення терміну мандату Президента Клінтона сайт припинив свою роботу [294]. Незважаючи на те, що США не мають національної стратегії сталого розвитку, їхня політика спрямована на сприяння економічному зростанню, соціальному розвитку і охороні навколишнього середовища, участі громадського/приватного партнерства в цій сфері.

Аналіз виконання Цілей розвитку тисячоліття.

У табл. 4.1 представлено показники досягнення США Цілей розвитку тисячоліття.

Таблиця 4.1

Показники досягнення США Цілей розвитку тисячоліття

Цілі, завдання, показники	Рік	Показник досягнення
<i>Ціль 1. Ліквідація злиденності та голоду</i>		
Завдання 1в: забезпечити повну та продуктивну зайнятість та гідну роботу для всіх, у тому числі жінок і молоді		
1.5. Частка зайнятих у загальній чисельності населення, %	1991	62,8
	2013	58,6
	зміни, %	-7,2
<i>Ціль 2. Забезпечення загальної початкової освіти</i>		
Завдання 2а: забезпечити, щоб до 2015 р. у дітей у всьому світі, як у хлопчиків, так і у дівчаток, була можливість отримувати в повному обсязі початкову шкільну освіту		
Чистий коефіцієнт охоплення початковою освітою	1990	97,2
	2013	92,4
	зміни, %	-4,9
<i>Ціль 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок</i>		
Завдання 3 а: ліквідувати, бажано до 2005 р., нерівність між статями у сфері початкової і середньої освіти, а не пізніше ніж до 2015 р. — на всіх рівнях освіти		
Частка жінок серед депутатів національного парламенту	1990	6,6
	2015	19,4
	зміни, %	194
<i>Ціль 4. Скорочення дитячої смертності. Завдання 4 а: скоротити на дві третини за період 1990-2015 років смертність серед дітей у віці до п'яти років</i>		
Коефіцієнт смертності дітей у віці до п'яти років на 1000 народжених живими	1990	11,2
	2013	6,9
	зміни, %	-38,4
<i>Ціль 5. Поліпшення охорони материнства</i>		
Завдання 5.А: знизити на три чверті за період 1990-2015 років показник материнської смертності		
Показник материнської смертності на 100000 народжених живими дітей	1990	12
	2013	14
	зміни, %	17
<i>Ціль 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями</i>		
Завдання 6.С: зупинити до 2015 року поширення малярії та інших основних хвороб і покласти початок тенденції до скорочення захворюваності		
Показник 6.9. Рівень поширення туберкульозу на 100000 осіб	1990	14
	2013	4,1
	зміни, %	-71

Продовження табл. 4.1

<i>Ціль 7: Забезпечення екологічної стійкості</i>		
Завдання 7.А: включити принципи сталого розвитку в країнові стратегії та програми і звернути назад процес виснаження природних ресурсів Завдання 7.В: значно скоротити до 2010 р. темпи втрати біологічного різноманіття Завдання 7.З: Скоротити удвічі до 2015 р. частку населення, що не має постійного доступу до безпечної питної води та основних санітарно-технічних засобів		
Частка земельних площ, вкритих лісом, %	1990	32,3
	2010	33,2
	зміни, %	2,8
Викиди двоокису вуглецю на душу населення, метр. тонн (за Рамковою конвенцією ООН про зміни клімату)	1990	19,7
	2012	16,7
	зміни, %	-15,2
Частка населення, що використовує покращені джерела питної води, %	1990	98
	2015	99
	зміни, %	1,1
Частка населення, що використовує покращені санітарно-технічні засоби, %	1990	100
	2015	100
	зміни, %	-
<i>Ціль 8: Формування глобального партнерства з метою розвитку</i>		
Чистий обсяг ОДР, % ВВП	1990	0,21
	2014	0,19
	зміни, %	-9,5
Чистий обсяг ОДР, наданої найменш розвиненим країнам, % ВВП	1990	0,04
	2013	0,06
	зміни, %	50

Розраховано автором на основі [295]

Ціль 1. Ліквідація злиденності та голоду.

Одним із завдань щодо ліквідації злиденності та голоду було забезпечення повної та продуктивної зайнятості й гідної роботи для всіх, у тому числі жінок і молоді, як найбільш важливих структурних факторів для виходу з бідності (стійкого джерела доходів і соціального статусу, що дозволяє уникнути соціальної ізоляції). Як свідчать дані *табл.*, протягом 1991–2013 рр. частка зайнятих у загальній чисельності населення США зменшилась у 1,1 раза.

Ціль 2. Забезпечення загальної початкової освіти.

Аналізуючи виконання США завдання щодо забезпечення до 2015 р. можливості отримання усіма дітьми в повному обсязі початкової шкільної освіти, слід відзначити зменшення протягом 1990–2013 рр. чистого коефіцієнту охоплення початковою освітою у 1,1 раза.

Ціль 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок.

Одним з показників рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок є показник частки жінок серед депутатів національного

парламенту. Як свідчать дані *табл.*, протягом 1990–2015 рр. частка жінок серед депутатів Конгресу США збільшилась у 3 рази.

Ціль 4. Скорочення дитячої смертності.

Аналізуючи виконання США завдання щодо скорочення на дві третини за період 1990–2015 рр. смертності серед дітей у віці до п'яти років, слід відзначити, що, незважаючи на зменшення коефіцієнту смертності у 1,6 раза, визначена ООН ціль залишається невиконаною.

Ціль 5. Поліпшення охорони материнства.

Серед завдань, пов'язаних з поліпшенням охорони материнства, було завдання щодо зниження на три чверті за період 1990–2015 рр. показника материнської смертності. Слід відзначити, що США протягом зазначеного періоду не тільки не виконали це завдання, але й збільшили показник материнської смертності у 1,2 раза.

Ціль 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями.

Дані щодо поширення вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ) у США відсутні. Значний прогрес протягом 1990–2013 рр. досягнуто США у боротьбі з захворюванням на туберкульоз: рівень поширення туберкульозу зменшився у 3,4 раза.

Ціль 7. Забезпечення екологічної стійкості.

Забезпечення екологічної стійкості передбачає виконання таких завдань, як включення принципів сталого розвитку в країнові стратегії та програми, звернення назад процесу виснаження природних ресурсів, значного скорочення до 2010 р. темпів втрати біологічного різноманіття, скорочення вдвічі до 2015 р. частки населення, що не має постійного доступу до безпечної питної води та основних санітарно-технічних засобів.

Аналізуючи забезпечення екологічної стійкості США, необхідно відзначити такі позитивні результати: збільшення протягом 1990–2010 рр. частки земельних площ, вкритих лісом, у 1,03 раза; зменшення викидів двоокису вуглецю на душу населення у 1,2 раза, збільшення частки населення, що використовує покращені джерела питної води з 98 % до 99 %. Частка

населення США, що використовує покращені санітарно-технічні засоби, не змінилася та становила 100 %.

Ціль 8. Формування глобального партнерства з метою розвитку.

Формування глобального партнерства з метою розвитку передбачає прихильність країн цілям у сфері розвитку та боротьби зі злиденністю, як на національному, так і на міжнародному рівні; задоволення особливих потреб найменш розвинених країн; надання більш щедрої офіційної допомоги розвитку країнам, що взяли курс на скорочення масштабів злиденності. Одними з найважливіших показників виконання цих завдань є показники сукупного чистого обсягу офіційної допомоги розвитку та чистого обсягу офіційної допомоги, що спрямовується до найменш розвинених країн, у відсотках від валового національного доходу (ВНД).

Протягом 1990–2014 рр. сукупний чистий обсяг офіційної допомоги зменшився з 0,21 % до 0,19 % ВНД (у 1,1 раза). Поряд з цим необхідно відмітити збільшення протягом 1990–2013 рр. чистого обсягу офіційної допомоги розвитку, наданого найменш розвиненим країнам, з 0,04 % до 0,06 % (у 1,5 раза).

Отже, проведення аналізу досягнення США Цілей розвитку тисячоліття у 1990–2015 рр. дозволило встановити значний прогрес щодо заохочення рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок (збільшення у 3 рази частки жінок серед депутатів Конгресу США), боротьби з туберкульозом (зменшення рівня поширення туберкульозу в 3,4 раза), забезпечення екологічної стійкості (збільшення частки земельних площ, вкритих лісом, у 1,03 раза, зменшення викидів двоокису вуглецю на душу населення у 1,2 раза, збільшення частки населення, що використовує покращені джерела питної води з 98% до 99%); невиконання цілей щодо ліквідації злиденності та голоду, що передбачає забезпечення повної та продуктивної зайнятості й гідної роботи для всіх (через зменшення у 1,1 раза частки зайнятих у загальній чисельності населення США), забезпечення загальної початкової освіти (зменшення у 1,1 раза чистого коефіцієнту охоплення початковою освітою), скорочення дитячої смертності (завдання виконано на 57 %), поліпшення охорони

материнства (збільшення у 1,2 раза показника материнської смертності), формування глобального партнерства з метою розвитку (зменшення у 1,1 раза сукупного чистого обсягу офіційної допомоги).

Організаційна структура управління національним фінансуванням базових секторів сталого розвитку.

Управління соціальною безпекою, програмами соціального страхування зі старості, інвалідності, втрати годувальника здійснюється незалежним агентством федерального уряду США - Адміністрацією соціального забезпечення США [296].

Головним розпорядником коштів, що виділяються урядом США на програми безкоштовного медичного обслуговування та охорони здоров'я, є Міністерство охорони здоров'я і соціальних служб США [297]. Основними соціальними програмами у сфері медичного обслуговування є такі програми страхування, як «Medicare» (федеральна програма медичного страхування для людей віком від 65 років або старше, молоді з інвалідністю та осіб з термінальною стадією ниркової недостатності) і «Medicaid» (спільна федеральна і державна програма для людей з обмеженими доходами і ресурсами) [298].

Програми у сфері охорони здоров'я включають надання медичних послуг, дослідження та навчання, безпеку праці, що здійснюються центрами медичного обслуговування та національними інститутами здоров'я. Стратегічним планом Міністерства охорони здоров'я і соціальних служб США на 2014–2018 рр. встановлено такі цілі: 1) зміцнення системи охорони здоров'я; 2) просування наукових знань та інновацій; 3) сприяння зміцненню здоров'я, безпеки та добробуту американського народу; 4) забезпечення ефективності, прозорості, підзвітності та ефективності програм [299].

Міністерство освіти США є головним розпорядником бюджетних асигнувань, спрямованих на фінансування початкової, середньої та професійної, вищої освіти, навчання та працевлаштування, наукові дослідження.

Питаннями розподілу державних видатків як у сфері сільського господарства, так і у сфері охорони навколишнього середовища займається Міністерство сільського господарства США. У сфері сільського господарства

бюджетні асигнування спрямовуються, в основному, на стабілізацію фермерських доходів, дослідження та послуги у сільськогосподарському секторі. Питаннями охорони навколишнього середовища, крім Міністерства сільського господарства США, займається також Агентство з охорони навколишнього середовища. Фінансування у цій сфері спрямовано на управління землеустроєм США, водними ресурсами, контроль та зменшення забруднення навколишнього середовища.

Обсяги національного фінансування базових секторів сталого розвитку.

Протягом 2000–2015 рр. національне фінансування США базових секторів сталого розвитку збільшилось з 853,2 до 2065,6 млрд. дол. США (у 2,4 раза) (табл.4.2).

Таблиця 4.2

Національне фінансування США базових секторів сталого розвитку

Рік	Соціальна безпека		Медичне обслуговування		Здоров'я		Освіта		Сільське господарство		Природні ресурси та навколишнє середовище	
	\$ млрд.	%	\$ млрд.	%	\$ млрд.	%	\$ млрд.	%	\$ млрд.	%	\$ млрд.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2000	409,4	22,9	197,1	11,0	154,5	8,6	30,7	1,7	36,5	2,0	25	1,4
2001	432,9	23,2	217,4	11,7	172,2	9,3	35,2	1,9	26,3	1,4	25,5	1,37
2002	456,0	22,7	230,9	11,5	196,5	9,8	45,9	2,3	22,0	1,1	29,4	1,46
2003	474,7	22,0	249,4	11,6	219,5	10,2	57,2	2,6	22,5	1,0	29,7	1,37
2004	495,6	21,6	269,4	11,8	240,1	10,5	62,7	2,7	15,4	0,7	30,7	1,34
2005	523,3	21,7	298,6	12,1	250,6	10,1	72,8	2,9	26,6	1,1	28,0	1,13
2006	548,6	20,7	329,9	12,4	252,7	9,5	93,2	3,5	26,0	1,0	33,0	1,24
2007	586,2	21,5	375,4	13,8	266,4	9,8	66,2	2,4	17,7	0,7	31,7	1,16
2008	617,0	20,7	390,8	13,1	280,6	9,4	65,7	2,2	18,4	0,6	31,8	1,10
2009	683,0	19,4	430,1	12,2	334,3	9,5	56,7	1,6	22,2	0,6	35,6	1,01
2010	706,7	20,4	451,6	13,1	369,1	10,7	97,8	2,8	21,4	0,6	43,7	1,26
2011	730,8	20,3	485,7	13,5	372,5	10,3	71,3	2,0	20,7	0,5	45,5	1,26
2012	773,3	21,9	471,8	13,3	346,7	9,8	63,6	1,8	17,8	0,5	41,6	1,18
2013	813,6	23,6	497,8	14,4	358,3	10,4	46,1	1,3	29,7	0,9	38,2	1,10
2014	850,5	24,3	511,7	14,6	409,5	11,7	64,5	1,8	24,4	0,7	36,2	1,03
2015	887,8	24,1	546,2	14,8	482,2	13,1	94,9	2,6	18,5	0,5	36,0	0,98

Складено автором за даними [300]

Протягом 2000–2015 рр. спостерігаються такі тенденції: збільшення частки державних видатків США, виділених до сектору охорони здоров'я і

освіти (у 1,5 раза), медичного обслуговування (у 1,3 раза), соціальної безпеки (у 1,1 раза); зменшення – до сектору сільського господарства (у 4 рази), охорони навколишнього середовища (у 1,4 раза) (рис. 4.1).

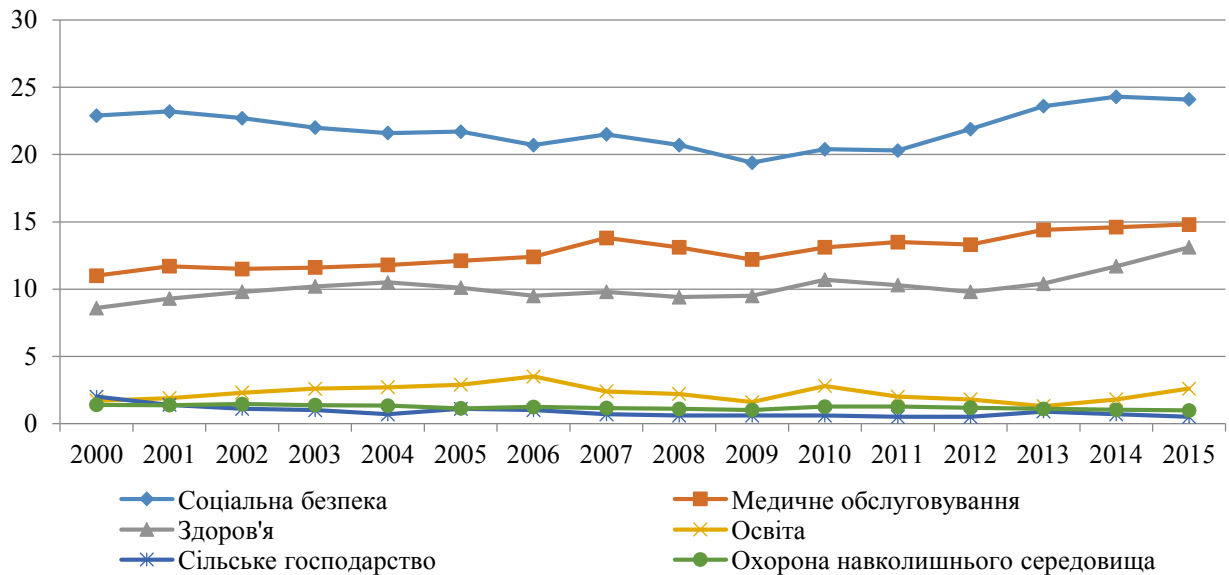

Рис. 4.1. Національне фінансування США базових секторів сталого розвитку, % державних видатків (складено автором на основі [300])

Японія.

Політики у сфері сталого розвитку.

Політики Японії у сфері сталого розвитку визначаються документами, прийнятими відповідно до рішень конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) щодо розроблення та реалізації національних стратегій сталого розвитку:

– «Національний план дій щодо порядку денного у ХХ ст.» (1993 р.), що визначив план дій в соціально-економічній сфері (боротьба з бідністю, зміна моделей споживання, охорона та зміцнення здоров'я людини, сприяння сталому розвитку населених пунктів, облік питань навколишнього середовища і розвитку в процесі прийняття рішень); екологічній сфері (захист атмосфери, комплексний підхід до планування та раціонального використання земельних ресурсів, боротьба з збезлісенням, раціональне використання вразливих екосистем

(боротьба з опустелюванням і засухою, сталий розвиток гірських районів, сприяння сталому веденню сільського господарства і розвитку сільських районів, збереження біологічного різноманіття, екологічно безпечне використання біотехнології, захист океанів і морів, збереження якості ресурсів прісної води; управління і використання водних ресурсів, екологічно безпечне управління використанням токсичних хімічних речовин, екологічно обґрунтоване регулювання небезпечних відходів, включаючи запобігання незаконного міжнародного обігу небезпечних відходів); зміцнення ролі основних груп (глобальні дії в інтересах жінок, дітей та молоді з метою забезпечення сталого і справедливого розвитку, визнання і зміцнення ролі корінних народів і їхніх громад, зміцнення ролі неурядових організацій як партнерів в інтересах сталого розвитку, ініціативи місцевих властей, посилення ролі фермерів) [301];

– «Основний план щодо навколишнього середовища» (1994 р.), що систематично уточнює заходи, які повинні здійснюватися національними та місцевими органами влади, а також дії громадян, підприємств і приватних організацій, визначає функції учасників, способи та засоби ефективної реалізації екологічної політики Японії [302];

– «Ініціативи в інтересах сталого розвитку у ХХ ст.» (1997 р.) – план дій щодо співробітництва Японії у сфері досягнення сталого розвитку, що спрямований на глобальну безпеку людини, зокрема вирішення питань, пов'язаних з атмосферним забрудненням, з глобальним потеплінням, збереженням природного середовища, забезпеченням прісною водою, розвитком глобальних екологічних стратегій [303].

Аналіз виконання Цілей розвитку тисячоліття.

У табл. 4.3 представлено показники досягнення Японією Цілей розвитку тисячоліття.

Завдання щодо забезпечення повної та продуктивної зайнятості й гідної роботи для всіх, у тому числі жінок і молоді, не було виконано Японією: протягом 1991–2013 рр. частка зайнятих у загальній чисельності населення Японії зменшилась у 1,1 раза.

Таблиця 4.3

Показники досягнення Японією Цілей розвитку тисячоліття [295]

Цілі, завдання, показники	Рік	Показник досягнення
<i>Ціль 1. Ліквідація злиденності та голоду</i>		
Завдання 1в: забезпечити повну та продуктивну зайнятість та гідну роботу для всіх, у тому числі жінок і молоді		
1.5. Частка зайнятих у загальній чисельності населення, %	1991	62,1
	2013	56,9
	зміни, %	-9,1
<i>Ціль 2. Забезпечення загальної початкової освіти</i>		
Завдання 2а: забезпечити, щоб до 2015 р. у дітей у всьому світі, як у хлопчиків, так і у дівчаток, була можливість отримувати в повному обсязі початкову шкільну освіту		
Чистий коефіцієнт охоплення початковою освітою	1990	100
	2013	100
	зміни, %	-
<i>Ціль 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок</i>		
Завдання 3 а: ліквідувати, бажано до 2005 р., нерівність між статями у сфері початкової і середньої освіти, а не пізніше ніж до 2015 р. — на всіх рівнях освіти		
Частка жінок серед депутатів національного парламенту, %	1990	1,4
	2015	9,5
	зміни, %	579
<i>Ціль 4. Скорочення дитячої смертності</i>		
Завдання 4 а: скоротити на дві третини за період 1990-2015 років смертність серед дітей у віці до п'яти років		
Коефіцієнт смертності дітей у віці до п'яти років на 1000 народжених живими	1990	6,3
	2013	2,9
	зміни, %	-54
<i>Ціль 5. Поліпшення охорони материнства</i>		
Завдання 5.А: знизити на три чверті за період 1990-2015 років показник материнської смертності		
Показник материнської смертності на 100000 народжених живими дітей	1990	14
	2013	5
	зміни, %	-64,3
<i>Ціль 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями</i>		
Завдання 6.С: зупинити до 2015 року поширення малярії та інших основних хвороб і покласти початок тенденції до скорочення захворюваності		
Показник 6.9. Рівень поширення туберкульозу на 100000 осіб	1990	63
	2013	23
	зміни, %	-63,5
<i>Ціль 7: Забезпечення екологічної стійкості</i>		
Завдання 7.А: включити принципи сталого розвитку в країнові стратегії та програми і звернути назад процес виснаження природних ресурсів Завдання 7.В: значно скоротити до 2010 р. темпи втрати біологічного різноманіття Завдання 7.З: скоротити удвічі до 2015 р. частку населення, що не має постійного доступу до безпечної питної води та основних санітарно-технічних засобів		
Частка земельних площ, вкритих лісом, %	1990	68,4
	2010	68,5
	зміни, %	0,14
Викиди двоокису вуглецю на душу населення, метр. тонн (за Рамковою конвенцією ООН про зміни клімату)	1990	9,3
	2012	10
	зміни, %	7,5
Частка населення, що використовує покращені джерела питної води	1990	100
	2015	100
	зміни, %	-
Частка населення, що використовує покращені санітарно-технічні засоби, %	1990	100
	2015	100
	зміни, %	-
<i>Ціль 8: Формування глобального партнерства з метою розвитку</i>		
Чистий обсяг ОДР, % ВВП	1990	0,31
	2014	0,19
	зміни, %	-39
Чистий обсяг ОДР, наданої найменш розвиненим країнам, % ВВП	1990	0,06
	2013	0,14
	зміни, %	133

Ціль 1. Ліквідація злиденності та голоду.

Ціль 2. Забезпечення загальної початкової освіти.

Чистий коефіцієнт охоплення початковою освітою в Японії становив як у 1990 р., так і у 2015 р. 100 %, що свідчить про можливість дітьми отримувати в повному обсязі початкову шкільну освіту.

Ціль 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок.

Збільшення протягом 1990–2015 рр. частки жінок серед депутатів національного парламенту Японії у 6,8 раза свідчить про значне розширення прав і можливостей жінок.

Ціль 4. Скорочення дитячої смертності.

Зменшення в Японії коефіцієнту смертності дітей у віці до п'яти років у 2,2 раза свідчить про значний прогрес у досягненні цієї цілі. Поряд з цим, слід відзначити, що завдання залишається невиконаним, оскільки передбачає скорочення дитячої смертності на дві третини (фактичне скорочення в Японії - 54 %). Невиконання Японією завдання щодо скорочення дитячої смертності пов'язано з браком лікарів-педіатрів і лікарень, забезпечених відділеннями для дитячої інтенсивної терапії. Причиною браку педіатрів, у свою чергу, є низький рівень народжуваності та важкі умови праці. Однією з причин браку відділень реанімації для дітей у більшості госпіталів є недостатність фінансування [304].

Ціль 5. Поліпшення охорони материнства.

Як вже зазначалося, завдання щодо поліпшення охорони материнства передбачає зниження на три чверті за період 1990–2015 рр. показника материнської смертності. Незважаючи на зменшення материнської смертності в Японії у 2,8 раза, завдання залишається невиконаним.

Ціль 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями.

Дані щодо поширення вірусу імунодефіциту людини в Японії відсутні. Зниження протягом 1990–2013 рр. рівня поширення туберкульозу в 2,7 раза свідчить про значний прогрес у боротьбі Японії з цим захворюванням та виконання зазначеної цілі.

Ціль 7. Забезпечення екологічної стійкості.

Результати виконання Японією завдань щодо забезпечення екологічної стійкості є неоднозначними. Так, протягом 1990–2010 рр. збільшилась частка земельних площ Японії, вкритих лісом, з 68,4 % до 68,5 %. Поряд з цим збільшились протягом 1990–2012 рр. викиди двоокису вуглецю в 1,1 раза, що пов'язано із залежністю країни від викопного палива (природного газу та вугілля) через закриття атомних електростанцій після ядерної катастрофи 2011 р. на Фукусімі.

Частка населення, що використовує покращені джерела питної води та санітарно-технічні засоби, протягом 1990–2015 рр. була незмінною та становила 100 %.

Ціль 8. Формування глобального партнерства з метою розвитку.

Аналізуючи показники надання Японією офіційної допомоги розвитку, слід відзначити зменшення протягом 1990–2014 рр. сукупного обсягу допомоги у 1,6 раза. При цьому чистий обсяг офіційної допомоги розвитку найменш розвинених країн збільшився у 2,3 раза.

Отже, аналіз досягнення Японією Цілей розвитку тисячоліття протягом 1990–2015 рр. дає змогу зробити висновки про виконання цілей щодо забезпечення загальної початкової освіти (чистий коефіцієнт охоплення початковою освітою становив 100 %), заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок (збільшення у 6,8 раза частки жінок серед депутатів національного парламенту), боротьби з поширенням туберкульозу (скорочення рівня поширення туберкульозу в 2,7 раза). Поряд з цим невиконаними залишаються цілі, що стосуються ліквідації злиденності та голоду (у питанні забезпечення повної та продуктивної зайнятості й гідної роботи для всіх – частка зайнятих у загальній чисельності населення Японії зменшилась у 1,1 раза), скорочення дитячої смертності (завдання виконано на 81 %), поліпшення охорони материнства (завдання виконано на 85 %), забезпечення екологічної стійкості (збільшення викидів двоокису вуглецю на душу населення у 1,1 раза), формування глобального партнерства з метою розвитку (зменшення сукупного чистого обсягу ОДР в 1,6 раза).

Організаційна структура управління національним фінансуванням базових секторів сталого розвитку.

Підготовка проекту бюджетних видатків для затвердження парламентом здійснюється Бюджетним бюро Міністерства фінансів Японії на основі заявок інших міністерств. Головним розпорядником коштів, що виділяються з державного бюджету на національне фінансування базових секторів сталого розвитку, є Міністерство фінансів Японії. Бюджетні кошти розподіляються між такими міністерствами Японії як Міністерство охорони здоров'я, праці і добробуту, Міністерство освіти, культури, спорту, науки і технологій, Міністерство навколишнього середовища, Міністерство сільського господарства, лісових угідь та рибного промислу.

Обсяги національного фінансування базових секторів сталого розвитку.

Протягом 2009–2014 рр. національне фінансування базових секторів сталого розвитку Японії збільшилось з 32,8 до 212,3 трлн. єн (у 6,5 раза) (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Національне фінансування Японією базових секторів сталого розвитку

Рік	Соціальний захист		Освіта		Сільське господарство		Охорона навколишнього середовища	
	трлн. єн	%	трлн. єн	%	трлн. єн	%	трлн. єн	%
2009	24,8	28,0	5,3	6,0	0,6	0,6	2,1	2,4
2010	27,3	29,5	5,6	6,1	0,6	0,6	1,3	1,4
2011	28,7	31,1	5,5	6,0	0,4	0,5	1,2	1,3
2012	26,4	29,2	5,4	6,0	0,4	0,5	1,5	1,7
2013	29,1	31,4	5,4	5,8	0,6	0,6	1,9	2,1
2014	30,5	31,8	5,4	5,7	0,6	0,6	1,7	1,8

Складено автором за даними [305]

Частка державних видатків, спрямованих у 2009–2014 рр. на фінансування базових секторів сталого розвитку Японії, становила в середньому 39 % загальних видатків бюджету. Як свідчать дані *рис.4.2*, найбільша частка державних видатків спрямована до сектору соціального захисту (30 %). Друге місце посідають видатки до сектору освіти – 6 %, третє

місце – до охорони навколишнього середовища – 2 %. Найменшу частку становлять видатки до сільськогосподарського сектору – 1 %.

Протягом 2009–2014 рр. спостерігається тенденція до збільшення частки державних видатків до соціального сектору (у 1,1 раза), зменшення – охорони навколишнього середовища (у 1,3 раза), освіти (у 1,1 раза).

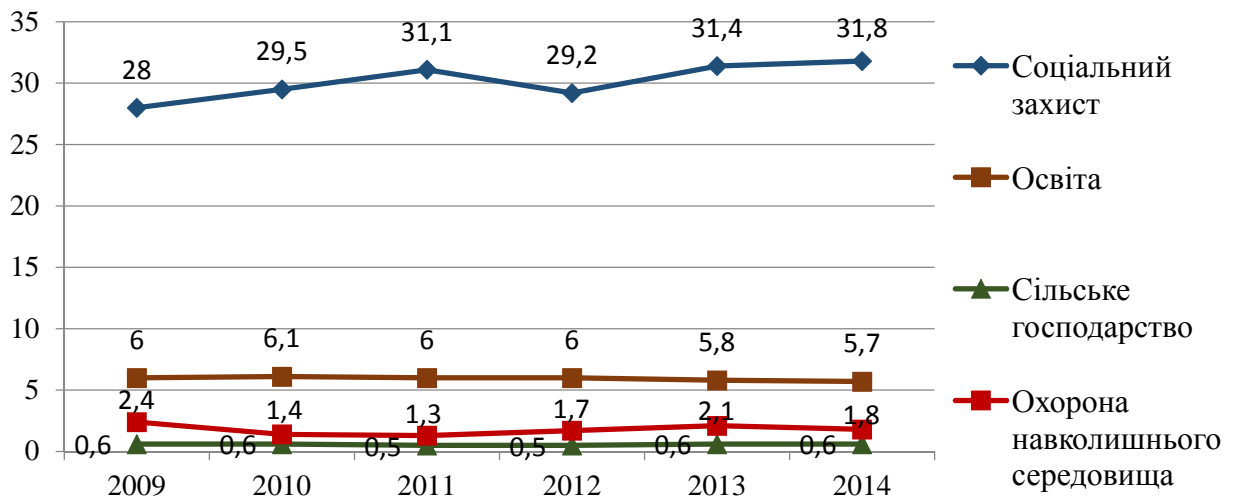

Рис. 4.2. Національне фінансування Японією базових секторів сталого розвитку, % державних видатків (складено автором за даними [305])

Європейський Союз.

Політики у сфері сталого розвитку.

Політика в сфері сталого розвитку ЄС спрямована на досягнення постійного підвищення якості життя громадян і суспільного добробуту. Це передбачає досягнення економічного прогресу при збереженні природного середовища та забезпечення соціальної справедливості. Економічні, екологічні й соціальні аспекти є частиною Стратегії сталого розвитку ЄС, прийнятої у 2001 р. та оновленої у 2006 р. Ключовими завданнями оновленої Стратегії сталого розвитку ЄС стали: охорона навколишнього середовища, соціальна справедливість, економічне процвітання, виконання міжнародних зобов'язань, зокрема підвищення обсягу офіційної допомоги розвитку до 0,7 % ВНД до 2015 р. з проміжною ціллю 0,56 % у 2010 р. [306].

Важливе значення має також нова стратегія економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеохоплюючого зростання», схвалена у 2010 р., яка запропонувала п'ять основних напрямів діяльності європейських держав: зайнятість; дослідження та інновації; зміна клімату та енергетика; освіта; боротьба з бідністю [307]. Стратегія «Європа 2020» установила такі основні фактори зміцнення економіки: 1) розумне зростання (розвиток економіки, заснований на знаннях та інноваціях); 2) стале зростання: створення економіки, заснованої на доцільному використанні ресурсів, екології та конкуренції; 3) інклюзивне зростання: сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної та територіальної згоди [307].

Прогрес у досягненні цілей ЄС Стратегії сталого розвитку оцінюється за допомогою більше 100 показників, згрупованих у десять тематичних напрямів: соціально-економічний розвиток; стале споживання та виробництво; соціальна інтеграція; демографічні зміни; суспільне здоров'я; зміна клімату та енергетика; сталий розвиток транспорту; природні ресурси; глобальне партнерство; блага управління. При цьому кожен тематичний напрям, крім напрямку блага управління, має ключовий індикатор, який показує загальний прогрес ЄС у досягненні цілей і завдань, визначених Стратегією сталого розвитку [308].

Організаційна структура управління національним фінансуванням базових секторів сталого розвитку.

Виконання державного бюджету в країнах-членах Європейського Союзу забезпечується Міністерствами фінансів, які розподіляють кошти між іншими міністерствами, що відповідають за реалізацію політики у базових секторах сталого розвитку.

Аналіз виконання Цілей розвитку тисячоліття.

Показники досягнення країнами ЄС Цілей розвитку тисячоліття представлено в додатку У, табл. У.1.

Ціль 1. Ліквідація злиденності та голоду.

Як вже зазначалося, досягнення цілі щодо ліквідації злиденності та голоду передбачає забезпечення повної та продуктивної зайнятості й гідної

роботи для всіх, у тому числі жінок і молоді. Протягом 1990–2013 рр. в країнах Євросоюзу спостерігаються різноспрямовані тенденції у забезпеченні повної зайнятості. Так, збільшення у 1,1–1,2 раза частки зайнятих у загальній чисельності населення відбулося у Австрії, Бельгії, Іспанії, Нідерландах, Німеччині, Франції, зменшення – у Великій Британії, Данії, Італії, Швеції.

Ціль 2. Забезпечення загальної початкової освіти.

Аналізуючи виконання країнами Європейського Союзу завдання щодо забезпечення до 2015 р. можливості отримування усіма дітьми в повному обсязі початкової шкільної освіти, слід відзначити зменшення протягом 1990–2013 рр. чистого коефіцієнту охоплення початковою освітою в Іспанії (з 99,8 до 98,5), Італії (з 98,7 до 98,4), Німеччині та Франції (з 100 до 99,1).

Ціль 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок.

Протягом 1990–2015 рр. в усіх країнах Європейського Союзу частка жінок серед депутатів національних парламентів збільшилась: Бельгії (у 4,6 раза), Франції (у 3,8 раза), Великій Британії (у 3,6 раза), Іспанії (у 2,8 раза), Австрії (у 2,6 раза), Італії (у 2,4 раза), Нідерландах (у 1,8 раза), Данії (у 1,2 раза), Німеччині (у 1,4 раза), Швеції (у 1,1 раза), що свідчить про розширення прав і можливостей жінок.

Ціль 4. Скорочення дитячої смертності.

Аналізуючи виконання європейськими країнами завдання щодо скорочення на дві третини за період 1990–2015 рр. смертності серед дітей у віці до п'яти років, слід відзначити, що, незважаючи на зменшення коефіцієнту смертності у майже у всіх країнах більше ніж вдвічі, завдання виконано лише частково. Найбільшого прогресу у виконанні цієї цілі досягнуто Італією, Іспанією та Данією, скорочення дитячої смертності в яких становило 63 %, 62 % і 61 % відповідно.

Ціль 5. Поліпшення охорони материнства.

Протягом 1990–2015 рр. у європейських країнах відбулося значне скорочення показника материнської смертності. Так, у Австрії, Італії, Швеції цей показник скоротився у 2 рази, Франції у 1,9 раза, Данії та Німеччині у 1,8 раза, Нідерландах у 1,7 раза, Бельгії у 1,3 раза, Іспанії у 1,2 раза, Великій

Британії у 1,1 раза. Утім, слід зазначити, що завдання щодо скорочення показника материнської смертності на три чверті залишається невиконаним.

Ціль 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями.

У європейських країнах зафіксовано погіршення протягом 1990–2013 рр. ситуації в сфері боротьби з ВІЛ/СНІДом: збільшення поширення ВІЛ серед населення у віці 15–29 років у Великій Британії (у 5 разів), Данії (у 3,3 раза), Німеччині (у 1,9 раза), Італії (у 1,4 раза).

У 1990–2013 рр. спостерігається значний прогрес у зменшенні рівня поширення туберкульозу в країнах-членах Європейського Союзу. Так, у Німеччині рівень цього захворювання зменшився у 3,5 раза, Франції, Бельгії, Іспанії, Австрії, Нідерландах – вдвічі, Італії – у 1,5 раза. Поряд з цим зафіксовано збільшення рівня туберкульозу у Великій Британії (у 1,2 раза). Зростання числа випадків туберкульозу в Великій Британії, в основному, реєструється серед груп населення «високого ризику», представники яких не були народжені в Сполученому королівстві, однак більшість з них не належить до «нових» мігрантів. Майже 85 % випадків захворювання відзначається серед осіб, які проживали у Великій Британії протягом двох і більше років, а половина з них - п'ять і більше років [309].

Ціль 7. Забезпечення екологічної стійкості.

Аналізуючи показники забезпечення екологічної стійкості європейських країн слід відзначити збільшення протягом 1990–2010 рр. частки земельних площ, вкритих лісом (найбільше зростання спостерігається в Австрії – у 1,5 раза, Іспанії – у 1,3 раза); зменшення протягом 1990–2012 рр. викидів двоокису вуглецю на душу населення (найкращі результати – у Данії та Швеції (у 1,4 раза), Бельгії, Великої Британії та Німеччини (у 1,3 раза)). Частка населення в країнах Європейського Союзу, що використовує покращені джерела питної води, не змінилася протягом 1990–2015 рр. і становила 100 %. Не відбулося змін і щодо частки населення, що використовує покращені санітарно-технічні засоби, яка у багатьох європейських країн також становила 100 %. Поряд з цим слід відзначити, що цей показник є трохи нижчим у Німеччині, Франції, Швеції (99 %), Нідерландах (98 %).

Ціль 8. Формування глобального партнерства з метою розвитку.

Протягом 1990–2014 рр. сукупний чистий обсяг офіційної допомоги збільшили Велика Британія (у 1,6 раза), Австрія (у 1,4 раза), Швеція (у 1,2 раза). Відбулося зменшення цього показника в Італії (у 1,9 раза), Франції (у 1,7 раза), Іспанії, Нідерландах (у 1,4 раза), Данії (у 1,2 раза). Чистий обсяг офіційної допомоги розвитку, наданої найменш розвиненим країнам, протягом 1990–2013 рр. збільшили Велика Британія (у 2,7 раза) та Австрія (у 1,3 раза); зменшили – Італія (у 2,6 раза), Нідерланди (у 1,8 раза), Франція (у 1,6 раза), Данія (у 1,4 раза), Іспанія та Німеччина (у 1,3 раза).

Аналіз виконання Цілей розвитку тисячоліття в країнах-членах Європейського Союзу протягом 1990–2015 рр. дає змогу зробити такі висновки: країни досягли поставлених ООН цілей щодо заохочення рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок, збільшивши показники частки жінок серед депутатів національних парламентів; забезпечення екологічної стійкості, збільшивши показники частки земельних площ, вкритих лісом, і зменшивши викиди двоокису вуглецю. Поряд з цим у країнах Євросоюзу невиконаними залишаються цілі щодо ліквідації злиденності та голоду (у контексті забезпечення повної та продуктивної зайнятості й гідної роботи для всіх), забезпечення загальної початкової освіти, скорочення дитячої смертності, поліпшення охорони материнства, боротьби з ВІЛ/СНІДом і туберкульозом, формування глобального партнерства з метою розвитку.

Обсяги національного фінансування базових секторів сталого розвитку

Аналізуючи національне фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах-членах ЄС, слід відзначити такі тенденції: збільшення протягом 2006–2014 рр. частки видатків, спрямованих до сектору соціального захисту в 1,1 раза, охорони здоров'я – у 1,03 раза, зменшення частки видатків на освіту – з 11 % до 10,2 % (рис. 4.3).

За даними статистичної служби ЄС (Євростат), найбільша частка державних видатків до сектору соціального захисту в 2014 р. була спрямована в таких країнах, як Словаччина (48 %), Люксембург (44 %), Фінляндія (44 %),

Франція (43 %), Італія (42 %), Австрія (41 %) [311]. Майже вдвічі менша частка державних коштів була виділена до цього сектору Ісландією та Кіпром (22% і 25% відповідно). На охорону здоров'я найбільша частка державного фінансування спрямована Нідерландами (17%), Великою Британією (17%), Норвегією (17%), Ісландією (17%), Литвою (16%), Данією (16%), Австрією (15%), Бельгією (15%). Найменша частка державних асигнувань виділена до сектору охорони здоров'я в Швейцарії (7%), Угорщині (10%), Латвії (10%), Польщі (11%), Румунії (12%), Люксембурзі (12%). Найбільша частка державних видатків надійшла до сектору освіти в таких країнах, як Швейцарія (18%), Ісландія (17%), Латвія (16%), Литва (16%). Найменша – в Італії (8%), Румунії (9%), Австрії, Франції та Болгарії (по 10%). На охорону навколишнього середовища найбільша частка державних коштів була спрямована Мальтою (4%), Нідерландами, Люксембургом, Чехією (3%). Найменша – Фінляндією (0,4%), Кіпром (0,5%), Швецією (0,6%). Порівняльну характеристику виконання Цілей розвитку тисячоліття та здійснення національного державного фінансування базових секторів сталого розвитку США, Японії та ЄС представлено в табл. 4.5.

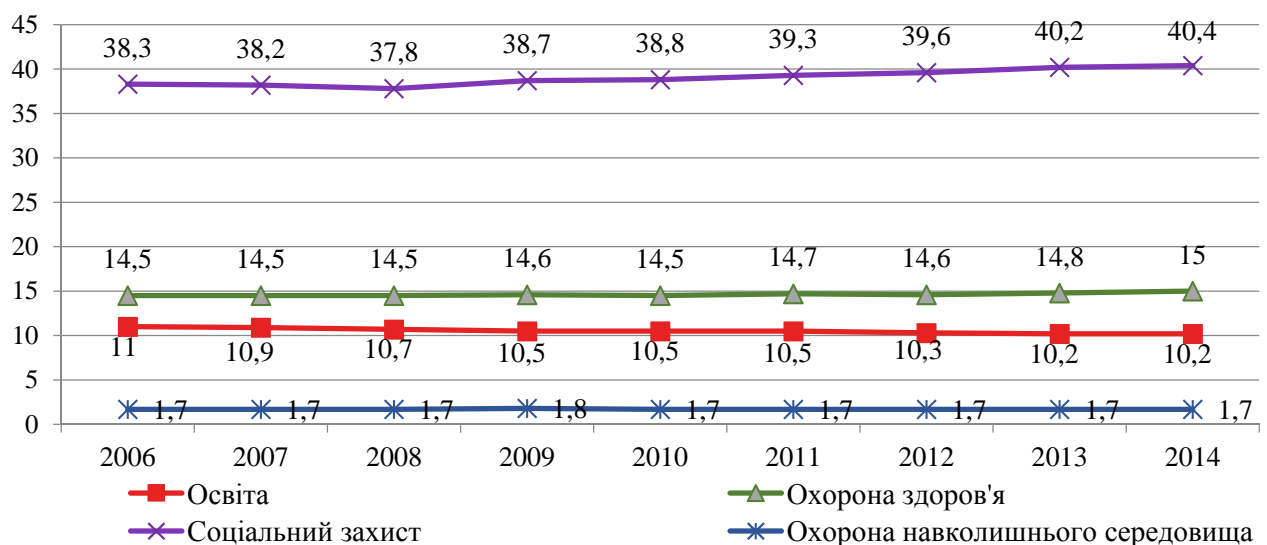

Рис. 4.3. Загальне національне фінансування в країнах ЄС, % загальних державних видатків (середнє значення) (складено автором на основі [310])

Порівняльна характеристика виконання Цілей розвитку тисячоліття та здійснення національного державного фінансування базових секторів сталого розвитку США, Японії та ЄС

США	Японія	Європейський Союз
Виконання Цілей розвитку тисячоліття		
<i>Ціль 1. Ліквідація злиденності та голоду.</i> Завдання 1в: забезпечити повну та продуктивну зайнятість та гідну роботу для всіх, у тому числі жінок і молоді		
Зменшення частки зайнятих у загальній чисельності населення (у 1,1 раза).	Зменшення частки зайнятих у загальній чисельності населення (у 1,1 раза).	Збільшення частки зайнятих у загальній чисельності населення у Австрії, Бельгії, Іспанії, Нідерландах, Німеччині, Франції (у 1,1 – 1,2 раза), зменшення - у Великій Британії, Данії, Італії, Швеції (у 1,1 – 1,2 раза).
<i>Ціль 2. Забезпечення загальної початкової освіти.</i> Завдання 2а: забезпечити, щоб до 2015 р. у дітей у всьому світі, як у хлопчиків, так і у дівчаток, була можливість отримувати в повному обсязі початкову шкільну освіту		
Зменшення чистого коефіцієнту охоплення початковою освітою (у 1,1 раза)	Чистий коефіцієнт охоплення початковою освітою - 100%	Зменшення чистого коефіцієнту охоплення початковою освітою в Іспанії (з 99,8 до 98,5), Італії (з 98,7 до 98,4), Німеччині та Франції (з 100 до 99,1).
<i>Ціль 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок.</i> Завдання 3 а: ліквідувати, бажано до 2005 р., нерівність між статями у сфері початкової і середньої освіти, а не пізніше ніж до 2015 р. — на всіх рівнях освіти		
Збільшення частки жінок серед депутатів Конгресу США (у 3 рази)	Збільшення частки жінок серед депутатів національного парламенту (у 6,8 раза)	Збільшення частки жінок серед депутатів національних парламентів Бельгії (у 4,6 раза), Франції (у 3,8 раза), Великій Британії (у 3,6 раза), Іспанії (у 2,8 раза), Австрії (у 2,6 раза), Італії (у 2,4 раза), Нідерландах (у 1,8 раза), Данії (у 1,2 раза), Німеччині (у 1,4 раза), Швеції (у 1,1 раза)
<i>Ціль 4. Скорочення дитячої смертності.</i> Завдання 4 а: скоротити на дві третини за період 1990-2015 років смертність серед дітей у віці до п'яти років		
Скорочення дитячої смертності у 1,6 раза (завдання виконано на 57%)	Скорочення дитячої смертності у 2,2 раза (завдання виконано на 81%)	Скорочення дитячої смертності у 2- 2,5 раза (завдання виконано на 81%)
<i>Ціль 5. Поліпшення охорони материнства.</i> Завдання 5.А: знизити на три чверті за період 1990-2015 років показник материнської смертності		
Збільшення показника материнської смертності (у 1,2 раза)	Зменшення показника материнської смертності у 2,8 раза (завдання виконано на 85%)	Зменшення показника материнської смертності у 1,1 - 2 раза (завдання виконано на 51%)
<i>Ціль 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями.</i> Завдання 6.С: зупинити до 2015 року поширення малярії та інших основних хвороб і покласти початок тенденції до скорочення захворюваності		
Зменшення рівня поширення туберкульозу (у 3,4 раза)	Зменшення рівня поширення туберкульозу (у 2,7 раза)	Збільшення поширення ВІЛ у Великій Британії (у 5 разів), Данії (у 3,3 раза), Німеччині (у 1,9 раза), Італії (у 1,4 раза), туберкульозу - у Великій Британії (у 1,2 раза); зменшення поширення туберкульозу – у Німеччині (у 3,5 раза), Франції, Бельгії, Іспанії, Австрії, Нідерландах – (у 2 рази), Італії (у 1,5 раза).

США	Японія	Європейський Союз
<p><i>Ціль 7. Забезпечення екологічної стійкості.</i> Завдання 7.A: Включити принципи сталого розвитку в країнові стратегії та програми і звернути назад процес виснаження природних ресурсів Завдання 7.B: Значно скоротити до 2010 року темпи втрати біологічного різноманіття Завдання 7.3: Скоротити удвічі до 2015 року частку населення, що не має постійного доступу до безпечної питної води та основних санітарно-технічних засобів</p> <p>Збільшення частки земельних площ, вкритих лісом (з 32,3% до 33,2%). Зменшення викидів двоокису вуглецю на душу населення (у 1,2 раза), збільшення частки населення, що використовує покращені джерела питної води (з 98% до 99%). Частка населення, що використовує покращені санітарно-технічні засоби – 100%.</p>	<p>Збільшення частки земельних площ, вкритих лісом (з 68,4% до 68,5%). Збільшення викидів двоокису вуглецю на душу населення (у 1,1 раза). Частка населення, що використовує покращені джерела питної води та санітарно-технічні засоби – 100%.</p>	<p>Збільшення частки земельних площ, вкритих лісом: у Австрії (у 1,5 раза), Іспанії (у 1,3 раза), Данії, Італії (у 1,2 раза), Великій Британії, Нідерландах, Франції (у 1,1 раза). Зменшення викидів двоокису вуглецю на душу населення: у Данії та Швеції (у 1,4 раза), Бельгії, Великій Британії та Німеччині (у 1,3 раза). Частка населення, що використовує покращені джерела питної води – 100%, покращені джерела питної води – 100% (у Німеччині, Франції, Швеції - 99%, Нідерландах - 98%.</p>
<i>Ціль 8: Формування глобального партнерства в цілях розвитку</i>		
<p>Зменшення сукупного чистого обсягу офіційної допомоги (у 1,1 раза); збільшення чистого обсягу офіційної допомоги розвитку найменш розвинених країн (у 1,5 раза)</p>	<p>Зменшення сукупного чистого обсягу офіційної допомоги розвитку (у 1,6 раза); збільшення чистого обсягу офіційної допомоги розвитку найменш розвинених країн (у 2,3 раза)</p>	<p>Збільшення сукупного чистого обсягу офіційної допомоги розвитку: Велика Британія (у 1,6 раза), Австрія (у 1,4 раза), Швеція (у 1,2 раза); зменшення: Італія (у 1,9 раза), Франція (у 1,7 раза), Іспанія, Нідерланди (у 1,4 раза), Данія (у 1,2 раза). Збільшення чистого обсягу офіційної допомоги розвитку, наданої найменш розвиненим країнам: Велика Британія (у 2,7 раза), Австрія (у 1,3 раза); зменшення: Італія (у 2,6 раза), Нідерланди (у 1,8 раза), Франція (у 1,6 раза), Данія (у 1,4 раза), Іспанія та Німеччина (у 1,3 раза).</p>
Національне державне фінансування базових секторів сталого розвитку		
<p><i>Пріоритетність у державному фінансуванні:</i> соціальна безпека (22%), медичне обслуговування (13%), охорона здоров'я (10%), освіта (2%), сільське господарство (1%), охорона навколишнього середовища (1%). <i>Тенденції в фінансуванні в 2000 – 2015 рр.:</i> збільшення частки державних видатків на охорону здоров'я і освіти (у 1,5 раза), медичного обслуговування (у 1,3 раза), соціальної безпеки (у 1,1 раза); зменшення – до сектору сільського господарства (у 4 рази), охорони навколишнього середовища (у 1,4 раза).</p>	<p><i>Пріоритетність у державному фінансуванні:</i> соціальний захист (30%), освіта (6%), охорона навколишнього середовища (2%), сільське господарство (1%). <i>Тенденції у фінансуванні в 2009 – 2014 рр.:</i> збільшення частки державних видатків до соціального сектору (у 1,1 раза); зменшення – охорони навколишнього середовища (у 1,3 раза), освіти (у 1,1 раза).</p>	<p><i>Пріоритетність у державному фінансуванні:</i> соціальний захист (39%), охорона здоров'я (14,6%), освіта (10,5%), охорона навколишнього середовища (1,7%). <i>Тенденції у фінансуванні в 2006 – 2014 рр.:</i> збільшення частки державних видатків до сектору соціального захисту (у 1,1 раза), охорони здоров'я (у 1,03 раза); зменшення частки видатків на освіту (у 1,1 раза).</p>

Таким чином, проведений аналіз політик у сфері сталого розвитку, виконання Цілей розвитку тисячоліття, організаційної структури управління національним фінансуванням базових секторів сталого розвитку, обсягів національного фінансування базових секторів сталого розвитку США, Японії та країн-членів Європейського Союзу дозволяє встановити такі тенденції та особливості [312]:

- наявність в усіх країнах розроблених політик у сфері сталого розвитку, спрямованих на вирішення питань, пов'язаних з підвищенням якості життя громадян і суспільного добробуту, забезпечення екологічної стійкості;

- досягнення значного прогресу у виконанні Цілей розвитку тисячоліття:
 - 1) у розширенні прав і можливостей жінок (збільшення частки жінок серед депутатів національного парламенту Японії у 6,8 раза, США – у 3 рази, країн Євросоюзу – Бельгії – у 4,6 раза, Франції – у 3,8 раза, Великій Британії – у 3,6 раза, Іспанії – у 2,8 раза, Австрії – у 2,6 раза, Італії – у 2,4 раза, Нідерландах – у 1,8 раза, Данії – у 1,2 раза, Німеччині – у 1,4 раза, Швеції – у 1,1 раза); 2) у скороченні дитячої смертності (в європейських країнах – у 2 – 2,5 раза, Японії – у 2,2 раза, США – у 1,6 раза), утім, слід відзначити, що завдання виконано не в повному обсязі (у Японії на 81%, у США на 57%, у країнах-членах Європейського Союзу – в середньому на 81 %); 3) забезпеченні екологічної стійкості (збільшення усіма країнами частки земельних площ, вкритих лісом; зменшення викидів двоокису вуглецю на душу населення США (у 1,2 раза) та країнами Європейського Союзу (у 1,3–1,4 раза));

- відсутність прогресу в досягненні цілей та завдань щодо забезпечення повної та продуктивної зайнятості та гідної роботи для всіх у США та Японії (зменшення частки зайнятих у загальній чисельності населення у 1,1 раза), деяких країнах Європейського Союзу – Великій Британії, Данії, Італії, Швеції (у 1,1–1,2 раза); забезпечення загальної початкової освіти в США (зменшення чистого коефіцієнту охоплення початковою освітою у 1,1 раза); поліпшення охорони материнства в США (збільшення показника материнської смертності у 1,2 раза); боротьби з ВІЛ/СНІДом і туберкульозом у країнах – членах

Європейського Союзу (збільшення поширення у Великій Британії ВІЛ у 5 разів, туберкульозу – у 1,2 раза; поширення ВІЛ у Данії (у 3,3 раза), Німеччині (у 1,9 раза), Італії (у 1,4 раза));

– часткове виконання цілей щодо формування глобального партнерства з метою розвитку: збільшення чистого обсягу офіційної допомоги розвитку найменш розвинених країн (США – у 1,5 раза, Японія – у 2,3 раза, Велика Британія (у 2,7 раза), Австрія (у 1,3 раза)); зменшення сукупного чистого обсягу офіційної допомоги (Японія – у 1,6 раза, США – у 1,1 раза, Італія – у 1,9 раза), Франція – у 1,7 раза, Іспанія, Нідерланди – у 1,4 раза, Данія – у 1,2 раза);

– наявність в усіх країнах власної організаційної структури управління національним державним фінансуванням базових секторів сталого розвитку;

– пріоритетність базових секторів сталого розвитку в державному національному фінансуванні США, Японії та ЄС: найбільша частка бюджетних коштів спрямована до сектору соціального захисту (країни ЄС (39 %), Японія (30 %), США (22%)) та охорони здоров'я (ЄС (14,6 %), США (10 %)). На розвиток сектору освітніх послуг в країнах ЄС виділяється в середньому 10,5 % державних видатків, в Японії – 6 %, у США – 2 %. Найменша частка державних коштів спрямована до сектору охорони навколишнього середовища (ЄС (1,7 %), Японія (2 %), США (1 %)) та сільського господарства (Японія (2 %), США (1 %));

– різноспрямованість тенденцій у національному фінансуванні базових секторів сталого розвитку США, Японії та ЄС: збільшення усіма країнами державних видатків до сектору соціального захисту (у 1,1 раза), охорони здоров'я (у 1,1–1,5 раза); зменшення США – до сектору сільського господарства (у 4 рази), США та Японією – до сектору охорони навколишнього середовища (у 1,4 раза та 1,3 раза відповідно); Японією та ЄС – до сектору освіти (у 1,1 раза).

4.2. Національні політики США, Японії та країн Європейського Союзу в сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку

Протягом п'ятдесяти років розвинені країни світу сприяли міжнародному розвитку, надаючи зовнішню допомогу країнам з низьким та середнім рівнем доходів з метою їх економічного та соціального зростання. З прийняттям «Декларації тисячоліття ООН» у 2000 р. допомога високорозвинених країн стала відповідати Цілям розвитку тисячоліття та спрямовуватися на вирішення конкретних завдань щодо ліквідації злиденності та голоду, забезпечення освіти, підтримки систем охорони здоров'я, боротьби з ВІЛ/СНІДом, забезпечення екологічної стійкості в країнах, що розвиваються.

Найбільшими в світі донорами, які з 60-х рр. ХХ ст. надають офіційну допомогу розвитку країн з низьким та середнім рівнем доходів, є Сполучені Штати Америки, Європейський Союз і Японія. Використовуючи різні підходи, інструменти та способи надання зовнішньої допомоги, ці країни здійснюють величезний внесок у забезпечення потреб країн, що розвиваються, з метою досягнення сталого розвитку.

Для оцінки національних політик США, ЄС і Японії у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку проведено аналіз стратегічних пріоритетів і політик; організаційної структури управління зовнішньою допомогою; динаміки бюджету зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку; обсягів фінансування програм сталого розвитку (за регіонами, країнами, базовими секторами сталого розвитку); якості та ефективності зовнішньої допомоги (за часткою грантів і грант-елементу, критерієм «зв'язаності» допомоги).

Сполучені Штати Америки.

Стратегічні пріоритети та політики.

Політика США у сфері надання зовнішньої допомоги країнам, що розвиваються, визначається Законом «Про іноземну допомогу» 1961 р., прийнятим з метою сприяння зовнішній політиці, безпеці та загальному

добробуту США шляхом надання допомоги народам світу в їхніх зусиллях щодо економічного розвитку і внутрішньої та зовнішньої безпеки [313]. Закон визначає цілі, на досягнення яких повинна спрямовуватися політика США у сфері надання зовнішньої допомоги: 1) скорочення найгірших проявів бідності серед найбідніших верств населення світу; 2) створення сприятливих умов для країн, що розвиваються, з метою досягнення цими країнами економічного зростання, справедливого розподілу вигод; 3) заохочення і посилення процесів розвитку окремих цивільних і економічних прав; 4) інтеграція країн, що розвиваються, до відкритої та справедливої міжнародної економічної системи; 5) заохочення належного врядування шляхом боротьби з корупцією та підвищення прозорості і підзвітності [313].

У рамках визначених цілей США здійснюють щорічне коригування політики у сфері надання зовнішньої допомоги, виділяючи найголовніші завдання. Протягом 2001–2015 рр. пріоритети США у наданні зовнішньої допомоги змінювались відповідно до глобальних викликів і загроз. Так, 2001 року спеціальні завдання США у наданні допомоги включали вирішення проблем, пов'язаних з ВІЛ/СНІДом, сталою енергією, тропічними лісами і біорізноманіттям, жертвами тортур, населенням [314].

Новими завданнями в рамках стратегічних пріоритетів США 2002 року стали: економічне зростання та сільське господарство; глобальне здоров'я; запобігання конфліктам і допомога розвитку [314]. До стрижнів зовнішньої допомоги США у 2004–2005 рр. було віднесено економічне зростання, сільське господарство і торгівля; глобальне здоров'я; допомога у встановленні демократії, запобігання конфліктам і надання гуманітарної допомоги.

2005 року до пріоритетних програм у сфері зовнішньої допомоги США було віднесено такі програми, як «Побудова вільного і процвітаючого Іраку»; «Перемога миру в Афганістані»; «Боротьба за мир в Судані», «Боротьба з ВІЛ/СНІДом» [314].

У 2006–2007 рр. до попередніх пріоритетних програм, зокрема допомоги Іраку, Афганістану і Судану в досягненні стабільності й безпеки, були включені

й такі операційні цілі: просування трансформаційного розвитку; зміцнення уразливих держав; реагування на гуманітарні потреби; вирішення глобальних проблем [314].

2008 року в результаті проведених реформ США у сфері надання зовнішньої допомоги були встановлені нові стратегічні рамки: 1) мир і безпека; 2) справедливе і демократичне управління; 3) інвестування в людський капітал; 4) економічне зростання; 5) гуманітарна допомога [314].

У 2009–2010 рр. зовнішня допомога США була спрямована на підтримку зусиль США у війні з терором, забезпечення надійної допомоги для досягнення економічної, демократичної та політичної стабілізації та розвитку в Іраку та Афганістані, зміцнення безпеки, розвитку і демократії в Пакистані; зміцнення можливостей для ефективного надання зовнішньої допомоги США тим країнам-партнерам, де програми мають найбільший вплив; зниження рівня бідності за рахунок інвестицій, спрямованих на розширення стабільних, демократичних і процвітаючих націй; вирішення проблем безпеки в ключових державах і регіонах (Сахель, Арабо-Перська затока), глобальні операції підтримки миру та регіональних ініціатив у боротьбі з тероризмом (підтримка Ізраїлю, Сомалі, Ліберії, Судану); підтримку боротьби зі смертельними хворобами (ВІЛ/СНІДом, туберкульозом, малярією, поліомієлітом); охорону здоров'я матерів і дітей; планування сім'ї; доступ до чистої води; сприяння освіті [314]. 2011 року пріоритетами США стали: зміна клімату; глобальне співробітництво (розширення економічних можливостей з підтримки підприємництва, а також стійкості приватного сектора у створенні робочих місць; популяризація науки, технологій та інновацій для вирішення загальних проблем ХХІ ст.; сприяння розвитку людського потенціалу за допомогою розширення можливостей молоді та жінок у повній мірі брати участь в економічному і соціальному прогресі суспільства); Глобальна ініціатива в сфері охорони здоров'я; програма «Нагодувати майбутнє». При цьому до високо пріоритетних цілей було віднесено: зміцнення Афганістану і Пакистану; сприяння народу Іраку в продовженні будівництва суверенної, стабільної та самодостатньої держави (перехід США від військової до цивільної

відповідальності в Іраку, покращення безпеки, політичних і економічних показників); глобальне здоров'я; зміна клімату; продовольча безпека; демократичне врядування; глобальна безпека – нерозповсюдження ядерної зброї: покращення контролю запобігання розповсюдженню ядерної зброї та забезпечення безпечного, мирного використання ядерної енергії [314].

Стратегічним планом США на 2014–2017 рр. встановлено такі цілі: 1) зміцнення економічних досягнень Америки та позитивного економічного ефекту; 2) зміцнення впливу зовнішньої політики Америки на стратегічні виклики (будівництво нової стабільності на Близькому Сході та в Північній Африці; запобігання і реагування на кризи і конфлікти, надання гуманітарної допомоги; боротьба з викликами глобальної безпеки та здоров'я); 3) заохочення переходу до низького рівня викидів і стійкого до зміни клімату в світі поряд з розширенням глобального доступу до сталої енергетики; 4) захист основних інтересів США шляхом просування демократії та прав людини, зміцнення громадянського суспільства; 5) модернізація дипломатії та розвитку [315].

Організаційна структура управління зовнішньою допомогою.

Загальне керівництво у сфері надання зовнішньої допомоги здійснює Державний департамент США, що виконує функцію міністерства закордонних справ. До структури державного департаменту США входять підрозділи, які здійснюють фінансування зовнішньої допомоги: Бюро зі стабілізації та запобігання конфліктам, Антитерористичне бюро, Бюро з демократії, прав людини й праці, Бюро з енергетичних ресурсів, Бюро з глобальної координації з боротьби зі СНІДом і дипломатії в сфері охорони здоров'я, Бюро міжнародних організацій, Бюро з міжнародної безпеки та нерозповсюдження ядерної зброї та інші.

Провідним агентством уряду США, через рахунки якого здійснюється найбільше фінансування зовнішньої допомоги, є Агентство міжнародного розвитку (USAID), місія якого полягає у виконанні взаємодоповнюючих і нерозривно пов'язаних цілей: викорінення крайньої бідності та сприяння розвитку стійких демократичних суспільств, що здатні реалізувати свій потенціал [316]. До структури USAID входять такі функціональні бюро, як Бюро з продовольчої

безпеки, Бюро з питань економічного зростання, освіти і охорони навколишнього середовища, Бюро з питань демократичного управління, запобігання конфліктам і гуманітарної допомоги, Бюро глобального здоров'я.

Фінансуванням зовнішньої допомоги займаються також більше 20-ти державних структур, до яких, зокрема, входять Міністерство сільського господарства, Казначейство, незалежні агентства (Корпус Миру, Корпорація «Виклики тисячоліття»), Міжамериканський фонд, Фонд Африканського розвитку).

Динаміка бюджету зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку.

Фінансування США зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку здійснюється відповідно до пріоритетів, визначених у щорічних обґрунтуваннях бюджетних асигнувань Державним департаментом США та затверджених Конгресом США. Протягом 2000–2015 рр. відбулися зміни у формі представлених бюджетів, що пов'язано з трансформацією стратегічних рамок зовнішньої допомоги США. Так, у 2000–2001 рр. фінансування США було спрямовано на здійснення 5-ти розширених програм, у 2002–2005 рр. – 3-х об'єднаних програм у сфері сталого розвитку (табл.4.6).

Таблиця 4.6

Бюджет двосторонньої зовнішньої допомоги Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) на цілі сталого розвитку, 2000–2005 рр., млрд. дол. США

Програми	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Економічне зростання та сільське господарство	0,4	0,5	3,4	3,7	1,2	1,2
Демократія/управління	0,1	0,2	x	x	x	x
Розвиток людського потенціалу	0,1	0,2	x	x	x	x
Населення, здоров'я, харчування	0,9	1,1	x	x	x	x
Навколишнє середовище	0,3	0,3	x	x	x	x
Глобальне здоров'я	x	x	1,5	1,6	1,8	1,5
Запобігання конфліктам і допомога розвитку	x	x	2,2	x	x	
Демократія, запобігання конфліктам і гуманітарна допомога	x	x	x	2,5	0,2	0,2
Усього	1,8	2,3	7,1	7,8	3,2	2,9

Складено автором на основі [314]

З 2006 р. бюджет зовнішньої допомоги США на цілі сталого розвитку розподіляється між такими програмами: 1) мир і безпека; 2) справедливе і демократичне управління; 3) інвестування в людей; 4) економічне зростання; 5) гуманітарна допомога (*табл. 4.7*).

Як свідчать дані *табл. 4.7*, загальний обсяг бюджету двосторонньої зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку збільшився протягом 2006–2017 рр. у 1,8 раза. Спостерігається збільшення фінансування за програмами щодо справедливого і демократичного управління (у 2,3 раза); з миру та безпеки (у 1,2 раза); інвестування в людей (у 2,1 раза), зокрема, охорони здоров'я (у 2,3 раза), соціальних та економічних послуг, захисту уразливих груп населення (у 3 рази); економічного зростання (у 1,7 раза), зокрема, макроекономічної основи для зростання (у 1,8 раза), інфраструктури (у 1,5 раза), сільського господарства (у 1,8 раза), конкурентоспроможності приватного сектору (у 1,5 раза), охорони навколишнього середовища (у 4 рази); гуманітарної допомоги (у 3,3 раза).

Зафіксовано також зменшення запланованих бюджетних коштів на фінансування сектору освіти, що включено до програм інвестування в людей, у 1,1 раза; торгівлі та інвестицій, фінансового сектору, що входить до програм економічного зростання, у 1,5 та 3 рази відповідно.

Аналізуючи загалом динаміку бюджету двосторонньої зовнішньої допомоги Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) на цілі сталого розвитку у 2000–2017 рр., слід відзначити збільшення фінансування програм, спрямованих на демократичне управління у 27 разів, економічне зростання – у 11,3 раза, охорони навколишнього середовища – у 4,3 раза, надання гуманітарної допомоги – у 4 рази, інвестування в людський потенціал – у 1,1 раза.

Крім зазначених програм, США здійснює глобальні ініціативи, на фінансування яких протягом 2015–2017 рр. виділено більше 30 млрд. дол. США (*табл. 4.8*).

Бюджет двосторонньої зовнішньої допомоги Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) на цілі сталого розвитку, 2006–2017 рр., млрд. дол. США

Ціль	Напрямок програми	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Мир та безпека	Боротьба з тероризмом, зі зброєю масового знищення, з наркотиками, з транснаціональною злочинністю; операції зі стабілізації й реформи сектора безпеки; пом'якшення наслідків конфліктів і примирення	6,8	6,8	6,8	9,6	8,7	8,8	10,6	10,7	8,5	8,7	8,7	8,4
	Справедливе і демократичне управління	1,2	1,1	1,4	2,7	3,2	2,5	2,6	2,8	1,9	8,7	2,9	2,7
Інвестування в людей	Верховенство закону і права людини; врядування; політична конкуренція і консенсус; громадянське суспільство	4,1	5,5	7,2	8,2	8,8	8,6	9,1	8,6	9,3	1,9	8,8	9,3
	Охорона здоров'я	0,9	0,7	0,9	1,1	1,1	0,9	1,1	0,7	0,9	0,9	0,9	0,8
	Освіта	0,1	0,2	0,3	1,0	0,5	0,4	0,4	0,3	0,4	0,9	0,4	0,3
	Соціальні та економічні послуги, захист уразливих груп населення	0,4	0,2	0,2	0,3	0,2	0,4	0,4	0,3	0,4	0,5	0,47	0,5
Економічне зростання	Макроекономічна основа для зростання	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,15	0,2	0,3
	Торгівля та інвестиції	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,09	0,08	0,07	0,1	0,3	0,4	0,1
	Фінансовий сектор	0,4	0,3	0,4	1,0	0,4	1,3	0,9	1,0	0,4	0,5	0,5	0,6
	Інфраструктура	0,6	0,4	0,4	1,1	1,6	1,4	1,4	1,4	1,5	1,1	1,1	1,1
	Сільське господарство	0,4	0,4	0,3	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3	0,6	0,6
	Конкурентоспроможність приватного сектора	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
	Економічні можливості	0,3	0,3	0,3	0,4	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	1,0
Гуманітарна допомога	Охорона навколишнього середовища	1,8	2,3	2,6	4,9	4,0	3,8	4,1	3,8	6,2	6,3	5,6	6,0
	Захист і допомога, готовність до стихійних лих; управління міграцією	17,8	18,8	21,3	31,4	30,5	29,9	32,3	31,5	30,8	39,8	31,8	32,4
Усього													

Складено автором за даними [314]

Таблиця 4.8

**Фінансування США пріоритетних глобальних ініціатив у сфері
фінансування сталого розвитку, млрд. дол. США**

Програма	2015	2016	2017
Програма США «Нагодувати майбутнє»:	1,1	1,1	1,1
- сільськогосподарський розвиток;	1,0	1,0	1,0
- харчування	0,1	0,1	0,1
Глобальна ініціатива США у сфері охорони здоров'я	8,5	8,2	8,6
Глобальна ініціатива США з боротьби зі зміною клімату:	0,5	0,5	0,5
- адаптація;	0,2	0,2	0,2
- чиста енергія;	0,2	0,2	0,2
- стійкість ландшафтів	0,1	0,1	0,1
Усього	10,1	9,8	10,2

Складено автором на основі [314]

Частка фінансових ресурсів, виділених на виконання Глобальної ініціативи США у сфері охорони здоров'я, становить 84 %, програми «Нагодувати майбутнє» – 11 %, Глобальної ініціативи США з боротьби зі зміною клімату - 5 %.

Обсяги фінансування програм сталого розвитку (за регіонами, країнами, базовими секторами сталого розвитку).

Як свідчать дані *рис.4.4*, протягом 2000–2014 рр. обсяг наданої США офіційної допомоги розвитку збільшився у 2,5 раза та становив 395,2 млрд. дол. США.

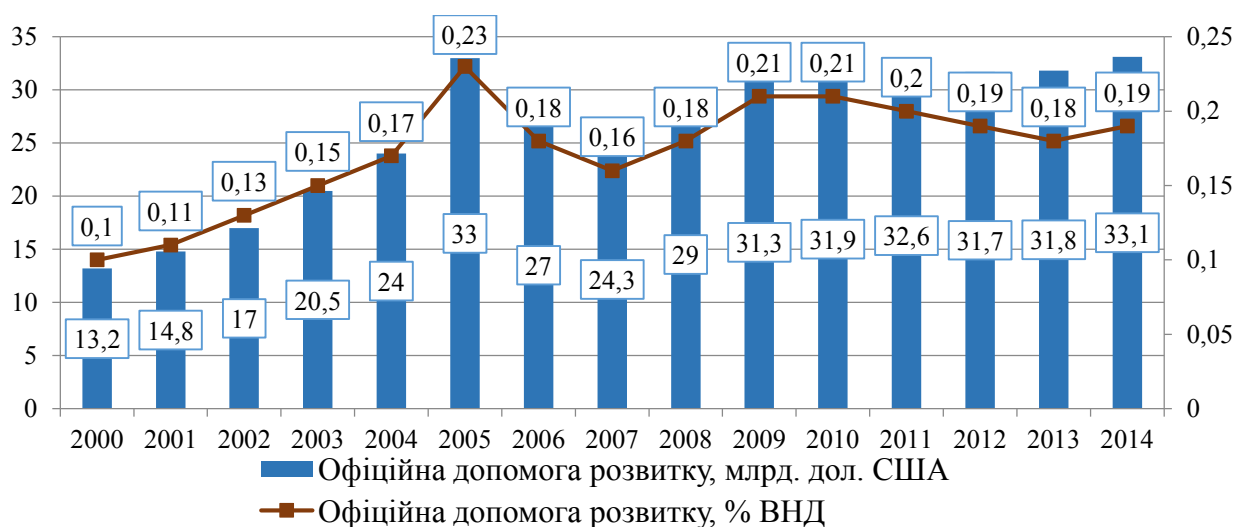

Рис. 4.4. Офіційна допомога розвитку, надана США країнам, що розвиваються (складено автором за даними [272])

Незважаючи на збільшення США обсягів офіційної допомоги розвитку, частка допомоги, є значно нижчою встановленого рівня 0,7% ВВП (середнє значення у 2000–2014 рр. становило усього 0,17% ВВП).

Різке зростання офіційної допомоги розвитку у 2005 р. пов'язано зі збільшенням надання США допомоги країнам, що постраждали в результаті цунамі в Індійському океані, землетрусу в Пакистані, виконанням програм, спрямованих на відновлення стабільності та безпеки Іраку, Афганістану, Судану.

Найбільші обсяги офіційної допомоги розвитку, що надавалася США протягом 2000–2014 рр., були спрямовані до Азії (104,9 млрд. дол. США або 35 % загального обсягу допомоги) та Африки (91,4 млрд. дол. США або 30 % відповідно) (рис. 4.5). До країн Америки протягом зазначеного періоду надійшло 26,6 млрд. дол. США або 9 %. Спостерігається збільшення обсягів допомоги, наданої країнам Азії (у 5,2 раза), Африки (у 4,4 раза), Америки (у 1,3 раза). Різке підвищення у 2005 р. допомоги, спрямованої до Азії (у 2,6 раза порівняно з попереднім роком), пов'язано зі збільшенням надання фінансових ресурсів Іраку та Афганістану.

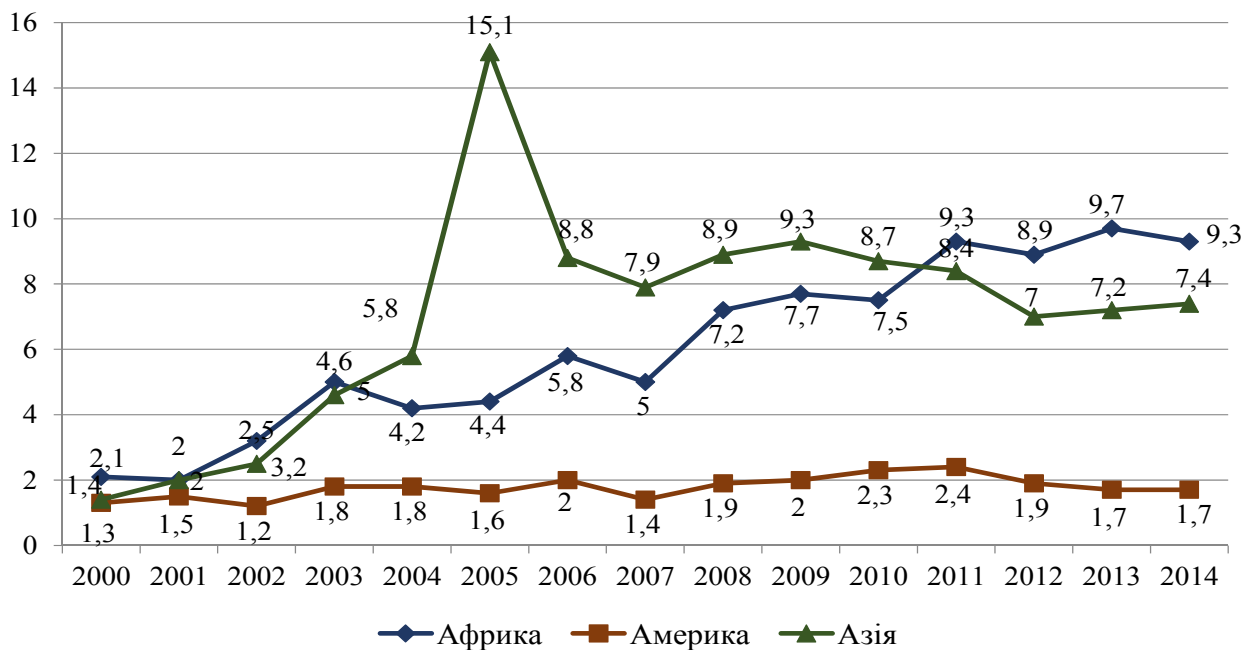

Рис. 4.5. ОДР, надана США за глобальними географічними регіонами, млрд. дол. США (складено автором за даними [236])

Майже третину офіційної допомоги розвитку, надану США протягом 2000–2014 рр., отримали 10 країн (рис. 4.6).

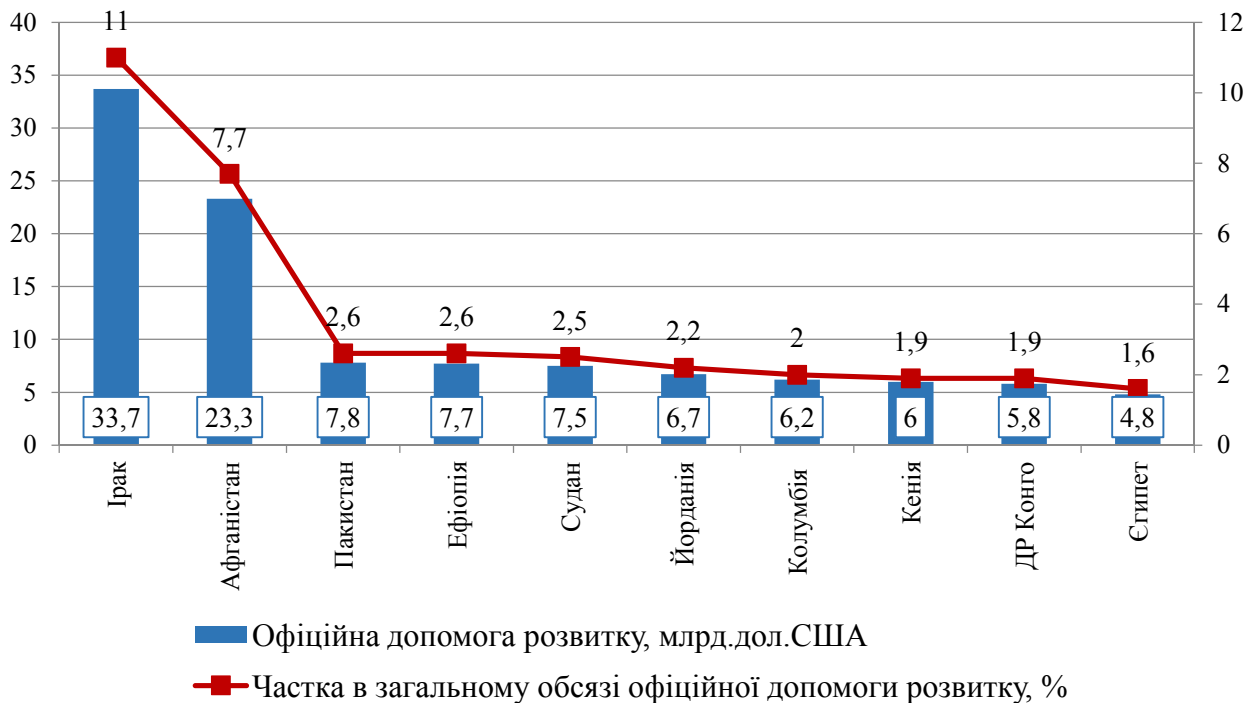

Рис. 4.6. Рейтинг найбільших 10-ти реципієнтів ОДР, наданої США у 2000–2014 рр. (складено автором за даними [236])

Найбільшими країнами-реципієнтами допомоги стали Ірак і Афганістан, що пов'язано з виконанням США встановлених з 2005 р. пріоритетних програм «Побудова вільного і процвітаючого Іраку», «Перемога миру в Афганістані». З 2009 р. здійснюється розширене партнерство США та Пакистану: допомога США орієнтована на п'ять пріоритетних напрямів: енергетика, економічне зростання, забезпечення внутрішньої стабільності, освіта та охорона здоров'я. З 2005 р. значна частка допомоги надається Судану відповідно до програми США «Боротьба за мир в Судані» [314].

Аналізуючи офіційну допомогу розвитку, спрямовану США протягом 2000–2014 рр. до базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, слід відзначити, що її обсяг становив більше 54 млрд. дол. США (15,3 % у

загальному обсязі допомоги, наданої США) (рис. 4.7). Спостерігається збільшення частки фінансових ресурсів, спрямованих до сектору охорони навколишнього середовища – у 1,8 раза, охорони здоров'я – у 1,1 раза; зменшення частки допомоги, виділеної на розвиток сектору водопостачання, санітарії та гігієни – у 2 рази, сільського господарства – у 1,2 раза.

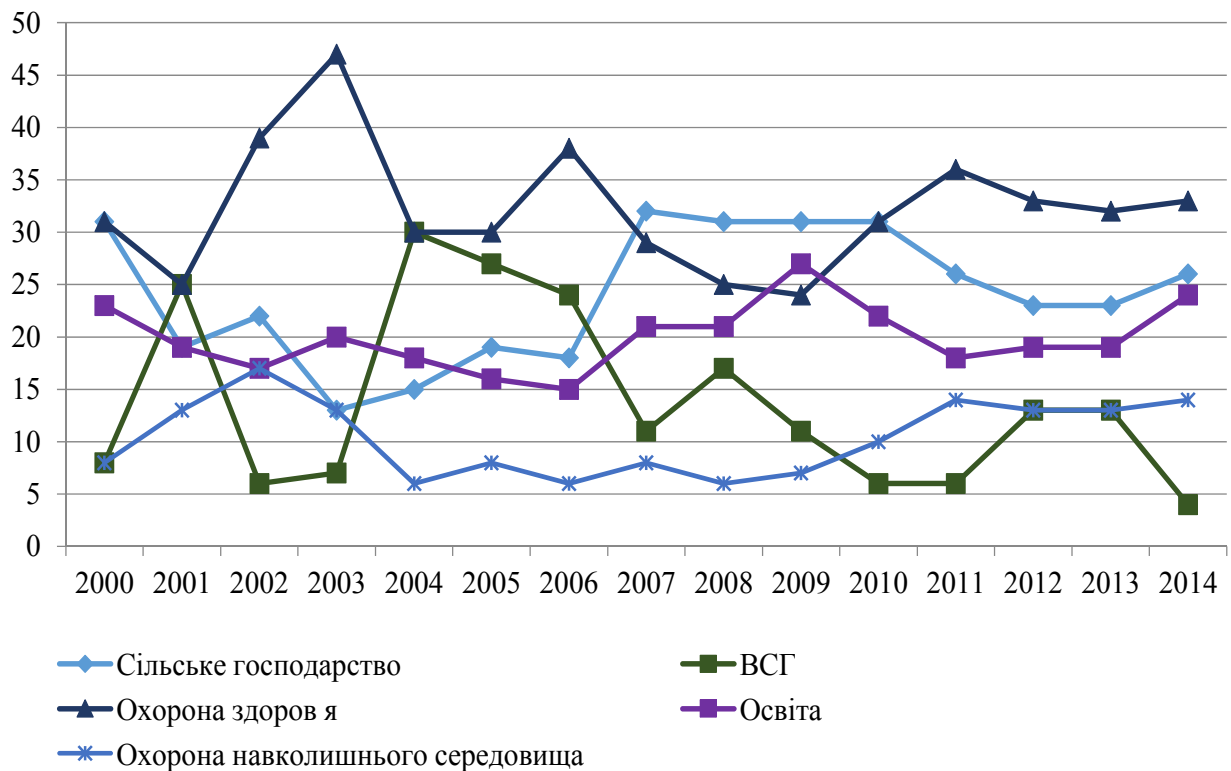

Рис. 4.7. Частка ОДР, спрямована США на підтримку базових секторів сталого розвитку, % (складено автором за даними [236])

Аналіз якості та ефективності зовнішньої допомоги (за часткою грантів і грант-елементу, критерієм «зв'язаності» допомоги).

Одним з показників якості зовнішньої допомоги є частка грантів у загальному обсязі офіційної допомоги розвитку, яка повинна становити не менше 100%. Як видно з даних табл.4.9, протягом останніх років США посідають перші місця у рейтингу 28 країн-членів КСР ОЕСР за сумою та часткою грантів і грант-елементу в офіційній допомозі розвитку.

Таблиця 4.9

**Місце США в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР за грантовою
офіційною допомогою розвитку**

Період	Сума грантів		Частка грантів в ОДР		Грант-елемент в ОДР	
	Місце в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР	Млн. дол. США	Місце в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР	%	Місце в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР	%
2004/2005	1	24434	9	99,9	1	100,0
2005/2006	1	26380	8	99,9	1	100,0
2006/2007	1	23495	8	99,9	1	100,0
2007/2008	1	25018	7	100,0	1	100,0
2008/2009	1	28535	7	100,0	1	100,0
2009/2010	2	11849	6	100,0	1	100,0
2010/2011	2	13240	1	100,0	1	100,0
2011/2012	1	31695	1	100,0	1	100,0
2012/2013	1	31824	1	100,0	1	100,0

Складено автором на основі [317]

Необхідно відзначити, що попри те, що частка грантів у ОДР становить 100 %, допомога США є більш пов'язаною порівняно з іншими країнами-членами КСР ОЕСР. Середнє значення частки незв'язаної допомоги в загальному обсязі офіційної допомоги розвитку США протягом 2007–2013 рр. становило 70,5 % (рис. 4.8). Динаміка частки незв'язаної допомоги є нерівномірною: протягом 2007–2013 рр. цей показник коливався від 68,5 % до 75,9 %, найменше значення показника зафіксовано у 2011 р. – 65,5 %.

Європейський Союз.

Міжнародне фінансування сталого розвитку Європейським Союзом (ЄС) являє собою фінансування, що здійснюється через двосторонні та багатосторонні канали Європейською комісією та країнами-донорами ЄС.

Аналіз міжнародного співробітництва ЄС у сфері фінансування сталого розвитку проведено в розрізі Європейської комісії та 10-ти найбільших країн-донорів ЄС окремо.

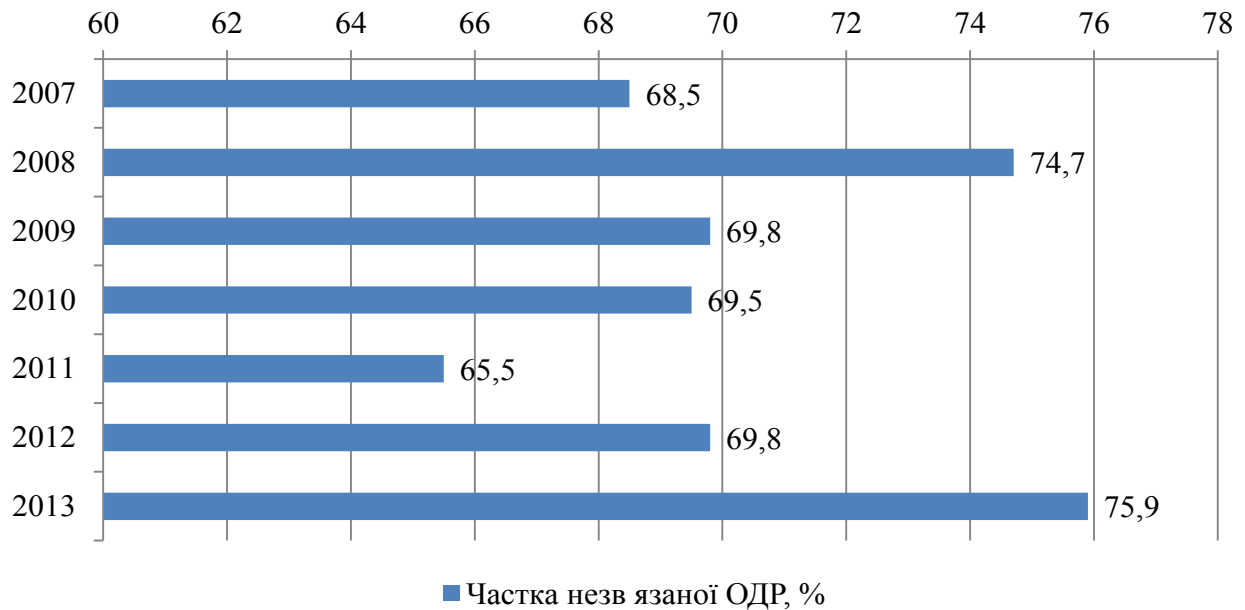

Рис. 4.8. Частка незв'язаної допомоги у загальному обсязі ОДР США, %
(складено автором на основі [143])

Європейська комісія.

Стратегічні пріоритети та політики.

Ключовим документом ЄС у сфері надання зовнішньої допомоги є Європейський консенсус щодо сприяння розвитку, що визначає загальні цінності, цілі, принципи, зобов'язання, які Європейська комісія (ЄК) і країни-члени ЄС повинні реалізовувати в рамках своєї політики сприяння розвитку. Європейським консенсусом щодо сприяння розвитку, ухваленим у 2005 р., було встановлено такі пріоритетні цілі, як скорочення бідності, розвиток на основі європейських демократичних цінностей та національна прихильність стратегіям розвитку, підтверджено акцент на зовнішній допомозі найбіднішим країнам і країнам з середнім рівнем доходу за наявності проявів нерівності [318].

Основою для розробки нової політики ЄС у сфері надання зовнішньої допомоги та підвищення її ефективності став «Порядок денний для змін», прийнятий у 2011 р., що визначив стратегічні пріоритети та базові принципи на період 2014–2020 рр. Стратегічні пріоритети ЄС у сфері зовнішньої допомоги охоплюють:

– права людини, демократію та інші ключові елементи ефективного управління, зокрема гендерну рівність, громадянське суспільство та місцеві органи влади, управління державним сектором, боротьбу з корупцією, покращення податкової політики та адміністрування;

– інклюзивне та стале зростання в інтересах розвитку людини: активізацію діяльності ЄС у сферах соціального захисту, охорони здоров'я та освіти, які є основою всеосяжного та сталого економічного зростання і скорочення бідності, посилення підтримки секторів, що надають значний вплив на результати розвитку, – сталого сільського господарства, енергетики, раціонального використання природних ресурсів [319].

Надання ЄС зовнішньої допомоги країнам, що розвиваються, базується на таких принципах:

– диференціація: спрямування ЄС ресурсів до тих країн, де вони є найбільш необхідними для скорочення бідності й де вони можуть здійснити найбільший вплив, приділення найбільшої уваги найбіднішим країнам, у тому числі уразливим державам; скорочення ЄС грантової допомоги та перехід до розвитку партнерських відносин, заснованих на кредитній підтримці та технічному співробітництві з країнами, що стали здатними генерувати власні ресурси;

– концентрація: надання допомоги ЄС не більше, ніж у трьох секторах країни-реципієнта з метою збільшення впливу і важелів надання зовнішньої допомоги;

– координація: активізація спільних програм ЄС та його держав-членів з метою уникнення фрагментації допомоги та збільшення впливу допомоги, розробка загального підходу, заснованого на результатах, для забезпечення основи для покращення взаємної підзвітності та прозорості;

– узгодженість: оцінювання ЄС впливу політики на цілі розвитку з метою забезпечення узгодженості політики в інтересах розвитку [319].

Організаційна структура управління зовнішньою допомогою.

Реалізація діяльності ЄК у сфері надання зовнішньої допомоги країнам, що розвиваються, здійснюється завдяки різним органам виконавчої влади

(директоратам і агентствам), зокрема, Генеральному директорату з питань розвитку та співробітництва – EuropeAid, який надає зовнішню допомогу, що фінансується з загального бюджету ЄС і Європейського фонду розвитку. Генеральний директорат з питань розвитку та співробітництва відповідає за розробку Європейської політики розвитку та надання допомоги у всьому світі, підвищує узгодженість політики в сфері розвитку і покращує механізми її реалізації, відіграє провідну роль у міжнародній дискусії з питань розвитку, втягуючи в неї донорів, міжнародні організації, країни, що розвиваються, а також недержавних суб'єктів.

Динаміка бюджету зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку .

Зобов'язання ЄК щодо виділення фінансових ресурсів для надання зовнішньої допомоги країнам, що розвиваються, протягом 2001–2014 рр. становили 163,5 млрд. євро. Як свідчать дані *рис. 4.9*, частка коштів, що спрямовувалися на фінансування зовнішньої допомоги розвитку, протягом зазначеного періоду становила у середньому 9% загального бюджету ЄС. Різке скорочення загального бюджету зовнішньої допомоги ЄК у 2014 р. пов'язано зі змінами у політиці розвитку, визначеними у «Порядку денному для змін».

Рис. 4.9. Загальний бюджет зовнішньої допомоги ЄК на цілі сталого розвитку (складено автором на основі ([320]))

Фінансування ЄК зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку здійснюється за рахунок загального бюджету ЄС та Європейського фонду розвитку (ЄФР). Аналізуючи джерела фінансування ЄК зовнішньої допомоги країнам, що розвиваються, необхідно відзначити, що найбільша частка коштів виділяється з загального бюджету ЄС.

Так, у 2001–2014 рр. за рахунок загального бюджету ЄС було виділено більше 119,3 млрд. євро (частка коштів в загальному обсязі зовнішньої допомоги становила 74 %) (рис. 4.10). Протягом 2001–2014 рр. відбулося збільшення обсягів фінансування зовнішньої допомоги з загального бюджету ЄС у 1,6 раза.

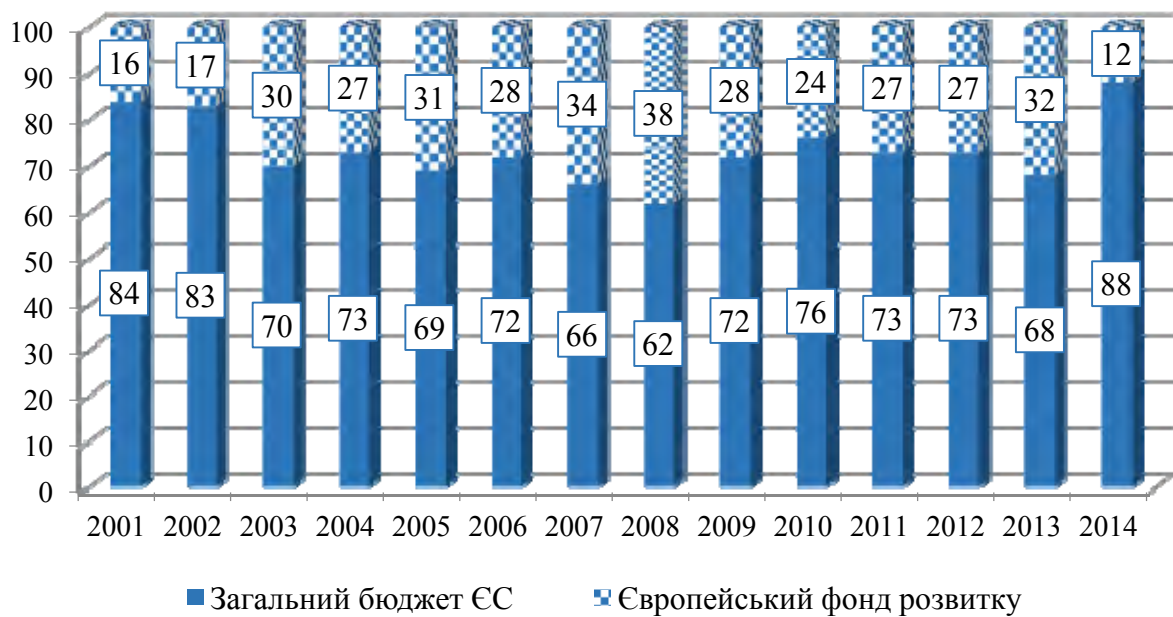

Рис. 4.10. Розподіл зобов'язань ЄК з надання зовнішньої допомоги країнам, що розвиваються, за джерелами фінансування, % (складено автором на основі [320])

Обсяг фінансових ресурсів, спрямованих на надання зовнішньої допомоги за рахунок ЄФР, у 2001–2014 рр. становив 44,2 млрд. євро (частка коштів у загальному обсязі зовнішньої допомоги становила 27 %). При цьому зафіксовано зменшення фінансування зовнішньої допомоги з ЄФР у 1,3 раза.

Обсяги фінансування програм сталого розвитку (за регіонами, країнами, базовими секторами сталого розвитку).

За даними *рис. 4.11* видно, що протягом 2003–2014 рр. найбільші обсяги зовнішньої допомоги, спрямованої на цілі сталого розвитку, виділено ЄК країнам Африки (більше 47 млрд. євро (47 %)). Вдвічі менше фінансових ресурсів виділено до країн Азії (23 млрд. євро (23 %)), у п'ять разів менше – до країн Америки (8,7 млрд. євро (9 %)).

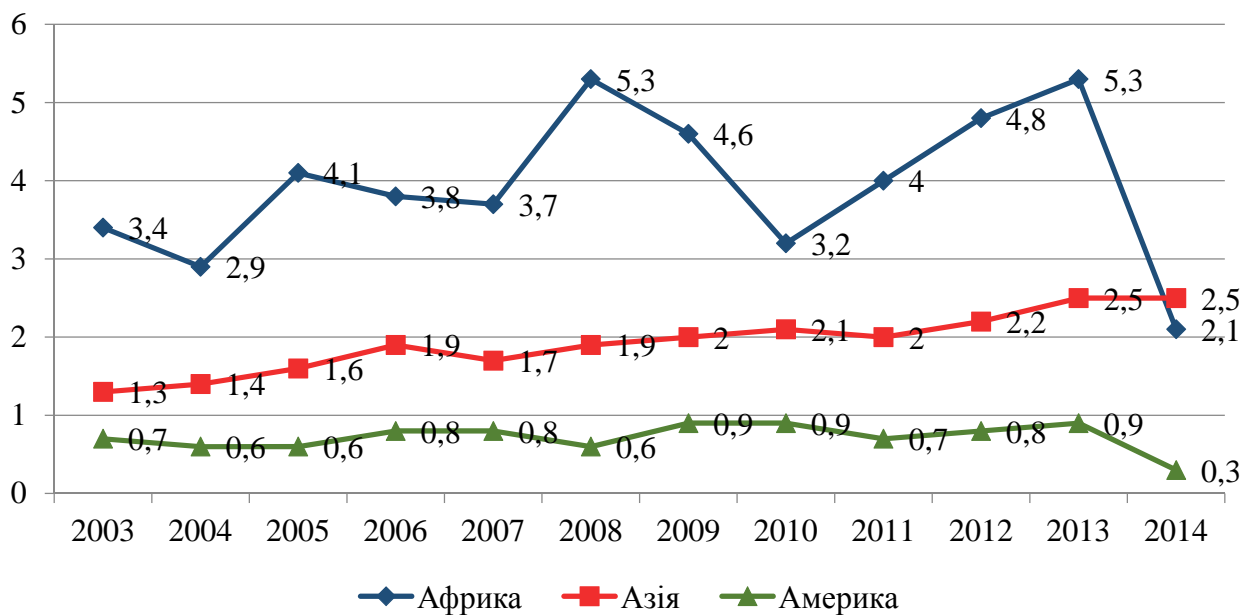

Рис. 4.11. Офіційна допомога розвитку, надана ЄК за глобальними географічними регіонами (складено автором на основі [320])

Поряд з цим у регіональному розподілі зовнішньої допомоги ЄК спостерігаються такі різноспрямовані тенденції: зменшення допомоги до Америки (у 2,3 раза), Африки (у 1,6 раза); збільшення – до Азії (у 1,9 раза).

Як свідчать дані *рис. 4.12*, протягом 2008–2014 рр. найбільші обсяги офіційної допомоги розвитку були спрямовані ЄК до найменш розвинених країн – 24,4 млрд. євро. Попри поступове зменшення допомоги ЄК, наданої цим країнам у 2010–2013 рр. (у 1,2 раза), обсяг фінансування зріс у 2014 р. у 1,2 раза та становив 3,6 млрд. євро.

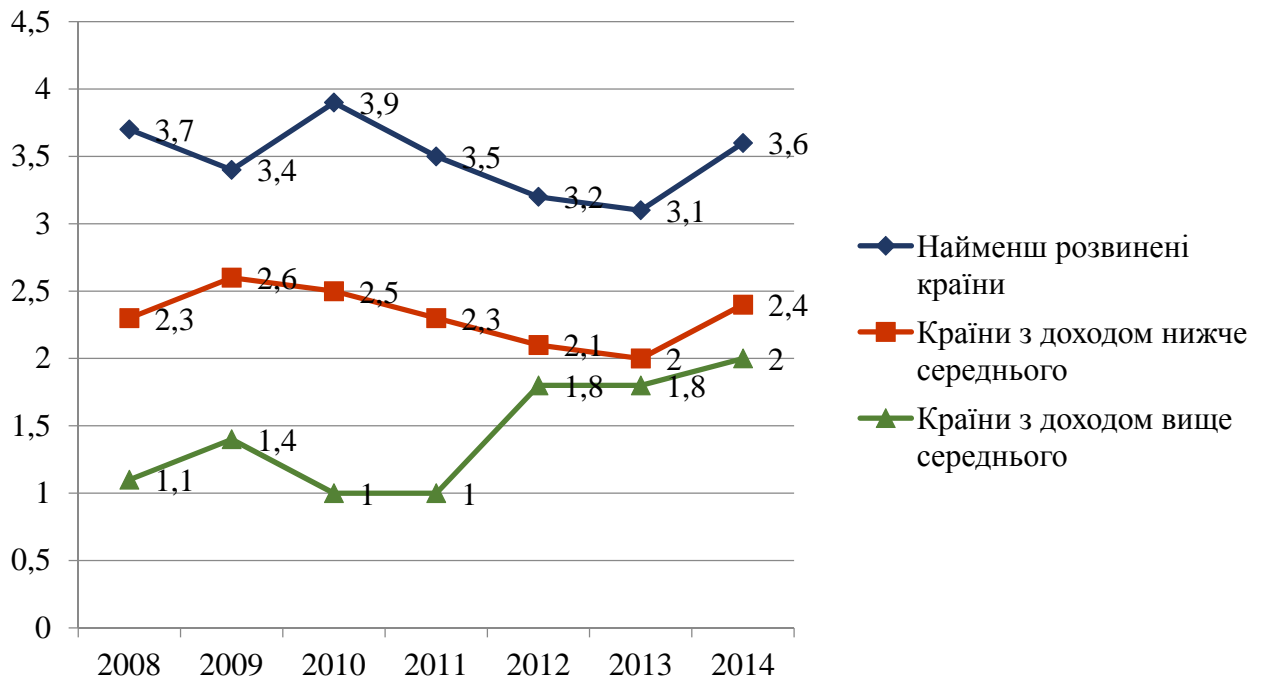

Рис. 4.12. Офіційна допомога розвитку, надана ЄК за групами країн, млрд. євро (складено автором на основі [320])

Така ж тенденція спостерігалась у наданні ЄК офіційної допомоги розвитку країн з доходом нижче середнього, обсяг якої у 2008–2014 рр. становив 16,2 млрд. євро. У 2009–2013 рр. відбулося зменшення обсягів допомоги у 1,3 раза, але вже у 2014 р. фінансування програм сталого розвитку збільшилось у 1,2 рази. Офіційна допомога розвитку, надана ЄК країнам з доходом вище середнього, збільшилась протягом 2008–2014 рр. у 1,8 раза, її загальний обсяг становив 10,1 млрд. євро.

Аналізуючи фінансування ЄК базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, необхідно відмітити, що найбільші обсяги офіційної допомоги розвитку протягом 2003–2014 рр. спрямовані ЄК на підтримку сектору освітніх послуг (7,2 млрд. євро), сільського господарства (6,7 млрд. євро) (рис. 4.13). До сектору охорони здоров'я надійшло 5,2 млрд. євро, водопостачання, санітарії та гігієни – 4,1 млрд. євро, охорони навколишнього середовища – 3,8 млрд. євро. Поряд з цим, слід відзначити нерівномірність динаміки фінансових потоків, спрямованих до базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються.

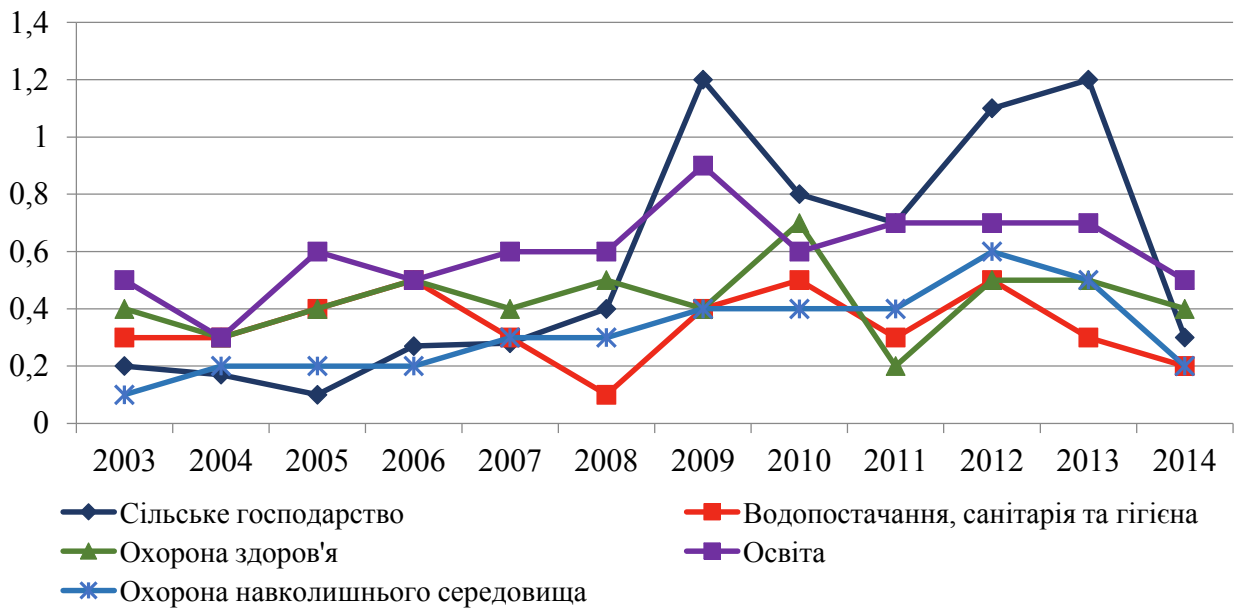

Рис. 4.13. ОДР, надана ЄК за базовими секторами сталого розвитку, млрд. євро [320]

Спостерігається збільшення допомоги, спрямованої до сектору охорони навколишнього середовища (у 2 рази), сільського господарства (у 1,5 раза), зменшення – сектору водопостачання, санітарії та гігієни (у 1,5 раза).

Країни-члени Європейського Союзу.

Найбільшими донорами – країнами-членами Європейського Союзу є Велика Британія, Німеччина, Франція, Нідерланди, Швеція, Іспанія, Італія, Данія, Бельгія, Австрія.

Стратегічні пріоритети та політики.

Як вже зазначалося, стратегічні пріоритети та політики у сфері надання зовнішньої допомоги Європейською комісією та країнами-членами ЄС визначаються такими документами, як «Європейський консенсус щодо сприяння розвитку», «Порядок денний для змін».

Організаційна структура управління зовнішньою допомогою.

Забезпечення реалізації політики з надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку країнами-членами ЄС здійснюється на національному рівні такими органами: Австрія – Міністерство іноземних справ, Агентство з розвитку;

Бельгія – Співробітництво Бельгії з розвитку, Агентство з співробітництва в розвитку; Велика Британія – Департамент з міжнародного розвитку; Данія – Міністерство іноземних справ; Іспанія – Агентство Іспанії з міжнародного розвитку; Італія - Міністерство іноземних справ; Нідерланди - Міністерство іноземних справ; Німеччина – Федеральне міністерство з економічного співробітництва та розвитку; Франція – Міністерство іноземних справ, Агентство сприяння розвитку; Швеція – Агентство з міжнародного співробітництва.

Обсяги фінансування програм сталого розвитку (за регіонами, країнами, базовими секторами сталого розвитку).

Загальний обсяг офіційної допомоги розвитку, наданої протягом 2000–2014 рр. найбільшими десятима донорами – країнами-членами ЄС країнам, що розвиваються, збільшився у 1,7 раза та становив 893 млрд. дол. США (рис. 4.14).

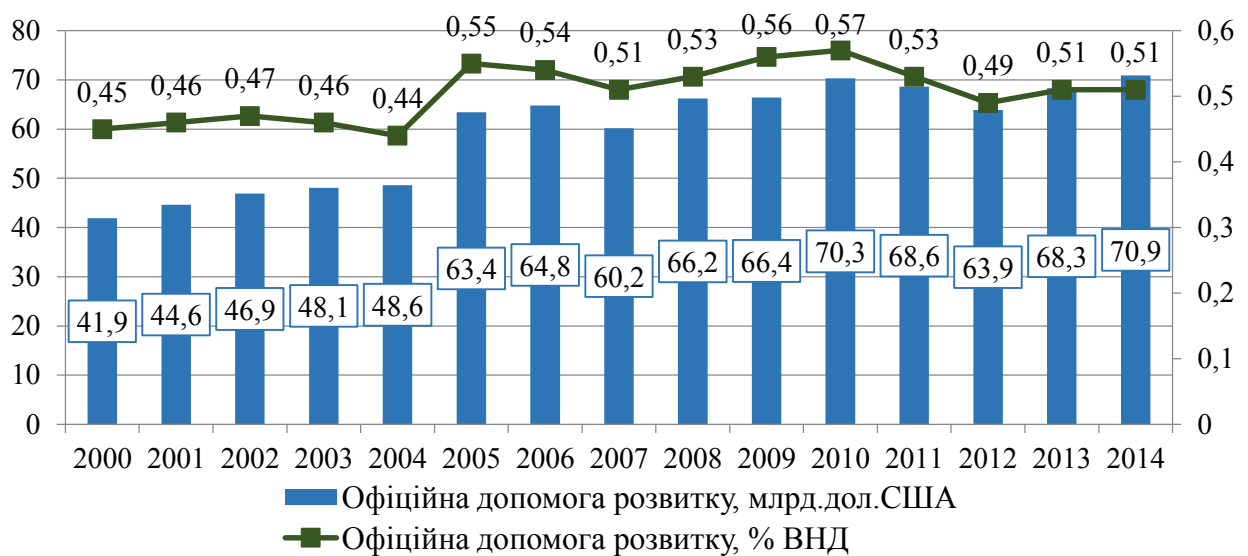

Рис.4.14. Офіційна допомога розвитку, надана десятима найбільшими донорами –країнами-членами ЄС (складено автором за даними [272])

Більше половини загального обсягу офіційної допомоги розвитку надано в 2000–2014 рр. трьома країнами – Великою Британією, допомога якої становила 20 %, Німеччиною – 20 % та Францією – 18 %. Частка допомоги, наданої іншими найбільшими донорами становила: Нідерланди – 10 %, Іспанія та Італія – по 6 %,

Данія – 5 %, Бельгія – 4 %, Австрія – 2 % (додаток У, табл.У.2). Слід відзначити такі тенденції у наданні офіційної допомоги розвитку країнами-членами ЄС протягом 2000–2014 рр.: збільшення обсягів допомоги Великою Британією (у 2,8 раза), Швецією (у 2,1 раза), Німеччиною (у 1,9 раза), Бельгією (у 1,6 раза), Австрією, Італією, Францією (у 1,5 раза), Данією (у 1,1 раза); зменшення – Іспанією (у 1,4 раза), Нідерландами (у 1,1 раза).

Найбільшу частку офіційної допомоги розвитку по відношенню до ВВП, середнє значення якої протягом 2000–2014 рр. становило 0,51 %, надано такими країнами, як Швеція (0,94 % ВВП), Данія (0,87 % ВВП), Нідерланди (0,78 % ВВП) (додаток У, табл.У.3). Частка допомоги, надана іншими країнами, є значно нижчою встановленого рівня 0,7% ВВП. Так, частка офіційної допомоги розвитку, наданої Бельгією, становила в середньому 0,48 % ВВП, Великою Британією – 0,47 % ВВП, Францією – 0,41 % ВВП, Німеччиною – 0,34% ВВП, Австрією – 0,32 % ВВП, Іспанією – 0,28 % ВВП, Італією – 0,17 % ВВП. Аналізуючи розподіл офіційної допомоги розвитку, наданої десятьма найбільшими донорами – країнами-членами ЄС, слід відзначити, що до країн Африки протягом 2000–2014 рр. спрямована найбільша частка фінансових ресурсів (38 %) (рис. 4.15).

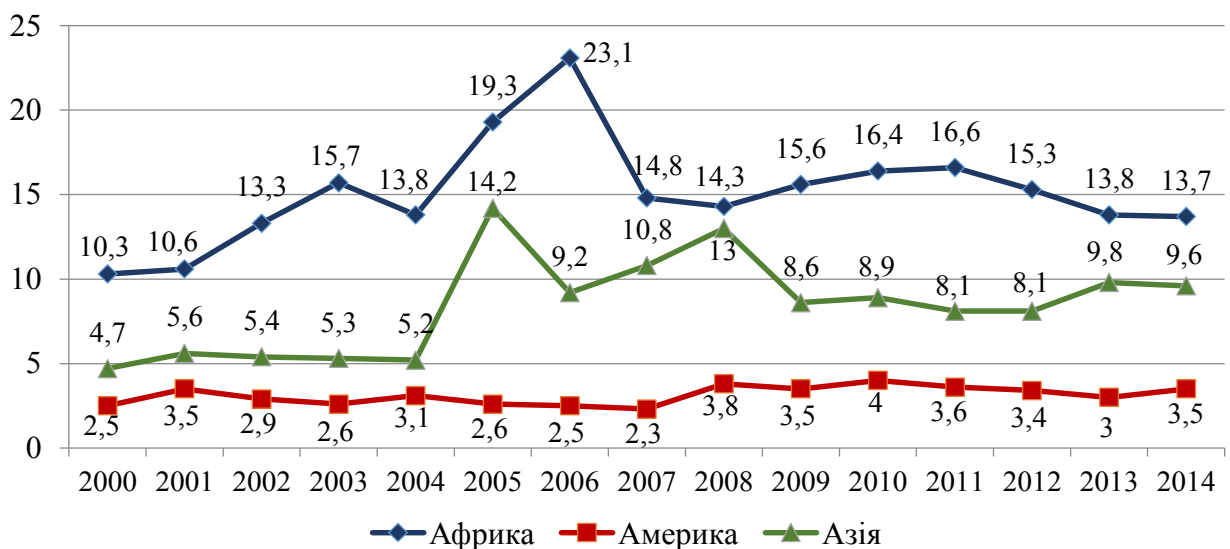

Рис. 4.15. ОДР, надана найбільшими донорами з країн-членів ЄС за глобальними географічними регіонами, млрд. дол. США (складено автором за даними [236])

До країн Азії протягом зазначеного періоду надійшло 22 % загального обсягу допомоги, країн Америки – 9 %.

Зафіксовано збільшення протягом 2000–2014 рр. офіційної допомоги розвитку, наданої азіатським країнам, – у 2 рази, країнам Америки – у 1,4 раза країнам Африки – у 1,3 раза. При цьому найбільша частка офіційної допомоги розвитку таких країн, як Велика Британія, Франція, Нідерланди, Швеція, Італія, Данія, Бельгія протягом 2000–2014 рр. була спрямована до Африки; Німеччини та Австрії – до Азії; Іспанії – до Америки.

Основними реципієнтами офіційної допомоги розвитку, наданої у 2000–2014 рр. десятьма найбільшими донорами з країн ЄС, стали 18 країн, до яких була спрямована найбільша частка допомоги майже усіх донорів (табл. 4.10).

Таблиця 4.10

Рейтинг основних реципієнтів ОДР , наданої найбільшими донорами з країн ЄС, у 2000 – 2014 рр.

Азія	Африка	Америка
1. Ірак	1. Демократична республіка Конго	1. Нікарагуа
2. Афганістан	2. Нігерія	2. Бразилія
3. В'єтнам	3. Ефіопія	2. Болівія
4. Західний берег річки Йордан і сектор Газа	3. Танзанія	3. Колумбія
5. Бангладеш	3. Мозамбік	

Складено автором за даними [236]

Причини відмінностей у виборі країн-реципієнтів офіційної допомоги розвитку пояснюються визначеними цілями зовнішньої політики країн ЄС, географічними та історичними зв'язками з країнами-партнерами. Зокрема, Франція надає допомогу країнам, що входять до так званої «зони пріоритетної солідарності» (La zone de solidarité prioritaire), до якої включено колишні колонії та залежні території Франції, де, на думку французького уряду, необхідною є допомога для розвитку інститутів, суспільства та економіки.

Як свідчать дані *рис. 4.16*, протягом 2000–2014 рр. відбулося збільшення допомоги, спрямованої найбільшими донорами з країн ЄС, до всіх базових секторів сталого розвитку.

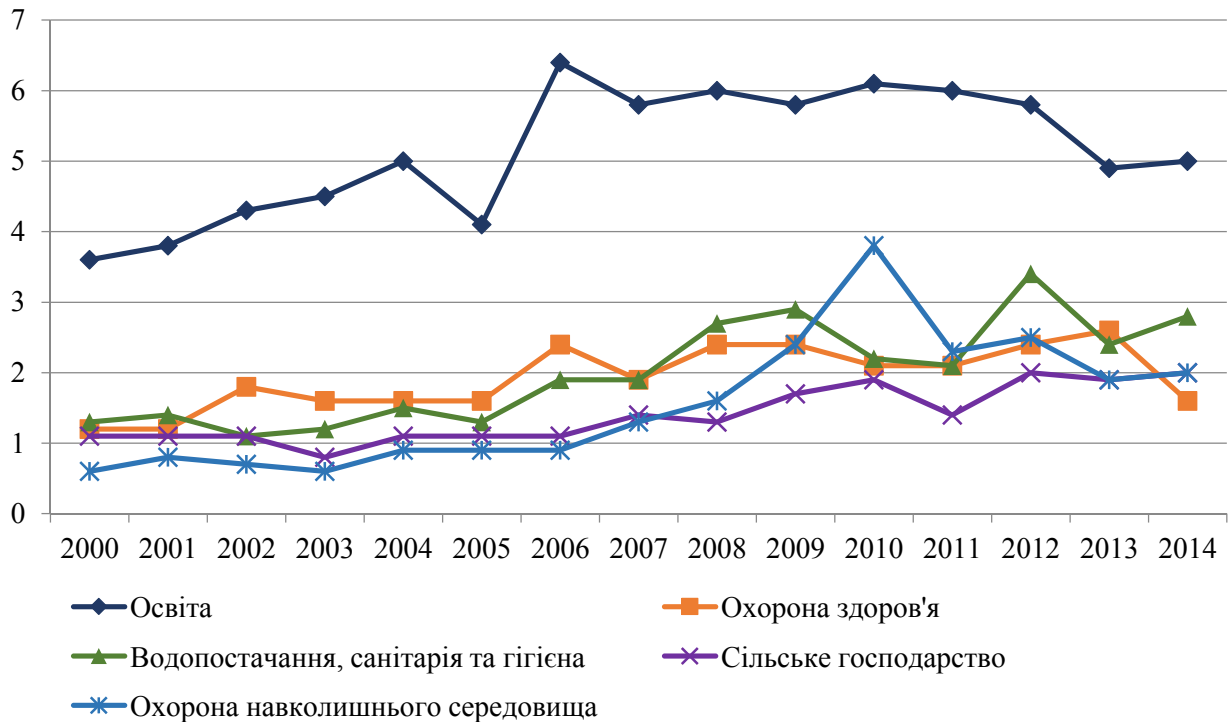

Рис. 4.16. ОДР, надана найбільшими донорами з країн ЄС на підтримку базових секторів сталого розвитку, млрд. дол. США (складено автором на основі [236])

Так, збільшилось фінансування сектору охорони навколишнього середовища – у 4 рази (з 0,6 млрд. дол. США), водопостачання, санітарії та гігієни у 2,2 раза (з 1,3 до 2,8 млрд. дол. США), сільського господарства – у 2 рази (з 1,1 до 2,2 млрд. дол. США), охорони здоров'я – у 1,7 раза (з 1,2 до 2 млрд. дол. США), освіти – у 1,4 раза (з 3,6 до 5,2 млрд. дол. США).

Аналіз якості та ефективності зовнішньої допомоги (за часткою грантів і грант-елементу, критерієм «зв'язаності» допомоги).

Протягом 2010–2013 рр. сума наданих грантів десятима найбільшими донорами з країн ЄС в середньому становила майже 6 млрд. дол. США (табл. 4.11).

Таблиця 4.11

Грантова офіційна допомога розвитку найбільших десяти донорів з країн ЄС (середнє значення)

Період	Сума грантів, млн. дол. США	Частка грантів в ОДР, %	Грант-елемент в ОДР, %
2004/2005	4809,4	93,8	98,6
2005/2006	5604,4	93,8	98,4
2006/2007	5858,0	94,4	98,3
2007/2008	6334,6	92,9	97,8
2008/2009	6355,5	92,6	97,7
2009/2010	6133,4	92,3	97,3
2010/2011	6355,7	92,0	87,2
2011/2012	6145,6	92,3	97,1
2012/2013	6100,0	92,3	96,9

Складено автором на основі [317]

За обсягом наданих грантів у 2010 – 2013 рр. найбільші донори з країн-членів ЄС стабільно займали найвищі місця після США в рейтингу 28 країн-членів КСР ОЕСР: Велика Британія посідала 2-ге місце, Німеччина – 3-тє, Франція – 5-те, Нідерланди – 6-те, Швеція – 8-ме, Італія – 12-те, Данія – 13-те. У 2012 – 2013 рр. у цьому рейтингу Іспанія посіла 15-те місце, Бельгія – 16-те, Австрія – 18-те [317].

Середнє значення частки грантів у загальному обсязі офіційної допомоги розвитку найбільших десяти донорів з країн ЄС становило 92,9 % [317]. Лідерами за часткою грант-елементу в офіційній допомозі розвитку стали Велика Британія, Нідерланди, Данія, Австрія, посідаючи протягом 2004–2013 рр. перше місце в рейтингу країн-членів КСР-ОЕСР (частка грант-елементу становила 100 %). Попри незначне зниження Швецією частки грант-елементу (до 99,9 %) у 2007–2010 рр., ця країна також займає 1-ше місце у рейтингу. У 2012–2013 рр. до країн-лідерів у цьому рейтингу приєдналася Іспанія, піднявшись з 20-го на 1-ше місце [317]. Середнє значення частки грант-елементу в офіційній допомозі розвитку десяти найбільших донорів з країн ЄС становило протягом 2004–2013 рр. 96,6 %.

Як видно з даних *табл. 4.12*, динаміка надання незв'язаної допомоги найбільшими донорами з країн ЄС протягом 2005–2013 рр. є нерівномірною. Середнє значення частки незв'язаної допомоги в загальному обсязі

двосторонньої офіційної допомоги розвитку найбільших десяти донорів протягом зазначеного періоду становило 89,3 %.

Таблиця 4.12

**Частка незв'язаної допомоги у загальному обсязі двосторонньої ОДР
найбільших десяти донорів з країн ЄС, %**

Країна	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Частка незв'язаної допомоги 2005-2013 рр., % (сер.знач.)
Велика Британія	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Німеччина	93,0	93,3	93,4	98,2	97,1	96,0	92,9	98,1	97,5	95,5
Франція	94,7	95,6	92,6	81,9	89,5	96,6	99,0	97,3	Н.д	93,4
Нідерланди	96,2	100,0	81,1	93,2	80,8	93,2	82,7	98,2	98,3	91,5
Швеція	98,3	100,0	100,0	99,9	99,9	100,0	99,8	98,3	98,7	99,5
Іспанія	86,6	82,8	89,1	69,1	76,6	76,2	93,0	83,4	89,6	82,9
Італія	92,1	77,0	59,8	78,0	56,2	58,5	53,8	83,1	92,9	72,4
Данія	86,5	95,3	95,5	98,5	96,6	93,5	91,1	96,1	96,6	94,4
Бельгія	95,7	90,7	92,0	91,9	95,5	93,2	95,8	95,3	96,7	94,1
Австрія	88,7	89,5	86,6	81,6	55,2	67,7	52,0	47,8	57,6	69,6
Частка незв'язаної допомоги 10 найбільших донорів з країн ЄС, % (середнє значення)	93,2	92,4	89,0	89,2	84,7	87,5	86,0	89,8	92,0	89,3

Складено автором на основі [317]

Країнами-лідерами у наданні незв'язаної допомоги стали Велика Британія та Швеція, частка незв'язаної ОДР яких становила 100 % і 99,5 % відповідно. Найменшу частку незв'язаної допомоги надали такі країни, як Італія (72,4 %) і Австрія (69,6 %). При цьому необхідно відзначити збільшення зв'язаності допомоги Австрією протягом 2005–2013 рр. на 35 %.

Попри зменшення середнього значення частки незв'язаної допомоги в загальному обсязі двосторонньої офіційної допомоги розвитку найбільших донорів з країн ЄС з 93,2 % у 2005 р. до 92 % у 2013 р., необхідно відзначити намагання країн збільшити цей показник. Так, у 2013 р. порівняно з 2012 р. відбулося збільшення частки незв'язаної допомоги такими країнами, як Австрія, Італія, Іспанія, Бельгія, Данія, Швеція, Нідерланди.

Японія.

Стратегічні пріоритети та політики.

Відповідно до Національної хартії офіційної допомоги розвитку, затвердженої Кабінетом міністрів Японії у 1992 р. та переглянутої у 2003 р., стратегічні пріоритети Японії у наданні зовнішньої допомоги країнам, що розвиваються, полягали у скороченні масштабів злиденності, сталому зростанні, вирішенні глобальних проблем, миробудівництві [317].

З 2015 р., згідно з новою Хартією співробітництва з метою розвитку «За мир, процвітання і краще майбутнє для всіх», що змінила Національну хартію офіційної допомоги розвитку, стратегічні пріоритети Японії у сфері надання зовнішньої допомоги стали включати: 1) зростання якості розвитку і викорінення злиденності за допомогою такого зростання; 2) загальнолюдські цінності й мирне, безпечне суспільство; 3) створення стійкого та життєздатного міжнародного співтовариства в рамках зусиль з вирішення глобальних проблем [321, с. 232].

У 2015 р. відбулися зміни в концептуальних положеннях політики Японії у сфері надання офіційної допомоги розвитку:

– базові напрямки політики – заміна підтримки самостійних зусиль країн-реципієнтів допомоги, партнерства і взаємодії з міжнародним співтовариством на співробітництво, спрямоване на самостійний розвиток країн шляхом надання допомоги для здійснення самопомоги, а також діалог і співпрацю на основі досвіду і знань Японії;

– механізм реалізації політики – переключення уваги з послідовної розробки політики офіційної допомоги розвитку, співпраці між відповідними міністерствами і відомствами, урядом та установами-виконавцями на поліпшення архітектури реалізації політики урядом і установами-виконавцями, зміцнення партнерських відносин (державно-приватні партнерства, партнерство з органами місцевого самоврядування; партнерства з міжнародними організаціями; партнерські стосунки з донорами, країнами, що розвиваються, з громадянським суспільством);

– пріоритетні регіони – включення до переліку пріоритетних регіонів (крім Азії, Близького Сходу, Латинської Америки) Африку, Центральну та Східну Європу [321].

Для надання більш ефективної та якісної офіційної допомоги Японія використовує регіональний та покраїновий підходи. Програми співробітництва визначають конкретні цілі, пріоритетні напрями, диференційовані умови надання допомоги залежно від ступеня бідності країн-реципієнтів.

Надання Японією кредитів у рамках офіційної допомоги розвитку здійснюється на загальних, пільгових та спеціальних умовах залежно від рівня доходу країн (табл. 4.13).

Таблиця 4.13

Умови надання кредитів Японією в рамках ОДР (з 01.04.2015 р.)

Категорія країн	Умови	% ставка	Термін погашення (роки)	Пільговий період (роки)	Умови для закупівель
Найменш розвинені країни	Загальні	0,01 – 0,70	15 - 40	5 - 10	Незв'язані
	Пільгові	0,01	20 - 40	6 - 10	
Країни з низьким доходом (до 1045 дол. США)	Загальні	0,65 – 1,20	15 - 30	5 - 10	Незв'язані
	Пільгові	0,1 – 0,25	15 - 40	5 - 10	
	Спеціальні умови для економічного співробітництва	0,1	40	10	Зв'язані
Країни з доходом нижче середнього (1046 – 1985 дол. США)	Загальні	0,70 – 1,40	15 - 30	5 - 10	Незв'язані
	Пільгові	0,15 – 0,30	15 - 40	5 - 10	
	Спеціальні умови для економічного співробітництва	0,1	40	10	Зв'язані
Країни з середнім рівнем доходу (1986 – 4125 дол. США)	Загальні	0,80 – 1,40	15 - 25	5 - 7	Незв'язані
	Пільгові	0,15 – 0,30	15 - 40	5 - 10	
	Спеціальні умови для економічного співробітництва	0,1	40	10	Зв'язані
Країни з доходом вище середнього (4126 – 7184 дол. США)	Загальні	1,50 – 1,70	15 - 25	5 - 7	Незв'язані
	Пільгові	0,30 – 0,60	15 - 40	5 - 10	

Складено автором на основі [322]

Незважаючи на те, що кредити надаються Японією за мінімальними процентними ставками, необхідно відзначити поступове зниження останніх протягом 2003–2015 рр. Так, порівняно з 2003 р. процентні ставки за кредитами для найменш розвинених країн у 2015 р. скоротилися з 0,90 % до 0,70 % на загальних умовах (з 0,75 % до 0,01 % на пільгових умовах), країн з низьким рівнем доходів – з 1,30 % до 1,20 % на загальних умовах (з 0,75 % до 0,25 % на пільгових умовах), країн з рівнем доходів нижче середнього – з 1,50 % до 1,40 % на загальних умовах (з 0,75 % до 0,30 % на пільгових умовах), країн з середнім рівнем доходу – з 1,50 % до 1,40 % на загальних умовах (з 0,75 % до 0,30 % на пільгових умовах), країн з доходом вище середнього з 2 % до 1,70 % на загальних умовах (з 1,20 % до 0,60 % на пільгових умовах) [322].

Організаційна структура управління зовнішньою допомогою.

Центральна координуюча роль та визначення пріоритетів національної політики Японії у сфері надання ОДР належить Міністерству закордонних справ (МЗС Японії).

З 1974 р. у ролі виконавчого органу японської програми офіційної допомоги розвитку виступає Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA), яке з 2003 р. отримало статус незалежної адміністративної організації [322]. 2008 року Японське агентство міжнародного співробітництва об'єдналося з Японським банком міжнародного співробітництва (JBIC), створеного шляхом злиття Експортно-імпортного банку Японії і Фонду зарубіжного економічного співробітництва у 1999 р., що привело до переходу у відання JICA частини грантової допомоги, що знаходилась у віданні МЗС Японії, та надало можливість організації скоординовано здійснювати внески до міжнародних організацій, надавати технічну підтримку, пільгові кредити та грантову допомогу в різних сферах [322].

Відповідно до загального бюджету проектів офіційної допомоги розвитку, кошти розподіляються між такими міністерствами: Міністерство закордонних справ; Міністерство фінансів; Міністерство освіти, культури, спорту, науки і технологій; Міністерство охорони здоров'я, праці;

Міністерство сільського, лісового та рибного господарства; Міністерство економіки, торгівлі і промисловості; Міністерство навколишнього середовища [321].

Динаміка бюджету зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку.

Кошти, що виділяються на цілі офіційної допомоги розвитку, визначаються в бюджеті, який щорічно затверджується національним парламентом Японії. Як видно з *табл. 4.14*, протягом 2002–2015 рр. загальний бюджет проектів офіційної допомоги розвитку Японії збільшився у 1,1 раза. Найбільшу частку в загальному бюджеті становлять кредити (51,5 %), частка грантів становила в середньому 48,5 %.

Таблиця 4.14

Загальний бюджет проектів Японії з надання офіційної допомоги розвитку

Рік	Гранти		Кредити		Загальний бюджет проектів ОДР	
	млрд. єн	Частка у загальному бюджеті проектів ОДР, %	млрд. єн	Частка у загальному бюджеті проектів ОДР, %	млрд. єн	%
2002	876,6	52,9	780,8	47,1	1657,4	100
2003	806,7	51,7	753,1	48,3	1559,8	100
2004	770,0	51,9	712,6	48,1	1482,6	100
2005	764,9	52,2	700,9	47,8	1465,8	100
2006	842,2	51,9	780,8	48,1	1623,0	100
2007	631,7	44,6	783,3	55,4	1415,0	100
2008	730,1	48,3	781,2	51,7	1511,3	100
2009	874,7	51,3	829,9	48,7	1704,6	100
2010	864,9	49,0	901,8	51,0	1766,7	100
2011	828,2	46,4	957,3	53,6	1785,5	100
2012	810,0	47,6	891,6	52,4	1701,6	100
2013	767,1	45,4	923,6	54,6	1690,7	100
2014	773,0	43,5	1003,0	56,5	1776,0	100
2015	797,8	44,2	1007,9	55,8	1805,7	100
Усього	11137,9	48,5	11807,8	51,5	22945,7	100

Складено автором на основі [317]

Як свідчать дані *рис. 4.17*, протягом 2002–2015 рр. частка грантів у загальному бюджеті проектів офіційної допомоги розвитку Японії зменшилась у 1,2 раза. Переважання частки кредитів над часткою грантів у загальному

бюджеті офіційної допомоги розвитку пояснюється традиційним підходом Японії у наданні допомоги країнам, що розвиваються. Цей підхід ґрунтується на власному досвіді Японії, яка отримувала міжнародні позики для відновлення своєї економіки після Другої світової війни: на початковому етапі розвитку економіки найважливішими є гранти як умова виживання країни-реципієнта допомоги, у подальшому необхідним є розширення частки позик у загальному обсязі допомоги.

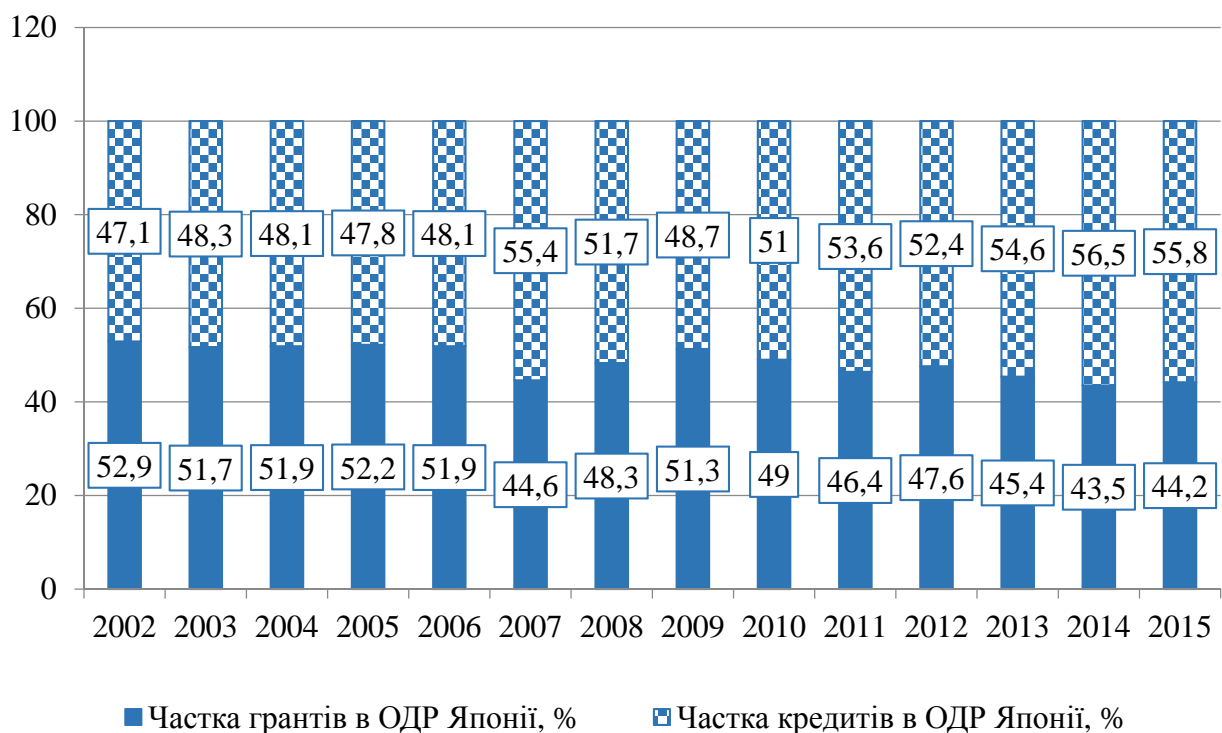

Рис. 4.17. Розподіл загального бюджету проектів ОДР Японії (складено автором на основі [317])

Обсяги фінансування програм сталого розвитку (за регіонами, країнами, базовими секторами сталого розвитку).

Загальний обсяг офіційної допомоги розвитку, наданої Японією країнам, що розвиваються, у 2000–2014 рр. становив більше 155 млрд. дол. США (рис .4.18).

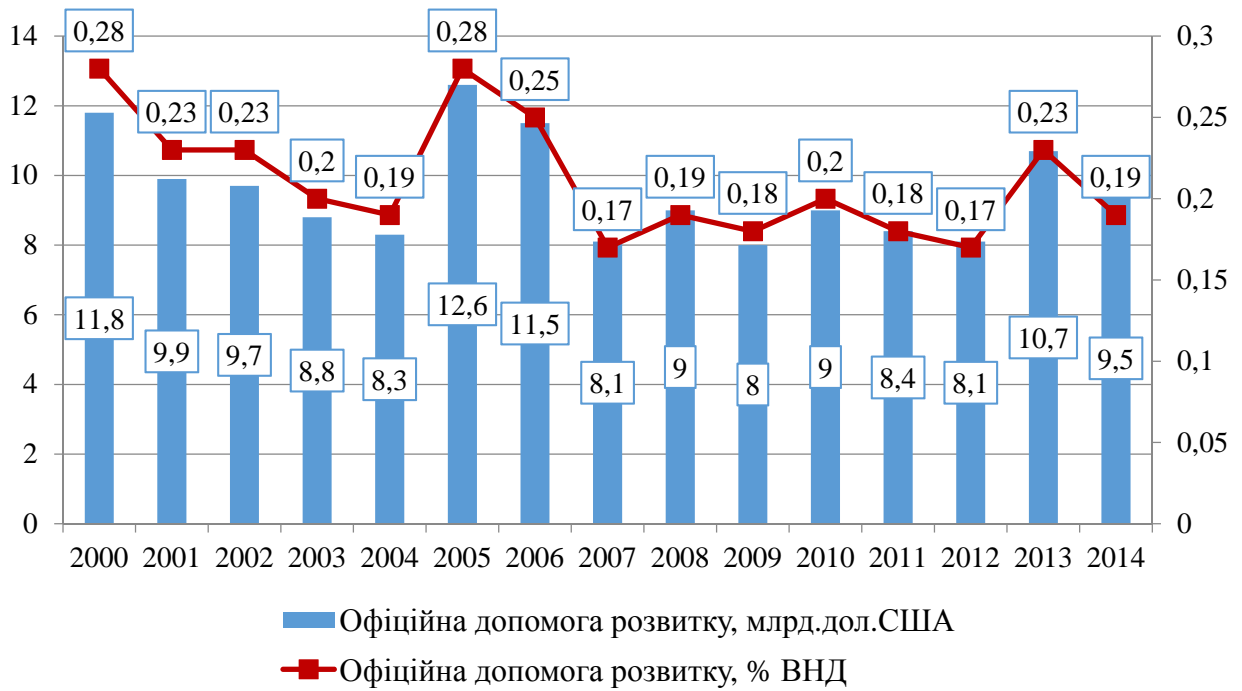

Рис. 4.18. ОДР, надана Японією країнам, що розвиваються (складено автором за даними [272])

Спостерігається зменшення Японією допомоги протягом зазначеного періоду в 1,2 раза. Слід відзначити також, що Японія не виконує встановленого на міжнародному рівні показника щодо надання офіційної допомоги розвитку на рівні 0,7 % ВВП: протягом 2000–2014 рр. ОДР, надана Японією країнам, що розвиваються, становила в середньому 0,21 % ВВП.

Найбільші обсяги офіційної допомоги розвитку спрямовано Японією до країн Азії, з якими її пов'язують глибокі історичні зв'язки, та Африки, країни якої відчувають гостру потребу у викоріненні злиденності та голоду (рис. 4.19).

Протягом 2000–2014 рр. азіатські країни отримали від Японії більше 57 млрд. дол. США (53 % загального обсягу ОДР), африканські країни – 22 млрд.дол. США (20 %). Найнижча частка допомоги Японії надійшла до країн Америки – 4 %. Поряд з цим спостерігається зменшення допомоги, спрямованої до Америки (у 8 разів) і Азії (у 2,1 раза); збільшення – до Африки (у 1,3 раза).

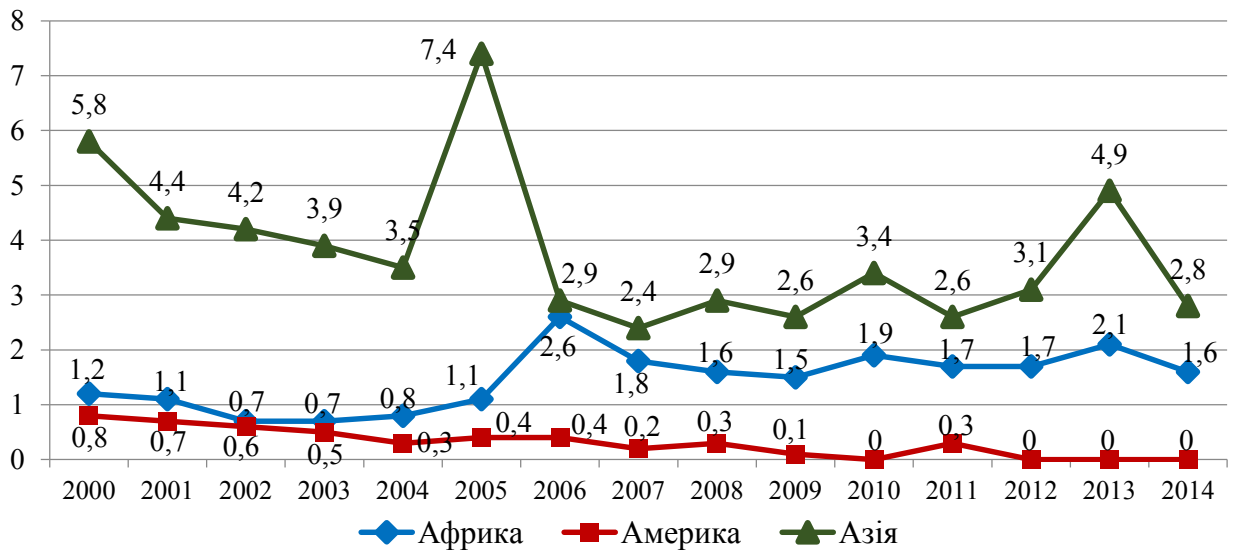

Рис. 4.19. ОДР, надана Японією країнам, що розвиваються, за глобальними географічними регіонами (складено автором за даними [236])

Слід відзначити, що майже половина (46,3 %) загального обсягу зовнішньої допомоги протягом 2000–2014 рр. надана Японією таким азіатським країнам, як В'єтнам, Ірак, Індія, Афганістан, Китай, М'янма, Пакистан, Шрі-Ланка, Камбоджа, та одній з африканських країн – Танзанії, що пов'язано з регіональними пріоритетами Японії, визначеними в Хартії офіційної допомоги розвитку (рис. 4.20).

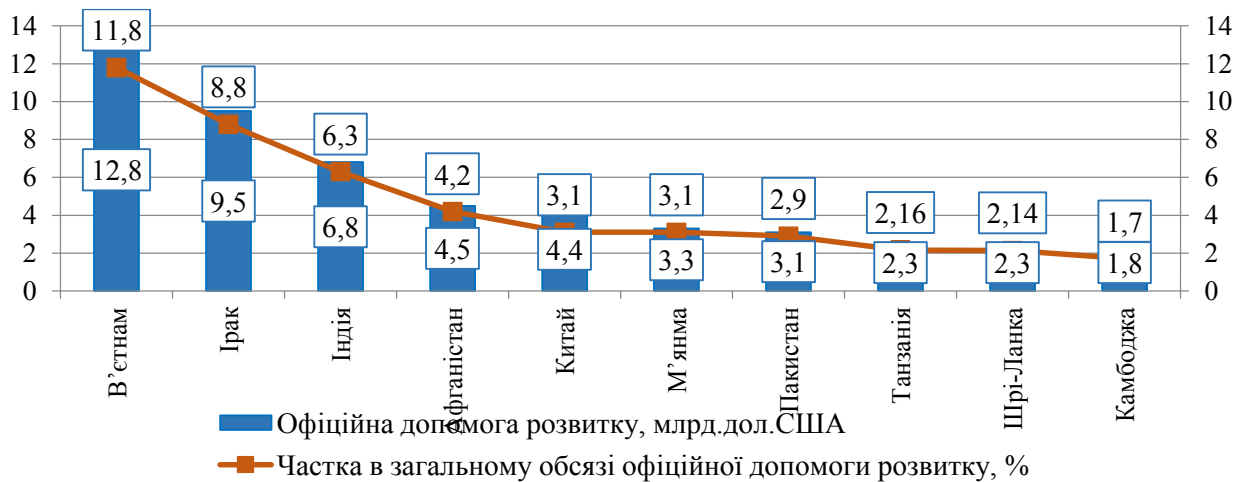

Рис. 4.20. Рейтинг найбільших 10-ти реципієнтів ОДР, наданої Японією у 2000–2014 рр. (складено автором за даними [236])

В'єтнам посідає перше місце за отриманою від Японії допомогою серед найбільших країн-реципієнтів. Для Японії В'єтнам є державою, що займає важливу геополітичну позицію, а також першочерговим перспективним партнером в економічному і торговельно-інвестиційному співробітництві. Протягом 2000–2014 рр. обсяг наданої Японією офіційної допомоги розвитку В'єтнаму збільшився у 1,7 раза. Найбільша частка допомоги надійшла до В'єтнаму в 2012 р. і становила 52 % загального обсягу офіційної допомоги розвитку, наданої країнам Азії.

Ірак став другим найбільшим реципієнтом допомоги, отриманої від Японії з метою післявоєнного відновлення. Протягом 2004–2008 рр. Ірак отримав майже 80% загального обсягу допомоги, наданої Японією цій країні (найбільший обсяг наданої допомоги зафіксовано в 2005 р. – 3,5 млрд. дол. США). З 2009 р. спостерігається тенденція до зменшення Японією допомоги Іраку. У 2014 р. обсяг допомоги становив усього 0,4 млрд. дол. США.

Протягом 2000–2014 рр. частка допомоги, спрямованої Японією на підтримку базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються, становила в середньому 24,2 % загального обсягу її офіційної допомоги розвитку (рис.4.21).

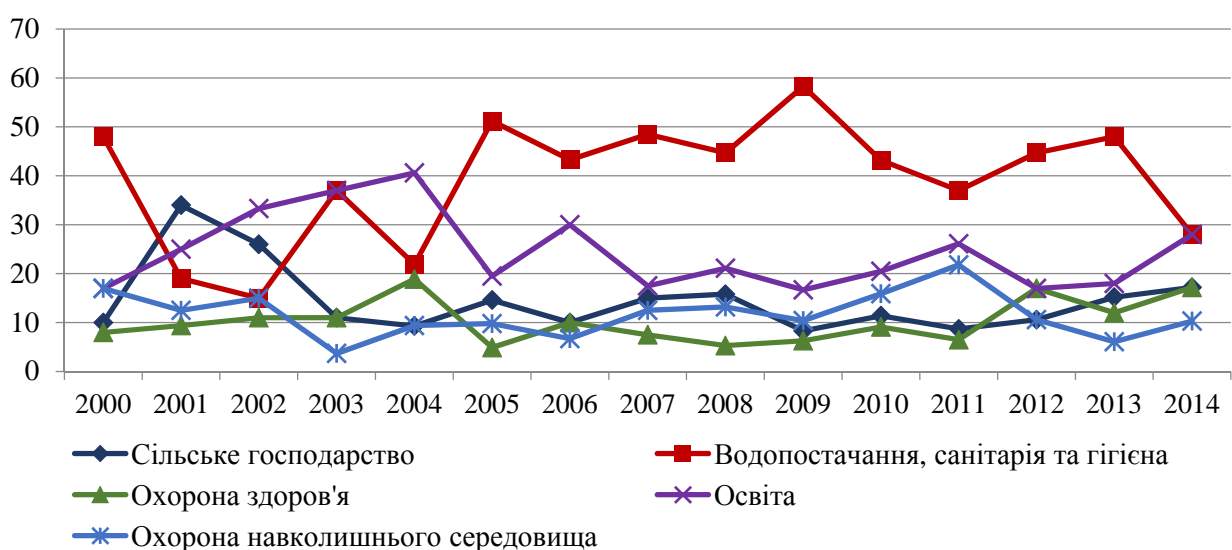

Рис. 4.21. Частка ОДР, спрямована Японією на підтримку базових секторів сталого розвитку, % (складено автором за даними [236])

Динаміка допомоги, виділеної на підтримку базових секторів країн, що розвиваються, є нерівномірною. Протягом 2000–2014 рр. спостерігаються такі тенденції: збільшення частки допомоги, спрямованої протягом до сектору охорони здоров'я – у 2,2 раза, сільського господарства у 1,7 раза, освіти – у 1,6 раза; зменшення – до сектору водопостачання, санітарії та гігієни (ВСТ) – у 1,7 раза, охорони навколишнього середовища – у 1,6 раза.

Аналіз якості та ефективності зовнішньої допомоги (за часткою грантів і грант-елементу, критерієм «зв'язаності» допомоги).

Як видно з *табл. 4.15*, за часткою грантів у загальному обсязі офіційної допомоги розвитку, Японія посідає найнижчі місця в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР. Так, частка грантів у загальному обсязі ОДР Японії протягом 2004–2013 рр. становила в середньому 51 %. Грант-елемент японської офіційної допомоги розвитку становив в середньому 87,8 %.

Таблиця 4.15

Місце Японії в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР за грантовою ОДР

Період	Сума грантів		Частка грантів в ОДР		Грант-елемент в ОДР	
	Місце в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР	Млн. дол. США	Місце в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР	%	Місце в рейтингу країн-членів КСР ОЕСР	%
2004/2005	2	11025	22	54,1	22	88,1
2005/2006	2	11719	22	54,1	22	88,4
2006/2007	5	9704	22	52,2	22	88,0
2007/2008	5	9221	22	43,4	21	85,5
2008/2009	5	9662	22	47,2	23	85,8
2009/2010	5	9723	22	52,3	22	87,6
2010/2011	4	11559	22	54,7	22	88,9
2011/2012	4	11835	26	54,3	24	88,8
2012/2013	4	11883	28	46,6	24	88,8

Складено автором на основі [317]

Як свідчать дані *рис. 4.22*, частка незв'язаної допомоги в загальному обсязі офіційної допомоги розвитку, наданої Японією у 2005–2013 рр., становила в середньому 92,8 %. Попри те, що протягом 2005–2008 рр. частка незв'язаної допомоги збільшилася майже в 1,1 раза, з 2009 р. незв'язана

допомога почала скорочуватися і в 2013 р. значення цього показника повернулося до рівня 2005 р.

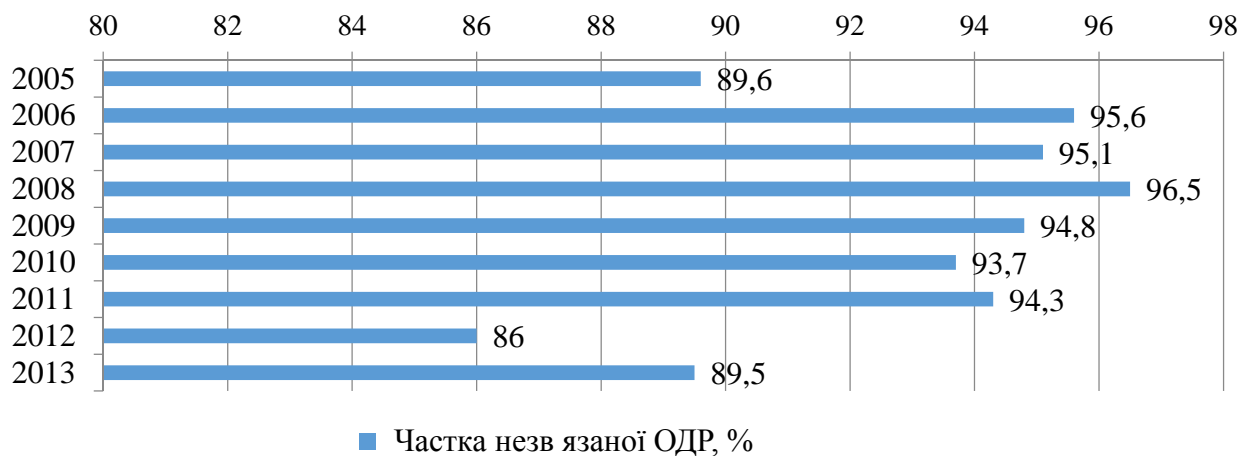

Рис. 4.22. Частка незв'язаної допомоги в загальному обсязі ОДР Японії, % (складено автором на основі [317])

Порівняльна характеристика національних політик США, ЄС і Японії у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку, представлена в табл. 4.16.

Таким чином, проведення аналізу стратегічних пріоритетів і політик, організаційної структури управління зовнішньою допомогою, динаміки бюджету зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку, обсягів фінансування програм сталого розвитку, якості та ефективності зовнішньої допомоги США, ЄС і Японії дозволило [324; 325]:

- установити наявність у всіх країнах стратегічних пріоритетів і політик, що визначаються не тільки загальноновизнаними на світовому рівні завданнями у сфері фінансування сталого розвитку, але й власними політичними та економічними цілями, що змінюються відповідно до глобальних викликів;

- визначити наявність у всіх країнах власної організаційної структури управління зовнішньою допомогою;

- установити збільшення бюджету зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку США (у 1,8 раза протягом 2006–2017 рр.), Японією у 1,1 раза протягом 2002–2015 рр.), ЄС (у 1,5 раза протягом 2001–2013 рр.);

Порівняльна характеристика національних політик США, ЄС і Японії у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку

Параметри характеристики	США	Європейський Союз		Японія
		Європейська комісія	Найбільші донори з країн-членів ЄС (Велика Британія, Німеччина, Франція, Нідерланди, Швеція, Іспанія, Італія, Данія, Бельгія, Австрія)	
Динаміка бюджету зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку	Збільшення бюджету протягом 2006 – 2017 рр. у 1,8 раза	Збільшення бюджету протягом 2001 – 2013 рр. у 1,5 раза; різке зменшення у 2014 р. – у 1,5 раза		Збільшення бюджету протягом 2002 – 2015 рр. у 1,1 раза
Фінансування сталого розвитку (за регіонами, країнами, базовими секторами)	Збільшення ОДР у 2000 – 2014 рр. у 2,5 раза. Частка ОДР по відношенню до ВНД – в середньому 0,17%. <i>Регіони:</i> Азія (35%), Африка (30%), Америка (9%). Збільшення фінансування Азії (у 5,2 раза), Африки (у 4,4 раза), Америки (у 1,3 раза). <i>Основні країни-реципієнти:</i> Ірак, Афганістан, Пакистан, Ефіопія, Судан, Йорданія, Колумбія, Кенія, ДР Конго, Єгипет. <i>Базові сектори:</i> збільшення фінансування ВСГ (у 2 рази), охорони довкілля (у 1,8 раза), охорони здоров'я (у 1,1 раза); зменшення – сільського господарства – у 1,2 раза	Збільшення ОДР у 2000 – 2014 рр. у 1,7 раза. Частка ОДР по відношенню до ВНД – в середньому 0,51%. <i>Регіони:</i> Африка (38%), Азія (22%), Америка (9%). Збільшення фінансування Азії (у 2 раза), Америки (у 1,4 раза), Африки (у 1,3 раза). <i>Основні країни-реципієнти:</i> Ірак, Афганістан, В'єтнам, ДР Конго, Нігерія, Ефіопія, Танзанія, Мозамбік, Нікарагуа, Бангладеш. <i>Базові сектори:</i> збільшення фінансування охорони довкілля (у 4 рази), ВСГ (у 2,2 раза), сільського господарства (у 2 рази), охорони здоров'я (у 1,7 раза), освіти (у 1,4 раза)	Збільшення ОДР у 2000 – 2014 рр. у 1,2 раза. Частка ОДР по відношенню до ВНД – в середньому 0,21%. <i>Регіони:</i> Азія (53%), Африка (20%), Америка (4%). Збільшення фінансування Африки (у 1,3 раза); зменшення – Америки (у 8 разів), Азії (у 2,1 раза). <i>Основні країни-реципієнти:</i> В'єтнам, Ірак, Індія, Афганістан, Китай, М'янма, Пакистан, Танзанія, Шрі-Ланка, Камбоджа. <i>Базові сектори:</i> збільшення фінансування сільського господарства (у 1,7 раза), охорони здоров'я (у 2,2 раза), освіти (у 1,6 раза); зменшення – ВСГ (у 1,7 раза), охорони довкілля (у 1,6 раза)	
Якість та ефективність офіційної допомоги розвитку	<i>Якість ОДР (2004 – 2013 рр.):</i> частка грантів – 100%; грант-елемент – 100%. <i>Ефективність ОДР (2007-2013 рр.):</i> незв'язаність допомоги – 70,5%	<i>Якість ОДР (2004 – 2013 рр.):</i> частка грантів – 92,9%; грант-елемент – 96,6%. <i>Ефективність ОДР (2007-2013 рр.):</i> незв'язаність допомоги – 89,3%	<i>Якість ОДР (2004 – 2013 рр.):</i> частка грантів – 51%; грант-елемент – 87,8%. <i>Ефективність ОДР (2007-2013 рр.):</i> незв'язаність допомоги – 92,8%	

– установити різноспрямованість тенденцій у наданні країнами офіційної допомоги розвитку протягом 2000–2014 рр.: збільшення обсягів допомоги США в 2,5 раза, найбільшими донорами з країн ЄС – у 1,7 раза; зменшення – Японією (у 1,2 раза);

– визначити пріоритетність регіонів у розподілі країнами-донорами ресурсів, спрямованих на фінансування програм сталого розвитку. Пріоритетним регіоном для США та Японії є Азія, до якої протягом 2000–2014 рр. спрямовано найбільшу частку допомоги цих країн (35 % і 53 % відповідно). Пріоритетним регіоном для ЄС є Африка, до якої надійшло 47 % загального обсягу офіційної допомоги розвитку, наданої ЄК, і 38 % допомоги, наданої десятьма найбільшими донорами з країн ЄС;

–установити наявність однакових основних країн-реципієнтів допомоги, до яких спрямована найбільша частка фінансових ресурсів США, ЄС і Японією протягом 2000–2014 рр.: Ірак, Афганістан, В'єтнам, Пакистан, Демократична Республіка Конго, Ефіопія, Танзанія;

–установити розбіжність у фінансуванні США, ЄС і Японією базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються. Найбільша частка офіційної допомоги розвитку протягом 2000–2014 рр. спрямована США до сектору охорони здоров'я (32 %), ЄС – до сектору освіти (43 %), Японії – до сектору водопостачання, санітарії та гігієни – (39 %). Поряд з цим у фінансуванні країнами-донорами базових секторів сталого розвитку спостерігаються різноспрямовані тенденції: збільшення фінансування США сектору охорони навколишнього середовища (у 1,8 раза), країнами ЄС – охорони навколишнього середовища (у 4 рази), водопостачання, санітарії та гігієни (у 2,2 раза), сільського господарства (у 2 рази), Японією – охорони здоров'я (у 2,2 раза), сільського господарства (у 1,7 раза); зменшення фінансування США водопостачання, санітарії та гігієни (у 2 рази), сільського господарства (у 1,2 раза), Японією – водопостачання, санітарії та гігієни (у 1,7 раза), охорони навколишнього середовища (у 1,7 раза);

–установити нерівномірність прогресу в підвищенні якості та ефективності офіційної допомоги розвитку США, ЄС і Японії. Найкращі

показники якості офіційної допомоги розвитку протягом 2004–2013 рр. зафіксовано у США: частка грантів і грант-елементу в загальному обсязі допомоги становили 100 %. Показники якості допомоги країн-членів ЄС є значно меншими: частка грантів становила в середньому 92,9 %, грант-елементу – 96,6 %. Найнижчі показники має Японія, частка грантів якої у загальному обсязі офіційної допомоги розвитку становила усього 51%, грант-елемент – 87,8 %. Інша ситуація спостерігається у підвищенні ефективності допомоги, зокрема у наданні незв’язаної допомоги. Так, найбільша частка незв’язаної допомоги була надана протягом 2005–2013 рр. Японією (92,8 %), найнижча – США (70,5 %). Частка незв’язаної допомоги країн ЄС становила в середньому 89,3 %. Поряд з цим спостерігається зниження Японією частки незв’язаної допомоги протягом 2006–2013 рр. – у 1,1 раза, збільшення – США протягом 2011–2013 рр. у 1,2 раза.

4.3. Концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку

Питання удосконалення міжнародного фінансування розвитку постійно перебувають у центрі уваги країн-донорів та міжнародних фінансових організацій. Незважаючи на значні обсяги як національних, так і міжнародних фінансових ресурсів, спрямованих на досягнення цілей сталого розвитку, станом на 2015 р. додаткові щорічні потреби у фінансуванні, за даними міжнародних науково-дослідницьких груп у сфері розвитку «Oxfam International», «The Development Finance International Group», становлять від 1 до 2 трлн. дол. США [326]. Існування значних потреб у фінансуванні сталого розвитку, що включають національні базові потреби, пов’язані з ліквідацією злиденності та голоду в країнах, що розвиваються, та глобальні, пов’язані з охороною глобального навколишнього середовища та боротьбою зі зміною

клімату, потребує здійснення додаткових заходів щодо удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку.

Концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку включають [274; 323; 327]:

- 1) підвищення ефективності процесів формування міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку;
- 2) удосконалення механізму розподілу міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку за групами країн;
- 3) модернізацію технологій надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку;
- 4) розвиток інформаційного забезпечення міжнародного фінансування сталого розвитку (рис. 4.23.).

Підвищення ефективності процесів формування міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку.

З метою підвищення ефективності формування міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку необхідним є використання додаткових джерел фінансування сталого розвитку (*приєднання розвинених країн і країн з трансформаційною економікою до міжнародних ініціатив з інноваційного фінансування сталого розвитку; збільшення обсягу грошових надходжень від емігрантів*):

- 1) *приєднання розвинених країн і країн з трансформаційною економікою до міжнародних ініціатив з інноваційного фінансування сталого розвитку.* Розглядаючи інноваційні джерела фінансування сталого розвитку, слід відзначити, що вони включають різні механізми (глобальні податки, добровільні внески, ринкові механізми, кредитні гарантії та збори), їх відмінною рисою є стабільний і довгостроковий характер, вони доповнюють офіційну допомогу розвитку і орієнтовані на більш широкий розподіл результатів глобалізації [328].

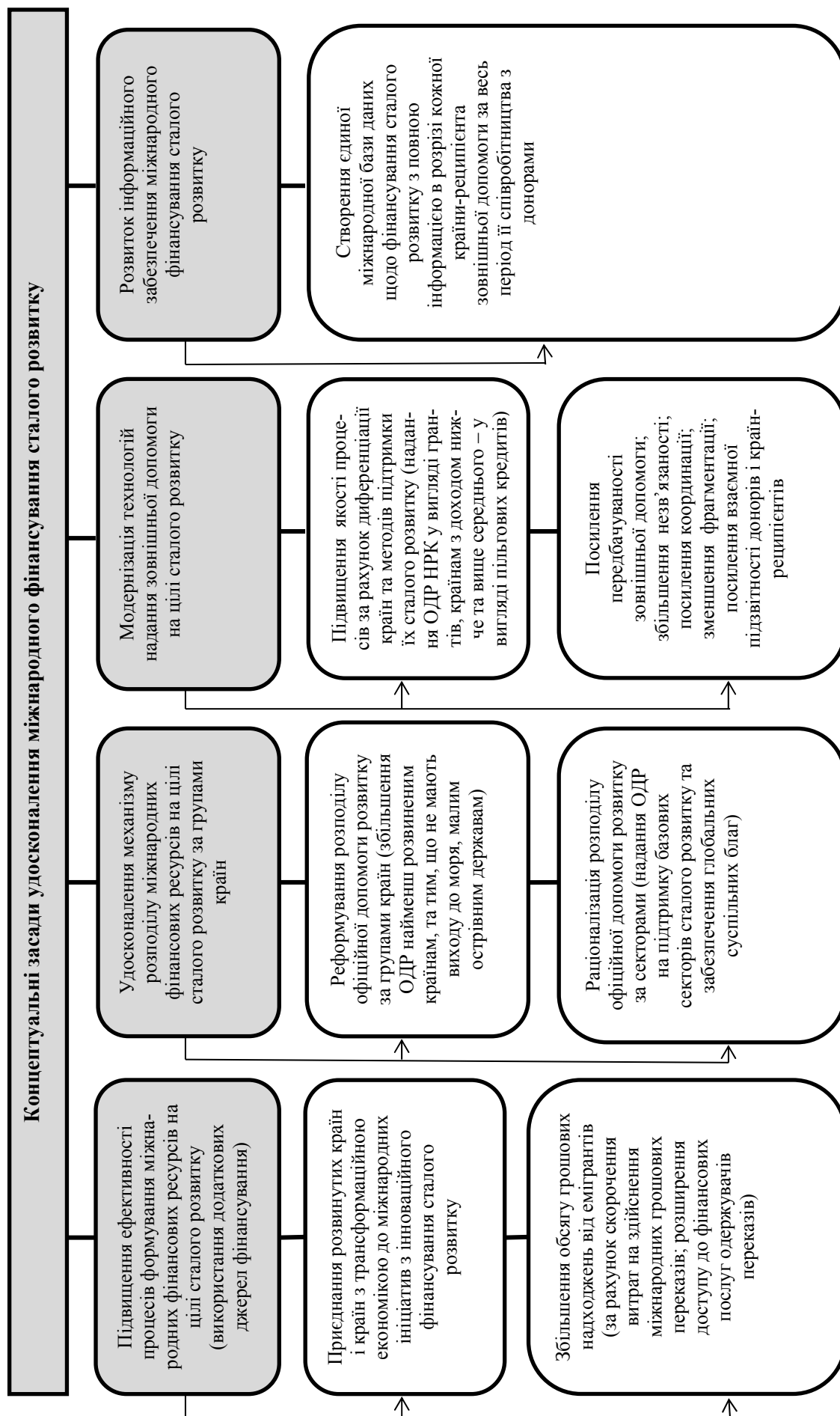

Рис. 4.23. Концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку

Основними механізмами інноваційного фінансування сталого розвитку є:

- 1) Міжнародна ініціатива зі стягнення з міжнародної авіаіндустрії зборів солідарності;
- 2) міжнародний фінансовий механізм для програми імунізації;
- 3) механізм авансових ринкових зобов'язань;
- 4) механізм списання заборгованості на охорону здоров'я.

Одним з перших інноваційних механізмів фінансування сталого розвитку стала міжнародна ініціатива урядів Франції, Бразилії, Норвегії, Великої Британії та Чилі (2006 р.) зі *стягнення з міжнародної авіаіндустрії зборів солідарності*, які встановили невеликий збір при купівлі авіаквитків, сукупні надходження від якого допомогли б значно розширити доступ до життєво необхідних ліків від ВІЛ/СНІДу, туберкульозу і малярії, знизити ціни на ліки і лабораторні аналізи і прискорити процес забезпечення доступу до них всім бажаючим. Збір при купівлі авіаквитків, який справляється з пасажирів, що вилітають з аеропортів на території країн, що приєдналися до цього механізму, не здійснює ніякого відчутного впливу на обсяги повітряних перевезень і тому являє собою стабільне джерело фінансових ресурсів [328]. Надходження від міжнародного солідарного податку на авіаквитки спрямовуються до Міжнародного механізму закупівель ліків (ЮНІТЕЙД) для сприяння купівлі ліків для країн, що розвиваються. Щорічні надходження Франції від збору цього податку у світі загалом становлять 220 млн. євро, що дозволяє їй додатково виділяти 160 млн. євро у вигляді традиційної допомоги [328]. З 2013 р. такий податок запроваджено Камеруном, Маврикієм, Мадагаскаром, Малі, Нігером, Республікою Конго, Республікою Корея (крім того, слід відзначити Бразилію, яка не стягує такий податок, але здійснює внесок у розмірі, еквівалентному сумі, яка була б отримана в результаті оподаткування) [119].

Мобілізація ресурсів у рамках *міжнародного фінансового механізму для програми імунізації* (2006 р.), запропонованого Великою Британією у 2003 р., здійснюється шляхом випуску облігацій, забезпечених внесками, оголошеними урядовими та приватними донорами для розміщення на ринках капіталу з метою фінансування через фонд Глобального альянсу за вакцини та імунізацію

(ГАВІ) програм вакцинації в 70 найбільш бідних країнах світу. Надходження коштів носить передбачуваний і стабільний характер, і отримані суми можуть використовуватися безпосередньо для здійснення проектів у сфері охорони здоров'я. Перший глобальний випуск еталонних облігацій у рамках цього механізму в 2006 р. дозволив мобілізувати 1 млрд. дол. США, а розміщення облігацій серед дрібних інвесторів в Японії у 2008 р. дозволило мобілізувати суму, еквівалентну 220 млн. дол. США [328].

Механізм авансових ринкових зобов'язань, створений за ініціативою Італії 2007 року, сприяє усуненню недоліків ринків фармацевтичної продукції, особливо у найбільш бідних країнах, шляхом установлення довірливих відносин між донорами та фармацевтичними компаніями з метою орієнтації останніх на дослідження у сфері боротьби із захворюваннями, яким приділяється недостатня увага, і розподілу ліків за доступними цінами. У рамках механізму авансових ринкових зобов'язань уряди-донори зобов'язуються виділяти кошти для гарантування цін на вакцини після їх розробки, створюючи тим самим життєздатний ринок на майбутнє. Механізм авансових ринкових зобов'язань також стимулює розробку відповідних вакцин для бідних країн. Після оголошення Італією про своє рішення створити в рамках Механізму авансових ринкових зобов'язань фонд для нової пневмококової вакцини у 2007 р. у Римі Італія, Велика Британія, Канада, Норвегія та Фонд Гейтса зобов'язалися здійснити внески на загальну суму 1,5 млрд. дол. США [328].

Механізм списання заборгованості на охорону здоров'я, створений за ініціативою Глобального фонду в 2007 р., сприяє полегшенню фінансового тягаря країн, що розвиваються, шляхом конвертації частини боргових вимог у нові внутрішні ресурси, що виділяються на цілі охорони здоров'я. У рамках угод, що укладаються з кожною країною окремо, кредитори відмовляються від свого права на отримання частини виплат у рахунок погашення позик за умови, що країна-бенефіціар інвестує вивільнені ресурси в реалізацію затверджених Глобальним фондом програм. Першою країною-кредитором, що взяла участь у цій ініціативі стала Німеччина, яка зобов'язалася до 2010 р. зарахувати в

рахунок погашення боргу інвестиції в охорону здоров'я на суму 200 млн. євро. Перша угода щодо конверсії боргових зобов'язань на суму до 50 млн. дол. США для фінансування невідкладних і життєво важливих інвестицій у догляд за ВІЛ-інфікованими і здійснення заходів у сфері громадської охорони здоров'я з використанням систем Глобального фонду була підписана Німеччиною з Індонезією у 2007 р. Друга угода – на суму 40 млн. євро була укладена з Пакистаном у 2008 р. [328].

Важливим джерелом додаткових фінансових ресурсів слід розглядати введення податків на валютні та фінансові операції, частина яких могла б використовуватися з метою фінансування цілей сталого розвитку. В основі цих податків лежить податок на операції з іноземними валютами, запропонований ще у 1973 р. американським економістом, лауреатом Нобелівської премії Дж. Тобіном з метою протистояння фінансовій нестабільності через забезпечення оподаткування певного виду угод в цілях контролю спекулятивних торгів. На думку Дж. Тобіна, введення податку на операції з іноземними валютами навіть на рівні 1 % – 2 % дозволило б обмежити транскордонні валютні спекуляції та отримувати додатковий дохід з подальшим його перерахуванням до Міжнародного валютного фонду або Світового банку [329].

За різними оцінками, прогнозні щорічні надходження від введення податку на валютні операції становлять від 24 до 300 млрд. дол. США (залежно від запропонованих ставок за цим податком) [328; 330].

Розрахунки, зроблені С.Спретом, експертом незалежного міжнародного кредитного рейтингового агентства «Intelligence Capital Limited», свідчать про можливість збільшення майже на третину обсягу допомоги Великої Британії з метою фінансування міжнародного розвитку шляхом введення податку на операції з британським фунтом стерлінгів. При цьому у разі застосування ставки податку 1 % на операції зі стерлінгом щорічний дохід становитиме 424 млрд. дол. США; 0,1 % – 42,4 млрд. дол. США; 0,01 % – 4,24 млрд. дол. США; 0,005 % – 2,12 млрд. дол. США. Найбільш сприятливою ставкою податку визначено 0,005 % через відсутність негативного впливу на валютний ринок [331].

За даними доповіді Генерального секретаря ООН, надходження від узгодженого податку на операції з усіма основними валютами за ставкою 0,005 % становили б не менше 33 млрд. дол. США в рік [328].

Як свідчать дані досліджень Міжнародного науково-дослідницького інституту економіки розвитку при Університеті ООН, за умови застосування ставки глобального податку на фінансові операції з акціями та облігаціями у розмірі 0,01 % – 0,02 % з метою забезпечення надходжень на цілі розвитку щорічний дохід становитиме приблизно від 17 до 30 млрд. дол. США [332].

За даними Робочої групи з інноваційних джерел фінансування розвитку ООН, стягнення податку на фінансові операції за ставкою 0,05%, надасть можливість отримати дохід в сумі 600–700 млрд. дол. США [330].

2011 року Європейською комісією було запропоновано введення податку на фінансові операції для країн Європейського Союзу з метою запобігання фрагментації єдиного фінансового ринку, що виникає через численні нескоординовані національні підходи до оподаткування фінансових операцій; гарантування справедливого та істотного внеску фінансового сектору в державні фінанси; усунення фінансових операцій, які не сприяють ефективності фінансових ринків та реальної економіки. Пропозиція Європейської комісії полягала в гармонізації податкової бази й встановленні мінімальних податкових ставок для здійснення всіх операцій на вторинних фінансових ринках (0,1% з торгівлі акціями та облігаціями; 0,01% - для похідних угод (опціонів, ф'ючерсів, контрактів на різницю або процентних свопів)), за умови участі в угоді хоча би однієї з фінансових установ ЄС.

У зв'язку з довготривалим узгодженням між країнами Європейського Союзу та роботою експертних груп Європейської комісії над вдосконаленням регулювання правовідносин зі стягнення податку на фінансові операції, цей податок планується ввести в країнах Європейського Союзу з 01 січня 2018 р. За результатами введення податку на фінансові операції передбачається отримання щорічного доходу приблизно від 30 до 35 млрд. євро або 0,4 % – 0,5 % ВВП країн-членів Європейського Союзу [333]. Передбачається, що ця

ініціатива стане першим реальним кроком у оподаткуванні таких операцій на глобальному рівні.

Слід відзначити також введення з 2012 р. на національному рівні податку на фінансові операції Францією за ставкою 0,1 %, частина надходжень від якого використовується для фінансування офіційної допомоги розвитку [334].

Отже, приєднання розвинених країн і країн з трансформаційною економікою до міжнародних ініціатив з інноваційного фінансування сталого розвитку дозволить залучити значні, стабільні та передбачувані обсяги міжнародних фінансових ресурсів і спрямувати їх на забезпечення базових потреб країн, що розвиваються, пов'язаних з покращенням охорони здоров'я. Введення країнами глобальних податків на валютні й фінансові операції навіть за мінімальною ставкою 0,005% забезпечить отримання значного додаткового доходу, який стане важливим доповненням офіційної допомоги розвитку. Координація на міжнародному рівні національних дій щодо збору глобальних податків на узгоджені загальні цілі сприятиме забезпеченню можливості мобілізації довгострокового фінансування на цілі сталого розвитку.

2) *збільшення обсягу грошових надходжень від емігрантів.* Важливим і найстабільнішим джерелом зовнішнього фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, є міжнародні грошові перекази мігрантів. Будучи одним з інструментів глобального перерозподілу фінансових ресурсів, міжнародні грошові перекази повинні розглядатися як міжнародний механізм соціального захисту населення в країнах, що розвиваються. Як свідчать дані *табл.4.17*, обсяги грошових переказів мігрантів до країн, що розвиваються, збільшилися протягом 2012–2015 рр. у 1,1 раза, така ж тенденція очікується у 2016 - 2018 рр.

Найменша частка міжнародних грошових переказів мігрантів у 2012 – 2015 рр. спрямована до Африки на південь від Сахари (8%), Європи та Центральної Азії (10%), Близького Сходу та Північної Азії (12%). Збільшення обсягів потоків міжнародних грошових переказів мігрантів потребує скорочення вартості переказів та збільшення доступу до фінансових послуг одержувачів грошових коштів в країнах, що розвиваються [337].

Таблиця 4.17

**Фактичні та прогнозні потоки міжнародних грошових переказів у країни,
що розвиваються, млрд. дол. США**

Країни	2012	2013	2014	2015	2016 прогноз	2017 прогноз	2018 прогноз
Країни, що розвиваються	400	413	427	431,6	453	471	493
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	108	113	120	127	130	135	141
Європа та Центральна Азія	44	47	44	34,6	39	42	45
Латинська Америка та Карибський басейн	60	61	64	66,7	70	72	75
Близький Схід та Північна Африка	49	49	51	50,3	53	54	56
Південна Азія	108	111	116	117,9	128	133	139
Африка на південь від Сахари	31	32	32	35,2	34	35	37

Джерело: [335; 336]

Необхідно відзначити, що в 2009 р. країни «Групи двадцяти» домовилися про зниження світової середньої вартості грошових переказів з 10 % до 5 % протягом 5 років. Незважаючи на зменшення світової середньої вартості міжнародних переказів протягом 2009–2016 рр. у 1,3 раза, станом на 2016 р. вона становила в середньому 7,4 % (табл. 4.18). Найбільше скорочення середньої вартості міжнародних переказів зафіксовано в Бразилії (у 2,6 раза). У таких країнах, як Саудівська Аравія та Південно-Африканська республіка, навпаки, відбулося збільшення (у 1,1 раза).

Таблиця 4.18

Середня вартість міжнародних грошових переказів у країнах-донорах, %

Країна	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Австралія	13,9	13,9	15,0	10,9	10,1	9,3	9,2	9,6
Бразилія	15,4	11,1	8,7	9,4	7,6	5,1	6,2	6,0
Канада	12,1	10,5	10,1	10,5	10,9	9,6	8,9	8,1
Франція	11,3	9,4	10,2	11,7	10,6	10,7	7,2	6,8
Німеччина	13,1	12,2	11,8	11,0	9,5	8,1	7,4	8,3
Італія	7,7	7,9	7,8	7,6	7,4	6,8	6,2	6,2
Японія	18,6	16,7	17,2	16,0	16,8	13,8	12,9	11,9
Корея	Н.д.	8,8	7,3	6,7	6,3	6,0	5,8	5,2
Російська Федерація	2,7	2,5	2,7	2,3	2,4	2,0	2,3	2,0
Саудівська Аравія	4,3	4,5	4,2	4,2	4,1	4,2	4,5	4,7
Південно-Африканська республіка	15,7	14,7	18,0	19,6	19,7	19,6	16,6	16,9

Продовження табл. 4.18

Велика Британія	9,6	8,1	8,0	7,9	8,1	7,7	7,3	7,3
США	7,1	7,3	6,8	6,8	6,4	5,8	6,0	6,0
Країни G8	9,5	8,4	8,4	8,4	8,6	7,5	7,0	7,2
Країни G20	9,2	8,9	9,1	8,9	8,8	8,1	7,5	7,6
Світова середня вартість	9,5	8,8	9,1	9,0	8,8	8,0	7,5	7,4

Джерело: розроблено автором за даними [338]

Як свідчать дані *табл. 4.19*, протягом 2009–2016 рр. середня вартість міжнародних грошових переказів зменшилась за всіма регіонами світу.

Таблиця 4.19

Середня вартість міжнародних грошових переказів за регіонами світу, %

Регіон	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	10,4	9,4	9,7	9,0	8,9	8,2	8,0	8,3
Європа та Центральна Азія	6,9	7,0	7,5	6,4	6,7	6,3	6,1	6,3
Латинська Америка та Карибський басейн	8,1	7,7	7,2	7,7	7,4	6,1	6,3	6,0
Близький Схід і Північна Африка	9,4	8,5	8,1	8,0	7,7	8,2	8,1	7,4
Південна Азія	7,0	6,2	6,3	6,6	7,1	6,3	5,7	5,4
Африка на південь від Сахари	12,3	11,2	12,6	12,3	12,1	11,7	9,8	9,5
Світова середня вартість	9,5	8,8	9,2	9,0	8,9	8,0	7,5	7,5

Джерело: розроблено автором за даними [338]

Найбільше скорочення вартості зафіксовано за міжнародними грошовими переказами до Латинської Америки та Карибського басейну (у 1,4 раза), найменше – до Європи та Центральної Азії (у 1,1 раза). Середня вартість на переведення грошей до Африки на південь від Сахари, незважаючи на зменшення у 1,3 раза, залишається стабільно високою через відсутність конкуренції та нормативних обмежень на транскордонні грошові перекази.

У зв'язку з тим, що величина окремих переказів зазвичай є досить незначною (переважну більшість грошових переказів мігрантів складають дрібні перекази - у середньому 200 дол. США), навіть невелике зменшення вартості переказів здійснює суттєвий вплив на одержувані суми. Як свідчать

розрахунки експертів Світового банку, зниження вартості грошових переказів на 5 % може заощадити щорічно до 16 млрд. дол. США [338] та вплинути на збільшення суми відправлених мігрантами переказів. На рис. 4.24 представлено основні заходи щодо скорочення витрат на здійснення міжнародних грошових переказів і розширення доступу до фінансових послуг одержувачів міжнародних грошових переказів у країнах, що розвиваються.

Рис. 4.24. Заходи щодо збільшення обсягу грошових надходжень від емігрантів (розроблено автором на основі [335; 337; 338; 340])

Скорочення витрат на здійснення міжнародних грошових переказів потребує здійснення таких заходів:

– *розвиток локальних, регіональних систем грошових переказів*. Для здійснення грошових переказів мігранти використовують три основних канали – банки, поштові служби та міжнародні платіжні системи, керуючись при цьому вартістю переказів, їх швидкістю, простотою та доступністю. За даними Світового банку, світова середня вартість відправлення грошових переказів через комерційні

банки у 2014 р. становила 11,75 %, поштові служби – 5,06 %, міжнародні платіжні системи – 6,64% [338]. Завдяки агресивній маркетинговій політиці міжнародні платіжні системи є лідерами ринку міжнародних грошових переказів. Організація невеликими фінансовими установами власних систем грошових переказів сприятиме клієнтам фінансових установ у пересиланні грошових коштів за більш низькими тарифами порівняно з банківськими, і при цьому в найкоротші терміни;

– *збільшення мобільних міжнародних грошових переказів.* У зв'язку зі зростанням кількості користувачів мобільного зв'язку в країнах, що розвиваються, необхідним є об'єднання зусиль фінансового і телекомунікаційного секторів економіки для розробки норм, що регулюють здійснення переказів за допомогою мобільного зв'язку, та збільшення здійснення менш витратних мобільних грошових переказів;

– *зосередження платіжних систем на одному коридорі потоку грошових коштів.* Вузька спеціалізація дозволить системам грошових переказів економити на витратах: чим більший потік коштів проходить в одному коридорі (між точками обслуговування клієнтів), тим нижчою буде собівартість послуг;

– *посилення конкуренції.* Для вступу нових учасників на міжнародний ринок грошових переказів необхідним є зниження мінімальних вимог до страхування і розміру капіталу, а також усунення надмірно суворих правил регулювання. Так, наприклад, жорсткий контроль на предмет відмивання грошей або фінансування тероризму за операторами, які надають послуги з проведення міжнародних грошових переказів, установлений після терористичних актів 11 вересня 2001 р. у США, ускладнив їх операції за рахунками в банках-кореспондентах, що змусило велику кількість фірм у США припинити свою діяльність [340]. Поряд з усуненням найбільш жорстких правил регулювання операцій, пов'язаних з міжнародними переказами, необхідним є вдосконалення управління ризиками, проведення більш ретельної перевірки клієнтів.

Для збільшення потоків міжнародних грошових переказів мігрантів як одного з основних джерел фінансування сталого розвитку необхідною є також активізація зусиль щодо розширення доступу до фінансових послуг, оскільки,

як свідчать дані річного звіту Світового банку (2014 р.), 2,5 млрд. дорослого населення у світі станом на 2014 р. знаходиться у «фінансовій ізоляції», тобто не має доступу до офіційних банківських або фінансових послуг, і майже 80 % з них живуть менш ніж на 2 дол. США в день [226].

Розширення доступу до фінансових послуг одержувачів міжнародних грошових переказів у країнах, що розвиваються, передбачає:

– *збільшення використання інноваційних технологій у сфері міжнародних грошових переказів:* 1) розширення онлайн – сервісів, що пропонують різні способи оплати угоди (з банківських рахунків, банківські перекази, кредитні та дебетові картки) і одержання коштів (з рахунку у банку бенефіціара або готівкою через місцевого агента); 2) збільшення кількості електронних платіжних сервіс-провайдерів, які надають послуги з міжнародних грошових переказів за допомогою мобільних грошей і передплачених карток. Розвиток напряму мобільних грошей сприятиме розширенню доступності фінансових послуг у країнах, де населення має більше мобільних рахунків, ніж банківських (наприклад, у Камеруні, Демократичній Республіці Конго, Габоні, Кенії, Мадагаскарі, Танзанії, Уганді, Замбії та Зімбабве) [335];

– *налагодження стратегічних партнерств між постачальниками послуг з міжнародних грошових переказів:* 1) створення партнерств між установами, що надають послуги з переказу коштів, і діючими поштовими службами або мережами роздрібного обслуговування з метою сприяння розширенню обсягу цих послуг без значних інвестицій до основного капіталу, необхідних для створення платіжних систем; 2) створення співробітництва національних платіжних систем з найбільшими міжнародними банками у сфері здійснення грошових переказів, що розширить доступність фінансових послуг для мігрантів.

2. Удосконалення механізму розподілу міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку за групами країн.

Раціональне використання міжнародних фінансових ресурсів, спрямованих на підтримку програм сталого розвитку в країнах, що розвиваються, підвищення ефективності їх розподілу обумовлює необхідність встановлення залежності рівня

результативності виконання країнами завдань ЦРТ від рівня фінансування сталого розвитку, визначення окремих країн (груп країн), що потребують значного збільшення (зменшення) міжнародними донорами обсягів зовнішньої допомоги, напрямів та інструментів фінансової підтримки. З цією метою розроблено Індикатор результативності виконання завдань Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ), який відображає стан досягнення цільових показників соціально-економічного прогресу та екологічної стійкості, та Індикатор глобального фінансування сталого розвитку, який характеризує рівень національного, міжнародного та світового фінансування сталого розвитку.

Обчислення Індикатору результативності виконання завдань Цілей розвитку тисячоліття країнами, що розвиваються (за групами країн за рівнем доходу) передбачає декілька етапів: 1) відбір соціально-економічних і екологічних показників, які характеризують стан досягнення ЦРТ; 2) визначення коефіцієнтів для розрахунку інтегральних показників; 3) розрахунок Індикатору результативності виконання ЦРТ як середньозваженої оцінки агрегованих соціально-економічних і екологічних показників.

В основі Індикатору результативності виконання завдань Цілей розвитку тисячоліття повинні бути: показник економічного зростання; інтегральний показник соціального прогресу; інтегральний показник екологічної стійкості (табл. 4.20).

Таблиця 4.20

Складові Індикатору результативності виконання завдань ЦРТ

Складові	Коефіцієнти
Показник економічного зростання	Коефіцієнт зростання ВВП на душу населення
Інтегральний показник соціального прогресу	Коефіцієнт забезпечення початкової та середньої освіти
	Коефіцієнт дитячої смертності
	Коефіцієнт материнської смертності
	Коефіцієнт поширення захворювань
Інтегральний показник екологічної стійкості	Коефіцієнт покриття земельних площ лісами
	Коефіцієнт викидів двоокису вуглецю
	Коефіцієнт використання населенням покращених джерел питної води
	Коефіцієнт використання населенням покращених санітарно-технічних засобів

Кінцевий інтегральний показник (I) буде виглядати наступним чином:

$$I = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \Pi_i} \quad (4.1)$$

де I_i – інтегральний показник (економічного зростання, соціального прогресу, екологічної стійкості); n – кількість узагальнених показників, що визначають узагальнений інтегральний показник.

Індикатор результативності виконання завдань ЦРТ ($n = 3$) буде мати вигляд:

$$I_{\text{MDG performance}} = \sqrt[3]{I_{\text{EG}} \cdot I_{\text{SP}} \cdot I_{\text{ES}}}, \quad (4.2)$$

де $I_{\text{MDG performance}}$ (Millennium Development Goals Performance Indicator) – Індикатор результативності виконання завдань ЦРТ;

I_{EG} (Indicator of economic growth) – показник економічного зростання;

I_{SP} (Integral indicator of social progress) – інтегральний показник соціального прогресу;

I_{ES} (Integral index of environmental sustainability) – інтегральний показник екологічної стійкості.

Інтегральний показник соціального прогресу розраховуватиметься за формулою:

$$I_{\text{SP}} = \sqrt[4]{R_{\text{ed}} \cdot R_{\text{im}} \cdot R_{\text{mm}} \cdot R_{\text{d}}}, \quad (4.3)$$

де I_{SP} (Integral indicator of social progress) – інтегральний показник соціального прогресу;

R_{ed} (Ratio of primary and secondary education) – коефіцієнт забезпечення початкової освіти;

R_{im} (Infant mortality rate) – коефіцієнт дитячої смертності;

R_{mm} (Maternal mortality rate) – коефіцієнт материнської смертності;

R_{d} (Disease ratio) – коефіцієнт захворювань.

Інтегральний показник екологічної стійкості пропонується розраховувати за формулою:

$$I_{ES} = \sqrt[4]{C_{lcf} \cdot C_{cde} \cdot C_{dw} \cdot C_{sf}} \quad (4.4)$$

де I_{ES} (Integral index of environmental sustainability) – інтегральний показник екологічної стійкості;

C_{lcf} (Coefficient of land coverage forests) – коефіцієнт покриття земельних площ лісами;

C_{cde} (Carbon dioxide emission factor) – коефіцієнт викидів двоокису вуглецю;

C_{dw} (The coefficient of population use of improved sources of drinking water) – коефіцієнт використання населенням покращених джерел питної води;

C_{sf} (The coefficient of population's use of improved sanitary facilities) – коефіцієнт використання населенням покращених санітарно-технічних засобів.

Слід зазначити, що у зв'язку з тим, що показники, які використовуються при розрахунку Індикатора результативності виконання завдань ЦРТ, є не тільки не однорідними, але й поділяються на стимулятори (показники, які повинні прагнути до збільшення) та дестимулятори (показники, які повинні прагнути до зменшення), необхідним є приведення їх у порівняний вид за допомогою бального методу. При цьому рівень виконання кожного показника оцінюється в балах відповідно до визначених завдань ЦРТ за шкалою від 0 до 10 балів. Так, наприклад, показник забезпечення початковою освітою (стимулятор) повинен дорівнювати 97 % – якщо завдання виконано у повному обсязі (на 100 %), то країна (група країн) отримує 10 балів, якщо фактичний показник становить 87 % (завдання виконано на 90 %) – країна (група країн) отримують 9 балів і т. д.

Показник дитячої смертності (дестимулятор) необхідно було скоротити на 2/3 (або 67 %). Якщо країна (група країн) виконала це завдання на 100 %

(тобто скоротила дитячу смертність на 67 %), значення показника становитиме 10 балів, якщо завдання виконано частково – на 60 % (тобто дитячу смертність скорочено тільки на 40 %), значення показника становитиме 6 балів і т.д. При інтерпретації узагальненого показника результативності виконання завдань ЦРТ запропоновано приймати градацію, представлену в *табл. 4.21*.

Таблиця 4.21

**Інтерпретація значень Індикатора результативності виконання завдань
Цілей розвитку тисячоліття**

Рівень результативності виконання завдань ЦРТ		Значення показника (бали)	Опис результативності виконання завдань ЦРТ	
100%	Дуже високий	10	Завдання ЦРТ виконано в повному обсязі	
90-99%	Високий	9	Завдання ЦРТ практично досягнуто	
80-89%		8		
70-79%		7		
60-69%		6		
50-59%	Середній	5	Часткове виконання завдань ЦРТ	
40-49%		4		
30-39%	Низький	3		
20-29%		2		
10-19%	Дуже низький	1		Рівень виконання ЦРТ виконання дуже низький
0-9%		0		

Складено автором

Розрахунок Індикатору глобального фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються (за групами країн за рівнем доходу) передбачає декілька етапів: 1) відбір аналітичних показників, які характеризують стан фінансування сталого розвитку на національному, міжнародному та світовому рівні; 2) визначення аналітичних показників для розрахунку інтегральних показників; 3) розрахунок Індикатору глобального фінансування сталого розвитку країн як середньозваженої оцінки агрегованих показників національного, міжнародного та світового фінансування сталого розвитку.

Складовими Індикатору глобального фінансування сталого розвитку є: інтегральний показник національного фінансування сталого розвитку; інтегральний показник міжнародного фінансування сталого розвитку; інтегральний показник світового фінансування сталого розвитку (*табл. 4.22*).

Таблиця 4.22

Складові Індикатору глобального фінансування сталого розвитку

Складові	Аналітичні показники
Інтегральний показник національного фінансування сталого розвитку	Державні видатки на фінансування сталого розвитку, млрд. дол. США
	Національні приватні трансферти, млрд. дол. США
	Національні кредити, млрд. дол. США
	Національні інвестиції, млрд. дол. США
Інтегральний показник міжнародного фінансування сталого розвитку	Офіційна допомога розвитку, млрд. дол. США
	Міжнародні приватні трансферти, млрд. дол. США
	Міжнародні кредити, млрд. дол. США
	Міжнародні інвестиції, млрд. дол. США
Інтегральний показник світового фінансування сталого розвитку	Гранти глобальних фондів, млрд. дол. США

Індикатор глобального фінансування сталого розвитку запропоновано розраховувати за формулою:

$$I_{CFSD} = \frac{I_{NFSD} + I_{IFSD} + I_{WFSD}}{N_p}, \quad (4.5)$$

де I_{GFSD} (Indicator of Global Financing for Sustainable Development) – Індикатор глобального фінансування сталого розвитку;

I_{NFSD} (Integral indicator of National Financing for Sustainable Development) – інтегральний показник національного фінансування сталого розвитку;

I_{IFSD} (Integral indicator of International Financing for Sustainable Development) – інтегральний показник міжнародного фінансування сталого розвитку;

I_{WFSD} (Integral indicator of World Financing for Sustainable Development) – інтегральний показник світового фінансування сталого розвитку;

N_p (Number of population) – кількість населення у певній країні (групі країн).

При цьому інтегральний показник національного фінансування сталого розвитку розраховуватиметься за формулою:

$$I_{NFSD} = GE_{sd} + NPF_{sd} + NL_{sd} + NI_{sd}, \quad (4.6)$$

де I_{NFSD} – (Integral indicator of National Financing for Sustainable Development)

– інтегральний показник національного фінансування сталого розвитку;

GE_{sd} (Government expenditures on sustainable development financing) – державні видатки на фінансування сталого розвитку;

NPF_{sd} (National private transfers) – національні приватні трансферти на цілі сталого розвитку;

NL_{sd} (National loans) – національні кредити на цілі сталого розвитку;

NI_{sd} (National investment) – національні інвестиції на цілі сталого розвитку.

Розрахунок інтегрального показника міжнародного фінансування сталого розвитку здійснюється за формулою:

$$I_{IFSD} = ODA + IPT_{sd} + IL_{sd} + II_{sd}, \quad (4.7)$$

де I_{IFSD} – (Integral indicator of International Financing for Sustainable Development) – інтегральний показник міжнародного фінансування сталого розвитку;

ODA (Official development assistance) – офіційна допомога розвитку;

IPT_{sd} (International private transfers for Sustainable Development) – міжнародні приватні трансферти на цілі сталого розвитку;

IL_{sd} (International loans for sustainable development) – міжнародні кредити на цілі сталого розвитку;

II_{sd} (International investment for sustainable development) – міжнародні інвестиції на цілі сталого розвитку.

Інтегральний показник світового міжнародного фінансування сталого розвитку слід розраховувати за формулою:

$$I_{WFSD} = G_{GEF} + G_{GF} + G_{GCF}, \quad (4.8)$$

де I_{WFSD} (Integral indicator of World Financing for Sustainable Development) – інтегральний показник світового фінансування сталого розвитку;

G_{GEF} (Global Environment Fund Grants) – гранти Глобального екологічного фонду;

G_{GF} (Global Fund Grants) – гранти Глобального фонду;

G_{GCF} (Green Climate Fund Grants) – гранти Зеленого кліматичного фонду.

Інтерпретацію Індикатора глобального фінансування сталого розвитку запропоновано здійснювати згідно з даними *табл.4.23*.

Таблиця 4.23

Інтерпретація значень Індикатора глобального фінансування сталого розвитку

Бали	Значення показника	Рівень фінансування
9-10	I _{GFS} D <9000 - 10000 дол. США на душу населення	Дуже високий
7-8	I _{GFS} D <7000 - 8000 дол. США на душу населення	Високий
5-6	I _{GFS} D <5000 - 6000 дол. США на душу населення	Середній
2-4	I _{GFS} D <2000 - 4000 дол. США на душу населення	Низький
1	I _{GFS} D <1000 дол. США на душу населення	Дуже низький

Алгоритм застосування запропонованого Індикатора результативності виконання завдань ЦРТ, Індикатора глобального фінансування сталого розвитку з метою підвищення ефективності управлінських рішень у сфері міжнародного фінансування програм сталого розвитку країн, що розвиваються, охоплює такі етапи: 1) визначення окремих країн (груп країн), що потребують значного збільшення (зменшення) обсягів зовнішньої допомоги за допомогою матриці залежності рівня результативності виконання завдань ЦРТ країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування програм сталого розвитку; 2) визначення напрямів міжнародного фінансування; 3) визначення інструментів міжнародної фінансової підтримки.

Розрахунок Індикатора результативності виконання завдань ЦРТ країнами, що розвиваються (у розрізі груп країн за рівнем доходу) представлено в *табл. 4.24*. Як вже зазначалося, більшість завдань, передбачених ЦРТ, країни повинні були виконати до 2015 р., при цьому, у зв'язку з відсутністю необхідних даних у розрізі країн світу за 2000 р. на час прийняття Декларації тисячоліття, з метою оцінки прогресу за стандартний базисний рік ООН було прийнято 1990 рік. Тому при розрахунку Індикатора результативності виконання завдань ЦРТ країнами, що розвиваються, було використано показники за 1990 рік (базисний) та 2014 рік (звітний).

Розрахунок Індикатора результативності виконання завдань ЦРТ країнами, що розвиваються

Інтегральний показник	Коефіцієнт (аналітичний показник)	Цільовий (плановий) показник, інтерпретація значень	Найменш розвинені країни			Країни з доходом нижче середнього			Країни з доходом вище середнього		
			Факт.показник	Бали	Бали	Факт.показник	Бали	Бали	Факт.показник	Бали	Бали
Показник економічного зростання (ІЕГ)	Коефіцієнт зростання ВВП на душу населення (ВВП на душу населення, дол. США)	Зростання ВВП на душу населення (1000% - 10 балів, 801-999% - 9 балів, 701-800% - 8 балів, 601-700% - 7 балів, 501-600% - 6 балів, 401-500% - 5 балів, 301-400% - 4 бали, 201-300% - 3 бали, 101-200% - 2 бали, 10-100% - 1 бал)	1990р.	307,7	3	1990р.	474,7	4	1990р.	1308,2	6
			2014р.	1002,5		2014р.	2072,7		2014р.	8697,0	
			Темп приросту, %	226		Темп приросту, %	337		Темп приросту, %	565	
Інтегральний показник соціального прогресу (Ісп)	Коефіцієнт забезпечення початкової освіти (Red) (зарахування до початкової школи, %)	97% (97% - 100% - 10 балів 87-96% - 90-99% - 9 балів 78-86% - 80-89% - 8 балів 68-77% - 70-79% - 7 балів 58-67% - 60-69% - 6 балів 49-57% - 50-59% - 5 балів 39-48% - 40-49% - 4 бали 29-38% - 30-39% - 3 бали 19-28% - 20-29% - 2 бали 10-18% - 10-19% - 1 бал 0-9% - 0-9% - 0 балів)	1990р.	52,5	8	1990р.	77,5	9	1990р.	93,7	9
			2014р.	81,5		2014р.	87,7		2014р.	94,8	
			Темп приросту, %	-57		Темп приросту, %	-54		Темп приросту, %	-64	
Інтегральний показник соціального прогресу (Ісп)	Коефіцієнт дитячої смертності (Rim) (рівень смертності, молодше 5 років (на 1000 народжених живими))	Зменшення на 2/3 (67%) (67% - 100% - 10 балів 60-66% - 90-99% - 9 балів 54-59% - 80-89% - 8 балів 47-53% - 70-79% - 7 балів 40-46% - 60-69% - 6 балів 34-39% - 50-59% - 5 балів 27-33% - 40-49% - 4 бали 20-26% - 30-39% - 3 бали 13-19% - 20-29% - 2 бали 7-12% - 10-19% - 1 бал 0-9% - 0-9% - 0 балів)	1990р.	176	8	1990р.	119,3	8	1990р.	53,4	9
			2014р.	75,676		2014р.	54,5		2014р.	19,2	
			Темп приросту, %	-57		Темп приросту, %	-54		Темп приросту, %	-64	

Коефіцієнт материнської смертності (Rmm) (коефіцієнт материнської смертності (модельована оцінка, на 100 000 народжених живими))	Зменшення на ¼ (75% - 100% - 10 балів 68-74% - 90-99% - 9 балів 60-67% - 80-89% - 8 балів 53-59% - 70-79% - 7 балів 45-52% - 60-69% - 6 балів 38-44% - 50-59% - 5 балів 30-37% - 40-49% - 4 бали 23-29% - 30-39% - 3 бали 15-22% - 20-29% - 2 бали 8-14% - 10-19% - 1 бал 0-9% - 0-9% - 0 балів)	1990р.	903	6	1990р.	538	6	1990р.	101	7
		2014р.	451		2014р.	260		2014р.	42	
		Темп приросту, %	-50		Темп приросту, %	-52		Темп приросту, %	-58	
Коефіцієнт захворювань (Rd) (поширеність ВІЛ, загальна (% населення віком 15-49 років) – коефіцієнт для найменш розвинених країн; захворюваність на туберкульоз (на 100 000 осіб) – коефіцієнт для країн з доходом нижче та вище середнього)	Зменшення (зупинення) поширення (100% - 10 балів; 90-99% - 9 балів 80-89% - 8 балів 70-79% - 7 балів 60-69% - 6 балів 50-59% - 5 балів 40-49% - 4 бали 30-39% - 3 бали 20-29% - 2 бали 10-19% - 1 бал 0-9% - 0 балів)	1990р.	1,63	1 ¹	2000р.	279	1	2000р.	111	2
		2014р.	1,935		2014р.	232		2014р.	82	
		Темп приросту, %	19		Темп приросту, %	-17		Темп приросту, %	-26	
Інтегральний показник екологічної стійкості (Ies)	Збільшення покриття земельних площ лісами (100% - 10 балів; 90-99% - 9 балів 80-89% - 8 балів 70-79% - 7 балів 60-69% - 6 балів 50-59% - 5 балів 40-49% - 4 бали 30-39% - 3 бали 20-29% - 2 бали 10-19% - 1 бал 0-9% - 0 балів)	1990р.	30,6	4,4	1990р.	28,7	4,6	1990р.	35,1	4,9
		2014р.	26,9		2014р.	25,6		2014р.	34,77	
		Темп приросту, %	-12		Темп приросту, %	-11		Темп приросту, %	-1	

Коефіцієнт викидів двоокису вуглецю (Cco2e) (викиди CO2 (метричні тонни на душу населення))	Скорочення темпів викидів (100% - 10 балів; 90-99% - 9 балів 80-89% - 8 балів 70-79% - 7 балів 60-69% - 6 балів 50-59% - 5 балів 40-49% - 4 бали 30-39% - 3 бали 20-29% - 2 бали 10-19% - 1 бал 0-9% - 0 балів)	1990р.	0,15	1 ¹	1990р.	1,0	1 ¹	1990р.	3,5	1 ¹
		2014р.	0,31		2014р.	1,47		2014р.	6,6	
		Темп приросту, %	107,0		Темп приросту, %	47,0		Темп приросту, %	89,0	
Коефіцієнт використання покращених джерел питної води (Cdw) (покрощені джерела води (% населення із доступом))	Скорочення влвічі частки населення, що не використовує покращені джерела питної води, санітарно-технічні засоби (50% - 100% - 10 балів 45-49% - 90-99% - 9 балів 40-44% - 80-89% - 8 балів 35-39% - 70-79% - 7 балів 30-34% - 60-69% - 6 балів 25-29% - 50-59% - 5 балів 20-24% - 40-49% - 4 бали 15-19% - 30-39% - 3 бали 10-14% - 20-29% - 2 бали 5-9% - 10-19% - 1 бал 0-4% - 0-9% - 0 балів)	1990р.	49,6 ²	3	1990р.	30,5 ²	6	1990р.	24 ²	7
		2014р.	32 ²		2014р.	11,5 ²		2014р.	5 ²	
		Темп приросту, %	-35		Темп приросту, %	-62		Темп приросту, %	-79	
Коефіцієнт використання покращених санітарно-технічних засобів (Csf) (покрощення санітарно-гігієнічних споруд (% населення із доступом))	Скорочення темпів викидів (100% - 10 балів; 90-99% - 9 балів 80-89% - 8 балів 70-79% - 7 балів 60-69% - 6 балів 50-59% - 5 балів 40-49% - 4 бали 30-39% - 3 бали 20-29% - 2 бали 10-19% - 1 бал 0-9% - 0 балів)	1990р.	80,7 ³	2	1990р.	71 ³	6	1990р.	41 ³	10
		2014р.	63,7 ³		2014р.	48,4 ³		2014р.	20 ³	
		Темп приросту, %	-21,0		Темп приросту, %	-32		Темп приросту, %	-51	
Індикатор результативності виконання завдань ЦРТ (I_MDG_performance)		1,6	3	2,4	4	2,9	5			

*Примітки: 1 - індикатор приймається рівним одиниці за умови невиконання показника

2 - частка населення, що не використовує покращені джерела питної води

3 - частка населення, що не використовує покращені санітарно-технічні засоби

Розрахунок Індикатора глобального фінансування сталого розвитку країнами, що розвиваються (у розрізі груп країн за рівнем доходу) представлено в *табл.4.25*.

Таблиця 4.25

Розрахунок Індикатора глобального фінансування сталого розвитку

Інтегральний показник	Аналітичний показник	Найменш розвинені країни	Країни з доходом нижче середнього	Країни з доходом вище середнього
Інтегральний показник національного фінансування сталого розвитку (I_{NFSD})	Державні видатки на фінансування сталого розвитку, млрд. дол. США (GE_{sd})	66,8	597,5	1898,4
	Національні кредити, млрд. дол. США (NL_{sd})	300,73	3567,52	26246
		367,53	4255,02	28144,4
Інтегральний показник міжнародного фінансування сталого розвитку (I_{IFSD})	Офіційна допомога розвитку, млрд. дол. США (ODA)	43,9	50,9	16,9
	Міжнародні приватні трансферти, млрд. дол. США (IP_{sd})	36,2	271,1	123,7
	Міжнародні інвестиції, млрд. дол. США (II_{sd})	27,6	121,4	538,7
		107,7	443,4	678,3
Індикатор глобального фінансування сталого розвитку (I_{GFSD})	Загальний обсяг глобального фінансування сталого розвитку, млрд. дол. США	475,23	4698,06	28822,7
	Кількість населення, млн. осіб	934,2	292,7	254,1
	Обсяг глобального фінансування сталого розвитку на душу населення, дол. США	509	1605	11343

Розраховано автором за даними [180]

Слід відзначити, що при розрахунку Індикатора глобального фінансування сталого розвитку використано два інтегральних показника (I_{NFSD} , I_{IFSD}) замість трьох. При цьому розраховані інтегральні показники національного та міжнародного фінансування сталого розвитку містять тільки окремі коефіцієнти. Це пов'язано з відсутністю міжнародних статистичних даних щодо обсягу наданих грантів глобальних фондів, національних приватних трансфертів та інвестицій, міжнародних кредитів на цілі сталого розвитку в розрізі груп країн за рівнем доходу. У зв'язку з розробкою ООН стратегічних заходів щодо підвищення ефективності управління системою збору, обробки, аналізу та використання статистичної інформації у сфері

сталого розвитку, у подальшому можливим буде використання усіх інтегральних показників для більш точного визначення Індикатора глобального фінансування сталого розвитку.

Розроблена матриця залежності рівня результативності виконання завдань ЦРТ країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування програм сталого розвитку дозволяє визначати окремі країни (групи країн), що потребують значного збільшення (зменшення) міжнародними донорами обсягів зовнішньої допомоги, напрями та інструменти фінансової підтримки (рис. 4.25).

Значення показника		Рівень глобального фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, згідно з I _{GFSD}					Групи країн за рівнем доходу	
		Дуже низький (I _{GFSD} <1000 дол. США на душу населення)	Низький (I _{GFSD} <2000 - 4000 дол. США на душу населення)	Середній (I _{GFSD} <5000 - 6000 дол. США на душу населення)	Високий (I _{GFSD} <7000 - 8000 дол. США на душу населення)	Дуже високий (I _{GFSD} <9000 - 10000 дол. США на душу населення)		
Рівень результативності виконання завдань ЦРТ країнами, що розвиваються, згідно з I _{MDS} performance	Нульовий (0)	x	x	x	x	x		
	Дуже низький	1	x	x	x	x		x
		2	x	x	x	x		x
	Низький	3	Найменш розвинені країни	x	x	x		x
		4	x	Країни з доходом нижче середнього	x	x		x
	Середній	5	x	x	x	x		Країни з доходом вище середнього
		6	x	x	x	x		x
	Високий	7	x	x	x	x		x
		8	x	x	x	x		x
		9	x	x	x	x		x
Дуже високий (10)	x	x	x	x	x			

Рис. 4.25. Матриця залежності рівня результативності виконання завдань ЦРТ країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування програм сталого розвитку (розроблено автором)

За даними матриці встановлено, що найбільшу залежність рівня результативності виконання завдань ЦРТ від рівня глобального фінансування програм сталого розвитку мають найменш розвинені країни. Напрями фінансування для цієї групи країн включають, зокрема, значне збільшення зовнішньої допомоги, спрямованої на підтримку та розвиток базових секторів сталого розвитку з використанням такого інструменту як офіційна допомога розвитку (у вигляді грантів). Група країн з доходом нижче середнього (з середнім рівнем результативності виконання завдань ЦРТ і низьким рівнем глобального фінансування) займає другу позицію в матриці та потребує збільшення зовнішньої допомоги, спрямованої на фінансування базових секторів сталого розвитку з використанням офіційної допомоги розвитку у вигляді пільгових кредитів. Для країн з доходом вище середнього, рівень результативності виконання завдань ЦРТ яких є середнім, а рівень глобального фінансування сталого розвитку – дуже високим, необхідною є помірною фінансова підтримка програм сталого розвитку шляхом надання пільгових кредитів у рамках офіційної допомоги розвитку, збільшення міжнародного кредитування, інвестування.

Основними заходами щодо підвищення ефективності розподілу офіційної допомоги розвитку повинні стати:

- 1) *реформування розподілу офіційної допомоги розвитку за групами країн*. Результати розрахунку Індикатора глобального фінансування сталого розвитку, а також дані *табл.4.26*, свідчать, що найнижчі обсяги фінансових потоків серед країн, що розвиваються, спрямовано до найменш розвинених.

Так, обсяги міжнародних грошових переказів мігрантів, отриманих у найменш розвинених країнах у 2009–2014 рр. є у 7,4 та 3,5 раза менше, ніж у країнах з доходом нижче та вище середнього; обсяги прямих іноземних інвестицій – у 25 разів та 5,3 раза менше, ніж у країнах з доходом вище та нижче середнього; виручка від експорту товарів – у 23 рази та 5,3 раза менше, ніж в країнах з доходом вище та нижче середнього. Офіційна допомога розвитку становить 15 % фінансових потоків, спрямованих до найменш

розвинених країн (у країнах з доходом нижче середнього – 3,2 %, вище середнього – 0,3 %).

Таблиця 4.26

Фінансові потоки країн, що розвиваються, у 2009–2014 рр.

Фінансові потоки	Найменш розвинені країни	Країни з доходом нижче середнього	Країни з доходом вище середнього
Податкові надходження, % ВВП ¹	12,4	11,4	13,3
Міжнародні грошові перекази мігрантів, млрд. дол. США	181,8	1348,3	638,7
Прямі іноземні інвестиції, млрд. дол. США	123,4	652,4	3142,3
Офіційна допомога розвитку, млрд. дол. США	264,1	272,0	93,5
Експорт товарів, млрд. дол. США	1179,5	6207,4	27004,0

Складено автором за даними [180]

Примітки: ¹ – дані за 2009–2011 рр.

Беручи до уваги зростаючі можливості країн з доходом нижче та вище середнього в отриманні більшої кількості внутрішніх фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку та нездатність найменш розвинених країн забезпечити мінімально достатній рівень життя, значно меншу можливість отримання внутрішніх ресурсів на цілі ліквідації злиденності доцільним є спрямування офіційної допомоги розвитку тільки до найменш розвинених, а також до країн, що не мають виходу до моря, малих острівних держав, що розвиваються;

2) *більш раціональний розподіл офіційної допомоги розвитку за секторами.* Враховуючи те, що першочерговим глобальним завданням світового співтовариства є викорінення злиденності як необхідної умови сталого розвитку, надзвичайно важливим є спрямування міжнародних фінансових ресурсів на підтримку і розвиток секторів сільського господарства, водопостачання, санітарії та гігієни, охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, охорони навколишнього середовища в країнах, що розвиваються, з метою поширення доступу населення до базових послуг соціальної сфери,

інфраструктури та ліквідації злиденності. Оскільки додаткові щорічні потреби у фінансуванні базових секторів сталого розвитку в країнах, що розвиваються, становлять більше 300 млрд. дол. США (у секторі сільського господарства та продовольчої безпеки – 59 млрд. дол. США, водопостачання, санітарії та гігієни – 34 млрд. дол. США, соціального захисту – 66–95 млрд. дол. США, охорони здоров'я – 51–80 млрд. дол. США, освіти – 38 млрд. дол. США [123 , с.32; 326]), офіційна допомога розвитку повинна спрямовуватися насамперед до цих секторів. Крім цього, офіційна допомога розвитку повинна спрямовуватися на забезпечення глобальних суспільних благ (пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію, охорону здоров'я, зокрема боротьбу з інфекційними захворюваннями, збереження біорізноманіття), потреби у фінансуванні яких становлять майже 800 млрд. дол. США [123 , с.32; 326]).

3. Модернізація технологій надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку.

До основних заходів щодо модернізації технологій надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку необхідно віднести:

1) *підвищення якості офіційної допомоги розвитку.* Як вже зазначалося, одним з показників якості зовнішньої допомоги є частка грантів у загальному обсязі офіційної допомоги розвитку, яка повинна становити не менше 100 %. З метою підвищення ефективності міжнародного фінансування сталого розвитку необхідним є не тільки збільшення частки грантів у офіційній допомозі розвитку, але й кардинальне розмежування використання фінансових інструментів (грантів і кредитів) у наданні зовнішньої допомоги групам країн-реципієнтів з різним рівнем доходу. Так, найменш розвиненим країнам, що найбільше залежать від офіційної допомоги розвитку та мають найменшу можливість мобілізації національних фінансових ресурсів на цілі ліквідації злиденності та забезпечення базових потреб населення, зовнішня допомога повинна надаватися у вигляді грантів. Країнам з рівнем доходу нижче та вище середнього, які мають більше можливостей в мобілізації ресурсів на цілі сталого розвитку, доцільно надавати кредити на пільгових умовах;

2) *посилення донорами передбачуваності зовнішньої допомоги.* Збільшення донорами частки запланованої та фактично виділеної зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку сприятиме більш ефективному управлінню національними ресурсами країнами-реципієнтами (плануванню використання ресурсів, прогнозуванню витрат бюджету), використанню допомоги у сфері довгострокових ініціатив у сфері сталого розвитку, активізації зусиль країн-реципієнтів у підвищенні ступеня участі та відповідальності в програмах зовнішньої допомоги;

3) *збільшення донорами незв'язаності допомоги.* Збільшення донорами частки незв'язаної допомоги до 100% дозволить посилити її узгодженість з національними стратегіями розвитку країн-реципієнтів, скоротити їх операційні витрати, збільшити зацікавлену участь країни у використанні міжнародних фінансових ресурсів;

4) *підвищення ефективності координації допомоги.* Посилення співробітництва двосторонніх і багатосторонніх донорів з національними координуючими органами з метою узгодження підтримки національних стратегій, політики, щорічних першочергових планів дій у фінансуванні програм сталого розвитку, проведення спільного щорічного аналізу національних програм; поступовий перехід від фінансування проектів до фінансування програм, заснованих на національних рамках дій у сфері сталого розвитку, що містять опис витрат та пріоритетів, мають фактичну основу, міжсекторальний характер та ув'язуються з широкими процесами у сфері сталого розвитку, такими, як стратегії скорочення масштабів злиденності, сприятиме підвищенню ефективності міжнародного фінансування сталого розвитку;

5) *зменшення донорами фрагментації допомоги.* Фрагментація допомоги відбувається не тільки через збільшення кількості донорів, але й розширення їхньої діяльності у сфері фінансування сталого розвитку, що загалом призводить до зменшення ефективності допомоги. Так, наприклад, у 2005–2006 рр. 38 країн, що розвиваються, отримували офіційну допомогу

розвитку від 25 двосторонніх та багатосторонніх донорів кожна. У 24-х з цих країн 15 донорів надавали менше 10% сукупного обсягу допомоги, проте кожен з них вимагав від країн, що розвиваються, виконувати процедури і норми відповідно до своїх правил і стандартів [199]. У той же час деякі держави страждають від недостатньої уваги з боку співтовариства донорів і мають всього по 10 донорів.

Зменшення фрагментації допомоги передбачає сконцентрованість донорів на певних сферах сталого розвитку та визначення пріоритетів у наданні міжнародних фінансових ресурсів окремим країнам-реципієнтам. Так, наприклад, з метою підвищення ефективності зовнішньої допомоги у 2012 р. Нідерландами було прийнято рішення щодо спрямування фінансових ресурсів на вирішення глобальних питань у таких чотирьох сферах: безпека і правопорядок, продовольча безпека, забезпечення водопостачанням, репродуктивне здоров'я і права. При цьому Нідерланди скоротили перелік країн-реципієнтів двосторонньої офіційної допомоги розвитку з 33-х до 15-ти, сфокусувавшись на 6-ти найменш розвинених країнах, що залежать від офіційної допомоги розвитку; 5-ти нестабільних (уразливих) державах; 4-х країнах з доходом нижче середнього, допомога яким буде поступово скорочуватися [341].

Вирішення проблеми фрагментації допомоги потребує також зменшення кількості багатосторонніх організацій, що беруть участь у фінансуванні програм сталого розвитку. Станом на 2016 р. у сфері фінансування сталого розвитку працює більше 200 міжнародних організацій. Як свідчать дані КСР ОЕСР, двоє з п'яти існуючих взаємовідносин між донорами та реципієнтами в сфері надання багатосторонньої допомоги не є «значними» у кількісному виразі, а отже, є джерелом фрагментації допомоги (занадто велика кількість донорів, які надають занадто мало та в занадто багатьох країнах). При цьому такі незначні партнерства становлять 34 % [205].

Скорочення проліферації (поширення) багатосторонніх каналів з надання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку повинно базуватися

на принципах, запропонованих КСР ОЕСР: 1) використання існуючих каналів з їх регулюванням у разі необхідності; 2) використання нових ініціатив міжнародного співтовариства в інноваціях та реформуванні існуючих багатосторонніх систем; 3) регулярне проведення огляду багатосторонніх організацій, фондів і програм; 4) підтримка на рівні країни узгодженості між усіма донорами, у тому числі шляхом представництва в керівних органах міжнародних організацій, фондів та програм; 5) моніторинг тенденцій і прогресу щодо стримування поширення каналів на глобальному рівні; 6) інформування про результати моніторингу країн-партнерів [205]. Здійснення таких заходів дозволить зменшити кількість багатосторонніх каналів надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку шляхом консолідації без загального зменшення фінансових ресурсів;

б) *посилення взаємної підзвітності донорів і країн-реципієнтів допомоги.* Посилення взаємної підзвітності щодо співпраці у сфері сталого розвитку сприятиме наданню докладних бюджетів з своєчасною, прозорою та повною інформацією про потоки зовнішньої допомоги законодавчим органам країни та її громадянам.

4. Розвиток інформаційного забезпечення міжнародного фінансування сталого розвитку.

Інформаційне забезпечення має основоположне значення для раціонального та прозорого прийняття рішень у сфері міжнародного фінансування сталого розвитку, підвищення ефективності розробки політики на міжнародному та світовому рівнях.

Значний внесок у інформаційне забезпечення фінансування сталого розвитку здійснює добровільна багатостороння Міжнародна ініціатива щодо прозорості допомоги (МІТД), заснована на третьому Форумі високого рівня з підвищення ефективності зовнішньої допомоги (Аккра, 2008 р.). До переваг МІТД слід віднести: наявність інформаційної платформи, що дозволяє відстежувати потоки ресурсів, полегшує роботу профільних міністерств, представників громадянського суспільства щодо планування та контролю за

здійсненню заходів у сфері розвитку; можливість прямого завантаження даних МІТД в національні системи управління потоками міжнародної допомоги як одного із способів вдосконалення процедур подання даних для складання бюджетів і планування; можливість використання даних МІТД для стимулювання створення відкритих громадських порталів з питань міжнародної допомоги, що дозволяють користувачам відстежувати витрачання коштів донорів і відіграють важливу роль у підвищенні рівня підзвітності перед парламентами, організаціями громадянського суспільства та громадянами (такі портали створено у Великій Британії (Міністерством Сполученого Королівства у справах міжнародного розвитку, Швеції (Шведським агентством з міжнародного розвитку) та Нідерландах (Міністерством закордонних справ Нідерландів) [342].

Поряд з цим, слід відзначити відсутність у МІТД високоякісних, дезагрегованих даних щодо міжнародного фінансування сталого розвитку в розрізі країн-реципієнтів допомоги. З метою прийняття донорами ефективних управлінських рішень у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку необхідним є *створення єдиної міжнародної бази даних щодо фінансування сталого розвитку*, що буде містити повну інформацію в розрізі кожної країни-реципієнта допомоги:

1) сектор (підсектор), на підтримку та розвиток якого спрямовані міжнародні фінансові ресурси;

2) програми та проекти, на реалізацію яких виділено міжнародні фінансові ресурси із зазначенням конкретних даних (донор; період здійснення програми та проекту; умови надання міжнародних фінансових ресурсів; фінансові інструменти (гранти, кредити); обсяги фінансування; рівень освоєння виділених фінансових ресурсів; кредитна історія (інформація про надані кредити та дисципліну їх погашення), результати програми та проекту).

Ухвалюючи рішення щодо виділення міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку донори спиратимуться на повну інформацію про отримання зовнішньої допомоги країнами-реципієнтами у попередніх періодах

від інших донорів. Це сприятиме раціональному використанню міжнародних фінансових ресурсів, посиленню координації, скороченню фрагментарності, а отже, підвищенню ефективності зовнішньої допомоги.

Таким чином, здійснення комплексу заходів щодо удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку, а саме підвищення ефективності формування та розподілу міжнародних фінансових ресурсів, підвищення ефективності зовнішньої допомоги, поліпшення інформаційної бази даних дозволить забезпечити результативне використання фінансових ресурсів з метою досягнення цілей у цій сфері.

Висновки до розділу 4

1. Установлено, що політики США, Японії та країн-членів Європейського Союзу у сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття протягом 2000–2015 рр. характеризуються такими тенденціями та особливостями: 1) наявність в усіх країнах розроблених політик у сфері сталого розвитку, спрямованих на вирішення питань, пов'язаних з підвищенням якості життя громадян і суспільного добробуту, забезпечення екологічної стійкості; 2) досягнення значного прогресу у виконанні Цілей розвитку тисячоліття щодо розширення прав і можливостей жінок, скорочення дитячої смертності, забезпечення екологічної стійкості; 3) відсутність прогресу в досягненні цілей та завдань щодо забезпечення повної та продуктивної зайнятості та гідної роботи для всіх у США та Японії, деяких країнах ЄС, забезпечення загальної початкової освіти в США, поліпшення охорони материнства в США, боротьби з ВІЛ/СНІДом і туберкульозом в країнах – членах ЄС; 4) часткове виконання цілей щодо формування глобального партнерства з метою розвитку: збільшення чистого обсягу офіційної допомоги розвитку найменш розвинених країн, зменшення сукупного чистого обсягу офіційної допомоги.

2. Установлено, що національному фінансуванню базових секторів сталого розвитку США, Японії та країн-членів ЄС протягом 2000–2014 рр. притаманні такі тенденції та особливості: 1) пріоритетність базових секторів сталого розвитку в національному фінансуванні США, Японії та ЄС: найбільша частка бюджетних коштів спрямована до сектору соціального захисту та охорони здоров'я. Найменша частка державних коштів спрямована до сектору охорони навколишнього середовища та сільського господарства; 2) різноспрямованість тенденцій у національному фінансуванні базових секторів сталого розвитку США, Японії та ЄС: збільшення усіма країнами державних видатків до сектору соціального захисту, охорони здоров'я; зменшення США - до сектору сільського господарства, США та Японією – до сектору охорони навколишнього середовища; Японією та ЄС – до сектору освіти.

3. На основі аналізу національних політик США, ЄС і Японії у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку протягом 2000–2014 рр. установлено: 1) наявність у всіх країнах стратегічних пріоритетів і політик, що визначаються не тільки загальновизнаними на світовому рівні завданнями у сфері фінансування сталого розвитку, але й власними політичними та економічними цілями, що змінюються відповідно до глобальних викликів; 2) наявність у всіх країнах власної організаційної структури управління зовнішньою допомогою.

4. Аналіз надання США, Японією та країнами ЄС зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку країн, що розвиваються, дозволив установити: 1) різноспрямованість тенденцій у наданні країнами офіційної допомоги розвитку (зростання обсягів допомоги США, найбільшими донорами з країн ЄС; зниження – Японією); 2) пріоритетність регіонів у розподілі ресурсів, спрямованих на фінансування програм сталого розвитку (найбільша частка допомоги США та Японії спрямована до Азії, ЄС – до Африки); 3) наявність однакових основних країн-реципієнтів допомоги, що отримують найбільшу частку фінансових ресурсів США, ЄС і Японії (Ірак, Афганістан, В'єтнам, Пакистан, Демократична Республіка Конго, Ефіопія, Танзанія); 4) розбіжність у

фінансуванні США, ЄС і Японією базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються (спрямування США найбільшої частки допомоги до сектору охорони здоров'я, ЄС – освіти, Японії - водопостачання, санітарії та гігієни); 5) різноспрямованість тенденцій у фінансуванні базових секторів сталого розвитку (збільшення США фінансування сектору водопостачання, санітарії та гігієни, охорони навколишнього середовища, ЄС – охорони навколишнього середовища, водопостачання, санітарії та гігієни, сільського господарства, Японією – охорони здоров'я, сільського господарства; зменшення США фінансування сільського господарства, Японією – водопостачання, санітарії та гігієни, охорони навколишнього середовища).

5. Установлено нерівномірність прогресу в підвищенні якості та ефективності офіційної допомоги розвитку США, ЄС і Японії. Найкращі показники якості офіційної допомоги розвитку, що визначається часткою грантів і грант-елементу в загальному обсязі допомоги, мають США, найнижчі – Японія. Найкращі показники ефективності офіційної допомоги розвитку, що визначаються часткою незв'язаної допомоги, має Японія, найнижчі – США. Спостерігається зниження Японією частки незв'язаної допомоги, збільшення – США.

6. Визначено залежність рівня результативності виконання Цілей розвитку тисячоліття країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування сталого розвитку на основі використання запропонованих індикаторів, а саме Індикатору результативності виконання завдань Цілей розвитку тисячоліття (базується на соціально-економічних і екологічних показниках) та Індикатору глобального фінансування сталого розвитку (середня величина трьох інтегральних показників, що характеризують рівень національного, міжнародного та світового фінансування та визначаються на основі даних щодо здійснення державних видатків на фінансування базових секторів сталого розвитку, залучення інвестицій, надання офіційної допомоги розвитку, кредитів, приватних трансфертів, грантів глобальних фондів), що дає змогу підвищувати ефективність управлінських рішень при виборі напрямів, механізмів та інструментів фінансування програм сталого розвитку.

7. Розроблено концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку, що охоплюють: 1) підвищення ефективності процесів формування міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку шляхом приєднання розвинених країн і країн з трансформаційною економікою до міжнародних ініціатив з інноваційного фінансування сталого розвитку, збільшення обсягу грошових надходжень від емігрантів; 2) удосконалення механізму розподілу міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку за групами країн шляхом реформування розподілу офіційної допомоги розвитку за групами країн (надання допомоги найменш розвиненим країнам і тим, що не мають виходу до моря, малим острівним державам), більш раціонального розподілу офіційної допомоги розвитку за секторами (надання допомоги на підтримку базових секторів сталого розвитку та забезпечення глобальних суспільних благ); 3) модернізація технологій надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку шляхом підвищення якості офіційної допомоги розвитку (надання допомоги найменш розвиненим країнам у вигляді грантів, країнам з доходом нижче та вище середнього – у вигляді пільгових кредитів), посилення передбачуваності, збільшення незв'язаності, посилення координації, зменшення фрагментації зовнішньої допомоги та посилення взаємної підзвітності донорів і країн-реципієнтів; 4) розвиток інформаційного забезпечення міжнародного фінансування сталого розвитку шляхом створення єдиної міжнародної бази даних щодо фінансування сталого розвитку з повною інформацією в розрізі кожної країни-реципієнта зовнішньої допомоги за весь період її співробітництва з донорами.

Основні результати проведеного дослідження опубліковані в працях [312; 323; 324; 325; 327; 337; 339].

РОЗДІЛ 5

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

5.1. Політики України у сфері сталого розвитку

Вирішення глобальних та загальносуспільних проблем, пов'язаних з забезпеченням економічного зростання, соціального розвитку, створенням безпечних умов для життя людини та відновленням навколишнього природного середовища є надзвичайно важливим для України. Протягом багатьох років політика України у сфері сталого розвитку спрямована на ліквідацію бідності, впровадження моделей сталого виробництва та споживання, спрямованих на забезпечення життєдіяльності людства, охорону і раціональне використання природних ресурсів, оптимізацію ресурсної бази економічного та соціального розвитку.

Для оцінки національної політики України в сфері сталого розвитку проведено аналіз політик у сфері сталого розвитку, виконання Цілей розвитку тисячоліття, інституційного забезпечення національного фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні (нормативно-правові акти у сфері фінансування базових секторів сталого розвитку; механізми національного фінансування базових секторів сталого розвитку), обсягів національного фінансування базових секторів сталого розвитку, відповідності показників національного фінансування базових секторів сталого розвитку цільовим показникам, установленим на міжнародному рівні.

Політики у сфері сталого розвитку.

1992 року Україна, як і інші країни світу, взяла на себе зобов'язання підтримувати цілі, визначені в Порядку денному на XXI століття Конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро [343]. Згідно з

Порядком денним на XXI століття уряд України повинен був прийняти національну стратегію сталого розвитку, що забезпечує узгодженість різних секторальних економічних, соціальних та екологічних політик і планів, що реалізуються в країні. Необхідним було завершення до 1994 р., огляду потреб України у сфері створення потенціалу та можливостей з метою розробки національної стратегії сталого розвитку та представлення інформації до ООН [343, с. 480–481]. Однією з найважливіших передумов забезпечення прийняття національної стратегії сталого розвитку України стала розробка концепції сталого розвитку на національному рівні, утім, спроби її затвердження на законодавчому рівні виявилися безрезультатними (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Ініціативи щодо впровадження концепції сталого розвитку України

Запропонований офіційний документ	Ініціатори (розробники)	Результат
1. Проект Закону «Про Концепцію сталого розвитку України» від 25.04.2001 р. № 3234	Ю.І.Єхануров, Кабінет Міністрів України	Не прийнято Верховною Радою України (не набрав голосів)
2. Проект Закону «Про Концепцію сталого розвитку України» від 19.12.2001 р. № 3234-1 [344]	Ю.І.Самойленко, народний депутат України III скликання, В.Б.Хазан, народний депутат України, III скликання	Результат не вказано
3. Проект Постанови Верховної Ради України «Про Концепцію переходу України до сталого розвитку» від 02.07.2004 р. № 5749 [345]	В.І.Ландик, народний депутат України IV скл., С.В.Семенець, народний депутат України I-VII скликань, Т.М.Яхеєва, народний депутат України I-VII скликань	Питання розглянуто, проект не підтримано
4. Проект Концепції переходу України до сталого розвитку, 2006 р. [63]	Інститут проблем природокористування та екології НАН України (НАНУ) (А.Г.Шапар, С.З.Поліщук, П.І.Копач, М.А.Ємець, В.Б.Хазан, О.К.Тяпкін), Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАНУ (Б.В.Буркинський, С.К.Харічков)	Направлено до Верховної Ради України, Кабінету міністрів України. Не дійшов до стадії проектів
5. Проект Концепції переходу України до сталого розвитку, 2012 р. [346]	Інститут географії НАНУ, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ, Інститут проблем природокористування та екології НАНУ, Науково-дослідний інститут сталого розвитку та природокористування НАНУ, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління Мінприроди України, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Сумський державний університет, Українське товариство охорони природи, Всеукраїнська екологічна ліга	Направлено до КМУ. Не дійшов до стадії проектів

Зупиняючись на останньому з запропонованих проектів концепцій сталого розвитку - Концепції переходу України на засади сталого розвитку, яка була опрацьована в Національній академії наук України в 2006 р. та оновлена у 2012 р., необхідно відзначити її основні засади. Так, проект Концепції визначає цілісну систему поглядів на подальші шляхи взаємоінтегрованого гуманітарного, соціального, економічного та екологічного розвитку країни, правові засади, принципи, цілі та першочергові завдання щодо переходу країни до сталого [346]. Відповідно до Концепції перехід України до сталого розвитку передбачається здійснити шляхом досягнення таких 9-ти цілей: 1) припинення деградації довкілля та перехід до збалансованого природокористування; 2) формування нової моделі економіки на засадах невиснажливого відновлювального природокористування; 3) поліпшення якості життя населення України; 4) формування суспільної свідомості, світогляду населення України на засадах сталого розвитку; 5) формування нормативно-правової та інституційної бази забезпечення сталого розвитку; 6) збереження національних цінностей і традицій природокористування; 7) захист національних інтересів України в процесі глобалізації; 8) забезпечення участі всіх заінтересованих сторін у формуванні та реалізації політики сталого розвитку; 9) формування та впровадження регіональної політики сталого розвитку [346]. Концепція також визначає види механізмів переходу до сталого розвитку, що включають регулюючі, правові, фінансові механізми державного регулювання, економіко-виробничі, соціально-економічні, соціальні світоглядні, наукові й освітянські [346].

Основні проблеми прийняття концепції сталого розвитку пояснюються проходженням Україною складних трансформаційних процесів, що «співпадали в часі із швидкою зміною політичних сил, які змінювали при владі одна одну, періодом, коли за гостротою політичної боротьби, змагань різних політико-економічних угруповань, сил, що знаходились при владі, питання сталого розвитку не мали не тільки пріоритетного, але й просто принципового значення» [347, с. 8]. Незважаючи на спроби наукового співтовариства

протягом багатьох років розробити та впровадити концепцію сталого розвитку України, проблема залишається актуальною та невирішеною. Поряд з цим в Україні існує потужна база нормативно-правового забезпечення політик у сфері сталого розвитку. Реалізація політики України у сфері сталого розвитку здійснюється на основі таких концепцій, стратегій та програм:

- Концепція сталого розвитку населених пунктів (1999 р.) – визначає основні напрями державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів, правові та економічні шляхи їх реалізації. Концепція є основою для розроблення відповідних нормативно-правових актів і програм соціально-економічного розвитку населених пунктів, забезпечення скоординованої діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з розв'язання практичних завдань на державному, регіональному і місцевому рівні та розрахована на довгостроковий період (15–20 років) [348];

– «Стратегія подолання бідності» до 2010 р. (2001 р.) – визначила основні напрями проведення політики подолання бідності (створення економічно-правових умов для збільшення доходів і зростання економічної активності працездатних громадян; підвищення ефективності соціальної підтримки найбільш уразливих груп населення шляхом реформування системи соціального захисту); необхідність поєднання політики подолання бідності з політикою становлення середнього класу [349];

– «Комплексна програма реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003–2015 рр.» (2003 р.) – визначала стратегію і шляхи розв'язання глобальних та загальносупільних проблем в Україні з метою забезпечення сталого розвитку. Основні завдання програми включали ліквідацію бідності, впровадження моделей сталого виробництва та споживання, спрямованих на забезпечення життєдіяльності людства, охорону і раціональне використання природних ресурсів, оптимізацію ресурсної бази економічного та соціального розвитку [350];

– «Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 р.» (2007 р.) – визначає мету, основні цілі й завдання, інструменти, механізм реалізації національної екологічної політики [351];

– «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 р. (2010 р.) – визначає мету, що полягає у стабілізації і поліпшенні стану навколишнього середовища шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України, принципи, стратегічні цілі та завдання, інструменти та етапи реалізації національної екологічної політики [352];

– «Державна цільова соціальна програма подолання та запобігання бідності на період до 2015 р.» (2011 р.) – визначила такі напрями розв'язання проблеми бідності: 1) відновлення виробництва та стимулювання економічного зростання; 2) сприяння зайнятості населення та розвитку ринку праці; 3) удосконалення механізму оплати праці та соціального діалогу як основних чинників створення умов для гідної праці; 4) розвиток системи соціального страхування; 5) удосконалення пенсійної системи; 6) реформування системи соціального захисту; 7) соціальна підтримка сімей, дітей та молоді; 8) поліпшення медичного обслуговування населення; 9) удосконалення методологічних підходів до оцінки бідності та проведення моніторингу ефективності виконання програми [353];

– «Стратегія подолання бідності» (2016 р.) – визначає основні напрями (розширення доступу до продуктивної зайнятості, сприяння зростанню доходів населення від зайнятості та виплат у системі державного соціального страхування для забезпечення умов гідної праці; запобігання бідності та соціальному відчуженню серед внутрішньо переміщених осіб), завдання, шляхи очікувані результати та показники реалізації стратегії до 2020 р. [354].

Окремої уваги заслуговує «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка була ухвалена Указом Президента України у 2015 р. [355], незважаючи на відсутність затвердженої на законодавчому рівні концепції сталого розвитку. Ця стратегія визначає мету, що полягає у впровадженні в Україні

європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі; вектори руху, що включають вектор розвитку (забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя), безпеки (забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності), відповідальності (забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг у державному та приватному секторах), гордості (забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт); дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України [355].

Поряд з цим, слід відзначити, що «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» є занадто узагальненою: вона не розкриває проблему досягнення сталого розвитку, яка потребує розв'язання, не визначає Цілі сталого розвитку України, в основі яких повинні лежати Цілі розвитку тисячоліття, не встановлює завдання і конкретні індикатори економічного зростання, соціальної інтеграції та охорони навколишнього середовища, очікувані результати реалізації стратегії, шляхи її реалізації, фінансове забезпечення (табл. 5.2).

У зв'язку з цим, необхідним є внесення поправок до «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Введення до «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» конкретних завдань, ключових індикаторів сталого розвитку, адаптованих для України, їх цільових значень буде відігравати надзвичайно важливу роль для досягнення та контролю результатів її реалізації.

Таблиця 5.2

Основні аспекти Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»

Вектори розвитку	Першочергові пріоритети реалізації Стратегії	Стратегічні індикатори реалізації Стратегії
Розвиток	<p>Дерегуляція та розвиток підприємництва; Програма розвитку малого та середнього бізнесу; Податкова реформа; Реформа захисту економічної конкуренції; Реформа корпоративного права; Реформа фінансового сектору; Реформа ринку капіталу; Реформа сфери трудових відносин; Реформа транспортної інфраструктури; Реформа телекомунікаційної інфраструктури; Програма участі в транс'європейських мережах; Реформа державної митної справи та інтеграція в митну спільноту Європейського Союзу; Реформа монетарної політики; Програма розвитку українського експорту; Реформа енергетики; Програма енергоефективності; Реформа сільського господарства та рибальства; Земельна реформа; Реформа житлово-комунального господарства; Реформа статистики; Програма залучення інвестицій; Реформа дипломатичної служби; Реформа у сфері здійснення державних закупівель; Реформа державного фінансового контролю та бюджетних відносин; Реформа державної служби та оптимізація системи державних органів; Реформа управління державною власністю</p>	<p>1) у рейтингу Світового банку «Doing Business» Україна посідає місце серед перших 30 позицій; 2) кредитний рейтинг України - Рейтинг за зобов'язаннями в іноземній валюті за шкалою рейтингового агентства Standard and Poors - становитиме не нижче інвестиційної категорії «BBB»; 3) за глобальним індексом конкурентоспроможності, який розраховує Всесвітній Економічний Форум (WEF), Україна увійде до 40 кращих держав світу; 4) ВВП (за паритетом купівельної спроможності) у розрахунку на одну особу, який розраховує Світовий банк, підвищиться до 16000 дол. США; 5) чисті надходження прямих іноземних інвестицій за період 2015 - 2020 рр. за даними Світового банку складуть понад 40 млрд дол. США; 6) максимальне відношення дефіциту державного бюджету до ВВП за розрахунками МВФ не перевищуватиме 3%; 7) максимальне відношення загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу до ВВП за розрахунками МВФ не перевищуватиме 60% (відповідно до Маастрихтських критеріїв конвергенції); 8) енергоемність ВВП складе 0,2 т нафтового еквівалента на 1000 дол. США ВВП за даними Міжнародного енергетичного агентства; 9) витрати на національну безпеку і оборону становитимуть не менше 3% від ВВП; 10) чисельність професійних військових на 1000 населення збільшиться із 2,8 до 5,6 осіб за розрахунками Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру; 11) за індексом сприйняття корупції, який розраховує Transparency International, Україна увійде до 50 кращих держав світу;</p>
Безпека	<p>Реформа системи національної безпеки та оборони; Реформа оборонно-промислового комплексу; Судова реформа; Оновлення влади та антикорупційна реформа; Програма електронного урядування; Реформа правоохоронної системи; Програма енергонезалежності; Реформа захисту інтелектуальної власності; Програма збереження навколишнього природного середовища;</p>	<p>12) за результатами опитування рівень довіри експертного середовища (адвокати, юристи) до суду становитиме 70%; 13) за результатами загальнонаціонального опитування рівень довіри громадян до органів правопорядку становитиме 70 %; 14) оновлення кадрового складу державних службовців у правоохоронних органах, судах, інших державних органах на 70 %; 15) ліміт частки одного постачальника в загальному обсязі закупівель будь-якого з енергоресурсів складатиме не більше 30 %;</p>

Продовження табл. 5.2

Відповідальність	<p>Децентралізація та реформа державного управління; Реформа регіональної політики; Програма національної єдності та підтримки національних меншин; Конституційна реформа; Реформа виборчого законодавства; Реформа системи соціального захисту; Пенсійна реформа; Реформа системи охорони здоров'я; Реформа у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів; Реформа у сфері захисту прав споживачів; Програма популяризації фізичної культури та спорту; Програма здорового способу життя та довголіття; Реформа освіти; Програма розвитку для дітей та юнацтва</p>	<p>16) середня тривалість життя людини за розрахунками Світового банку підвищиться на 3 роки; 17) питома вага місцевих бюджетів становитиме не менше 65% у зведеному бюджеті держави; 18) частка проникнення широкосмугового Інтернету за даними Світового банку складатиме 25 абонентів на 100 осіб; 19) 75% випускників загальноосвітніх навчальних закладів володітимуть щонайменше двома іноземними мовами, що підтверджуватиметься міжнародними сертифікатами; 20) Україна візьме участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA та увійде до 50 кращих держав - учасниць такого дослідження; 21) Україна разом із Світовим банком розробить показник добробуту громадян, визначиться з його цільовим значенням та проводитиме моніторинг змін такого показника; 22) за результатами загальнонаціонального опитування 90% громадян України відчуватимуть гордість за свою державу; 23) під час участі у XXXII літніх Олімпійських іграх Україна завоює щонайменше 35 медалей; 24) за глобальним індексом конкурентоспроможності у боротьбі за таланти, який розраховує одна з провідних світових бізнес-шкіл INSEAD), Україна увійде до 30 кращих держав світу; 25) 20 фільмів українського виробництва вийдуть у широкий прокат у 2020 р.</p>
Гордість	<p>Програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі; Програма створення бренду "Україна"; Реформа нагородної справи; Програма розвитку інновацій; Розвиток інформаційного суспільства та медіа; Реформа державної політики у сфері науки та досліджень; Українська космічна програма; Програма розвитку туризму; Реформа державної політики у сфері культури; Програма розвитку національного кіновиробництва; Програма розвитку національної видавничої справи; Реформа державної політики у сфері спорту; Програма залучення талантів.</p>	

Складено автором на основі [355]

Аналіз виконання Цілей розвитку тисячоліття.

Досягнення Україною Цілей розвитку тисячоліття, адаптованих з урахуванням специфіки національного розвитку, передбачало виконання 15-ти завдань, моніторинг прогресу за якими здійснювався за допомогою 33-х індикаторів. Аналіз виконання Цілей розвитку тисячоліття, установлених для України, проведено в розрізі основних завдань і показників (табл.5.3).

Таблиця 5.3

Показники досягнення Україною Цілей розвитку тисячоліття

Цілі, завдання, показники	Рік	Показник досягнення
<i>Ціль 1. Подолання бідності</i>		
<i>Завдання 1а: ліквідувати до 2015 р. бідність за критерієм 5,05 дол. США на добу за паритетом купівельної спроможності; завдання 1в: скоротити питому вагу бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25% за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та працюючих); завдання 1с: зменшити в десять разів до 2015 р. питому вагу населення, чие споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму</i>		
Частка населення, чие добове споживання є нижчим за 5,05 дол. США за паритетом купівельної спроможності, %	2005	9,0
	2015	0,5
	зміни, %	-1700
Частка бідного населення за національним критерієм, %	2000	26,4
	2015	25,0
	зміни, %	-5,6
Частка населення, чие споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму, %	2000	71,2
	2015	7,0
	зміни, %	-917
<i>Ціль 2. Забезпечення якісної освіти впродовж життя</i>		
<i>Завдання 2а: підвищити рівень охоплення освітою; завдання 2.в: підвищити якість освіти</i>		
Чистий показник охоплення дітей повною загальною середньою освітою, %	2000	97,7
	2015	99,9
	зміни, %	2,3
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, які мають підключення до Інтернету, % ²	2008	44
	2015	90
	зміни, %	105
<i>Ціль 3. Забезпечення гендерної рівності</i>		
<i>Завдання 3.А: забезпечити гендерне співвідношення на рівні не менше 30% до 70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади; Завдання 3.В: скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків</i>		
Гендерне співвідношення серед депутатів Верховної Ради України, чис. жін. / чис. чол.	2000	8/92
	2015	30/70
	зміни, %	275
Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок та середнього рівня заробітної плати чоловіків, %	2000	70,9
	2015	86,0
	зміни, %	21,3
<i>Ціль 4. Скорочення дитячої смертності.</i>		
<i>Завдання 4.А: зменшити рівень смертності дітей віком до 5 років на чверть</i>		
Рівень смертності дітей віком до 5 років, кількість померлих дітей відповідного віку на 1000 народжених живими	2000	15,6
	2015	11,0
	зміни, %	-29,5
<i>Ціль 5. Поліпшення охорони материнства.</i>		
<i>Завдання 5.А: зменшити наполовину рівень материнської смертності</i>		
Рівень материнської смертності, кількість материнських смертей на 100 тис. народжених живими	2005	17,6
	2015	13,0
	зміни, %	-35,4
<i>Ціль 6. Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів</i>		
<i>Завдання 6.А: зменшити на 13% темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу; завдання 6.В: зменшити на 20% рівень захворюваності на туберкульоз (порівняно з 2005 р.)</i>		
Темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу, %	2001	+11,6
	2015	+4
	зміни, %	-190
Кількість осіб з уперше встановленим діагнозом туберкульозу (у тому числі органів дихання) на 100 тис. населення	2000	60,4
	2015	67,5
	зміни, %	11,8

Продовження табл. 5.3

Цілі, завдання, показники	Рік	Показник досягнення
<i>Ціль 7. Сталий розвиток довкілля</i>		
<i>Завдання 7.A: збільшити до 2015 р. частку населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, зокрема до 90 % – міського населення та до 30 % – сільського населення; завдання 7.B: стабілізувати до 2020 р. викиди парникових газів на рівні, нижчому на 20 % за рівень 1990 р.; завдання 7.C: стабілізувати до 2015 р. забруднення водних об'єктів. Стабілізувати на рівні 8500 млн куб. м на рік обсяг скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти; завдання 7.D: збільшити до 2015 р. лісистість території України до 16,1 % та площу природоохоронних територій.</i>		
Частка населення міських поселень, яке має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості міського населення	2001	88
	2015	90
	зміни, %	2,3
Частка сільського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості сільського населення	2004	26
	2015	30
	зміни, %	15,4
Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення, млн. тонн на рік	2001	4,05
	2015	4,70
	зміни, %	16,0
Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від пересувних джерел забруднення, млн. тонн на рік	2001	1,99
	2015	3,20
	зміни, %	61
Обсяг скидів зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн. куб. м на рік	2001	10136
	2015	8500
	зміни, %	-16
Лісистість територій, відношення площі земель, вкритих лісовою рослинністю, до загальної площі території України, %	2001	15,6
	2015	16,1
	зміни, %	3,2

Складено автором на основі [356]

Примітки: ¹ – дані за 2015 р. є прогнозно-розрахунковими

² – до 2008 р. дані щодо підключення шкіл до Інтернету не відстежувалися

Ціль 1. Подолання бідності.

Завдання щодо подолання бідності в Україні полягали у: 1) ліквідації до 2015 р. бідності за критерієм 5,05 дол. США на добу за паритетом купівельної спроможності; 2) скороченні питомої ваги бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25 % за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та працюючих; 3) зменшенні в 10 разів до 2015 р. питомої ваги населення, чие споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму. Як свідчать дані табл. 5.2, протягом 2000–2015 рр. частка населення України, чие добове споживання є нижчим за 5,05 дол. США, зменшилась у 18 разів; частка бідного населення за національним критерієм зменшилась у 1,1 раза (частка бідних серед дітей – у 1,2 раза, серед працюючих осіб – у 1,4 раза) та становила

25 %; частка населення, чиє споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму скоротилася у 10 разів. Поряд з цим, слід зазначити, що, незважаючи на виконання Україною поставлених завдань, проблема подолання бідності залишається актуальною.

Попри значний потенціал України, що включає високоосвічену робочу силу, якісну систему освіти, багаті природні ресурси, унікальне географічне розташування й досить розвинену промислову базу, Україна є однією з найбідніших країн у Європі: майже чверть населення живе за національно встановленою межею бідності, кожен п'ятий працюючий є бідним (20 %), кожна третя сім'я з дітьми є бідною (32,6 %) [357].

Основними перешкодами на шляху досягнення цілей щодо подолання бідності в Україні стали світова фінансова криза, що позначилася на показниках економічного розвитку, на рівні життя та бідності населення з 2009 р.; прорахунки державної політики післякризового періоду 2010–2012 рр., які призвели до стагнаційних процесів в економіці та рівні життя, що в 2013 р. стали стрімко посилюватися; поглиблення економічної кризи внаслідок воєнних дій у 2014–2015 рр., що вплинуло на скорочення купівельної спроможності доходів населення та зростання масштабів абсолютної бідності [356]. Слід відзначити негативний вплив збройного конфлікту на сході України на рівень добробуту населення, соціальні та економічні умови розвитку Луганської та Донецької областей і соціальну структуру країни та виникнення нових уразливих груп населення. Близько 5,2 млн. осіб проживали в регіонах, постраждалих від конфлікту на сході, з яких до 4 млн. безпосередньо постраждали від конфлікту, близько 15 тис. – поранені, понад 1,7 млн. осіб – зареєстровані як внутрішньо переміщені [354].

Ціль 2. Забезпечення якісної освіти впродовж життя.

З метою забезпечення якісної освіти впродовж життя Україні необхідно було виконати завдання щодо підвищення рівня охоплення освітою та якості освіти. Протягом 2000–2015 рр. чистий показник охоплення дітей повною загальною середньою освітою в Україні збільшився у 1,02 раза. Кількість

загальноосвітніх навчальних закладів України, які мають підключення до Інтернету, збільшилась протягом 2008–2015 рр. у 2 рази, що свідчить про підвищення якості освіти.

Ціль 3. Забезпечення гендерної рівності.

Завдання щодо забезпечення гендерної рівності в Україні включали: 1) забезпечення гендерного співвідношення на рівні не менше 30 % до 70 % тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади; 2) скорочення наполовину розриву в доходах жінок і чоловіків. Протягом 2000–2015 рр. співвідношення чисельності жінок до чисельності чоловіків серед депутатів Верховної Ради України збільшилось майже в 4 рази та становило 30/70, що свідчить про виконання цього завдання. Результати виконання другого завдання щодо забезпечення гендерної рівності є негативними: розрив у доходах жінок і чоловіків в Україні не тільки не скоротився наполовину, але й збільшився протягом 2000–2015 рр. у 1,2 раза.

Ціль 4. Зменшення дитячої смертності.

Аналізуючи виконання Україною завдання щодо зменшення на чверть дитячої смертності, необхідно відзначити, що, незважаючи на скорочення рівня смертності дітей віком до 5-ти років протягом 2000–2015 рр. у 1,4 раза, цей показник є дуже високим в Україні. Станом на 2015 р. в Україні рівень смертності дітей до 5-ти років становив 11%, при цьому, наприклад, у країнах Європейського Союзу цей показник коливається від 3 % до 4 %.

Ціль 5. Поліпшення здоров'я матерів.

Завдання щодо поліпшення здоров'я матерів в Україні полягало у зменшенні наполовину рівня материнської смертності. Попри те, що протягом 2005–2015 рр. рівень материнської смертності в Україні зменшився у 1,4 раза, завдання виконано тільки на 70 %.

Ціль 6. Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів.

Виконання цілі щодо обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів в Україні

передбачало зменшення на 13 % темпів поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та на 20 % – рівня захворюваності на туберкульоз (порівняно з 2005 р.). Як свідчать дані *табл.*, протягом 2001–2015 рр. темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні знизились у 3 рази. Поряд з цим протягом 2000–2015 рр. у 1,1 раза збільшилась кількість осіб з уперше встановленим діагнозом туберкульозу, що свідчить про погіршення результатів у сфері боротьби з цим захворюванням.

Ціль 7. Сталий розвиток довкілля.

Основні завдання щодо забезпечення сталого розвитку довкілля в Україні включали: 1) збільшення до 2015 р. частки населення, яке має доступ до централізованого водопостачання (до 90 % – міського населення, 30 % – сільського населення); 2) стабілізація до 2020 р. викидів парникових газів на рівні, нижчому на 20 % за рівень 1990 р.; 3) стабілізація до 2015 р. забруднення водних об'єктів; стабілізація на рівні 8500 млн. куб. м на рік обсяг скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти; 4) збільшення до 2015 р. лісистості території України до 16,1 % та площі природоохоронних територій.

Результати виконання цих завдань Україною є неоднозначними. Так, протягом 2001–2015 рр. збільшилась у 1,02 раза і становила 90 % частка населення міських поселень України, яке має доступ до централізованого водопостачання; протягом 2004–2015 рр. збільшилась у 1,2 раза і становила 30 % частка сільського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання; протягом 2001–2015 рр. збільшилась лісистість територій з 15,6 % до 16,1 %, зменшився обсяг скидів зворотних вод у поверхневі водні у 1,2 раза. Поряд з цим протягом 2001–2015 рр. відбулося збільшення обсягів шкідливих викидів в атмосферу: у 1,2 раза – від стаціонарних джерел забруднення (основними забруднювачами атмосферного повітря в Україні є підприємства переробної і добувної промисловості та підприємства електро- і теплоенергетики), у 1,6 раза – від пересувних джерел забруднення.

Отже, аналіз досягнення Україною Цілей розвитку тисячоліття протягом 2000–2015 рр. дозволяє зробити висновки про виконання завдання щодо подолання бідності (частка населення України, чиє добове споживання є нижчим

за 5,05 дол. США, зменшилась у 18 разів; частка бідного населення за національним критерієм зменшилася у 1,1 раза та становила 25 %; частка населення, чиє споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму скоротилася у 10 разів), забезпечення якісної освіти впродовж життя (чистий показник охоплення дітей повною загальною середньою освітою збільшився у 1,02 раза, кількість загальноосвітніх навчальних закладів, які мають підключення до Інтернету, збільшилась у 2 рази), забезпечення гендерної рівності у представницьких органах влади (співвідношення чисельності жінок до чисельності чоловіків серед депутатів Верховної Ради України збільшилось майже в 4 рази та становило 30/70), скорочення дитячої смертності (рівень смертності дітей віком до 5-ти років зменшився у 1,4 раза); обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів (темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні знизились у 3 рази), забезпечення сталого розвитку довкілля (частка населення міських поселень України, яке має доступ до централізованого водопостачання, збільшилась у 1,02 раза та становила 90%, частка сільського населення – збільшилась у 1,2 раза і становила 30%, лісистість територій збільшилась з 15,6 % до 16,1 %, обсяг скидів зворотних вод у поверхневі водні зменшився у 1,2 раза).

Поряд з цим залишаються невиконаними завдання щодо забезпечення гендерної рівності (збільшився розрив у доходах жінок і чоловіків в Україні протягом 2000–2015 рр. у 1,2 раза), поліпшення здоров'я матерів в Україні (незважаючи на те, що рівень материнської смертності зменшився у 1,4 раза, завдання виконано тільки на 70 %), обмеження поширення туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення його масштабу (збільшилась кількість осіб з уперше встановленим діагнозом туберкульозу у 1,1 раза), забезпечення сталого розвитку довкілля, а саме стабілізації викидів парникових газів (збільшились обсяги шкідливих викидів в атмосферу: від стаціонарних джерел забруднення – у 1,2 раза, від пересувних джерел забруднення – у 1,6 раза).

Інституційне забезпечення національного державного фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні (нормативно-правові акти у

сфері фінансування базових секторів сталого розвитку; механізми національного фінансування базових секторів сталого розвитку).

Нормативно-правові акти у сфері фінансування базових секторів сталого розвитку.

Основними нормативно-правовими актами у сфері фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні є:

– Бюджетний кодекс України, що визначає бюджетну систему України та основи бюджетного процесу, міжбюджетні відносини, контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства [358];

– Закон України «Про державний бюджет України», який щорічно визначає доходи та видатки державного бюджету, затверджує бюджетні призначення головним розпорядникам коштів державного бюджету України у розрізі відповідальних виконавців за бюджетними програмами, розподіл видатків на централізовані заходи між адміністративно-територіальними одиницями [359];

– Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України», у якому визначаються основи державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення [360];

– Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», який визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні [361];

– Закон України «Про освіту», який визначає державну політику в сфері освіти, фінансово-господарську діяльність навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти [362];

– Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який визначає завдання законодавства про охорону навколишнього природного середовища, основні принципи охорони навколишнього природного

середовища, державні цільові та інші екологічні програми, повноваження органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища (у тому числі фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища) [363].

Перелік основних нормативно-правових актів у сфері фінансування соціального захисту і соціального забезпечення охоплює більше 40 законодавчих актів.

Механізми національного фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні.

Основними державними органами, що займаються питаннями реалізації політики у базових секторах сталого розвитку в Україні є: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, профільні міністерства.

Сектор сільського господарства.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади України, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, державну політику у сферах сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави є Міністерство аграрної політики та продовольства України [364].

Державне фінансування сільськогосподарського сектору в Україні здійснюється за такими напрямками:

1) дотації на виробництво (дотації державного і місцевих бюджетів на утримання маточного поголів'я тварин, посівів стратегічно важливих видів сільськогосподарських культур [365];

2) фінансово-кредитна підтримка. Відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [366] з 2012 р. сільськогосподарським товаровиробникам надаються кошти з державного бюджету у вигляді субсидій для оплати частини страхового платежу (страхової премії), нарахованого за договором страхування, що дозволяє товаровиробникам знизити витрати на страхування сільськогосподарської продукції.

Як зафіксовано у ст.13 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», фінансова підтримка суб'єктів господарювання агропромислового комплексу здійснюється також через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів. Здешевлення кредитів здійснюється в режимі кредитної субсидії та полягає у субсидуванні частини плати (процентів) за використання кредитів, наданих банками в національній та іноземній валюті. Компенсація лізингових платежів полягає у частковому відшкодуванні сплачених суб'єктами господарювання агропромислового комплексу лізингових платежів за придбані техніку та/або обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу [367].

Розмір кредитної ставки, що компенсується, максимальний розмір кредитної ставки за залученими кредитами, а також порядок компенсації лізингових платежів визначаються Постановою КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів» від 11.08.2010 р. [368];

Стратегічним планом реформування аграрного сектору «3+5», розробленим та взятим до виконання Міністерством аграрної політики та продовольства України, передбачено створення умов для розвитку дрібних фермерських господарств та стимулювання виготовлення продукції з доданою вартістю. Стратегічний план включає фінансову підтримку дрібних виробників за рахунок компенсації кредитних ставок, створення фонду підтримки малих сільськогосподарських виробників, розвиток страхування, субсидування дрібних фермерів та інші програми стимулювання розвитку окремих напрямів [369]. Покращення доступу вітчизняного агробізнесу до фінансування та умов фінансування для всіх зацікавлених сторін з використанням кращих європейських та міжнародних практик передбачено Єдиною комплексною стратегією та планом дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 рр. [370] (табл. 5.4).

Таблиця 5.4

**Основні аспекти Єдиної комплексної стратегії та плану дій розвитку
сільського господарства та сільських територій в Україні
на 2015–2020 рр.**

Основні пріоритетні заходи	Очікувані результати і наслідки	Індикатори реалізації
<p>1. Визначення державних пріоритетів, політики підтримки та використання адресних фінансових інструментів для конкретних категорій сільського господарства (великі, середні, малі та мікро).</p> <p>2. Завершення земельної реформи. Можливості використання землі та права оренди (майнового права) в якості застави при фінансуванні сільського господарства та в якості об'єктів вільного обігу.</p> <p>3. Стимулювання розвитку вторинного фінансового ринку; запровадження стандартів IFRS.</p> <p>4. Реалізація та забезпечення вільного обороту аграрних розписок та складських свідоцтв.</p> <p>5. Сприяння покращенню ліквідності фінансового ринку для сільськогосподарських товаровиробників через співпрацю з НБУ і міжнародними донорськими організаціями.</p> <p>6. Створення системи гарантування кредитування малих і середніх підприємств.</p> <p>7. Відновлення державної програми підтримки страхування в аграрному секторі. Розробка та впровадження інструментів зниження ризиків, таких як страхування (врожаю, доходів, тощо), деривативи в сільському господарстві. Сприяння запровадженню нових стандартних страхових продуктів.</p> <p>8. Підвищення фінансової грамотності сільськогосподарських виробників; сприяння запровадженню найкращих практик корпоративного управління для сільськогосподарських підприємств.</p> <p>9. Розробка нормативно-правової бази для кредитних спілок та кооперативних банків, як постачальників фінансових послуг для найдрібніших сільськогосподарських виробників відповідно до вимог НБУ; започаткування (неурядового) фонду рефінансування банків та кредитних спілок для кредитування малих виробників.</p> <p>10. Сприяння створенню кооперативних банків.</p> <p>11. Формування та розвиток форвардного та ф'ючерсного аграрних ринків, інших фінансових механізмів для хеджування ризиків.</p> <p>12. Сприяння запровадженню фонду підтримки окремих напрямків та програм в агробізнесі на засадах співфінансування, за рахунок різних за своєю сутністю джерел фінансування, які не можуть бути поєднані в рамках бюджетного, донорського та комерційного фінансування.</p>	<p>- покращення доступу для банківської системи і нефінансових установ зовнішнього / внутрішнього ринку капіталу до фінансування сільськогосподарського сектору;</p> <p>- отримання мікро-, малими і середніми сільськогосподарськими виробниками / фермерами доступу до банківського і небанківського кредитування;</p> <p>- покращення доступу до фінансових ресурсів приведе до приросту вартості і диверсифікації в аграрному секторі, зростання рівня довіри до фінансових установ, збільшення обсягів фінансування;</p> <p>- зростання ділової активності в сільському господарстві, харчовій та переробній галузі, сфері послуг, що сприятиме розвитку сільської місцевості і покращенню соціального стану</p>	<p>- зниження відсоткової ставки по комерційних кредитах на 50%, збільшення частки довгострокового кредитування на 20% до 2020 р.;</p> <p>- запровадження обігу аграрних розписок на території всієї країни в 2017 р.;</p> <p>- зростання фінансування в аграрний сектор на 50 -75% у 2017-2020 рр.;</p> <p>- щорічне збільшення на 10% числа підприємств, що скористалися компенсацією витрат на аграрне страхування на 30% та розширення асортименту стандартних страхових продуктів;</p> <p>- використання права оренди землі в якості застави з 2016 р.</p>

Складено автором на основі [370]

Сектор охорони здоров'я.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади України, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, захисту населення від інфекційних хвороб, протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним захворюванням є Міністерство охорони здоров'я України [371].

Згідно з Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», кошти Державного бюджету та місцевих бюджетів, асигновані на охорону здоров'я, використовуються для забезпечення населенню гарантованого рівня медичної допомоги, фінансування державних цільових і місцевих програм охорони здоров'я та фундаментальних наукових досліджень з цих питань. Медична допомога надається безоплатно за рахунок бюджетних коштів у закладах охорони здоров'я. Обсяги бюджетного фінансування визначаються на підставі науково обґрунтованих нормативів з розрахунку на одного жителя [372].

Бюджетні видатки на охорону здоров'я спрямовуються на фінансування медичної продукції та обладнання; поліклінік і амбулаторій, швидких та невідкладних допомог; лікарень та санаторно-курортних закладів; санітарно-профілактичних та протиепідемічних заходів і закладів; фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері охорони здоров'я; іншої діяльності у сфері охорони здоров'я [373].

Порядок та умови надання в Україні медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам затверджено постановою Кабінету міністрів України від 23.01.2015 р. № 11 [374]. Головним розпорядником субвенції є Міністерство охорони здоров'я (МОЗ). Субвенція спрямовується на оплату поточних видатків закладів охорони здоров'я та програм у цій сфері.

Згідно з порядком, що визначає механізм використання коштів, передбачених МОЗ у державному бюджеті для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я, бюджетні кошти спрямовуються:

1) на закупівлю лікарських засобів, імунобіологічних препаратів (вакцин), виробів медичного призначення, медичного обладнання, інших товарів і послуг;

2) на закупівлю послуг з розроблення проектної документації та проведення її державної експертизи щодо підключення центрів екстреної медичної допомоги до телекомунікаційної мережі загального користування;

3) на будівництво ліній зв'язку для зазначеного підключення;

4) на закупівлю витратних матеріалів та послуг для закладів охорони здоров'я, що надають медичну допомогу пацієнтам нефрологічного профілю, які потребують лікування методом гемодіалізу;

5) на закупівлю товарів і послуг, пов'язаних з поставками, або управлінських послуг, які надаються спеціалізованими організаціями, що здійснюють закупівлі;

6) на оплату банківських послуг (закупівля коштів в іноземній валюті);

7) на оплату послуг із супроводження товарів на всій території України уповноваженими МОЗ підприємствами [375].

МОЗ здійснює розподіл закуплених товарів і послуг між територіальними органами охорони здоров'я та підпорядкованими установами згідно з розрахунками, що проводяться з урахуванням потреби, зазначеної в заявках. Заявки на закупівлю товарів і послуг складаються з урахуванням ефективності використання бюджетних коштів, обґрунтуванням потреби в таких товарах і послугах [375].

2016 року розроблена Концепція реформи фінансування охорони здоров'я в Україні, яка визначає нову сучасну модель фінансування системи охорони здоров'я, що передбачає чіткі зрозумілі гарантії держави щодо медичної допомоги, кращий фінансовий захист для громадян у випадку хвороби, ефективний та справедливий розподіл публічних ресурсів та скорочення неформальних платежів [376]. Ключові елементи Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я України представлені в *табл. 5.5*.

**Основні аспекти Концепції реформи фінансування
системи охорони здоров'я України**

Ключовий елемент	Зміст	Результат
Державний гарантований пакет медичних послуг	Замість декларації про надання всієї медичної допомоги безоплатно держава бере чітке зобов'язання надавати визначений обсяг медичних послуг. Громадяни знають, що конкретно вони можуть отримати безоплатно, а за що необхідно сплатити — скільки, як саме і за яких умов (офіційна, проста і зрозуміла система спів-оплати). Медичні послуги в рамках гарантованого пакету надають постачальники всіх форм власності, отримуючи оплату за надані послуги від єдиного національного замовника.	Обмежені ресурси ідуть на гарантовані медичні послуги. Зменшуються неформальні платежі. Зростає якість медичної допомоги та взаємна відповідальності пацієнтів та лікарів. Зростає фінансова захищеність громадян у випадку хвороби.
Єдиний національний замовник медичних послуг	В системі працює нова модель відносин без конфлікту інтересів — розмежування функцій замовника (той, хто платить) та постачальника послуг (автономні лікувальні заклади). Кошти на гарантований пакет послуг акумулюються в єдиному національному фонді. Утворюється єдиний простір медичних закладів. Стираються штучні кордони між бюджетами областей, міст, районів. Послуги оплачуються державою там, де їх отримує пацієнт (екстериторіальність).	На ринку медичних послуг з'являється конкуренція. Запроваджуються конт-рактні відносини між замовником і постачальником послуг. Публічні кошти витрачаються ефективніше. Пацієнт може вільно обирати заклад та лікаря. Зростає прозорість та підзвітність публічних фінансів.
Нові механізми оплати медичних послуг (принцип «гроші йдуть за пацієнтом»)	Держава відмовляється від утримання інфраструктури медичних закладів через постатейне кошторисне фінансування. Вона поступово переходить до оплати медичним закладам реальних послуг, наданих пацієнтам.	З'являються стимули для медичних закладів підвищувати якість та ставати ефективними. Зростає якість та поліпшуються умови надання послуг. Зростають доходи медичних працівників
Посилення ролі громад. Нові ролі центрального уряду та місцевої влади	Громади виступають в ролі засновників та власників ефективних конкурентних медичних закладів, які продають медичні послуги державі, страховим компаніям, громадянам на єдиному ринку медичних послуг. Держава — в ролі закупівельника (на конкурентній основі) гарантованого для кожного громадянина обсягу послуг. Мешканці громад мають важелі для контролю якості надання медичних послуг.	Стосунки між державною, громадою та пацієнтами стають більш здоровими. Чітко розділяються функції держави та громад в охороні здоров'я, зникає дублювання їх ролей. Максимально децентралізовано управління медичними закладами

Джерело: [376]

Сектор соціального захисту.

Міністерство соціальної політики України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом

Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері праці та соціальної політики [377].

Бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення спрямовуються на фінансування: соціального захисту у випадку непрацездатності; соціального захисту пенсіонерів, ветеранів війни та праці, сім'ї, дітей та молоді, безробітних та інших категорій населення; допомогу у вирішенні житлового питання; фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту [378].

Міністерство соціальної політики України організовує роботу з призначення та виплати передбаченої законодавством державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких не мають можливості їх утримувати або місце проживання батьків яких невідоме, допомоги малозабезпеченим особам, які проживають разом з інвалідами I чи II групи внаслідок психічного розладу, які за висновком лікарської комісії закладу охорони здоров'я потребують постійного стороннього догляду, інвалідам, особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції, іншим соціально вразливим верствам населення, а також надання субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, компенсації додаткових витрат на оплату комунальних послуг в умовах підвищення цін і тарифів на послуги, компенсації шахтарям за оплату електроенергії, газу та центрального опалення житла [377].

Сектор освіти.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади України, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів, підприємств, установ та

організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг є Міністерство освіти і науки України [378].

Основним джерелом видатків на освіту є державний і місцеві бюджети. Бюджетні видатки на освіту спрямовуються на фінансування: дошкільної освіти; загальної середньої освіти; професійно-технічної освіти; вищої освіти; післядипломної освіти; позашкільної освіти та заходів із позашкільної роботи з дітьми; програм матеріального забезпечення навчальних закладів; фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері освіти; інших закладів та заходів у сфері освіти [373].

Порядок та умови, що визначають механізм надання *освітньої субвенції* з державного бюджету місцевим бюджетам, затверджено Постановою КМУ від 14.01.2015 р. № 6 [379]. Головним розпорядником субвенції є Міністерство освіти і науки України (МОНУ). Розпорядниками субвенції за місцевими бюджетами є структурні підрозділи з питань освіти і науки, які визначаються рішенням відповідної місцевої ради про такий бюджет, згідно із законодавством. Субвенція спрямовується на оплату поточних видатків навчальних закладів [379].

В Україні з 2015 р. діють такі види трансфертів до місцевих бюджетів, як освітня субвенція (для фінансування загальноосвітніх навчальних закладів) та субвенція на підготовку робітничих кадрів (для фінансування професійно-технічних навчальних закладів) [356]. Крім того, протягом 2015–2017 рр. планується перерозподіл видатків між бюджетами різного рівня для прискорення процесу оптимізації освітньої мережі (зокрема через зміну форми власності деяких навчальних закладів) [356].

Сектор охорони навколишнього середовища.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади України у формуванні і забезпеченні реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища є Міністерство екології та природних ресурсів України [381].

Як зафіксовано у ст. 42 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», фінансування заходів щодо охорони довкілля здійснюється за рахунок Державного бюджету України та місцевих бюджетів, коштів підприємств, установ та організацій, фондів охорони навколишнього природного середовища, добровільних внесків та інших коштів [382].

Державний та місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища утворюються за рахунок: а) частини екологічного податку згідно із законом; б) частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, згідно з чинним законодавством; в) цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян [382].

Розподіл коштів, що надходять до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства екології та природних ресурсів України, що реалізує державну політику у сфері охорони довкілля.

Кошти місцевих і Державного фондів охорони навколишнього природного середовища можуть використовуватися тільки для фінансового забезпечення здійснення природоохоронних заходів, включаючи захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь, ресурсозберігаючих заходів, у тому числі наукових досліджень з цих питань, ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також заходів для зниження забруднення навколишнього природного середовища та дотримання екологічних нормативів і нормативів екологічної безпеки, для зниження впливу забруднення навколишнього природного середовища на здоров'я населення [382].

Обсяги національного фінансування базових секторів сталого розвитку.

Як свідчать дані *табл. 5.6*, протягом 2004–2015 рр. обсяги національного фінансування базових секторів сталого розвитку України збільшились у 6,1 раза.

Таблиця 5.5

**Національне фінансування базових секторів сталого розвитку України,
млн. грн.**

Рік	Сільське господарство			Освіта			Соціальний захист			Охорона здоров'я			Охорона навколишнього середовища		
	Млн. грн.	% вид.	% ВВП	Млн. грн.	% вид.	% ВВП	Млн. грн.	% вид.	% ВВП	Млн. грн.	% вид.	% ВВП	Млн. грн.	% вид.	% ВВП
2004	2958	2,9	0,9	18320	18,1	5,3	10007	9,9	2,9	12129	12,0	3,5	1181	1,2	0,3
2005	4915	3,5	1,1	26745	18,9	6,1	11125	7,9	2,5	15462	10,9	3,5	1251	0,9	0,3
2006	6687	3,8	1,2	33784	19,3	6,2	14438	8,2	2,7	19720	11,3	3,6	1637	0,9	0,3
2007	8030	3,6	1,1	44332	19,6	6,2	22511	10,0	3,1	26715	11,8	3,7	2240	1,0	0,3
2008	9628	3,1	1,0	60955	19,7	6,4	31390	10,2	3,3	33551	10,9	3,5	2765	0,9	0,3
2009	6274	2,0	0,7	66770	21,7	7,3	28283	9,2	3,1	36558	11,9	4,0	2540	0,8	0,3
2010	7327	1,9	0,7	79789	21,1	7,4	37366	9,9	3,5	44765	11,8	4,1	2872	0,8	0,3
2011	7643	1,8	0,6	86254	20,7	6,6	43781	10,5	3,4	48962	11,7	3,8	3891	0,9	0,3
2012	7486	1,5	0,5	101561	20,6	7,2	57027	11,6	4,0	58454	11,9	4,1	5298	1,1	0,4
2013	7705	1,5	0,5	105539	20,9	7,3	57799	11,4	4,0	61569	12,2	4,2	5594	1,1	0,4
2014	5868	1,1	0,4	100110	19,1	6,4	58192	11,1	3,7	57150	10,9	3,6	3482	0,7	0,2
2015	6063	0,9	0,3	114193	16,8	5,8	76753	11,3	3,9	71001	10,4	3,6	5530	0,8	0,3

Складено автором на основі [383]

При цьому слід відзначити зміни, що відбулися у структурі державних видатків, спрямованих на фінансування базових секторів сталого розвитку. Так, протягом 2004–2015 рр. частка державних видатків на підтримку сільського господарства зменшилась у 3,2 раза, на охорону навколишнього середовища – у 1,5 раза, охорону здоров'я – у 1,2 раза, освіту – у 1,1 раза. Поряд з цим зафіксовано збільшення частки бюджетних асигнувань, спрямованих до сектору соціального захисту (у 1,1 раза) (рис. 5.1).

Різде зменшення національного фінансування базових секторів сталого розвитку України в 2014 р. (у 1,1 раза) відбулося через обмежені можливості ресурсної частини бюджету та спрямування видатків на вирішення нагальних потреб, пов'язаних з погіршенням умов розвитку економіки. Суттєвий вплив на розвиток економіки України у 2014 р. мали сформовані у попередні роки дисбаланси, пов'язані з погіршенням стану платіжного балансу та зменшенням валютних резервів, випереджаючим зростанням споживання та зменшенням інвестиційних можливостей підприємств, несприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках, початок військового конфлікту на сході України, глибока

девальвація національної грошової одиниці, анексія АР Крим і м. Севастополя [384]. Протягом 2013–2014 рр. зафіксовано збільшення частки державних видатків на фінансування збройних сил з 2,9% до 5,2% (у 1,8 раза), правоохоронних органів – з 7,8% до 8,6% (у 1,1 раза) [383].

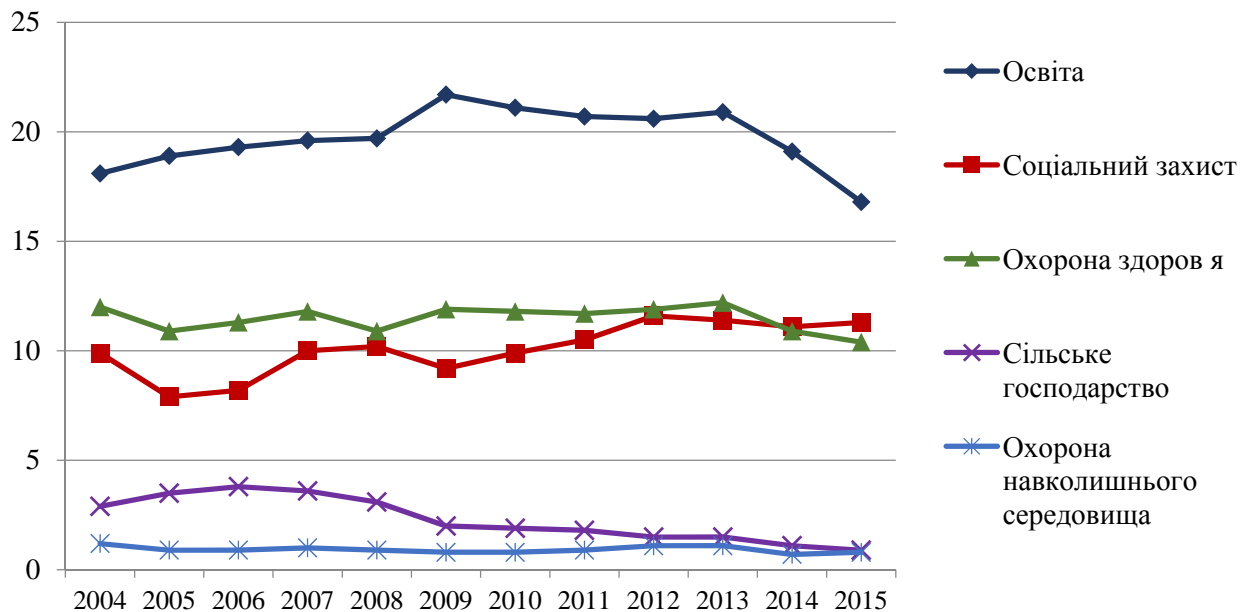

Рис. 5.1. Динаміка державних видатків до базових секторів сталого розвитку в Україні, % державних видатків (складено автором на основі [383])

Відповідність показників національного фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні цільовим показникам, установленим на міжнародному рівні.

Аналіз відповідності національного фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні цільовим показникам, установленим на міжнародному рівні, дає змогу встановити існуючий розрив у фінансуванні усіх секторів (рис. 5.2). Так, значний розрив спостерігається у секторі охорони здоров'я – невиконання міжнародного цільового показника становило у 2015 р. 31 %. Видатки, спрямовані до сектору соціального захисту, є меншими на 13 % установленого цільового показника. Невиконання цільового показника фінансування сектору освіти (6 % ВВП) становило більше 3 %. Щодо сільськогосподарського сектору, то частка державних видатків, спрямованих у

2015 р. на його розвиток, є майже в 10 разів менше встановленого міжнародного цільового показника.

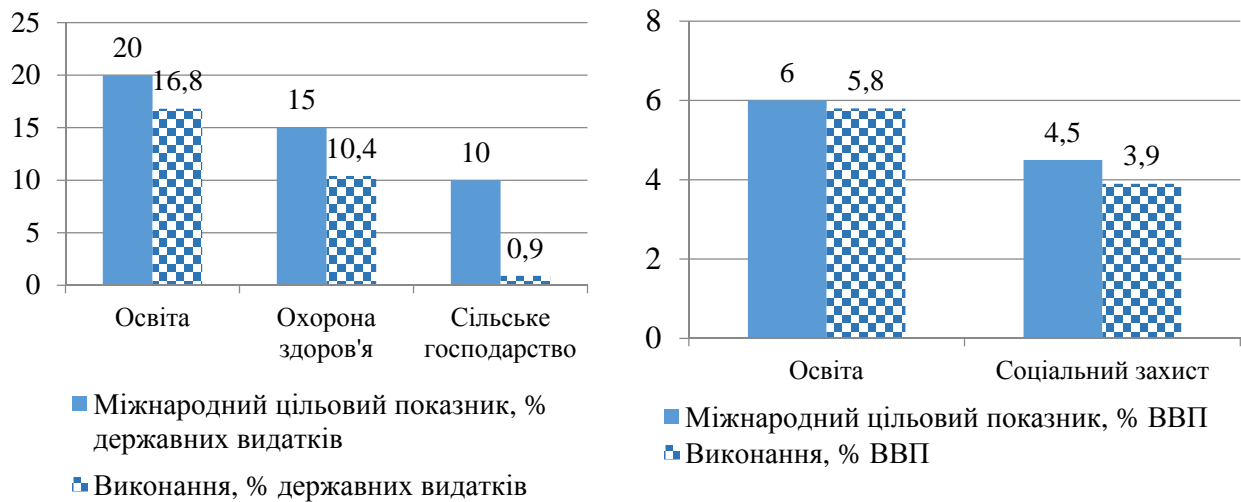

Рис.5.2. Розрив між міжнародними цільовими показниками і фактичним фінансуванням базових секторів сталого розвитку в Україні у 2015 р. (складено автором на основі [383])

Поряд з цим у здійсненні національного фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні встановлено такі проблеми:

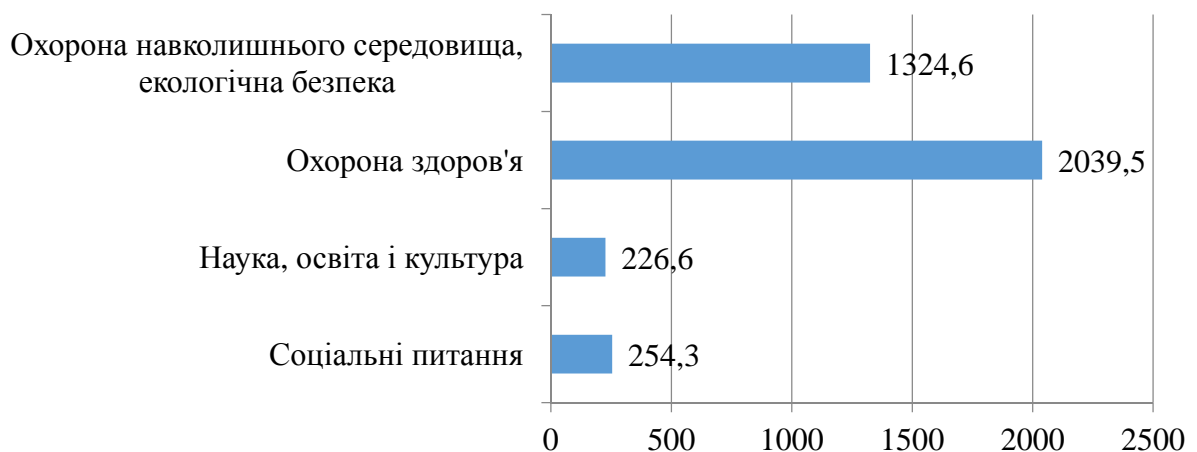
1) несистематичне бюджетування видатків на сільське господарство та часові розриви у бюджетних виплатах, поширена корупція і непрозорість розподілу бюджетних асигнувань, можливість використання бюджетних субсидій лише окремими сільськогосподарськими підприємствами [370], що підриває довіру виробників до програм прямої бюджетної підтримки та унеможливорює їх позитивний вплив на розвиток сільського господарства; обмеженість доступу сільськогосподарських виробників до кредитних ресурсів в Україні [370] (необхідно відзначити, що сезонний характер сільськогосподарського виробництва потребує додаткового залучення запозичених коштів у значних обсягах (понад 100 млрд. грн. на рік)) [385];

2) дефіцит фінансових ресурсів у сфері фінансування охорони здоров'я. Обмежені фінансові ресурси покривають в основному витрати на утримання

персоналу й оплату комунальних послуг, дуже мала частка залишається для фінансування лікарських засобів, устаткування та модернізації інфраструктури (з поточних суспільних витрат на лікарні загального профілю та спеціалізовані 63,5 % витрачається на оплату праці, 8,1 % – на комунальні платежі, 16,2 % – на прямі витрати на виробництво послуг та 12,2 % на інші витрати) [386];

3) брак коштів у сфері фінансування освіти (80 % поточних витрат державного сектора на загальноосвітні навчальні заклади спрямовується на виплату заробітної плати вчителям, 10 % – на комунальні платежі, тому майже нічого не залишається на основні витрати у сфері освіти); зниження якості й ефективності освітніх послуг через дефіцит бюджетів на освіту, нерегулярне надходження бюджетних коштів і непрозорість їхнього розподілу на обласному і місцевому рівнях [387];

4) неефективне управління та використання державних коштів, найбільша частка випадків з яких припадає на сектор охорони здоров'я (33 %) і охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям (21,4 %), найменша – на сектор соціальних питань (4,1 %), науки, освіти і культури – (3,67 %) [388] (рис. 5.3).

■ Обсяг неефективного управління та використання державних коштів, млн.грн.

Рис. 5.3. Обсяги неефективного управління та використання державних коштів у 2015 р., за напрямками (складено автором на основі [388])

Найбільш характерними видами неефективного управління і використання державних коштів є неефективне управління, пов'язане з недоліками в плануванні (32,5 %), тривалим їх утриманням без використання на реєстраційних рахунках розпорядників бюджетних коштів та на поточних рахунках підвідомчих організацій, тривалим невикористанням фінансування з державного бюджету (24,5 %), поверненням коштів до бюджету внаслідок неефективного управління (16,6 %); неефективне використання, пов'язане з необґрунтованими управлінськими рішеннями (11,6 %), придбанням основних фондів (5,7 %), відсутністю обґрунтованого прогнозування і планування (3,6 %) [388]).

Отже, проведене дослідження політики України в сфері сталого розвитку дозволило встановити такі тенденції та особливості [389; 390]:

– відсутність розробленої та прийнятої на національному законодавчому рівні концепції сталого розвитку України як базової основи системи поглядів на шляхи, принципи, цілі, першочергові завдання щодо взаємоінтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку країни, що призводить до безсистемності та недостатньої узгодженості заходів у сфері сталого розвитку. Поряд з цим в Україні існує потужна база нормативно-правового забезпечення політик у сфері сталого розвитку, що включає стратегії та програми, спрямовані на подолання бідності, стабілізацію і поліпшення стану навколишнього середовища, впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції в світі;

– виконання протягом 2000–2015 рр. поставлених перед Україною Цілей розвитку тисячоліття щодо подолання бідності (зменшення у 18 разів частки населення України, чиє добове споживання є нижчим за 5,05 дол. США; зменшення у 1,1 раза до 25 % частки бідного населення за національним критерієм; зменшення у 10 разів частки населення, чиє споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму); забезпечення якісної освіти впродовж життя (збільшення у 1,02 раза чистого показника охоплення дітей повною загальною середньою освітою, збільшення у 2 рази загальноосвітніх

навчальних закладів, які мають підключення до Інтернету); скорочення дитячої смертності (зменшення у 1,4 раза рівня смертності дітей віком до 5-ти років);

– невиконання Цілей розвитку тисячоліття щодо забезпечення гендерної рівності (поряд зі зростанням у 3,8 раза гендерного співвідношення серед депутатів Верховної Ради України, збільшився у 1,2 рази розрив у доходах жінок і чоловіків), поліпшення здоров'я матерів в Україні (незважаючи на зменшення у 1,4 раза рівня материнської смертності, завдання виконано на 70 %), обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів (попри зниження у 3 рази темпів поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу, збільшилась у 1,1 раза кількість осіб з уперше встановленим діагнозом туберкульозу), забезпечення сталого розвитку довкілля (поряд зі збільшенням у 1,02 та 1,2 раза частки міського та сільського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, зростанням з 15,6% до 16,1% лісистості територій, зменшенням у 1,2 раза обсягу скидів зворотних вод у поверхневі водні відбулося збільшення обсягів шкідливих викидів в атмосферу: у 1,2 раза від стаціонарних джерел забруднення; у 1,6 раза - від пересувних джерел забруднення);

– збільшення протягом 2004–2015 рр. загального обсягу національного державного фінансування базових секторів сталого розвитку України у 6,1 раза. Поряд з цим зафіксовано такі різноспрямовані тенденції: зменшення частки державних видатків на підтримку і розвиток сільського господарства (у 3,2 раза), на охорону навколишнього середовища (у 1,5 раза), охорону здоров'я (у 1,2 раза), освіти (у 1,1 раза); збільшення частки бюджетних асигнувань, спрямованих до сектору соціального захисту (у 1,1 раза);

– невідповідність показників національного фінансування базових секторів сталого розвитку цільовим показникам, установленим на міжнародному рівні. Так, існуючий розрив у 2015 р. становив у секторі сільського господарства – 91 %, охорони здоров'я – 31 %, соціального захисту – 13 %, освіти – 3 %;

– брак коштів у сфері фінансування сектору охорони здоров'я, освіти; неефективне управління та використання державних коштів у секторі охорони

здоров'я, охорони навколишнього середовища, соціального захисту, науки, освіти і культури, через бюджетні порушення, пов'язані з плануванням, що здійснювалось за відсутності правових підстав, використанням бюджетних коштів без належних нормативно-правових підстав, використанням коштів з порушенням чинного законодавства, тривалим утриманням коштів без використання на реєстраційних рахунках розпорядників бюджетних коштів та на поточних рахунках підвідомчих організацій, тривалим невикористанням фінансування з державного бюджету, поверненням коштів до бюджету внаслідок неефективного управління, необґрунтованими управлінськими рішеннями, відсутністю обґрунтованого прогнозування і планування.

5.2. Взаємодія України з міжнародними інститутами та установами ООН у сфері сталого розвитку

Значну частку потреб України у фінансуванні базових потреб населення, пов'язаних з покращенням охорони здоров'я та освіти, національних потреб щодо фінансування інвестицій на цілі сталого розвитку, таких як інфраструктура, розвиток сільських районів, адаптація до зміни клімату, забезпечують міжнародні організації.

Більше 25-ти років міжнародні інститути та установи ООН, зокрема Європейський Союз, Світовий банк, Програма розвитку ООН співпрацюють з Україною та надають допомогу з метою досягнення цілей у сфері сталого розвитку. З 2014 р. Всесвітня продовольча програма ООН надає допомогу Україні, населення якої постраждало від збройного конфлікту на сході країни, що дозволяє активізувати зусилля у забезпеченні опірності загрозам та недопущення зведення нанівець досягнутих країною успіхів у сфері сталого розвитку.

Для оцінки взаємодії України з Європейським Союзом, Світовим банком, Програмою розвитку ООН і Всесвітньою продовольчою програмою ООН у

сфері сталого розвитку проведено аналіз стратегій співробітництва, обсягів фінансування програм сталого розвитку в Україні в розрізі кожної установи і програми окремо.

Європейський Союз.

Стратегії співробітництва.

Співробітництво України з Європейським Союзом (ЄС) здійснюється на основі таких угод:

– Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною (підписана і ратифікована у 1994 р., набула чинності у 1998 р.), яка визначила такі цілі партнерства: 1) забезпечення у відповідних рамках політичного діалогу між сторонами, який сприятиме розвитку тісних політичних відносин; 2) сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між сторонами і, таким чином, прискоренню їхнього сталого розвитку; 3) створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва; 4) підтримка зусиль України щодо зміцнення демократії та розвитку її економіки, завершення переходу до ринкової економіки. З метою досягнення зазначених цілей угодою передбачено надання Україні Європейським співтовариством тимчасової фінансової допомоги в рамках програми Технічної допомоги Співдружності Незалежних Держав (TACIS) у вигляді субсидій для прискорення економічних перетворень [391];

– Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована у 2014 р.), цілями якої є: 1) сприяння поступовому зближенню сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах; 2) забезпечення необхідних рамок для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес; 3) сприяння, збереження й зміцнення миру та стабільності у регіональному та міжнародному вимірах; 4) запровадження умов для посилення

економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, та підтримка зусиль України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС; 5) посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод; 6) запровадження умов для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес. З метою сприяння досягнення цих цілей угодою передбачається отримання Україною фінансової допомоги через відповідні механізми та інструменти фінансування ЄС. У сфері фінансового співробітництва передбачено визначення у відповідних індикативних програмах пріоритетних сфер надання фінансової допомоги ЄС, попередніх обсягів допомоги, що враховують потреби України, галузеві спроможності та прогрес у здійсненні реформ [392].

Обсяги фінансування програм сталого розвитку в Україні.

Загальний обсяг зовнішньої допомоги Європейської комісії (ЄК) Україні протягом 1991–2015 рр. становив майже 3,9 млрд. євро.

У 1991–2006 рр. ЄК надавала Україні технічну та фінансову підтримку в рамках програми TACIS, макрофінансову та гуманітарну допомогу:

– у 1991–1998 рр. обсяг наданої допомоги становив майже 1,3 млрд. євро і включав підтримку національних програм у рамках програми TACIS (407 млн. євро), співпрацю в галузі ядерної безпеки (304,3 млн. євро), макрофінансову (565 млн. євро) і гуманітарну допомогу (12 млн. євро)) [393];

– у 1999–2006 рр. надана допомога становила більше 1,1 млрд. євро (кошти та позики в рамках TACIS на підтримку національних програм (484,6 млн. євро) та регіональних програм (50 млн. євро), співпрацю в галузі ядерної безпеки (316,8 млн. євро), транскордонного співробітництва (40,2 млн. євро), а також макрофінансову (110 млн. євро) і гуманітарну (8,5 млн. євро) допомогу) [393].

Як свідчать дані *рис.5.4*, протягом 2007 – 2014 рр. зобов'язання ЄК з надання офіційної допомоги розвитку Україні збільшились у 1,8 раза та становили майже 1,5 млрд. євро, при цьому обсяг фактичних виплат становив 1,2 млрд. євро (81,5%). Низький рівень фактичних виплат пояснюється невиконанням Україною умов, визначених ЄК щодо виділення коштів.

Перевищення у 2014 р. фактичних виплат з офіційної допомоги розвитку пов'язано з наданням ЄК додаткових коштів через надзвичайну ситуацію, що склалася в Україні.

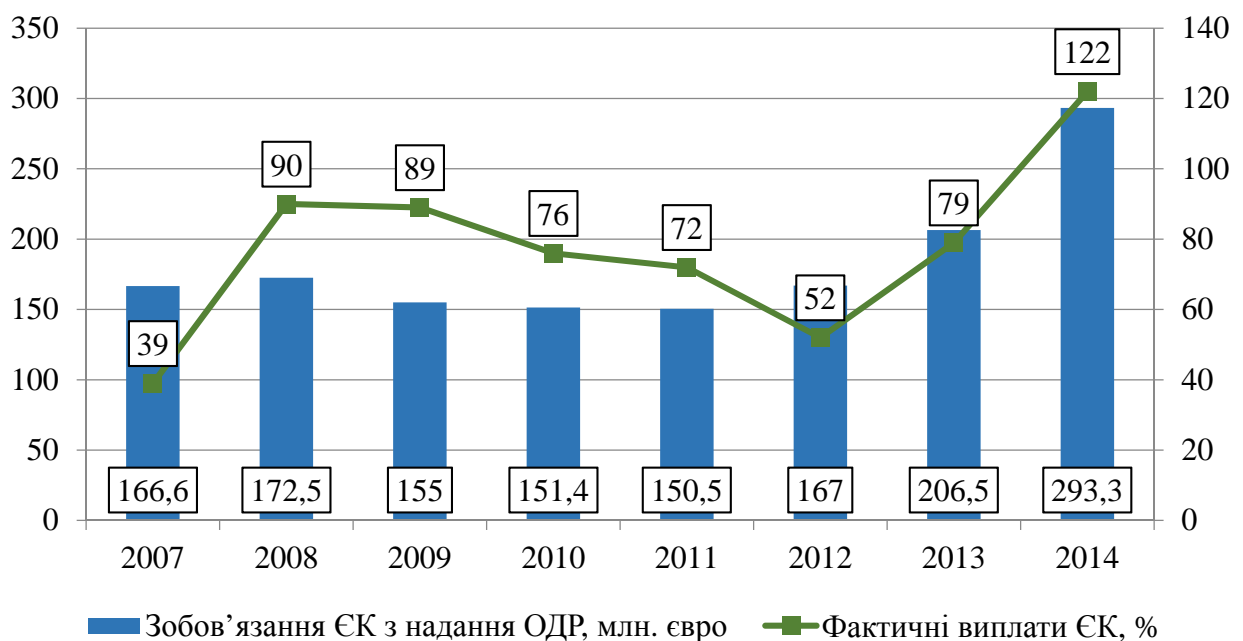

Рис. 5.4. Зобов'язання ЄК з надання ОДР Україні та фактичні виплати (складено автором на основі [320])

За даними *рис. 5.5* видно, що протягом 2008–2014 рр. найбільші обсяги офіційної допомоги розвитку, наданої ЄК Україні, спрямовані до економічного та соціального секторів. Поряд з цим слід відзначити, що динаміка наданої ЄК допомоги на розвиток економічної та соціальної інфраструктури України є нерівномірною. Протягом 2008–2014 рр. офіційна допомога розвитку, спрямована ЄК на розвиток економічної інфраструктури України, зменшилась у 3,4 раза. Попри зменшення у 3,1 рази протягом 2008–2011 рр. допомоги,

виділеної ЄК до сектору соціальної інфраструктури, з 2012 р. зафіксовано збільшення обсягів фінансових ресурсів, спрямованих до цього сектору в 2,5 рази.

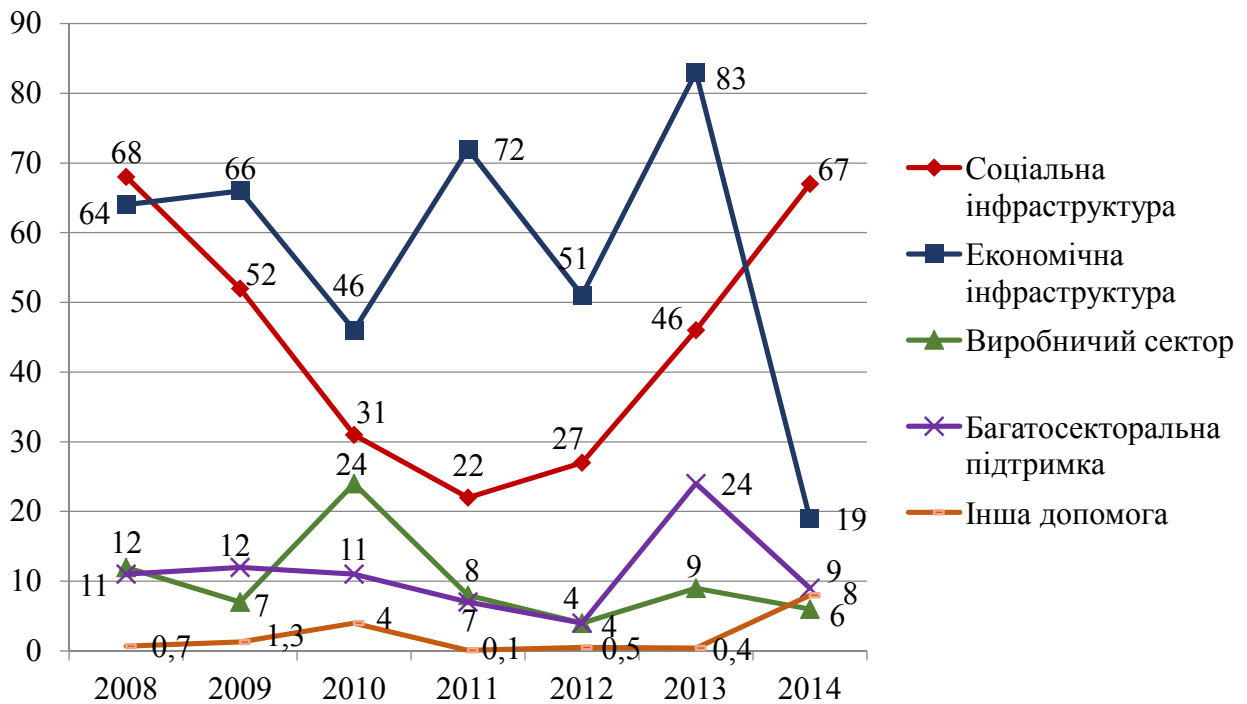

Рис.5.5. Офіційна допомога розвитку, надана ЄК Україні, млн. євро (складено автором на основі [320])

Протягом 2007–2013 рр. обсяг фінансування ЄС програм сталого розвитку в Україні становив 840 млн. євро (табл.5.7).

Найбільша частка фінансових ресурсів ЄС була спрямована на програми, що здійснювались у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) (46 %) та Сьомої Рамкової програми ЄС з розвитку наукових досліджень і технологій (45,6 %).

У 2014–2015 рр. обсяг ресурсів ЄС, виділених на фінансування програм сталого розвитку в Україні, становив майже 630 млн. євро. Найбільша частка коштів (82 %) була спрямована на реалізацію програм в рамках ЄІСП та Європейського інструменту сусідства (ЄІС), що змінив механізм ЄІСП з 2014 р., Рамкової програми досліджень та інновацій (Горизонт 2020), що змінила механізм Сьомої Рамкової програми ЄС з розвитку наукових досліджень і технологій (14 %).

Таблиця 5.7

Фінансування ЄС програм сталого розвитку в Україні

Програма	2007 – 2013 рр.		2014 – 2015 рр.	
	Сума, млн. євро	Частка в загальному обсязі, %	Сума, млн. євро	Частка в загальному обсязі, %
Європейський інструмент сприяння демократії та правам людини	5,4	0,64	4,7	0,7
Європейський інструмент сусідства та партнерства	386,4	46,0	258,5	41,0
Європейський інструмент сусідства	x	x	256,9	40,8
7 Рамкова програма ЄС з розвитку наукових досліджень і технологій	383,5	45,6	9,5	1,5
Інструмент співпраці в сфері ядерної безпеки	14,9	1,8	x	x
Навчання протягом усього життя	0,8	0,09	x	x
Наукові дослідження та інновації	9,6	1,14	0,95	0,2
Рамкова програма щодо ядерного дослідження і навчальної діяльності	19,5	2,32	x	x
Інструмент розвитку співробітництва	8,6	1,02	5,3	0,8
Підприємництво та промисловість	0,9	0,1	x	x
Інструменти зовнішньої політики	1,4	0,17	x	x
Адміністративні витрати в сфері політики	2,1	0,25	x	x
Загальна рибогосподарська політика в галузі морського права	1,5	0,18	x	x
Мобільність і транспорт	0,6	0,07	x	x
Інформаційне суспільство і засоби масової інформації	0,2	0,02	0,5	0,1
6 Рамкова програма ЄС з розвитку наукових досліджень і технологій (2003 – 2007 рр.)	1,4	0,18	x	x
Рамкова програма досліджень та інновацій (Горизонт 2020)	x	x	80,2	12,7
Підтримка Європейського аудіовізуального сектора через співпрацю з третіми країнами (Медіа Мундус)	0,1	0,01	x	x
Програма ЄС для освіти, навчання, молоді та спорту (ERASMUS для всіх до 2014 р., з 2015 р. - ERASMUS +)	x	x	1,2	0,2
Молодь в дії	0,5	0,06	x	x
Митниця: програми дій	0,2	0,02	x	x
Енергія	0,6	0,07	x	x
Інструмент стабільності	x	x	0,4	0,1
Координація політики комісії та юридичні консультації	x	x	6,7	1,1
Програма наукових досліджень та навчання Євратом	x	x	2,1	0,3
Інші	1,7	0,2	2,6	0,4
Усього	840	100	629,5	100

Складено автором на основі [394]

Крім грантової допомоги, ЄС надає Україні макрофінансову допомогу у вигляді кредитів. Кошти в рамках макрофінансової допомоги виділяються для прямої бюджетної підтримки (покриття поточного дефіциту консолідованого бюджету), поповнення золотовалютних резервів Національного банку України. Відсоткова ставка позики визначається під час виходу ЄК, що має найвищий кредитний рейтинг (AAA), на зовнішній ринок

запозичень для отримання коштів, що перераховуються Україні за тією самою кредитною ставкою [395].

У 2014–2015 рр. загальний обсяг зобов'язань ЄК з надання макрофінансової допомоги Україні становив 3,4 млрд. євро. При цьому рівень освоєних Україною кредитних ресурсів становив усього 65 % (табл. 5.8).

Таблиця 5.8

Макрофінансова допомога ЄК Україні у 2014 – 2015 рр.

Сума кредитної програми	Правова основа надання допомоги	Інструмент надання допомоги	Дата, сума отриманих траншів
610 млн. євро	Рішення Європейського Парламенту та Ради ЄС від 12.07.2002 р. № 2002/639/EU	Меморандум про взаєморозуміння між Україною та ЄС, ратифікований Законом України № 848-VII від 04.03.2014 р.	- травень 2014 р. 100 млн. євро; - листопад 2014 р. 260 млн. євро; - квітень 2015 р. 250 млн. євро
1 млрд. євро	Рішення Європейського Парламенту та Ради ЄС від 7.07.2010 р. № 646/2010/EU	Меморандум про взаєморозуміння між Україною та ЄС, ратифікований Законом України № 1277-VII від 20.05.2014 р.	- липень 2014 р. 500 млн. євро; - грудень 2014 р. 500 млн. євро
1,8 млрд. євро	Рішення Європейського Парламенту та Ради ЄС від 15.04.2015 р. № (ЄС) 2015/601	Меморандум про взаєморозуміння між Україною та ЄС, ратифікований Законом України № 538-VIII від 18.06.2015 р.	- липень 2015 р. 600 млн. євро

Складено автором на основі [396; 397; 398])

Макрофінансова допомога, визначена у розробленому в 2014 р. ЄК пакеті підтримки України, становила 1,61 млрд. євро та була надана п'ятьма траншами протягом 2014–2015 рр. У зв'язку з глибоким економічним спадом і тривалим збройним конфліктом в Україні ЄК у 2015 р. ухвалила рішення про надання додаткового третього пакету макрофінансової допомоги на суму 1,8 млрд. євро трьома траншами по 600 млн. євро [395; 399]. Утім, за цим пакетом допомоги був отриманий тільки один транш, виплата другого та третього траншів була призупинена ЄК через невиконання Україною переліку

умов реалізації політики макроекономічного та структурного регулювання, визначених Меморандумом про взаєморозуміння [398].

Слід відзначити, що використання Україною фінансових ресурсів, виділених ЄК, є значною мірою неефективним (через несвоєчасне використання, не в повному обсязі або невикористання взагалі), що пояснюється незабезпеченням відповідальними органами дотримання процедур з підготовки, впровадження й моніторингу програм у повних обсягах та встановлених нормативними актами термінах, недостатністю вжиття відповідних заходів з боку відповідальних міністерств (проведення систематичного моніторингу виконання програм та оцінки результатів їх впровадження, здійснення власних розрахунків (обґрунтування) обсягів програм бюджетної підтримки) [388].

Світовий банк.

Стратегії співробітництва.

Протягом 2000–2016 рр. співробітництво України з Світовим банком здійснювалося на основі таких стратегій:

– Стратегія допомоги Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Міжнародної фінансової корпорації Україні на 2001–2003 рр., спрямована на надання допомоги уряду та громадянському суспільству України в реалізації стратегії скорочення широкомасштабної бідності та досягнення стійкого економічного зростання шляхом вирішення інституційних проблем (розширення участі громадян в управлінні місцевими справами та підзвітності виборних посадових осіб; зміцнення прав власності; формування основи для сталого приватного підприємництва; поліпшення надання державних послуг для розвитку людини та основних соціальних послуг; вирішення соціальних аспектів регулювання у вугільній галузі; поліпшення охорони навколишнього середовища (розробка правової та інституційної основи екологічного регулювання, поліпшення потенціалу Міністерства навколишнього середовища та пов'язаних з нею установ, підготовка реалізації ефективних екологічних інвестиційних проектів в очищенні повітря від забруднення, збереження біорізноманіття, і поліпшення землі, води, видалення та оброблення твердих відходів) [400];

– Стратегія допомоги Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Міжнародної фінансової корпорації Україні на 2004–2007 рр., яка була спрямована на надання допомоги Україні у створенні інститутів, необхідних для сталого і справедливого економічного зростання, скорочення масштабів бідності; підтримку прагнення України щодо посилення інтеграції з Європейським Союзом і Світовою організацією торгівлі; сприяння зміцненню підзвітності уряду [401];

– Стратегія партнерства Групи Світового банку з Україною на 2008–2011 рр. – діяльність партнерства була зосереджена на двох основних компонентах: 1) поліпшення інвестиційного клімату в Україні; 2) зміцнення державної політики, інституцій і надання послуг. З огляду на глобальну фінансову кризу, яка завдала Україні удару наприкінці 2008 р. Стратегію було скориговано: передбачалося надання позачергової фінансової підтримки з метою стабілізації банківської системи, усунення основних уразливих місць, відбудови довіри та посилення соціального захисту, здійснення кризового менеджменту і надання фінансовим установам і корпораціям консультаційних послуг з питань неплатоспроможності, допомагаючи стимулювати потоки торгівлі та підтримуючи своїх портфельних клієнтів [402];

– Стратегія партнерства Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Міжнародної фінансової корпорації з Україною на 2012–2016 рр. – включала два компонента: 1) поліпшення державних послуг та державних фінансів: підтримка розбудови відносин з громадянами (відповідальне і збалансоване фіскальне управління; ефективність надання послуг з охорони здоров'я і освіти та адресна соціальна допомога; надання комунальних послуг (водопостачання, водовідведення, теплопостачання)); 2) підвищення політичної ефективності та економічної конкурентоспроможності: підтримка розбудови відносин з бізнесом (сприятливість, стабільність та прогнозованість середовища для бізнесу для вітчизняних і закордонних інвесторів; поліпшення інфраструктури для зменшення вартості ведення підприємницької діяльності; комплексне реформування сільськогосподарського сектора) [403].

Враховуючи існуючі ризики для реалізації програми через непослідовне впровадження попередніх реформ, серйозні проблеми з урядуванням та уроки попередньої Стратегії партнерства Світовий банк використовує калібрований підхід до надання фінансової допомоги Україні, що полягає у помірному кредитному фінансуванні у разі загальмування реалізації реформ та у збільшенні обсягів фінансування і спектру інструментів у разі прискорення реформ, поліпшення урядування і готовності використати фінансування і знання банку [403].

Обсяги фінансування програм сталого розвитку в Україні.

Як свідчать дані *рис.5.6*, протягом 2001–2016 рр. сума зарезервованих позик Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР) за проектами сталого розвитку для України збільшилась у 1,4 раза та становила 9,5 млрд. дол. США.

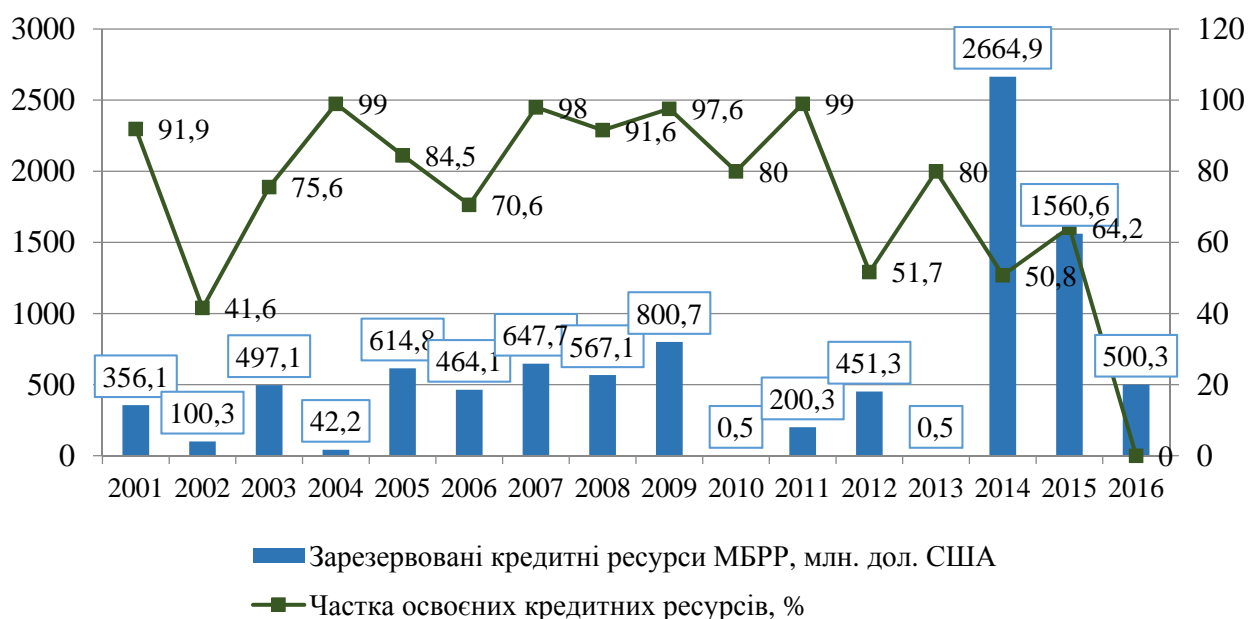

Рис. 5.6. Зарезервовані та освоєні кредитні ресурси МБРР за проектами в Україні (складено автором на основі [404])

Найбільша сума кредитних ресурсів зарезервована МБРР у 2014 р., що пов'язано з початком реалізації проектів кредитування політики розвитку

(заохочення ефективного управління, прозорості та звітності в державному секторі) (750 млн. дол. США), підтримки програми першочергових заходів з реформування банківського сектора (500 млн. дол. США), проекту передачі електроенергії (330 млн. дол. США), модернізації системи соціального захисту (300 млн. дол. США) та інших [404].

Необхідно відзначити, що, незважаючи на значні обсяги виділених МБРР ресурсів на фінансування проектів сталого розвитку в Україні, існують проблеми у їх освоєнні, вибірка коштів є дуже низькою. Так, сума освоєних Україною коштів МБРР протягом 2001–2016 рр. становила усього 6,4 млрд. дол. США або 67 % від загального обсягу зарезервованих кредитних ресурсів. Низький рівень освоєння наданих кредитних ресурсів МБРР пов'язаний з неефективними управлінськими рішеннями та зарегульованістю українського законодавства, надлишком норм, порядків та інструкцій, участю декількох урядових відомств, що ускладнює процес реалізації проектів, неспроможністю персоналу якісно підготувати документацію для реалізації проектів, що потребує певної кваліфікації [406].

Станом на кінець 2016 р. кредитний портфель інвестиційних проектів МБРР включав 11 проектів сталого розвитку України на загальну суму 3,5 млрд. дол. США, частка зарезервованих коштів за поточними проектами становила 91 % від загальної вартості проектів, частка освоєних ресурсів – 14,8 % (табл. 5.9).

За даними *рис. 5.7* видно, що найбільші обсяги фінансування МБРР за поточними проектами розвитку України спрямовані до дорожнього сектору; на державне управління, що включає загальний сектор і управління в сфері фінансів, енергетики та гірничодобувної промисловості, транспорту; теплопостачання та енергозбереження; передачу та розподіл електроенергії; реконструкцію гідроелектростанцій. Найменша частка коштів МБРР виділена до інших секторів (на надання соціальних послуг, транспортний сектор, управління твердими відходами).

Таблиця 5.9

**Фінансування МБРР проектів сталого розвитку в Україні
станом на кінець 2016 р.**

Проект	Загальна вартість проекту, млн.дол. США	Зарезервовані кошти, млн.дол. США	Освоєні кошти	
			млн. дол. США	%
Проект з підвищення енергоефективності (17.05.2011 – 31.03.2017 рр.)	200	200	166,29	83
Другий проект покращення автошляхів та безпеки руху (20.09.2012 – 31.12.2018 рр.)	562	450	217,7	48,4
Другий проект розвитку міської інфраструктури (22.05.2014 – 31.10.2020 рр.)	350	300	5,8	1,9
Проект підвищення енергоефективності у секторі централізованого тепlopостачання (22.05.2014 – 30.10.2020 рр.)	382	332	4,22	1,3
Проект модернізації системи соціальної підтримки населення України (03.07.2014 – 01.10.2020 рр.)	300	300	72,59	24,2
Другий проект з передачі електроенергії (22.12.2014 – 30.06.2020 рр.)	378,43	330	0,83	0,3
Проект поліпшення охорони здоров'я на службі людей (04.03.2015 – 30.09.2020 рр.)	261,03	214,73	2,75	1,3
Проект розвитку дорожнього сектору (03.11.2015 - 31.12.2021 рр.)	560	560	1,4	0,3
Підтримка щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях (24.12.2015 – 31.12.2017 рр.)	0,4	0,4	-	-
Безпека систем газопостачання в Україні (з 18.10.2016 р.)	500,0	500,0	-	-
Посилення формування науково-обґрунтованої політики за допомогою освітньої статистики та аналізу (16.12.2016 – 24.01.2019 рр.)	0,4	0,34	-	-
Разом	3494,3	3187,5	471,6	x

Складено автором на основі [404]

Рис. 5.7. Фінансування МБРР поточних проектів сталого розвитку України станом на кінець 2016 р. за секторами, % (складено автором за даними [404])

Аналізуючи фінансування МБРР поточних проектів розвитку України станом на кінець 2016 р. за тематичним спрямуванням, необхідно відзначити, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування йде на інфраструктурні послуги для розвитку (у тому числі для розвитку приватного сектора – 17,8%), на міську інфраструктуру та надання послуг, розвиток фінансового сектора, системи соціального захисту, зміну клімату (рис. 5.8).

Рис. 5.8. Фінансування МБРР поточних проектів сталого розвитку України за тематичними напрямками станом на кінець 2016 р., % (складено автором за даними [404])

Частка інших секторів включає кошти, спрямовані на удосконалення правової інституційної бази в умовах розвитку ринкової економіки; державні витрати, управління фінансами та закупівлі; політику у сфері регулювання та конкуренції; оцінку і моніторинг уразливості; управління забрудненням повітря і екологічне благополуччя; управління боргом та стійкість бюджетної системи.

Програма розвитку ООН.

Стратегії співробітництва.

Протягом 2001–2016 рр. співробітництво України з Програмою розвитку

ООН (ПРООН) здійснювалось відповідно до пріоритетів України у сфері розвитку на основі таких документів:

– Програма діяльності ПРООН в Україні (2001–2005 рр.), співпраця за якою була спрямована на такі сфери програм співпраці: 1) зміцнення демократичного державного управління; 2) захист людини та розвиток; 3) енергетика та довкілля задля сталого розвитку [407];

– План дій програми ПРООН в Україні (2006–2010 рр.), увага за яким була зосереджена на трьох взаємопов’язаних сферах розвитку: 1) демократичне управління та доступ до правосуддя; 2) добробут, соціальна взаємодія та місцевий розвиток; 3) енергетика та охорона довкілля задля сталого розвитку [407];

– Рамкова програма партнерства Уряду України – ООН на 2012–2016 рр., що включала такі сфери партнерства: 1) стале економічне зростання і подолання бідності; 2) соціальний розвиток; 3) врядування; 4) навколишнє середовище і зміна клімату [408]. Очікувані результати реалізації цієї програми представлені в *табл. 5.10*.

Таблиця 5.10

**Очікувані результати Рамкової програми партнерства
Уряду України – ООН на 2012–2016 рр.**

Сфера партнерства	Очікувані результати
1. Стале економічне зростання і подолання бідності	1. Створення нових економічних можливостей, зокрема у секторі малого й середнього бізнесу, у результаті певних покращень у бізнесовому та інвестиційному середовищі, подальшого підвищення кваліфікації, покращення реінтеграції мігрантів та кращого використання наукового та інноваційного потенціалу України. 2. Соціально-економічний розвиток села з метою подолання бідності в сільській місцевості
2. Соціальний розвиток	1. Покращення доступу до якісних медичних, освітніх і соціальних послуг та користування ними. 2. Усвідомлення людьми своїх прав і здатність користуватися ними, зменшуючи в такий спосіб уразливість. 3. Прийняття більшою кількістю людей здорових і безпечних моделей поведінки. 4. Науково обґрунтоване формування політики соціального розвитку на національному і регіональному рівнях

Продовження табл. 5.10

3. Врядування	1. Запровадження стратегічного врядування на основі ЦРТ, реформування системи стратегічного планування на засадах прозорості та підзвітності з урахуванням ЦРТ. 2. Діяльність більш ефективних та відповідальних державних установ згідно з потребами всіх осіб відповідно до законодавства України, особливо найуразливіших 3. Сприяння урядом активному внеску громадянського суспільства у процеси прийняття рішень на національному та місцевому рівнях і у покращення надання послуг. 4. Сприяння уряду участі жінок у громадському, економічному та політичному житті
4. Навколишнє середовище і зміна клімату	1. Визначення урядом України засад та механізмів, спрямованих на припинення погіршення стану навколишнього середовища, пом'якшення наслідків змін клімату та пристосування до них, попередження та реагування на природні та техногенні катастрофи 2. Зниження енерго-, матеріало- та вуглецемісткості економіки завдяки впровадженню енергоефективних технологій, відновлювальних і альтернативних джерел енергії. 3. Створення регуляторних та правових механізмів для забезпечення сталого управління природними ресурсами.

Складено автором на основі [408]

У 2012–2016 рр. ресурси ПРООН спрямовувались на фінансування програм сталого розвитку України у таких тематичних сферах:

– 1) стале економічне зростання і подолання бідності, соціальний розвиток, навколишнє середовище і зміна клімату (інклюзивне та стале зростання) – підтримка ПРООН розбудови національної спроможності та надання експертних консультацій щодо соціально-економічних реформ, у тому числі з питань прискорення прогресу на шляху досягнення Цілей розвитку тисячоліття з метою прискорення інклюзивного зростання для сталого розвитку людського потенціалу; стійкість до зміни клімату та стихійних лих – допомога ПРООН у зміцненні потенціалу України, а також у вирішенні проблеми зміни клімату, втрати біорізноманіття та деградації озонового шару, що мають глобальний характер, на загальнонаціональному, регіональному рівнях і на рівні громади, популяризуючи та поширюючи найкращі практики, надаючи консультації щодо інноваційних підходів в екологічній політиці та закладаючи партнерські стосунки шляхом впровадження пілотних проектів, що покращують якість життя бідних верств населення;

2) врядування (демократичне врядування, відповідальність інституцій, запобігання кризам та відновлення) – допомога ПРООН урядовим установам, організаціям громадянського суспільства та народу України у поширенні демократичних практик, необхідних для прискорення сталого людського розвитку, посилення громадянського суспільства, сприяння децентралізації та місцевому врядуванню, захисту прав людини та принципів гендерної рівності, забезпечення доступу всіх громадян України до правосуддя та підтримки антикорупційних зусиль в Україні, подолання наслідків військового конфлікту в Україні та забезпечення основи для швидкого переходу до стійкого відновлення постраждалих від конфлікту регіонів [409].

Обсяги фінансування програм сталого розвитку в Україні.

Загальний обсяг фінансування ПРООН програм сталого розвитку в Україні протягом 2012–2016 рр. збільшився у 4,1 раза та становив майже 230 млн. дол. США (табл.5.11).

Таблиця 5.11

Бюджет проектів ПРООН в Україні, млн. дол. США

Тематичний напрям фінансування	2012	2013	2014	2015	2016
Демократичне врядування	21,2	20,7	6,7	11,6	14,5
Інклюзивне та стале зростання	2,2	4,6	4,6	15,4	15,2
Відповідальність держустанов	0,33	0,4	0,4	24,6	57,2
Ефективність розвитку	0,12	-	0,08	-	-
Запобігання кризам і відновлення	-	-	1,9	17,1	10,8
Усього	23,8	25,7	13,6	68,7	97,7

Розроблено автором на основі [410]

Як свідчать дані *рис.5.9*, протягом 2012 – 2016 рр. відбулось збільшення частки ресурсів, спрямованих ПРООН на фінансування програм щодо підвищення відповідальності державних установ (у 59 разів), інклюзивного та сталого зростання (у 1,8 раза); зменшення – на фінансування програм демократичного врядування в Україні (у 5,9 раза). Зміни у фінансуванні пояснюються переключенням уваги ПРООН на програми підвищення відповідальності державних установ, соціальні та економічні проблеми

внутрішньо переміщених осіб в Україні, сприяння процесам відновлення життєдіяльності та захисту прав людини у територіальних громадах Донецької та Луганської областей, зокрема на звільнених від незаконних збройних формувань територіях та повернутих під контроль українського уряду.

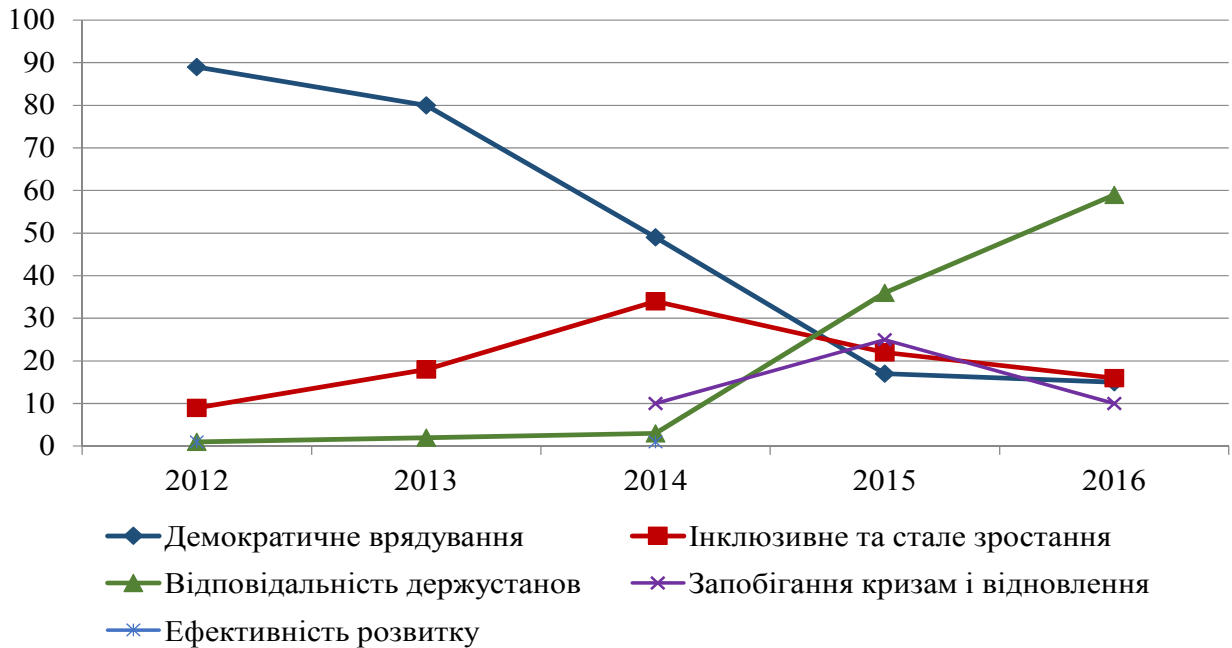

Рис. 5.9. Частка фінансових ресурсів, спрямованих ПРООН на програми сталого розвитку України за тематичними напрямками, % (складено автором на основі [410])

Так, на надання послуг з організації та проведення процедур закупівель Міністерству охорони здоров'я України (закупівля ПРООН широкого спектру лікарських засобів і медичних виробів і створення потенціалу, необхідного для забезпечення прозорості, економічно ефективної системи закупівель) у 2015–2016 рр. було виділено 64,8 млн. дол. США, на Програму швидкого відновлення життєдіяльності та захисту прав людини - 16,7 млн. дол. США [410].

У зв'язку з великою кількістю проектів ПРООН, що здійснювались в Україні протягом 2012–2016 рр. (у 2012 р. – 42 проекти, 2013 р. – 31, 2014 р. – 31, 2015 р. – 30, 2016 р. – 24), в *табл. 5.12* представлено фінансування найбільших за бюджетом проектів.

Таблиця 5.12

Фінансування ПРООН найбільших за обсягами проектів у сфері сталого розвитку в Україні у 2012–2016 рр.

Тематична сфера /проект	Бюджет проекту, млн. дол. США				
	2012	2013	2014	2015	2016
<i>1. Демократичне врядування</i>					
Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги	11,5	11,0	-	-	-
Демократизація, права людини і розвиток громадянського суспільства в Україні	-	1,1	1,4	1,4	0,8
<i>2. Інклюзивне та стійке зростання</i>					
Збереження та стале використання торфовищ	-	0,3	0,6	1,3	0,2
Місцевий розвиток, орієнтований на громаду	8,5	7,5	4,3	0,8	-
Створення потенціалу для низьковуглецевого зростання в Україні	0,6	2,1	0,9	0,1	-
Енергоефективне освітлення	0,7	1,4	2,2	2,2	0,9
Початкова реалізація прискореного вилучення з обігу гідрохлорфторвуглеводів	-	0,07	0,07	0,7	0,8
Біоенергетичні технології	-	-	0,6	1,7	1,5
<i>3. Відповідальність державних установ</i>					
Надання послуг з організації та проведення процедур закупівель Міністерству охорони здоров'я України	-	-	-	14,0	50,8
Зміцнення національної спроможності для ефективного розвитку молоді та відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в Україні	0,3	0,3	0,3	0,3	-
<i>4. Запобігання кризам та відновлення</i>					
Швидке реагування на соціальні та економічні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні	-	-	1,6	5,6	4,0
Зміцнення результатів модернізації та інновацій	-	-	0,3	0,5	0,2
Програма швидкого відновлення	-	-	-	10,3	6,4
Проект швидкого реагування на проблеми в управлінні та відновленні	-	-	-	0,8	0,2

Складено автором на основі [410]

Фінансування ПРООН проектів сталого розвитку в Україні протягом 2012–2016 рр. здійснювалось в основному за рахунок додаткових ресурсів, залучених від двосторонніх та багатосторонніх партнерів (частка в загальному обсязі – 94 %) з використанням таких механізмів, як тематичні цільові фонди, цільові фонди для конкретних програм і проектів, вертикальні фонди. Частка основних (регулярних) ресурсів ПРООН становила 6% [410].

Найбільшими донорами у 2012–2016 рр. стали Європейська комісія, частка наданих ресурсів якої у загальному обсязі становила 30 %, Глобальний

екологічний фонд (8 %), Японія (8 %), Данія (3 %), Німеччина (1,6 %). Ресурси, що надійшли в рамках країнових програм ПРООН в Україні та інших партнерів на місцевому рівні (у тому числі від фонду «Розвиток України», Донбаської паливно-енергетичної компанії та інших) на підтримку локальних проектів у сфері сталого розвитку становили 0,5 % [410].

Аналізуючи рівень освоєних Україною ресурсів ПРООН у 2012–2016 рр., слід відзначити, що частка фактичних витрат на здійснення проектів сталого розвитку становила 71 %, що пов'язано з невиконанням визначених ПРООН умов щодо надання грантів (рис.5.10).

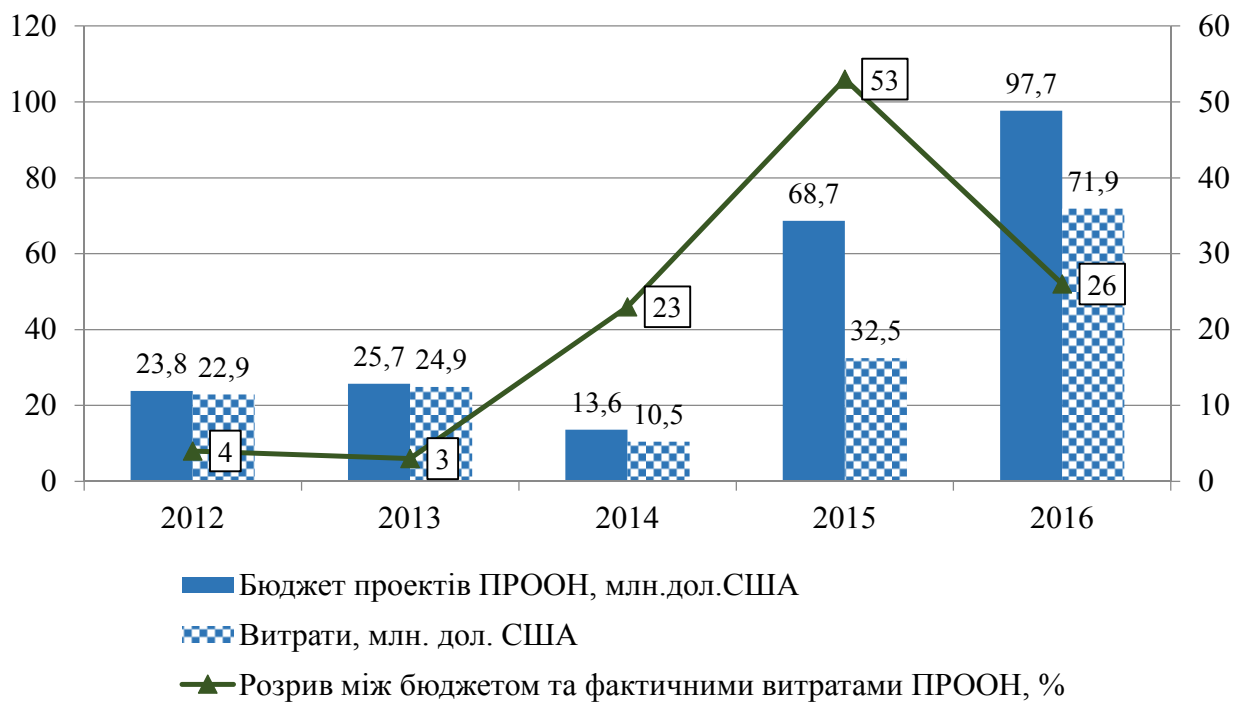

Рис. 5.10. Бюджет проектів ПРООН в Україні та фактичні витрати (складено автором на основі [410])

Всесвітня продовольча програма ООН.

Стратегія співробітництва.

З 2014 р. Україна, населення якої постраждало від збройного конфлікту на сході країни, отримує фінансову допомогу від Всесвітньої продовольчої програми ООН (ВПП), яка здійснює в Україні такі операції:

– екстрена операція 200765 «Надзвичайна допомога мирному населенню, що постраждало від конфлікту на сході України». Екстрена операція, що здійснюється ВПП в Україні, відповідає першій стратегічній цілі організації - порятунк життя людей і захист засобів до існування в надзвичайних ситуаціях та сприяє досягненню цілей у сфері сталого розвитку, а саме ліквідації голоду та забезпеченню продовольчої безпеки. Метою операції є надання продовольчої допомоги у натуральній формі, у вигляді електронних ваучерів або грошових переказів для забезпечення життєво необхідної, невідкладної підтримки найбільш уразливих груп серед внутрішньо переміщених осіб, репатріантів, приймаючих сімей і тих, хто залишився в гарячих точках конфлікту в Донецькій та Луганській областях [411]. У 2015–2016 рр. кожен електронний ваучер на суму 450 грн. (приблизно 22 дол. США) покривав щомісячно продовольчі потреби однієї людини [412];

– спеціальна операція 200821 «Логістичний кластер підтримки гуманітарного реагування в Україні». Спеціальна операція здійснюється з метою забезпечення координації та загальної логістики послуг, необхідних для забезпечення ефективної та своєчасної доставки гуманітарної допомоги постраждалому населенню в зоні конфлікту ВПП [413].

Обсяги фінансування програм сталого розвитку в Україні.

З 2014 р. загальний бюджет операцій ВПП в Україні збільшився майже у 8 разів і становив станом на кінець 2016 р. більше 133 млн. дол. США (рис. 5.11).

Найбільшу частку (96 %) в загальному бюджеті операцій ВПП становив бюджет екстреної операції з надання надзвичайної допомоги мирному населенню, що постраждало від конфлікту на сході України. Протягом 2014–2016 рр. бюджет екстреної операції ВПП в Україні збільшився у 7,5 раза. Спостерігається також збільшення протягом 2015–2016 рр. бюджету спеціальної операції ВПП з надання логістичних послуг з метою забезпечення доставки гуманітарних вантажів постраждалому населенню в зоні конфлікту (у 2,8 раза).

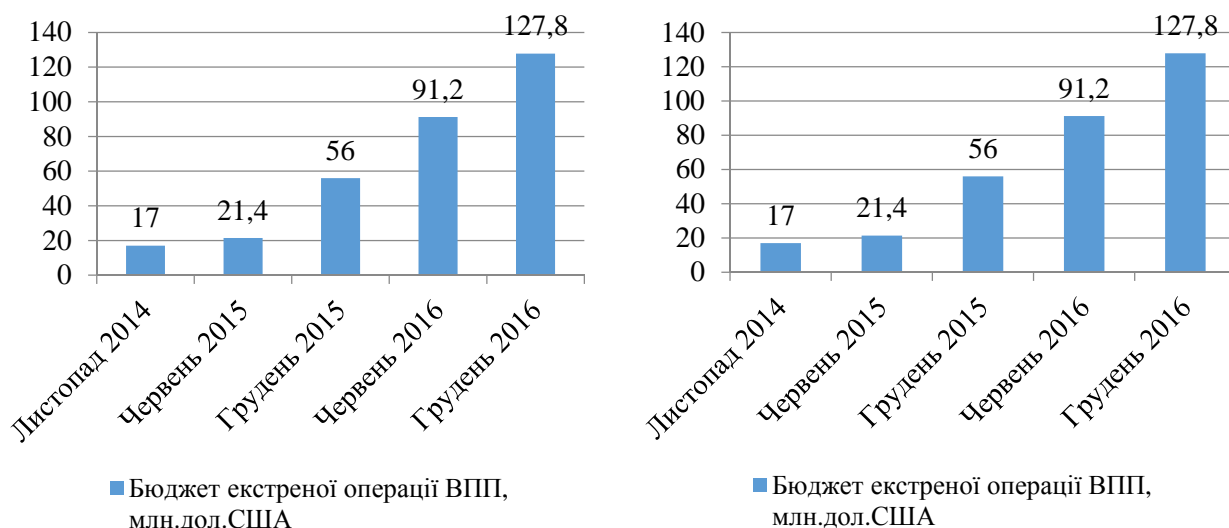

Рис. 5.11. Бюджет операцій ВПП в Україні (складено автором на основі [414])

Протягом 2014–2016 рр. зафіксовано збільшення частки витрат ВПП на продовольство з 11 % до 62 % (у 5,6 раза) (рис.5.12). Поряд з цим відбулося зменшення частки витрат на такі інструменти допомоги ВПП, як грошові кошти та ваучери, які є найбільш гнучкими інструментами ВПП щодо адаптації продовольчої допомоги до потреб бенефіціарів, з 69 % до 20 % (у 3,4 раза).

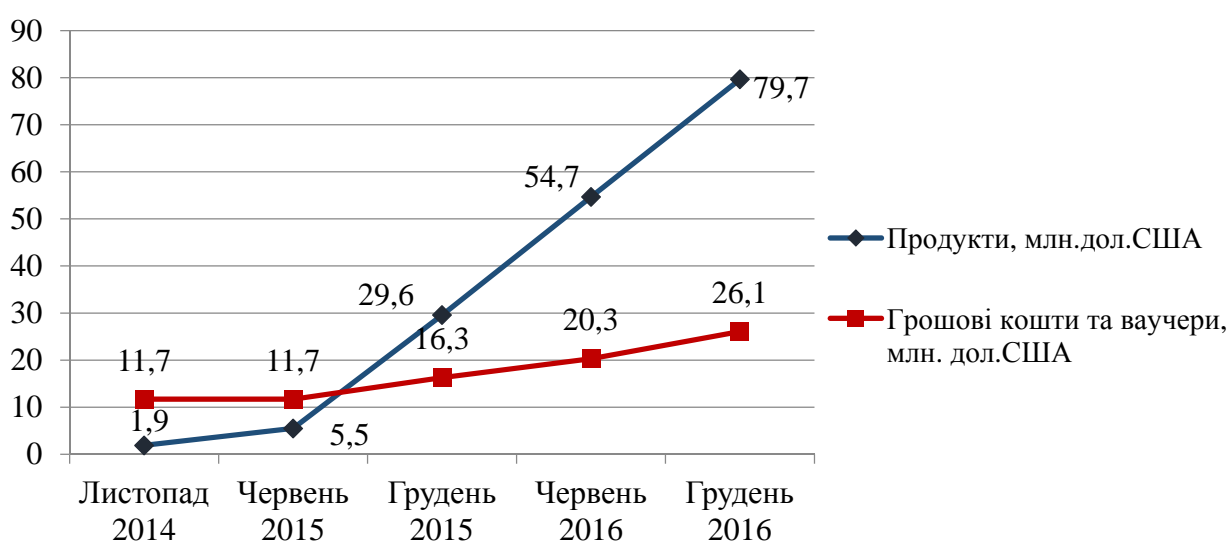

Рис. 5.12. Інструменти допомоги ВПП за екстреною операцією в Україні (складено автором на основі [414])

Найбільшими донорами, що здійснили добровільні внески на реалізацію екстреної операції ВПП в Україні є США (30 %), багатосторонні міжнародні організації (23 %), Німеччина (18 %), Європейська комісія (5 %), Канада (4,5 %) [415]. Фінансування спеціальної операції в Україні здійснюється за рахунок внесків Німеччини (47 %), багатосторонніх міжнародних організацій (32 %), Італії (11%) [416].

Поряд зі збільшенням бюджету ВПП на здійснення операцій в Україні слід відзначити існуючий розрив між оперативними потребами ВПП та підтвердженими внесками донорів, який на кінець 2016 р. становив: за екстреною операцією 60,4 %, за спеціальною – 35,5 % (рис. 5.13).

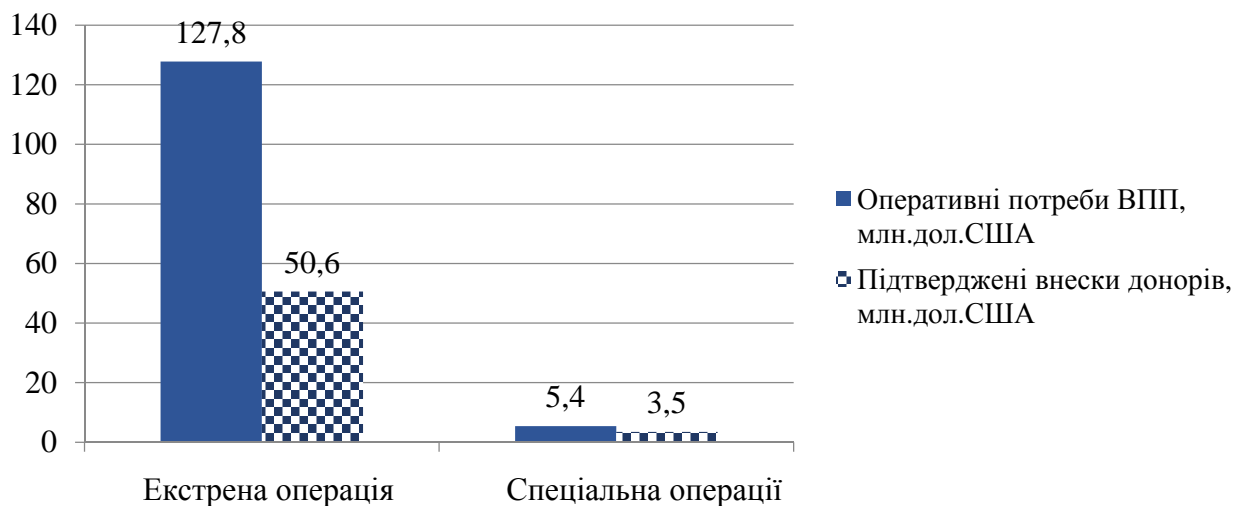

Рис. 5.13. Оперативні потреби та підтверджені внески за операціями ВПП в Україні станом на кінець 2016 р. (складено автором за даними [414])

Значне недофінансування операцій (більше 79 млн. дол. США) може призвести до скорочення обсягів допомоги або припинення діяльності ВПП в Україні, тому надзвичайно важливим є збільшення суми добровільних внесків донорів.

Порівняльна характеристика співробітництва ЄС, МБРР, ПРООН, ВПП ООН з Україною у сфері сталого розвитку представлена в *табл.5.13*.

Співробітництво ЄС, Світового банку, ПРООН, ВПП ООН з Україною у сфері сталого розвитку

Органі за-ція	Цілі співробітництва	Динаміка бюджету програм сталого розвитку в Україні	Фінансування програм сталого розвитку в Україні (за секторами, тематичними напрямками)
ЄС	Цілі співробітництва 1) сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин, прискорення сталого розвитку; 2) створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва; 3) підтримка зусиль України щодо зміцнення демократії, розвитку економіки та завершення переходу до ринкової економіки.	Динаміка бюджету програм сталого розвитку в Україні Збільшення зобов'язань з надання ОДР Україні протягом 2007 – 2014 рр. з 166,6 до 293,3 млн. євро (у 1,8 раза)	Фінансування за секторами у 2008 – 2014 рр.: економічна інфраструктура (36%), соціальна інфраструктура (28%), бюджетна підтримка та продовольча допомога (22%). Збільшення протягом 2012 – 2014 рр. ОДР на розвиток соціальної інфраструктури (у 2,5 раза); зменшення ОДР протягом 2008 – 2014 рр. на розвиток економічної інфраструктури (у 3,4 раза).
Світовий Банк	1) поліпшення державних послуг та державних фінансів; 2) підвищення політичної ефективності та економічної конкурентоспроможності	Збільшення протягом 2001 – 2016 рр. зарезервованих для України позик МБРР з 356,1 до 500,3 млн. дол. США (у 1,4 раза)	Фінансування за секторами у 2011 – 2016 рр.: інфраструктурні послуги для розвитку – 25,9% (у тому числі для розвитку приватного сектора – 17,8%), міська інфраструктура та надання послуг – 17,6%, розвиток фінансового сектора – 8,5%, системи соціального захисту – 7,9%, зміна клімату – 7,4%, інші сектори (удосконалення правової інституційної бази; державні витрати, управління фінансами та закупівлі; управління забрудненням повітря і екологічне благополуччя; управління боргом та стійкість бюджетної системи) (16,4%)
ПРООН	1) стале економічне зростання і подолання бідності; 2) соціальний розвиток; 3) врядування; 4) навколишнє середовище і зміна клімату	Збільшення бюджету проектів ПРООН в Україні протягом 2012 – 2016 рр. з 23,8 до 97,7 млн. дол. США (у 4,1 раза)	Фінансування за секторами у 2012 – 2016 рр.: демократичне врядування (50%), інклюзивне та стале зростання (20%), відповідальність держустанов (20%), запобігання кризам і відновлення (10%). Збільшення частки ресурсів, фінансування програм щодо підвищення відповідальності державних установ (у 59 разів), інклюзивного та сталого зростання (у 1,8 раза); зменшення – на фінансування програм демократичного врядування (у 5,9 раза).
ВПП ООН	Продовольча допомога внутрішньо переміщеним особам, жителям територій, постраждалих від конфлікту на сході України	Збільшення бюджету операцій ВПП в Україні протягом 2014 – 2016 рр. з 18,9 до 133,2 млн. дол. США (у 8 разів)	Фінансування за операціями у 2014 – 2016 рр.: екстрена операція з надання надзвичайної допомоги мирному населенню, що постраждало від конфлікту на сході України (96%), спеціальна операція з надання логістичних послуг з метою забезпечення доставки гуманітарних вантажів постраждалому населенню в зоні конфлікту (4%). Збільшення бюджету екстреної операції (у 7,5 рази), спеціальної операції (у 2,8 раза).

Складено автором

Таким чином, проведення аналізу стратегій співробітництва України з Європейським Союзом, Світовим банком, Програмою розвитку ООН і Всесвітньою продовольчою програмою ООН у сфері сталого розвитку, обсягів фінансування програм сталого розвитку в Україні дозволило [417; 418]:

- установити наявність стратегій співробітництва України з ЄС, Світовим банком, ПРООН і ВПП, спрямованих на досягнення Україною сталого розвитку, що визначають конкретні цілі та очікувані результати;

- установити збільшення усіма міжнародними організаціями бюджетів фінансування програм сталого розвитку в Україні: зобов'язань ЄС щодо надання офіційної допомоги розвитку (у 1,8 раза протягом 2007–2014 рр.); зарезервованих позик МБРР (у 1,4 раза протягом 2001–2016 рр.); бюджету проектів ПРООН (у 4,1 раза протягом 2012–2016 рр.); бюджету операцій ВПП (у 8 разів протягом 2014–2016 рр.);

- визначити низький рівень освоєння Україною ресурсів, виділених міжнародними організаціями на фінансування програм сталого розвитку. Так, частка освоєних фінансових ресурсів, виділених ЄС у вигляді грантової допомоги протягом 2007 – 2014 рр., становила в середньому 81,5 %, частка освоєних кредитних ресурсів, зарезервованих ЄС у 2014–2015 рр. – 65 %; частка освоєних кредитних ресурсів МБРР у 2001–2016 рр. – 67 %; частка освоєних грантів ПРООН у 2012–2016 рр. – 71 %, що пов'язано з невиконанням Україною умов, визначених міжнародними організаціями щодо виділення фінансових ресурсів;

- установити брак коштів для реалізації операцій ВПП в Україні станом на кінець 2016 р.: існуючий розрив між оперативними потребами ВПП та підтвердженими внесками донорів становив за екстреною операцією 60,4%, спеціальною – 35,5%, що може призвести до скорочення обсягів допомоги або припинення діяльності ВПП в Україні;

- визначити пріоритетність секторів і тематичних напрямів у фінансуванні міжнародними організаціями програм сталого розвитку в Україні. Так, найбільша частка ресурсів ЄС у 2008–2014 рр. спрямована на

фінансування економічної та соціальної інфраструктури (36 % і 28 %); найбільша частка ресурсів Світового банку у 2011–2016 рр. – на інфраструктурні послуги для розвитку (25,9 %), міську інфраструктуру та надання послуг (17,6 %), розвиток фінансового сектора (8,5%), системи соціального захисту (7,9 %), адаптацію до зміни клімату (7,4 %); найбільша частка ресурсів ПРООН у 2012–2016 рр. – на демократичне врядування (50%), інклюзивне та стале зростання (20 %), відповідальність держустанов (20 %);

– установити різноспрямованість тенденцій у фінансуванні міжнародними організаціями програм сталого розвитку в Україні: збільшення ЄС протягом 2012–2014 рр. допомоги, спрямованої до соціального сектору (у 2,5 раза), зменшення протягом 2008–2014 рр. – до економічного сектору (у 3,4 раза); збільшення ПРООН ресурсів, спрямованих на програми з підвищення відповідальності державних установ (у 59 разів), інклюзивного та сталого зростання (у 1,8 раза), зменшення – на фінансування програм демократичного врядування (у 5,9 раза).

5.3. Напрями удосконалення процесів залучення та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку України

Завдяки значним зусиллям, здійсненим Україною та її міжнародними партнерами у сфері фінансування економічного зростання, соціального розвитку та охорони навколишнього середовища, державі вдалося добитися значних успіхів на шляху до досягнення цілей сталого розвитку. Поряд з цим, незважаючи на значні обсяги національних фінансових ресурсів та міжнародної допомоги, спрямованих на підтримку базових секторів сталого розвитку України, спостерігається недофінансування сільськогосподарського сектору та соціальної сфери. Як вже зазначалося, існуючий розрив між показниками національного фінансування базових секторів сталого розвитку України та

цільовими показниками, установленними на міжнародному рівні, у 2015 р. становив більше 90 % у секторі сільського господарства, охорони здоров'я – 30%, соціального захисту – 13 %. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, що включає не тільки збільшення обсягів національних і міжнародних фінансових ресурсів, але й підвищення ефективності їх використання.

Для збільшення обсягів національного фінансування необхідним є підвищення ефективності мобілізації національних фінансових ресурсів і використання державних видатків, спрямованих на підтримку базових секторів сталого розвитку України (рис. 5.14).

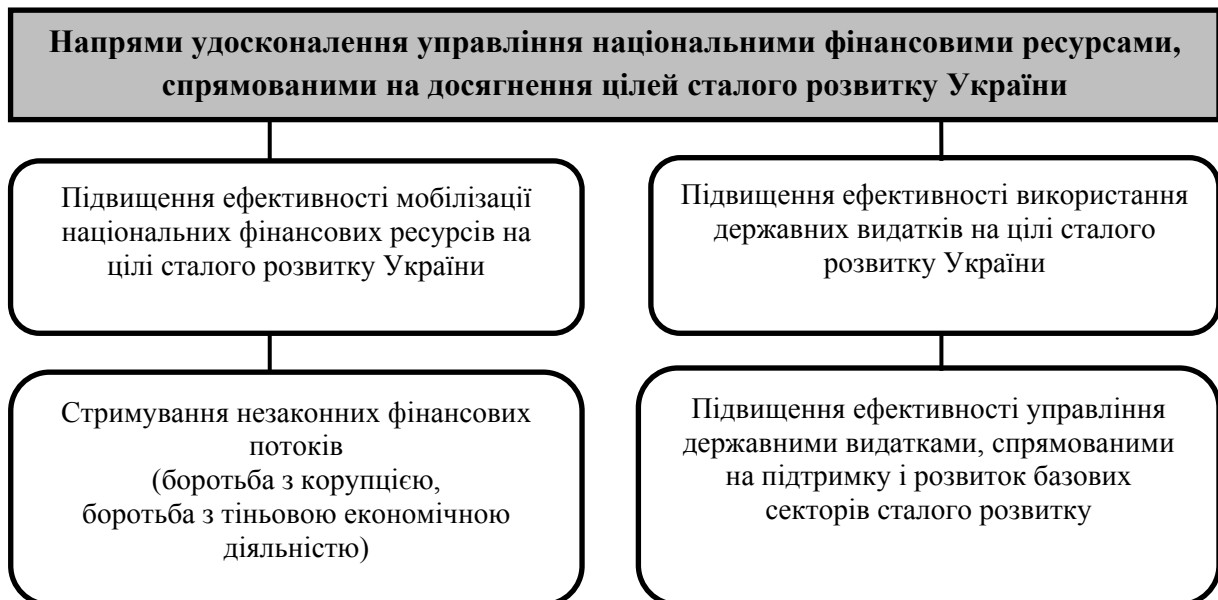

Рис.5. 14. Напрями удосконалення управління національними фінансовими ресурсами, спрямованими на досягнення цілей сталого розвитку України (розроблено автором)

Підвищення ефективності мобілізації національних державних ресурсів на цілі сталого розвитку передбачає стримування незаконних фінансових потоків з України, обсяг яких у 2013 р. становив 13,9 млрд. дол. США, у 2014 р. – 18,4 млрд. дол. США, а у 2015 р. – 21, 3 млрд. дол. США [419]. Одним

з основних заходів щодо скорочення незаконних фінансових потоків є *боротьба з корупцією*, рівень якої в Україні є дуже високим. За даними рейтингу «Індекс сприйняття корупції 2016» за рівнем корупції Україна посідає 131 місце із 176 країн [420].

Необхідною є чітка реалізація Конвенції ООН проти корупції, що була ратифікована Україною у 2006 р. і набрала чинності у 2010 р., цілями якої є: 1) сприяння вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею; 2) заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів; 3) заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном [421].

Важливим є встановлення й заохочення на державному рівні ефективних видів практики, спрямованих на запобігання корупції, періодичне проведення оцінки відповідних правових інструментів й адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання корупції та боротьби з нею, взаємодія з відповідними міжнародними й регіональними організаціями в розробленні заходів щодо запобігання корупції та сприяння їм [421]. Необхідним також є зміцнення активної участі громадянського суспільства, неурядових громадських організацій у запобіганні корупції й боротьбі з нею за допомогою таких заходів, як посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень, забезпечення для населення ефективного доступу до інформації.

Надзвичайно важливим заходом щодо скорочення незаконних фінансових потоків є також *боротьба з тіньовою економічною діяльністю* в Україні, рівень якої, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, на початку 2016 р. склав 41 % від офіційного ВВП [422]. Необхідним є посилення контрольних заходів органами Державної аудиторської служби України, яка забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного,

цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів [423].

Підвищення ефективності використання державних видатків передбачає підвищення ефективності управління державними видатками, спрямованими на підтримку і розвиток базових секторів сталого розвитку України, що включає здійснення обґрунтованого прогнозування і планування, забезпечення результативного і цільового використання бюджетних коштів, справедливого розподілу між секторами, оцінки ефективності видатків бюджету, ефективного контролю за дотриманням бюджетного законодавства, доступу громадського суспільства до інформації, що стосується державного фінансування базових секторів сталого розвитку.

Підвищення ефективності управління державними видатками повинно спиратися на такі принципи:

– принцип ефективності та результативності – прагнення усіх учасників бюджетного процесу при виконанні бюджету досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань сталого розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів;

– принцип субсидіарності – розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання гарантованих послуг до їх безпосереднього споживача;

– принцип публічності та прозорості – інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів [358].

Необхідність підвищення ефективності фінансування сталого розвитку в Україні потребує також здійснення заходів щодо удосконалення управління

міжнародними фінансовими ресурсами, що виділяються міжнародними організаціями на здійснення проектів у цій сфері, а саме, *підвищення ефективності мобілізації міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в Україні та контролю за їх використанням (рис.5.15).*

Рис. 5.15. Напрями удосконалення управління міжнародними фінансовими ресурсами, спрямованими на досягнення цілей сталого розвитку України (розроблено автором)

1. *Підвищення ефективності мобілізації міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в Україні.*

Підвищення ефективності мобілізації міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку України та збільшення їх загальних обсягів потребує

підвищення рівня фактичних виплат міжнародних фінансових організацій. Як вже зазначалося, існує значний розрив між обсягом зарезервованих і фактично виплачених міжнародними донорами коштів на реалізацію програм сталого розвитку в Україні. У зв'язку з цим необхідним є здійснення заходів, спрямованих на вирішення цієї проблеми.

Визначально важливим для збільшення фактичних виплат є виконання Україною умов міжнародних фінансових організацій щодо надання траншів. Так, наприклад, загальні умови Європейського Союзу щодо виплати бюджетної підтримки охоплюють достатній прогрес у здійсненні секторальної політики, реалізацію обґрунтованої макроекономічної політики, орієнтованої на стабільність, достатній прогрес щодо доступу громадськості до своєчасної, повної та якісної інформації. Відповідно до Європейської Політики Сусідства, Європейський Союз надає допомогу країнам-партнерам, використовуючи принцип «більше за більше», що обумовлює обсяги зовнішньої допомоги якістю реформ та станом демократії в країнах [424].

Посилення постійного громадського контролю, який є «невід'ємною складовою системи публічного управління та незамінним чинником розвитку соціуму» [425], за виконанням Україною умов, визначених міжнародними донорами, сприятиме активізації зусиль держави у здійсненні соціально-економічних реформ, підвищенню рівня фактичних виплат зовнішньої допомоги Україні, а отже, й покращенню мобілізації міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку.

2. Підвищення ефективності використання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку України.

Основними заходами щодо підвищення ефективності використання коштів, наданих Україні міжнародними організаціями з метою активізації зусиль у досягненні сталого розвитку, повинні стати:

1) *підвищення ефективності інституціональної взаємодії у сфері отримання міжнародної допомоги на цілі сталого розвитку.* Зважаючи на певну неузгодженість дій Міністерства економічного розвитку і торгівлі

України, яке є координатором діяльності, пов'язаної з залученням міжнародної технічної допомоги, Міністерства фінансів України, яке забезпечує проведення фінансових операцій, інших міністерств і відомств, що співпрацюють у сфері отримання міжнародної допомоги, необхідним є покращення їх взаємодії, яке повинно базуватися на таких принципах:

- принцип законності – полягає в обов'язковому виконанні законів і підзаконних актів органами управління, посадовими особами;

- принцип плановості – передбачає складання програми дій та її реалізацію, нормалізацію умов роботи та її розподіл між виконавцями, координацію дій виконавців та їхнє інструктування, організацію обліку і контролю за виконанням кожної роботи і програми загалом [426];

- принцип головної ланки – передбачає наявність головної ланки, основного завдання, вирішення якого дозволить вирішити всю сукупність або частину проблем;

- принцип маневреності – полягає у можливості, за необхідності, ефективного використання засобів, форм і методів, які є в розпорядженні учасників взаємодії, з метою коригування плану або управлінського рішення;

- принцип пропорційної відповідальності за наслідки взаємодії – передбачає несення відповідальності учасників взаємодії лише за той обсяг роботи, який був покладений на них відповідно до їх компетенції.

2) *Підвищення ефективності управління кадровими ресурсами у сфері отримання міжнародної допомоги на цілі сталого розвитку.* Підвищення ефективності управління кадрами державних інституцій, що співпрацюють з міжнародними фінансовими організаціями, які надають допомогу на цілі сталого розвитку, повинно спиратися на принципи управління, сформульовані А.Файолем, французьким теоретиком і практиком менеджменту, засновником адміністративної (класичної) школи управління:

- поділ праці – передбачає підвищення кількості та якості управлінської праці при витратах тих же зусиль (за рахунок скорочення кількості об'єктів, на які повинна спрямовуватися увага та дії). Результатом поділу праці є

спеціалізація функцій та поділ влади;

– дисципліна - передбачає дотримання угод між керівництвом організації та службовцями. Найбільш дієвими засобами встановлення і підтримання дисципліни є: хороші керівники на всіх щаблях, можливо більш чіткі й справедливі угоди, розсудливе застосування каральних санкцій;

– єдність розпорядництва – полягає в необхідності одержання працівником розпоряджень та вказівок від одного керівника з метою усунення дуалізму розпорядництва, що призводить до важких конфліктів, і забезпечення дисципліни та порядку;

– єдність керівництва – передбачає одного керівника та одну програму для сукупності операцій, що переслідують одну і ту ж мету, для забезпечення єдності дій, координації сил, поєднання зусиль;

– підпорядкованість приватних інтересів загальним – полягає у тому, що інтереси службовця чи групи службовців не повинні ставитися вище інтересів організації, та передбачає такі засоби досягнення успіху: стійкість і хороший приклад керівників, можливо більш справедливі угоди, пильний нагляд;

– винагорода персоналу – передбачає справедливу оплату виконаної роботи, яка, по можливості, задовольняє персонал і підприємство, наймача та службовця. При цьому заробітна плата повинна забезпечувати справедливу винагороду, заохочувати старанність, компенсуючи корисні зусилля, та не призводити до крайнощів винагороди, що виходять за межі розумного;

– централізація – полягає в тому, що залежно від розмірів організації та конкретних умов діяльності, повинна бути досягнута певна відповідність між централізацією і децентралізацією з метою забезпечення найкращої загальної продуктивності;

– ієрархія – передбачає забезпечення ефективної роботи ієрархічної системи управління. Оскільки успіх реалізації багатьох операцій залежить від швидкості виконання, необхідним є поєднання поваги до ієрархічної колії, за якою слідує папери, що йдуть від вищої влади або призначені для неї, та зобов'язань швидко досягати поставлену мету;

– порядок – полягає у забезпеченні форми соціального порядку: певне місце для кожної особи і кожна особа на своєму місці;

– справедливість – передбачає поєднання доброзичливості з правосуддям на всіх щаблях ієрархії з метою заохочення персоналу до виконання своїх обов'язків з відданістю;

– сталість складу персоналу – полягає в установці на довгострокову роботу персоналу в організації для підвищення ефективності її діяльності;

– ініціатива – передбачає можливість створення і реалізації плану, свободу пропозиції та її здійснення, що підвищує завзяття і діяльність службовців. Приєднання ініціативи службовців до ініціативи керівництва надає можливості для зміцнення стійкості підприємства;

– єднання персоналу – полягає у встановленні єднання персоналу підприємства шляхом стимулювання старанності, використання здібностей всіх і винагороди заслуг кожного, не порушуючи гармонії відносин [427].

3) підвищення ефективності координації міжнародної допомоги. Реалізація державної політики в сфері співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями та країнами-донорами, що надають зовнішню допомогу з метою досягнення сталого розвитку України, здійснюється Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (Мінекономрозвитку).

Управління міжнародною технічною допомогою, що включає фінансові та інші ресурси та послуги, які відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі [428], забезпечується самостійним структурним підрозділом апарату Мінекономрозвитку – Департаментом координації міжнародних програм. Головною метою діяльності Департаменту координації міжнародних програм є розроблення пропозицій щодо формування і реалізації державної політики у сфері технічного та фінансового співробітництва з країнами-донорами, міжнародними організаціями та ЄС стосовно залучення ресурсів для виконання програм і проектів [429].

Основними завданнями Департаменту координації міжнародних програм є: координація роботи та заходів щодо залучення міжнародної технічної

допомоги країн-донорів, міжнародних організацій та ЄС; розроблення стратегічних і програмних документів з питань залучення міжнародної допомоги; координація заходів з розроблення проектів і програм міжнародної допомоги; розроблення, упровадження та вдосконалення договірно-правової бази та організаційно-правових механізмів для розвитку технічного та фінансового співробітництва з країнами-донорами, міжнародними організаціями та ЄС; участь у розробленні заходів щодо політики структурних реформ, що підтримуються в рамках макрофінансової допомоги ЄС; ведення в установленому порядку єдиного реєстру проектів, що реалізуються в Україні з використанням ресурсів міжнародної допомоги; проведення в установленому порядку моніторингу виконання проектів (програм) міжнародної допомоги, що підтримуються країнами-донорами, міжнародними організаціями та ЄС [429].

Залучення, використання та моніторинг міжнародної технічної допомоги в Україні здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України, затвердженої у 2002 р. [428]. Основні аспекти залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Україні представлено на *рис. 5.16*.

Аналізуючи основні завдання діяльності Департаменту координації міжнародних програм Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, та існуючий порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Україні, слід відзначити відсутність встановлених на законодавчому рівні заходів щодо проведення оцінки результатів використання міжнародних фінансових ресурсів.

Відповідно до вказаного Порядку [428], реципієнти міжнародної допомоги як безпосередні одержувачі міжнародних фінансових ресурсів згідно з проектом подають підсумкові звіти про досягнуті результати бенефіціарам - центральним органам виконавчої влади, до компетенції яких належить реалізація державної політики у відповідній галузі чи регіоні.

Рис.5.16. Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Україні (складено автором на основі [428])

До Міністерства економічного розвитку і торгівлі України ці звіти не подаються (крім звітів про виконання проектів, що фінансуються Агентством США з міжнародного розвитку). Здійснення Департаментом координації міжнародних програм поточного та заключного моніторингу, під яким, відповідно до Порядку [428] розуміється спостереження за станом реалізації проекту (програми), не дає можливості конкретно оцінити результати виконання цих проектів. Здійснення оцінки – проведення аналізу прогресу в досягненні результатів реалізації проектів (програм) дозволить визначити ступінь поліпшення якості діяльності, досягнення поставлених цілей та сприятиме прийняттю ефективних рішень у сфері отримання міжнародної допомоги.

Установлення на законодавчому рівні необхідності здійснення Департаментом координації міжнародних програм оцінки результатів впровадження програм, що фінансуються міжнародними донорами, дозволить проводити комплексну роботу з залучення, використання, моніторингу та оцінки міжнародної технічної допомоги, що сприятиме прийняттю контрольних оперативних і стратегічних управлінських рішень у сфері фінансування сталого розвитку.

3. Підвищення ефективності контролю за використанням міжнародних фінансових ресурсів, спрямованих на цілі сталого розвитку України.

З метою підвищення ефективності контролю за використанням коштів, виділених міжнародними донорами на реалізацію програм сталого розвитку України, необхідним є підвищення прозорості та підзвітності уряду, що передбачає здійснення таких заходів:

- підвищення якості електронної бази даних щодо отриманої Україною міжнародної допомоги на цілі сталого розвитку.

2014 року для формування сучасної, універсальної та багатоступеневої інформаційної системи як надійного джерела інформації про всі ресурси, що надаються міжнародними фінансовими організаціями, в Україні було створено

електронну базу даних щодо допомоги у розвитку. Портал OpenAid – «Відкрита допомога» – є найбільшою в Україні базою даних проектів і програм міжнародної допомоги [430]. Створена електронна база даних щодо допомоги у розвитку України надає інформацію в розрізі донорів, проектів (програм) і містить такі дані: назва організації-донора, номер контракту, дата початку та завершення проекту, короткий опис проекту, кошторисна вартість, тип допомоги, назва реципієнта. Утім, ця база даних не надає повної та своєчасної інформації про хід реалізації проекту (програми), реєстраційна картка, що додається до зазначеної інформації за деякими проектами містить ті ж самі дані, визначені результати за завершеними проектами є надто узагальненими.

З метою посилення інформаційної функції електронної бази даних щодо допомоги у розвитку України необхідним є її доповнення такими елементами: етапи реалізації проекту (програми); поетапна оцінка стану реалізації проекту (програми); причини виникнення проблем у реалізації проекту (програми); сума освоєних міжнародних фінансових ресурсів; результати реалізації проекту (програми) відповідно до визначених на початку кількісних та/або якісних критеріїв; конкретний вплив проекту (програми) на розвиток відповідної галузі або регіону. Це дозволить забезпечити прозорість та підзвітність уряду, покращити урядовий та громадський контроль, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності використання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в Україні.

- *удосконалення національного статистичного управління.* З метою оцінки прогресу у сфері отримання міжнародної допомоги Україною важливим є також здійснення державного статистичного спостереження щодо залучення та використання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку. З метою здійснення зазначеного державного статистичного дослідження необхідним є подання державними міністерствами та відомствами узагальненої інформації щодо отриманої міжнародної технічної допомоги та використаних фінансових ресурсів донорів на реалізацію проектів (програм) у сфері сталого розвитку загалом по країні, у розрізі бенефіціарів і реципієнтів.

До основних характеристик державного статистичного дослідження щодо залучення та використання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку слід віднести такі: ступінь охоплення – суцільне; час реєстрації даних – поточне; періодичність державного статистичного спостереження – квартальна; організаційна форма державного статистичного спостереження – статистична звітність; спосіб проведення державного статистичного спостереження – документальний облік; об'єкт статистичного спостереження – сукупність учасників проектів (програм), що реалізуються за допомогою міжнародних фінансових ресурсів, – донорів, бенефіціарів, реципієнтів, виконавців.

Формування органами державної статистики на державному рівні результатів спостереження щодо залучення та використання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку необхідно здійснювати у такому вигляді: 1) зведена інформація щодо отриманої міжнародної допомоги по країні загалом; 2) зведена інформація у розрізі учасників проектів (програм), що реалізуються за допомогою міжнародних фінансових ресурсів (донорів, бенефіціарів, реципієнтів, виконавців); 3) зведена інформація в розрізі реформ, що здійснюються в Україні відповідно до «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [355], на реалізацію яких залучаються міжнародні фінансові ресурси.

Якісні та своєчасні статистичні дані про залучення та використання міжнародної допомоги на реалізацію економічних, соціальних і екологічних проектів (програм) дозволять удосконалити державне управління та приймати виважені, обгрунтовані рішення щодо забезпечення сталого розвитку України.

Таким чином, здійснення заходів щодо підвищення ефективності мобілізації національних і міжнародних фінансових ресурсів, підвищення ефективності використання державних видатків і коштів, наданих міжнародними донорами на реалізацію програм у сфері соціально-економічного розвитку та охорони навколишнього середовища, підвищення контролю за їх використанням дозволить підвищити ефективність фінансування та активізувати зусилля у досягненні Україною цілей сталого розвитку.

Висновки до розділу 5

1. Установлено відсутність розробленої та прийнятої на національному законодавчому рівні концепції сталого розвитку України як базової основи системи поглядів на шляхи, принципи, цілі, першочергові завдання щодо взаємоінтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку країни, що призводить до безсистемності та недостатньої узгодженості заходів у сфері сталого розвитку. Поряд з цим відзначено наявність потужної бази нормативно-правового забезпечення політик у сфері сталого розвитку, що включає стратегії та програми, спрямовані на подолання бідності, стабілізацію і поліпшення стану навколишнього середовища, впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

2. Аналіз досягнення Україною Цілей розвитку тисячоліття протягом 2000–2015 рр. дозволив установити виконання завдань щодо подолання бідності; забезпечення якісної освіти впродовж життя; скорочення дитячої смертності; невиконання завдань щодо забезпечення гендерної рівності, поліпшення здоров'я матерів в Україні, обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів, забезпечення сталого розвитку довкілля.

3. У результаті аналізу національного фінансування базових секторів сталого розвитку України протягом 2004–2015 рр. установлено такі тенденції: збільшення загального обсягу національного фінансування базових секторів сталого розвитку; різноспрямованість тенденцій здійснення державних видатків до базових секторів сталого розвитку (зменшення на підтримку і розвиток сільського господарства, охорону навколишнього середовища, охорону здоров'я, освіту; збільшення - до сектору соціального захисту).

4. Установлено невідповідність показників національного фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні цільовим показникам, визначеним на міжнародному рівні (існуючий розрив у 2015 р. у

секторі сільського господарства становив 91 %, охорони здоров'я – 31 %, соціального захисту – 13 %, освіти – 3 %).

5. Визначено проблеми національного фінансування базових секторів сталого розвитку, що охоплюють брак коштів у сфері фінансування сектору охорони здоров'я, освіти; неефективне управління та використання державних коштів у секторі охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, соціального захисту, науки, освіти і культури, через бюджетні порушення, пов'язані з плануванням, що здійснювалось за відсутності правових підстав, використанням бюджетних коштів без належних нормативно-правових підстав, використанням коштів з порушенням чинного законодавства, тривалим утриманням коштів без використання на реєстраційних рахунках розпорядників бюджетних коштів та на поточних рахунках підвідомчих організацій, тривалим невикористанням фінансування з державного бюджету, поверненням коштів до бюджету внаслідок неефективного управління, необґрунтованими управлінськими рішеннями, відсутністю обґрунтованого прогнозування і планування.

6. За результатами аналізу взаємодії України з міжнародними інститутами та установами ООН у сфері сталого розвитку встановлено:

- 1) наявність стратегій співробітництва України з ЄС, Світовим банком, ПРООН і ВПП, спрямованих на досягнення Україною сталого розвитку, що визначають конкретні цілі та очікувані результати;
- 2) збільшення усіма міжнародними організаціями бюджетів фінансування програм сталого розвитку в Україні;
- 3) низький рівень освоєння Україною ресурсів, виділених міжнародними організаціями на фінансування програм сталого розвитку, що пов'язано з невиконанням Україною умов, визначених міжнародними організаціями щодо виділення фінансових ресурсів;
- 4) пріоритетність секторів і тематичних напрямів у фінансуванні міжнародними організаціями програм сталого розвитку в Україні (найбільша частка ресурсів ЄС спрямована на фінансування економічної та соціальної інфраструктури; найбільша частка ресурсів Світового банку – на інфраструктурні послуги для розвитку, міську інфраструктуру,

розвиток фінансового сектора, системи соціального захисту, адаптацію до зміни клімату; найбільша частка ресурсів ПРООН - на демократичне врядування, інклюзивне та стале зростання, відповідальність держустанов); 5) різноспрямованість тенденцій у фінансуванні міжнародними організаціями програм сталого розвитку в Україні (збільшення ЄС допомоги, спрямованої до соціального сектору, зменшення – до економічного сектору; збільшення ПРООН ресурсів, спрямованих на програми з підвищення відповідальності державних установ, інклюзивного та сталого зростання, зменшення – на фінансування програм демократичного врядування).

7. Запропоновано здійснення заходів щодо підвищення ефективності мобілізації національних і міжнародних фінансових ресурсів, підвищення ефективності використання державних видатків і коштів, наданих міжнародними донорами на реалізацію програм у сфері соціально-економічного розвитку та охорони навколишнього середовища, підвищення ефективності контролю за їх використанням, що дозволить підвищити ефективність фінансування та активізувати зусилля у досягненні Україною цілей сталого розвитку.

Основні результати проведеного дослідження опубліковані в працях [389; 390; 405; 417; 418; 431].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано концептуальне вирішення наукової проблеми формування глобальної системи фінансування сталого розвитку. Дослідження дозволило зробити такі висновки теоретико-методологічного та науково-практичного спрямування:

1. У результаті дослідження виділено ключові глобальні виклики сталого розвитку, які вимагають колективної відповіді світового співтовариства на глобальному рівні: наявність великої кількості злиденного та голодуючого населення в країнах, що розвиваються, посилення нерівності всередині країн та між ними, глобальні загрози здоров'ю людей (поширення інфекційних хвороб), деградація навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів, зміна клімату.

На основі аналізу наявних теоретичних підходів до трактування поняття сталого розвитку, використання концептуальних настанов ООН щодо визначення елементів успіху та цілей в досягненні сталого розвитку (гідне життя людей, процвітання людей, планета, правосуддя, партнерства) концептуальна сутність сталого розвитку визначається як процес, що характеризується спрямованістю на захист інтересів людства в сучасному та майбутньому світі та передбачає взаємодію економічного зростання, соціального розвитку та захисту довкілля з метою задоволення наявних потреб, а також майбутніх поколінь на основі глобального партнерства та співробітництва.

2. У результаті науково-теоретичного аналізу загальної фінансової термінології систематизовано та розвинуто генезис понятійно-категоріального апарату фінансування сталого розвитку на перетині концепцій управління соціально-економічним розвитком, фінансами держави і міжнародних організацій через уточнення змісту понять «глобальна система фінансування

сталого розвитку», «глобальна фінансова політика у сфері сталого розвитку». Удосконалено класифікацію фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку (включено такі ознаки, як форми існування, приналежність, джерела формування, рівень формування та використання, термін використання, прибутковість, рівень централізації прийняття рішень, а також напрям використання (фінансування глобальних суспільних благ, фінансування базових секторів сталого розвитку, кліматичні фінанси), що забезпечує ідентифікацію фінансових ресурсів та можливість їхнього цільового спрямування на розв'язання конкретних проблем у сфері сталого розвитку.

3. Обґрунтовано конфігурацію глобальної системи фінансування сталого розвитку як сукупність взаємопов'язаних елементів національного, міжнародного і світового рівнів: суб'єктів (країни, міжнародні фінансові організації, установи ООН, глобальні фонди) та об'єктів за сферами фінансування (соціальна, економічна, виробнича, інфраструктура, продовольча безпека, охорона довкілля, глобальні суспільні блага), що мають взаємодіяти на основі принципів синергізму, диференціації джерел фінансового забезпечення, підпорядкованості визначеним цілям сталого розвитку, ефективності, оптимальності шляхом використання економічних і адміністративних важелів управління сталим розвитком. Це дало змогу встановити механізми взаємодії цих елементів з метою управління ефективністю мобілізації та результативності використання національних і міжнародних фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку в глобальному масштабі.

4. Розроблено методологічний підхід до дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку як самостійного напрямку дослідження сталого розвитку, що базується на визначенні її компонентів, установленні зв'язків та відносин між ними, обґрунтуванні особливостей фінансового забезпечення процесів соціального-економічного зростання, охорони довкілля та включає сукупність теоретичних і методичних положень щодо виявлення глобальних загроз та проблем сталого розвитку, релевантності наявних обсягів фінансування програм сталого розвитку результативності досягнення цільових

індикаторів, установлення чинників підвищення ефективності мобілізації та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення глобального сталого розвитку, а також принципів дослідження та послідовності аналізу процесу формування та еволюції глобальної системи фінансування сталого розвитку. Результати аналізу дозволили обґрунтувати механізм функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку, який включає сукупність взаємопов'язаних процесів, а саме мобілізацію та акумуляцію фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку (за джерелами фінансових ресурсів), організацію раціонального розподілу фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку та контроль за їх використанням (за суб'єктами, каналами доведення коштів, сферами отримання фінансових ресурсів) на національному, міжнародному та світовому рівнях.

5. У результаті дослідження еволюції глобального інституціонального забезпечення сфери сталого розвитку встановлено трансформації підходів до управління фінансуванням сталого розвитку та виокремлено ключові періоди формування: 1-й етап (1945–1969 рр.) – деколонізаційний, упродовж якого відбувався перехід від оцінки можливостей збільшення обсягів фінансування, визначення джерел фінансування, складання планів до реалізації конкретних заходів щодо прискореного припливу капіталу і технічної допомоги в країни, що розвиваються, та встановлення цільових показників їх економічного розвитку; 2-й етап (1970–1999 рр.) – еволюційний, упродовж якого здійснювалося удосконалення механізмів передачі ресурсів країнам, що розвиваються, для фінансування розвитку на передбачуваній, гарантованій та постійній основі); 3-й етап (з 2000 р. – дотепер) – модернізаційний, упродовж якого впроваджувалися зміни у використанні фінансових інструментів (збільшення використання національних державних і приватних ресурсів; установлення цільових показників економічного і соціального розвитку, екологічної стійкості; формування глобального партнерства з метою розвитку, встановлення цільових інтегрованих індикаторів сталого розвитку. Це дало

можливість визначити результативність використання ресурсів у сфері фінансування сталого розвитку.

6. У результаті наукових опрацювань визначено ключові принципи підвищення ефективності зовнішньої допомоги, що включають базові принципи управління ефективністю зовнішньої допомоги і загальні принципи ефективного співробітництва у сфері розвитку. Встановлено чинники, що підвищують ефективність зовнішньої допомоги залежно від суб'єктів впливу, а саме: чинники, що лежать від дій країн-реципієнтів допомоги, від дій донорів, від спільних дій донорів і країн-реципієнтів допомоги.

7. Дослідження потенціалу, задач та ідентифікаційних характеристик діяльності установ ООН, а саме ПРООН, ВПП, Світового банку, ФАО, МФСР у сфері фінансування сталого розвитку дозволило систематизувати детермінанти їх діяльності. Встановлено детермінанти, які набувають спільних рис (наявність узгоджених цілей, зафіксованих в програмних документах, спрямованих на досягнення сталого розвитку; власних критеріїв оцінки ефективності діяльності щодо здійснення програм у сфері сталого розвитку та інституційної результативності; ієрархії пріоритетності регіонів у розподілі допомоги; стабільного приросту внесків двосторонніх і багатосторонніх донорів) та специфічних рис (диференціація механізмів формування та розподілу фінансових ресурсів, багатосторонніх донорів), що пов'язано з різними цілями та завданнями багатосторонніх партнерів у сфері фінансування сталого розвитку.

8. Результати компаративного співставлення системних засад політики країн світу в сфері досягнення ЦРТ, дозволили виявити в країнах, що розвиваються, прогрес у ліквідації злиденності, охопленні початковою освітою, скороченні дитячої та материнської смертності, зменшенні частки ВІЛ-інфікованого населення, збільшенні частки населення, яке використовує покращені джерела питної води, санітарно-технічні засоби, невиконання цілей щодо забезпечення екологічної стійкості. Встановлено досягнення США, Японією та країнами-членами ЄС прогресу в скороченні дитячої смертності,

забезпеченні екологічної стійкості; відсутність прогресу в забезпеченні зайнятості у США та Японії, деяких країнах ЄС, забезпеченні початкової освіти в США, поліпшенні охорони материнства в США, боротьби з ВІЛ/СНІДом і туберкульозом у деяких країнах-членах ЄС; часткове виконання цілей щодо формування глобального партнерства з метою розвитку.

9. Запропоновано науково-методичний підхід до оцінки результативності міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, який охоплює п'ять етапів (аналіз показників надання офіційної допомоги розвитку країнами-членами КСР ОЕСР, виконання зобов'язань з надання офіційної допомоги розвитку країнами-членами КСР ОЕСР, визначення сукупних обсягів фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, з джерел державних видатків і міждержавної допомоги за базовими секторами сталого розвитку та групами країн за рівнем доходу; виконання встановлених цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку на міжнародному і регіональному рівнях, ефективності зовнішньої допомоги, наданої країнами-донорами країнам, що розвиваються).

10. У результаті аналізу національного та міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, встановлено мультивекторність у фінансуванні базових секторів сталого розвитку, ефективності зовнішньої допомоги, наданої країнами-донорами країнам, що розвиваються; зростання обсягів допомоги, наданої десятима найбільшими донорами – країнами-членами КСР ОЕСР; зміщення пріоритетів у наданні допомоги донорами за групами країн; невиконання в країнах, що розвиваються, цільових показників фінансування базових секторів сталого розвитку, встановлених на міжнародному та регіональному рівнях. Визначення цих тенденцій дало змогу розробити напрями удосконалення національного та міжнародного фінансування сталого розвитку, підвищення ефективності зовнішньої допомоги

11. Обґрунтовано методологічний підхід до визначення залежності рівня результативності виконання Цілей розвитку тисячоліття країнами, що розвиваються, від рівня глобального фінансування сталого розвитку, що

ґрунтується на авторській методиці розрахунку інтегрованого показника – Індикатору результативності виконання завдань ЦРТ (середньої величини трьох синтезованих показників: економічного зростання, соціального прогресу та екологічної стійкості), комплексного показника – Індикатору глобального фінансування сталого розвитку (середньої величини трьох синтезованих показників, що характеризують рівень національного, міжнародного та глобального фінансування сталого розвитку), інтерпретації можливих результатів їх розрахунку, алгоритму застосування даних показників. Цей підхід дозволяє визначати окремі країни (групи країн), що потребують значного збільшення (зменшення) обсягів зовнішньої допомоги з боку міжнародних донорів, напрями та інструменти фінансової підтримки, спрямованої на досягнення цілей сталого розвитку.

12. Розроблено стратегічні напрями мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються, що включають підвищення ефективності мобілізації національних фінансових ресурсів (через зміцнення потенціалу національних систем оподаткування, протидію незаконним фінансовим потокам, забезпечення підзвітності урядів і відкритості державних даних), використання державних видатків (через підвищення ефективності врядування державного сектору та інституційного потенціалу, використання економічних та організаційних методів управління державними видатками), підвищення країнами-реципієнтами ефективності отриманої зовнішньої допомоги (через підвищення ефективності керівництва урядами розробкою політики та стратегією, посилення підзвітності урядів щодо співпраці, підвищення якості систем управління державними фінансами), підвищення ефективності надання зовнішньої допомоги країнами-донорами (через підвищення узгодженості з національними пріоритетами країн-реципієнтів, ефективності координації використання ресурсів, збільшення ступеню використання національних систем постачання та державного управління, збільшення передбачуваності, стабільності, незв'язаності допомоги).

13. Проведений аналіз національних політик США, Японії та країн ЄС в сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку дозволив встановити тенденцію до зростання обсягів офіційної допомоги розвитку США, найбільших донорів з країн ЄС; зниження – Японією, пріоритетність регіонів у розподілі ресурсів, спрямованих на фінансування програм сталого розвитку (найбільшу частку допомоги США та Японія спрямовують до Азії, ЄС – до Африки); наявність однакових країн-реципієнтів допомоги, що отримують найбільшу частку фінансових ресурсів США, ЄС і Японії (Ірак, Афганістан, В'єтнам, Пакистан, Демократична Республіка Конго, Ефіопія, Танзанія); розбіжність у фінансуванні США, ЄС і Японією базових секторів сталого розвитку країн, що розвиваються; різноспрямованість тенденцій у фінансуванні базових секторів сталого розвитку.

14. Розроблено концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку, до яких віднесено підвищення ефективності формування міжнародних фінансових ресурсів через приєднання розвинених країн і країн з трансформаційною економікою до міжнародних ініціатив з інноваційного фінансування сталого розвитку, збільшення обсягу грошових надходжень від емігрантів; удосконалення механізму розподілу міжнародних фінансових ресурсів за групами країн шляхом збільшення обсягів допомоги найменш розвиненим країнам і тим, що не мають виходу до моря, малим острівним державам, трансформації розподілу офіційної допомоги розвитку за секторами за рахунок збільшення фінансування базових секторів сталого розвитку; модернізацію технологій надання зовнішньої допомоги через підвищення якості процесів за рахунок диференціації країн та методів підтримки (найменш розвинені країни – гранти, з доходом нижче та вище середнього – пільгові кредити), збільшення незв'язаності, посилення передбачуваності та координації, взаємної підзвітності донорів і країн-реципієнтів, зменшення фрагментації); розвиток інформаційного забезпечення через створення єдиної міжнародної бази даних щодо фінансування сталого

розвитку з повною інформацією в розрізі кожної країни-реципієнта зовнішньої допомоги за весь період її співробітництва з донорами.

15. Розкрито закономірності та встановлено тенденції взаємодії України з міжнародними фінансовими інститутами та установами ООН у сфері сталого розвитку, що полягають у збільшенні ЄС, Світовим банком, ПРООН і ВПП бюджетів фінансування програм сталого розвитку в Україні, низькому рівні освоєння Україною ресурсів, виділених міжнародними організаціями на фінансування програм сталого розвитку, спрямуванні найбільшої частки ресурсів ЄС на фінансування економічної та соціальної інфраструктури, Світового банку – на інфраструктурні послуги для розвитку, міську інфраструктуру, розвиток фінансового сектора, системи соціального захисту, адаптацію до зміни клімату, ПРООН – на демократичне врядування, інклюзивне та стале зростання, відповідальність державних установ.

З метою підвищення ефективності фінансування сталого розвитку та активізації зусиль у досягненні Україною цілей сталого розвитку запропоновано напрями удосконалення управління фінансовими ресурсами, що передбачають здійснення заходів щодо підвищення ефективності мобілізації національних і міжнародних фінансових ресурсів шляхом протидії незаконним фінансовим потокам, збільшення рівня фактичних виплат міжнародних донорів, використання державних видатків і коштів, наданих міжнародними донорами на реалізацію програм у сфері соціально-економічного розвитку та охорони довкілля, шляхом підвищення ефективності управління державними коштами, спрямованими на розвиток базових секторів, інституціональної взаємодії управління кадровими ресурсами, координації міжнародної допомоги, підвищення ефективності контролю за їх використанням шляхом підвищення якості електронної бази даних щодо отриманої Україною зовнішньої допомоги, удосконалення національного статистичного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Список використаних джерел до розділу 1

1. Зеленов Л. А., Владимиров А. А., Степанов Е. И. Современная глобализация: состояние и перспективы: монография. Москва: ЛЕНАНД, 2010. 304 с.
2. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; Керівник авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. Київ: КНЕУ, 2001. 733 с.
3. Белорус О. Г., Мацейко Ю. М. Глобальное устойчивое развитие: Монография. Киев: КНЕУ, 2006. 488 с.
4. Алимов А. А. Стецко Е. В. Вызовы глобализации и формирование международных институтов поддержания окружающей среды и развития *Общество. Среда. Развитие (Terra Humana)*. 2010. № 3. С. 51–55.
5. Шумпетер Йозеф. Теория экономического развития. Москва, 1982. 455 с.
6. Словарь Ожегова. Толковый словарь русского языка. URL: <http://www.ozhegov.com/words/29145.shtml>.
7. Новая философская энциклопедия 2003 г. URL: <http://www.term.ru/dictionary/879/word/razvitie>.
8. Философский энциклопедический словарь. 2010. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013.
9. Советский энциклопедический словарь. Издательство «Советская энциклопедия». 1990. 1632 с.
10. Чернишевский Н. Г. По поводу смешения в науке терминов «развитие» и «процесс». URL: http://az.lib.ru/c/chernyshevskij_n_g/text_1880_po_povodu_smeshenia.shtml.
11. Суспільний вектор сталого розвитку (питання теорії та практики): монографія / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко, Я. В. Остафійчук та ін.; за наук. ред. В. І. Куценко. Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2013. 336 с.
12. Шимановська-Діанич Л. М. Понятійний апарат системи управління розвитком персоналу організації. *Економіка и управление*. № 6. 2008. С. 8893. URL: http://pk.napks.ru/library/compilations_vak/eiu/2008/6/p_88_93.pdf.
13. Ляшенко В. И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию: монография *НАН Украины, Ин-т економіки пром-сти*. Донецк, 2012. 370 с.
14. Макконел К. Р., Брю С. Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. В 2 т. Пер. с англ. Т. 1. 400 с.
15. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto (Cambridge University Press, 1960). URL: <https://www.ou.edu/uschina/>

gries/articles/IntPol/Rostow.1960.Ch2.pdf.

16. Ильясов М. Экономический рост и его взаимосвязь с человеческим развитием. *Вестник Актюбинского университета им. С. Баишева*. URL: <http://articlekz.com/article/12248>.

17. Soubbotina, Tatyana P., Sheram, Katherine A. 2000. Beyond Economic Growth: Meeting the Challenges of Global Development. WBI Learning Resources;. Washington, DC: World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/15789>.

18. Harris Jonathan M. (2000) Basic Principles of Sustainable Development. URL: http://ase.tufts.edu/gdae/publications/working_papers/sustainable%20development.pdf.

19. Нуртдинов Р. М., Нуртдинов А. Р. От теории экономического роста к концепции устойчивого развития: вопросы переосмысления. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/ot-teorii-ekonomicheskogo-rosta-k-kontseptsii-ustoychivogo-razvitiya-voprosy-pereosmysleniya>.

20. Роль теорий общественного развития в формировании концепции человеческого развития URL: http://humandevlopment.uz/upload/files/Rol_teoriy.pdf.

21. Доклад о человеческом развитии (2010). Реальное богатство народов: пути к развитию человека. URL: <http://www.un.org/ru/development/hdr/2010/>.

22. Повестка дня для развития: резолюция ГА ООН от 15.10.1997 г. URL: <http://www.un.org/ru/ga/documents/gares.shtml>.

23. Краснощеков Г. П., Розенберг Г. С. Хронология (календарь) событий, связанных со становлением представлений об «устойчивом развитии». *Самарская Лука: проблемы региональной и глобальной экологии*. № 2 (24). Том 17. 2008 г. С. 221–288.

24. Какутич Е. Ю. Устойчивое развитие как концептуальная основа трансформации мировой экономики. *Механизм регулювання економіки*. 2010. № 1. С. 62–74.

25. Резолюции ГА ООН. URL: <http://www.un.org/ru/ga/documents/gares.shtml>.

26. Пашкевич М. С., Шаповал В. М. Предпосылки формирования, сущность и эволюция концепции устойчивого развития. URL: <http://oaji.net/articles/2014/245-1405685222.pdf>.

27. Платон. Собрание сочинений (в 4-х т.). Москва, 1990.

28. Платон. Политика: наука об управлении государством. *Платон, Аристотель*. Москва, 2003.

29. Руссо Ж.-Ж. Трактаты. URL: <http://www.marsexx.ru/lit/russo-traktaty--o-politike.html>.

30. Мальтус Т. Р. Опыт закона о народонаселении (1-е издание 1798 год). Петроком, 1993. 137 с.

31. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера. Москва: Наука, 1989. 261 с.

32. Циолковский К. Э. «Идеальный строй жизни, (1917 год)» *Журнал «Самообразование»*. Москва, 1998. 31 с.
33. Тейяр де Шарден, П. Феномен человека. Москва, 1987. 239 с.
34. Коммонер Б. Замыкающийся круг: природа, человек, технология. Гидрометеиздат. Ленинград, 1974. 278 с.
35. Сахаров А. Мир, прогресс, права человека: Статьи и выступления. Ленинград: Советский писатель, 1990. 128 с.
36. Сахаров А. Д. Мир через полвека. URL: http://www.sakharov-archive.ru/Raboty/Rabot_31.html.
37. Базилевич В. Д., Ильин В. В. Философия экономики. История. Киев: Знання; Москва: Рыбари, 2011. 927 с.
38. Валентей С. Д. Развитие общества в теории социальных альтернатив. Москва: Институт экономики РАН, 1994. 139 с.
39. Философия нового времени. URL: <http://cosmizm.ru/o-russkom-kosmizme/filosofiya-novogo-vremeni/>.
40. Reports to the Club of Rome. URL: <http://www.clubofrome.org/?cat=45>.
41. Программа международного экономического сотрудничества «Декада развития». URL: <https://daccess-ods.un.org/TMP/1428526.93796158.html>.
42. Декларация о социальном прогрессе и развитии: резолюция Генеральной ассамблеи ООН від 11.12.1969 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/socdev.shtml.
43. Международная стратегия развития на второе Десятилетие развития ООН: резолюция 2626 (XXV) ГА ООН от 24.10.1970 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/decade2_devstrategy.shtml.
44. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. URL: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.
45. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию, принятая Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.
46. Декларация тысячелетия ООН. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml.
47. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию, принятая на Всемирной встрече на высшем уровне по устойчивому развитию (Йоханнесбург, Южная Африка, 26 августа – 4 сентября 2002 г.). URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml.
48. Будущее, которого мы хотим: итоговый документ конференции ООН по устойчивому развитию. URL: https://rio20.un.org/sites/rio20.un.org/files/a-conf.216-l-1_russian.pdf.pdf.
49. Парижское соглашение (2015). URL: <http://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/rus/l09r.pdf>

50. Кожухова Т. В. Закономірності й тенденції еволюції теорії сталого розвитку. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка.* – Випуск 12. 2016. С. 8–15
51. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года: Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 25 сентября 2015 года. URL: www.un.org.
52. Повестка дня на XXI век, принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию. Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21_intro.shtml
53. Кожухова Т. В. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку: монографія Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д. О., 2017. 336 с.
54. Преснякова Д. В. О дефинициях «устойчивость» и «устойчивое развитие» в экономической науке / *Социально-экономические явления и процессы.* 2011. № 8 (030). С. 129–131.
55. Бегун Т. В. Устойчивое развитие: определение, концепция и факторы в контексте моногородов. *Экономика, управление, финансы:* Материалы II международной научной конференции (г. Пермь, декабрь 2012 г.). Пермь: Меркурий, 2012. С. 158–163.
56. Словари и энциклопедии. URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf>.
57. Гизатуллин Х. Н., Троицкий В. А. Концепция устойчивого развития: новая социально-экономическая парадигма URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/630/117/1218/012Gizatullin.pdf>.
58. Кузнецов О. Л., Большаков Б. Е. Мировоззрение устойчивого развития: учеб. пособие. Москва: РАЕН: Дубна: Ун-т «Дубна», 2013. 221 с.
59. Хильчевская Р. И., Сафонов П. И. Проблемы устойчивого развития и экологической экономики и их решение в России. URL: <http://www.ulb.ac.be/ceese/STAFF/safonov/HIL-SAF.htm>.
60. Цитленок В. С. О сущности и содержании категории «устойчивое развитие мировой экономики». *Вестник Томского государственного университета. Экономика.* 2011. № 4(16). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-suschnosti-i-soderzhanii-kategorii-ustoychivoe-razvitie-mirovoy-ekonomiki>.
61. Фоміна М. В. Проблеми сталого економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. 359 с.
62. Вахович І. М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку: Дис. ... доктора екон. наук. Луцьк, 2008. 494 с.
63. Шапар А. Г. Про Концепцію переходу України до сталого розвитку. *Екологія і природокористування.* 2006. Вип. 9. С. 37–61. URL: http://ippenan.com/content/publik3/sborvse/9_2006/8_.pdf.

64. Уткина Н. А. Принципы устойчивого развития: классификация, взаимосвязи, практическая реализация. *Современные проблемы науки и образования*. 2012. № 3. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=6406>.
65. Орлов Н. А. Формирование концепции перехода Украины на устойчивое развитие: эколого-правовые проблемы. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. Том 21(60). No 2. 2008 г. С. 192–200. URL: http://sn-law.cfuv.ru/wp-content/uploads/2016/12/028_orlov_na.pdf.
66. Шакиров А. Д. О концепции устойчивого развития и ее принципах. *Ученые записки Казанского университета*. Т. 153, кн. 1. 2011. С. 217–223.
67. Енциклопедія інновацій [за ред. Р. Дяківа] КНТЕУ. Міжнародна економічна фундація. Київ: 2012. 600 с.
68. Румянцева Е. Е. Новая экономическая энциклопедия. Москва: ИНФРА-М, 2005. 724 с.
69. Словарь современных экономических и правовых терминов / под ред. д. э. н., проф. В. Н. Шимова, В. С. Каменкова. Минск, «Амалфея», 2002.
70. Словарь терминов и понятий к курсу «Глобальные проблемы современности и Азиатско-Тихоокеанский регион». URL: <http://www.politike.ru/dictionary/1059>.
71. Екологічний словник. *Словари і енциклопедии*. URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf>.
72. Исаков Н. Устойчивое развитие: наука и практика. Москва: РАЕН, 2008. 464 с.
73. Зеркалов Д. В. Устойчивое развитие и безопасность. Хрестоматия [Электронный ресурс] Киев: Основа, 2012. 1 электрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
74. Чернега О. Б., Кожухова Т. В. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. Херсон: ХДУ, 2015. Вип. 12. Частина 3. С. 32–38.
75. Кожухова Т. В. Основні аспекти концепції сталого розвитку. *Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Юго-Восточной Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва і ГУАМ*. Вінниця: ДонНУ, 2014. С. 142–147
76. Кожухова Т. В. Вплив міжнародної торгівлі на сталий розвиток країн, що розвиваються. *Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 7–8 серпня 2015 р.)*. У 2-х частинах. Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2015. Ч. 1. С. 86–89
77. Наименее развитые страны: доклад ООН, 2002 год. URL: <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/ldc2002.pdf>.

78. FAQs: Global Poverty Line Update. URL: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>.
79. Цели в области устойчивого развития. URL: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/issues/poverty>.
80. Фахрутдинова Е. В. Бедность и нищета: критерии и границы. *Вопросы экономики и права*. 2013. № 12. С. 73–77. URL: http://law-journal.ru/files/pdf/201312/201312_73.pdf.
81. Addae-Korankye A. Causes of Poverty in Africa: A Review of Literature American International Journal of Social Science. URL: <http://www.aijssnet.com/journals/>.
82. Mmafale Phogole Issues of Increasing Levels of Poverty and Hunger in Africa, with Specific Reference to South Africa. URL: <http://www.ai.org.za/>.
83. Damas Philip and Md. Israt Rayhan Vulnerability and Poverty: What are the causes and how are they related? URL: <http://www.zef.de/>.
84. Tazoacha F. The causes and impact of poverty on sustainable development in Africa. URL: <http://ged.u-bordeaux4.fr/>.
85. Gamawa A. The Role of Home Economics Education in Alleviating Poverty for Sustainable Development and Human Capacity Building in Nigeria. URL: <http://jeteraps.scholarlinkresearch.com>.
86. Кожухова Т. В. Пріоритетні заходи в сфері ліквідації злиденності як необхідної умови сталого розвитку. *Бізнес-Інформ: науковий журнал*. Харків, 2016. № 11. С. 191–195.
87. Кожухова Т. В. Роль освіти у ліквідації злиденності й досягненні сталого розвитку. *Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 листопада 2016 р.)*. Дніпро, ДОППО. Частина I / Наук. ред. О. Є. Висоцька. Дніпро: РоялПринт, 2016. С. 25–26.
88. Артус М. М. Проблеми трактування сутності та функцій категорії «фінанси». *Фінанси України*. № 4 (137). 2007. С. 127–135.
89. Сирота А. Ретроспектива та сучасний генезис категорії «фінанси» / Підприємництво, господарство і право. № 4. 2008. С. 66–69.
90. Кашенко О. Л. Фінанси природокористування. Суми: «Університетська книга», 1999. 421 с.
91. Нестеренко А. С. Фінансова система України: проблеми теорії: монографія. Одеса: Фенікс, 2014. 576 с.
92. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Плахотнюк О. Я. Сутність фінансів у контексті економічних відносин. *Фінанси України*. № 3 (112). 2005. С. 17–22.
93. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 2 / За ред. С. В. Мочерного. Львів: Світ, 2011. 611 с.

94. Багатурова О. С., Мамиконов А. Г. Толковый словарь бизнеса. Москва: «ЛИКАВ», НЦ «Менатехник», 1991. 197 с.
95. Благодатин А., Лозовский Л., Райзберг Б. Финансовый словарь. Инфра-М, 1999. 378 с.
96. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАНА / пер. з англ. Київ: «АртЕк», 2000. 640 с.
97. The Oxford Dictionary for the Business World. Oxford University Press, 1993. P. 303.
98. Вечканов Г. С., Вечканова Г. Р. Современная экономическая энциклопедия. Санкт-Петербург: Издательство «Лань», 2002. 880 с.
99. Финансово-кредитный словарь. 2-е изд. Стереотип: В 3-х т. Т. III. Р-Я / Гл. редактор Н. В. Гаретовский. Москва: Финансы и статистика, 1994. 512 с.
100. Світова економіка і міжнародні відносини: понятійно-термінологічний словник / за ред. І. Л. Сазонця, Н. В. Стукало, О. М. Сазонець, М. А. Шепелева. Донецьк: Юго-Восток, 2010. 575 с.
101. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. Київ: НІОС. 2003. 416 с.
102. Бернар И., Колли Ж.-К. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, английская, испанская терминология: В 2-х т. Т. 2. Москва: Международные отношения, 1997.
103. Антонов В. А. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения. Москва: Издательство Юрайт, 2014. 548 с.
104. Стецюк П. А. Економічна суть фінансових ресурсів. *Фінанси України*. № 1 (134). 2007. С.129–143.
105. Фінансова енциклопедія / за заг. ред. д. ю. н. О. П. Орлюк. Академія правових наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2011. С. 470.
106. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2007. 1072 с.
107. Герасимчук З. В., Вахович І. М, Камінська І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2006. 220 с.
108. Бондаренко О. С. Обґрунтування наукових підходів до визначення фінансових потоків. *Бізнесінформ*. № 1. 2014. С. 241–248.
109. Краткий словарь экономиста / Зайцев Н. Л. Инфра-М, 2007. 224 с.
110. Небаба Н. О. Фінансові потоки: сутність, підходи до визначення. URL: http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/2_31_2011/31_02_03.pdf.
111. Плеханов С. В. Система фінансового забезпечення інвестиційного процесу. *Фінанси, денежне обращение и кредит*. № 7 (56). 2009. С. 274–285.
112. Термінологічний словник банківських і фінансових термінів. 2011. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/33429.
113. Шеремета К. Ю. Форми фінансового забезпечення машинобудівних підприємств Хмельницької області. *Актуальні проблеми розвитку економіки*

регіону. 2013. № 9. С. 165–169.

114. Салига С. Я., Гельман В. М., Кирилова Л. І. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення соціальної сфери: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2010. 52 с.

115. Осьмірко І. В. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку: поняття, структура та принципи функціонування. *Бізнесінформ*. 2012. № 7. С. 47–49.

116. Черемисинова Д. В. Концепция финансового обеспечения устойчивого экономического развития. *Проблемы современной науки и образования: научно-методический журнал*. № 11 (41). 2015. С. 143–148.

117. Кожухова Т. В. Фінансування сталого розвитку: понятійно-категоріальний апарат. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського* [Текст]. Серія «Економічні науки»: наук. журнал. / гол. ред.: Чернега О. Б. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2017. № 1 (66). С. 134–144.

118. Монтеррейский консенсус Международной конференции по финансированию развития. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/monterrey.shtml.

119. Доклад Межправительственного комитета экспертов по финансированию устойчивого развития. URL: http://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2015/03/SummaryICESDF_Ru.pdf.

120. Schmidt-Traub Guido, Sachs Jeffrey D. Financing Sustainable Development: Implementing the SDGs through Effective Investment Strategies and Partnerships. URL: <http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2015/04/150408-SDSN-Financing-Sustainable-Development-Paper.pdf>.

121. Поляк Г. Б. Фінанси: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям, специальности «Финансы и кредит» / Под ред. Г. Б. Поляка. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 703 с.

122. Романенко О. Р., Огородник С. Я., Зязюн М. С., Славкова А. А. Фінанси: навч.-метод. посібник. Київ: КНЕУ, 2008. 392 с.

123. Баранов І. В. Ще раз про сутність фінансового механізму. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. № 11 (114). С. 157–161.

124. Алкльчев А. М., Магомедов А. М., Раджабов З. М. Совершенствование системы финансового обеспечения затрат основной деятельности сельскохозяйственных предприятий. URL: <http://www.ipr-ras.ru/articles/radzhabov14-01.pdf>.

125. Катан Л. И. Диагностика уровня финансового обеспечения устойчивого развития аграрной сферы региона в контексте кластерного анализа. *Агросвіт*. 2012. № 8. С. 15–19.

126. Лозовой М. М. Понятие финансирование: теоретические и правовые основы. Бюджетное финансирование. *Законность и правопорядок в современном обществе*. 2015. № 27. С. 179–183.

127. Ибадова Л. Т. Финансирование и кредитование малого бизнеса в России: правовые аспекты. Москва: Волтерс Клувер, 2006. 272 с.
128. Евсеева В. В., Близкий Р. С. Финансовые методы в категориально-понятийном спектре финансового механизма предприятий. *Экономика и управление в XXI веке: тенденции развития*. С.175–179. URL: <http://elibrary.ru>.
129. Оксфордская энциклопедия URL: <http://people.and.cultures.academic.ru>.
130. Горбачева И. А. Методологические подходы к финансовому регулированию инвестиционных процессов URL: <http://elibrary.ru/download/96629617.pdf>.
131. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов. М.: Эксмо, 2008. 944 с.
132. Толковый словарь Ушакова. URL: <http://dic.academic.ru/>
133. Философская энциклопедия. URL: <http://dic.academic.ru/>
134. Клир Д. Системология М. : Радио и связь, 1973. 262 с.
135. Анохин П. К. Избранные труды: философские аспекты теории систем. М. : Наука, 1978.
136. Основы общей теории систем : учеб. пособие. СПб. : ВАС, 1992. Ч. 1.
137. Дудник І. М. Вступ до загальної теорії систем. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1142_42884991.pdf
138. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку і аудиту: навч. посіб. URL: http://pidruchniki.com.ua/12281128/buhgalterskiy_oblik_ta_audit
139. Федорченко А. В. Головні принципи застосування теорії систем у дослідженнях складних економічних систем маркетингового типу. URL: http://economy.kpi.ua/files/files/41_kpi_2009.pdf
140. Аддис-Абебская программа действий третьей Международной конференции по финансированию развития: Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 27.07.2015 г. URL: <http://www.un.org>.
141. Дохинская декларация о финансировании развития: итоговый документ Международной конференции по последующей деятельности в области финансирования развития для обзора хода осуществления Монтеррейского консенсуса Принята резолюцией 63/239 Генеральной Ассамблеи от 24 декабря 2008 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/doha_findev.shtml.
142. Official development assistance definition and coverage. URL: <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm>.
143. Development Co-operation Report 2001, 2012, 2013, 2014. URL: <http://www.oecd-ilibrary.org/development/development-co-operation-report->
144. New rules for what counts as ODA. URL: <http://www.oecd.org/dac/dacnewsfebruary2015.htm>.
145. The 0.7% ODA/GNI target a history. URL: <http://www.oecd.org/dac/stats/the07odagnitarget-ahistory.htm>.

146. THE DAC 50 YEARS, 50 HIGHLIGHTS. URL: <http://www.oecd.org/dac/46717535.pdf>.

147. CONVERGED STATISTICAL REPORTING DIRECTIVES FOR THE CREDITOR REPORTING SYSTEM (CRS) AND THE ANNUAL DAC QUESTIONNAIRE - ADDENDUM 1. URL: [http://www.oecd.org/dac/stats/DCD-DAC\(2016\)3-ADD1-FINAL-ENG.pdf](http://www.oecd.org/dac/stats/DCD-DAC(2016)3-ADD1-FINAL-ENG.pdf).

148. Структура и возможности международной технической помощи Европейского союза в 2014–2020 гг. URL: <http://www.scienceportal.org.by/upload/2015/August/Tasis/Structure%20and%20opportunities%20ITS%20EU%202014-2020.pdf>.

149. Европейский инструмент для развития. URL: <http://bankwatch.org/sites/default/files/DCI-toolkit-ru-web.pdf>.

150. Финансирование Европейского Союза для региона Соседства и России URL: <http://cu4eu.by/upload/iblock/559/5595aecfd7021312ad199def4bc81e11.pdf>.

151. Кожухова Т. В. Квоти держав-членів МВФ та необхідність їх перерозподілу для країн, що розвиваються. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: збірник. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 3 (65).

152. Кожухова Т. В. Значення перегляду квот країн-членів МВФ. *Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відп. за випуск д. е. н., проф. С. О. Якубовський (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.)*. – Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2015. – С. 36–37.

153. World Bank. URL: <http://www.vsemirnyjbank.org/ru/projects-operations/products-and-services#2>.

154. Міжнародний банк реконструкції та розвитку. URL: <http://www.worldbank.org/>.

155. Міжнародна асоціація розвитку. URL: <http://www.worldbank.org/>.

156. Основные сведения об МВФ. URL: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/rus/glancer.pdf>.

157. WORLD FOOD PROGRAMME. URL: <http://www.wfp.org>.

158. The United Nations Development Programme. URL: <http://www.undp.org>.

159. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/>.

160. The International Fund for Agricultural Development. URL: <https://www.ifad.org>.

161. Migration and Development Brief 23, 25. URL: <http://siteresources.worldbank.org/f>.

162. Курій Л. О. Макро- і мікроекономічні наслідки впливу грошових переказів міжнародних трудових мігрантів на економічний і людський розвиток. *Вісник Запорізького національного університету*. № 1 (13). 2012. С. 161–165.

163. Апресян Р. Г. Филантропия: милостыня или социальная инженерия? URL: <http://iphras.ru/uplfile/ethics/biblio/Apressyan/philantrop.pdf>.
164. Global Environment Facility. URL: <http://www.thegef.org>.
165. Green Climate Fund. URL: <http://www.greenclimate.fund/home>.
166. The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria. URL: <https://www.theglobalfund.org/en/>.
167. Веретенникова О. Б., Шатковская Н. С. Дискуссионные вопросы определения принципов финансирования предприятия. *Известия Уральского государственного экономического университета*. 2012. № 2 (40). С. 31–34.
168. Крутова И. Н. Принципы проектного финансирования. *Бизнес в законе*. 2009. № 5. С. 356–359.
169. Кватернюк К. Ю. Концептуальні засади формування фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 6. Т. 3. С. 106–111.
170. Беков Р. С., Шор Д. М. Система финансирования бюджетных услуг, ориентированная на результат. *Вестник Волгоградского госуд. университета*. – № 1 (14). – 2009. – С. 123–127.
171. Кожухова Т. В. Принципи фінансування сталого розвитку. *Інноваційно-інвестиційні проблеми розвитку економіки України: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 8 грудня 2016 р.)*. Київ: Національний авіаційний університет, 2016. С. 122–124.
172. Староверова Р. С. Экономическая оценка инвестиций. Москва: КНОРУС, 2006. 155 с. URL: <http://bwbooks.net/index.php?id1=4&category=economic&author=staroverova-gc&book=2006&page=26>.
173. Кожухова Т.В. Джерела фінансування сталого розвитку. *Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 26-27.03.2015 р.)*. Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2015. С. 70–72.
174. Кожухова Т. В. Стратегії фінансування сталого розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки: Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету імені В. А. Сухомлинського*. Випуск № 2. Грудень 2014 р. С. 218–221
175. Кожухова Т. В. Міжнародні грошові перекази мігрантів як джерело фінансування сталого розвитку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: Серія «Економічні науки»*. 2014. № 5 (67). С. 15–19.
176. Кожухова Т. В. Забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються: механізм мобілізації та розподілу міжнародних фінансових ресурсів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія*

«Економіка» / Ред.кол.: Черничко Т. В. (гол. ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. – Випуск 1(5). – С. 233–239.

177. Кожухова Т. В. Значення міжнародного державного фінансування у викоріненні бідності та досягненні сталого розвитку. *Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит*: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 липня 2015 р.). У 2-х частинах. К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. Ч. 1. С. 19–21

178. Кожухова Т. В. Роль офіційної допомоги розвитку в фінансуванні країн, що розвиваються. *Актуальні проблеми міжнародного економічного співробітництва: оцінки та стратегії*: Збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17–18 липня 2015 р.). ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». О: ЦЕДР, 2015. С. 20–22.

179. Кожухова Т. В. Офіційна допомога розвитку як інструмент боротьби з голодом і забезпечення продовольчої безпеки. *Сучасні виклики розвитку світової економіки*: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 листопада 2015 року). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. С. 135–137

Список використаних джерел до розділу 2

180. Indicators from The World Bank: Data. URL: <http://data.worldbank.org/indicator>.

181. Ван дер Вее Г. История мировой экономики. 1945–1990. – Москва: «Наука», 1994. URL: <http://padaread.com/?book=4050&pg=2>.

182. Международная стратегия развития на четвертое Десятилетие развития ООН Принята резолюцией 45/199 Генеральной Ассамблеи от 21 декабря 1990 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/dev_decade_strategy.shtml.

183. Осокина Н. Мексиканский экономический кризис 1994 года. *Обозреватель-Observer*. ООО «РАУ-Университет», 1998. № 10 (105).

184. Мировое экономическое положение и перспективы по состоянию на середину 2009 года. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/336/84/PDF/N0933684.pdf?OpenElement>.

185. Мировое экономическое положение и перспективы на 2016 год. URL: http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2016wesp_es_ru.pdf.

186. Международная стратегия развития на третье Десятилетие развития ООН: резолюция 35/56 ГА от 05.12.1980 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/dev_strategy_ch3ae.shtml.

187. План осуществления Декларации тысячелетия ООН Доклад Генерального секретаря (2001). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/526/10/PDF/N0152610.pdf?OpenElement>.

188. Кожухова Т. В. Еволюція фінансової політики ООН у сфері розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2015. Випуск 5. С. 39–44.

189. Kozhuhova T. V. UN Policy in the Field of Development Financing : the Stages of Evolution: Modern scientific potential: materials of the XII International scientific and practical conference – 2016 (February 28 – March 7, 2016). Volume 1. Economic science. Sheffield. Science and education LTD. P. 53–54.

190. Millennium Development Goals, targets and indicators, 2015: statistical tables. URL: <https://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2015/Statannex.pdf>

191. Sachs J. The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time (Penguin USA, 2005).

192. Easterly W. Freedom versus Collectivism in Foreign Aid. *Economic Freedom of the World: 2006 Annual Report*. URL: <http://www.cato.org/>.

193. Burnside C., Dollar D. Aid, Policies and Growth. *The American Economic Review*, Vol. 90, No. 4 (Sep., 2000). P. 847–868.

194. Radelet S., Clemens M., Bhavnani R. Aid and Growth Finance & Development. September, 2005. 45/3. P. 16–20.

195. Содействие международному развитию / под ред. В. И. Бартенева, Е. Н. Глазуновой. Москва, 2012. 408 с.

196. Кожухова Т. В. Оцінка взаємозв'язку зовнішньої допомоги та економічного зростання країн, що розвиваються. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського [Текст]. Серія «Економічні науки»* : Наук. журнал. / гол. ред.: Чернега О.Б. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2016. № 1 (65). С. 37–45

197. Кожухова Т. В. Зовнішня допомога розвитку: принципи та чинники підвищення ефективності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 6. С. 163–169.

198. Кожухова Т.В. Зовнішня допомога розвитку: проблеми підвищення ефективності. *Modern scientific researches and developments: theoretical value and practical results – 2016: Materials of International scientific and practical conference (Bratislava, 15–18 March 2016)*. К.: LCC «NVP» Interservice», 2016. P. 126–127

199. Дойчер Э., Файсон С. Повышая эффективность помощи. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2008/09/pdf/deutscher.pdf>.

200. Парижская декларация по повышению эффективности внешней помощи. URL: <http://www.oecd.org/>.

201. Мавланов И. Р. Дипломатия содействия международному развитию. *Вестник МГИМО университета*. 2011. № 6. С. 107–118.
202. Подведение итогов в области глобального партнерства в целях развития: доклад Целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ 2015 URL: <http://www.un.org/>.
203. Зайцев Ю. К. Многосторонние механизмы управления процессами содействия международному развитию. *Вестник МГИМО Университета*. – 2011. № 5. Том 5. С. 67–76.
204. Зайцев Ю. К. Проблемы эффективности содействия международному развитию: теоретические и практические аспекты. *Вестник международных организаций*. 2011. № 3 (34). С. 105–117.
205. DAC REPORT ON MULTILATERAL AID 2010, 2013. URL: <http://www.un.org>.
206. Некоторые меры по повышению общей результативности системы Организации Объединенных Наций на уровне стран. Дорис Берtrand. 2005. URL: https://www.unjiiu.org/ru/reports-notes/Documents/JIU_REP_2005_2_Part_1_Russian.pdf.
207. Римская декларация по вопросам согласования. URL: <http://www.un.org>.
208. Аккрская программа действий. URL: <http://siteresources.worldbank.org>.
209. Busan partnership for effective development cooperation fourth high level forum on aid effectiveness, Busan, Republic of Korea, 29 November – 1 December 2011. URL: <http://www.dev-practitioners.eu/old.cu4eu.by>.
210. Вентер Э. Работа продолжается. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2008/09/pdf/venter.pdf>.
211. Aid Effectiveness: “Democratic Ownership and Human Rights” The Reality of Aid 2008. URL: http://www.realityofaid.org/wp-content/uploads/2013/02/RoAReports2008_Chapter3.pdf.
212. Hochgesang Thomas (2008) Democratic Ownership and the Paris Declaration URL: http://www.realityofaid.org/wp-content/uploads/2013/02/RoAReports2008_Chapter3.pdf.
213. Proposed indicators, targets and process for global monitoring of the Busan partnership for effective development co-operation. URL: <http://www.undp.org/>.
214. Кожухова Т. В. Багатостороння допомога розвитку: переваги та недоліки. *Особливості інтеграції країн в світовий економічний та політико-правовий простір*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 04 грудня 2015 р.– Укл.: Беззубченко О. А., Марена Т. В., Мітюшкіна Х. С., Захарова О. В., Ніколенко Т. І., Балабанова Н. В.; За редакцією д. е. н., Булатової О.В. Маріуполь: МДУ, 2015. С. 153–155
215. Кожухова Т. В. ПРООН у світі: сучасний стан і тенденції фінансування сталого розвитку. *Збірник наукових праць «Управління*

розвитком» ХНЕУ імені Семена Кузнеця. 2016. № 1 (183). С. 6–14

216. Кожухова Т. В. Роль ПРООН у фінансуванні програм сталого розвитку. *Бізнес та умови його розвитку: національний та міжнародний дискурси [Текст]:* Матер. VI міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 15 червня 2016 р. м. Кривий Ріг / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. С. 61–63

217. Кожухова Т. В. Всесвітня продовольча програма: механізми та тенденції фінансування проектів міжнародної допомоги. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. № 99. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. С. 37–44

218. Годовой обзор финансового положения ПРООН за 2014 год: Доклад Администратора. URL: <http://www.undp.org>.

219. UNDP: Annual review of the financial situation. URL: <http://www.un.org/>.

220. United Nations Development Programme. URL: <http://www.undp.org>.

221. UNDP: TIME FOR GLOBAL ACTION. URL: <http://www.undp.org/>.

222. Годовой отчет деятельности за 2012 год - World Food Programme URL: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/eb/wfpdoc062739.pdf>

223. Годовой отчет деятельности за 2014 год - World Food Programme URL: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/eb/wfpdoc063825.pdf>

224. Funding and donors World Food Programme URL: <http://www1.wfp.org/funding-and-donors>

225. Годовой отчет о деятельности за 2013 год – World Food Programme. URL: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/eb/wfpdoc063413.pdf>

226. World Bank Annual Reports & Financial Statements. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2127>.

227. Кредитование на цели развития. URL: <http://www.worldbank.org>.

228. World Bank Operational Policy. URL: http://www.worldbank.org/en/search?q=Operational+Policy&%3Acq_csrf_token=undefined.

229. Кожухова Т. В. Стратегія Світового банку щодо підтримки сільського господарства та зміцнення продовольчої безпеки. *Вісник Одеського національного університету: науковий журнал. Серія: Економіка*. 2015. Том 20. Вип. 3. С. 23–26.

230. Кожухова Т. В. Світовий банк: стратегія щодо викорінення злиденності та забезпечення добробуту країн, що розвиваються. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. – Херсон: ХДУ, 2016. Вип. 16. Частина 1. С. 26–29.

231. Кожухова Т.В. Роль МБРР у забезпеченні фінансових потреб сталого розвитку. *Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри*: Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри». Черкаси: Черкаський державний технологічний університет, 2016. С. 9–10.

232. On Track: Achieving results and exceeding expectations URL: www.fao.org/3/a-i4474e.pdf
233. The Director-General's Medium Term Plan 2010–2013. URL: <http://www.fao.org/docrep/meeting/017/K5831E.pdf>
234. The Director-General's Medium Term Plan 2014–2017. URL: <http://www.fao.org/docrep/meeting/027/mf490e.pdf>
235. Mid-Term Review Synthesis Report – 2014 URL: <http://www.fao.org/mtr/report/en/>
236. OECD.Stat. URL: stats.oecd.org
237. Financial Transparency System URL: ec.europa.eu
238. EU-FAO partnership ongoing projects. URL: www.fao.org
239. IFAD Strategic Framework 2011-2015 URL: http://www.securenutrition.org/sites/default/files/resources/attachment/english/strategic_e.pdf
240. Чернега О. Б. Продовольча безпека і персоніфікація харчування: у пошуках балансу та ефективної системи управління: монографія. Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д.О., 2015. – 256 с. (16,0 д.а., особисто автору – 1,0 д.а.: Розділ 5. Фінансування міжнародними організаціями програм, спрямованих на скорочення злиденності й підвищення рівня продовольчої безпеки. С. 142–166.
241. Чернега О. Б., Кожухова Т. В. Спільні програми ФАО та ЄС в сфері забезпечення продовольчої безпеки: інструменти мобілізації ресурсів та ефективність. *Торгівля і ринок України: тематичний збірник наукових праць*. – Випуск 38. Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Кривий Ріг, 2015. С. 30–44
242. Кожухова Т. В. Фінансування ЄС спільних з ФАО програм забезпечення продовольчої безпеки. *Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 14–15 серпня 2015 року) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2015. С. 22–25.*
243. Международный фонд сельскохозяйственного развития URL: <http://rusfao.mid.ru/23>
244. The International Fund for Agricultural Development. URL: <http://www.ifad.org/>
245. Річний звіт МФСР (2015). URL: <http://www.ifad.org/documents/10180/bd5c7801-0e33-42b7-a918-d93d4123db6e>
246. Кожухова Т. В. Фінансування Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку ООН програм забезпечення продовольчої безпеки. *Вісник Черкаського університету. Серія економічні науки*. Черкаси, 2015. С. 69–76

Список використаних джерел до розділу 3

247. Millennium Development Goals, targets and indicators, 2015: statistical tables. URL: <https://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2015/Statannex.pdf>
248. Цели развития тысячелетия: доклад ООН за 2015 г. URL: <http://www.un.org/ru/millenniumgoals/mdgreport2015.pdf>.
249. Government Spending Watch. URL: <http://www.governmentspendingwatch.org/>.
250. Доклад о наименее развитых странах (2006). URL: <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/ldc2006.pdf>.
251. Продовольственная безопасность в мире. URL: <https://interaffairs.ru/news/printable/374>.
252. Что кроется за нехваткой воды: власть, бедность и глобальный кризис водных ресурсов. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2006_summary_en.pdf.
253. Алма-Атинская декларация, принятая Международной конференцией по первичной медико-санитарной помощи (1978). URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/almaata78.shtml.
254. Доклад о социальной защите в мире 2014/2015. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_390985.pdf.
255. Африка: стратегии реагирования. URL: <http://www.unep.org/geo/geo2000/Russian/rus-218-235.pdf>.
256. Maputo-Declaration Conference of Ministers of Agriculture of the African Union (Maputo, Mozambique 1-2 July 2003). URL: http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/04_Maputo-Declaration-2003.pdf.
257. ФАО: положение дел в области продовольствия и сельского хозяйства (2012). URL: <http://www.fao.org/>.
258. The eThekweni Declaration: Second African Conference on Hygiene and Sanitation in Durban, South Africa, February 18–20, 2008. URL: <http://www.wsp.org/sites/wsp.org/files/eThekweniAfricaSan.pdf>.
259. Human Development Report (2006). URL: <http://hdr.undp.org/>.
260. Taskforce on innovative international financing for health systems. Constraints to scaling up the health Millennium Development Goals: costing and financial gap analysis. Working Group 1 Report. 2010. Geneva. URL: <http://who.int/choice/publications>.
261. Abuja Declaration on HIV/AIDS tuberculosis and other related infectious diseases. URL: http://www.un.org/ga/aids/pdf/abuja_declaration.pdf.

262. Social Policy Framework For Africa: First Session of the AU Conference of Ministers in Charge of Social Development Windhoek, Namibia (2008). URL: <http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/au2.pdf>.

263. Financing Social Protection in the Light of International Spending Targets: A Public Sector Spending Review Final. URL: http://r4d.dfid.gov.uk/PDF/Outputs/Mis_SPC/60831_Final-Report.pdf.

264. The Muscat Agreement Global Education for All Meeting UNESCO, Muscat, Oman 12 – 14 May 2014. URL: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/muscat-agreement-2014.pdf>.

265. Global financial flows, aid and development (2013). URL: <http://www.eurodad.org/files/pdf/1544941-global-financial-flows-aid-and-development.pdf>.

266. Open Budget Survey. URL: <http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/OBS2015-OBI-Rankings-English.pdf>.

267. Всемирный доклад по мониторингу ОДВ (2015). URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002322/232205R.pdf>.

268. Кожухова Т. В. Базові сектори сталого розвитку: оцінка ситуації в країнах, що розвиваються. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Випуск 5(05). Частина 1. Запоріжжя, 2016. С. 16–20.

269. Кожухова Т. В. Освіта для всіх в інтересах сталого розвитку: оцінка прогресу та державна фінансова підтримка в країнах, що розвиваються. *Економіка та суспільство*: Електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету. Випуск № 4. Серпень 2016 р. С. 46–54.

270. Кожухова Т. В. Фінансування пріоритетних сфер сталого розвитку: цільові показники здійснення державних видатків. *Ефективна економіка*: Електронне наукове фахове видання Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. 2016. № 12.

271. Кожухова Т. В. Фінансування пріоритетних сфер сталого розвитку: стан і тенденції мобілізації національних державних ресурсів країн, що розвиваються. *Економіка та держава*: Науково-практичний журнал. 2016. № 12. –С. 27–31.

272. OECD Data. URL: <https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm#indicator-chart>.

273. Making Development Co-operation More Effective Progress Report (2009). URL: <http://www.oecd-ilibrary.org>.

274. Кожухова Т. В. Індекс розвитку людського потенціалу як індикатор для визначення напрямків міжнародного фінансування програм сталого розвитку. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – № 2 (2). – С. 43–48

275. Compare your country by OECD. URL: <http://www2.compareyourcountry.org/oda?cr=20001&cr1=oced&lg=en&>.

276. Development Co-operation Report URL: <http://www.oecd-ilibrary.org>

277. REVISED DAC RECOMMENDATION ON UNTYING ODA TO THE LEAST DEVELOPED COUNTRIES AND HEAVILY INDEBTED POOR COUNTRIES (2014). URL: <http://www.oecd.org/dac/untied-aid/Revised%20DAC%20Recommendation%20on%20Untying%20Official%20Development%20Assistance%20to%20the%20Least%20Developed.pdf>.

278. Доклад Целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ (ООН). URL: <http://www.un.org/ru/millenniumgoals/reports.shtml>.

279. Кожухова Т. В. Офіційна допомога з метою розвитку: сучасний стан та тенденції. *Економічний аналіз*: Зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. Том 22. № 1. С. 19–26.

280. Kozhukhova T. V. Globalne aspekty Ekonomii Swiatowej i Stosunkow miedzynarodowych w warunkach niestabilnosci gospodarczej: monografia Miedzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej, Czestohowa, Akademia Polonijna, 2016. S. 897. (Official development assistance: current state and trends. S. 295–307)

281. Кожухова Т. В. Підвищення ефективності зовнішньої допомоги: аналіз виконання цільових показників Пусанського плану партнерства. / *Молодий вчений*: Науковий журнал. 2015. № 12 (27). Частина 2. С. 48–52.

282. Kozhuhova T. V. Assessment of progress in fulfilling the commitments of countries on development aid effectiveness: Modern transformation of economics and management in the era of globalization: Conference Proceedings. January 29, 2016. Klaipeda: Baltija Publishing. P. 24–27.

283. Tax administration Diagnostic Assessment Tool. URL: <http://www.tadat.org>.

284. Последующая деятельность по итогам принятия и осуществления Монтеррейского консенсуса и Дохинской декларации о финансировании развития: доклад Генерального секретаря ООН (2014). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/520/11/PDF/N1452011.pdf?OpenElement>.

285. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. URL: <https://www.oecd.org/ctp/BEPSActionPlan.pdf>.

286. Руководство к анкете для оценки открытости бюджета. URL: http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Guide-OBS2012_Final-RUS.pdf.

287. Всеобщие директивы по противодействию отмыванию доходов в частном банковском секторе (Вольфсбергские принципы). URL: <http://docs.cntd.ru/document/901934993>.

288. Рекомендации ФАТФ. URL: https://www.cbr.ru/today/anti_legalisation/fatf/press.pdf.

289. Кожухова Т. В. Напрямки діяльності для вирішення проблем мобілізації національних фінансових ресурсів на цілі розвитку. *Перспективи розвитку регіонів: інноваційна діяльність і управління проектами*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24–25 квітня 2015 року). ГО «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. Львів: ЛЕФ, 2015. Ч. 1. С. 32–35

290. Кожухова Т. В. Чинники впливу на мобілізацію фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються. *Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання*: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кременчук, 18–20 лютого 2016 р.). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2016. С. 123–124.

291. Кожухова Т. В. Умови мобілізації національних фінансових ресурсів для досягнення сталого розвитку. *Вісник Сумського національного аграрного університету*: Науковий журнал. Серія "Економіка і менеджмент". 2014. Випуск 12 (62). С. 192–195.

292. Кожухова Т. В. Національне державне фінансування сталого розвитку: проблеми та напрями удосконалення. *«Східна Європа: економіка, бізнес та управління»*: Електронне наукове фахове видання ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». 2016. № 5 (05). С. 21–26.

Список використаних джерел до розділу 4

293. The President's Council on Sustainable Development. URL: <http://archive.is/EkRl#selection-153.0-271.235>.

294. Sustainable Development Indicators Overview of relevant FP-funded research and identification of further needs (2009). URL: http://www.ieep.eu/assets/443/sdi_review.pdf.

295. Millennium Indicators Database. URL: <https://mdgs.un.org/unsd/mdg/Home.aspx>.

296. The U.S. Social Security Administration. URL: <https://www.ssa.gov/>.

297. U.S. Department of Health & Human Services. URL: <http://www.hhs.gov/about/index.html>.

298. The Official U.S. Government Site for Medicare. URL: <https://www.medicare.gov/Glossary/m.html>.

299. HHS Strategic Plan. URL: <http://www.hhs.gov/about/strategic-plan/index.html>.

300. Budget by Program Area. URL: <https://www.whitehouse.gov/omb>.

301. The National Action Plan for Agenda 21. URL: <http://www.env.go.jp/en/earth/iec/agenda>.

302. Environmental Protection Policy in Japan – Introduction. URL: <http://www.env.go.jp/en/policy/plan/intro.html>.

303. Initiatives for Sustainable Development Toward the 21st Century. URL: <http://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/1997/initiatives/initiatives.html>.
304. Коэффициент детской смертности в Японии второй по величине в мире URL: <http://news.leit.ru/archives/2415>.
305. Japanese Public Finance Fact Sheet. URL: <http://www.mof.go.jp/english/budget/budget/index.html>.
306. Renewed EU Sustainable Development Strategy 2006. URL: <http://register.consilium.europa.eu/doc/>.
307. EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020>.
308. Monitoring report of the EU Sustainable Development Strategy (2015). URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6975281/KS-GT-15-001-EN-N.pdf>.
309. Zumla Alimuddin The white plague returns to London—with a vengeance. URL: [http://thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(10\)62176-9/fulltext](http://thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(10)62176-9/fulltext)
310. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>.
311. Eurostat Statistics Explained. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php>.
312. Кожухова Т. В. Політики США, Японії та країн Європейського Союзу в сфері досягнення цілей розвитку тисячоліття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2017. Випуск 12. Частина 1. С. 152–158.
313. U.S. Foreign Assistance Act of 1961. URL: <http://www.cfr.org/foreign-aid/us-foreign-assistance-act-1961/p27046>.
314. Congressional Budget Justification Foreign Operations Fiscal. URL: <http://www.state.gov>.
315. Department of State and USAID: Strategic Plan FY 2014–2017. URL: <http://www.state.gov/documents/organization/223997.pdf>.
316. USAID. URL: <https://www.usaid.gov>.
317. White Paper on Development Cooperation. URL: <http://www.mofa.go.jp>.
318. THE EUROPEAN CONSENSUS ON DEVELOPMENT. URL: http://ec.europa.eu/development/body/development_policy_statement/docs/edp_summary_en.pdf.
319. EU Communication on the Agenda for Change. URL: <http://ec.europa.eu/europeaid/node/1365>.
320. Annual report on the European Union's development and external assistance policies and their implementation. URL: <http://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/>.
321. White Paper on Development Cooperation (2015) URL: <http://www.mofa.go.jp/files/000168443.pdf>
322. JICA. URL: <https://www.jica.go.jp/english>

323. Кожухова Т. В. Використання індексу розвитку людського потенціалу для визначення потреб фінансування сталого розвитку. *Пошук ефективних механізмів промислового розвитку в контексті сучасної економічної теорії*: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 квітня 2015 р.). К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. Ч.1. С. 22–25

324. Кожухова Т. В. Національні політики США і Японії у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*: науково-практичний журнал. № 8, квітень 2017 р. С. 15–20.

325. Кожухова Т. В. Європейський Союз: сучасний стан і тенденції фінансування зовнішньої допомоги сталому розвитку. *Інфраструктура ринку*: Електронний науково-практичний журнал. 2016. Випуск 2. С. 7–12

326. FINANCING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: Lessons from Government Spending on the MDGs 2015 REPORT. URL: <http://eurodad.org/files/pdf/1546383-financing-the-sustainable-development-goals-lessons-from-government-spending-on-the-mdgs.pdf>.

327. Кожухова Т. В. Концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку. *Причорноморські економічні студії*: Науковий журнал. Випуск 15. Одеса, 2017. С. 10–15

328. Доклад о ходе работы над вопросом инновационных источников финансирования развития. Доклад Генерального секретаря. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/432/42/PDF/N0943242.pdf?OpenElement>.

329. Tobin J. A Proposal for International Monetary Reform (1978). URL: http://college.holycross.edu/ej/Volume4/V4N3_4P153_159.pdf.

330. INNOVATIVE SOURCES OF FINANCING FOR DEVELOPMENT. URL: http://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2012/03/2011esm_NGO1.pdf.

331. A Sterling Solution Implementing a stamp duty on sterling to finance international development. URL: www.stampoutpoverty.org.

332. Новаторские источники финансирования в целях развития: записка Генерального секретаря. URL: <http://www.un.org/ru/ga/documents/gares.shtml>.

333. Taxation of the financial sector. URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-financial-sector_en.

334. THE FRENCH FINANCIAL TRANSACTION TAX. URL: <https://cms.law/fr/FRA/Publication/The-French-financial-transaction-tax>.

335. Migration and Development Brief 23. – October 6, 2014. URL: <http://siteresources.worldbank.org/f>

336. Migration and Remittances и Recent Developments and Outlook: MIGRATION AND DEVELOPMENT BRIEF 25. URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/102761445353157305/MigrationandDevelopmentBrief25.pdf>

337. Кожухова Т. В. Проблеми мобілізації міжнародних грошових переказів мігрантів у найменш розвинутих країнах. *Актуальні проблеми сучасної економіки*:

реалії сьогодення: Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 6–7 березня 2015 р.) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 65–67.

338. Remittance Prices Worldwide. URL: <http://remittanceprices.worldbank.org/en#>.

339. Кожухова Т. В. Напрямки зниження вартості міжнародних грошових переказів мігрантів. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. Випуск 38. М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2014. Частина 1. С. 110–114.

340. Рата Д. Денежные переводы мигрантов – живительный источник развития. *Финансы & развитие*. Декабрь, 2005. С. 42–43.

341. Letter to the House of Representatives presenting the spearheads of development cooperation policy. URL: http://www.minbuza.nl/binaries/content/assets/minbuza/en/import/en/key_topics/development_cooperation/dutch_development_policy/parliamentary-letter-of-march-18-2011-presenting-the-new-focus-of-development-cooperation-policy.

342. Международная инициатива в отношении прозрачности помощи. URL: <http://www.aidtransparency.net/wp-content/uploads/2014/12/FAQRUS.odt>.

Список використаних джерел до розділу 5

343. Доклад Конференции ООН по окружающей среде и развитию Рио-де-Жанейро, 1992. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/836/57/PDF/N9283657.pdf?OpenElement>.

344. Проект Закону про Концепцію переходу України до сталого розвитку 3234-1 від 19.12.2001. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=11647.

345. Проект Постанови про Концепцію переходу України до сталого розвитку № 5749 від 02.07.2004. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5749&skl=5.

346. Проект "Концепція переходу України до сталого розвитку", 2012 р. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/2012__rik/.

347. Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на XXI століття» (2002–2012) / За ред. Руденко Л. Г. Київ: Академперіодика, 2014. 359 с. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/2016_Stan_Vykonannya.pdf.

348. Про концепцію сталого розвитку населених пунктів: постанова ВРУ від 24.12.1999 № 1359-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>.

349. Про Стратегію подолання бідності: Указ Президента України від 15.08.2001 № 637/2001. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/637/2001>.

350. Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–

2015 роки: Постанова КМУ від 26.04.2003 № 634. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/634-2003-п>.

351. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 17.10.2007 № 880-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-р>.

352. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 № 2818-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

353. Про затвердження Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року: постанова КМУ від 31.08.2011 № 1057. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-2011-п>.

354. Про схвалення Стратегії подолання бідності: розпорядження КМУ від 16.03.2016 № 161-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-р>.

355. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020": Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

356. Цілі розвитку тисячоліття Україна: 2000–2015 національна доповідь URL: http://www.un.org.ua/images/stories/docs/2015_MDGs_Ukraine_Report_ukr.pdf.

357. Цілі розвитку тисячоліття: Україна – 2015 рік. URL: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/mdg/millennium_development_goals_ukraine_2014.html.

358. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>.

359. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.

360. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/page>.

361. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

362. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

363. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page3>.

364. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України: постанова КМУ від 25.11.2015 № 1119. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1119-2015-п>.

365. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.: Закон України від 18.10.2005 № 2982-IV <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.

366. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 № 4391-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.

367. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/page>.

368. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів: постанова КМУ від 11.08.2010 № 794. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-2010-п>.

369. Стратегія розвитку аграрного сектору «3+5». URL: <http://minagro.gov.ua/apk>.

370. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 рр. URL: <http://minagro.gov.ua/>.

371. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: постанова КМУ від 25.03.2015 № 267. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-п>.

372. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

373. Міністерство фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>.

374. Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: постанова КМУ від 23.01.2015 № 11. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/11-2015-п>.

375. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я: постанова КМУ від 17.03.2011 № 298. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/298-2011-п>.

376. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я України. URL: http://www.moz.gov.ua/docfiles/pre_20160205_0_dod.pdf.

377. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: постанова КМУ від 17.06.2015 № 423. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-п>.

378. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: постанова КМУ від 16.10.2014 № 630. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п>.

379. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: постанова КМУ від 14.01.2015 № 6. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-п>.

380. Інформація про виконання видатків на реалізацію державних цільових програм, які виконуються в межах бюджетної програми Міністерством освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/content/Новини/2016/03/03/3-czilovi-programi-2015.pdf>.

381. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України: постанова КМУ від 21.01.2015 № 32. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-п>.

382. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

383. Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна. URL: <http://cost.ua/budget/expenditure/>.

384. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про державний бюджет України на 2014 рік» URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GG2BC00A.html.

385. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 30.12.2015 № 1437-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-р>.

386. Національні рахунки охорони здоров'я (НРОЗ) України у 2014 р.: Статистичний бюлетень. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

387. Національні рахунки освіти України у 2014 році: Статистичний бюлетень. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

388. Звіт Рахункової палати за 2015 рік. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16748714/Zvit_RP_2015.pdf.

389. Кожухова Т. В. Національне державне фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні: тенденції та особливості. *Науковий економічний журнал «Інтелект XXI»*. 2017. № 2. С. 109–116.

390. Кожухова Т. В. Фінансування сектору освіти як базового сектору сталого розвитку України. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації*: Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції (28–29 жовтня 2016 р.). Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Частина I./ Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: Роял Принт, 2016. С. 188–190.

391. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

392. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

393. EUROPEAN NEIGHBOURHOOD AND PARTNERSHIP INSTRUMENT: UKRAINE COUNTRY STRATEGY PAPER 2007-2013. URL: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/country/enpi_csp_ukraine_en.pdf.

394. Financial Transparency System. URL: http://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm.

395. Україна і ЄС підписали Меморандум щодо надання Україні макрофінансової підтримки обсягом 1,8 млрд євро. URL: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/ukraina-i-%D1%94s-pidpisali-memorandum-schodo-nadannja-ukraini-makrofinansovoi-pidtrimki-obsjagom-18-mlrd-%D1%94vro?category=mizhnarodne-spivrobitnictvo&subcategory=%D1%94s>.

396. Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником, Національним банком України як Агентом позичальника та Європейським Союзом як Кредитором щодо надання Україні макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 610 мільйонів євро: Закон України від 04.03.2014 № 848-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-18>.

397. Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником, Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда євро: Закон України від 20.05.2014 № 1277-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1277-18>.

398. Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником і Національним банком України як Фінансовим агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда 800 мільйонів євро): Закон України від 18.06.2015 № 538-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/538-19>.

399. DECISION (EU) 2015/601 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 15 April 2015 providing macro-financial assistance to Ukraine. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/documents/2015-04-15_decision_of_the_ep_and_the_council_providing_mfa_to_ua_en.pdf.

400. MEMORANDUM OF THE PRESIDENT OF THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT AND OF THE INTERNATIONAL FINANCE CORPORATION TO THE EXECUTIVE DIRECTORS ON A COUNTRY ASSISTANCE STRATEGY FOR UKRAINE

2001 – 2003 (2000 p.). URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/609891468779357959/pdf/multi-page.pdf>.

401. MEMORANDUM OF THE PRESIDENT OF THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT AND OF THE INTERNATIONAL FINANCE CORPORATION TO THE EXECUTIVE DIRECTORS ON A COUNTRY ASSISTANCE STRATEGY FOR UKRAINE FOR 2004-07 URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/671841468779358658/pdf/264480UA0revised.pdf>.

402. Звіт про виконання Стратегії партнерства з Україною на 2008–2011 фінансові роки. URL: http://siteresources.worldbank.org/UKRAINEEXTN/Resources/328532-1328450253285/Ann_1_2_CR_CPS_revised_Jan20_2012_UK.pdf.

403. Стратегія партнерства МБПП і МФК з Україною на 2012–2016 рр. URL: <http://www-wds.worldbank.org/>.

404. All Projects. URL: <http://www.worldbank.org/en/country/ukraine/projects/all>.

405. Кожухова Т. В. Фінансування Світовим банком проектів розвитку в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. Збірник наукових праць. Випуск 15. Одеса, 2016. С. 17–20.

406. Долг в помощь. URL: <http://gazeta.zn.ua/macrolevel/dolg-v-pomosch-.html>.

407. План дій програми ПРООН в Україні (2006–2010). URL: www.eu.prostir.ua.

408. Рамкова програма партнерства Уряду України – ООН на 2012–2016 роки. URL: http://www.un.org.ua/images/stories/Ukraine-UN_Partnership_Framework_FINAL_UA.pdf.

409. ПРООН в Україні. URL: <http://www.ua.undp.org/>.

410. Проекти ПРООН. URL: <http://open.undp.org/#>.

411. ВПП в Украине. Краткий обзор. URL: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2.%20Rus_%20Eng_Country%20Brief_Ukraine%20July2015%20Final_Ready.pdf.

412. Украина: доклад о ситуации 13 (25.01.2016). URL: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/ep/wfp281373.pdf>.

413. SPECIAL OPERATION UKRAINE SO 200821 “Logistics Cluster Support to the Humanitarian Response in Ukraine”. URL: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/internal/documents/projects/wfp272633.pdf>.

414. Бюджет операцій ВПП в Україні. URL: <http://www1.wfp.org/operations>.

415. Resource situation. URL: http://one.wfp.org/operations/current_operations/ResUpdates/200765.pdf.

416. Resource situation. URL: http://one.wfp.org/operations/current_operations/ResUpdates/200821.pdf.

417. Кожухова Т. В. ПРООН в Україні: механізми та тенденції фінансування проектів сталого розвитку. *Вісник соціально-економічних*

досліджень: Зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов.ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2016. Вип. 1. № 60. С. 19–28.

418. Кожухова Т. В. Всесвітня продовольча програма ООН: фінансування екстреної операції в Україні. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*: Науковий журнал. 2016. № 2(63). С. 92–98.

419. Напрями зниження тіньових фінансових потоків у процесі зміцнення фінансової безпеки України в умовах агресії з боку Російської Федерації. URL: http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/AZ_Fleychuk_Mokiy_2016.pdf.

420. Corruption perceptions index 2016. URL: http://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016.

421. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

422. Тенденції тіньової економіки в Україні. URL: www.me.gov.ua.

423. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова КМУ від 03.02.2016 р. № 43. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п>

424. Залучення міжнародної технічної допомоги для розвитку аграрного сектору та сільських територій України. URL: http://icp.org.ua/files/782_zalu4ennjamtd.pdf.

425. Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення. URL: http://novyi-stryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf.

426. Загальні принципи управління. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5365.html>.

427. Файоль А. Общее и промышленное управление. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5783>.

428. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: постанова КМУ від 15.02.2002 № 153. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п>.

429. Про затвердження Положення про департамент координації міжнародних програм: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 24.06.2016 р. № 1027. URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-departament-koordinaciyi--doc279745.html>.

430. Open Aid Ukraine. URL: <http://openaid.gov.ua/uk/pages/1>.

431. Кожухова Т. В. Фінансування сталого розвитку в Україні: пріоритетні напрями підвищення ефективності. *Торгівля і ринок України*: Тематичний зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т екон. і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2017. С. 10–20.

ДОДАТКИ**Додаток А**

19010-07/277
Від 16.01.2017

ДОВІДКА
про використання результатів
дисертаційної роботи Кожухової Тетяни Валеріївни на тему
«Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку»
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Наукові положення та прикладні результати дисертаційної роботи Кожухової Т.В. на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку», виконаної на кафедрі міжнародної економіки та туризму Донецького національного університету імені Михайла Туган-Барановського (м. Кривий Ріг) у певній мірі можуть бути використані у роботі Міністерства фінансів при організації та налагодженні співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, здійсненні обліку надходження та використання міжнародних кредитних коштів, контролю за цільовим використанням і проведенням розрахунків, забезпеченні та організації роботи з бенефіціарами, підготовці та впровадженні проектів (програм) міжнародної технічної допомоги у сфері управління державними фінансами.

Це стосується аналітичних матеріалів щодо надання офіційної допомоги розвитку установами ООН і високорозвиненими країнами світу, а також заходів щодо збільшення використання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку України за рахунок підвищення рівня інституціональної взаємодії, управління кадровими ресурсами, координації міжнародної допомоги, контролю за використанням міжнародних фінансових ресурсів шляхом підвищення якості електронної бази даних щодо отриманої Україною міжнародної допомоги.

Директор Департаменту співробітництва
з міжнародними організаціями
Міністерства фінансів України,
д.е.н.

В.П.Колосова

**МІНІСТЕРСТВО
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ
УКРАЇНИ**

Михайлівська площа, 1
м.Київ, 01018, Україна

Tel: (044) 238 17 48 Fax: (044) 238 18 88
E-mail: zsmfa@mfa.gov.ua
Web: http://www.mfa.gov.ua
Код ЄДРПОУ 00026620

**MINISTRY
OF FOREIGN AFFAIRS
OF UKRAINE**

1 Mykhailivska Square
Kyiv, 01018, Ukraine

*N 51/14-207/1-0732
Big 27.01.2017p.*

Д О В І Д К А
про впровадження результатів
дисертаційної роботи Кожухової Тетяни Валеріївни на тему
«Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку»
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Управлінням економічного співробітництва Міністерства закордонних справ України розглянуті основні положення дисертаційної роботи Кожухової Т.В. на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук та встановлено, що в діяльності Міністерства можуть бути використані:

- результати аналізу діяльності установ ООН, а саме Програми розвитку ООН, Всесвітньої продовольчої програми, Світового банку, Продовольчої та сільськогосподарської організації, Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку в сфері сталого розвитку;

- висновки щодо тенденцій та закономірностей національного державного фінансування програм сталого розвитку в США, Японії, країнах Європейського Союзу, надання двосторонніми донорами зовнішньої допомоги, спрямованої на досягнення цілей сталого розвитку в країнах з низьким і середнім рівнем доходів.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при проведенні аналізу тенденцій соціально-економічного розвитку закордонних держав у контексті їх можливого впливу на конфігурацію національних інтересів, оцінки економічних процесів, що відбуваються в державах – основних партнерах України, та їх впливу на розвиток двостороннього торговельного та інвестиційного співробітництва, моніторингу світових економічних процесів, основних тенденцій на світовому ринку, при реалізації програм співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями.

**Т.в.о. Начальника Управління
економічного співробітництва, к.е.н.**

В.А.Хоманець

В.А.Хоманець

**ЗАПОРІЗЬКА
ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА**
ZAPORIZHZHYA CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

б. Центральний, 4 м. Запоріжжя, 69005
Тел.: (061) 213-50-24 Тел./факс: (061) 233-11-72

E-mail: cci@cci.zp.ua
http://www.cci.zp.ua

4 bd. Tsentralnyi, 69005 Zaporizhzhya, Ukraine
Tel.: +38 (061) 213-50-24 Tel./fax: +38 (061) 233-11-72

Вих. № 35
від 20.01.2017

ДОВІДКА
про впровадження наукових результатів дисертаційної роботи
Кожухової Тетяни Валеріївни
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого
розвитку»

Запорізькою торгово-промисловою палатою використано в практичній діяльності наукові положення та висновки дисертаційної роботи Кожухової Т.В., які дозволяють підвищити якість пропонованих комплексів послуг з надання консультацій із загальних питань міжнародного торговельного, інвестиційного співробітництва, проведення тренінгів із питань міжнародної економічної діяльності, організації ділових переговорів, коопераційних зустрічей із зарубіжними партнерами в Україні та за кордоном, а саме:

- результати оцінки діяльності установ ООН (ПРООН, ВПП, Світового банку, ФАО, МФСР) у сфері фінансування сталого розвитку;
- результати аналізу міжнародного державного фінансування програм сталого розвитку;
- рекомендації щодо удосконалення управління міжнародними фінансовими ресурсами, що виділяються міжнародними двосторонніми та багатосторонніми донорами на здійснення програм і проектів у сфері досягнення сталого розвитку, а саме підвищення ефективності мобілізації міжнародних фінансових ресурсів та їх використання за рахунок підвищення ефективності інституціональної взаємодії у сфері отримання міжнародної допомоги на цілі сталого розвитку, управління кадровими ресурсами у сфері отримання міжнародної допомоги на цілі сталого розвитку; інформаційного забезпечення міжнародного фінансування сталого розвитку (створення єдиної міжнародної бази даних щодо фінансування сталого розвитку з повною інформацією в розрізі кожної країни-реципієнта зовнішньої допомоги за весь період її співробітництва з донорами)

Віце-президент ЗТПП, д.е.н.

Д.А. Антонюк

ВИКОНКОМ КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКИ

пл. Молодіжна, 1, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50101 тел.(0564)74-73-32, факс 92-13-72
e-mail: u.economy@krivyyrih.dp.ua, код ЄДРПОУ 38255400

29.12.2016 № 1581

На № _____

від _____

ДОВІДКА

про впровадження наукових результатів дисертаційної роботи Кожухової Тетяни Валеріївни на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку»

Основні результати роботи Кожухової Т.В. на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку» використовуються в практичній діяльності управління економіки виконкому Криворізької міської ради при визначенні пріоритетів соціально-економічного розвитку, залучення інвестицій та забезпеченні співпраці з міжнародними донорськими організаціями з метою сприяння сталому місцевому економічному розвитку.

Особливо значущими для практичного використання є напрями підвищення ефективності управління національними державними фінансовими ресурсами, спрямованими на досягнення цілей сталого розвитку, зокрема забезпечення підзвітності й відкритості державних даних, зміцнення контрольних механізмів, впровадження прозорих механізмів державних закупівель у якості стратегічного інструменту, що сприяє забезпеченню сталого розвитку. Заслужують на увагу пропозиції щодо посилення підзвітності та прозорості використання ресурсів, наданих міжнародними донорськими організаціями на цілі сталого розвитку, проведення спільної з міжнародними організаціями оцінки взаємно досягнутого прогресу у виконанні узгоджених зобов'язань щодо підвищення ефективності співпраці.

Начальник управління

Т. Підпалько
Т. Підпалько

00197

**Молодіжна громадська організація
«Інститут інформаційного суспільства»**

Вих. № 28 від 02.02.2017

*Довідка
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Кожухової Тетяни Валеріївни на тему
«Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку»*

Результати дисертаційної роботи Кожухової Т.В. «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку» впроваджено в роботу молодіжної громадської організації «Інститут інформаційного суспільства» при організації та проведенні тренінгів і семінарів щодо підвищення рівня участі суспільства в питаннях державного управління та удосконалення внутрішніх процесів. Зокрема було використано:

- результати аналізу інституціонального забезпечення реалізації програм сталого розвитку;
- результати оцінки національних політик фінансування сталого розвитку держав світу;
- концептуальні засади удосконалення національного та міжнародного фінансування соціально-економічної сфери та охорони навколишнього середовища.

Довідку видано для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду.

Голова ради

В.О.Удовенко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
 «КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
 УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»
 КРИВОРІЗЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

проспект Поштовий, 64, м.Кривий Ріг, 50000, тел/факс: (0564) 90-15-12
 e-mail: kei@kneu.edu.ua, kei.kneu.edu.ua, ідентифікаційний код 40783970

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
 STATE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT
 «KYIV NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
 NAMED AFTER VADYM HETMAN»
 KRYVYI RIH ECONOMIC INSTITUTE

Poshtovyi Prospect, 64, Kryvyi Rih, 50000, tel / fax (0564) 90-15-12
 e-mail: kei@kneu.edu.ua, kei.kneu.edu.ua, identification code 40783970

№ 59
 від/from 25.01.2017 на/on № _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Кожухової Тетяни Валеріївни
на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку»

Результати дисертаційної роботи Кожухової Т.В. на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку» використано у навчальному процесі Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» в ході проведення лекційних занять та підготовки навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Міжнародні фінанси», «Міжнародні валютно-кредитні відносини», «Валютні операції» для спеціальності «Міжнародна економіка».

Директор

А.В.Шайкан

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І
ТОРГІВЛІ ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

Юридична адреса: 50042, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Курчатова, 13,
Адреса для листування: 50005, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Трамвайна, 16.
E-mail: office@donnuet.edu.ua, тел./факс: (056) 409-77-97 ЄДРПОУ 01566057

28.03.2017 р. № 01.01-17/252
На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Кожухової Тетяни Валеріївни
на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку»

Результати дисертаційної роботи Кожухової Т.В. використовуються у навчальному процесі Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського при викладанні дисциплін «Міжнародні фінанси», «Міжнародний менеджмент», «Міжнародна економічна діяльність України» і при виконанні дипломних і магістерських робіт студентів економічних спеціальностей.

В. о. ректора

Чернега

О.Б.Чернега

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кожухова Т. В. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку: монографія / Т. В. Кожухова. – Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д.О., 2017. – 336 с. (21,0 д.а.). (Рецензію д.е.н., проф. П.П. Мазурка на монографію Т.В. Кожухової надруковано: Економіка і організація управління. – 2017. – №2. – С. 157–158).

2. Кожухова Т. В. Фінансування міжнародними організаціями програм, спрямованих на скорочення злиденності й підвищення рівня продовольчої безпеки / Т. В. Кожухова // Продовольча безпека і персоніфікація харчування: у пошуках балансу та ефективної системи управління: монографія / М-во освіти і науки України; О. Б. Чернега [та ред.]; наук. ред. О.Б. Чернега. – Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д.О., 2015. – С. 142–166 (1,56 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у встановленні тенденцій та закономірностей міжнародного фінансування програм у сфері ліквідації злиденності.*

3. Kozhukhova T. V. Official development assistance: current state and trends /T. V. Kozhukhova // Globalne aspekty Ekonomii Swiatowej i Stosunkow miedzynarodowych w warunkach niestabilnosc gospodarczej: monografia Miedzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej. – Czestohowa, Akademia Polonijna, 2016. – S. 295–307 (0,7 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні сучасного стану та тенденцій надання офіційної допомоги розвитку країн, що розвиваються.*

4. Кожухова Т. В. Стратегії фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова //Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету імені В. А. Сухомлинського. – 2014. – № 2. – С. 218–221 (0,4 д.а.).

5. Кожухова Т. В. Напрямки зниження вартості міжнародних грошових переказів мігрантів / Т. В. Кожухова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Випуск 38. Частина 1. – С. 110–114 (0,4 д.а.).

6. Кожухова Т. В. Міжнародні грошові перекази мігрантів як джерело фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: збірник. Серія «Економічні науки». – 2014. -№ 5 (67). – С. 15–19 (0,4 д.а.).

7. Кожухова Т. В. Квоти держав-членів МВФ та необхідність їх перерозподілу для країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: збірник. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 3 (65). – С. 55–60 (0,4 д.а.).

8. Кожухова Т. В. Умови мобілізації національних фінансових ресурсів для досягнення сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – Випуск 12 (62), 2014. – С. 192–195 (0,42 д.а.).

9. Кожухова Т. В. Основні аспекти концепції сталого розвитку / Т. В. Кожухова //Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб.науч.тр. – Винница : ДонНУ, 2014. – С. 142–147 (0,8 д.а.).

10. Чернега О. Б. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку /О. Б. Чернега, Т. В. Кожухова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон: ХДУ, 2015. – Вип. 12. – Частина 3. – С. 32–38 (0,8 д.а. / 0,4 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні впливу розвитку торгівлі на сталий розвиток.*

11. Кожухова Т. В. Фінансування Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку ООН програм забезпечення продовольчої безпеки / Т. В. Кожухова // Вісник Черкаського університету. Серія економічні науки». – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2015. – С.69–76 (0,4 д.а.).

12. Кожухова Т. В. Стратегія Світового банку щодо підтримки сільського господарства та зміцнення продовольчої безпеки / Т. В. Кожухова // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2015. – Том 20. – Вип. 3. – С. 23–26 (0,48 д.а.).

13. Чернега О. Б. Спільні програми ФАО та ЄС в сфері забезпечення продовольчої безпеки: інструменти мобілізації ресурсів та ефективність / О. Б. Чернега, Т. В. Кожухова // Торгівля і ринок України: тематичний збірник наукових праць. – Кривий Ріг, 2015. – Випуск 38. – С. 30–44 (0,6 д.а. / 0,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні пріоритетних напрямів фінансування та підвищення ефективності інструментів мобілізації ресурсів міжнародних організацій в умовах глобальної нестабільності.*

14. Кожухова Т. В. Світовий банк: стратегія щодо викорінення злиденності та забезпечення добробуту країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон: ХДУ, 2016. – Вип. 16. – Частина 1. – С. 26–29 (0,4 д.а.).

15. Кожухова Т. В. Фінансування Світовим банком проектів розвитку в Україні / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»: Збірник наукових праць. – Одеса, 2016. – Випуск 15.– С.17–20 (0,48 д.а.).

16. Кожухова Т. В. ПРООН у світі: сучасний стан і тенденції фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Управління розвитком: Збірник наукових праць. – 2016. – № 1 (183). – С.6–14 (0,52 д.а.).

17. Кожухова Т. В. Всесвітня продовольча програма ООН: фінансування екстреної операції в Україні / Т. В. Кожухова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2016. – № 2(63).– С. 92–98 (0,4 д.а.).

18. Кожухова Т. В. Освіта для всіх в інтересах сталого розвитку: оцінка прогресу державна фінансова підтримка в країнах, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Економіка та суспільство: електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету. – 2016. – Випуск № 4. – С. 46–54 (0,6 д.а.).

19. Кожухова Т.В. Базові сектори сталого розвитку: оцінка ситуації в країнах, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Випуск 5 (05). – Частина 1. – С. 16–20 (0,48 д.а.).

20. Кожухова Т. В. Європейський Союз: сучасний стан і тенденції фінансування зовнішньої допомоги сталому розвитку / Т. В. Кожухова // Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал. – 2016. – Випуск 2. – С. 7–12 (0,6 д.а.).

21. Кожухова Т. В. Фінансування пріоритетних сфер сталого розвитку: стан і тенденції мобілізації національних державних ресурсів країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Економіка та держава. – 2016. – № 12. – С. 27–31 (0,6 д.а.).

22. Кожухова Т. В. Національне державне фінансування сталого розвитку: проблеми та напрями удосконалення / Т. В. Кожухова // Східна Європа: економіка, бізнес та управління: електронне наукове фахове видання. – 2016. – № 5 (05). – С. 21–26 (0,6 д.а.).

23. Кожухова Т. В. Концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Причорноморські економічні студії. – 2017. – Випуск 15. – С. 10–15 (0,64 д.а.).

24. Кожухова Т. В. Національне державне фінансування базових секторів сталого розвитку в Україні: тенденції та особливості / Т. В. Кожухова // Інтелект ХХІ. – 2017. – № 2. – С. 109–116 (0,8 д.а.).

25. Кожухова Т. В. Фінансування сталого розвитку: понятійно-категоріальний апарат / Т. В. Кожухова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Серія «Економічні науки». – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2017. – № 1 (66). – С. 134–144 (0,4 д.а.).

26. Кожухова Т. В. Фінансування сталого розвитку в Україні: пріоритетні напрями підвищення ефективності / Т. В. Кожухова // Торгівля і ринок України: тематичний зб. наук. праць. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2017. – С. 10–20 (0,48 д.а.).

27. Кожухова Т. В. Офіційна допомога з метою розвитку: сучасний стан та тенденції / Т. В. Кожухова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – Том 22. – № 1. – С. 19–26 (Index Copernicus та інші) (0,56 д.а.).

28. Кожухова Т. В. Підвищення ефективності зовнішньої допомоги: аналіз виконання цільових показників Пусанського плану партнерства / Т. В. Кожухова // Молодий вчений. – 2015. – № 12 (27). – Частина 2. – С. 48–52 (Index Copernicus, РИНЦ та інші) (0,56 д.а.).

29. Кожухова Т. В. Зовнішня допомога розвитку: принципи та чинники підвищення ефективності / Т. В. Кожухова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 6. – С. 163–169 (Index Copernicus, РИНЦ та інші) (0,4 д.а.).

30. Кожухова Т.В. Індекс розвитку людського потенціалу як індикатор для визначення напрямків міжнародного фінансування програм сталого розвитку /Т. В. Кожухова // Проблеми і перспективи економіки та управління. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – № 2 (2). – С. 43–48 (Index Copernicus та інші) (0,4 д.а.).

31. Кожухова Т. В. Всесвітня продовольча програма: механізми та тенденції фінансування проектів міжнародної допомоги / Т. В. Кожухова // Економічний простір: Збірник наукових праць.– Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. – № 99. – С.37–44 (Index Copernicus, РИНЦ та інші) (0,48 д.а.).

32. Кожухова Т. В. Еволюція фінансової політики ООН у сфері розвитку / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2015. – Випуск 5. – С. 39–44 (Index Copernicus та інші) (0,56 д.а.).

33. Кожухова Т. В. Забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються: механізм мобілізації та розподілу міжнародних фінансових ресурсів / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»: зб. наук. праць. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. – Випуск 1(5). – С. 233–239 (РИНЦ та інші) (0,48 д.а.).

34. Кожухова Т. В. ПРООН в Україні: механізми та тенденції фінансування проектів сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2016. – Вип. 1. – № 60. – С. 19–28 (Index Copernicus та інші) (0,4 д.а.).

35. Кожухова Т. В. Закономірності й тенденції еволюції теорії сталого розвитку/ Т. В. Кожухова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка: збірник наукових праць. – 2016. – Випуск 12. – С. 8–15 (Index Copernicus та інші) (0,6 д.а.).

36. Кожухова Т. В. Пріоритетні заходи в сфері ліквідації злиденності як необхідної умови сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Бізнес-Інформ. – 2016. – № 11. – С. 191–195 (Index Copernicus, РИНЦ та інші) (0,5 д.а.).

37. Кожухова Т. В. Фінансування пріоритетних сфер сталого розвитку: цільові показники здійснення державних видатків / Т. В. Кожухова // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. – 2016. – № 12. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5309> (Index Copernicus та інші) (0,48 д.а.).

38. Кожухова Т. В. Національні політики США і Японії у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку / Т.В. Кожухова // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 8. – С. 15–20 (Index Copernicus та інші) (0,9 д.а.).

39. Кожухова Т. В. Політики США, Японії та країн Європейського Союзу в сфері досягнення цілей розвитку тисячоліття / Т. В. Кожухова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2017. – Випуск 12. – С. 152–158 (Index Copernicus та інші) (0,8 д.а.).

40. Кожухова Т. В. Проблеми мобілізації міжнародних грошових переказів мігрантів у найменш розвинутих країнах / Т. В. Кожухова // Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 6–7 березня 2015 р.) / За заг. ред.: М.М. Палінчак, В.П. Приходько. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015.– С.65–67 (0,12 д.а.).

41. Кожухова Т. В. Джерела фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 26–27 березня 2015 р.). – Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2015. – С. 70–72 (0,12 д.а.).

42. Кожухова Т. В. Використання індексу розвитку людського потенціалу для визначення потреб фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Пошук ефективних механізмів промислового розвитку в контексті сучасної економічної теорії: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 квітня 2015 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч. 1.– С. 22–25 (0,2 д.а.).

43. Кожухова Т. В. Напрямки діяльності для вирішення проблем мобілізації національних фінансових ресурсів на цілі розвитку / Т. В. Кожухова 085 н501// Перспективи розвитку регіонів: інноваційна діяльність і управління проектами: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24–25 квітня 2015 р.). – ГО «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. – Львів: ЛЕФ, 2015. – Ч. 1. – С. 32–35 (0,16 д.а.).

44. Кожухова Т. В. Значення перегляду квот країн-членів МВФ / Т. В. Кожухова //Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відп. за випуск д.е.н., проф. С.О. Якубовський (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.). – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2015. – С. 36–37 (0,12 д.а.).

45. Кожухова Т. В. Роль офіційної допомоги розвитку в фінансуванні країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Актуальні проблеми міжнародного економічного співробітництва: оцінки та стратегії: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17–18 липня 2015 р.). – ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О: ЦЕДР, 2015. – С. 20–22 (0,12 д.а.).

46. Кожухова Т. В. Значення міжнародного державного фінансування у викоріненні бідності та досягненні сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 липня 2015 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч. 1. – С.19–21 (0,12 д.а.).

47. Кожухова Т. В. Вплив міжнародної торгівлі на сталий розвиток країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 7–8 серпня 2015 р.). – У 2-х частинах. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2015. – Ч. 1. – С. 86–89 (0,2 д.а.).

48. Кожухова Т. В. Фінансування ЄС спільних з ФАО програм забезпечення продовольчої безпеки / Т. В. Кожухова // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції / Східноукраїнський інститут економіки та управління (м. Запоріжжя, 14–15 серпня 2015 р.). – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2015. – С. 22–25 (0,2 д.а.).

49. Кожухова Т. В. Офіційна допомога розвитку як інструмент боротьби з голодом і забезпечення продовольчої безпеки / Т.В. Кожухова // Сучасні виклики розвитку світової економіки: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 листопада 2015 р.). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – С. 135–137 (0,12 д.а.).

50. Кожухова Т. В. Багатостороння допомога розвитку: переваги та недоліки / Т. В. Кожухова // Особливості інтеграції країн в світовий економічний та політико-правовий простір: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / За редакцією д.е.н., Булатової О.В. (м. Маріуполь, 04 грудня 2015 р.). – Маріуполь: МДУ, 2015. – С.153–155 (0,08 д.а.).

51. Kozhuhova T. V. Assessment of progress in fulfilling the commitments of countries on development aid effectiveness / T. V. Kozhuhova // Modern transformation of economics and management in the era of globalization: Conference Proceeding (January 29, 2016). – Klaipeda: Baltija Publishing. – P. 24-27 (0,2 д.а.).

52. Кожухова Т. В. Чинники впливу на мобілізацію фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку країн, що розвиваються / Т. В. Кожухова // Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кременчук, 18–20 лютого 2016 р.). – Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2016. – С. 123–124 (0,08 д.а.).

53. Kozhuhova T. V. UN Policy in the Field of Development Financing : the Stages of Evolution / T. V. Kozhuhova // Modern scientific potential: materials of the XII International scientific and practical conference – 2016 (Sheffield, February 28 – March 7, 2016). – Volume 1. –Economic science. – Sheffield. Science and education LTD. – P. 53–54 (0,12 д.а.).

54. Кожухова Т. В. Зовнішня допомога розвитку: проблеми підвищення ефективності / Т. В. Кожухова // Modern scientific researches and developments: theoretical value and practical results – 2016: materials of International scientific and practical conference (Bratislava, 15–18 March 2016). – К.: LCC «NVP» Interservice», 2016. – P. 126–127 (0,08 д.а.).

55. Кожухова Т. В. Роль МБРР у забезпеченні фінансових потреб сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціаль-но-економічні виміри: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (22 березня 2016 р.). – Черкаси: Черкаський державний технологічний університет, 2016 – С. 9–10 (0,08 д.а.).

56. Кожухова Т. В. Роль ПРООН у фінансуванні програм сталого розвитку /Т. В. Кожухова // Бізнес та умови його розвитку: національний та міжнародний дискурси: матер. VI міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Кривий Ріг, 15 червня 2016 р.). – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. – С. 61–63 (0,08 д.а.).

57. Кожухова Т. В. Фінансування сектору освіти як базового сектору сталого розвитку України / Т. В. Кожухова // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації: матеріали II Всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпро, 28–29 жовтня 2016 р.). – Дніпро: Роял Принт, 2016. – Ч. 1. – С. 188–190 (0,2 д.а.).

58. Кожухова Т. В. Роль освіти у ліквідації злиденності й досягненні сталого розвитку / Т. В. Кожухова // Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 17 листопада 2016 р.). – Дніпро: РоялПринт, 2016. – Ч. 1. – С. 25–26 (0,16 д.а.).

59. Кожухова Т.В. Принципи фінансування сталого розвитку / Т.В. Кожухова //Інноваційно-інвестиційні проблеми розвитку економіки України: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 8 грудня 2016 р.). – Київ: Національний авіаційний університет, 2016. – С. 122–124 (0,2 д.а.).

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення» (м. Ужгород, 2015 р.), дистанційна участь.

2. Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.), дистанційна участь.

3. Міжнародна науково-практична конференція «Пошук ефективних механізмів промислового розвитку в контексті сучасної економічної теорії» (м. Київ, 2015 р.), дистанційна участь.

4. Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку регіонів: інноваційна діяльність і управління проектами» (м. Львів, 2015 р.), дистанційна участь.

5. Міжнародна науково-практична конференція «Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти» (м. Одеса, 2015 р.), дистанційна участь.

6. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми міжнародного економічного співробітництва: оцінки та стратегії» (м. Одеса, 2015 р.), дистанційна участь.

7. Міжнародна науково-практична конференція «Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит» (м. Київ, 2015 р.), дистанційна участь.

8. Міжнародна науково-практична конференція «Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.), дистанційна участь.

9. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (м. Запоріжжя, 2015 р.), дистанційна участь.

10. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні виклики розвитку світової економіки» (м. Київ, 2015 р.), виступ з доповіддю.

11. Міжнародна науково-практична конференція «Особливості інтеграції країн в світовий економічний та політико-правовий простір» (м. Маріуполь, 2015), дистанційна участь.

12. Міжнародна науково-практична конференція «Modern transformation of economics and management in the era of globalization» (м. Клайпеда, 2016 р.), дистанційна участь.

13. Всеукраїнська науково-практична конференція «Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання» (м. Кременчук, 2016 р.), дистанційна участь.

14. Міжнародна науково-практична конференція «Modern scientific potential (м. Шеффілд, 2016), дистанційна участь.

15. Міжнародна науково-практична конференція «Modern scientific researches and developments: theoretical value and practical results – 2016» (м. Братислава, 2016), дистанційна участь.

16. Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри» (м. Черкаси, 2016 р.), дистанційна участь.

17. Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес та умови його розвитку: національний та міжнародний дискурси (м. Кривий Ріг, 2016 р.), дистанційна участь.

18. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації» (м. Дніпро, 2016 р.), виступ з доповіддю.

19. Всеукраїнська науково-практична конференція «Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку» (м. Дніпро, 2016 р.), виступ з доповіддю.

20. Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційно-інвестиційні проблеми розвитку економіки України (м. Київ, 2016 р.), дистанційна участь.

Цілі сталого розвитку

1. Загальна ліквідація бідності у всіх її формах.
2. Ліквідація голоду, забезпечення продовольчої безпеки та покращення живлення та сприяння сталому розвитку сільського господарства.
3. Забезпечення здорового способу життя та сприяння добробуту для всіх у будь-якому віці.
4. Забезпечення всеохоплюючої та справедливої якісної освіти і заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх.
5. Забезпечення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок і дівчат.
6. Забезпечення наявності і раціональне використання водних ресурсів і санітарії для всіх.
7. Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх.
8. Сприяння неухильному, всеохоплюючому і стійкому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.
9. Створення міцної інфраструктури, сприяння забезпеченню всеохоплюючої і стійкої індустріалізації та впровадженню інновацій.
10. Зниження рівнів нерівності всередині країн та між ними.
11. Забезпечення відкритості, безпеки, живучості і стійкості міст і населених пунктів.
12. Забезпечення раціональних моделей споживання і виробництва.
13. Прийняття термінових заходів по боротьбі зі зміною клімату та її наслідків.
14. Збереження і раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку.
15. Захист, відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне управління лісами, боротьба з опустелюванням, припинення і звернення назад процесу деградації земель і припинення процесу втрати біологічного різноманіття.
16. Сприяння побудові миролюбних і відкритих товариств в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних і заснованих на широкій участі установ на всіх рівнях.
17. Зміцнення засобів досягнення сталого розвитку та активізація роботи механізмів глобального партнерства в інтересах сталого розвитку

Джерело: [51]

Визначення поняття «сталий розвиток» у словниках та спеціалізованій літературі

Таблиця Г.1

Джерело	Визначення
Енциклопедія інновацій [67]	Стійкий розвиток – особливий економічний розвиток, який забезпечує задоволення всебічних потреб нинішнього покоління без завдання шкоди можливостям прийдешніх поколінь забезпечити свої власні потреби.
Нова економічна енциклопедія [68]	Сталий розвиток - концепція механізму глобального партнерства на основі створення нових рівнів співробітництва між державами, ключовими секторами суспільства та людьми.
Словник сучасних економічних і правових термінів [69]	Сталий розвиток, або екологічно стійкий (стабільний) економічний розвиток (англ. <i>environmentally sustainable economic development</i>) - соціально-економічний розвиток, при якому задоволення потреб нинішнього покоління людей здійснюється з умовою екологічних обмежень, необхідних для забезпечення можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Це реально за умови, коли запас капітальних активів залишається незмінним чи зростає у часі. Під такими активами маються на увазі вироблений (машини, дороги, заводи, будівлі тощо), людський (здоров'я, знання і навички людей) і екологічний (природний) (атмосферне повітря, води, ліси, якість ґрунтів, ресурси надр, екосистеми і їх функції тощо) капітали.
Словник понять до курсу «Глобальні проблеми сучасності і Азіатсько-Тихоокеанський регіон» [70]	Сталий розвиток - концепція розвитку цивілізації без соціальних потрясінь і природних катастроф, при якому буде забезпечуватися належний баланс між вирішенням соціально-економічних та екологічних проблем.
Екологічний словник [71]	Сталий розвиток - такий розвиток суспільства, при якому поліпшуються умови життя людини, а вплив на навколишнє середовище залишається у межах господарської ємності біосфери, так що не руйнується природна основа функціонування людства.

Таблиця Г.2

Визначення поняття «сталий розвиток» у наукових працях

Джерело	Визначення
Іскаков Н. [72]	Сталий розвиток - це не просто комплекс економічних, екологічних та соціальних умов, що забезпечують життєдіяльність суспільства. Це, швидше, комплекс ідей, що складають основу розуміння нового світоустрою та устрою суспільства.
Шакіров А.Д. [66]	Сталий розвиток - це гармонійний розвиток природи і людини, що передбачає взаємодію економічного зростання, соціального розвитку та захисту навколишнього середовища з метою задоволення потреб існуючих, а також майбутніх поколінь населення всіх країн.
Зеркалов Д.В. [73]	Сталий розвиток - правильний, гармонійний (рівномірний, збалансований) розвиток. Гармонійний розвиток - це процес змін, в якому експлуатація природних ресурсів, напрямок інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку, розвиток особистості та інституційні зміни погоджені одне з одним і посилюють теперішній і майбутній потенціал для задоволення людських потреб і прагнень.
Вахович І.М. [62]	сталий розвиток слід розглядати як гармонійне співіснування людської цивілізації з природним середовищем на стабільній довгостроковій основі шляхом забезпечення збалансованості та рівноваги між економічними вигодами, соціальними інтересами та природними благами
В.І.Куценко та В.П.Удовиченко [11]	система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності [Куценко, Удовиченко, с.29].
Р.М.Нуртдінов і А.Р.Нуртдінов [19]	інституціоналізовану форму економічного розвитку, пов'язану з поступальним рухом суспільства з метою досягнення об'єктивно прогресивної системи суспільних цінностей, на основі гармонійного поєднання економічних, екологічних та соціальних факторів. Він являє собою зміну суспільних пріоритетів від нестримного економічного зростання до ефективного використання і збереження природного та людського потенціалу» [Нуртдінов, с.183].
Е.Ю.Какутич [24]	в цілому, концепція сталого розвитку описує підхід до економічного розвитку з орієнтацією на охорону навколишнього середовища, що дозволяє задовольняти потреби нинішнього покоління, не позбавляючи при цьому майбутні покоління можливості задовольняти їхні власні потреби» [Какутич, с.67].

Підходи до визначення поняття «фінанси»

Визначальні ознаки	Автор, джерело	Визначення
Економічна категорія		
Грошові кошти, фінансові ресурси	Толковый словарь бизнеса [94, с.183]	сукупність усіх грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні організації, фірми, держави, а також система їх формування, розподілу і використання
	Финансовый словарь [95]	(від лат. financia – готівка, дохід) – узагальнюючий економічний термін, що означає як грошові кошти, фінансові ресурси, що розглядаються в їх створенні і рух, розподіл і перерозподіл, використання, так і економічні відносини, зумовлені взаємними розрахунками між державою, регіонами, господарюючими суб'єктами, а також рухом грошових коштів, грошовим обігом, використанням грошей і цінних паперів
Капітал	Словник сучасної економіки МАКМІЛЛІАНА [96]	у вузькому сенсі позначає капітал у грошовій формі, що дається або береться в борг за допомогою фінансових ринків або фінансових установ звичайно для здійснення капіталовкладень.
	The Oxford Dictionary for the Business World [97]	капітал, залучений для реалізації проекту (особливо для розвитку нового бізнесу)
Економічні відносини		
Економічні відносини	Вечканов Г.С. Современная экономическая энциклопедия [98]	(фр. finances - грошові кошти, від старофранц. finer - платити, оплачувати) - система економічних відносин щодо створення, розподілу і використанню фондів грошових коштів в процесі перерозподілу сукупного суспільного продукту і національного доходу
	Финансово-кредитный словарь \ Н.В.Гаретовский [99]	економічна категорія, що відображає економічні відносини в процесі створення і використання фондів грошових коштів
	М.М.Артус [88, с.135].	економічні відносини, що виникають у результаті формування, розподілу й використання ВВП, втілені у потоках грошових коштів та спрямовані на забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства
Грошові відносини	Світова економіка і міжнародні відносини: понятійно-термінологічний словник / за ред. І.Л.Сазонця [100, с.569]	система грошових відносин держави, за допомогою яких вона здійснює розподіл ВВП і національного доходу для утворення і використання грошових фондів на розширене відтворення і задоволення інших потреб суспільства
	А.Сирота [89, с.68-69]	система розподільчих і перерозподільчих грошових відносин з приводу руху вартості від одного суб'єкта до іншого, сукупність взаємопов'язаних елементів, функціонування яких виявляється у формуванні доходів і здійсненні витрат усіх суб'єктів фінансових відносин з метою забезпечення потреб людини, функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, виконання державою своїх завдань і функцій
Відносини економічної власності	С.В.Мочерний, Я.С.Ларіна, О.Я.Плахотнюк [92, с.22]	Система відносин економічної власності, що складається між державою, підприємницькими структурами, домогосподарствами та іншими суб'єктами з приводу привласнення частини ВВП (а отже, їх формуванням, розподілом і використанням) з метою виконання державою покладених на неї функцій

Продовження додатку Д

Продовження табл. Д.1

Визначальні ознаки	Автор, джерело	Визначення
Економічний важіль		
Засоби управління грошовими коштами	Василик О.Д. [101, с.402]	сукупність форм і методів формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів із метою виконання функцій і завдань держави, підприємств і населення із забезпечення умов розширеного відтворення, задоволення соціальних та інших потреб суспільства
	О.Л.Кашенко [90, с.6].	процес застосування різноманітних економічних прийомів для досягнення максимальної загальної вартості капіталу, який залучається для підвищення добробуту
	Бернар И. Толковый эконо-мический и финансовый словарь[102, с.735]	державні фінанси належать до сфери управління грошовими засобами, якими володіє держава і державні установи; умови, при яких утворюються і використовуються результати цих операцій
	The Oxford Dictionary for the Business World [97]	управління грошима (насамперед публічними)

Таблиця Д.2

Функції фінансових ресурсів, що задіяні у сфері сталого розвитку

Фінансові ресурси		Функції
Національні фінансові ресурси	Державні	- зміцнення справедливості, в т. ч. за допомогою скорочення масштабів бідності; - надання суспільних товарів і послуг, які не зможуть надати ринки, ухвалення політики з метою зміни стимулів для приватних суб'єктів; - регулювання макроекономічної стабільності
	Приватні	- спрямування коштів на цілі інвестицій у виробництво
Міжнародні фінансові ресурси	Державні	- викорінення бідності й розвиток; - фінансування надання регіональних та глобальних суспільних благ; - підтримка макроекономічної стабільності в контексті більш широкої глобальної сприятливої обстановки
	Приватні	- спрямування коштів на цілі довгострокових інвестицій (прямі іноземні інвестиції, портфельні потоки та трансграничні банківські позики)
Світові фінансові ресурси	Державні	фінансування надання глобальних суспільних благ (пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація, контроль і лікування інфекційних хвороб, екосистемні послуги і біорізноманіття, розвиток та поширення технологій)
	Приватні	
Змішані фінансові ресурси	Міжнародні та національні	- використання офіційних коштів поряд з приватним капіталом з розподілом ризиків та прибутку; - досягнення цілей у сферах, що викликають занепокоєння у населення

Складено автором на основі [122;123, с.24-25]

Додаток Ж**Таблиця Ж.1****Основні канали надання ОДР країнам, що розвиваються**

Канали	Установи та організації
Установи державного сектору	<ul style="list-style-type: none"> - уряди країн-донорів (центральні уряди, місцеві адміністрації, державні корпорації, інші публічні суб'єкти в країні-донорі); - уряди країн-одержувачів допомоги (центральні уряди, місцеві адміністрації, державні корпорації, інші публічні суб'єкти в країні-одержувачі); - державні установи третьої країни
Неурядові організації та структури цивільного суспільства	
Міжнародні неурядові організації	Африканський медичний та дослідницький фонд, Лікарі без кордонів, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу, Міжнародна федерація планування сім'ї, Міжнародний союз боротьби з туберкульозом і хворобами легенів та інші
Державно-приватні партнерства та мережі	<p>Державно-приватні партнерства: Cities Alliance, European Fund for Southeast Europe, Global Alliance for ICT and Development, Global Alliance for Improved Nutrition, Global Climate Partnership Fund, Global Crop Diversity Trust, Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund, Global e-Schools and Communities Initiative, Global Water Partnership, International AIDS Vaccine Initiative, International Partnership on Microbicides, International Union for the Conservation of Nature, Regional Micro, Small and Medium Enterprise Investment Fund for Sub-Saharan Africa, Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership, Fund for Micro, Small and Medium Enterprises, Small Arms Survey.</p> <p>Мережі: Commonwealth Agency for Public Administration and Management, Commonwealth Partnership for Technical Management, European Parliamentarians for Africa, Extractive Industries Transparency Initiative International Secretariat, Global Development Network, Global Knowledge Partnership, International Centre for Trade and Sustainable Development, International Land Coalition</p>
Багатосторонні організації	<ul style="list-style-type: none"> - установи, фонди та комісії ООН; - інститути Європейського Союзу (Європейська комісія, Європейський фонд розвитку, Європейський інвестиційний банк); - Міжнародний валютний фонд; - група Світового банку; - Всесвітня організація торгівлі; - регіональні банки розвитку; - інші багатосторонні установи; - університети, коледжі, науково-дослідні інститути.

Джерело: [147]

Таблиця Ж.2

Основні способи надання ОДР

Спосіб	Зміст
Підтримка бюджету	<p>Підтримка бюджету - це спосіб фінансування бюджету країни-одержувача через посередництво переказу ресурсів від зовнішньої фінансової установи до державного бюджету уряду-одержувача. Управління коштами здійснюється відповідно до бюджетних процедур одержувача. За внесками цієї категорії донор відмовляється від виключного контролю за своїми коштами, поділяючи відповідальність з одержувачем.</p> <p>Види підтримки бюджету:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підтримка загального бюджету - нецільові внески до державного бюджету, у т.ч. кошти на підтримку здійснення макроекономічних реформ (програм структурної перебудови, стратегії скорочення злиденності). - секторальна бюджетна підтримка - фінансовий внесок одержувача до бюджету уряду, але з орієнтацією на галузеві проблеми, а не на загальну політику і бюджетні пріоритети.
Фінансування бюджетів організацій, цільових програм і фондів	<p>Донор відмовляється від виключного контролю за своїми коштами, поділяючи відповідальність з іншими зацікавленими сторонами (іншими донорами, неурядовими організаціями, багатосторонніми інститутами, державно-приватними партнерствами).</p> <p>Види фінансування бюджетів організацій, цільових програм і фондів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підтримка основного бюджету неурядових організацій, приватних філантропічних організацій, мереж і дослідних центрів здійснюється у вигляді підтримки програм і дій, розроблених та контрольованих цими організаціями; - підтримка основного бюджету міжнародних організацій здійснюється шляхом регулярних внесків: кошти втрачають національну приналежність і стають інтегральною частиною активів даних організацій; - внески в цільові програми та фонди з чітко визначеною галузевою, тематичною або географічною спрямованістю, що керуються міжнародними організаціями; - спільне цільове фінансування – кошти передаються донорами на спеціальний автономний рахунок, управління яким здійснюється спільно з іншими донорами та/або одержувачем. Обліковий запис буде мати конкретні цілі, способи виплати і механізмів звітності, а також обмежені терміни. Кошик коштів характеризується загальною проектною документацією, спільними контрактами на фінансування і єдиною звітністю/аудиторськими процедурами усіх донорів.
Фінансування проектів	<p>Проект являє собою набір вхідних даних, видів діяльності і заходів, узгоджених з країною-партнером, і спрямований на досягнення певних цілей/результатів із чітко встановленим терміном, бюджетом та певною географічною територією. Проекти істотно варіюються за цілями, складністю, обсягами фінансування і тривалістю.</p>

Джерело: [147]

Таблиця Ж.3

Основні способи фінансування зовнішньої допомоги ЄС

Спосіб	Характеристика
Гранти	Гранти - прямі фінансові внески з бюджету ЄС або з ЄФР, що надаються для спільного фінансування конкретних проектів або цілей, як правило, через конкурси заявок. Гранти оформляються письмовою угодою, підписаною двома сторонами, і, як правило, потребують співфінансування з боку отримувача гранту.
Контракти	Контракти надаються через тендери (публічні торги) на придбання послуг, товарів або виконання робіт для забезпечення діяльності інститутів ЄС або його програм. Процедури закупівель регулюються спеціальними правилами, що розрізняються залежно від характеру договору та порогової величини
Бюджетна підтримка	<p>Бюджетна підтримка - інструмент, який використовується для допомоги країнам-партнерам у підготовці та реалізації реформ у взаємно погоджених галузях або у масштабі всієї країни, а також у макроекономічній сфері державних фінансів. Для отримання бюджетної підтримки по лінії Єврокомісії країною-реципієнтом повинні бути дотримані певні умови — так звані «критерії відповідності». У зв'язку з цим, країною, яка планує отримувати допомогу в рамках цієї програми, повинні бути розроблені і (або) реалізовані такі програми і політики: чітко сформульована національна політика та (або) стратегія економічного зростання; стабільна макроекономічна політика, що позитивно впливає на такі показники, як інфляція, зовнішній борг і обмінний курс; програма удосконалення управління фінансами держави. Перевагою використання бюджетної підтримки є те, що вона стає частиною формування державного бюджету і використовується відповідно до бюджетного процесу країни [149]. Програма бюджетної підтримки триває від трьох до чотирьох років. Гроші виділяються на основі умов, пов'язаних із щорічними траншами фінансування.</p> <p><i>Макрофінансова допомога (MFA)</i> – винятковий фінансовий інструмент кризового реагування ЄС, що використовується для підтримки платіжного балансу країн-сусідів, і набирає форм середньо- та довгострокових позик або грантів. Кредити MFA фінансуються з коштів, позичених ЄС на ринку. Гранти MFA фінансуються з бюджету ЄС.</p>

Складено автором на основі [148;150]

Основні економічні показники груп країн за рівнем доходу

Рік	Найменш розвинені країни						Країни з доходом нижче середнього						Країни з доходом вище середнього					
	Експорт, млрд.дол. США	ОДР, млрд. дол.США	ПП, млрд. дол.США	ВВП, млрд. дол.США	Експорт, млрд.дол. США	ОДР, млрд. дол.США	ПП, млрд. дол.США	ВВП, млрд. дол.США	Експорт, млрд.дол. США	ОДР, млрд. дол.США	ПП, млрд. дол.США	ВВП, млрд. дол.США	Експорт, млрд.дол. США	ОДР, млрд. дол.США	ПП, млрд. дол.США	ВВП, млрд. дол.США		
1996	33,4	13,8	2,3	168,7	272,5	21,6	19,8	1239	896,7	10,2	4113							
1997	33,7	12,9	3,1	178,8	292,9	18,4	20,2	1280	948,7	8,9	4384							
1998	31,8	12,6	4,3	179,7	268,5	19,5	17,1	1158	922,8	10,1	4322							
1999	35,3	12,3	5,7	182,1	285,2	20,4	12,1	1259	972,9	11,1	4092							
2000	44,3	12,5	3,9	206,9	344,3	19	9,8	1329	1182	9,6	4509							
2001	43,5	13,9	7	197,4	335,9	21,2	10,5	1342	1167	9,2	4564							
2002	47,5	17,7	6,2	213,4	362,1	21,4	17,5	1438	1275	10,9	4578							
2003	55,5	24,1	10,1	241,9	419,4	22,1	17,4	1650	1540	12,4	5152							
2004	71,3	25,5	9,2	279,6	513,4	23,6	24,2	1884	1986	15,9	6188							
2005	96	25,9	6,6	330,4	616,4	34,8	51,1	2164	2467	32,4	7456							
2006	119,5	28,9	9,6	387	754,9	40,6	74,1	2563	3019	20,1	8878							
2007	151,3	33,9	13,8	471,9	884,7	32,3	101,6	3112	3622	20,5	11051							
2008	198,8	39,1	17,8	590,4	1066	36,2	127,2	3479	4327	23,5	13532							
2009	150,8	40,2	17	595,6	911,9	41,1	95,9	3577	3407	15,7	13026							
2010	188,2	44,3	15,6	676,1	1196	40,3	97,2	4538	4343	13,2	15790							
2011	232,3	45,2	22,2	771,4	1459	41,4	114,9	5122	5317	17,8	18909							
2012	234,3	43,1	19,5	819,2	1471	42,9	109,2	5358	5599	15,9	20157							
2013	245,9	47,9	21,6	884,6	1491	54,4	114,5	5582	5771	15,1	21460							
2014	248,7	43,9	27,6	954,7	1505	50,9	121,4	5858	5829	16,9	22074							
2015	200	43	38,3	934,1	1340	47,8	130,8	5860	5173	15,7	20631							

Джерело: [180]

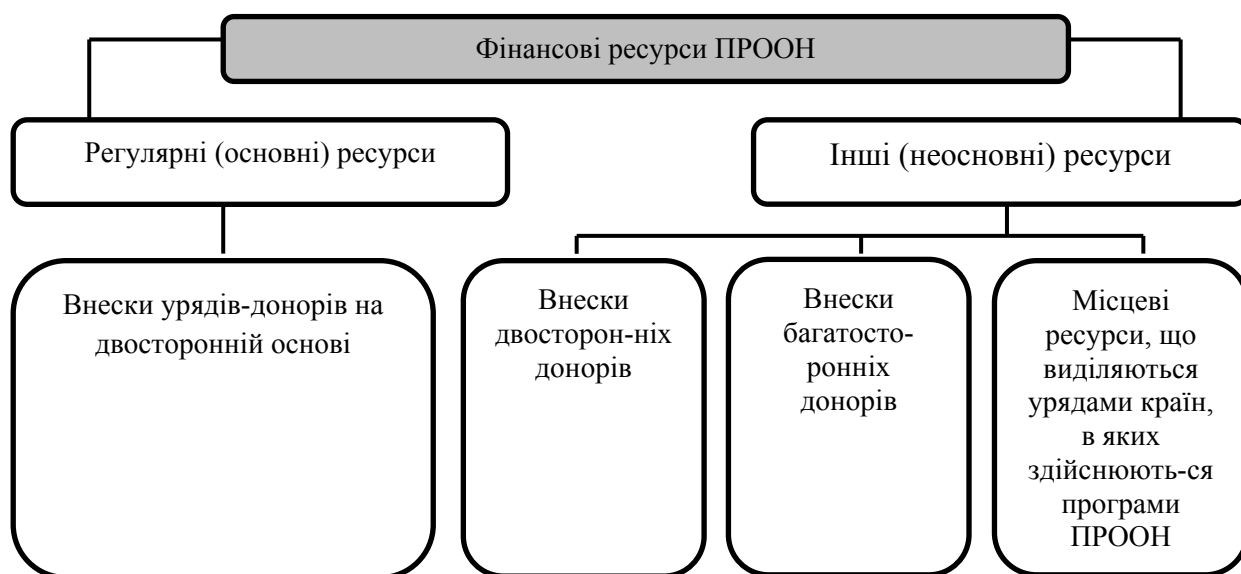

Рис. К.1. Формування фінансових ресурсів ПРООН (складено автором на основі [220])

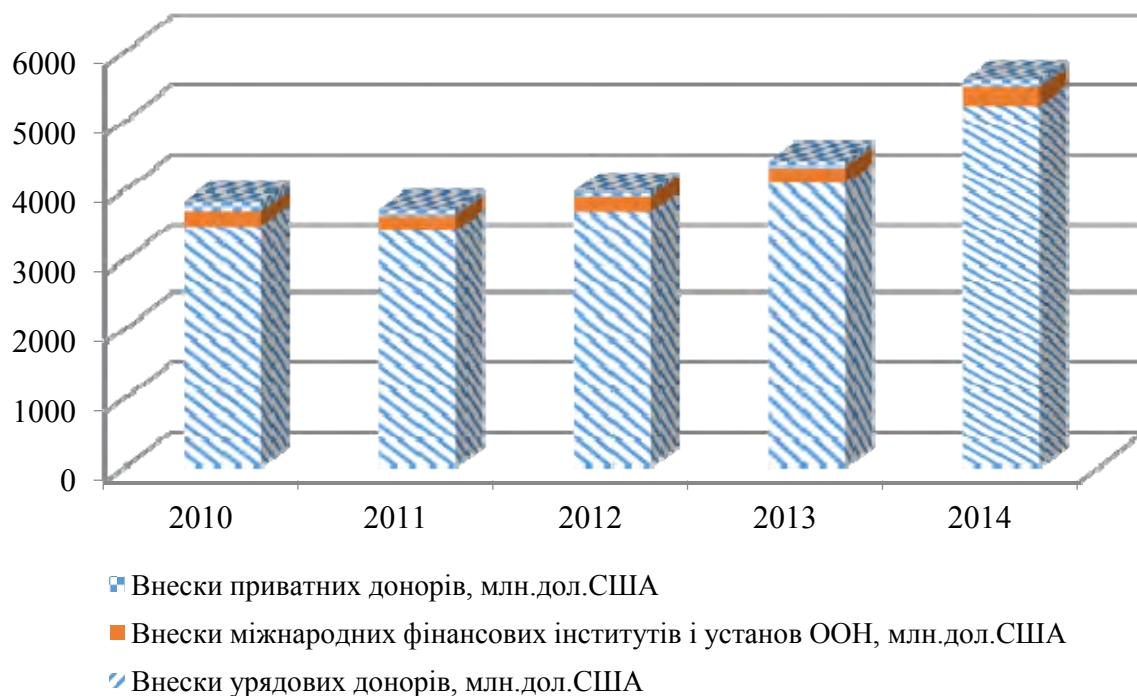

Рис. К. 2. Внески донорів до ВПП (складено автором на основі [224])

Рис. К.3. Класифікація країн, що мають право на позики Світового банку
(складено автором на основі [228])

*Примітки: ¹- липень 2014 р. – липень 2015 р.

Додаток Л

Таблиця Л.1

Фінансові ресурси МБРР, \$ млрд

Показник	2005 ф.р.	2006 ф.р.	2007 ф.р.	2008 ф.р.	2009 ф.р.	2010 ф.р.	2011 ф.р.	2012 ф.р.	2013 ф.р.	2014 ф.р.	2015 ф.р.
Дохід від основної діяльності	1,3	1,7	1,7	2,3	0,6	0,8	1,0	1,0	1,0	0,8	0,7
Вільний капітал і резерви	32,1	33,3	33,8	36,9	36,3	36,1	38,7	37,6	39,7	40,5	40,2

Складено автором на основі [226]

Таблиця Л.2

Кредитування МБРР і МАР за секторами, млрд. дол. США

Сектор	2005 ф.р.	2006 ф.р.	2007 ф.р.	2008 ф.р.	2009 ф.р.	2010 ф.р.	2011 ф.р.	2012 ф.р.	2013 ф.р.	2014 ф.р.	2015 ф.р.
Сільське, лісове господарство, рибальство	1,9	1,8	1,7	1,4	3,4	2,6	2,1	3,1	2,1	3,1	3,0
Освіта	1,9	1,9	2,0	1,9	3,4	4,9	1,7	2,9	2,7	3,4	3,5
Енергетика і гірничодобувна промисловість	1,8	3,0	1,8	4,2	6,3	9,9	5,8	5,0	3,3	6,7	4,5
Фінанси	1,7	2,3	1,6	1,5	4,2	9,1	0,9	1,7	2,1	2,0	4,1
Охорона здоров'я та інші послуги у соціальній сфері	2,2	2,1	2,7	1,6	6,3	6,7	6,7	4,2	4,4	3,4	6,6
Промисловість і торгівля	1,6	1,5	1,2	1,5	2,8	1,2	2,2	1,3	1,4	1,8	2,3
Інформація та зв'язок	0,2	0,1	0,2	0,1	0,3	0,1	0,6	0,2	0,2	0,4	0,3
Державне управління та судово-правова система	5,6	5,8	5,5	5,3	9,3	10,8	9,7	8,7	8,0	8,8	8,2
Транспорт	3,1	3,2	4,9	4,8	6,2	9,0	8,6	4,4	5,1	6,9	5,2
Водопостачання, каналізація, захист від паводків	2,2	1,7	3,0	2,4	4,4	4,1	4,6	3,6	2,2	4,3	4,8
Разом	22,3	23,6	24,7	24,7	46,9	58,7	43,0	35,3	31,5	40,8	42,5
у т.ч. з боку МБРР	13,6	14,1	12,8	13,5	32,9	44,2	26,7	20,6	15,2	18,6	23,5
у т.ч. з боку МАР	8,7	9,5	11,9	11,2	13,9	14,5	16,3	14,7	16,3	22,2	19,0

Складено автором на основі [226]

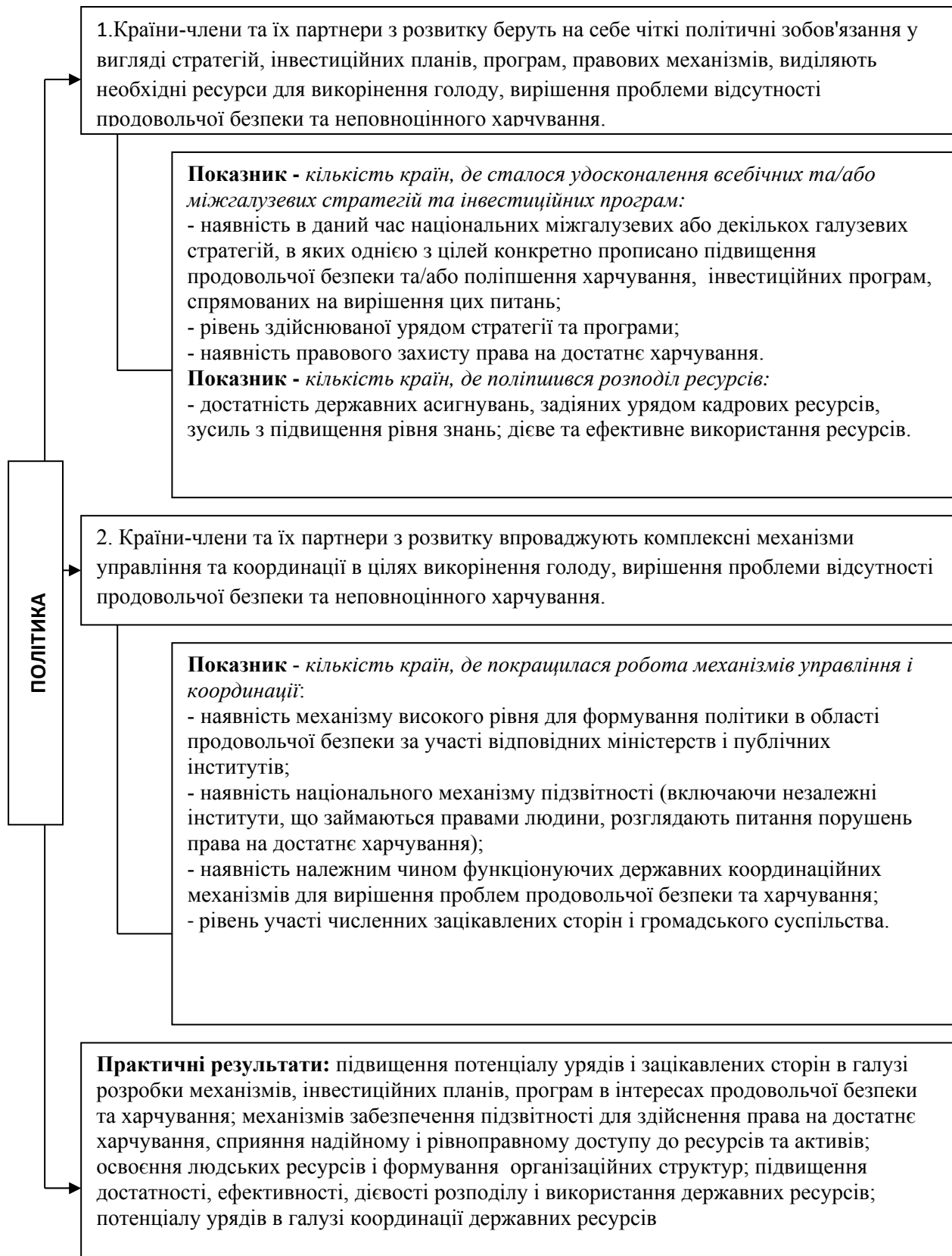

Рис. М.1 – Складові політики ФАО щодо використання цілей організації

**Фінансування ЄС спільних із ФАО програм у сфері продовольчої
безпеки в рамках Інструменту розвитку співробітництва**

Рік	Програма	Сума, євро
1	2	3
2007	Сільськогосподарське відновлення джерел існування на півночі Уганди	3850000
2007	Підтримка сталого розвитку сільського господарства та сільських районів в Ракхайн (М'янма)	1973123
2007	Зміцнення потенціалу для профілактики та боротьби з пташиним грипом в демократичній народній Республіці Північна Корея	500000
2008	Зміцнення тваринництва в Анголі	3500000
2008	Підтримка політичних, правових та інституційних рамок для реформи лісоволодіння в Китаї та сприяння обміну знаннями	2169094
2008	Допомога сільськогосподарській статистиці та зміцненню потенціалу переписів сільського господарства та тваринництва Еритреї	1732719
2008	Підвищення доходів і рівня життя вразливих людей, особливо жінок і дітей, в Хатлонській області (Таджикистан) шляхом удосконалення надання медичних послуг (для людей і худоби)	1042413
2008	Поповнення насінницького капіталу основних продовольчих культур (арахісу, сорго, кунжуту і гороху) через введення насіння та вегетативний матеріал (черенки маніоку)	1000000
2008	Проект підтримки продовольчої безпеки сільських і приміських районів, а також системи раннього попередження та моніторингу продовольчої безпеки в Бурунді	952178
2008	ADDENDUM I	500000
2009	Оброблення та оцінка даних у галузі сільського господарства	1000000
2009	Підвищення індивідуальних доходів і поліпшення стандартів життя в Хатлонській та Согдійській областях (Таджикистан) шляхом контролю бруцельозу у тварин та людей	976000
2010	Мікро- та мале підприємництво в забезпеченні продовольчої безпеки та самозабезпеченості для міської бідноти в Пномпені	1000000
2010	Зміцнення продовольчої безпеки та харчування для вразливих верств населення Монголії шляхом зміцнення потенціалу малого овочівництва	982054
2011	Комплексне зрощування та сільськогосподарський розвиток джерел засобів до існування в районах Килиноччи та Муллайтиву	3330000
2011	Підтримка сільськогосподарських ринків в Сомалі	2200000
2011	Поліпшення продовольчої безпеки та харчування шляхом ґрунтозахисного землеробства та подвійної обрізки	1500000
2011	Створення стійкої національної системи інформації та раннього попередження (NIEWS) з продовольчої безпеки в Тимор-Лешті	1052000
2012	Комплексна програма боротьби з недоїданням та відсутністю продовольчої безпеки в Демократичній Республіці Конго	2200000
2012	Підтримка дрібних фермерів у Південній Африці в покращенні керування кліматичними ризиками для виробництва сільськогосподарських культур та післязбиральної обробки	2093099
2013	Підтримка створення системи постійної інформації з питань продовольчої безпеки та раннього попередження (SISAAP)	4500000
2013	FORESTS FORCES - керування стійкістю лісів	3500000
2013	Розвиток інформаційної системи з продовольчої безпеки Ємену	5999999
2014	Зміцнення технічних, комерційних та організаційних можливостей для розвитку виробничих моделей, генераторів доходу та сприятливих умов для колективної побудови світу	1542905
2014	Зміцнення інституційних, організаційних та комунітарних можливостей через реалізацію виробничих, стійких та інклюзивних моделей	1523775

Джерело: [240]

Таблиця Н.2

**Фінансування ЄС спільних із ФАО програм у сфері продовольчої безпеки
в рамках Інструменту Європейської політики сусідства та партнерства**

Рік	Програма	Сума, євро
2009-2010	Відновлення та поліпшення сільськогосподарських засобів і продовольчої безпеки для внутрішньо переміщених осіб на території, що прилягає до Південної Осетії	2000000
2011	Підтримка продовольчої безпеки та джерел засобів до існування бідних сільських сімей шляхом покращення збору дощової води та управління попитом на воду для сільськогосподарських цілей	1500000
2012	Допомога в оцінці сільського господарства та розвитку в країнах Східного партнерства	300000
2013	Підтримка з нарощування потенціалу статистики Міністерства сільського господарства в модернізації та проведенні тематичних опитувань	648000

Джерело: [240]

Таблиця Н.3

**Фінансування ЄС спільних із ФАО програм у сфері продовольчої безпеки
(7 Рамкова програма ЄС з розвитку наукових досліджень і технологій)**

Рік	Програма	Сума, євро
2007	SEAT (координатор – Університет Стірлінга (Шотландія))	5815578
2010	ANIMALCHANGE (координатор - Національний інститут агрономічних досліджень (Франція))	8999535
2011	Аквакультура для продовольчої безпеки, скорочення масштабів бідності та харчування (координатор – ФАО))	999380
2012	STAR TREE (координатор – Європейський інститут лісу (Фінляндія))	5992813
2012	Платформа гнучкого та точного зрошування для поліпшення продуктивності ферм (координатор - Нетафім ЛТД)	5999987
2012	Цільові дослідження з африканської свинячої лихоманки (координатор – Університет Tecnica de Lisboa (Португалія))	5000000
2012	Використання продуктів для соціальних інновацій шляхом оптимізації стратегії попередження відходів (координатор - RIKILT Інститут харчової безпеки (Нідерланди))	3999901
2012	Забезпечення нового покоління методологій та інструментів для економічно ефективних ризик-орієнтованих систем нагляду за здоров'ям тварин (координатор - Королівський ветеринарний коледж (Лондонський університет))	2998854
2012	Об'єднання біорізноманіття сільськогосподарських угідь та екосистемних послуг для ефективної екофункціональної інтенсифікації (координатор – RIKILT Інститут харчової безпеки (Нідерланди))	2997630
2012	ULYSSES (координатор - Мадридський політехнічний університет)	1491369
2013	Грант FP7 - 613688 – FOODINTEGRITY (координатор - Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії)	8998997
2013	Грант FP7 - 613996 – VMERGE (координатор – Центр міжнародної кооперації в агрономічних дослідженнях для розвитку (Франція))	2999120
2013	Грант FP7 - 613817 – MODEXTREME (координатор - Національний інститут агрономічних досліджень (Франція))	1999998
2013	Грант FP7 - 609448 – IMPRESA (координатор - Університет Аберистуїта (Великобританія))	1991979
2013	Грант FP7 - 613804 – LINKTADS (координатор – ФАО)	999907

Джерело: [240]

Таблиця Н.4

Фінансування ЄС спільних із ФАО програм у сфері продовольчої безпеки в рамках Інструменту гуманітарної допомоги, 2007 рік

Програма	Сума, євро
Невідкладна підтримка джерел засобів до існування і продовольчої безпеки внутрішньо переміщених осіб та уразливих мешканців в Дарфурі (Судан)	1500000
Підтримка стійкої реінтеграції та життєдіяльності 58500 внутрішньо переміщених осіб і найбільш вразливих домашніх господарств-резидентів у Південному Судані	1200000
Підвищення продовольчої безпеки в долині річки Йордан шляхом здійснення надзвичайних заходів у галузі сільського господарства	795720
Розширення можливостей внутрішньо переміщених осіб і сімей в Північній Уганді з метою підвищення продовольчої безпеки їх домашніх господарств і грошових доходів шляхом координації підтримки сільського господарства, тваринництва та рибальства	750000
Координація та моніторинг сільськогосподарських інтервенцій для вразливих дрібних фермерів в Зімбабве	562289

Джерело: [240]

Таблиця Н.5

**Співфінансування програм і проектів, що підтримуються
МФСР (1978–2014 рр.)**

Співфінансування державами-членами МФСР (двостороннє)			Багатостороннє співфінансування		
Донор	Сума, млн. дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Донор	Сума, млн. дол. США	Частка в загальному обсязі, %
1	2	3	4	5	6
Іспанія	357,4	33,5	Фонд ОПЕК з міжнародного розвитку	539,6	18,6
Нідерланди	98,6	9,2	Африканський банк розвитку	486,8	16,8
Бельгія	96,9	9,1	Міжнародний банк реконструкції та розвитку	259,9	8,9
Німеччина	95,6	9,0		228,2	7,9
Франція	91,8	8,6	Арабський фонд економічного та соціального розвитку	221,6	7,6
Великобританія	80,1	7,5			
Швеція	49,9	4,7	Всесвітня продовольча програма	126,4	4,4
Канада	40,1	3,8	Ісламський банк розвитку	123,8	4,3
Данія	31,1	2,9	Азіатський банк розвитку	115,4	4,0
Норвегія	26,9	2,5	Міжнародна асоціація розвитку	108,8	3,7
США	22,2	2,1	Європейський Союз	108,8	3,7
Швейцарія	18,8	1,8	Західноафриканський банк розвитку	108,8	3,7
Австралія	14,8	1,4			

Продовження додатку Н

Продовження табл. Н.5

1	2	3	4	5	6
Фінляндія	10,6	1,0	Глобальний екологічний фонд	93,6	3,2
Саудівська Аравія	10,0	0,9	Програма розвитку ООН	70,1	2,4
Італія	5,3	0,5	Центральноамериканський банк економічної інтеграції	68,0	2,3
Люксембург	4,6	0,4			
Ірландія	4,1	0,4			
Китай	3,0	0,3	Міжамериканський банк розвитку	56,8	2,0
Японія	2,9	0,3	Інші установи та організації	190,0	6,5
Нова Зеландія	1,4	0,1			
Венесуела	0,7	0,1			

Джерело: [240]

Таблиця Н.6

Надані кредити МФСР за регіонами, млн. дол. США

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Західна та Центральна Африка	62,3	57,8	61,8	64,4	66,8	66,0	74,4	94,2	74,8	82,3	81,0
Східна та Південна Африка	75,9	88,6	89,4	85,4	106,4	99,4	104,3	140,4	136,2	99,1	99,2
Азія та Тихоокеанський регіон	93,1	127,2	122,0	99,1	129,20	158,0	230,7	172,2	148,0	180,6	201,5
Латинська Америка та Карибський басейн	42,3	57,4	63,4	79,1	61,6	64,0	72,9	65,7	54,2	63,5	51,2
Близький Схід, Північна Африка та Європа	68,0	55,9	62,1	96,1	73,5	70,1	67,3	61,9	69,4	59,3	53,7
Усього	341,6	386,9	398,7	424,1	437,5	457,5	549,6	534,5	482,6	484,7	486,6

Складено автором на основі [245]

Додаток II

Таблиця II.1

**Національне фінансування базових секторів сталого розвитку в найменш
розвинених країнах у 2012–2014 рр. (середнє значення)**

Країна	Сільське господарство		ВСГ		Охорона здоров'я		Соціальний захист		Освіта		Охорона навкол. середовища	
	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.
Афганістан	0,41	1,31	0,03	0,1	0,43	1,38	0,22	0,71	3,08	10,05	н.д.	н.д.
Бенін	0,82	4,03	н.д.	н.д.	1,23	6,06	0,43	2,12	4,58	22,6	н.д.	н.д.
Буркіна-Фасо	1,49	5,56	н.д.	н.д.	2,03	7,52	0,32	1,19	3,81	14,16	0,13	0,49
Бурунді	0,89	2,58	н.д.	н.д.	1,09	3,12	0,04	0,12	4,37	38,19	н.д.	н.д.
Центрально-Африканська республіка	0,48	1,74	0,24	0,8	1,67	5,96	0,11	0,41	2,17	7,84	0,06	0,19
Коморські острови	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	1,16	4,7	н.д.	н.д.	4,55	18,45	н.д.	н.д.
Гвінея-Бісау	0,56	2,69	н.д.	н.д.	0,85	4,26	0,03	0,17	1,61	8,15	0,03	0,15
Гаїті	0,47	1,36	0,11	0,32	0,69	1,99	0,66	1,92	3,05	8,76	0,67	2
Ліберія	0,54	2,04	н.д.	н.д.	2,78	10,67	0,21	0,79	3,85	14,81	0,33	1,26
Мадагаскар	0,26	1,92	н.д.	н.д.	0,72	5,3	0,07	0,33	2,86	21,03	0,06	0,42
Малаві	3,96	15,1	н.д.	н.д.	1,87	7,66	н.д.	н.д.	3,54	14,39	н.д.	н.д.
Малі	1,86	7,96	н.д.	н.д.	1,36	5,81	н.д.	н.д.	4,09	17,51	0,14	0,76
Мозамбик	0,71	1,88	0,2	0,57	2,19	5,9	0,35	0,95	5,51	14,39	0,11	0,31
Непал	1,65	7,18	0,35	1,56	1,06	4,75	0,64	2,88	3,22	14,19	0,07	0,32
Руанда	0,88	3,18	0,32	1,04	1,5	5,35	0,71	2,53	4,2	15,04	0,07	0,23
Сьєрра-Леоне	0,38	2,22	0,11	0,7	0,91	5,33	0,06	0,37	2,59	15,24	н.д.	н.д.
Південний Судан	0,59	2,8	0,18	0,93	0,73	3,57	0,19	0,99	1,36	6,87	0,34	1,7
Танзанія	1,06	5,05	0,23	1,08	1,23	5,85	н.д.	н.д.	3,77	17,97	н.д.	н.д.
Того	0,53	1,68	0,05	0,16	1,56	4,94	0,41	1,3	4,35	13,73	0,16	0,51
Уганда	0,59	2,94	0,24	1,22	1,17	5,88	0,03	0,17	2,45	12,25	0,07	0,35
Зімбабве	1,5	4,86	н.д.	н.д.	2,8	9,17	0,23	0,77	7,41	н.д.	н.д.	н.д.
Всього (середнє значення)	0,98	3,9	0,19	0,73	1,38	5,48	0,28	1,04	3,64	14,6	0,52	0,67

Складено автором на основі [249]

Таблиця П.2

**Національне фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах з
рівнем доходу нижче середнього у 2012–2014 рр.
(середнє значення)**

Країна	Сільське господарство		ВСГ		Охорона здоров'я		Соціальний захист		Освіта		Охорона навкол. середовища	
	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.
Вірменія	0,26	1,05	0,05	0,21	1,42	5,78	2,32	9,49	2,4	9,94	0,05	0,2
Бутан	3,37	10,08	н.д.	н.д.	2,36	7,33	н.д.	н.д.	4,41	13,84	н.д.	н.д.
Гана	0,2	0,74	0,06	0,2	2,61	9,5	0,01	0,03	4,41	16,23	0,04	0,13
Гайана	1,99	5,96	0,31	0,91	2,98	8,93	н.д.	н.д.	4,48	13,42	0,12	0,36
Гондурас	0,34	1,6	2,51	12,68	2,5	11,99	0,37	1,78	5,61	26,97	0,24	1,16
Кенія	1,16	3,4	0,63	1,76	1,4	4,1	0,67	1,95	5,29	15,75	0,18	0,52
Кірібаті	3,6	3,57	0,36	0,36	7,9	7,79	н.д.	н.д.	11,05	10,84	н.д.	н.д.
Косово	0,65	2,21	0,11	0,37	2,87	9,83	0,71	2,42	4,4	15,08	0,05	0,17
Лесото	0,55	0,91	0,8	1,28	6,28	10,03	н.д.	н.д.	8,78	13,99	н.д.	н.д.
Нікарагуа	0,2	1,14	н.д.	н.д.	2,76	15,56	н.д.	н.д.	3,72	21	0,04	0,22
Нігерія	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	0,5	3,57	н.д.	н.д.	0,91	6,54	н.д.	н.д.
Папуа-Нова Гвінея	0,53	1,47	0,08	0,14	2,61	7,27	0,02	0,05	4,96	13,79	0,11	0,31
Самоа	0,81	2,17	1,16	3,14	4,22	11,41	1,01	2,74	4,67	12,63	0,32	0,88
Сан Томе і Принсіпі	0,53	1,04	0,13	0,26	2,72	5,44	0,27	0,54	4,37	8,79	0,1	0,19
Сенегал	1,09	3,7	0,25	0,85	1,19	4,02	н.д.	н.д.	5,92	20,05	0,2	0,69
Соломонові острови	2,02	3,65	0,5	0,89	3,73	6,76	0,26	0,47	8,06	14,66	0,53	0,96
Шрі-Ланка	0,79	3,83	0,17	0,83	1,31	6,32	0,04	0,2	1,55	7,48	0,06	0,32
Свазіленд	1,25	4,71	н.д.	н.д.	3,12	11,7	н.д.	н.д.	5,14	19,27	н.д.	н.д.
Тимор-Лешті	0,73	2,16	0,60	1,97	1,2	3,72	2,64	7,88	2,28	6,8	0,03	0,09
Вануату	0,59	2,5	0,05	0,23	2,1	8,83	н.д.	н.д.	5,36	22,59	0,03	0,13
Всього (середнє значення)	1,09	2,94	0,49	1,63	2,79	7,99	0,76	2,5	4,9	14,5	0,14	0,42

Складено автором на основі [249]

Таблиця П.3

Національне фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах з рівнем доходу вище середнього у 2012 – 2014 рр. (середнє значення)

Країна	Сільське господарство		ВСГ		Охорона здоров'я		Соціальний захист		Освіта		Охорона навкол. середовища	
	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.
Албанія	0,43	1,37	0,06	0,94	1,79	8,55	н.д.	н.д.	2,9	9,21	0,13	0,41
Беліз	0,5	1,81	н.д.	н.д.	3,08	11,02	0,51	1,84	6,04	21,61	0,04	0,15
Кабо-Верде	н.д.	н.д.	0,24	0,63	2,45	6,45	0,92	2,41	5,83	15,34	0,57	1,48
Колумбія	0,3	1,04	н.д.	н.д.	1,55	5,76	0,87	3,35	3,52	13,58	0,07	0,26
Сальвадор	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	4	17,3	0,22	0,92	3,49	15,08	0,05	0,21
Ямайка	0,6	1,52	0,06	0,15	2,38	6,05	0,19	0,49	5,03	12,76	0,08	0,21
Монголія	0,02	0,05	н.д.	н.д.	2,49	7	н.д.	н.д.	5,24	14,65	н.д.	н.д.
Перу	0,54	2,75	0,69	3,48	1,82	9,2	0,63	3,17	3,07	15,57	0,36	1,83
Південна Африка	0,26	1,04	н.д.	н.д.	3,38	13,39	н.д.	н.д.	4,6	18,35	0,06	0,25
Тонга	0,84	2,89	н.д.	н.д.	2,51	8,66	н.д.	н.д.	3,34	11,54	0,01	0,1
Всього (середнє значення)	0,44	1,56	0,26	1,3	2,54	9,34	0,56	2,03	4,3	14,8	0,46	0,54

Складено автором на основі [249]

Додаток Р

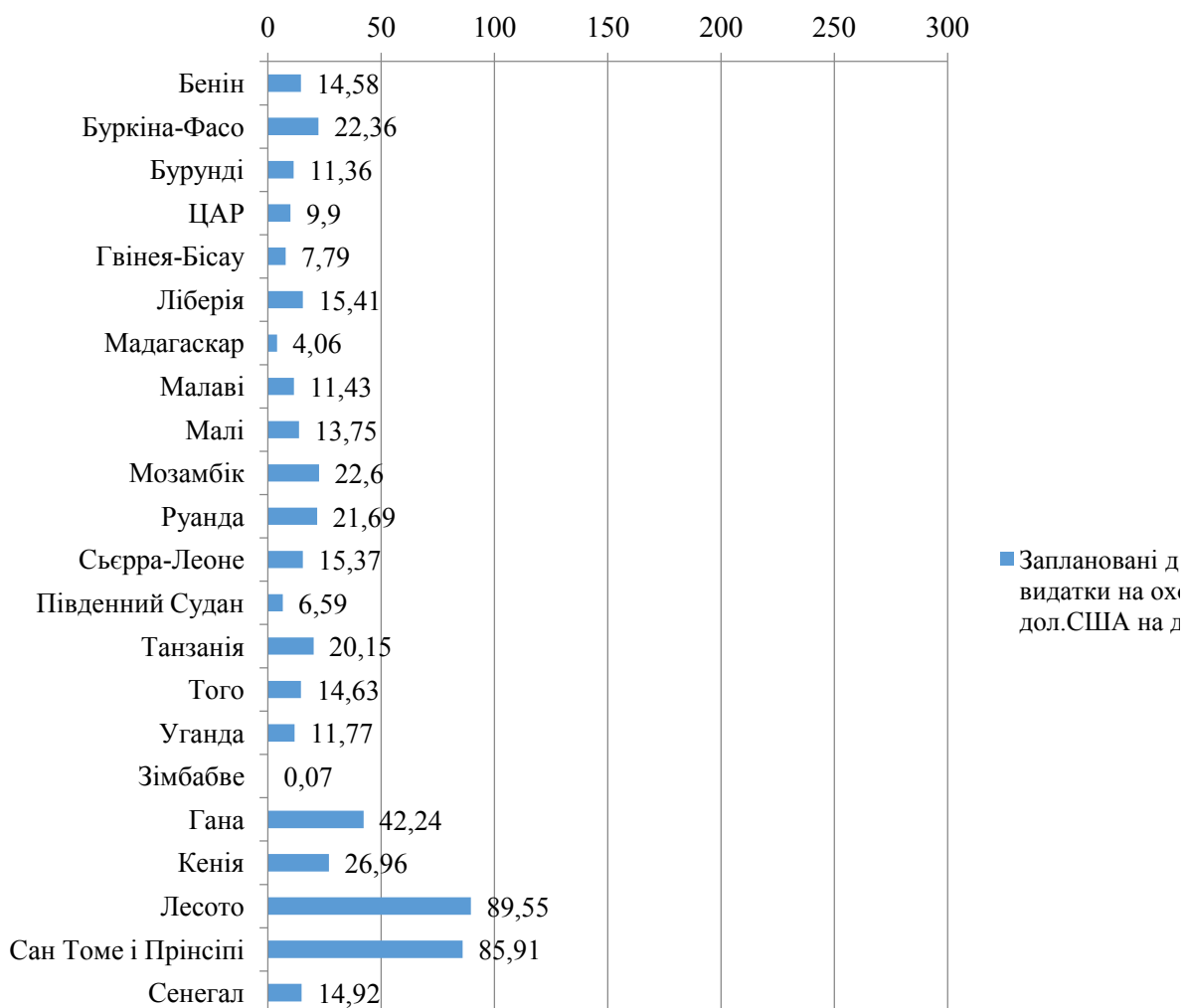

Рис. Р.1. Заплановані державні витрати на охорону здоров'я у 2014 р. в африканських країнах на душу населення (складено автором за даними [249])

Додаток С

Таблиця С.1

**Двостороння та багатостороння ОДР, надана найбільшими донорами –
країнами – членами КСР ОЕСР**

Країна	2000 рік			2014 рік		
	Млн.\$	Частка в ОПР, %	ОПР/ВНД, %	Млн.\$	Частка в ОПР, %	ОПР/ВНД, %
США	9 954.89	18,4	0,1	33 095.5	24,1	0,19
Велика Британія	4 501.26	8,3	0,32	19 305.7	14,1	0,7
Німеччина	5 030	9,3	0,27	16 566.2	12,1	0,42
Франція	4 104.71	7,6	0,3	10 620.32	7,7	0,37
Японія	13 507.96	25	0,28	9 266.29	6,75	0,19
Швеція	1 798.95	3,3	0,8	6 232.72	4,5	1,09
Нідерланди	3 134.78	5,8	0,84	5 572.97	4,06	0,64
Норвегія	1 263.56	2,3	0,76	5 085.94	3,7	1,0
Австралія	987.14	1,8	0,27	4 382.42	3,2	0,31
Канада	1 743.6	3,2	0,25	4 240.04	3,1	0,24
Інші країни	7994.15	15	х	22853,95	16,7	х
Усього	54 021	100	х	137 222.05	100	х

Розраховано автором на основі [236; 275]

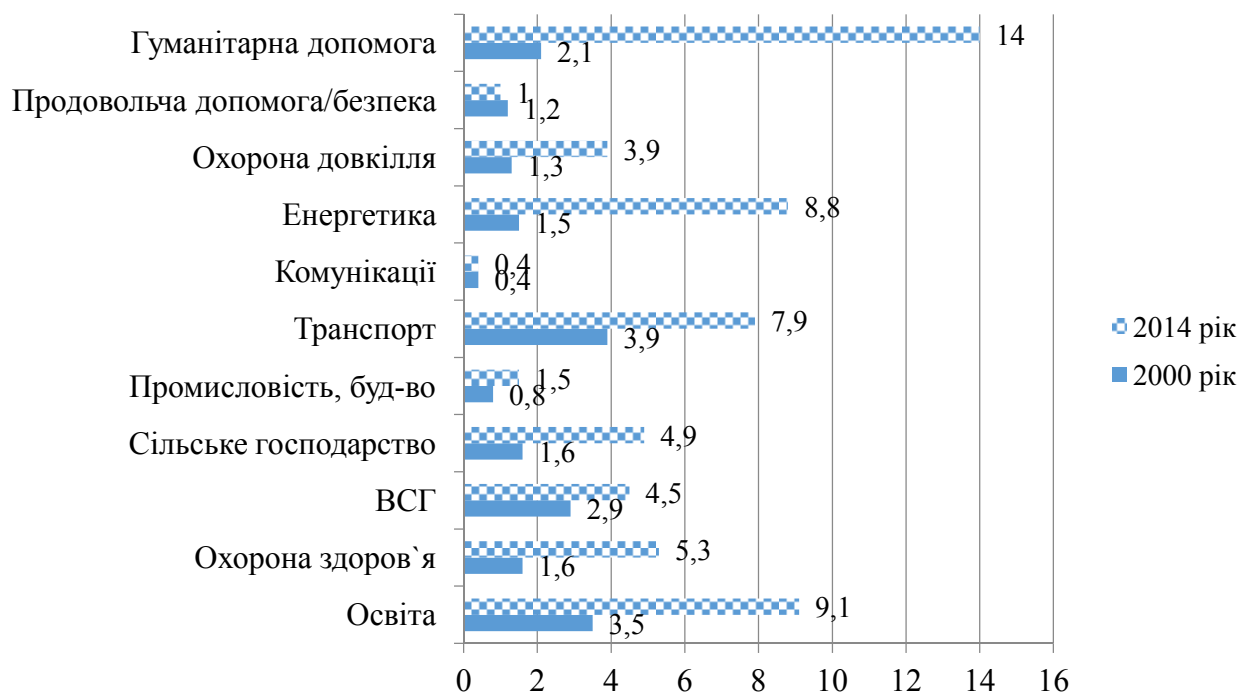

Рис. С.1. Двостороння ОДР, надана країнами-членами КСР ОЕСР за секторами, млрд. дол. США (складено автором на основі [236])

Додаток Т

Таблиця Т.1

**Міждержавне фінансування базових секторів сталого розвитку в найменш
розвинених країнах у 2012–2014 рр. (середнє значення)**

Країна	Сільське господарство		ВСТ		Охорона здоров'я		Соціальний захист		Освіта		Охорона навкол. середовища	
	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.
Афганістан	2,0	6,4	0,03	0,1	0,7	2,4	0,04	0,1	1,0	3,2	Н.д.	Н.д.
Бенін	0,43	2,1	Н.д.	Н.д.	0,4	1,9	0,03	0,2	0,2	0,9	Н.д.	Н.д.
Буркіна-Фасо	1,2	4,7	Н.д.	Н.д.	0,	2,2	Н.д.	Н.д.	0,2	1,0	0,1	0,3
Бурунді	3,0	8,8	Н.д.	Н.д.	2,7	8,1	0,3	0,9	2,1	6,1	Н.д.	Н.д.
Центрально Африканська республіка	0,7	2,7	0,7	2,6	0,9	2,8	0,3	0,6	0,3	0,4	Н.д.	Н.д.
Гвінея-Бісау	1,4	7,3	Н.д.	Н.д.	0,6	3,2	0,2	0,9	0,9	4,3	0,1	0,7
Гаїті	1,6	4,6	0,6	1,7	0,8	2,4	0,5	1,4	2,2	6,3	0,4	1,3
Ліберія	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	0,7	2,7	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.
Мадагаскар	0,6	4,0	0,1	0,9	0,2	1,7	0,04	0,2	0,1	0,8	0,1	0,8
Малаві	0,7	2,5	Н.д.	Н.д.	1,3	5,0	Н.д.	Н.д.	0,9	3,5	Н.д.	Н.д.
Малі	1,1	4,8	Н.д.	Н.д.	0,5	2,2	Н.д.	Н.д.	0,6	2,5	0,1	0,2
Мозамбiк	0,8	2,1	1,3	3,9	1,0	2,8	0,03	0,08	1,2	3,1	0,1	0,4
Непал	0,4	2,0	0,3	1,3	0,6	2,5	0,1	0,3	0,9	4,0	0,1	0,5
Руанда	0,8	2,9	0,3	1,1	1,6	5,7	0,1	0,5	0,3	1,0	0,2	0,5
Сьєрра-Леоне	0,7	4,3	0,3	1,5	0,6	3,3	0,1	0,3	0,1	0,6	Н.д.	Н.д.
Танзанія	0,5	2,3	0,7	3,4	0,7	3,2	Н.д.	Н.д.	0,2	1,1	Н.д.	Н.д.
Того	1,1	2,9	0,5	1,6	0,7	2,2	Н.д.	Н.д.	0,5	1,9	0,1	0,2
Уганда	0,2	0,9	0,1	0,7	0,5	2,4	0,1	0,2	0,4	0,2	0,1	0,3
Усього (середнє значення)	1,0	3,8	0,4	1,7	0,8	3,2	0,2	0,5	0,7	2,4	0,2	0,5

Складено автором на основі [249]

Таблиця Т.2

Міждержавне фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах з рівнем доходу нижче середнього у 2012–2014 рр. (середнє значення)

Країна	Сільське господарство		ВСГ		Охорона здоров'я		Соціальний захист		Освіта		Охорона навкол. середовища	
	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.
Вірменія	0,3	1,1	0,4	1,7	0,2	0,7	0,03	0,1	0,1	0,3	0,1	0,3
Бутан	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	0,4	1,4	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.
Гана	0,2	0,6	0,4	1,3	0,4	1,4	0,1	0,2	0,1	0,6	0,01	0,03
Гайана	0,5	1,7	0,2	0,6	0,2	0,5	Н.д.	Н.д.	0,2	0,5	0,1	0,3
Гондурас	0,1	0,6	Н.д.	Н.д.	0,5	2,4	0,4	1,9	0,3	1,6	0,1	0,4
Кенія	0,2	0,7	0,3	1,0	0,6	1,7	0,3	0,7	0,4	1,1	0,01	0,03
Кірібаті	1,9	1,9	6,0	6,0	2,7	2,6	Н.д.	Н.д.	4,0	3,9	Н.д.	Н.д.
Косово	0,1	0,3	Н.д.	Н.д.	0,1	0,2	Н.д.	Н.д.	0,04	0,1	Н.д.	Н.д.
Лесото	0,1	0,1	11,0	6,0	1,6	2,5	Н.д.	Н.д.	0,4	0,7	Н.д.	Н.д.
Нікарагуа	0,2	1,2	Н.д.	Н.д.	0,4	2,1	Н.д.	Н.д.	0,4	2,1	0,1	0,3
Папуа Нова Гвінея	0,1	0,4	0,1	0,2	0,7	2,0	0,1	0,4	0,9	2,4	0,1	0,1
Самоа	0,4	0,9	1,7	4,7	2,4	6,3	Н.д.	Н.д.	1,5	4,0	0,5	1,4
Сан Томе і Принсіпі	3,6	6,9	2,2	4,2	3,1	6,1	0,1	0,2	1,7	3,4	0,9	1,6
Сенегал	0,8	2,8	0,3	1,0	0,3	1,1	Н.д.	Н.д.	0,4	1,4	0,2	0,5
Соломонові острови	0,3	0,6	1,3	2,3	3,0	5,4	0,1	0,1	3,3	6,0	0,4	0,7
Шрі-Ланка	0,01	0,1	0,3	1,2	0,1	0,7	Н.д.	Н.д.	0,1	0,3	0,01	0,03
Свазіленд	0,3	1,0	Н.д.	Н.д.	0,2	0,8	Н.д.	Н.д.	0,04	0,1	Н.д.	Н.д.
Тимор-Лешті	0,3	0,9	0,2	0,7	0,5	1,5	0,1	0,3	0,3	1,1	0,03	0,1
Вануату	0,01	0,1	0,1	0,3	0,5	2,0	Н.д.	Н.д.	2,0	7,9	0,03	0,1
Всього (середнє значення)	0,5	1,2	1,8	2,2	0,9	2,2	0,2	0,5	0,9	2,1	0,2	0,4

Складено автором на основі [249]

Таблиця Т.3

Міждержавне фінансування базових секторів сталого розвитку в країнах з рівнем доходу вище середнього у 2012 – 2014 рр. (середнє значення)

Країна	Сільське господарство		ВСГ		Охорона здоров'я		Соціальний захист		Освіта		Охорона навкол. середовища	
	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.	% ВВП	% вид.
Албанія	0,1	0,4	0,6	1,7	0,1	0,3	Н.д.	Н.д.	0,4	0,1	0,04	0,1
Беліз	0,3	1,1	Н.д.	Н.д.	0,1	0,3	0,1	0,4	0,03	0,1	Н.д.	Н.д.
Кабо-Верде	Н.д.	Н.д.	0,4	1,0	0,2	0,4	Н.д.	Н.д.	0,4	1,1	Н.д.	Н.д.
Ямайка	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,8	0,2	0,4	0,03	0,1
Монголія	0,8	2,6	Н.д.	Н.д.	0,1	0,4	Н.д.	Н.д.	0,1	0,4	Н.д.	Н.д.
Перу	0,04	0,2	0,03	0,1	0,2	0,02	0,02	0,01	0,01	0,1	0,01	0,1
Сальвадор	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	0,2	0,7	Н.д.	Н.д.	0,1	0,3	0,1	0,1
Тонга	0,2	0,6	Н.д.	Н.д.	1,1	3,8	Н.д.	Н.д.	1,8	6,2	0,1	0,3
Всього (середнє значення)	0,3	0,9	0,3	0,7	0,3	0,8	0,1	0,4	0,3	1,1	0,1	0,1

Складено автором на основі [249]

Показники досягнення Цілей розвитку тисячоліття країнами Європейського Союзу

Цілі та завдання	Австрія	Бельгія	Велика Британія	Данія	Іспанія	Італія	Нідерланди	Німеччина	Франція	Швеція
<i>Ціль 1. Ліквідація злиденності та голоду. Завдання 1с: скорочення вдвічі за період 1990 – 2015 рр. частки населення, що страждає від голоду</i>										
1.9 Частка населення, калорійність харчування якого є нижче допустимого рівня	1990	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
	2011	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
зміни	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Ціль 2. Забезпечення загальної початкової освіти. Завдання 2а: забезпечити, щоб до 2015 р. у дітей у всьому світі, як у хлопчиків, так і у дівчаток, була можливість отримувати в повному обсязі початкову шкільну освіту</i>										
Чистий коефіцієнт охоплення початковою освітою	1991	Н.д.	95,9	99,3	97,7	99,8	98,71995	96,4	1001999	100
	2013	Н.д.	98,6	99,9	98,5	98,5	98,42012	97,2	99,1	99,6
	зміни	Н.д.	3	0,6	0,8	-1,3	-0,3	0,8	-0,5	-0,9
<i>Ціль 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок. Завдання 3 а: ліквідувати, бажано до 2005 р., нерівність між статями у сфері початкової і середньої освіти, а не пізніше ніж до 2015 р. — на всіх рівнях освіти</i>										
Показник 3.3. Частка жінок серед депутатів національного парламенту	1990	11,5	8,5	6,3	30,7	14,6	12,9	21,3	26,11997	6,3
	2015	30,6	39,3	22,8	38,0	41,1	31,0	37,3	36,5	26,2
	зміни	166	362	262	24	182	140	75	39	280
<i>Ціль 4. Скорочення дитячої смертності. Завдання 4 а: скоротити на дві третини за період 1990-2015 років смертність серед дітей у віці до п'яти років</i>										
Показник дитячої смертності на 100000 живонароджених	1990	9,5	10	9,3	8,9	11,0	9,6	8,3	8,5	9,0
	2013	3,9	4,4	4,6	3,5	4,2	3,6	4,0	3,9	4,2
	зміни	-59	-56	-50	-61	-62	-63	-52	-54	-53
<i>Ціль 5. Поліпшення охорони материнства. Завдання 5.А: знизити на три чверті за період 1990-2015 років показник материнської смертності</i>										
Показник материнської смертності	1990	8,0	9,0	10,0	11,0	6,0	8,0	12,0	11,0	15,0
	2015	4,0	7,0	9,0	6,0	5,0	4,0	7,0	6,0	8,0
	зміни	-50	-22	-10	-46	-17	-50	-42	-45	-47
<i>Ціль 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями. Завдання 6.А: Зупинити до 2015 р. поширення ВІЛ/СНІДу і покласти початок тенденції до скорочення захворюваності. Завдання 6.С: зупинити до 2015 р. поширення малярії та інших основних хвороб і покласти початок тенденції до скорочення захворюваності</i>										
Показник 6.1. Рівень поширення ВІЛ/СНІДу серед населення у віці від 15 до 49 років, %	1990	Н.д.	Н.д.	0,05	0,04	0,34	0,17	Н.д.	0,07	Н.д.
	2013	Н.д.	Н.д.	0,25	0,13	0,37	0,24	Н.д.	0,13	Н.д.
	зміни	-	-	400	225	8,8	41	-	86	-
Показник 6.9. Рівень поширення туберкульозу на 100000 осіб	1990	28	22	14	10	30	10	13	26	24
	2013	11	11	17	8,5	16	6,7	7,6	7,5	11
	зміни	-61	-50	21	-15	-47	-33	-42	-71	-54
										-1,1

Цілі та завдання	Австрія	Бельгія	Велика Британія	Данія	Іспанія	Італія	Нідерланди	Німеччина	Франція	Швеція	
Ціль 7: <i>Забезпечення екологічної стійкості</i> . Завдання 7.А: Включити принципи сталого розвитку в країнові стратегії та програми і звернути назад процес виснаження природних ресурсів Завдання 7.В: Значно скоротити до 2010 року темпи втрати біологічного різноманіття Завдання 7.З: Скоротити удвічі до 2015 року частку населення, що не має постійного доступу до безпечної питної води та основних санітарно-технічних засобів	1990	45,8	22,4	10,8	10,5	25,8	10,2	30,8	26,4	66,5	
	2010	69	22,4	11,9	12,8	31,1	10,8	31,8	29	68,7	
	зміни	51	-	10	22	31	20	4,6	3,2	10	3,3
Викиди двоокису вуглецю на душу населення, метр.тонн (за Рамковою конвенцією ООН про зміни клімату)	1990	8,1	11,9	10,3	10,3	7,6	10,7	12,9	6,8	6,7	
	2012	8	9,1	7,7	7,2	5,9	9,9	9,9	5,5	4,8	
	зміни	-1,2	-23	-25	-30	-	-16	-7,5	-23	-19	-28
Частка населення, що використовує покращені джерела питної води	1990	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
	2015	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
	зміни	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Частка населення, що використовує покращені санітарно-технічні засоби	1990	100	100	100	100	100	98	99	99	99	
	2015	100	100	100	100	100	98	99	99	99	
	зміни	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Ціль 8: Формування глобального партнерства в цілях розвитку</i>											
Чистий обсяг ОДР країн-донорів – членів КСР ОБСР, % ВНД	1990	0,11	0,46	0,27	0,97	0,2	0,31	0,92	0,42	0,6	0,91
	2014	0,26	0,45	0,71	0,85	0,14	0,16	0,64	0,41	0,36	1,1
	Зміни	136	-2,2	163	-12	-30	-48	-30	-2,4	-40	21
Чистий обсяг ОДР, наданої НРК, країнами-донорами – членами КСР ОБСР, % ВНД	1990	0,06	0,19	0,09	0,37	0,04	0,13	0,3	0,12	0,19	0,35
	2013	0,08	0,16	0,24	0,27	0,03	0,05	0,17	0,09	0,12	0,31
	зміни	33	-16	167	-27	-25	-62	-43	-25	-37	-11

Складено автором на основі [295]

Таблиця У.2

**Офіційна допомога розвитку, надана 10-ма найбільшими-донорами –
країнами ЄС, млрд. дол. США**

Рік	Австрія	Бельгія	Велика Британія	Данія	Іспанія	Італія	Нідерланди	Німеччина	Франція	Швеція
2000	0,8	1,5	6,8	3,2	2,3	2,6	5,8	8,6	7,3	3,0
2001	1,2	1,6	7,2	3,2	3,3	3,1	5,8	8,7	7,5	3,0
2002	0,9	1,9	7,3	2,9	2,9	4,1	5,6	8,7	9,2	3,4
2003	0,7	2,6	8,2	2,6	2,8	3,4	5,4	9,1	9,9	3,4
2004	0,9	1,9	9,0	2,7	2,9	3,1	5,2	9,1	10,4	3,4
2005	1,9	2,4	12,0	2,7	3,6	6,2	6,2	12,1	12,0	4,3
2006	1,8	2,4	13,3	2,8	4,3	4,3	6,3	12,4	12,3	4,9
2007	1,9	2,1	9,4	2,8	5,1	4,2	6,5	13,1	10,3	4,8
2008	1,7	2,4	11,8	2,8	6,4	4,8	6,8	14,1	10,5	4,9
2009	1,2	2,7	13,2	2,9	6,3	3,3	6,4	12,4	12,6	5,4
2010	1,3	3,2	14,9	3,0	5,9	3,2	6,6	13,9	13,4	4,9
2011	1,1	2,8	14,9	2,9	3,9	4,3	6,3	14,2	12,7	5,5
2012	1,2	2,4	14,9	2,8	2,1	2,9	5,8	13,9	12,6	5,3
2013	1,2	2,3	19,1	2,9	2,3	3,5	5,5	14,5	11,4	5,6
2014	1,2	2,4	19,3	3,3	1,7	4,0	5,6	16,6	10,6	6,2

Складено автором за даними [272]

Таблиця У.3

**Офіційна допомога розвитку, надана 10-ма
найбільшими-донорами – країнами ЄС, % ВНД**

Рік	Австрія	Бельгія	Велика Британія	Данія	Іспанія	Італія	Нідерланди	Німеччина	Франція	Швеція
2000	0,23	0,35	0,32	1,06	0,21	0,12	0,84	0,27	0,30	0,80
2001	0,34	0,36	0,32	1,03	0,30	0,15	0,82	0,27	0,31	0,77
2002	0,25	0,43	0,31	0,96	0,26	0,19	0,81	0,27	0,38	0,84
2003	0,20	0,60	0,34	0,83	0,23	0,16	0,8	0,28	0,40	0,80
2004	0,23	0,41	0,36	0,84	0,23	0,14	0,73	0,28	0,41	0,78
2005	0,52	0,52	0,47	0,81	0,27	0,29	0,82	0,36	0,47	0,94
2006	0,46	0,49	0,51	0,79	0,31	0,19	0,81	0,36	0,47	1,03
2007	0,49	0,42	0,36	0,80	0,36	0,19	0,81	0,37	0,38	0,94
2008	0,42	0,47	0,43	0,81	0,44	0,21	0,81	0,38	0,39	0,98
2009	0,30	0,55	0,51	0,88	0,45	0,15	0,82	0,36	0,47	1,12
2010	0,32	0,64	0,57	0,90	0,42	0,14	0,82	0,39	0,50	0,97
2011	0,26	0,53	0,56	0,85	0,28	0,19	0,75	0,39	0,46	1,02
2012	0,28	0,47	0,56	0,83	0,15	0,13	0,71	0,37	0,45	0,97
2013	0,27	0,45	0,71	0,85	0,17	0,16	0,67	0,38	0,41	1,01
2014	0,28	0,46	0,70	0,85	0,13	0,18	0,64	0,42	0,37	1,09

Складено автором за даними [272]